

AMAÇ VE KAPSAM

IBAD, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (e-ISSN 2536-4642) [Journal of the International Scientific Researches], sosyal ve beşeri bilimler alanında özgün ve nitelikli çalışmaları bilimsel bir yaklaşımla ele almak amacıyla yayımlanan uluslararası hakemli bir e-dergidir. Dergimiz güz ve bahar olmak üzere yılda iki defa düzenli olarak yayımlanmaktadır. Gerekli görüldüğü takdirde özel sayı(lar) da yayımlanır.

IBAD, Türkçe başta olmak üzere diğer dillerde alanına yenilik getiren özgün makalelere yer verir. Dergi, makaleler yanında bilimsel çeviri ve kitapların tanıtımlarını da yayımlar.

IBAD'da yayımlanan yazıların bilimsel ve hukukî sorumluluğu, yazarlarına aittir. Yayınlanan yazıların bütün yayın hakları Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi'ne ait olup yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınamaz.

IBAD'da insan ve toplum bilimlerinin tüm alanları ile (iktisat, işletme, maliye, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, edebiyat, tarih, psikoloji, sosyoloji, felsefe, eğitim bilimleri, dilbilimi, din bilimleri, güzel sanatlar vb.) alakalı konularda özgün ve nitelikli bilimsel çalışmalar yer almaktadır.

IBAD, yurtiçi veya yurtdışında akademik konferans, sempozyum, çalıştay vb. düzenler veya bunlara destek olur. Bu tür çalışmalarda sunulan bildirimlerin tam metinlerine başka yerde yayımlanmamış olması kaydıyla yer verir.

IBAD, Uluslararası indekslerce taranan uluslararası akademik hakemli bir e-dergidir. **IBAD**, aşağıda belirtilen dizinlerce taranmakta ve indekslenmektedir:

- DOAJ
- DRJI (Directory of Research Journals Indexing),
- ResearchBib (Academic Resource Index),
- Google Scholar
- JF (JournalFactor)
- I2OR (International Institute of Organized Research)
- COSMOS IF

Cilt: 2 Sayı: 2 – Aralık 2017 & Volume: 2 Issue: 2 – December 2017

Yıldız Technical University, Department of Turkish and Social Sciences Education 34220

Esenler / İstanbul, TURKEY

E-mail: ibadconferences@gmail.com

<http://dergipark.gov.tr/ibad>

• Editör / Editor

Yrd. Doç. Dr. Hayrullah KAHYA, Türkiye

• Danışma/Yayın Kurulu

Advisory/Editorial Board

(Unvana göre alfabetik olarak dizilmiştir.)

Prof. Dr. M. Nazif SHAHRANI, Indiana Üniversitesi, AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Prof. Dr. Meltem ONAY, Celal Bayar Üniversitesi, TÜRKİYE

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ, Marmara Üniversitesi, TÜRKİYE

Doç. Dr. Nazile ABDULLAZADE, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, AZERBAYCAN

Doç. Dr. Senija TAHIROVIC, International University of Sarajevo, BOSNA HERSEK

Doç. Dr. Toğrul HALİLOV, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, AZERBAYCAN

Yrd. Doç. Dr. Admir MULAOSMANOVIĆ, International University of Sarajevo, BOSNA HERSEK

Yrd. Doç. Dr. Ahmet EKŞİ, Kocaeli Üniversitesi, TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ, Yıldız Teknik Üniversitesi TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Ebru KARAMAN, Beykent Üniversitesi, TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Nalan SINAY, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, KKTC

Yrd. Doç. Dr. Selvira DRAGANOVIĆ, International University of Sarajevo, BOSNA HERSEK

ii

• Hakem Kurulu

Referees Board

(Unvana göre alfabetik olarak dizilmiştir.)

Prof. Dr. Arda ARIKAN, Türkiye

Prof. Dr. Hacer HÜSEYNOVA, Azerbaycan

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU, Türkiye

Prof. Dr. M. Nazif SHAHRANI, Amerika Birleşik Devletleri

Prof. Dr. Meltem ONAY, Türkiye

Prof. Dr. Nasip DEMİRKUŞ, Türkiye

Prof. Dr. Nigar PÖSTEKİ, Türkiye

Prof. Dr. Şahmurat ARIK, Türkiye

Doç. Dr. Artun AVCI, Türkiye

Doç. Dr. Gazi UÇKUN, Türkiye

Doç. Dr. Hasip SAYGILI, Türkiye

Doç. Dr. Medine YILMAZ, Türkiye

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ, Türkiye

Doç. Dr. Nazile ABDULLAZADE, AZERBAYCAN

Doç. Dr. Oğuz YILDIRIM, Türkiye
Doç. Dr. Senija TAHIROVIC, Bosna Hersek
Doç. Dr. Toğrul HALİLOV, Azerbaycan
Yrd. Doç. Dr. Ahmet EKŞİ, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Ali FİDAN, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Benan YÜCEBALKAN, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Ebru KARAMAN, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Eray YAĞANAK, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Erdal TAŞBAŞ, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Esin SEZGİN, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Fatma CESUR, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Emre GÖKTÜRK, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Nalan SINAY, KKTC
Yrd. Doç. Dr. Nurten KİMTER, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Ömer GEDİK, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Ömür Hakan KUZU, Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Sezai ÖZTOP, Türkiye
Dr. Sevilay ARSLAN, KKTC

İçindekiler / Contents**Özgün Makaleler / Original Articles**

- AFFORDANCES PRIMARY SCHOOL GARDENS PROVIDE TO CHILDREN WITH 6-7- YEAR-OLD**
İLKÖĞRETİM BAHÇELERİNİN 6-7 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA SAĞLADIĞI OLANAKLAR
Yrd. Doç. Dr. Serap YILMAZ, Yrd. Doç. Dr. Tuğba DÜZENLİ,
Araş. Gör. Doruk Görkem ÖZKAN130
- PERFORMING IDENTITY THROUGH A SYMBOLIC LANDSCAPE DESIGN**
SİMGESEL PEYZAJ TASARIMI ARACILIĞIYLA KİMLİĞİN SERGİLENMESİ
Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU, Yrd. Doç. Dr. Serap YILMAZ
Araş. Gör. Doruk Görkem ÖZKAN142
- PERCEPTUAL ASSESSMENT OF HIGH SCHOOL GARDENS BY YOUTH**
LİSE BAHÇELERİNİN GENÇLER TARAFINDAN ALGISAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Yrd. Doç. Dr. Tuğba DÜZENLİ, Araş. Gör. Elif Merve ALPAK,
Sinem KIZILASLAN.....154
- TÜRKİYE VE DÜNYADA KORUNAN ALANLARA YÖNELİK ÇEVRE BİLİNCİNİN ÖNEMİ**
THE IMPORTANCE OF ENVIRONMENTAL AWARENESS TOWARDS AREAS PROTECTED IN THE
WORLD AND TURKEY
Jale SEZEN.....165
- KENT MOBİLYASI TASARIMLARINDA KENT ile UYUMUN İNCELENMESİ ve KULLANICI**
İSTEKLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ
EXAMINATION OF URBAN FURNITURE DESIGN BASED ON URBAN ADAPTATION AND
EVALUATION OF USER'S OPINION
Arş.Gör. Makbulenur BEKAR, Prof.Dr.Cengiz ACAR, Arş.Gör.Elif KAYA ŞAHİN178
- HISTORICAL LANDSCAPE CLASSIFICATION AND ASSESSMENT**
TARİHİ PEYZAJ KARAKTER SINIFLANDIRMASI VE DEĞERLENDİRMESİ
Arş. Gör. Sara DEMİR, Prof. Dr. Öner DEMİREL186
- THE EFFECTS OF URBAN FORM ON ACCESS TO COASTLINE: THE EXAMPLE OF KARSIYAKA**
AND MAVİŞEHİR
KENT FORMUNUN KIYIYA ERİŞİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: KARŞIYAKA VE MAVİŞEHİR ÖRNEĞİ
Arş. Gör. Duygu AKYOL, Arş. Gör. Abdullah ÇİĞDEM.....196
- YENİ ASSUR KRALLIĞI'NDA İKİ TEKERLEKLİ YÜK TAŞITLARI**
CARTS IN NEO-ASSYRIAN KINGDOM
Esra ÇİFTÇİ.....210
- MUNİR NURETTİN SELÇUK AND THE TURKISH MAQAM MUSIC SINGERS IN**
MODERNIZATION PROCESS
MODERNLEŞME SÜRECİNDE TÜRK MAKAM MÜZİĞİ SOLİST İCRACILARI VE MÜNİR NURETTİN
SELÇUK
Yrd.Doç.Dr. Şeyma ERSOY ÇAK.....224
- MADENCİLİK SONRASI MADEN ALANLARININ REKREASYONEL AMAÇLI**
DEĞERLENDİRİLMESİ
RECREATIONAL PURPOSE EVALUATION OF MINE AREAS AFTER MINING
Arş. Gör. Merve KALAYCI, Doç. Dr. Osman UZUN.....232

AARHUS SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA TÜRKİYE’DE ORMANCILIKTA YARGIYA ERİŞİM KONUSUNDA BİR ARAŞTIRMA ACCESS TO JUSTICE IN FORESTRY IN THE SCOPE OF AARHUS CONVENTION Orman Yük. Müh. Çağla ÇELİK, Doç. Dr. Osman Devrim ELVAN.....	245
ÖĞRENME AMAÇLI MEKTUP YAZMA AKTİVİTESİNİN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINA, ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİNE VE FİZİK TUTUMLARINA ETKİSİ THE EFFECT OF LETTER- WRITING ACTIVITIES FOR LEARNING PURPOSE STUDENTS’ ONACADEMIC ACHIVIMENT AND CRITICAL THINKING SKILLS AND PHYSICS ATTITUDES Yrd.Doç.Dr. İkrametİN DAŞDEMİR	262
ÜNİVERSİTE İMAJİ, ÜNİVERSİTEYE DUYULAN MEMNUNİYET ve ÖĞRENCİ SADAKATI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ ANLAMAYA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA RESEARCH TO UNDERSTAND THE RELATIONSHIP BETWEEN THE IMAGE OF THE UNIVERSITY, SATISFACTION IN UNIVERSITY AND STUDENT LOYALTY Araş. Gör. Yasemin KARATEKİN ALKOÇ	270
MÜELLİFİ BİLİNMEYEN BİR ESER: “HİKÂYE-İ MUCİZÂTÜ’N-NEBİ” A WORK WITH AN UNKNOWN WRITER: “HİKÂYE-İ MUCİZÂTÜ’N-NEBİ” Doç.Dr. Serhan ALKAN İSPIRLİ	281
MÜŞTERİ ENTEGRASYONUN İŞLETME PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİLERİ THE EFFECTS OF CUSTOMER INTEGRATION ON COMPANY PERFORMANCE Dr. Güven PADO	296
HALKIN ETNOGRAFİSİNİN ZONİMLERDE İFADESİ THE ZOOLOGICAL EXPRESS OF THE PEOPLE’S ETHNOGRAPHY Esedova SEVINC	308
TÜRKİYE’DEKİ ÜNİVERSİTELERDE YENİ DÖNEM HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARI NEW ERA IN FOLKLORE STUDIES OF UNIVERSITIES IN TURKEY Arş. Gör. İlke TEPEKÖYLÜ	313
DEMOKRASİ VE KATILIM İLİŞKİSİNE DEMOKRATİKLEŞME KÜLTÜRÜ AÇISINDAN BAKMAK LOOKING AT THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND PARTICIPATION ON BEHALF OF THE CULTURE OF DEMOCRATIZATION Doç. Dr. Şafak KAYPAK, Yrd. Doç. Dr. Soner AKIN	320
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMU MÜDÜRLERİ VE DİĞER EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREY YAPAN MÜDÜRLERİN İLETİŞİM BECERİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ EXAMINING THE OPINIONS OF THE PRINCIPALS WORKING IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION AND OTHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON COMMUNICATION SKILLS OF ADMINISTRATORS Yrd. Doç. Dr. Fatma YAŞAR EKİCİ	334
EGE’NİN İKİ YAKASINDA YAY SESLERİ SOUND OF THE BOW IN BOTH SIDES OF AEGEAN Doç. Dr. Gözde Çolakoğlu SARI	343
YEŞİL AKLAMA KAMPANYALARI VE MEDYA GÜNDEMİNE YANSIMALARI: VOLKSWAGEN EMİSYON KRİZİNİN AMERİKAN BASININDA SUNUMU GREEN WASHING CAMPAIGNS AND THE REFLECTIONS ON MEDIA AGENDA: PRESENTATION OF VOLKSWAGEN EMISSION CRISIS ON AMERICAN PRESS Emel KUŞKU ÖZDEMİR, Prof. Dr. Füsün TOPSÜMER, Prof. Dr. Aylin GÖZTAŞ	357
İZMİR KÖRFEZİ BATIKLARI IZMIR GULF WRECKS Araş. Gör. Tarık İLHAN, Prof. Dr. Muhammet DUMAN, Yrd. Doç. Dr. A. Hüsnü ERONAT	371

1938-1950 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE GÖSTERİME GİREN ARAP/MISIR FİMLERİNİN TÜRK MÜZİĞİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF ARABIAN/EGYPTIAN MOVIES RELEASED IN TURKEY BETWEEN 1938-1950 ON TURKISH MUSIC

Yrd. Doç. Dr. Sinem ÖZDEMİR382

SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİ E-TİCARETİNİN İNSANİ YANI

HUMAN SIDE OF E-COMMERCE IN THE SUB-SAHARAN AFRICAN COUNTRIES

Görkem DURAK389

OSMANLI’DAN CUMHURİYET’E MODERNLEŞME SÜRECİNİN YERELDE DEMOKRATİKLEŞME VE KATILIMA BAKIŞI

FROM OTTOMAN TOWARDS REPUBLICAN: THE REVIEW OF MODERNIZATION PERIOD ON DEMOCRATIZATION AND PARTICIPATION AT LOCAL SCOPE

Doç. Dr. Şafak KAYPAK, Yrd. Doç. Dr. Soner AKIN401

METİNLERARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA ÇANAKKALE SAVAŞLARI’NI KONU ALAN ROMANLAR VE ÇANAKKALE SAVAŞLARI İLE İLGİLİ ANLATILAR

INTERTEXTUAL RELATIONS IN THE CONTEXT SUBJECT FIELD THE GALLIPOLI BATTLE NOVELS AND FOLK NARRATIVES OCCURED AROUND THE GALLIPOLI BATTLE

Yrd. Doç. Dr. Bora YILMAZ416

İKİDİLLİ TÜRKÇE / RUMCA ŞARKILARDA ORTAK KELİMELER VE GÜFTELERDE ANLAM BILINGUAL SONGS TURKISH / RUMCA COMMON WORDS AND MEANING IN LYRICS

Doç. Nesibe ÖZGÜL TURGAY425

KENTSEL REKREASYON ALANI OLARAK ALIŞVERİŞ CADDELERİNİN İNCELENMESİ: TRABZON ÖRNEĞİ

INVESTIGATION OF SHOPPING AREAS AS A URBAN RECREATION AREA: TRABZON SAMPLE

Dr. Doruk Görkem ÖZKAN.....444

AHISKA-ARDAHAN-ARTVİN-BATUM-RİZE-TRABZON HATTINDA /+(a)y/ ~ /+a/ EKİ

THE /+(A)Y/ ~ /+A/ AFFIX IN LINE AHISKA-ARDAHAN-ARTVIN-BATUM-RIZE-TRABZON

Yrd. Doç. Dr. Sinan UYĞUR.....457

Kitap Tanıtımı / Book Review

Book Review on Ritual and Art: Matthew P. Canepa. (2009). *The Two Eyes of the Earth: Art and Ritual of Kingship between Rome and Sasanian Iran*. Berkeley: University of California Press, 2009. 425 pages.

Tuğba BATUHAN.....454

İLKÖĞRETİM BAHÇELERİNİN 6-7 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARA SAĞLADIĞI OLANAKLAR¹

Yrd. Doç. Dr. Serap YILMAZ²

Yrd. Doç. Dr. Tuğba DÜZENLİ³

Araş. Gör. Doruk Görkem ÖZKAN⁴

Özet

Bireyin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimi çocukluk yıllarında başlar ve oyun bu gelişimi etkileyen önemli faktörlerden biridir. Çünkü oyun, çocukların toplumsal ve fiziksel çevrelerinin şartlarını öğrendikleri bir süreçtir ve çocukların bir problemi çözmeye daha yaratıcı, esnek çözümlere ulaşabilmesini, doğa ile ilişki kurmasını ve toplumun bir parçası olabilmesini sağlar. Oyun oynamak çocukların hayatında bu kadar önemli iken zamanlarının önemli bir kısmını geçirdikleri okul bahçelerinin onlara hangi olanakları sağladığı ve bu mekânların nitelikleri çok önemlidir. Bu bağlamda okul bahçeleri çevreye duyarlı, sağlıklı ve aktif bireylerin yetiştirilmesi için önemli mekânlardır. Ayrıca öğrencilerin öğrenme kapasiteleri için de çok büyük bir öneme sahiptirler. Okul bahçeleri çocukların yaşam kalitelerinin önemli bir belirleyicisi olduğu için bu çalışma kapsamında bir ilköğretim okul bahçesi iki aşamalı olarak değerlendirilmiştir. I. aşamada okul bahçesinin çocuklara sağladığı olanaklar ile mekânsal özellikler ilişkilendirilmiştir. II. Aşamada ise 7 yaş grubu çocukların hayal ettikleri okul bahçesinin resmini çizmeleri istenmiştir. Bu resimler araştırmacılar tarafından, içerdikleri olanaklar açısından değerlendirildi ve sayısal verilere dönüştürüldü. Araştırmanın sonuçları, okul bahçesinin çocukların fiziksel ve sosyal anlamda gelişimini destekleyecek nitelikte olmadığını ortaya koymaktadır. Oysaki çocukların hayallerindeki okul bahçesinde: doğal bileşenler ağırlıkta olmak üzere, oyun donatıları ve oturma elemanları gibi çocukların doğa ile etkileşimini sağlayacak, fiziksel aktivitelerini artıracak ve sosyalleşmelerine imkân sağlayacak mekân bileşenleri vardır.

Anahtar Kelimeler: ilköğretim bahçesi, Oyun, Mekânsal olanaklar

AFFORDANCES PRIMARY SCHOOL GARDENS PROVIDE TO CHILDREN WITH 6-7- YEAR-OLD

Abstract

The physical, mental and social development of individuals start in their childhood, and playing is one of the important factors that affects this development because playing is a process in which children learn the requirements of their social and physical environments, and they enable children to reach more creative and flexible solutions for problems, to form a relationship with nature and to become a part of society. As playing has a great role in children's lives, the type of the affordance that their school gardens where they spend a great quantity of their lives provide to them and the quality of those spaces are significant. Within this context, school gardens are very important places to bring up individuals who are environmentally-conscious, healthy and active. Moreover, they have a significant role for students' learning capacities. Because school gardens are important determiners for children's life quality, within the scope of this study, a primary school garden that has different qualities has been evaluated in two stages. In the first stage, spatial properties were associated with the affordances that the school garden provided to children; in the second stage, the 7-year-olds have been asked to draw a picture of their dream school gardens. These pictures were evaluated by researchers in terms of affordances and converted into numerical data. The results of the study indicate that school gardens do not have the quality of enabling children's development physically and socially. However, the school garden in children's dreams has spatial components, which are predominantly natural components and the components such as playgrounds and sitting elements which provide children interaction with nature, enhance their physical activities and create opportunities for them to socialize.

Keywords: Primary school garden, Playing, Spatial affordance

Özgün Araştırma/Original Article

¹ Bu çalışma 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017) sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Karadeniz Technical University, TURKEY, serapyilmaz@ktu.edu.tr

³ Karadeniz Technical University, TURKEY, tugbaduzenli@gmail.com

⁴ Karadeniz Technical University, TURKEY, dorukgorkemozkan@gmail.com

INTRODUCTION

The most important part of human development is childhood. During this period, the physical, mental and social development of the individual begins, and playing games is one of the important factors that affect this development. Because play is significant for the socialization of the child (Onur & Güney, 2004), participation in urban life (Aksoy, 2011), physical, psychomotor, language and emotional-mental development (Akandere, 2013). Play also enables the children to become more creative in solving problems, to attain flexible solutions and establish relations with the nature (Guddemi & Eriksen, 1992; Singer & Singer, 2000; Othman & Said, 2012). When the child plays a game, she / he learns to calm her / his stress, develop her / his personality and establish positive relationships with the social environment. In particular, outdoor gaming constitutes a natural and important part of the healthy development of the child, because the children who lack the ability to play in the outdoors might develop a neurotic personality in the future (Öymen Gür & Zorlu, 2002). Children learn certain skills that they would need in adulthood such as social competence, problem solving, creative thinking and safety skills through freely chosen outdoor games (Rivkin, 1995; Moore & Wong, 1997). As children play in outdoors, their appreciation for the environment evolves and they could understand basic knowledge. Thus, they also grow emotionally and academically (Singer & Singer, 2000). Outdoor games also offer the children the opportunity to explore their community; they enjoy the pleasures of sensual experiences created by the contact with the water and the soil; they find or create their own spaces where they could play; collect objects and develop hobbies (Clements, 2004).

Today, technological advances and urbanization have affected children as well as affecting every aspect of life. Insufficient and insecure outdoor spaces, too little leisure time to play, forced children to play in indoors and to spend most of their free time on television or computers. This has put a distance between the children and the nature (Pergams & Zaradic, 2008) and resulted in the preference of technological activities instead of outdoor gaming (Othman & Said, 2012). Staying away from outdoor activities and nature could cause several psychological and physical problems in children, especially the decrease in physical activity could result in obesity (Cooper et al., 2003, Heelan et al., 2005, Ozdemir & Yilmaz, 2008, Fyhri & Hjorthol, 2009). Activities such as running, climbing, and jumping that the child performs outdoors and gaming activities support the child's muscle growth, support the growth of vital organs such as the heart and lungs and help normal physical development; active gaming stimulates the child's digestive system and helps increase appetite so that physical growth can be sustained. Furthermore, outdoor gaming activities also provide clear thinking and higher learning ability by enhancing the growth and development of the primary nerve centers in the brain (Clements, 2004).

Physical activity facilities provided in school gardens are important in children's social-mental development, academic achievement and growing up as healthy individuals. Thus, the design of the school gardens where children spend their play age is discussed in the next section in the study.

School Gardens

Schools are defined as important institutions where physical activity is both promoted and supported (Zask et al., 2001; Ozdemir & Yilmaz, 2008). Because play and physical activities conducted at school are very significant for the development of children. School gardens affect children's health and development as outdoor spaces where these activities are performed, as well as their gaming habits and types (Malone and Tranter 2003; Moore and Wong 1997). It is

also known that these spaces positively affect learning and cognitive skills (Fjørtoft and Sageie 2000).

The design of the school gardens where children spend most of their time and the facilities the school gardens offer are also very significant; school gardens affect children's game types and habits as well as the child health and development (Yenice, 2013). Thus, the design of school gardens should be considered in detail; primarily, the school gardens that children spend most of their play time should be designed based on the playing needs, behavior patterns and the needs of the age-gender groups (Malone & Trater, 2003; Ozdemir & Yilmaz, 2008). Second, school gardens should be designed as outdoor learning spaces, where children could communicate with their peers (Cooper & Danks, 2006), providing the children a feeling of happiness and comfort with their environment (Ozdemir & Yilmaz, 2008). Third, they should be designed to create opportunities for children by including natural elements. Because children in elementary school age tend to choose planted, shaded and sheltered areas as playgrounds (Moore, 1986, 1989; Laaksoharju et al., 2012).

Presence of natural components in school grounds affects the child development:

- It supports children's comprehension, imagination and creativity (Özdemir, 2011).
- To be able to experience the nature directly has a strong influence on children's cognitive, emotional and values development (Kellert, 2002), and
- A green environment has an impact on the development of children's concentration and calming skills (Taylor et al., 2001; Taylor & Kuo, 2009).

The various activities and furniture in school gardens also improve the physical activities of children during breaks (Ridgers et al., 2007; Ozdemir & Yilmaz, 2008). Physical activity affects children's academic achievement and development:

- It helps children to be active in the physical and mental sense in the classroom (Zask et al., 2001).
- It supports the coordination and perception and motor skills of children and helps their physical, mental and spiritual development (Tai et al., 2006).

To summarize, school gardens must provide playgrounds, physical activity and social facilities and natural elements for the children to be beneficial environments for children. Furthermore, the answers to the questions "what kind of school garden the children dream of at the school?" and "what are the affordances available for the children at schools?" are significant and the present study is designed to find answers to these questions. Thus, the study was based on the idea to "study the possibilities in the environment as a way of assessing the diversity of activities available in school gardens for children". Because children utilize and define the environment different from adults based on the functional characteristics of gardens. What is important for them is not the aesthetical perfection of the space but the functional affordances (Heft, 1988). Kyttä (2003) divides the affordances into two categories: potential affordances and those that occur when children experience outdoors. The environmental potential is assessed based on the relation between the quality and the quantity of the environment and the perception of the individuals (Kyttä, 2003). According to Kyttä, the environment as a playground has numerous potential facilities: jogging, walking, sitting, climbing, jumping, sliding and social play (e.g., debate, communications) (Kyttä, 2004). The existing facilities in an environment are those that children can experience simply by movement and perception (Kyttä, 2002, 2003, 2004). Thus, the concept of "affordance" refers to the availability of the properties of a space that can be perceived, utilized and shaped based on children's needs (Kyttä, 2003, 2004).

Perceived affordance: a type of affordance that people know exists in the environment but does not or wants to use it.

Utilized affordance: the kind of affordance that exists in the environment and actively used.

Shaped affordance: the affordances that are not present in the environment but appear when individuals change the environment.

In the context of the present study, children will not be asked what activities they perform or do not perform in their environment. The study will be conducted in two stages;

Stage I: How children utilize their environment will be evaluated by observation. Thus, at this stage of the study, the utilized and shaped affordances available for the children in the environment will be evaluated.

Stage II: How the children want their environment to be will be evaluated. They will be asked to communicate their thoughts by drawing.

METHODOLOGY

Study Area

The present study was conducted in Dumlupınar primary school located in central Trabzon where students have diverse backgrounds (Figure 1). There were 920 students in the school, and 210 were 6-7 year olds, and the study focused on the children in this age group.

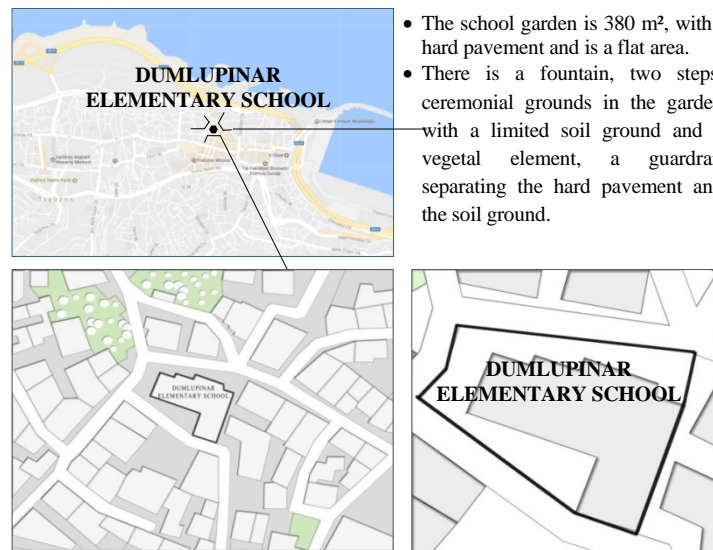

Figure 1. Study area

Methods

When previous studies on children are evaluated, it could be observed that generally "observation and cognition map" techniques were used (Barbour, 1999, Acar, 2009, Özgüner & Şahin, 2009, Ghanbari-Azarneir et al, 2015). Thus, cognition map was used in the first stage of the current study, while unstructured observation technique was used in the second.

Stage I: Observation survey

Observation was used in the present study since it is an effective technique to monitor human behavior and to understand human needs and preferences (Lang, 1987). Observation survey method was used to identify the situation with children in the school garden. Photographs were

taken to identify the play behavior of the children. The photographs were analyzed to determine the affordances the school garden provided for children.

Observations were made during the class breaks and all activities conducted during the breaks were recorded with a camera for 15 days without notifying the children, and then the researchers watched the videos to determine the activities conducted in the school garden by the children.

Stage II: Cognitive Map

Painting is considered as an indicator of the child's perception of the outside world (Yaşar & Aral, 2009; Aykaç, 2012). Thus, drawing pictures is an appropriate method to enable children to express their feelings in a natural way. Children express emotions and thoughts, attitudes and dreams using drawings (Harrison, 2007; Selwyn, et al., 2009; Aykaç, 2012). After interviews were conducted with teachers, it was decided that children in this age group would express themselves better by drawing pictures since the research was designed based on the views of 6-7 years old children.

The reason why the age group is determined as 6-7 years was the fact that children are least affected by technological activities during the primary school period.

In the school where the study was conducted, the first grade included 7 sections and a total of 70 children were selected by randomly selecting 10 children from each section. For the children to freely draw their paintings they were allowed to paint the pictures during the natural flow of the class and the answer to the question “what kind of a school garden do the children imagine?” was obtained through the pictures the students drew.

Data Analysis

The data obtained based on observations that were conducted in a selected elementary school in Trabzon city center for the first stage of the study were evaluated and the activity was collected under 3 main topics (physical activities, playing and socialization).

In the second stage, the pictures that the children drew were analyzed merely by the researchers, and no help was obtained from an expert because the pictures were analyzed stylistically (through concrete objects and living creatures that they included); the value related to the meaning such as drawing a ladder into the sky was left aside from the context of the study. As a result, each element in the pictures was listed and they were categorized into two by calculating their quantity. These categories were divided into two as natural and artificial. The elements that consisted of each category were evaluated and converted into numerical data and entered into frequency tables.

FINDINGS AND DISCUSSION

First Stage Findings

The affordances (utilized and shaped affordances) provided for children by the spatial qualities of the school garden and obtained by the observations are presented in Table 1.

The children's activities in the school garden include two groups: active activities (running, playing ball, jumping rope, climbing, jumping) and passive activities (chatting, singing). These activities were turned into schemas along with the children's pictures, and they have been illustrated in Table 2.

Table 1. Affordances provided for the children by the school garden

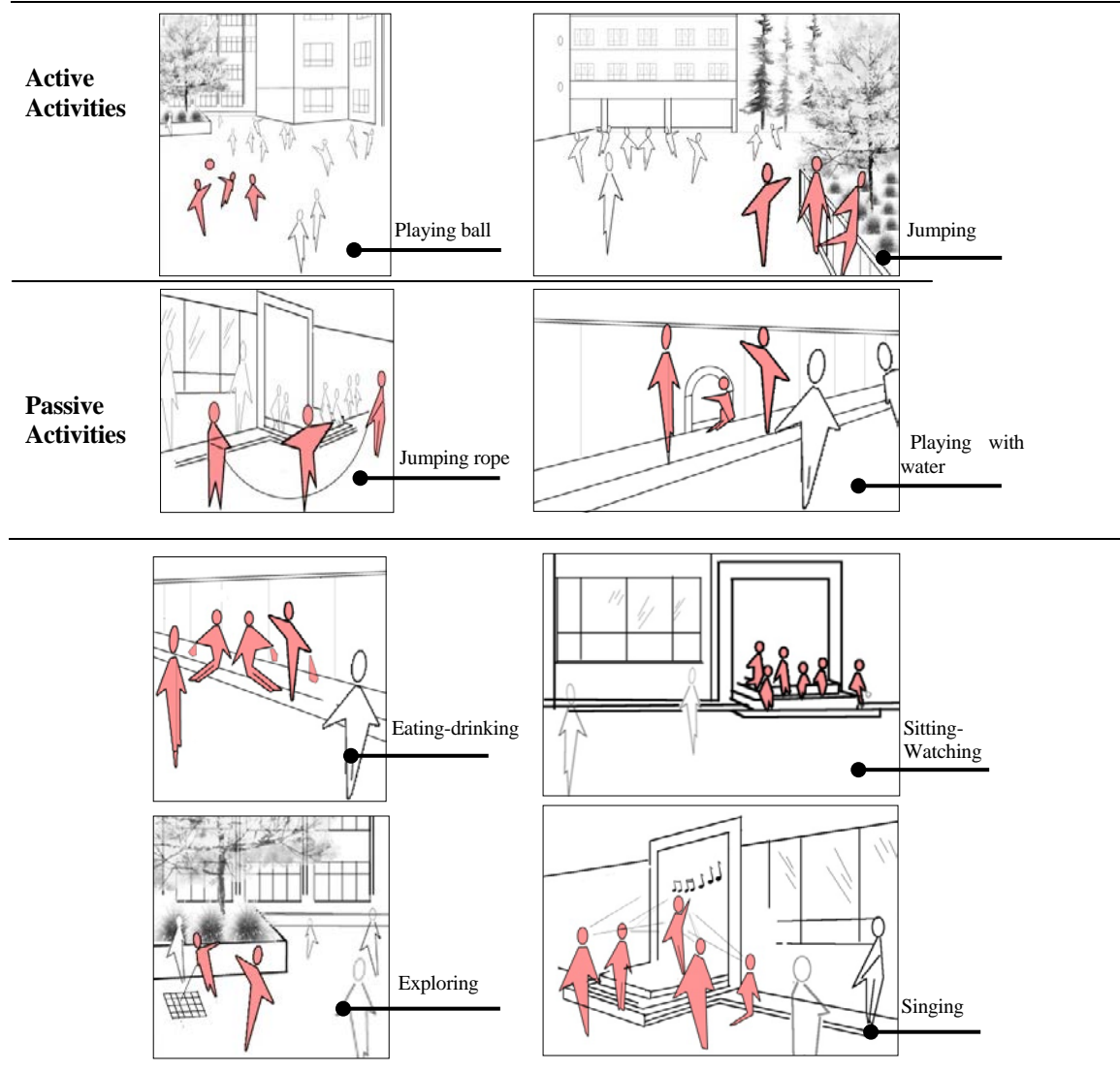
Spatial properties of the school garden	Affordances provided for the children	
• Flat area	Running Playing ball Hopscotch Playing with marbles Jumping rope Walking together Chatting Singing Jumping Action games (cops and robbers)	Utilized and shaped affordances
• Steps	Sitting Chatting Jumping Games (ground clearance)	
• Fences	Climbing Vaulting	
• Fountain	Playing with water	
• Outdoor bearing elements of the building and building niches	Hiding	
• Ground crenels	Exploring	

Assessment of the affordances for the children in the school garden demonstrated that their activities were limited to activities conducted on flat areas such as running, playing ball, jumping rope. Even the two steps present in the school garden provided facilities for socialization of children, such as sitting and chatting and physical activities such as jumping. Even the building bearings-niches, the fountain in the garden, the crenels and the fence transform into play opportunities for children. These findings demonstrated that children consider even the most insignificant spatial component in the environment as an opportunity to play. Children playing in an environment are a dynamic interaction: it involves actualizing, exploratory and productive activities (Chawla and Heft, 2002). Because children perceive their environment differently from adults, they do not care about the aesthetic qualities of the environment, but the functionality the environment provides (Heft, 1988; Fjørtoft & Sageie, 2000) and utilizes this functionality for play.

Since there was no soil-grass surface and vegetation elements in the school garden, observations made on the grounds did exhibit any games related to the nature or natural elements. Yet, being in the nature affects children's psychological and cognitive health positively (Wells and Evans, 2003, Wells and Lekies, 2006, Tai et al., 2006, Thompson et al., 2008, Latfi & Abdul Karim, 2012, Othman & Said, 2012), supports their challenging traits (Wells and Evans, 2003) and creativity (Chawla, 2007; Özdemir, 2011). Natural elements allow children to design their own games and create their own spaces. Thus, children's problem-solving abilities can also develop and their academic achievement is positively affected (Jenson, 2000; Zask et al., 2001; Clements, 2004, Yenice, 2013).

Table 2. The activities children engaged in the school garden

ACTIVITIES

Second Stage Findings

The children were asked "how do they imagine the school garden of their dreams" and the answers were obtained with the pictures they drew (Figure 2). When the pictures were evaluated by the researchers, it was seen that all of the children had their school building and their friends in their pictures. The components of the pictures are classified under two groups, natural and artificial. The frequency values for the natural and artificial components are presented in Figures 3 and 4.

When the spatial components of the school garden that the children imagined were evaluated, it was determined that these were mainly natural elements; "*clouds, trees, flowers, water, stone, sand pools and animals*". It was no coincidence that children imagined a school garden with natural elements. Because children in elementary school age tend to choose sites that contain plants and shaded areas as playgrounds (Moore, 1986, 1989; Laaksoharju et al., 2012). Trees, stones and earth in nature are their playmates that they would shape, imagine, and play different roles with and they provide unlimited possibilities for creativity (Ross, 2004) and exploration opportunities (Fjørtoft, 2004). Furthermore, living in contact with the natural elements - in the natural environment, has a strong influence on children's cognitive and emotional development (Kellert, 2002).

Figure 2. Examples of pictures drawn by children

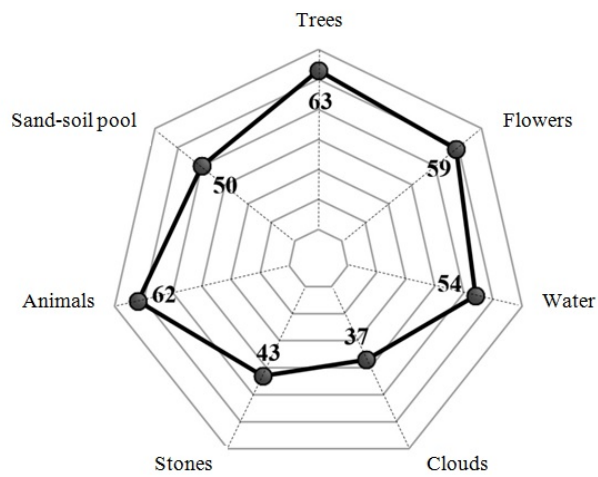

Figure 3. Frequency values of natural components

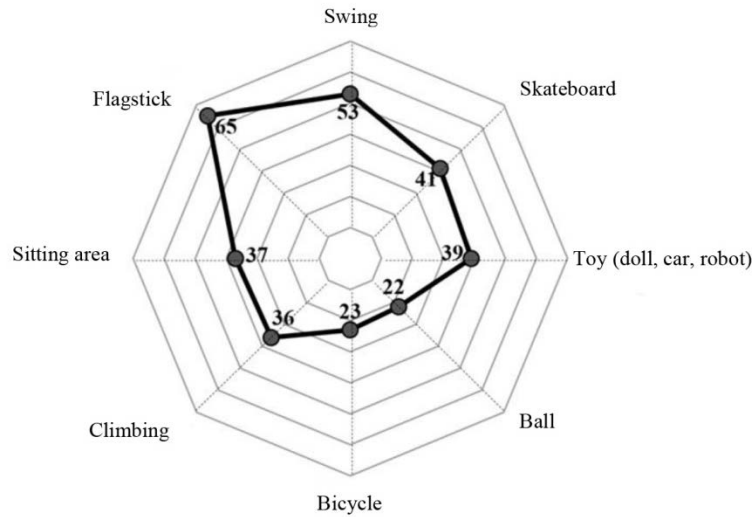

Figure 4. Frequency values of artificial components

Furthermore, school gardens develop environmental awareness of children as learning environments with the natural elements they contain (Othman & Said, 2012; Çukur & Özgüner, 2008). Also, the presence of natural elements in school gardens is an important factor that affects the achievements of the children. Studies demonstrated that students' activities conducted in school gardens that contain natural elements are more creative than the activities of students in school gardens where there are no natural elements, and that such environments have a positive effect on learning and cognitive development (Özdemir and Yılmaz, 2008). Thus, school gardens should include natural elements (trees, flowers, animals, etc.) as the children imagined.

138

Children included furniture elements such as "swings, slides, toys, balls, bicycles, climbing tools and seating elements" in their school garden drawings. The presence of these elements allows the children to perform various activities such as swinging and climbing in school gardens, improving children's physical activity and helping them to acquire skills related to movement (Aslak & Hjorthol, 2009), promoting the collective play and thus socialization and self-development of children and discovery of their abilities (Hauser, 2002; Tai et al., 2006; Cooper & Danks, 2006). Furthermore, almost all children drew a "flag" in the school garden. The Turkish flag found in the pictures drawn in the study was interpreted as an expression of children's awareness of being a nation, and the flag is the symbol of the country and therefore a symbol of the school.

CONCLUSION

While play and physical activity are key for childhood health and well-being (Aslak & Hjorthol, 2009; Castonguay & Jutras, 2009; Öymen Gür & Zorlu, 2002; Moore, 1986), school gardens include spaces with a monotonous view, constructed with concrete or asphalt pavements, including only a few trees and seating elements (Özdemir, 2011). Whereas school gardens should support the development of children, provide children with a chance to experience and learn the nature and develop children's concentration-relaxation skills. School gardens should be green environments that include natural elements (Taylor et al., 2001; Taylor and Kuo, 2009; Othman & Said, 2012). However, the school garden where the research was conducted included only a hard-pavement area and when the current situation is evaluated:

- It does not offer any natural playgrounds for children.

- It does not allow children to learn about and discover nature. However, the school gardens should be outdoor classrooms.
- Children are deprived of the environmental awareness experienced provided by natural elements.
- It does not contain spaces with topographic changes that support the world of children and provide hiding and surprising facilities.

Nevertheless, children still utilized potential affordances in the school garden, enjoying various opportunities such as running, walking, sitting, climbing, jumping, sliding, exploring, hiding, chatting and communications. In the school garden that the children imagined, there were: natural components; playground facilities, and benches that could serve as meeting points. However, the school garden in children's dreams has spatial components, which are predominantly natural components and the components such as playgrounds and sitting elements which provide children interaction with nature, enhance their physical activities and create opportunities for them to socialize. According to the results of this study, the following can be suggested for the design of school gardens:

- School gardens should consist of a wide grass land that provides children playgrounds on which they can freely play and that includes trees and topography variety. Therefore, they can provide children opportunities such as hiding and discovering, they can enjoy the sensory experience provided by touching water and soil and they can have the opportunity to create their own playgrounds.
- There should be created a variety in school garden spatial components (steps, sitting elements and game accessories). Thus, children's physical activities and socializing opportunities can be enriched.

REFERENCES

- Akandere, M. (2013). *Eğitici Okul Oyunları*. 3. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aksoy, Y., *Çocuk Oyun Alanları Üzerine Bir Araştırma İstanbul, Isparta, Eskişehir, Erzurum, Kayseri, Ankara, Zonguldak ve Trabzon İlleri Örneği*, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 3(6), 82-106.
- Aslak, F. & Hjorthol, R. (2009). Children's independent mobility to school, friends and leisure activities. *Journal of Transport Geography* 17, 377-384.
- Aykaç, N. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Resimlerinde Öğretmen ve Öğrenme Süreci Algısı. *Eğitim ve Bilim* 37(164), 298-315.
- Barbour, A., C. (1999). The Impact of Playground Design on The Play Behaviors of Children with Differing Levels of Physical Competence. *Early Childhood Research Quarterly* 14(1), 75-98.
- Castonguay, G., & Jutras, S. (2009). Children's appreciation of outdoor places in a poor neighborhood. *Journal of Environmental Psychology*, 29, 101-109.
- Chawla, L. (2007). Childhood Experiences Associated with Care for the Natural World: A Theoretical Framework for Empirical Results. *Children, Youth and Environments* 17(4), 144-170.
- Clements, R. (2004). An Investigation of the Status of Outdoor Play. *Contemporary Issues in Early Childhood* 5(1), 68-78.
- Cooper, T. & Danks, S. (2006). *Green Schoolyard Resource Directory for the San Francisco Bay Area*. San Francisco: San Francisco Green Schoolyard Alliance. 55pp

- Çukur, D., Özgüner, H. (2008). Kentsel Alanda Çocuklara Doğa Bilinci Kazandırmada Oyun Mekânı Tasarımının Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 2, 177-187.
- Fjørtoft, I. & Sageie, J. (2000). The natural environment as a playground for children: Landscape description and analyses of a natural landscape. *Landscape and Urban Planning* 48 (1), 83-97.
- Fjørtoft, I. (2004). Landscape as A Playscape: The Effects of Natural Environments on Children's Play and Motor Development. *Children, Youth and Environments* 14(2), 21-44.
- Fyhri, A. & Hjorthol, R. (2009). Children's independent mobility to school, friends and leisure activities. *Journal of Transport Geography* 17, 377-384.
- Ghanbari-Azarneir, S., Anbari, S., Hosseini, S-B. & Yazdanfar, S-A. (2015). Identification of Child-Friendly Environments in Poor Neighborhoods. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 201, 19-29.
- Harrison, L.J., Clarke, L. & Ungerer, J. A. (2007). Children's drawings provide a new perspective on teacher-child relationship quality and school adjustment. *Early Childhood Research Quarterly* (22) 55-71.
- Heelan, K. A., Donnelly, J. E., Jacobsen, D. J., Mayo, M. S., Washburn, R., & Greene, L. (2005). Active commuting to and from school and BMI in elementary school children: Preliminary data. *Child Care, Health and Development* 31(3), 341-349.
- Heft, H. (1988). Affordances of children's environments: A functional approach to environmental description. *Children's Environments Quarterly* 5(3), 29-37.
- Kellert, S.R., 2002. Experiencing nature: affective, cognitive and evaluative development in children. In: Kahn, P.H., Kellert, S.R. (Eds.), *Children and Nature. Psychological, Sociocultural, and Evolutionary Investigations*. Cambridge: The MIT Press, pp. 117-151.
- Kyttä, M. (2002). Affordances of Children's Environments in The Context of Cities, Small Towns, Suburbs And Rural Villages in Finland and Belarus. *Journal of Environmental Psychology* 22, 109-123.
- Kyttä, M. (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology* 24, 179-198.
- Laaksoharju, T., Rappe, E., Kaivola T. (2012). Garden affordances for social learning, play, and for building nature-child relationship. *Urban Forestry & Urban Greening* 11, 195-203.
- Lang, J., 1987. *Creating Architectural Theory; the Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Latfi, M. F. M. and Abdul Karim, H. (2012). Suitability of Planning Guidelines for Children Playing Spaces. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 38, 304 -314.
- Malone, K., & Trater, P. (2003). Children's environmental learning and the use, design and management of schoolgrounds. *Children, Youth and Environments* 13(2) Retrieved [February, 20, 2017] from /http:// colorado.edu/journals/cyeS.
- Moore, R. & Wong, H. (1997). *Natural learning: Creating environments for rediscovering nature's way of teaching*. Berkley: MIG Communications.
- Moore, R.C. (1986). *Childhood's Doma: Play Place in Child Development*. London: Croom Helm.

- Moore, R.C. (1989). Plants as play props. *Children's Environments Quarterly* 6, 3–6.
- Onur, B. & Güney, N. (2004). *Türkiye'de Çocuk Oyunları: Araştırmalar*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları 12, Ankara.
- Othman, S. & Said, I. (2012). Affordances of Cul-de-sac in Urban Neighborhoods as Play Spaces for Middle Childhood Children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 38, 184-194.
- Tai, L., Taylor Haque, M., K.McLellan, G. & Knight E.J. (2006). Designing outdoor environments for children, landscaping schoolyards, gardens and playgrounds. ISBN: 0-07-145935-9, 8-14pp.
- Ozdemir, A. & Yilmaz, O. (2008). Assessment of outdoor school environments and physical activity in Ankara's primary schools. *Journal of Environmental Psychology* 28, 287-300.
- Öymen Gür & Zorlu, T. (2002). *Çocuk mekânları*. İstanbul:Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Özdemir, A. (2011). Okul Bahçesi Peyzaj Tasarım Anlayışındaki Değişim Ve Bu Değişimin Uygulamaya Yansımalarının Bartın Kenti Örneğinde İrdelenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* 13(19), 41-51.
- Özgüner, H., Şahin, C. (2009). Isparta Kent Merkezindeki Çocuk Oyun Alanlarının Mevcut Durumu ve Çocukların Bu Alanlara Karşı Davranış Biçimleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 1, 129 -143.
- Pergams, O. R. W. & Zaradic, P. A. (2008). Evidence for a fundamental and pervasive shift away from nature-based recreation. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 105, 2295-2300.
- Ridgers, N.D., Stratton, G. Fairclough, S. & Twisk, J.W.R. (2007). Long-Term Effects of a Playground Markings and Physical Structures on Children's Recess Physical Activity Levels. *Preventive Medicine*, 44, 393-397.
- Rivkin, M.S. (1995). *The Great Outdoors: Restoring Children's Right to Play Outside*. Washington, DC: NAEYC.
- Ross, N. (2004). That tree used to be everything to us: The importance of natural and unkempt environments to children. Paper presented at Open Space, *People Space Conference*, 27-29 October 2004, University of Edinburgh, Edinburgh. Retrieved from <http://www.openspace.eca.ac.uk/conference/proceedings/PDF/Ross.pdf>
- Selwyn, N., Boraschi, D. & Özkula, S.M. (2009). Drawing digital pictures: an investigation of primary pupils' representations of ICT and schools. *British Educational Research Journal*. 35, (6), 909-928
- Singer, D. & Singer, J. (2000). *Make-believe: games and activities for imaginative play*. Washington, DC: Magination Press.

SİMGESEL PEYZAJ TASARIMI ARACILIĞIYLA KİMLİĞİN SERGİLENMESİ¹Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU²Yrd. Doç. Dr. Serap YILMAZ³Araş. Gör. Doruk Görkem ÖZKAN⁴**Özet**

Sürekli değişen dünyada tutarlılık insanlar için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır ve tutarlılığın arayışında mekanlarla kurulan duygusal bağlar, psikolojik dengenin önemli bir bileşenidirler. Bu nedenle insan-mekan etkileşiminin sonucu oluşan yer kimliği, yere bağlılık, yer duygusu gibi kavramlar çevresel psikoloji ve çevresel tasarım alanlarında son yıllarda daha sıklıkla dile getirilmektedirler. Bu araştırmada yer kimliği kavramına odaklanılmıştır. Mekanın tasarlanması süreci içinde kimlik ve simgesellik nasıl ele alınır? Bir topluma ait değerler ve kimlik, mekan bileşen ve öğeleriyle nasıl ilişkilendirilir? Bu sorulara ilişkin çevresel tasarım ve çevresel psikoloji alanında önemli bir boşluk vardır. Tasarımcıların yerin kimliğini göz önünde bulundurarak yerin oluşumunda neleri önemsendiği, neleri daha sık kullandığı bu çalışmada anlaşılmaya çalışılmıştır. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde farklı yıllarda toplam 97 son sınıf öğrencisi ile yürütülen araştırmada öğrencilere Trabzon'daki bir kent parkında simgesel bir mekan tasarlanacağı; bu durumda öğrencilerin tasarım konseptleri, tasarlanacak mekanın türü, mekanda yer alacak etkinlikler ve mekan bileşenlerinin neler olacağı sorusu yöneltilmiştir. Konseptlerin sınıflandırılması en çok kentün kültürel özelliklerine, daha sonra sosyal özelliklerine ve ardından doğal özelliklerine odaklanıldığını göstermiştir. Ayrıca mekan türleri, etkinlikler ve mekan bileşenlerine ilişkin analizler de yürütülmüştür. Kente ilişkin kültürel ve sosyal özelliklerin ve kentle özdeşleşmiş etkinliklerin (horon/kolbastı oynamak, kemeçe dinlemek, hamsi şöleni vb. gibi) ağırlık kazanması yerel kimliğe ağırlık verildiğini, milli/ulusal kimliğin de vurgulandığı ancak yerel kimlik kadar tasarım kararlarına yansımadağı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj Tasarımı, mekan kimliği, simgesel mekan, etkinlik türleri, mekansal bileşen

PERFORMING IDENTITY THROUGH A SYMBOLIC LANDSCAPE DESIGN**Abstract**

In the ever changing world the need for stability is crucial for humans and in search for stability emotional bonds with places are important component of psychological balance. Therefore concepts such as place identity, place attachment, sense of place which is the results of people-space interaction are expressed more often in recent years in the fields of environmental psychology and environmental design. This study focuses on place identity term. How identity and symbolism are dealt with in space designing process? How values and identity that describes a society is related to spatial components of space? In terms of these questions there is a gap in the field of environmental design and psychology researches. What are emphasized by designers, what (concepts, spatial components etc.) are used by them most frequently was aimed to understand by this study. In the research which was conducted in Karadeniz Technical University, Landscape Architecture Department with 97 senior students in different years students were asked to define their design concepts, the type of space, the activity patterns that will take place, and the spatial components of the space if they were to design a symbolic space in an urban park in Trabzon city. Categorization of design concepts showed that cultural attributes of the city were mostly focused on followed by social attributes and natural attributes. Also analyses of types of spaces, activity patterns and spatial components were conducted. Relatively higher frequency of cultural and social attributes of the city and the activity patterns which are identified with Trabzon reflects the importance given by designers to local identity; national identity was also revealed in some answers but did not gain importance at the same level with local identity.

Keywords: landscape design, place identity, symbolic space, activity patterns, spatial components

Özgün Araştırma/Original Article

¹ Bu çalışma 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017) sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur..

² Sorumlu yazar/Corresponding Author:Karadeniz Technical University, TURKEY, semamumcu@ktu.edu.tr

³ Karadeniz Technical University, TURKEY, serapyilmaz@ktu.edu.tr

⁴ Karadeniz Technical University, TURKEY, dorukgorkemozkan@gmail.com

1. Introduction

In an age of increased loss of identity as our lives and places lose their distinctiveness into a predictable sameness in a rapidly changing world, the need for stability is crucial for humans. In search for stability development of emotional bonds with places are prerequisite of psychological balance since it helps to overcome identity crises and may also facilitate involvement in local activities (Lewicka, 2008). Therefore people's relations with places have been explored using a wide array of psychological constructs such as place identity (Proshansky, Fabian, & Kaminoff, 1983), place attachment (Altman & Low, 1992, Lewicka, 2005), and sense of place (Tuan, 1980; Hay, 1998). This study deals with place identity term. Identity is seen as a fundamental need that encompasses all aspects of human life therefore, the themes of place, place identity, and place making can facilitate valuable linkages among a wide range of disciplines and professions, including architecture, sociology, geography, environmental psychology, landscape architecture, and urban design and planning (Casakin, & Bernardo, 2012). In the following sections we will firstly focus on the definition of place identity and researches about it. Then we will analyze its relationship to symbolism and open space design.

2. Place identity; theoretical approaches

Place identity is defined as a way to express identity through the physical environment, and a manifestation of self (and collective) memory (Birol Akkurt, 2012). The widely accepted definition of place identity in environmental psychology explains it as the "ideas, feelings, attitudes, values, preferences, meanings, and conceptions of behaviour and experience which relate to the variety and complexity of physical settings that define the day-to-day existence of every human being" (Proshansky et al., 1983, p.59). From this point of view place identity is reflected as a result of the interaction of the self and components of the environment, and the actions and interactions that take place there, a psychological structure that arises from the individuals' attempts to regulate their environments (Birol Akkurt, 2012). In other words it refers to the personal meanings, symbols, and significance that places have for their residents, visitors, and users (Casakin, & Bernardo, 2012). How place identity promotes positive feelings and allows people to develop affective bonds to place, as well as a sense of belonging that brings people together around shared values, issues and localities was emphasized (Hernandez, Hidalgo, Salazar-Laplace, & Hess, 2007; Manzo, 2003; Tuan, 1980). Place identity also contributes to forge the image of an environment, as well as its vitality, liveability, and performance (Casakin, & Bernardo, 2012). Other contributions of place identity to a person are to preserve a sense of continuity, to build positive self-esteem, and to create a sense of self-efficacy (Lewicka, 2008)

2.1. Different dimensions and components of place identity

Various researchers have defined various dimensions and components of place identity with varied approaches. Relph's (1976, p.45) definition of place identity is as: "The identity of something refers to a persistent sameness and unity which allows that thing to be differentiated from others. [...] the identity of place simply as that which provides its individuality or distinction from other places and serves as the basis for its recognition as a separable entity". Similarly Lewicka (2008) refers to sameness (continuity) and distinctiveness (uniqueness) dimensions of place identity. Aguilar (2002) emphasizes the dimensions of social life (e.g., solidarity, strong social networks), the existence of traits in the environment that people feel

represent them (e.g., order, cleanliness), and the presence of physical elements that acquire a symbolic and emblematic character (e.g., points of reference at a local level). According to Relph (1976) the static physical setting, the activities, and the meanings are the three fundamental components of the identity of places which are irreducible to the other, yet are inseparably interwoven in our experiences of places.

The concept of place identity is being investigated in relation to different terms such as its effect on supporting sustainability and environmental behaviour (Pol, 2002), its relationship with psychological needs (Casakin, & Elliot, 2012; Noormohammadi, 2012; Twigger-Ross and Uzzell, 1996), restorative environments and human well-being (Vidal, Troffa, Valera, & Fornara, 2012), how it develops in different scales (neighbourhood, city, region, nation or continental) (Lewicka, 2008), how to integrate it in design process (Seamon, 2012). Most frequently society's relationship with places in terms of place identity or how existing places are identified (Lewicka, 2008) or the relationship between place identity and place attachment or sense of place were dealt with (Chow & Healey, 2008; Hernandez et al., 2007; Hernández-García, 2012; Knez, 2005; Lewicka, 2008).

Researches on how place creation/making and promoting place identity are related, how environmental designers dealt with this relationship in design process are lack and inadequate for providing design guidelines especially in landscape architecture discipline. In the rapidly changing world the landscapes with which people interact (either at a concrete or at a cultural/abstract level) are undergoing constant change. These changes can strongly affect people's identity. Butina-Watson and Bentley (2007) emphasizes the importance of the meanings of cultural landscapes (landscapes modified by human interventions), and human identities. According to Butina-Watson and Bentley (2007), the key dimension of the identity-construction process that helps users to construct a rooted sense of community is incorporating 'rooted' elements into new designs at all scales. Goličnik Marušić and Nikšič (2012) state that when identity by design is in question, the everyday practice shows that approaches are partial, and do not address multi-layered aspects. Therefore this study aims to understand the relationship between landscape design and place identity and the role that landscape architects play in landscape design process.

2.2. Place identity and environmental design; How they are related?

Place making/creation is an essential dimension of people-place relationship which plays an important role in place identity process, in this study place identity is dealt with in terms of place creation or making. In place making people (especially designers and planners) draw on their knowledge of the place to make changes so that the experience of place is strengthened and positively supported. Adam (2012) emphasizes the responsibility of environmental designers in their ability to transform and create the built symbols that contribute to the identity of people and communities. Place identity can be affected by the physical or spatial features of a setting (e.g., structure, spatial characteristics, built form, landscape, and furniture). But also the activities carried out in place (circulation flow, behaviour patterns), and its meaning (legibility, cultural associations, and semiotics) affects its identity. In consequence, how place identity is perceived and understood strongly influenced by the interaction between people and these fundamental elements of the environment. It was stated that some environmental physical factors can act as facilitators of the subject's identification with the space, and of the external perception of such a space as fostering a strong identity (Bernardo, & Palma-Oliveira, 2012). How designers know and decide about these physical factors? How designers make decisions in design process in order to develop a place identity? How values and identity that describes a

society is related to spatial components of space? Depending on design's function as supporting the identity of groups, Lang (1994) highlights the responsibilities of designers as they have to recognize the group's symbols of identity and how they may be used or transformed to continue to provide that support. Padua (2007) criticises the post-traditional landscapes of many contemporary cities as being characterized by symbolic references that create a discontinuity with the local history of the society. Creating place identity has emerged as a solution to the effects of modern societies. Consequently this field has largely influenced designers and seeks to connect people with their environment and increase the sense of attachment and belonging in architectural spaces. Designers should take some share of responsibility as major contributors to the physical changes that contribute to the current crises of identity (Adam, 2012; Noormohammadi, 2012). For modernist environmental design two techniques for identity that relates a place to its locality are defined: the spirit of place or site-specific design; and symbolic identity or the designer's personal discovery of local symbolism. Choosing a symbolic identity is defined by Adam (2012) as the choice of a symbolic aspect of a design that seems to be in some way relevant to the location or finding the local elements that can be interpreted into a new spatial component.

According to Padua (2007) one of the places where symbols of collective identity can be seen in their most clear and compelling form is the design of public space. The symbolic references that provide a design vocabulary for these open spaces speak volumes about the shared values of the group and have often been developed to reinforce peoples' identification (Osborne, 2001; Padua, 2007). Such places include landscapes, monuments, and sites where commemorations are performed, collective memory is reinforced, and national identity is constructed, both formally and informally. Landscape components (or urban reminders) such as monuments, public buildings and statues as well as carnivalesque rites, ceremonies, and popular festivities have been used as tools to identify the place identity, since they remind citizens about their roots and symbolically link people with a common past, and they encourage the faith in a common future (Birol Akkurt, 2012; Osborne, 2001). In this way, individuals are encouraged to see themselves as part of a collectivity with shared objectives (Osborne, 2001).

In her study about the relationship between landscape components, place identity and social identity in Hong Kong Padua (2007) revealed that the design vocabulary draws on a new international set of symbols that are linked to a new materialism—the production and consumption of commercial goods. According to Padua (2007) by using elements of Mediterranean design in one of the study areas designers offered people an opportunity to affirm their identities as cosmopolitan members of an affluent global society, while the other study area provides people with an opportunity to affirm their identities as bearers of Chinese culture. The findings of her study showed the role and responsibilities of landscape architects in shaping and reflecting the cultural values of a community and revealed the importance of supporting place identity through design process. In this context research questions of this study are: how identity and symbolism are dealt with in space designing process? Identity and symbolism are related to belonging to a place and place attachment, these feelings supports psychological needs of humans. In this case how designers do approach to place making/creation in order to support these feelings?

3. The purpose of the study

Given the impact of environmental design on supporting place identity that reflects a society's shared values and identity, understanding which landscape components are used as symbols of identity and how they are related to society's values by designers is important. In order to better

understand the relations between the major components of place identity and based on Relph's (1976) definition of place identity components this study focused on three dimensions of a design: concept (meaning), activities (behaviour patterns) and spatial components (physical space). In context of designer, user and place triangle identity is mostly approached from place and user point of view, the lack of studies that emphasises designer point of view is noticed by the researchers of this study. Which approaches are emphasized by designers, what (e.g., concepts, spatial components, activities) are being used by them most frequently were aimed to understand by this study.

4. Methodology

The research was conducted in Karadeniz Technical University, Landscape Architecture Department with 97 senior students in different years. Previous to research students were informed about the symbolic space, how it is related to place identity and enhancing basic human needs like affiliation and self-esteem. Different examples of landscape designs with symbolic spaces were shown and how they used symbolism to refer to an identity or a social value is discussed with students in Spatial Behaviour course. At the end of the term students were asked to define their design concepts, the type of space, activity patterns that will take place and the spatial components of the space if they were to design a symbolic space in an urban park in Trabzon city. The question was asked as part of final exam of Spatial Behaviour course which is obligatory and 25 (over 100) points were appointed to this question. Answers were coded and then categorized by 5 landscape architects who work as a researcher with Ph. D. degree in the field of landscape design and environmental psychology. The frequencies of concepts, space types, and behaviour patterns were analyzed and the relationships between them were investigated.

5. Findings

5.1. Respondents

Table 1 shows the frequencies of students according to their gender, and locality and the year of the research. 8 students did not answered or their mentioned another city, not Trabzon. 75% of these students were non-local.

Table 1. Respondents' socio-demographic data

Demographic Data	N=97	Frequency (%)
Gender		
Female	71	72,4
Male	26	26,5
Locality		
Local	34	37,7
Non-local	63	64,3
Year of research		
2017	49	50,0
2014	48	49,0

5.2. Frequencies and categorization of design concepts

The design concepts were firstly analysed without any categorization in order to determine the most common ones. 27,6% percent of students defined “to make feel the culture of Trabzon”, 16,3% of students defined “Trabzonspor (Football team), Maroon and Blue (the colours of the team), the spirit of Trabzonspor”, 8,2% of students defined “the colourful personality of citizens of Trabzon”, 8,2% of students defined “cultural heritage”, 7,1% of students defined “anchovy”, and 4,1% of the students defined “Black sea” as their concepts (others 19,2%, missing value 11,2%).

In the second phase of analysing design concepts, they were categorized according to what they refer to. Researchers of the study defined the groups as cultural attributes, natural attributes, and social attributes of local identity. The answers which were not referring to any of these were grouped as other. Then 5 researchers were categorized each answer into one of these groups. With at least two same answers each concept’s category was determined. The frequencies of categories are as: 38, 8% cultural attributes, 27, 6% social attributes, 19, 4% natural attributes, and 3, 1% other with 11, 2% missing value.

In order to determine the distribution of concepts into categories crosstab analysis was done. “Cultural attributes” category consists of “to make feel the Trabzon culture, 27%”, “cultural heritage, %21”, and “folk dance (of eastern Black sea region), horon, and kamancha, 7,9%”. “Social attributes” category consists of “Trabzonspor (football team), 59,3%”, “the colourful personality of citizens of Trabzon, 29,6”, “anchovy festival, 7,4%”, and “spring celebrations, Hıdırellez, 3,7%”. “Natural attributes” category consists of “anchovy, 36,8%”, “Black sea, waves of the Black sea, 21,1%”, “sloping topography of Trabzon, 15,8”, “traditional materials, wood, 10,5”, “the combination of blue (Black sea) and green, 5,3%”, and “rainy weather, rain, 5,3%”. Concepts refer to more general categories such as “peace” or “focal point” was categorized as other. Chi square test was conducted and the results showed that the distribution of concepts into categories is meaningful ($\chi^2=261,000$; 48 df, $p<0,01$).

If the distribution of concept categories show any differences in terms of students’ gender and academic years were analysed. It was found that gender has no effect on the concept decisions. However, a difference in design concept categories between students from different academic-years was determined ($\chi^2=16,205$; 3 df, $p<0,01$). This can be result of the students’ past design studio experiences.

5.3. Frequencies of activity types and their distributions according to design concepts

Totally 225 answers were given by students which addressed 40 different types of behaviour patterns. The activity types that were mentioned at least 10 times were listed. The most frequent activity is sitting-resting-waiting with 14,7% followed by folk dances (horon and kolbastı) with 11,6%, taking photographs with 6,2%, eating-drinking with 5,8%, watching-observation with 4,9%, listening to folk music-kamancha with 4,9%, shopping traditional hand-crafts, souvenirs with 4,9%, and anchovy festive-anchovy grill parties with 4,4%. Other activities include mostly activities related to local attributes or daily-life such as tasting local food, traditional hand-crafts exhibits, visiting exhibitions, watching football matches-public demonstrations-cheering, picnic-barbecue, playing folk instrumentals.

How activities are distributed into the concept categories was also analysed in order to see the relationship between concepts and activity types. For cultural attributes category sitting-resting-waiting, folk dances (horon and kolbastı), tasting local food, listening folk music, traditional hand-craft exhibits, shopping souvenirs, and taking photographs were most frequent

activities. For social attributes category sitting-resting-waiting, folk dances (horon and kolbastı), watching performances, and watching Trabzonspor demonstrations and matches were most common. For natural attributes category similar to other two sitting-resting-waiting was common and followed by eating-drinking, anchovy grill/cooking, and walking around. Though activities that refer to basic human needs are common for each category in terms of other activities there can be seen a difference between the categories that reflect the effect different attributes. The results of the chi square test showed that the distribution of activities into categories is meaningful ($\chi^2=236,022$; 117df, $p<0,01$)

5.4. Types of Open Spaces

What kind of open spaces are related to symbolism or thought to be reflecting symbolism was also investigated. Totally 115 answers were given which defined 23 different types of open space. Demonstration/gathering areas were most frequent with 9,3% and followed by squares 7,1%, festive/celebration area 5,8%, and exhibition/information area 4,4%. The other answers indicated seating areas, dance floor, eating areas, open/street market and such as.

For cultural attributes categories demonstration areas, festive areas, squares, exhibition areas and open markets were mostly defined. For social attributes categories squares, demonstration areas and eating areas were defined. For natural attributes category squares, festive areas, and waterfront parks were defined. The results of the chi square test showed that the distribution of open space types into categories is meaningful ($\chi^2= 78,987$; 66df, $p<0,5$).

Students were also requested to define spatial components of the symbolic space that they suggested. Because of the complexity of analysing phase depending on the variety and multitude of data statistical analyses were not conducted. The most frequent components that were suggested by student designers are sculptures/monuments (e.g., horon/dancing figures, kamancha playing figures, anchovy, historical persons, famous football players), emblems/figures (Trabzonspor, Kamancha), and colours which can be seen around the city frequently and already examined by the students in their previous design studio tasks since their study areas had contained some of these (Fig. 1, Fig. 2).

Figure1. Sculpture in city centre that depicts folk dance “horon” and instrumental “kamancha”
6. Discussion

Based on Relph’s (1976) definition of place identity components this study focused on three dimensions of a design: concept (meaning), activities (behaviour patterns) and spatial components (physical space).

Analyses of the data revealed that the most frequent design concepts for a symbolic open space in Trabzon city are “to make feel the culture of Trabzon”, “Trabzonspor (Football team), Maroon and Blue (the colours of the team), the spirit of Trabzonspor”, “the colourful personality of citizens of Trabzon”, “cultural heritage”, “anchovy”, and “Black sea” all of which refers to locality. This result reveals the importance given to traditional identity or social values and how they are seen as related to symbolism by students. The design vocabulary of students draw on a set of symbols that are linked to city’s most known features. In other words the concepts they define are references and symbols used to represent elements rooted in local history and the experience of the local population. Lang (1994) highlights the responsibilities of designers as they have to recognize the group’s symbols of identity and how they may be used or transformed to continue to provide that support. Students’ design approaches reflect a wide spectrum of concepts which is related to city’s different salient and well-known attributes. In this context we can say that their design concepts are result of a responsive approach to citizens’ identity.

Figure 2. Trabzonspor football team’s emblem and sculptures in city centre

Categorization of design concepts showed that cultural attributes of the city were mostly focused on and followed by social attributes and natural attributes. Cultural attributes mostly

point to traditional hand-crafts, folk music, music instrumentals, and folk dances. Social attributes are partly overlapped with cultural attributes but mostly refer to public gatherings and social customs. Natural attributes consists of concepts related to city's ecological, geographical or climatic attributes.

A difference in design concept categories between students from different academic-years is determined. This can be result of the students' past design studio experiences. The subjects and study areas of environmental design projects vary each year therefore; senior students at different academic years can have different design studio backgrounds. For example year 2017 respondents had designed an urban park next to city's football stadium at previous term and year 2014 respondents had designed open spaces of city's one of the most historical places at previous term. Future researches can focus on the reason of this difference and investigate how past design studio experiences affect students' knowledge and design decision making.

Behaviour occurs in landscapes and can be an element of its symbolism, and behaviour too can be symbolic (Backhaus, 2009). Therefore suggested activity patterns were also analysed in order to understand how students relate them to symbolism and a symbolic space design. The activity types defined by students also showed a strong relatedness to city's daily-life and customs. While activities that relate to basic human needs such as sitting-resting, watching or eating- drinking were common in order to continue the daily life in suggested open space it was also determined that activity types that belong to society's customs and local identity were of importance for designers. Violich (1985) stated that "a key test of sense of place rests with the degree to which a place in its physical form and the activities it facilitates reflects the culture of those who use it". In this case students' suggestions such as public gatherings and demonstrations for folk dance and music performances, or watching to city's football teams matches and cheering all together can be good starting point for a design which aims to create a strong sense of place.

Relatively higher frequency of cultural and social attributes of the city and the activity patterns which are identified with Trabzon reflects the importance given by designers to local identity; national identity was also revealed in some answers but did not gain importance at the same level with local identity.

7. Conclusion

Adam (2012) states that with the fragmentation of society set in motion by the forces of globalisation, individual and community identity have become more complex and vulnerable. Place identity is a complex concept but is reduced to a few aspects in the field of urban planning and design too often; most often to visual perception of places. There is an insufficient application of people in places and their notions of places into practice. Therefore it is crucial to apply them in the design process as soon and as effective as possible (Goličnik Marušić, & Nikšič, 2012). In this study we aimed to move beyond the visual perception dimension and analyse place identity in terms of meaning, activity types and space components through symbolism since as with all identity, place identity relies on shared symbolic markers. Any attempt to deny or remove these symbols will be a challenge to the identity of those who use them as identity markers (Adam, 2012). Therefore designers' awareness of their responsibilities in terms of place identity and responsiveness of their designs in this context are crucial for the quality of open space, so the life quality of users. Student designers' level of awareness can be enhanced with appropriate courses and contents such as Spatial Behaviour.

This study is dealt with the design concepts and activity patterns. Future research can focus on the effects of differences of designers in terms of their familiarity to local identity or their design experiences. Also the spatial components can be studied in detail related to defined place identity.

References

- Adam, Robert, (2012), "Identity and Identification: The Role of Architectural Identity in a Globalized World", in H. Casakin, F. Bernardo, (Eds.). *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, pp. 176-193, Bentham Science Publishers.
- Aguilar, Miguel Angel, (2002), "Identity and Daily Space in Two Municipalities in Mexico City", *Environment and Behavior*, 34 (1), 111-121.
- Altman, Irwin & Low, Setha M. (Eds.), (1992), *Place attachment*, New York: Plenum.
- Backhaus, Gary, (2009), "Introduction I: The Problematic of Grounding the Significance of Symbolic Landscapes", in G. Backhaus, J. Murungi (Eds.) *Symbolic Landscapes*, pp.3-32, Springer.
- Bernardo, Fatima & Palma-Oliveira, Jose Manuel, (2012), "Place Identity: A Central Concept in Understanding Intergroup Relationships in the Urban Context", in H. Casakin, F. Bernardo, (Eds.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, pp. 35-46, Bentham Science Publishers.
- Butina-Watson, Georgia, & Bentley, Ian, (2007), *Identity by design*, Burlington: Elsevier/Butterworth-Heinemann.
- Birol Akkurt, Hümeýra, (2012), "Reconstitution of the Place Identity within the Intervention Efforts in the Historic Built Environment", in H. Casakin, F. Bernardo, (Eds.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, pp. 63-77, Bentham Science Publishers.
- Casakin, Hernan, & Bernardo, Fatima, (Eds.) (2012), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, Bentham Science Publishers.
- Casakin, Hernan & Elliot, Esi Abbam, (2012), "Place Identity Principles and Cultural Metaphors in a Mexican Environment", in H. Casakin, & F. Bernardo (Eds.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, pp. 146-162, Bentham Science Publishers.
- Chow, Kenny, & Healey, Mick, (2008), "Place attachment and place identity: First-year undergraduates making the transition from home to university", *Journal of Environmental Psychology*, 28, 362-372.
- Golićnik Marušić, Barbara & Nikšić, Matej, (2012), "Multilayered Identity of Places: Linkage between Physical Form, Behaviour Patterns and Public Perception", in H. Casakin, F. Bernardo (Eds.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, pp. 120-132. Bentham Science Publishers.
- Hay, Robert, (1998), "Sense of place in developmental context", *Journal of Environmental Psychology*, 18, 5-29.

- Hernandez, Bernardo, Hidalgo, M.Carmen, Salazar-Laplace, M. Esther, & Hess, Stephany, (2007), "Place attachment and place identity in natives and non-natives", *Journal of Environmental Psychology*, 27, 310-319.
- Hernández-García, Jaime, (2012), "Open Spaces in Informal Settlements in Bogotá, Expressions of Attachment and Identity", in H. Casakin, F. Bernardo, (Eds.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, pp. 92-106, Bentham Science Publishers.
- Knez, Igor, (2005), "Attachment and identity as related to place and its perceived climate", *Journal of Environmental Psychology*, 25, 207-218.
- Lang, Jon, (1994), *Urban Design: The American Experience*, John Wiley & Sons, Inc. USA.
- Lewicka, Maria, (2005), "Ways to make people active: Role of place attachment, cultural capital and neighborhood ties", *Journal of Environmental Psychology*, 4, 381-395.
- Lewicka, Maria, (2008), "Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past", *Journal of Environmental Psychology*, 28, 209-231.
- Manzo, Lynne C., (2003), "Beyond house and haven: Toward a revisioning of emotional relationships with places", *Journal of Environmental Psychology*, 23, 47-61.
- Noormohammadi, Susan, (2012), "Essential Human Qualities in Strengthening Place Identity as Expressed in Louis Kahn's Architectural Theory", in H. Casakin, & F. Bernardo, (Eds.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, pp. 22-34, Bentham Science Publishers.
- Osborne, Brian S., 2001, "Landscapes, Memory, Monuments, and Commemoration: Putting Identity in Its Place", the Department of Canadian Heritage for the Ethnocultural, Racial, Religious, and Linguistic Diversity and Identity Seminar Halifax, Nova Scotia November 1-2, 2001. <http://canada.metropolis.net/events/ethnocultural/publications/putinden.pdf>
- Padua, Mary G., (2007), "Designing an identity: The synthesis of a post-traditional landscape vocabulary in Hong Kong", *Landscape Research*, 32 (2), 225-240
- Pol, Enric, (2002), "The Theoretical Background of the City-Identity-Sustainability Network", *Environment and Behavior*, 34 (1), 8-25.
- Proshansky, Harold M., Fabian, Abbe K. & Kaminoff, Robert., (1983), "Place Identity: Physical world socialization of the self", *Journal of Environmental Psychology*, 3, 57-83.
- Relph, Edward, (1976), *Place and placelessness*, London: Pion Limited.
- Seamon, David, (2012), "Place, Place Identity, and Phenomenology: A Triadic Interpretation Based on J.G. Bennett's Systematics", in H. Casakin, F. Bernardo, (Eds.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*, pp. 3-21, Bentham Science Publishers.
- Tuan, Yi-Fu, (1980), "Rootedness versus sense of place", *Landscape*, 24, 3-8.
- Twigger-Ross, Clare, & Uzzell, David, (1996), "Place and identity processes", *Journal of Environmental Psychology*, 16, 205-220.
- Vidal, Tomeu, Troffa, Renato, Valera, Sergi & Fornara, Ferdinando, (2012), "Place Identity as a Useful Psychological Construct for Approaching Modern Social Challenges and New People-Environment Relations: Residential Mobility, Restorative Environments, and Landscape", in H. Casakin, F. Bernardo, (Eds.), *The Role of Place Identity in the*

Perception, Understanding, and Design of Built Environments, pp. 78-91, Bentham Science Publishers.

Violich, Francis, (1985), "Towards revealing the sense of place: An intuitive 'reading' of four Dalmatian towns", in: Seamon, D. & Magerauer, R. (Eds.), *Dwelling, Place and Environment: Towards a phenomenology of person and world*, pp. 113-137, Dordrecht: Martinus Nijhoff.

LİSE BAHÇELERİNİN GENÇLER TARAFINDAN ALGISAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ¹**Yrd. Doç. Dr. Tuğba DÜZENLİ²**
Araş. Gör. Elif Merve ALPAK³
Sinem KIZILASLAN⁴**Özet**

Genç gelişiminin çok boyutlu olması (biyolojik, psikolojik, kişisel ve toplumsal) gençliğin sınırlarının net bir şekilde belirlenmesini engellemektedir. Gençlik için yaş sınırı, genelde 12-21 yaş arası kabul edilmektedir. Bu çalışmada lise gençliği ele alınarak, lise öğrencilerinin mekânın özelliklerine göre orayı algı ve beğenme ilişkisi ortaya konmuştur. Lise gençliği üzerinde çalışma yapmak ve onların sorunlarını, ihtiyaçlarını mekânsal algılarını belirlemek, için, bulunulan toplumun hem mevcut durumunun hem de geleceğinin daha iyi anlaşılması önem taşımaktadır. Lise gençliği genel olarak 13-18 yaş grubunu oluşturan ve kendine özgü kültürü olan bir toplumsal kesim olarak tanımlanır. Zamanlarının çoğunu okulda geçirmek zorunda olan lise gençleri, okul ve bahçesiyle yakın ilişki içerisinde oldukları için okul bahçelerinin onların gelişimi üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bu nedenle çalışmada önce Trabzon kentindeki farklı mekânsal özelliklere sahip iki lisenin bahçesi puanaj tablosuna göre değerlendirilerek sınıflandırılmıştır. Daha sonra gençlere sıfat çiftleri verilerek okul bahçeleri 5 li likert skalasıyla algısal açıdan değerlendirilmiştir. Bu sayede gençlerin gözünde lise bahçeleri tanımlanmıştır. Sonuçta; mekânsal özellikler iyileştikçe lise bahçeleri olumlu algısal özellikler ile tanımlanmış, bu da gençlerin o mekâna karşı beğeni düzeyini arttırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lise bahçeleri, Gençler, Çevresel özellikler, Algısal özellikler**PERCEPTUAL ASSESSMENT OF HIGH SCHOOL GARDENS BY YOUTH****Abstract**

The multidimensional nature of youth development (biological, psychological, personal and social) prevents the clear definition of the boundaries of youth. The age limit for youth is generally considered to be between 12 and 21 years of age. In the present study, the relationship between perception and liking of high school students for a space based on the characteristics of the space. To conduct a study on high school youth and to determine their problems, needs and spatial perceptions, it is significant to comprehend both the current situation and the future of the related society. High school youth is generally defined as a social segment which includes the 13-18 age group and has its own culture. School gardens have a great impact on their development, since high school students, who often spend most of their time at school, are in close contact with the school and the school garden. Thus, in the study, initially two high school gardens with different spatial features in Trabzon province in Turkey were evaluated and classified based on the scorecard. Afterwards, adjective pairs were provided to the students and the school gardens were assessed perceptually using a 5-point Likert scale. Thus, high school gardens were defined based on the views of young individuals. As a result, it was observed that as spatial features improved, high school gardens were identified with more positive perceptual characteristics, which in turn increased the level of appreciation of young individuals for that space

Keywords: High school gardens, Youth, environmental features, Perceptual features.**Özgün Araştırma/Original Article**

¹ Bu çalışma 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017) sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Karadeniz Technical University, TURKEY, tugbaduzenli@gmail.com

³ Karadeniz Technical University, TURKEY, elifmerveakyol@hotmail.com

⁴ Peyzaj Mimarı-Doktor, TURKEY, 1.sinem@gmail.com

INTRODUCTION

Youth is the period of development, spiritual maturation and preparation for life between the childhood and adulthood. According to G. Stanley Hall (1904), who made the first scientific work on youth psychology as it is conceived today and wrote the book 'Adolescence,' youth is a period of rebirth. Hall (1904) considers the youth period as a period of civilization in which the human baby becomes a member of society. The French psychoanalyst Françoise Dolto defines the youth as second birth and states that the individual is fragile during this period (Liaudet, 1999). According to Humphrey (2002), the term refers to people who are young and between the ages of 13 and 18. On the educational level, youth refers to individuals at school age.

Anna Freud (1958) defines youth as "the period of storm and stress," while considering the youth as the period of contradictions. According to Peter Blos (1962), youth is the "second separation-individualization" period. According to Jacobson (1964), this is a "mourning period". Sullivan, the pioneer of interpersonal relations theory, likens the youth to hell (Jemin, 1992).

In the cognitive-developmental theory (Piaget, 1896-1990), youth was included in the "Formal Operational Stage". David Elkind (1967, 1999) draws attention to the self-centeredness of cognitive development, in which young people are molded differently from children and adults by their ability of abstract thinking. Young age is the period of anxiety, anger, and conflicts. Young people are selfish, indecisive, contradictory. Rebellious behavior are observed. In this age, enthusiasm, passion, and awakening sexual desires are dominant in the behavior of the young individuals (Jemin, 1992).

However, this period is not just an era of negative events. Recently, authors have argued that youth is not specifically more stressful and problematic than other periods of life (Offer et al., 1990). Strong bonds of friendship are established, steps are made towards innovation and the future in youth. Young individuals are idealist. In this age, the emotions of seeking their identity, endeavoring to prove themselves, and transferring their passions into action of the youth are intense. They value their honor and achievements very much. They are generous and kind. They trust and attach others quickly. The feeling of private life develops. Thus, they have different demands and needs from children or adults (Düzenli et al. 2012; Düzenli et al 2016; Düzenli et al. 2016; Karman et al., 2006).

There is a need for spaces for the youth that could respond to the abovementioned different needs and requirements and where they could prove themselves to others. As a result, social development level of young individuals improves and they are transformed into adults that could form healthy relationships with the society. Thus, social development of the youth depends on how quickly the community could respond to basic social needs of the young individual. Young individuals desire to be respected by their peers, to know that they are part of the community they live in, and to socialize and to spend time in suitable spaces (Lapsley, 1993; Naker, 2009;). The characteristics of these spaces indirectly affect the personal development of young individuals due to the types of activities the spaces allow. Because, there are certain activities that could be performed in that space, or certain activities that could not be performed due to facilities such as the opportunity to express themselves or not. Thus, when designing spaces for the youth, it is necessary to design those suitable for the active and energetic structure of the youth and their social needs, and spaces that allow an active lifestyle and socialization should be designed (Düzenli et al. 2017).

The present study scrutinized the high school youth. Since the space where most of the individuals that attend high school spend time is school gardens, the spatial characteristics of the school gardens, their perception and liking were addressed.

School Gardens

When it is considered that young individuals spend most of their time at school (especially in secondary education), it could be argued that school gardens should be designed to suit the needs of young individuals. Students spend 25% of their school life in school gardens. Thus, school gardens have significant effects on learning, games, personal development, health and environmental awareness. School gardens are spaces where the interaction between students and the environment, the conducted activities, and culture and tradition takes place. Therefore, school gardens are;

- Social learning and development areas,
- A reflection of the outside world,
- A separate world with its own culture and traditions,
- A playground,
- A part of the school and society,
- A reflection of the closed classroom system in open space (Casey, 2003).

The aim of the present study was to determine how students perceived the school gardens. As far as the schools respond to the needs of students, student satisfaction increases. As a result, the school is perceived positively in terms of space, thus, the level of student's appreciation for that space also increases. Thus, the student would stay away from places that might be harmful for the student outside the school (game arcades, internet cafes, etc.).

School gardens must have a minimum space of 15 m² per student. The spaces included in the school garden are also as important as its size. A huge empty garden would be inadequate to meet the needs of young individuals. The components that should be included in an educational facility are identified in the Ministry of National Education Minimum Standards of Educational Buildings as outdoor sports area, social area, ceremonial area, green area, parking lot and security booth (Ministry of National Education, 2015). Thus, the presence of such spaces for students with negative behavior would contribute to the prevention of negative behavior (Dwyer et al., 1998). Well-designed school gardens are spaces that include a variety of activities adequate for learning and socializing.

MATERIAL AND METHOD

Selection and Definition of the Study Field

In the present study, two high school gardens with different spatial features in the city of Trabzon were addressed. These schools were chosen as study areas because their gardens have different environmental possibilities. These were Trabzon Science High School (Figure 1-2) and Tevfik Serdar Anatolian High School (Figure 3-4)

Trabzon Science High School: The school is located in Trabzon Kavak Square, has 450 students, provides formal education, accepts students with specific exams and has the highest score (in Trabzon-Ortahisar) in its status. The approximate open school area is 11.200 m².

Figure 1. Trabzon Science High School – Plan view

Figure 2. Trabzon Science High School – The view of the garden from the main school entrance

Tevfik Serdar Anatolian High School: The school is located in Erdoğan Neighborhood in Trabzon with a total area of 2900 m², 783 students and provides formal education.

Figure 3. Tevfik Serdar Anatolian High School – Plan view

Figure 4. Tevfik Serdar Anatolian High School – The view of the garden from the main school entrance.

Method

The study consists of two stages. In the first stage scoring method was applied for evaluation of the school gardens. In the second stage survey was applied for determine the perceptions of the students about the school gardens.

1st Stage

In the first stage, a landscape evaluation that revealed the current situation in the two high school gardens was conducted. In-situ observations and examinations were conducted in the study field and these fields were photographed (Figure 5, Figure 6). In this stage, scoring method was applied in the two school gardens. Twenty-one criteria were used in the evaluation of outdoor spaces in school gardens. School gardens were examined based on

location, comfort, security, equipment, activity areas, vegetable elements, and water element. In the score card, the scoring was conducted using the following method: not available: 0 points, present / negative: 1 point, present / partially positive: 2 points, present / positive: 3 points. The scores reflected current status of the landscape in each school garden. Furthermore, the maximum score that could be obtained for the 10 landscape criteria was determined as 63 ($21 \times 3 = 63$).

Figure 5. Facilities at Trabzon High School garden

Figure 6. Facilities at Tevfik Serdar Anatolian High School

2nd Stage – Survey Study

The garden is considered as a failure when it could not meet the needs of the users, i.e. the students, and cannot provide activities that are adequate for the students and could not be defined as positive with a perceptive perspective. Thus, the perceptions of the students about the school gardens that have different spatial scores were investigated in the second stage. A questionnaire that included adjective pairs was applied to a total of 130 students, 65 in each school. Initially, it was questioned in the questionnaire whether the students liked the school gardens and then, the article pairs (active-monotonous, calming-not calming, peaceful-not peaceful, uplifting-frustrating, natural-artificial, spacious-not spacious, colorful-dull, legible-illegible, restful-not restful, broad-narrow) were presented to evaluate the gardens on a 5-

point Likert attitude scale. With this method, it would be possible to evaluate the perceptions of students for the school gardens. Based on the abovementioned scale, responses to different adjectives are interpreted in a 1 to 5 scale where 1 was the most positive and 5 was the most negative.

FINDINGS AND DISCUSSION

1st Stage: Findings on the Scoring Method

The percentages obtained from the results of the scoring method that was used for the evaluation of high school gardens are presented in Table 1. The gardens were assessed by the researchers as 0-30% = unsuccessful, 30-45% = insufficient, 45-60% = partially successful, 60-85% = successful, and 85-100% = very successful.

Based on the scoring chart, Trabzon Science High School garden had the highest percentage (74,6%) based on all criteria (location, comfort, security, equipment, vegetative elements, water element) and Tevfik Serdar Anatolian High School Garden had a low percentage (25,3%). Thus, Trabzon Science High School garden was successful and Tevfik Serdar Anatolian High School garden was considered as unsuccessful. Therefore, the students were expected to develop positive perceptual values for Trabzon Science High School garden, which had a successful landscape value.

Table 1. The score card used for the assessment of high school gardens

CRITERIA	Trabzon Science High School	Tevfik Serdar Anatolian High School
Location		
Does it have a view?	3	0
Is the size of the garden adequate?	3	1
Is the garden visible from the entrance?	3	1
Comfort		
Is the garden maintained?	2	0
Are the equipment maintained?	2	1
Are the equipment satisfactory?	2	1
Security		
Is there an entrance unit?	2	2
Is there illumination?	2	2
Are there enclosed areas in the garden?	3	0
Equipment		
Are there signs?	1	0
Are there statues?	0	0
Are there sitting furniture?	2	1
Are there canopy elements?	2	0
Activity Areas		
Are there playfields?	2	1
Are there outdoor sitting areas?	3	1
Are there semi-open sitting areas?	3	1
Are there walking paths?	3	0
Plant Material		
Is there plant diversity?	2	1
Were adequate plant species used?	2	1
Were plants with color and fragrance properties selected?	2	1
Were toxic plants avoided?	2	1
Water Element		
Are there water elements such as pools, etc.?	1	0
Was flowing water elements used (fountain, etc.)?	0	0
Total (100% achievement: 63 points)	47	16
Success rate	%74.6	%25.3

Not present: 0 point, present/negative: 1 point, present/partially positive: 2 points, present/positive: 3 points

2nd Stage: Survey Findings

Demographics

A total of 130 students, 65 in each school, participated in the survey. Gender distribution of the surveyed students is presented in Figure 7.

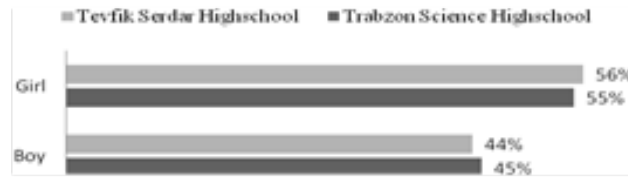

Figure 7. Students' gender distribution

Findings on the Perceptions about the School Garden

As a result of the assessments, the arithmetic mean of the values the adjective pairs received for each school garden was calculated and the correlations between the variables related to the perceptual definitions of school gardens using different landscape criteria were analyzed with the independent T-test.

Independent T-test results demonstrated that there was a difference between the values assigned to adjective pairs that defined each school garden and between the overall sum values assigned to the two school gardens. The results obtained from the independent T-test are presented in Table 2. Based on the adjective pair scores, perceptions of the students about the school gardens differed and this difference was significant.

Trabzon Science High School garden with the highest landscape criteria score, received the highest scores in the perceptual descriptions of the students as well. The highest scores in defining the school garden were received by the following adjectives: spacious (4.62), active (4.57), and natural (4.37).

Table 2. Independent T- test data

	F	t	df	Sig. (2-tailed)
Active	10,009	22,882	128	,000
Calming	8,796	13,941	128	,000
Peaceful	12,739	12,789	128	,000
Uplifting	12,063	14,812	128	,000
Natural	4,174	18,323	128	,000
Spacious	4,508	25,535	128	,000
Colorful	10,360	10,008	128	,000
Legible	,982	7,461	128	,000
Restful	4,016	6,374	128	,000
Broad	2,156	16,982	128	,000

Tevfik Serdar Anatolian High School garden, which received the lowest landscaping criterion score, received the lowest values in perceptual descriptions of the students as well. The lowest scores in defining the school garden were received by the following adjectives: natural (1,54) and active (1,62). Values for all adjectives are presented in Figure 8. As a result, it was determined that the school gardens should be active, uplifting, calming, peaceful, natural,

spacious, colorful, legible and broad so that the students could benefit from their use psychosocially and they could be useful spaces suitable for the needs of the students. However, Tevfik Serdar Anatolian High School garden was inadequate based on spatial criteria, it was not perceived as legible, natural, or peaceful, but perceived with negative perceptual criteria such as monotonous and artificial.

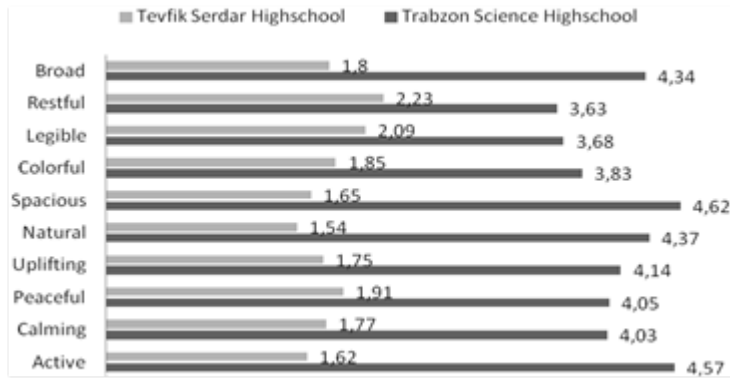

Figure 8. Distribution of the responses given for adjective pairs

The Correlation between the Level of Appreciation and Perceptual Assessments about School Gardens

In the final stage, the correlation between the level of appreciation of students about the school gardens and their perceptual assessments was analyzed by One way ANOVA test ($P < 0.01$; $N = 130$).

One way ANOVA results demonstrated that there was a significant correlation between the difference in the level of appreciation of students about the school gardens and the difference in the values of the adjective pairs that defined the gardens. The results obtained in the one-way ANOVA analysis are presented in Table 3. Based on the level of appreciation of the gardens, the adjectives that defined the gardens differentiated and the difference was significant. In other words, the Trabzon Science High School garden that the students had positive perceptions about and had high spatial characteristics scored high appreciation points (3,78) as well, while Tevfik Serdar Anatolian High School garden that the students had negative perceptions about and had low spatial characteristics scored low appreciation points (2,12). This difference was statistically significant as well.

RESULTS and RECOMMENDATIONS

According to the study conducted by Csikszentmihalyi and Wong (1991) on young individuals, there was a consistent relationship between the happiness of young individuals and the activities they participated in. Happy young individuals are more social and have a better relationship with other individuals. How young individuals perceive the environment is significant. While happy young individuals perform activities willingly, those who are unhappy or less happy perceive the same activity as compulsory. If the school environment is designed in a way where young individuals could have a good time with their peers for instructional purposes, the education process could be fun and more motivating (Strack et al., 1991). Because, the environment where young individuals join new and social activities is mostly the school environment. In other words, the physical activities performed in the school environment have a great impact on subjective well-being (happiness).

Table 3. One way ANOVA analysis data

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
High School	Between Groups	11,820	4	2,955	17,862	,000
	Within Groups	20,680	125	,165		
	Total	32,500	129			
Active	Between Groups	162,220	4	40,555	26,587	,000
	Within Groups	190,673	125	1,525		
	Total	352,892	129			
Calming	Between Groups	146,687	4	36,672	35,531	,000
	Within Groups	129,013	125	1,032		
	Total	275,700	129			
Peaceful	Between Groups	148,659	4	37,165	39,955	,000
	Within Groups	116,271	125	,930		
	Total	264,931	129			
Uplifting	Between Groups	154,129	4	38,532	34,778	,000
	Within Groups	138,494	125	1,108		
	Total	292,623	129			
Natural	Between Groups	185,939	4	46,485	33,436	,000
	Within Groups	173,784	125	1,390		
	Total	359,723	129			
Spacious	Between Groups	164,226	4	41,057	28,743	,000
	Within Groups	178,551	125	1,428		
	Total	342,777	129			
Colorful	Between Groups	147,868	4	36,967	32,148	,000
	Within Groups	143,740	125	1,150		
	Total	291,608	129			
Legible	Between Groups	139,248	4	34,812	33,468	,000
	Within Groups	130,021	125	1,040		
	Total	269,269	129			
Restful	Between Groups	135,155	4	33,789	32,685	,000
	Within Groups	129,222	125	1,034		
	Total	264,377	129			
Broad	Between Groups	170,160	4	42,540	40,218	,000
	Within Groups	132,217	125	1,058		
	Total	302,377	129			

In other words, school outdoors can be designed not only in areas where leisure time is to be appreciated but also in education. The student will be able to make / choose the activity he / she has done because of the opportunity to increase the outdoor opportunities offered and to choose the student. But it is important but insufficient to increase the outdoor use rate because the education system is indoor based.

Fordyce (1983); put forward strategies like to develop an ability to be an outward-looking individual, to engage in more social activities, to actively spend life, to think optimistically by reducing negative thoughts, and to deal with new activities.

Where young people are involved in new activities and social activities are often the school environment. So physical activity in school settings is a major influence on subjective well-being (happiness). It is possible to subtract this result from here. School environments that lead to different physical activities lead to happiness. Thus, designing students' activities in

open spaces in school environments positively affects the personality development that they perform because they prefer to do so because of the necessity of activity (not because there is no other alternative), but because they like to do it.

As a result, school gardens that contain adequate equipment and spatial features that guide young individuals to various physical activities increase their happiness, and positive perceptions about the school. Thus, they would be more eager to conduct these activities. Also the school gardens become beneficial spaces for young individuals. The results of the present study also support the above premise: The school garden with higher spatial characteristics was perceived as positive (active, natural, spacious) by the students, and its appreciation level was high, while the school garden with low spatial characteristics was perceived as negative (monotonous, artificial) by the young individuals and its appreciation level was also low. Therefore, spacious school gardens with adequate activity areas and suitable equipment-plant-water elements and that are perceived as natural, peaceful, legible, uplifting, active, etc. should be designed. The authorities must take these factors into account to reorganize or extend the gardens, and consider school gardens as part of the education. Thus, young individuals would participate in education processes that are more peaceful, fun, far away from stress, and the achievement levels of the young individuals would improve accordingly.

REFERENCES

- Blos, P. (1962). *On Adolescence*. Glencoe, IC: The Free Press.
- Casey, T. (2003) Grounds for Learning, Sportscotland and Play Scotland: School Grounds Literature Review. *Phase One of the Scottish Schools Ground Research Project*
- Düzenli T., Mumcu S., ve Akyol D. (2017). Üniversite kampüsü açık mekânlarının gençler tarafından kullanım amaçlarının belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 10: 766-772.
- Düzenli T., Mumcu S., ve Özdemir Işık B. (2016). Gençlerin ihtiyaçlarına bağlı olarak kampüs açık mekân tasarımı. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6:121-130.
- Düzenli T., Mumcu S., Yılmaz S., ve Özbilen A. (2012). Analyzing youth's activity patterns in campus open spaces depending on their personal and social needs. *Journal of Adult Development*, 19:201-214.
- Düzenli T., Yılmaz S., ve Var M. (2016). Gençlere yönelik peyzaj tasarımı: Trabzon haluk ulusoy spor tesisleri. *İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 6:(14), 1-15.
- Dwyer, K., Osher, D., and Warger, C. (1998). *Early Warning, Timely Response: A Guide to Safe Schools*. Department of Education Washington DC.
- Elkind, D. (1999). *Çocuk ve Toplum* (çev. D. Öngen; yay. B. Onur). Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Elkind, D. (1967). Egocentrism in Adolescence. In *Readings in Developmental Psychology*, 2nd Ed., pp. 383-90. Eds: Gardner, Judith Krieger and Gardner, Ed. Boston: Little, Brown and Company. From David Elkind. 1967. Egocentrism in Adolescence. *Child Development*, 38, 1025-33. Published by the Society for Research in Child Development.
- Fordyce, M.W. (1983). A program to increase happiness: Further studies. *Journal of Counseling Psychology*, 30(4), 483-498.
- Freud, A. (1958). Adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, 13, 255-278.

- Hall, D.G. (1904). Semantic Constraints on World Learning: Proper Names and Adjectives, *Child Development*, 65, 1299-1317.- Rice, P.F.,1997, *Child and Adolescent Development*, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Hall, D.G. (1997). Semantic Constraints on World Learning: Proper Names and Adjectives, *Child Development*, 65, 1299-1317.- Rice, P.F., *Child and Adolescent Development*, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Humphrey, J.H. (2002). *Teenagers Will be Teenagers*. Nova Science Publishers.134.
- Jacobson, E. (1964). *The Self and the Object World*. New York: International Universities Press.
- Karman, M.A. ve Apaydın, H. (2006). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları. *KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 93 -123.
- Lapsley, D.K. (1993). "Toward an Integrated Theory of Adolescent Ego Development: The 'New Look' at Adolescent Egocentrism." *American Journal of Orthopsychiatry*, 63, 562-71.
- Liaudet, J. C. (1999). *Dolto Gözüyle Çocuk Yetiştirme*, Günel Yayıncılık.
- MEB. İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı. 2015 Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu
- Naker, D. (2009). What Is A Good School? Imagining Beyond Today To Create A Better Tomorrow. *Raising Voices*. 45.
- Offer, D.I., Ostrov, E., Howard, K.I. and Atkinson, R. (1990). Normality and Adolescence. *Psychiatric Clinics of North America*, 13, 3, 377-388.
- Strack, F., Argyle, M, Schwarz N. (1991). *Subjective Well-Being: An Interdisciplinary Perspective*. Pergamon Press. Oxford. Page 289.
- Şemin, R.U., 1992. *Gençlik Psikolojisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Wong, M.M., and Csikszentmihalyi, M. (1991). Motivation And Academic Achievement: The Effects Of Personality Traits And The Quality Of Experience. *Journal of Personality*. 59(3):539-74.

TÜRKİYE VE DÜNYADA KORUNAN ALANLARA YÖNELİK ÇEVRE BİLİNCİNİN ÖNEMİ¹

Jale SEZEN²

Özet

Tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, özel çevre koruma bölgeleri, doğal sitler, sulak alanlar ve benzeri koruma statüsü bulunan alanlar "korunan alanlar" tanımıyla ifade edilmektedir. Nüfusun artması, kentleşme ve sanayileşmenin etkisiyle yaşam alanlarının daralması sonucu, korunan alanlar üzerinde olumsuz yönde bir baskı söz konusudur. Araştırma ve göstergeler, gelişmiş ülkelerde korunan alanların sayısının artırılması ile bu alanlarda çevre bilincine verilen önem düzeyinde fark edilir bir artış olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada korunan alanların ülkemiz ve uluslararası mevzuat kapsamında incelenmesi, ülkemizde korunan alanların genel durumu ve dünya çapında korunan alan örnekleri ile bu alanlara verilen önem düzeyi araştırılmıştır. Bu kapsamda, dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'de korunan alanların sayısının yetersiz kaldığı, nüfus artış hızı ile alt yapı ve hizmetlere yönelik planlama çalışmalarının öne çıktığı, kurumlar arası mevzuat farklılıkları nedeniyle belirlenen politikaların koruma-kullanma dengesini olumsuz yönde etkilediği, korunan alanlara yönelik ülkeler arası ortak tabanlı veri ağı sisteminin Türkiye'de geliştirilme aşamasında olduğu, işlerlik ve takip yönünden ilerleme çalışmalarının devam ettiği, biyolojik çeşitlilik ve envanter çalışmalarının farklı bakanlıklar tarafından yürütülmeye çalışıldığı, bu çalışmaların artırılmasının gerektiği, kirliliğin ve tahribatın önlenmesi vb. hizmetlerde dünyadaki uygulamalara göre eksiklikler görüldüğü, bu nedenlerle Türkiye'nin korunan alanlara yönelik çevre bilincinin henüz gelişme aşamasında olduğu, sanayileşme ve kentleşme baskısının korunan alanlar açısından etkilerinin detaylı irdelenmesinin gerektiği, mevzuat ayrıntılıklarından kaynaklanan sorunların giderilerek bu yönde uygulanan politika kararlarının gözden geçirilmesinin gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tabiat, Korunan Alan, Çevre Bilinci, Kentleşme, Nüfus, Farkındalık

THE IMPORTANCE OF ENVIRONMENTAL AWARENESS TOWARDS AREAS PROTECTED IN THE WORLD AND TURKEY

165

Abstract

Natural monuments, natural reserve areas, special environmental protection areas, natural sites, wetlands and areas with similar protection status are defined as "protected areas". There is a negative pressure on the protected areas because of the limited living spaces due to the population growth and the impact of urbanization and the industrialization. The research and indicators show that there is a notable increase in the level of emphasis on environmental awareness in developed countries in line with the increase in the number of the protected areas. In this study, the review of the protected areas in the scope of the national and international regulations, the general situation of the protected areas in our country and the examples of protected areas around the world and the level emphasis on these areas have been examined. In this scope it has been concluded that compared to the other countries in the world, the number of the protected areas in Turkey are insufficient; the priority has been given to the planning works for infrastructure and services due to the high population growth rate; because of the differences in regulations of each institution, the determined policies have influenced the protection-use balance negatively; common database network system for the protected areas has still been at development stage in Turkey and the studies have been going on in terms of operability and follow-up; biodiversity and inventory works have been carried out by various ministries and these efforts need to be increased; the services to prevent pollution and destruction etc. in Turkey have been considered to be insufficient compared to the practices in the world; therefore, it has been considered that Turkey's environment awareness towards protected areas is still in development stage; the impacts of the pressure of industrialization and urbanization on protected areas need to be examined in detail; the policies need to be reviewed and the problems caused by the contradictions in the regulations need to be resolved.

Keywords: Nature, Protected Areas, Environmental Awareness, Urbanization, Population, Awareness

Özgün Araştırma/Original Article

¹ 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar-İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi'nde (IBAD-2017) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author:Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü/ TEKİRDAĞ, TURKEY, jsezen59@hotmail.com

Giriş

Dünya’da yaşamsal faaliyetlerin devam ettirilebilmesi için doğal kaynakların korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu düşünce doğrultusunda, yaşadığımız yüzyıl içinde de tüm dünya ülkelerinin atılan adımlar ve uygulamalar yönünden ortak amaçta birleştiği izlenmektedir. Dünya nüfusundaki artışla birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen sanayileşme ve kentleşme sorunları doğal kaynakların hızla tüketilmesine, yerleşim alanlarının nüfus oranına bağlı olarak genişlemesi ile tabiatın dokusunda zedelenmelere ve tahribatına yol açmaktadır. Bilhassa korunan alanlar olarak belirlenen, doğal sitler, özel çevre koruma bölgeleri, tabiat varlıkları ve benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanlar tehdit altındadır. Ülkemizde 1960’lı yıllar ve sonrasında kentleşme ve sanayideki hızlanmanın çevresel bilinç ve eğitimi göz ardı etmesi sonucunda, doğal ortamın kirlenmesi de aynı hızda ve şiddette cereyan etmiştir (Ülger 2011:32). Bunun yanı sıra tehditler, yasadışı avlanma, kaçak kesim, madencilik faaliyetleri, yangın ve toksik kirlenme vb. etkilerle zamana bağlı olarak artış göstermekte; korunan alanlar ve yakın çevresinde izin verilerek gerçekleştirilen yatırım ve kalkınma amaçlı projelerde korunan alanın kaynak değeri üzerinde zarar unsuru oluşturmaktadır (Pamukoğlu ve Ekmekçi 2013:579). Avustralya’nın Sidney kenti kıyılarında bataklık alanlarda yaşayan ve wallabia bicolor bataklık canlısı türündeki azalma oranının kentsel çevrenin artışı sonucu duyarlılık gösterdiği ve etkin bir çevre yönetim modeli anlayışı ile türün azalma oranının etkilerinin hafifletilebileceği belirtilmiştir (Ben Ami vd. 2006:227-241). Bir grup Batı Avrupa ülkeleri ile Batı Afrika ülkelerinin kıyaslanarak, arazi kullanımı, biyolojik çeşitlilik kayıpları, su kaynaklarındaki azalma oranları ve balıkçılık tehdidi göstergeleri sonucunda, ekonomik seviyelerine göre, Afrika ülkelerinin Avrupa ülkelerine nazaran yüksek çevresel duyarlılık gösterdiği ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde artış gözlendiği anlaşılmaktadır (Kestemont vd. 2011:848-856). Orman alanlarındaki değişimlerin sosyo-ekonomik faktörler ve çevre ile ilgili yıllara bağlı değişimlerinin incelenmesi neticesinde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde temel ekolojik fonksiyonların korunmasını sağlayacak yönetim planlarının geliştirilmesinin hedeflendiği belirlenmiştir (Shi vd. 2011:468-476). Türkiye’nin ilk ve tek biyosfer rezerv alanı Artvin ilinin Camili bölgesinde olup, ekolojik biyosfer rezerv alanının niteliğinin belirlenmesi ile kaynağında korunarak sürdürülmesi ve planlanması hedeflenmiştir (Özşahin ve Kaymaz 2013:121). Avrupa’da korunan alanlar, Avrupa Çevre Ajansı üye ülkelerinin ve ajansla işbirliği içindeki ülkelerin yüzölçümünün %21’ini kapsamaktadır (<http://eea.europa.eu/protected/areas/2012-05.03.2016>). Amerika Birleşik Devletlerine bağlı 52 eyaletin 27’sinde ulusal park statüsü kazanmış olan yerler doğal ve tarihsel önemi ile korunan alanlardandır (Anonim 2014a). Çin’de yer alan Qiangtang yaylası 2000 yılında korunan alan olarak ilan edilmiş olup, 298.000 km²’lik alanı kapsamaktadır (Stuart vd.2008:285). Korunan alan özelliği bakımından dünyanın 20 büyük doğal alanından birisi olan Qiangtang yaylası, vahşi hayvanların binlerce ırklarını barındırmakta olup, korunan alan özelliği açısından gösterilen çevresel duyarlılığın, iyi örneklerindedir (Anonim 2014b). Korunan alanlara yönelik kurallar, uluslararası mevzuat kapsamında alınan kararlarla belirlenmiş olup, ülkemiz mevzuatı açısından Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından ilgili kanun ve yönetmeliklerce incelenmekte, gerekli iş ve işlemler yürütülmektedir. Ayrıca, korunan alanlarla ilgili çakışan alanlarda Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı uygulamaları müştereken sürdürülmektedir. Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Sit Alanları Yönetim Sistemi kapsamında Türkiye çapında doğal sit alanları ve korunan alanların koordinatlandırılması, koruma kararları ve alan yönetimi konusunda merkezi yönetim anlayışı benimsenerek, korunan alanlara yönelik veri aktarımının ülke çapında kurumsal olarak sağlanması amaçlanmaktadır. Türkiye’de korunan alanlar ile ilgili çalışmalarda, uluslararası anlaşmalara bağlı olarak korunan alanların sayısının artırılması, sulak alanların korunması, biyolojik çeşitliliğin zenginleştirilmesi, konuları ile idari alt yapının düzenlenerek çevre koruma şartlarının oluşturulmasında alt yapı proje ve uygulamalarının gelişmiş ülkelerdeki düzeyi ve Avrupa Birliği boyutunda kıyaslandığında mevzuat ve uygulamalar yönünden yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır (Sezen 2013:191).

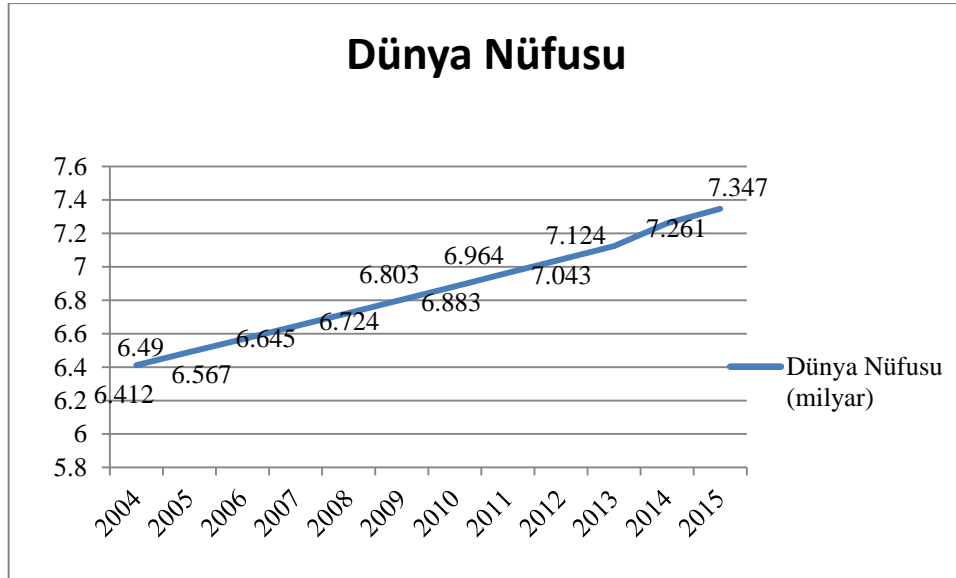
Yapılan çalışma ile, Türkiye ve dünyada korunan alanlara yönelik uygulamalardaki gelişmeler ile mevzuatın incelenmesi ve bu yönde oluşturulan politikaların benzer ve farklı sonuçlarının karşılaştırılması, doğal hayatın korunması yönünde çevre bilincinin oluşması bakımından önemli görülmektedir. Tabiat varlıklarının ve doğal yaşam alanlarının korunarak, biyolojik çeşitlilik açısından koruma önlemlerinin artırılması, yasal ve idari önlemler ile doğal sit ve özel çevre koruma bölgelerine yapılan baskı ve tehditlerin azaltılması, dünyadaki korunan alanların devamlılığını izleyen politika ve hedeflerin artırılması, korunan alanlara yönelik etkin veri sisteminin geliştirilmesi, envanter çalışmalarının işlerlik kazanması, dünya çapındaki korunan alan çalışmalarının ortak ağ veri tabanı sistemi ile eş zamanlı takip edilerek, geliştirilmesi, mevzuat farklılıklarının ve uygulamalardaki aksaklıkların giderilerek, korunan alanlara yönelik çevresel bilinç yönünden farkındalık yaratacaktır.

Materyal ve Yöntem

Bu çalışma kurumsal ve literatür bilgi birikimine dayalı bir araştırmadır. Araştırmada, korunan alanlar ile ilgili sorumlu kurum ve kuruluşların yapmış olduğu çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca konu ile ilgili hazırlanmış proje, araştırma, kitap, makale ve ilgili yönetmelik ve uygulamalardan yararlanılmıştır. Çalışmada, Türkiye ve Dünya’da nüfus artış oranları ile korunan alanların sayısı ve korunan alanlara yönelik belirlenen mevzuat uygulamalarının çeşitli açılardan irdelenmesi ve sentez edilmesi yolu ile ülkeler arası uygulanan politikalar açısından çevresel bilincin önemi ve toplumsal faydanın sonuçlarının yorumlanması yöntem olarak esas alınmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Dünya nüfusu artan oranda yıllara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Dünya nüfusunun 2004-2015 yılları sayısal değişimi grafikte ifade edilmektedir.

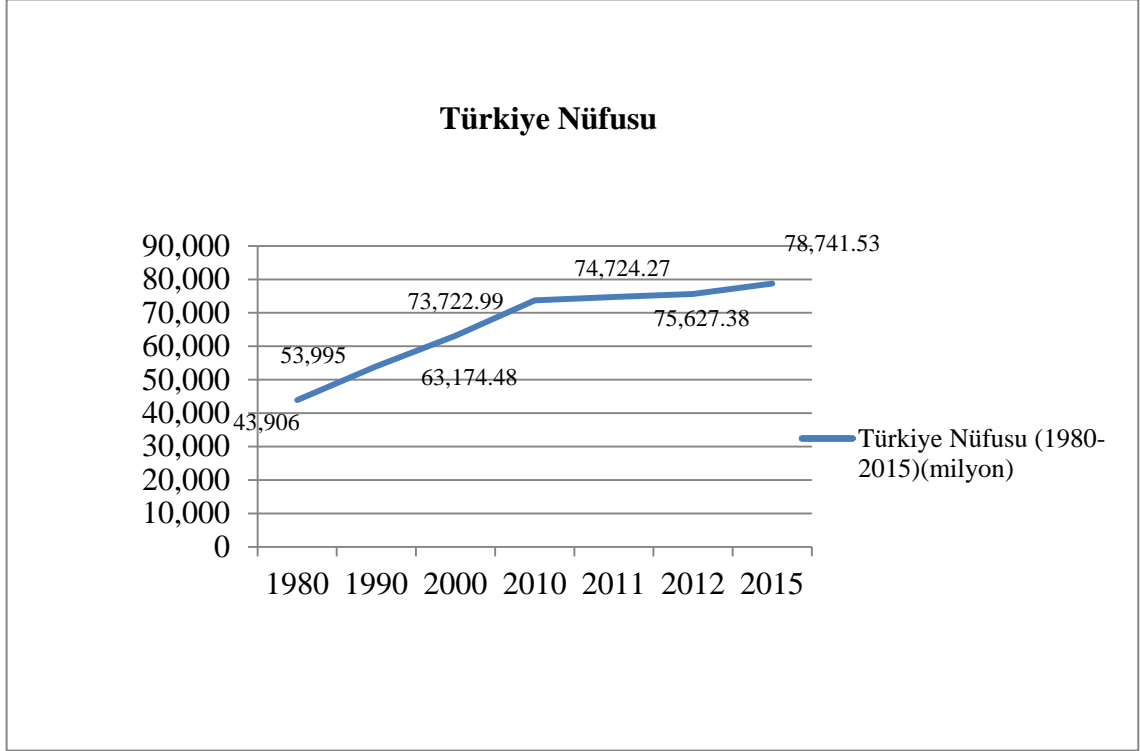
Şekil 1. 2004-2015 yılları Dünya Nüfusu (The World Bank, *Populatin, total*, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL/countries,08.07.2016>).

Şekil 1’de ifade edildiği üzere dünyanın 2015 yılı nüfusu 7 milyar 347 milyondur. 2004 yılı nüfusu ise 6 milyar 412 milyon olup, 11 sene içerisinde 935 milyon artış göstermiştir.

Ülkeler	Yıllar							
	1980	1990	2000	2004	2008	2010	2013	2015
ABD	227	249	282	292	304	309	316	321
İngiltere	56	57	58	59	61	62	64	65
Almanya	78	79	82	82	82	81	80	81
Fransa	55	58	61	62	64	65	66	67
Çin	981	1135	1263	1296	1324	1337	1357	1371
Rusya	139	148	146	143	141	142	143	144
İtalya	56	56	56	57	58	59	59	61
Hindistan	698	868	1042	1110	1174	1205	1252	1311
Orta Avrupa ve Baltık Ülkeleri	106	110	108	106	105	104	104	103
Güney Afrika	27	35	44	47	49	50	52	55
Brezilya	121	149	174	184	191	195	200	208
Yunanistan	9	10	11	11	11	11	11	11
Hollanda	14	14	15	16	16	16	16	17
Birleşik Arap Emirlikleri	1	2	3	3	6	8	9	9
Kanada	24	27	30	32	33	34	35	36
Japonya	116	123	126	127	127	127	127	127
İspanya	37	38	40	42	45	46	46	46

Tablo 1. Ülkelerin 1980-2015 yılları arasındaki nüfus değişimleri (The World Bank, *Populatin, total*, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL/countries,08.07.2016>).

Tablo 1’de dünya ülkelerinin 1980-2015 yıllarındaki zamana bağlı nüfus değişimlerine göre, yerleşim alanı olarak en çok tercih edilen ABD’de 1980 yılında 227 milyon olan nüfus 2015 yılında 321 milyona ulaşmıştır. Son yıllarda teknolojik alanda yaptığı çalışmalarla dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin nüfusu 1980 yılında 981 milyon iken 2015 yılında 1 milyar 357 milyondur. Hindistan nüfusu 2013 yılı itibariyle 1 milyar 371 milyondur. Orta Avrupa ve Balkan ülkelerinde nüfus değişimleri zamana bağlı olarak çok fazla değişim göstermemektedir.

Şekil 2. 1980-2015 Yılları Türkiye Nüfusu (The World Bank, *Populatin, total*, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL/countries>,08.07.2016-Tuik2016 <http://www.tuik.gov.tr/Gösterge/Nüfus>, 15.07.2016).

Türkiye nüfusu, Şekil 2’de görüldüğü üzere 1980 yılında 43.906 milyon iken, 2015 yılı sonunda 78.741,53 milyona ulaşmıştır. Özellikle büyükşehirlerdeki nüfus artışı ve buna bağlı olarak kentleşme çalışmaları sonucu korunan alanlara yönelik imar uygulamaları ile antropojenik etkenleri arttırmıştır.

Korunan alanlar, biyolojik çeşitlilik, ekosistem devamlılığı, insan yaşamının feraha kavuşmasını teşvik etmesi açısından önemli bir unsurdur. Dünyada korunan alanlar, toplam karasal alanların %15,4’ü (20,6 milyon km²), kıyı ve deniz alanları %10 civarı ve okyanus alanları %3,4’ünü (12 milyon km²) kapsamaktadır. Okyanuslar, dünyadaki karasal karbon stokunun %15’ini depolamaktadır. Ayrıca habitat ve tür kaybının azaltılmasına yardımcı olarak, 1 milyardan fazla insanın geçimine destek olmaktadır (<http://wdpa.SB.amazonaws.com/Protected.Planet/2016>, 25.01.2017- Protected planet, <https://www.protectedplanet.net/country>, 07.02.2017).

Dünyadaki korunan alanlar 1990 yılından bu yana %48’den %58’e yükselmiş ve %10 oranında artış göstermiştir. Biyolojik çeşitlilik sözleşmesi kapsamında, 2020’ye kadar dünyadaki karasal alanların en az %17’si deniz alanlarının da %10’unun koruma altına alınması hedeflenmektedir (<http://wdpa.SB.amazonaws.com/Protected.Planet/2016>, 25.01.2017). Dünyada korunan alanlara yönelik korunan alan sayısı, korunan alanların ülkedeki toplam arazi varlığına oranı ve bu korunan alanların tahmini biyoçeşitlilik kaybı yönünden verileri Tablo 2’de açıklanmaktadır.

Ülkeler	Korunan Alan Sayısı	Ülkede Korunan Alanların (Kara-Deniz) Oransal Dağılımı (%)	Tahmini Biyoçeşitlilik Kayıp Oranı (%)
ABD (Kuzey Amerika)	34.071	54,05	15
İngiltere	11.424	48,48	27
Almanya	22.793	83,04	20
Fransa	4.600	52,2	18
Çin	2.158	20,85	19
Rusya	11.251	12,69	5
İtalya	3.870	30,29	19
Hindistan	672	6	22
Güney Afrika	1.520	26,21	26
Brezilya	2.190	30,62	11
Yunanistan	1.260	36,42	21
Hollanda	518	32,82	24
Suudi Arab.	126	5,86	19
Kanada	7.642	10,56	3
Japonya	4.915	19,85	4
İspanya	4.035	36,75	20
Mısır	50	18,09	7
Belçika	1.968	59,86	22
Bulgaristan	1.396	42,79	14
Yeni Zellanda	5.856	62,89	22
Kenya	411	13,16	14
Macaristan	875	22,6	26
Estonya	9.308	38,81	6
Ukrayna	5.242	7,38	25
Polonya	3.054	59,19	22
Venezuela	251	57,63	7
İsviçre	5.906	9,65	15
Slovenya	2.407	66,74	10
Danimarka	2.421	35,41	24

Tablo 2. 2016 Yılı Ülkelerdeki Korunan Alan Sayıları, Oransal Dağılımı, Tahmini Biyoçeşitlilik (ProtectedPlanet, <https://www.protectedplanet.net/country>, 07.02.2017-UNEP, <https://www.unep-wcmc.org>, 07.02.2017).

Dünyadaki belli başlı ülkelerde korunan alanlar içinde en fazla olan Tablo 2’de görüldüğü üzere ilk sırada 34.071 ile Kuzey Amerika Birleşik Devletleri yer almaktadır. ABD (Kuzey Amerika)’nin ardından 22.793 ile Almanya takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 11.424 sayı ile İngiltere sıralanmaktadır. Korunan alanların toplam arazi varlığı açısından oransal dağılımında %83,04 ile Almanya ilk sırada yer alırken, ikinci sırayı Slovenya %66,74’lük bir pay ile dikkat çekici orandadır. Geniş arazi varlığı açısından bakıldığında ABD (Kuzey Amerika) %54,05’lik pay ile korunan alan varlığı yönünden diğer ülkelere nazaran daha düşük oranda kalmaktadır. Biyoloji çeşitlilik kaybı oranlarının Almanya’da %20 oranında, İngiltere’de %27 olması biyolojik çeşitliliğin bu ülkelerde kayıp oranının yüksek olduğu şeklinde düşünülmemektedir. Aslında oransal olarak korunan alan varlığının yüksek olması biyolojik çeşitliliğinde bu orana bağlı olarak ortaya çıkmasının bir sonucu olarak ifade edilebilir. Bunun yanısıra, diğer ülkelerdeki düşük biyolojik çeşitlilik oranlarının ise korunan alanların sayısının daha az olması ve biyolojik çeşitliliğin farkında olunmamasından kaynaklandığı kanaatine varılmaktadır.

Türkiye’de Korunan Alanların Durumu ve Yasal Mevzuatı

Türkiye’deki korunan alan varlığı çeşitli doğal ekosistem oluşumlarını ihtiva etmektedir. Su kaynakları bakımından deniz ve kıyıların yanısıra göl ve akarsuları da kapsamaktadır. Kanyonlar, vadiler, delta ve çeşitli karasal parçalar korunan alan statüsü kapsamındadır.

Yasal Mevzuat

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu çerçevesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Orman Su İşleri Bakanlığı’nın teşkilat yapısına ve çalışma komisyonlarına uygun olarak çıkarılan ilgili yönetmelik, genelge, tebliğ, uluslararası sözleşmeler, talimat, ilke kararlarına uygun olarak yürütülmektedir. Bu Yönetmelikler içerisinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yürütülenler içerisinde Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik, Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları ile Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Bulunan Devletin Hüküm ve Tasarrufu Altındaki Yerlerin İdaresi Hakkında Yönetmelik yer almaktadır. Türkiye’de korunan alanlar, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Doğal Sit Alanları (1.2.3. Derece Doğal Sit Alanı), Tabiat Varlıkları (Anıt Ağaçlar, Mağaralar) yönetilen korunan alanlardır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından korunan alanlar, Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiatı Koruma Alanı, Tabiat Anıtı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Sulak Alanlar (Ramsar Alanları), Ulusal Öne Hays Sulak Alan, Muhafaza Ormanı, Şehir (Kent) Ormanı, Gen Koruma Ormanı, Tohum Mesceresi, Tohum Bahçesi olarak korunan alan statüsüne yönetilmektedir. (www.milliparklar.gov.tr/ Tabiatı Koruma Durum Raporu (2014-2015) ,03.01. 2017-CSB Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ,2017).

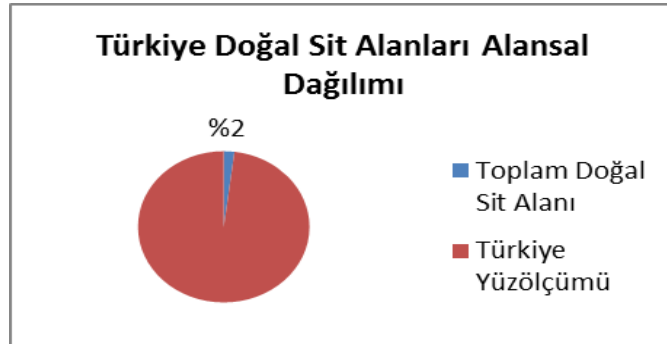
Türkiye’de Korunan Alanların Sayısı ve Durumu

Türkiye’de korunan alanlar, ilgili Bakanlıklara bağlı mevzuat çerçevesinde belirlenmekte olup, 2017 yılı toplam korunan alan sayısı ve statüsü Tablo 3’te belirtilmektedir. Tablo 3’e göre, Türkiye’de Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından yönetilen korunan alanlar, Milli Parklar, Tabiat Parkı, Tabiatı Koruma Alanı, Tabiat Anıtı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Sulak Alanlar, Ulusal Öne Hays Sulak Alanı, Muhafaza Ormanı, Şehir (Kent) Ormanı, Gen Koruma Ormanı, Tohum Mesceresi, Tohum Bahçesi olarak koruma statüsündedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ise, Özel Çevre Koruma Bölgesi, Doğal Sit alanları korunan alan olarak yönetilmektedir.

Korunan Alanlar	Sayısı	Alanı (ha)
Milli Park	40	828.614
Tabiat Parkı	204	99.394
Tabiatı Koruma Alanı	31	64.224
Tabiat Anıtı	112	6.993
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	81	1.192.794
Sulak Alanlar (Ramsar Alanları)	14	184.487
Ulusal Öneme Haiz Sulak Alan	20	278.072
Muhafaza Ormanı	55	250.033
Şehir(Kent) Ormanı	133	10.315
Gen Koruma Ormanı	283	38.828
Tohum Mesçeresi	337	44.664
Tohum Bahçesi	184	1.421
Özel Çevre Koruma (ÖÇK) Bölgesi	16	2.458.754
Doğal Sit	2434	1.991.700
TOPLAM	3944	7.450.293

Tablo 3. 2015-2016 yılları Türkiye'deki Korunan Alanların sayısı ve alanı (ha) (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, www.csb.gov.tr Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Özel Çevre Koruma Bölgeleri. 20.03.2017).

Türkiye'de korunan alanlar koruma statüsü açısından değerlendirildiğinde, 2434 doğal sit alanı ilk sırada yer almaktadır. Ülke çapında toplam 1.991.700 ha. alanı kapsamaktadır. Bunun yanısıra, Özel Çevre Koruma Bölgesi sayısı 2017 yılı itibarıyla 16 olup, 2.458.754 ha. büyüklüğünde bir alanı kapsamaktadır. Ancak, Grafik 1'de belirtildiği üzere, doğal sit alanları Türkiye'nin toplam yüzölçümü açısından değerlendirildiğinde sadece %2'lik bir bölümünü kapsamaktadır. Koruma statüsü açısından 1. Derece Doğal Sit Alanı 1.289.126 ha., 2. Derece Doğal Sit Alanı 238.762 ha., 3. Derece Doğal Sit Alanı ise 184.381 ha.'dır. Bunun haricinde derecesi belirsiz 46.411 ha, sürdürülebilir 966 ha., nitelikli 230.057 ha. ve kesin koruma statüsü özelliğinde olan 1997 ha.'dır.

Grafik 1. Türkiye Doğal Sit Alanları Alansal Dağılımı (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2017).

Doğal sit alanları sayısını takiben Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından yürütülen Tohum Mesceresi korunan alanları 337 adettir. Gen Koruma Ormanları da 283 olarak üçüncü sırada yer almaktadır. Tabiat Parkları 204 adettir. Özellikle tabiat parklarının arttırılmasına yönelik Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından arazi inceleme, biyolojik çeşitlilik ve değerlendirme çalışmaları devam etmektedir. Sulak alanlar içerisinde Ramsar Sözleşmesi ile belirlenen alanlar 14 olup, ülke genelinde 184.487 ha. alanı kaplamaktadır. Ulusal Öneme Sahip Sulak Alanlar ise ülke içinde 20 adet olup, büyüklüğü 278.072 ha.'dır.

Türkiye ve Dünya'daki Korunan Alanlar Örnek Uygulamaları

Türkiye ve Dünya'da korunan alanlara yönelik çevre bilincinin oluşturulması ve farkındalığın devam etmesi için görsel ve işitsel araçlar ile korunan alanların özelliklerinin, çevresel yönlerinin biyolojik çeşitliliğinin bilinmesine yönelik çalışmaların öne çıkarılması gereklidir. Dünya'da korunan alanların bilinmesi ve bilimsel yönden tanıtımında, UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)-WCMC (Dünya Koruma ve İzleme Merkezi), IUCN (Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği) öncü rolü üstlenmişlerdir (www.iucn.org/sites/dev/files/important/downloads/natural_solutionturkish.pdf. 2016,21.02.2017).

-*Yellowstone National Park (Amerika Birleşik Devletleri)*

Yıl: 1872

Statüsü: Milli Park

Toplam Alanı: 8905,75 km²

IUCN Kategorisi: II (www.protected planet.net/country, 07.02.2017).

Lower Basin (Yellowstone Milli Park),(Anonim, 2017 a)

Yellowstone Milli Park, ABD ve dünyanın ilk ulusal parkıdır. 4 milyondan fazla ziyaretçisi ile dünyanın en fazla ilgi çeken ulusal parkları arasında sayılmaktadır. Özellikleri açısından irdelendiğinde, Yellowstone Ulusal Parkında 322 kuş türü, 7 çeşit tüysüz tür, 2 tür ayı, 67 diğer tür memeliler, 16 tür balık, 1000'den fazla bitki türü bulunmaktadır. Bölge içinde kalan Yellowstone gölü Kuzey Amerika'nın en yüksek rakımlı gölüdür. Ziyaretçiler için yol boyunca piknik alanları da bulunmakta olup, birçok yollar vasıtasıyla Ulusal parkın şelaleleri, kaplıcaları, kanyonları, kayak alanları, göl çevresi ve habitatı incelenebilmektedir (Anonim 2017b).

-*ChristabelGölü (Yeni Zellanda)*

Yıl:1981

Statüsü: Ekolojik Alan

Toplam Alanı:106,8 km²

IUCN Kategorisi:III (www.protected planet.net/country, 07.02.2017).

Christabel gölü (Ekolojik Alan)

Christabel gölü, Yeni Zelanda'nın en büyük gölü olma özelliğini taşımaktadır. Mavi Gri Nehrinin kollarından olan Christable gölü, dolambaçlı bir desen oluşturması ile olağanüstü doğal, karakteristik bir manzara özelliği taşımaktadır. Christable gölünün suları Mavi Gri Nehri tarafından korunmaktadır. Park ve dinlenme alanı olarak tercih edilen göle, yürüyüş amaçlı yapılan ziyaretlerde, kulübe tarzında çeşitli rekreasyon alanları göl çevresinde yer almaktadır (www.doc.govt.nz/about-us/statutory-and-advisory-publications/protecting-new-zealands-rivers/, 06.08.2016).

-Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi (Türkiye/Muğla)

Yıl:1990

Statüsü: Özel Çevre Koruma Bölgesi

Toplam Alanı:1.443.89 km² (CSB Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2017).

Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi, bilhassa bitki örtüsü çeşitliliği açısından oldukça zengin bir alandır. Bunlar içerisinde, zeytin ağaçları, badem, kekik, defne, keçiboynuzu, zakkum vb. sayılabilir. Tarih boyunca farklı medeniyetlerin hüküm sürdüğü bölgede, arkeolojik, doğal, kentsel sit sayılan özellikler yarımadaının korunması açısından önemlidir. Deniz biyoçeşitliliği açısından Türkiye'nin ilk araştırılan alanlarından olup, 110 balık türü bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, 123 kuş türü, 27 sürüngen türü, 45 memeli türü, 167 karasal omurgasız türü belirlenmiştir (CSB Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, www.csb.gov.tr Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Özel Çevre Koruma Bölgeleri,20.03.2017).

Sonuç ve Öneriler

Dünyada korunan alanlar, yıllar itibariyle sayıca artış göstermektedir. Ülkeler tarafından doğal hayatın korunması ve canlı varlığının sağlıklı olarak sürdürülmesi için nesli tehlikede olan türlerin tüm dünyada kontrol altına alınması ve bu türlerin devamlılığının sağlanmasına yönelik çeşitli koruma yasaları ve tasarıları oluşturulmuştur. Biyolojik zenginliğin değerinin anlaşılması ve bu zenginliklere sahip çıkılması amacıyla, koruma ve kalkınma dengesi sürdürülmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmalar içinde korunan alanların sayısının artırılması çevre bilinci ile çevre sorunlarının oluşmasının önlenmesi ve var olan çevre sorunlarının çözümünde en etkili yöntemlerden birisidir. Dünya yüzeyinde çölleşmenin karasal alanların %30'una zarar verdiği düşünüldüğünde, çevre adına atılacak en önemli adımlardan birisinin sulak alan, bitki ve hayvan varlığı ve çeşitli ekolojik oluşumların korunmasının son derece önemli olduğu dünya ülkeleri tarafından kabul edilmektedir. Bu amaçla; ABD (Kuzey Amerika)'de korunan alan 34.071 sayısı ile ülkede %54 oranında ekolojik çevre açısından koruma sağlanmaktadır. İngiltere'de korunan alan sayısı 11.424 olup, ülke topraklarının oransal dağılımında %48,48'lik alan korunmaktadır. Almanya korunan alan varlığı yönünden dikkat çekici oranda üstünlüğünü sürdürmekte olup, 22.793 korunan alan sayısı ile, ülke yüzölçümüne göre kıyaslandığında, %83,04 oranında korunan alan statüsü kazanmıştır. Çevre bilinci yönünden gelişmiş ülkelerde korunan alan sayısı gün geçtikçe artan oranda sürdürülmektedir. Afrika kıtasında korunan alan varlığı ve bu yönde oluşan çevresel bilincinin Avrupa Birliği ülkelerine nazaran yüksek olması, Afrika kıtasının gelişmişlik düzeyine göre önemli görülmektedir. Tanzanya'da korunan alan sayısı 832 olup, ülke toprakları karasal alan açısından kıyaslandığında korunan alan oranı %38,12 düzeyindedir. Bu oran birçok gelişmiş ülkelerdeki korunan alan oranı seviyesinde ve üzerindedir. Morocco'da 325 korunan alan sayısı ile, toplam yüzölçümü bakımından karasal ve kıyı korunan alan oranı %31,27'dir. Kırsal alanların ve doğal ekolojik alanların korunması kıtada yaşayan insanlar açısından geçim kaynağını doğadan sağlaması ve hayatını doğal koşullara bağlı olarak sürdürmesinin farkındalık oluşturması ekolojik yaşamın dengesi için korunan alanların sürdürülmesi ve artırılmasında başlıca rol oynamaktadır. Yaşam koşullarının ve geçim kaynaklarının kısıtlı olması insanların bulunduğu doğal hayatı koruma ve gözetme içgüdüsünü oluşturmaktadır. Dünyada ekolojik alanların korunması açısından bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmaları kapsamında çeşitli görsel ve işitsel araçlar ile çeşitli platformlarda oluşturulan eğitici öğretici ve bilgilendirmeye yönelik yapılan toplantılar ve buna bağlı olarak alınan karar ve uygulamaların dünya ülkeleri arasında kabul görmeye başlaması ve korunan alanlara yönelik yapılan uygulamaların artırılması korunan alanlarda çevre bilincinin oluşması ve sürdürülmesinde son derecede önemli sayılmaktadır. Türkiye'de korunan alan sayısı 3994 olup, toplam yüzölçümü (783.577 km²) açısından değerlendirildiğinde %9,55'lik oranda kalmaktadır. Ülkedeki korunan alan varlığı ve önemi son yıllarda daha fazla değerlendirilmeye alınmıştır. Ülkedeki nüfus artış hızı ve buna bağlı olarak hizmet, sanayi, maden ve inşaat sektöründeki artışın korunan alanlar açısından tehdit oluşturabildiği görülmektedir. Ancak, gerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gerekse Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından korunan alan varlığının artırılması ve mevcut korunan alanlarda ıslah ve düzenleme çalışmaları ile karasal alanlarda ekolojik ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sulak alanlarda (dere, göl, gölet, nehir, deniz vb.) kirliliğinin önlenmesi açısından alt yapı ve hizmet çalışmalarını (atıksu arıtma tesisleri ve verimliliklerinin izlenmesi) sürdürmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma bölgesinde "Denizsel ve Kıyusal Alanlarının Biyolojik Çeşitliliğinin Tespiti Projesi" yapılmış, Köyceğiz-Dalyan ÖÇKB için "Nesli Tehdit ve Tehlike Altında Olan Tür ve Habitatların Korunması ve İzlenmesi Projesi (Su Samuru, Deniz Kaplumbağaları, Sığla Ağacı) yapılmış, Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde "Kuş halkalama çalışması" yapılmış, Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin "Sosyo-Ekonomik Araştırma Projesi" yaptırılmakta, GEF-IV destekli "Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanlarının Güçlendirilmesi Projesi" tamamlanmış olan projeler arasındadır. Ayrıca, Özel Çevre Koruma Bölgesi'ndeki alanlara ilişkin her yıl su kalitesinin ve atık su arıtma tesislerinin verimliliklerinin izlenmesi projeleri düzenli olarak yaptırılmaktadır. Yapılan plan çalışmaları ile de arazilerin bir bütün olarak korunması hedeflenmektedir.

Dünyada hızla değişen teknolojik gelişmeler beraberinde çevre sorunlarını getirmektedir. Bozulan ekolojik dengenin yeniden oluşabilmesi telafisi mümkün olmayan zorlukları getirmektedir.

Sulak alanların kirletilmemesi, doğal yapılarının korunması, her türlü arazi ve su kullanım planlamalarında ekolojik karakterinde bozulma ve kuruma görülse bile kurutulmuş sulak alanların yeniden kazanılması sağlanabilmelidir. Dünya ülkeleri tarafından Ramsar Sözleşmesi uygulamalarına bağlı kalınarak tüm üye ülkelerin ve görevli kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği, koordinasyon çalışmaları devam etmelidir. Koruma-kullanma dengesi çerçevesinde ekolojik çevrenin yönetimi sağlanmalıdır. Korunan alanların özellikle çevresel bilincin sürdürülmesi anlayışı çerçevesinde, su alımı, kum alımı, moloz, çöp, hafriyat dökülmesi, bitki ve hayvan türlerinin toplanması, atıksu deşarjı, sazlık alanların kesilmesi, kaçak avcılık vb. faaliyetlere izin verilmemesi ve buna yönelik faaliyetlerde her türlü yasal yaptırımların uygulanması gerekmektedir. Turizm faaliyetleri doğal alanlarda (doğal kızılçam ormanları, makilik vb.) tehdit oluşturmakta günlük yapılan ziyaretlerde yapılan faaliyetler sınırlandırılmalıdır. Özellikle korunan alanlarda madencilik faaliyetlerine kesinlikle izin verilmemelidir. Bu faaliyetler habitatın doğal yapısına zarar vermektedir. Hali hazırda işletilen maden alanlarında da kapsamlı biyolojik çeşitlilik çalışmasının yapılması ve çalışma sonucunda belirlenen tüm türlere yönelik alınacak kararlara uyulmalıdır. Doğal ve ekolojik öneme sahip olabilecek alanlar için yapılan tür çalışmaları ve peyzaj değerinin belirlenmesi çalışmaları doğrultusunda koruma statüsü kapsamına alınarak derecelendirilmesi yapılmalıdır. Göl ve sulak alanlar içinde tarımsal amaçlı zirai mücadele ilaçları kullanılmamalıdır.

Yol genişletilmesi maksadıyla yapılan çalışmalar korunan alanlarda biyolojik ve endemik türlerin popülasyonunu yüksek oranda azaltabilmektedir. Ormanlık alanlara yakın korunan alanlarda yangın ihtimaline karşı anız yakılmasına izin verilmemelidir. Ekonomik faaliyetlere bağlı olarak yüksek getirisi olabilen doğal alanların (frigana ve maki habitatı) tarım alanlarına dönüştürülmesi ayrıca, seracılık faaliyetlerinin düz arazilerde yapılması teşvik edilerek doğal habitatların tahrip edilmesine izin verilmemelidir.

Çevre ve ekolojinin korunmasında, dünyada tüm ülkelerin ortak hedef belirlemesi ve bu yönde çeşitli uygulamaların yapılması çevre bilincinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu alanda atılan en önemli adımlardan birisi olan korunan alanların varlığını sürdürebilmesi ve sayılarının artırılması içinde bulunduğumuz ve yaşadığımız dünyayı gelecek kuşaklara aktarmanın en temel yollarından birisi olmaktadır. Kirletmemek için üretmemeyi değil, üretirken kirletmemeyi hedef alan, kontrollü ve temiz üretimlere yönelme anlayışının benimsenmesi, tüm canlıların doğal hayatını sağlıklı olarak sürdürme hakkına sahip olduğunu unutmamak gerektiği düşüncesi ile çevresel bilinç ve farkındalık hız kazanarak dünyada doğal habitatın korunmasında, korunan alanların sayısının artırılması son derece önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Anonim (2017a), Yellowstone.net/intro/wer-basin/, 10.03.2017.
- Anonim (2017b), www.yellowstone nationalpark.com, 10.03.2017.
- Anonim (2014a), http://tr.wikipedia.org/wiki/ABD_ulusal_parklar_listesi, 11.06.2014.
- Anonim (2014b), [http://www.at0086.com/QNR/At_China/Welcome to Qiangtang Natural Reserve](http://www.at0086.com/QNR/At_China/Welcome_to_Qiangtang_Natural_Reserve), 17.06.2014.
- BEN-AMÍ, Dror – RAMP, Daniel - CROFT, David B. (2006), "Population viability assessment and sensitivity analysis as a management tool for the peri-urban environment", *Urban Ecosystems*, Cilt 9, Sayı 3, s. 227-241.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (2017), www.csb.gov.tr Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Özel Çevre Koruma Bölgeleri, 20.03.2017.
- European Environment Agency Report (2012). "Protected areas in Europe-an overview", No 5/2012, Copenhagen, Denmark, 05.03.2016
- IUCN (2016), https://www.iucn.org/sites/dev/files/important/downloads/natural_solutionturkish.pdf. 21.02.2017.
- KESTEMONT, Bruno – FRENDO, Lise – ZACCAI, Edwin. (2011) "Indicators of the impacts of development on environment: A comparison of Africa and Europe", *Ecological indicators*, Cilt 11, Sayı 3, s. 848-856.
- New Zealand Conservation Authority (2011). Protecting New Zealand's Rivers. November/2011/ISBN:978-0-478-14918-0/68 Pages, 06.08.2016

- Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2017), www.milliparklar.gov.tr/ Tabiatı Koruma Durum Raporu (2014-2015) Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. 03.01.2017.
- Özşahin, Emre- Kaymaz, Çağlar Kıvanç (2013), “Ecological Impact Assessment and Analysis of Camili (Macahel) Biosphere Reserve Area (Artvin, NE, Turkey)”, *Global Advanced Research Journal of Geography and Regional Planning (GARJGRP)*, 2 (6):121.
- PAMUKOĞLU, Nahit - EKMEKÇİ, İrfan (2013), Türkiye’de Korunan Alanlar ve ÇED Uygulamaları. Uluslararası Çevresel Etki Değerlendirmesi Kongresi, 08-10 Kasım 2013, İstanbul, s. 579.
- Protected Planet (2017), <https://www.protectedplanet.net/country>, 07.02.2017.
- Protected Planet (2014). <http://www.protectedplanet.net/search>, United States of America, commit, 10.06.2014.
- SEZEN, Jale (2013), “Trakya Bölgesinde Çevresel Duyarlılık Analizi ve Avrupa Birliği Boyutu”, *Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, yayınlanmamış doktora tezi, Tekirdağ.
- Shi Zhi-Hua - Li Lu - Yin Wei - Ai Lei - Fang Nu Fang - Song Yan Tun (2011), “Use of multitemporal Landsat images for analyzing forest transition in relation to socioeconomic factors and the environment”, *International Journal of Applied Earth Observations & Geoinformation*, Cilt 13, Sayı 13, s. 468-476.
- STUART, Chape – SPALDING, Mark – JENKINS, Martin (2008), *The World’s Protected Areas Status, Values and Prospects in the 21st Century*. California Press of University with UNEP-WCMC, Londra.
- TheWorldBank(2016),Populationtotal,<http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL/countries>, 08.07.2016.
- TÜİK (2016), <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge/Nufus>, 15.07.2016.
- UNEP (2016), <http://wdpa.SB.amazonaws.com/Protected.Planet> 2016, 25.01.2017.
- UNEP (2017), <https://www.unep-wcmc.org>, 07.02.2017.
- ÜLGER, Poyraz (2011), “Çevre ve İnsan”, *Namık Kemal Üniversitesi, KÇKK 2011 Sempozyumu*, Tekirdağ, s.32

KENT MOBİLYASI TASARIMLARINDA KENT ile UYUMUN İNCELENMESİ ve KULLANICI İSTEKLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ¹Arş.Gör. Makbule Nur BEKAR²Prof.Dr.Cengiz ACAR³Arş.Gör.Elif KAYA ŞAHİN⁴**Özet**

Kentler dinamik bir kavram niteliğindedir. İçerisinde barındırdığı birçok canlı-cansız materyaller ile anlam kazanmıştır. Aynı zamanda kentler toplumların sosyal ve kültürel farklılıklarını barındıran ve ekonomik açıdan değişiklik gösteren fiziksel yaşam alanlarıdır. Fiziksel yaşam alanlarında farklı amaç, ihtiyaç ve isteklere göre birçok kent donatısı yer almaktadır. Kullanılan bu donatılar kente kimlik kazandıran, uyum gösteren, kent yaşamına konfor getiren, estetik ve fonksiyonel olanaklar sunan elemanlardır. Kentel donatılar, kentlerde yaşayan insanların gereksinimleri ve kültürlerindeki farklılıklar göz önüne alınarak sosyal, kültürel, işlevsel, ekonomik, estetik, demografik ve ergonomik özellikler açısından incelenerek düzenlenmelidir. Yapılan bu çalışmada da Trabzon Beşirli Kıyı alanının sınırları içerisinde bulunan parklarda ve yürüyüş güzergâhında kullanılan donatı elemanlarının, kullanıcı memnuniyeti, yapılan anketlerle saptanmaya çalışılmıştır. Anketlerin değerlendirilmesinde SPSS istatistik yazılımı kullanılarak analizler yapılmıştır. Belirlenen anket sonuçları ışığında donatı elemanlarının kullanıcı görüşleri ile olumlu ve olumsuz katkıları belirlenmeye çalışılarak, mevcut durumun daha iyi olup geliştirilmesi için öneriler getirilmiştir

Anahtar Kelimeler: Kent mobilyası kent kimliği, kıyı, Trabzon**EXAMINATION OF URBAN FURNITURE DESIGN BASED ON URBAN ADAPTATION AND EVALUATION OF USER'S OPINION**

178

Abstract

Cities are a dynamic concept. It has become meaningful with many living-nonliving materials it contains. At the same time, the city accommodates the social and cultural differences of the community and cities, provide habitat which varies in physical economic terms. There are many urban equipment in the physical living spaces, according to different purposes, needs and desires. These equipments are the ones that provide urban identity, harmony, bring comfort to city life and offer aesthetic and functional facilities to the cities. Urban equipments should be organized and examined in terms of social, cultural, functional, economic, aesthetic, demographic and ergonomic characteristics considering the differences in the needs and cultures of the people living in the cities. In this study, it was tried to determine the user satisfaction of the equipment used in the parks and walking boundaries which are in the Trabzon Beşirli's Coastal area by the way of the public survey. In this context of the determined survey results, it is tried to determine the positive and negative contributions of the reinforcements with the user opinions. Analyzes of the questionnaires were made using SPSS statistical software. And the last of the study, it is tried to bring some offer for to remediation of the current situation.

Keywords: Urban Furniture, urban identity, coast, Trabzon**Özgün Araştırma/Original Article**

¹ Bu çalışma 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017) sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye, mnurbekar@gmail.com

³ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye, cenland2@gmail.com

⁴ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye, kaya_elif@hotmail.com

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan hızlı kentleşme, gittikçe yoğunlaşmış ve zorlaşan yaşam şartları toplumsal faaliyetleri oldukça arttırmıştır. Çünkü kentler sadece yapılardan oluşmaz, yapıların dışında kalan alanları da içine alır. Dolayısıyla yapıların dışı da içi kadar ‘yaşanabilir’ olmalıdır.

Kentsel mekânlar yapıların dışında kalan mekânlardır. Kentsel mekânın yaşanılabilirliği, kullanıcı memnuiyetine ve beklentilerine cevap verebilmesi ile belirlenir (Yıldızcı, 2001). Gerek tek başına yapıların gerekse yapı ve açık yeşil alanların bir araya gelerek oluşturdukları çevrenin yalnızca insanın biyolojik gereksinmelerini karşılayan işlevsellik değil, aynı zamanda psikolojik, entelektüel gereksinmelerini de karşılayan estetik nitelikler de taşıması gerekmektedir (Erdoğan, 2006). Çünkü kentsel mekânlar toplu yaşam sonucu, bir dizi ortak gereksinimle doğmaktadır (Bulut, vd 2008) ve bunlarda aslında mekânların oluşturduğu bir bütündür. Bu mekânlar içinde tasarlanan ve özgünleştirilen donatı elemanları mekânı düzenlerken aynı zamanda kent içindeki donatı alanları için de bir sistematik oluşturmaktadır. Mekân ölçeğinde başlayan tasarım çalışmaları planlama aşamasında kent içinde aktivite çeşitliliği oluşturmaktadır. Aynı zamanda mekânı donatma kavramı ile başlayan bu aşamalar kent ölçeğinde kentsel alanların yayılmasını sağlamaktadır (Aksu, 2012). Bu tasarım süreci kent halkının ihtiyaç ve isteklerini karşılarken aynı zamanda kent dokusunu desteklemeli ve kent ile uyum sağlamalıdır. Çünkü kent açısından kentsel donatı elemanları buldukları çevreyi tanımlayan, belirleyen ve özelleştiren niteliklere sahiptirler. Belirli bir düzen içinde ele alınan, buldukları çevre ile bütünleşerek kentin bir ögesi haline gelen donatı elemanları birbirleri ile kurdukları dil birlikteliği aracılığı ile bir kentin kimliğinin oluşmasına katkı veren en önemli araçlardandır (Güremen, 2011). Bu nedenle kentsel donatı elemanlarının birer tasarım ürünü olarak ele alınmalarını sağlayacak, birbirleri ve yer aldıkları kentsel mekânlar ile doğru ilişkiler kurmalarını olanaklı kılacak bazı yaklaşımlara gerek duyulmaktadır (Bayraktar, Tekel ve Yalçiner Ercoşkun, 2008). Çoban ve Demir, (2014) yaptıkları çalışmada ‘kent mobilyaları buldukları mekânların fonksiyonelliklerini arttırdığı, buldukları mekânları daha fonksiyonel hale getirdiği ve mekânların estetik kalitesini arttırdığı bulgulamıştır’ kanısına ulaşmıştır. Bir başka bağlamda Güremen, 2011’in de belirttiği gibi kent mobilyaları, insanların kendisi ve çevresi ile uyumlu, dengeli, sağlıklı ve anlamlı bir ilişki kurabilmesi, kentlerin estetik ve fonksiyonel bir biçimde planlanmasından geçmektedir.

Kent mobilyaları işlevlerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir (Yıldızcı, 2001);

- Zemin kaplamaları (beton, taş, ahşap, asfalt vb.)
- Oturma birimleri (banklar, grup oturma elemanları)
- Aydınlatma elemanları (yol ve alan aydınlatma elemanları)
- İşaret ve bilgi levhaları (yön ve yer belirleyiciler, bilgi iletişim panoları)
- Sınırlayıcılar (sınırlayıcılar, caydırıcılar, yaya ve trafik bariyerleri)
- Su ögesi (süs havuzları, çeşmeler)
- Üst örtü öğeleri (duraklar, gölge elemanları, pergolalar)
- Satış birimleri (kiosklar, sergi pavyonları, büfeler)
- Sanatsal objeler (heykeller)
- Oyun alanı elemanları
- Diğer öğeler (çöp kutuları, çiçeklikler, bisiklet park yerleri, meydan saatleri, bitkisel elemanları vb)

Kentsel donatılar, insanların kent dokusu içerisindeki bireysel ve toplumsal yaşamını kolaylaştıran, insanlarla iletişimi sağlayan, mekâna estetik ve fonksiyonel açıdan anlamlandıran, değişik özelliklerde olan, mekânı tanımlayan ve tamamlayan objelerin bütünüdür. Dolayısıyla kent mobilyaları sadece fonksiyonel amaçlarla değil, kente kimlik kazandırma açısından da oldukça önemlidir (Güremen, 2011). Kentin coğrafi konumu, kültür düzeyi, mimarisi, gelenekleri ve yaşam tarzı kenti biçimlendiren niteliklerdir (Önem ve Kılınçarslan, 2005). Çünkü insanlar yaşadıkları mekânı tanıyabildikleri kadar bilirler. Bunun için de o mekânı yaşamaları ve algılamaları gerekir. Bu

algıların belirlenmesinde bazı etmenler rol oynamaktadır. Bunlar; kentin mekânsal büyüklüğü ve mekânların kullanım yoğunlukları olarak ortaya çıkmaktadır (Güremen, 2011).

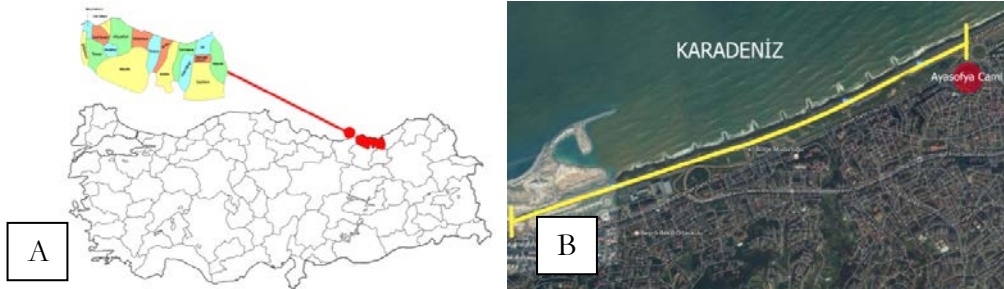
Bu bağlamda kentsel donatı elemanları, kente görsellik ve kimlik kazandıran öğelerdir. Kentte sınırlandırıcı eleman olarak kullanılan duvar, çit vb. elemanlar ile vurgulayıcı olarak kullanılan heykel, tabela, lamba, bank vb. elemanlar kenti güçlü kılan ve zengin bir kent olgusu yaratan elemanlardır (Taylor, 1999). Bu mobilyalar, çeşitli amaçlara hizmet etmektedir. Bunlar, eğlenme-oyun amaçlı, süsleme amaçlı, koruma amaçlı ve ticari amaçlı olmaktadır (Doğan vd., 1986). Kent kimliğinin yapı taşı olan donatı elemanları, insanların sosyal ve kültürel davranışları, kullanacağı donatıdan beklentileri, estetik ve görsel durumu, bulunduğu konumdaki işlevi, anlamsal olarak gerekliliği gibi elemanlardan oluşurlar. Bu durumda kent kimliğini destekleyen ve onun önemli bir parçası olan donatı elemanları, hem görsel açıdan hem de teknik açıdan devamlılık göstermesi gerekmektedir (Bayrakçı 1991). Aynı zamanda kentsel mekânlarda taşıdıkları anlam, önem, tasarım ve detayı kentin kalitesini etkilemektedir (Moughtin, 1999).

Kent mobilyaları Trabzon kent halkı için oldukça önemlidir. Kent içerisinde farklı bölgelerinde aynı kent mobilyasının kullanılması, kent dokusu ve mekân olgusunun arasında bir bağın olmaması kullanıcıyı olumsuz olarak etkilemektedir. Kullanılan kentsel mobilyanın bulunduğu mekân ile ilişki içerisinde olması gerekmekte ve kullanıcı isteklerine cevap veren nitelikte olması gerekmektedir. Ayrıca kent içinde kullanılan kent mobilyasının kent kimliği oluşturması önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışma ile Trabzon'da Beşirli kıyı güzergâhında yer alan kentsel mekânlardaki kent mobilyalarına kullanıcıların genel anlamda bakış açılarını ortaya koymak, beğeni düzeylerini ölçmek, beğeniye etki eden unsurları tespit etmek hedeflenmektedir. Tespit edilen bu veriler doğrultusunda kentin iyileştirme ve yenileneme çalışmaları için önerilerde bulunulacaktır.

ÇALIŞMA ALANI ve YÖNTEM

• Çalışma Alanı

Araştırma materyali; içerisinde bulunan parklar ve yürüyüş güzergâhı ile birlikte Trabzon Beşirli Kıyı alanı olup, bu yerleşim alanı içinde bulunan donatı elemanlarıdır (Şekil 1). Beşirli kıyısı Trabzon'un en yoğun kullanımda kıyı alanıdır. Eşsiz manzara özelliğinin yanı sıra, içerisinde bulunan çocuk parkları, bisiklet parkuru, yürüyüş parkuru, oturma alanları, yeme-içme işletmeleri ile yoğun kullanıcı kitlesine hitap etmektedir (Şekil 2).

Şekil 1. a. Trabzon haritası b. Çalışma alan sınırı (Google map)

Şekil 2. Beşirli kıyı güzergâhı

• Yöntem

Yapılan bu çalışmanın ana materyali, Beşirli kıyı güzergâhında yer alan donatı elemanlarıdır. Güzergâhta bulunan donatı elemanları sınıflandırılırken Erdoğan 2011'in daha önceki yaptığı çalışmadan yararlanılmış ve donatılar; aydınlatma elemanları, çöp kutuları, oturma elemanları, zemin döşeme elemanları, bilgilendirme-yönlendirme levhaları ve plastik elemanlar olmak üzere 7 başlıkta incelenmiştir. Belirlenen bu başlıklar fonksiyonel ve estetik açıdan incelenmiştir (Şekil 1). Fonksiyonel olarak; ergonomiklik, güvenli, dayanıklı, çevre ile uyumlu, malzeme uygun, standartlara uygun gibi kriterler incelenirken, estetik açıdan bakımlı, orijinal tasarımlı, rahatlatıcı, canlı, çekici, anlaşılır gibi kriterler incelenmiştir. Belirlenen bu kriterler, Hepcan vd 2001 ve Erdoğan vd 2011'in yaptığı çalışmadan yararlanılmıştır. Yapılan bu çalışmada, alan içerisinde bulunan donatıların kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi için 100 kişilik bir anket uygulanması yapılmıştır.

Konu ile ilgili yayınlar taranmış ve bu elemanların kalitesini etkileyen kriterler oluşturulmuştur. Kullanıcıların memnuniyetini belirleyici bir anket çalışması hazırlanmıştır. Anket uygulaması alanın mevcut durumundaki kentsel donatıların temsil eden fotoğraflar ile gerçekleştirilmiştir (Şekil 3). Bu ankette kullanıcıların parklarda bulunan aydınlatma elemanlar, çöp kutuları, oturma elemanları, zemin döşeme elemanları, bilgilendirme-yönlendirme levhaları ve plastik elemanlarının kullanıcılar tarafından beğeni düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Belirlenen bu 6 kategoriye ait görseller gösterilerek soruların cevaplanması istenmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Alanda bulunan kentsel donatılara ait görseller

Hepcan ve Ark. (2001) mekânsal yeterlilik kriterlerinden ve Erdoğan vd 2011'in yaptığı çalışmadan yararlanılarak kriterler anket çalışmasında uygulanmıştır. Fonksiyonel açıdan ergonomiklik, güvenli, dayanıklı, çevre ile uyumlu, malzeme uygun, standartlara uygun gibi kriterler incelenirken, estetik açıdan bakımlı, orijinal tasarımlı, rahatlatıcı, canlı, çekici, anlaşılır gibi kriterler oluşturulmuştur. Belirlenen bu parametreler katılımcıların anlayabileceği 17 soruya dönüştürülerek katılımcılara sorgulanmıştır. Katılımcıların bu kavramlara katılma dereceleri 5'li olup Likert tutum skalası ile 'Kesinlikle katılıyorum', 'Katılıyorum', 'Fikrim yok', 'Katılmıyorum', 'Kesinlikle katılmıyorum' değerlendirmelerini içerir. Anketler SPSS 17 istatistik programı kullanılarak bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sırasında donatı elemanlarının genel beğeni düzeyini ortaya koyabilmek amacı ile kullanıcının donatı elemanını değerlendirmek için yedi ayrı kriterde verdiği puanların ortancası (medyan noktası) bulunarak donatıların genel beğeni puanı elde edilmiştir. Donatılarda ortaya çıkan beğeni farklılaşmasının yaş, eğitim, meslek ve gelir düzeyleri değişkenlerine

göre istatistiksel olarak önemli olup olmadığı tespit edilerek, kullanıcı faktörü ile donatılar üzerindeki beğeni farklılıklarının belirlenmesi için non-parametrik testler uygulanmıştır.

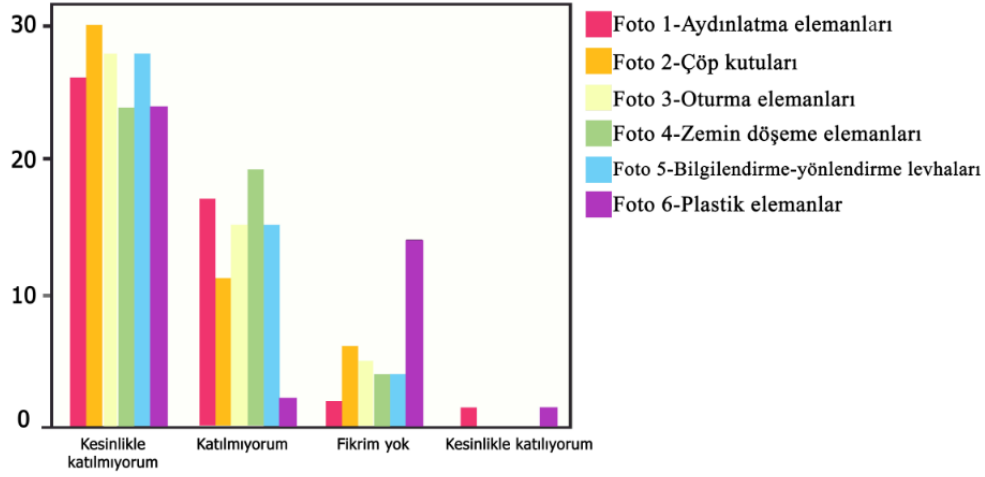
BULGULAR

Araştırma alanlarındaki kullanıcıların sosyo-demografik özellikleri belirlenerek, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır: Ankete katılanların %56'sı bayan ve %44'ü erkektir. Bu katılımcıların %52'si bekârken, %48'i evlidir. Katılımcılardan, %12'si 15-20 yaş grubunda, %16'sı 20-25, %28'i 25-30, %20'si 30-35, %16'sı 35-40 yaş grubunda ve %24'ü de 40 yaş ve üstündedir. Mesleklere göre dağılım incelendiğinde, kullanıcıların % 6'sı işsiz, %16'sı öğrenci, %3'ünün işçi, %2'sinin ev hanımı, %7'sinin emekli, %24'ünün esnaf ve %10'sı diğer meslek gruplarından olduğu saptanmıştır. Katılımcıların eğitim seviyesi incelendiğinde, %30'unun lise, % 33'ü üniversite ve %28'inin de lisansüstü, %5'i ilkokul ve %4'ünün de ortaokul mezunu olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların gelir durumunu incelediğimizde %12'si yok, %4'ü 500-1000, %8'i 1000-2000, %60'ı 2000-3000, %16'sı 3000 ve üzeri olarak tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik durumu

	Yüzde		Yüzde
Cinsiyet		Medeni durum	
Bay	56	Evli	48
Bayan	44	Bekâr	52
Yaş		Meslek	
15-20	12	İşsiz	6
20-25	16	Öğrenci	16
25-30	28	Memur	32
30-35	20	İşçi	3
35-40	16	Ev hanımı	2
40 ve üzeri	24	Emekli	7
Eğitim		Esnaf	24
Tahsilsiz	-	Diğer	10
İlkokul	5	Aylık gelir	
Ortaokul	4	Yok	12
Lise	30	500-1000	4
Üniversite	33	1000-2000	8
Lisansüstü	28	2000-3000	60
		3000 ve üzeri	16

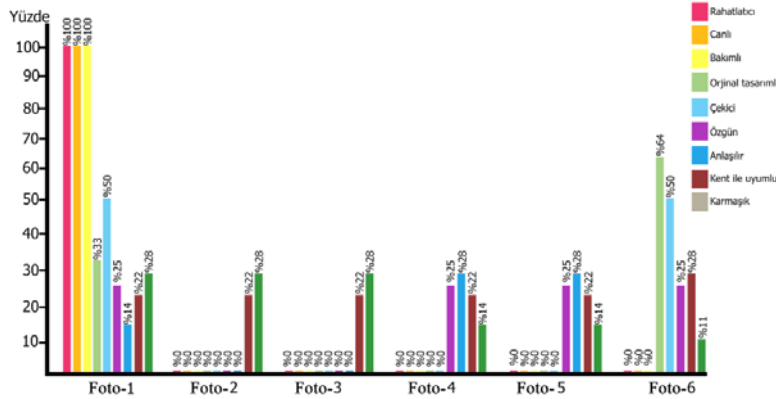
Donatı elemanlarını beğeni düzeyleri yaş, eğitim, meslek, cinsiyet ve gelir durumlarına göre ($p < 0.01$) istatistiksel olarak anlamlı çıkmamış olup, belirtilen bu faktörler donatıların beğeni düzeyini etkilememektedir. Bu sebepten dolayı beğeni düzeyini toplamda alıp Şekil 4'de verilen grafikte belirtilmiştir. Belirlenen güzergâhtaki mobilyaların beğeni düzeylerini incelediğimizde, sadece aydınlatma elemanları ve plastik elemanların beğenildiğini görebilmekteyiz. (Şekil 4).

Şekil 4. Donatıların toplam beğeni düzeyleri

• Estetik açıdan beğeni düzeyleri

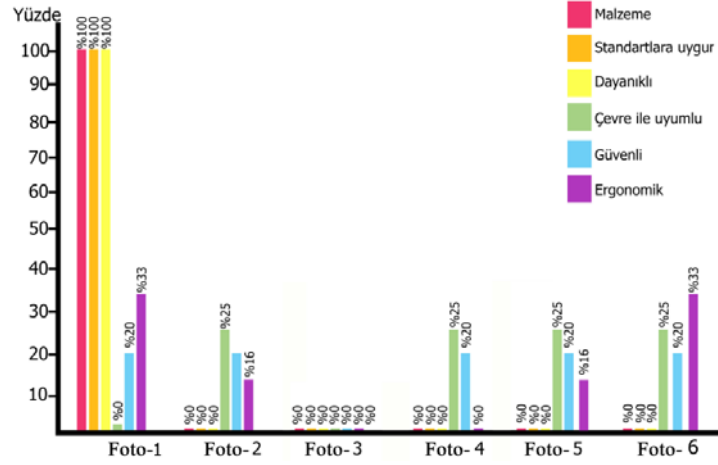
Yapılan anketler sonucunda katılımcıların güzergâhtaki donatıların estetik açıdan beğeni düzeyleri ölçülmüştür. Katılımcılardan alanda bulunan donatılardan rahatlatıcı, canlı, bakımlı olarak en fazla aydınlatma elemanları bulunurken, çöp kutusu, oturma elemanları, zemin döşeme elemanları, bilgi-yönlendirme levhaları ve plastik objeler bu beğeni düzeyine ulaşmadığı sonucuna varılmıştır. Aydınlatma ve plastik objeler diğer objelere göre daha çekici bulunmuştur. Donatıların kent ile uyumlu olup olmaması sorgulanırken tüm mobilyaların kent ile uyumlu olmadığı kanısına varılmıştır. Karmaşıklık olarak en karmaşık donatı %28 oranla aydınlatma elemanı olurken, diğer donatılar %14 oranla aynı sonuç elde edilmiştir (Şekil 5) (Şekil 4).

Şekil 5. Donatıların estetik açıdan değerlendirme düzeyleri

• Fonksiyonel açıdan beğeni düzeyleri

Yapılan anketler sonucunda katılımcıların güzergâhtaki donatıların fonksiyonel açıdan değerlendirilmesi istenmiştir. Donatı elemanlarını fonksiyonel açıdan değerlendirme düzeyleri yaş, eğitim, meslek, cinsiyet ve gelir durumlarına göre (p< 0.01) istatistiksel olarak anlamlı çıkmamış olup, belirtilen bu faktörler donatıların beğeni düzeyini etkilememektedir. Bu sebepten dolayı beğeni düzeyini toplamda 6 adet donatıya göre incelenip olup Şekil 4’de verilen grafikte belirtilmiştir. Aydınlatma elemanı anket çalışması sonucunda, çöp kutuları, oturma elemanları, zemin döşeme elemanları, yönlendirme levhaları ve plastik objelerin aksine; %100 oranla malzemesi uygun, standartlara uygun, dayanıklı bulunmuştur. Yapılan en istatistik çalışmaları sonucunda oturma elemanları diğer donatılara göre en az beğenilen donatıdır. Malzemesi uyumlu, standartlara uyumlu, dayanıklı, çevre ile uyumlu, güvenli ve ergonomik bulunmamıştır. Çevre ile uyumluluk, güvenlik ve ergonomiklik açısından oturma elemanları haricinde diğer 5 donatı kısmen aynı oranlarda beğenilmiştir (Şekil 3) (Şekil 6).

Şekil 6. Donatıların fonksiyonel açıdan değerlendirme düzeyleri

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışma kapsamında belirlenen güzergâhtaki beğeni düzeylerine bağlı olarak anket yöntemi uygulanmıştır. Anket sonucunda elde edilen veriler ışığında alanın fonksiyonel ve estetik açıdan beğeni düzeyleri ortaya konulmuştur. 6 farklı donatının belirlenen kriterler doğrultusunda estetik ve fonksiyonel açıdan değerlendirilmiştir. Tüm donatılar ele alındığında estetik açıdan en beğenilen donatının aydınlatma elemanı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonucun peyzaj biliminde algının bütünlük ilkesi ve doku, form gibi tasarım elamanları ile ilgili olabileceği düşünülmüştür. Çöp kutuları, oturma elemanları, zemin döşeme elemanları, yönlendirme levhaları ve plastik objeler rahatlatıcı, canlı, bakımlı, orijinal tasarımlı, çekici bulunmamıştır. Bunun sebebi olarak herhangi bir tasarım kaygısı olmadan standart tasarımların alana getirilmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Kent ile uyumluluk açısından en beğenilmeyen donatıların çöp kutusu ve oturma elemanları bulunmuştur. Tıpkı diğer kriterlerde olduğu gibi uyumluluk açısından da Trabzon kent kimliğine uygun tasarlanmamış olması insanları bu cevaplara yönelttiği düşünülmektedir. Oturma birimlerinin malzemesinin uyumlu, dayanıklı, ergonomik, çevre ile uyumlu, standartlara uygun, güvenli ve ergonomik bulunmaması alınan sonuçlar arasındadır. Özellikle oturma birimlerinde insanların kendilerini rahat atma isteğinin karşılanması gerekmektedir.

Yapılan literatür ve anket sonuçları doğrultusunda park donatılarında en önemli problemlerden bir tanesi de, ürün kimliğinin çevre kimliği ile uyumlu olmama durumu olmuştur. Trabzon kentinin en güzel kıyılarından biri olan Beşirli sahil güzergâhı neredeyse tüm kriterler açısından beğenilmediği görülmektedir. Oysaki bu alanın insan-çevre ilişkisi bağlamında insanın bulunduğu mekânı algılaması ve bu algı sonucunda gereksinimlerinin karşılanması için uygun mekânların yaratılması gerekmektedir. Yapılan bu çalışma ile, tasarlanan kentsel donatıların en iyi tasarım ürünü olma ya da sadece ihtiyacı karşılamak amaçlı yapılmaması gerektiği ve asıl amacın kent kimliğini destekleyen ve uyum sağlayan ürünler olması gerektiği vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmet Cengiz Yıldızcı, “Kent Mobilyaları Kavramı ve İstanbul’daki Kent Mobilyalarının İrdelenmesi” I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, İstanbul, 2001, s.29-34.

Bayrakçı,O., “Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu ve Kent Kimliği İçindeki Yeri” Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 1991, s. 775-79.

Buket Önem – İsmet Kılınçarslan, “Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik”, İTÜ Dergisi/A, Mimarlık, Planlama ve Tasarım, Cilt 4, Sayı 1, 2005, s:115-125.

Cliff Moughtin, *Urban Design: Street and Square*, Architectural Press, 1999, s. 238.

Doğan, N vd., Endüstri Ürünleri Tasarımında Kent Mobilyaları, Tübitak Yapı Araştırma Enstitüsü, Sayı 44, 1986, Ankara.

Emine Çoban – Zeki Demir, “Kent Mobilyalarının Buldukları Mekânlara Etkileri: Düzce Örneği”, Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, Cilt 2, 2014, s. 128–140.

Elmas Erdoğan, “Çevre ve Kent Estetiği”, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Sayı: 9, 2006, s. 68-77.

Lale Güremen, “Kent Kimliği ve Estetiği Yönüyle Kentsel Donatı Elemanlarının Amasya Kenti Özelinde Araştırılması”, e-Journal of New World Sciences Academy, Vol:6, No:2, 2011

Nigel Taylor, “The Elements of Townscape and the Art of Urban Design”, Journal of Urban Design, Cilt 4, Sayı 2, 1999, s. 195-209.

Nuray Bayraktar, “Ankara Atatürk Bulvarı Üzerinde Yer Alan Kentsel Donatı Elemanlarının Sınıflandırılması”, Değerlendirilmesi ve Kent Kimliği İlişkisi”. Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Dergisi, Cilt 23, Sayı 1, 2008, s. 105-118.

Özge Volkan Aksu, "Kent mobilyaları tasarımında özgün yaklaşımlar." İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi, Cilt 2, Sayı 6, 2012.

Reyhan Erdoğan, vd., “Antalya-Konyaaltı Parklarında Kullanılan Donatı Elemanları Tasarımlarının Kullanıcı Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi”, Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, 2011.

Şerif Hepcan, vd., “Kemalpaşa (İzmir) Kentsel Dış Mekanlarının Yeterliliği Üzerine Bir Araştırma”, Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Dergisi., Sayı 38, 2001.

Yahya Bulut vd., “Erzurum Kent Merkezi Donatı Elemanlarının Ergonomik Özelliklerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma”, Tarım Bilimleri Dergisi, Cilt 14, Sayı 2, 2008, s. 131-138.

TARİHİ PEYZAJ KARAKTER SINIFLANDIRMASI VE DEĞERLENDİRMESİ¹

Arş. Gör. Sara DEMİR²
Prof. Dr. Öner DEMİREL³

Özet

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi gereği her ülke kendi sınırları içerisine giren peyzajları tanımlaması, planlaması, koruması ve onarması gerekmektedir. Bu kapsamda pek çok Avrupa ülkesi sahip oldukları doğal ve kültürel peyzajlarının karakterlerini analiz ederek ve değerlendirerek peyzajlarını sınıflandırmaktadır. Yapılan bu analiz ve değerlendirme çalışmaları peyzajların sahip oldukları tarihi derinliğini ve değerini kapsamamaktadır. Dolayısı ile bu çalışma ile peyzajın tarihi derinliğini vurgulamak ve peyzaj planlama sürecindeki tarihi peyzaj karakterlerin sınıflandırması ile değerlendirmesinin önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın Türkiye'deki peyzaj planlama sürecindeki peyzajların tarihi derinlikle ilgili eksikliği kapatarak planlama çalışmalarına yeni bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Peyzajın tarihi değeri, tarihi derinlik, tarihi peyzaj karakter sınıflandırması ve değerlendirilmesi, peyzaj planlama

HISTORICAL LANDSCAPE CLASSIFICATION AND ASSESSMENT**Abstract**

According to the European Landscape Convention, each country in European country should be determined, planned, protected and restored its administrative landscapes. Depends on this Convention, European countries have started to classify their landscapes through the natural and cultural landscape character analysis and assessment. This analysis and assessment studies are not included the historical dept and historical values of landscapes. This study aims to highlight the historical depth and to reveal the importance role of historical landscape character classification and assessment for landscape planning process. It is believed that this study can bring new approach to close the gap of historical depth for the landscape planning process of Turkey.

Keywords: Historical landscape values, historical depth, historical landscape character classification and assessment, landscape planning

¹ IBAD 2017 konferansında poster bildiri olarak sunulmuştur.

² Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye, sarademir@gmail.com.

³ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye, odofe01@gmail.com.

1. Introduction

Historic landscape character includes human marks on the landscape such as pieces of the soil, settlements, land boundaries, land design, buildings, monuments, planted forests, marsh sections, roads, quarries, mines, and factories.

The historic landscape character classification and assessment (HLCCA) defines the marks of past landscapes on current landscapes. There are certain elements that define the historic character in all areas. The HLCCA is not specifically related to archaeological sites and monuments, it has an effect on defining their historic character, and it helps us to understand the landscapes that have managed to reach from the past up to the present time.

The HLCCA data that bear the marks of the past contribute to all environmental database. The HLCCA does not create a separate database for itself; it creates a database that other sources can use. The HLCCA defines monuments and archaeological sites, and other historic environmental records about the architectural heritages with national importance within temporal depth. Therefore, it contributes to general landscape character assessment studies in a complementary way by increasing the interest and attention to the historic aspects of the landscape. When considered as a whole, the HLCCA both defines and analyses the historic characters. It assesses properties such as sensitivity, importance, and pressure of change. This assessment can constitute a significant basis in taking necessary administrative decisions regarding the future.

The historic landscape character classification and assessment (HLCCA) assesses cultural landscapes shaped under the effect of humans over time. In the last HLCCA project study completed in the UK, it was determined that many landscape forms in the past and present were formed under the effect of humans (Turner, 2007, Demir, 2016).

It assesses present landscapes and investigates the formation of existing landscapes within the scope of temporal depth. It examines the marks of the landscapes that have reached up to the present time. It assesses not only areas with special features and archaeological sites, but also the changes on landscapes that result from human activities. It pays attention to the opinions of local people regarding the landscapes they reside in. It cooperates with other disciplines and facilitates the use of data (Lambrick and Bramhill, 1999; Lambrick et al., 2013; UHLC, 2002; Aylesbury, 2005; CHL, 2016; Demir, 2016).

This is a method that defines the value, relation and historic character of many different landscapes (urban, rural or marine) within the scope of the historic landscape character assessment.

It is a tool developed in order to understand the ongoing effect of the past human impacts on today's landscape character. The HLCCA is not only aimed at understanding the archaeological and historic characters of areas, but it also defines the existing land use changes with characters by focusing on evident urban, rural and marine areas from a broader perspective.

2. Historic Landscape Character Classification and Assessment

The HLCCA ensures understanding the traditional structure of landscapes and also significantly contributes to the development, protection and emphasizing the historic character of landscapes on a local, regional and national scale. This assessment method can show which landscape character has changed over time and thus, should be restricted by considering this change (Lambrick and Bramhill, 1999; Dixon and Hingley, 2002; Lambrick et al., 2013; UHLC, 2002; Aylesbury 2005; Demir, 2016). This assessment that offers opportunities for historic and archaeological studies also ensures the comprehensibility of public understanding and local characteristics. Landscapes are considered and regarded as a whole by people; hence,

ensuring the participation of local people is a very important and necessary stage in the completion of the HLCCA process with success. Local information and historic proofs requested within the scope of the study are provided via local people, and this helps us to understand the history of the area. The local and historical knowledge of local people should be consulted in defining which landscape characters in the area have this historical importance and for what reason, and the ongoing pressure of change from past up to the present time on these historic characters. To this end, it is necessary to ensure the participation of the people living on that landscape when taking protection and management decisions, and arranging studies with educational, social and historic content regarding the area. This assessment may provide an increase in the life quality and improvement of the welfare level of local people by ensuring that the awareness of local landscapes increases and sustainable land use decisions are taken. The effects of the HLCCA, that develops the historic quality in natural and cultural landscapes on a national, regional and local scales, on landscapes, are as follows (Lambrick and Bramhill, 1999; Turner, 2007; Turner and Crow, 2010; Lambrick et al., 2013; UHLC, 2002; Washer, 2005; Demir, 2016):

- It is a key point of the general landscape character assessment of the European Landscape Convention (ELS) at a national, regional and local level.
- It ensures that historic landscapes that play a key role in the senses of place and identity of people are understood, assessed, and public awareness is increased.
- It is a basic guide required for the heritage values within the scope of regional and local development plans and their strategic environmental assessments.
- Within the scope of the Environmental Impact Assessment (EIA) process, heritage is a basic process required for assessing wildlife, endemic plants and other cultural and natural landscape values together.
- It significantly contributes to the revival of local and small towns and villages by preparing village settlement designs.
- It aims to ensure the sustainability of landscape management, the creation of agriculture-environment policy program, renewal of rural areas, development of woodlands, diversification of agriculture.
- It helps to develop guide designs in traditional rural houses and settlements, windmill lands, main and green infrastructure systems.
- It provides data that can create an input for the use in heritage strategies, tourism strategies, local action plans, and management of coastal areas.
- It provides information on natural and archaeological heritage areas, architectural protection areas, and natural protection areas.
- It is an effective tool for studies and projects to be carried on a national, regional and local scales within the scope of historic environments.
- It is an effective way that can establish a relation between economic/functional and social/symbolic landscape character strings.

3. Historic Landscape Character Levels and Temporal Depth

Although HLCCA studies are quite complex and flexible, there is a simple technique behind them. The HLCCA that can work well on large scales shows evident unique differences of a place in broad landscape patterns by focusing on details. This method approach supported by land studies mostly consists of office studies carried out in the computer environment. The registration of historic areas is required within the scope of this assessment process, but it cannot be carried out limited only with the data collection study. Interpretation takes a quite important place in this assessment process. Suitable interpretation skills of historians and archaeologists for the existing data are an important stage of this assessment approach. The

HLCCA method provides a quick overview of landscapes and creates a starting point for more extensive analyses and studies to be carried out in the future.

Studies carried out using this method were generally conducted in large areas that include national parks, basins, and provinces. 1/100.000 and 1/25.000 scaled maps showing area parcels, area boundaries and buildings are large-scaled digital maps used for the HLCCA. They consist of standard geography-based maps. These maps are supported by current and vertical aerial photographs and other data (generally the digital data sets of habitats and forestlands). Especially historic maps that can be transformed into the numerical form are used. The photographs belonging to local people or explained by them are also taken as a basis in addition to these numerical bases.

Visible indicators in landscapes are recorded within the scope of the HLCCA. This type of visible indicators is smooth or curved area boundaries, indoor-semi indoor area boundaries, terraces or indoor area strings with morphological signs. The indicators for industrial areas are production industry or industries that extract natural minerals. The HLCCA method gives priority to the mapping of the magnitudes and distribution of endangered landscape types. Changes that occur over time on the landscape character properties recorded in early periods can be seen by means of this method.

At the stage of the HLCCA, all features of the historic landscape character are saved vector-based as a polygon in the GBS. Therefore, the outputs of the HLCCA are suitable for the use of both the LCAA and GIS (Kienast, 1993; UHLC, 2002; Lambrick et al., 2013; CHL, 2015). The sizes of the polygons are determined according to the scale of the landscape character, and historic landscape characters are defined for land parcel groups. For this reason, the resolution of the map reflects the character of the landscape. While polygons created by historic landscape character types in fragmented heterogenous lands tend to be small, the landscape character types in large homogenous lands tend to be large. For example, fragmented highlands or pastures tend to be large, while pre-historic or present/partially lost visible ruins tend to be small. Historic landscape character types become smaller in landscapes that diversify (LANDMAP, 2013; LUC, 2016).

The definition and classification of the historic landscape character classification are processes that repeat one another. The historic landscape classification is used in defining the historic landscape view areas at 1st, 2nd, 3rd and 4th different levels. The increase in the levels ensures that more details are formed from the biggest to the smallest scale (Table 1).

While the national level potentially seems more beneficial, the 1st and 2nd level classification may not have sufficient details related to local landscapes. For this reason, the 3rd and 4th level classification are needed for more details. It is possible to realize the distinct local conditions especially in the 4th level of classification. For example, the 3rd level classification of the landscapes related to infrastructure elements, industrial structures or settlements can be mapped better when compared to the 4th level.

The classification system generally consists of four levels according to the following criteria:

Table 1. Historic landscape character levels (UHLC, 2002)

Level 1	Dominant Content
Level 2	Dominant Land Use
Level 3	Dominant Landscape Pattern
Level 4	Historic Landscape Detail

The generalization made at the 1st and 2nd level in HLCCA studies is generally detailed by going down to the 3rd and 4th levels. It must be ensured that the classes in this classification, each of which is made hierarchically, are compatible with each other. In this classification, properties such as landscape patterns, land dimensions, and shape (such as closed, striped, semi-closed, organised-disorganised areas), specific land uses (such as woodlands, farmlands and

residential areas) or the previous uses of landscapes and the remains from their patterns (such as remains from ancient times, medieval times), or any dominant pattern, structure or their traces remaining individually are defined clearly and distinctly.

At the classification stages, it is necessary to firstly investigate the classification made at the third level in order to define certain landscape character types defined at the fourth level. For example, while the rural environment is recorded in the classification at the third level only as a land shape, the determination of the existence of medieval settlements and the ruins of a quarry are defined in the classification made at the fourth level. When performing this classification, the spatial distributions of historic landscape character types should not overlap geographically, and they should have separate patterns, of which only borders overlap with each other. Secondly, the forms obtained as a result of the observations and surveys made during the field survey should be brought into connection with historic landscape types performed at the 4th level. In this context, the relevant parts of the forms prepared in the classification made at the fourth level should be filled in, and a technical report should be prepared (Table 2 and Figure 1).

The historic landscape character classification is GIS-based. Therefore, the landscape character types of each class should be produced in a digital environment as a polygon. The database of each polygon should be of a suitable format in which unique and unmatched properties can be defined in order to keep the database of each polygon at equivalent recording. The outline that includes the irritation character of the right region is defined, and the borders are terminated. Field surveys and the local knowledge of the experts and local people of the area are quite important in order to collect the basic information required for determining the existing historic characters in today's landscapes. Thus, information is provided for the management part and assessment stage of the report.

The HLCCA characterizes the historical perspective from past to present. The topographic content of the area, historic land use, morphology of the surrounding area, environmental forms with a boundary feature, the chronology of the data consisting of maps, documents, archaeological proofs, historic and archaeological background, the administrative management within the historical process and cultural features are required within the scope of this study. The resources known to be important are as follows:

- Survey maps of the area which includes all periods and scales
- Vertical aerial photographs
- Oblique aerial photographs
- Existing historic landscape character classification maps
- Regional historic environment records
- Existing GIS data
- Archival materials (especially cartographic sources)
- Local knowledge of experts
- Local knowledge of local people about the areas they reside in

The HLCCA follows most of the past traces in the landscape. This is defined as temporal depth. Time is an important factor in the formation and change of landscapes. It is defined as a long-term interaction between human activities and natural processes. Years that will define various and complex landscapes shaped by past human activities are required in order to understand and interpret temporal depth correctly. It shows the change of landscapes within the time process of landscape components or the continuity of the landscapes that have managed to reach up to the present time. HLCCA studies focus on people and provide a more intensive historical dimension for landscape character and analysis studies. Temporal depth is read as a main component in the HLCCA process, it is formed with human effect, and is generally defined by settlement, agriculture and transportation networks (Table 2). Cultural landscapes shaped under the human effect and natural landscapes are classified within historic landscape periods.

Table 2: Some historic landscape character types and periods (CHL, 2016; Demir, 2017)

Historic landscape types	
Surrounded areas	Types of industry
Fenced areas	Mining enterprise
Lane areas	Mixed enterprise
Indoor areas	Quarries
Meadow field	
Fruit orchard	Military
Horticulture	Military area
	Airport
Rough Surfaces	
Rough surfaced areas	Settlements
Dumping areas, cliffs	Dispersed settlement
	Central settlement
Forest	Public buildings
Ancient woodland	Recreational areas
Coniferous forest	
Other forests	Coastal areas
	Dune
Water	Mud
Marsh	Sand
Wetland	Mud and sand
Historical periods (temporal depth)	
Antiquity (between 3500 B. C. and 375 A.D.)	
Early Antiquity (between 300 and 700 A. D.)	
Medieval Times (between 5th and 15th centuries)	
Early Modern Age (between 16th and 17th centuries)	
Modern Age (between 18th and 21st centuries)	

4. Application of Historic Landscape Character Classification and Assessment

The HLCCA is based on certain principles created by the rural commission formed in the UK. These principles are closely related to the definition of the landscape that is described as the “human perception” of the areas shaped as a result of the activity and interactions of natural and/or human activities within the scope of the European Landscape Convention. The principles were defined by the “European Ways for Cultural Landscapes” supported by the “EU Culture 2000” (Lambrick and Bramhill 1999; LUC, 2011). They pay attention to the changes that have been going on in landscapes from past to present and define important characters of the historic landscape. HLCCA studies are related to the whole landscapes rather than point data. It is not a simple process of mapping that points to finding points and distribution of monuments or the main historic buildings. Semi-natural areas and their life characteristics (agricultural-settlement areas) and archaeological features reflect the landscape character more, while geographical data and their properties are a part of the landscape character. Regardless of whether it is modern or ordinary, all areas and viewpoints in the landscape are regarded not only as “special areas” but also a part of the historic landscape character. Landscape characters are not recorded but interpreted in HLCCA studies because they are not only about visible facts. Landscape

addresses the relationship between the ideas, emotions and physical objects in our mind. Therefore, it is not an ordinary thing; it is an idea and perception. Today's landscapes created by human activities and perception are the main subject of study of HLCCA studies and protected in this respect.

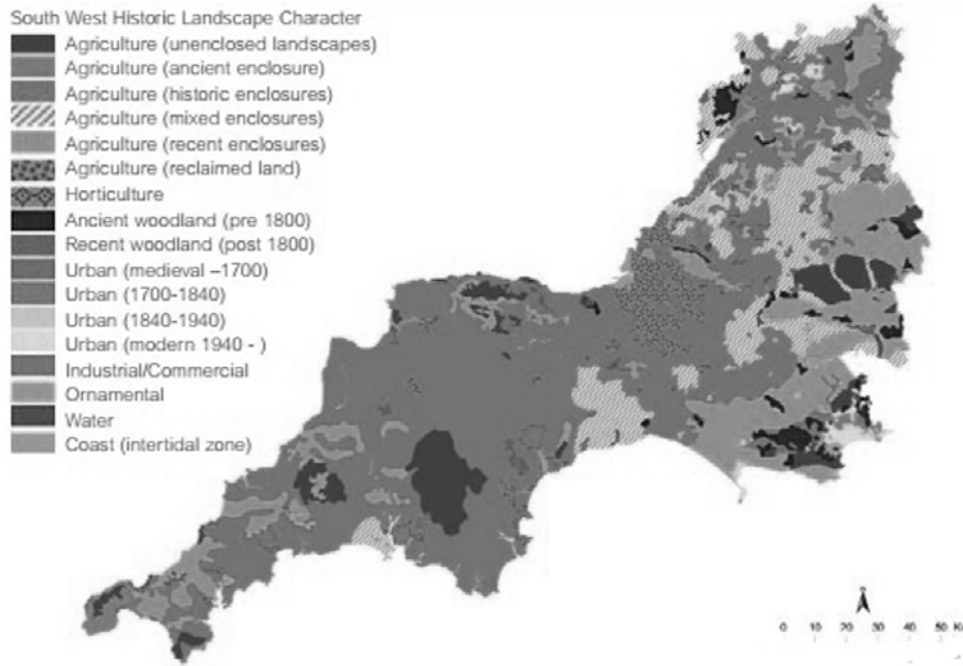

Figure 1. South West Regional Conservation Strategy (Clark et al., 2004)

The projects that address historic landscape assessment and landscape character assessment studies together are at the initial stage and were only carried out in the projects in Peak National Park, Shropshire, and Hampshire in the UK. While historic landscape classification is expressed quite simply and historic content type based, landscape character classification is generally area based with more visual topographic features. In this respect, it may be hard to ensure the correlation when different scales and different methods are used when producing it. In these studies, historic landscape types were determined, their results were combined with landscape character areas, and protection and tourism strategies were developed for all of them (Fairclough, G., 2014; Hampshire, 2010; Peak, 2008; Shropshire, 2007) (Table 2 and Figure 1). Only landscape character analysis and assessment studies were carried out in Turkey within the scope of ELS, and Malatya province, Antalya-Side region, Suğla Lake in Konya province addressed on the basis of a basin, Kastamonu-Bartın Küre Mountains National Park, Ordu city centre, Rize tea areas and Çaykara road in Trabzon province were assessed in this study, which is at initial phase (Atik, 2010; Atabeyoğlu and Bulut, 2013; Şahin et al., 2013; Güneroğlu, 2013; Eroğlu, 2012; Görmüş, 2012; Uzun et al., 2012).

5. Conclusion

The HLCCA is the most effective way that explains the historic character in landscapes when compared to archaeological techniques. The HLCCA that works on large scales reflects the historic values of landscapes in distinct period ranges. The assessment of landscapes based on perception and the presence of landscape changes that occur over time are two key criteria of the HLCCA approach (Antrop, 2005; Turner, 2006; Turner and Crow, 2010). This approach that can establish a relation between past and present assesses the landscape changes that occur in this process. Thus, it creates data for future landscape planning studies and gives information on landscape changes. Certain landscape changes develop more quickly when compared to

others, and thus, which landscape types are more tolerant against changes and under which conditions quick changes occur in landscape character types are observed in HLCCA maps (Dobson and Selman, 2012; Turner, 2006).

Landscape planning studies include processes with social, environmental and economic development and ensuring the efficient use of landscape values. The aim of landscape planning studies is to protect natural, cultural and historic landscape sources, and their balanced use (Uzun, 2015). The headings of landscape management and protection, and especially landscape planning, came up with ELS. Within the scope of this convention, it was committed to ensuring the cooperation between all European countries on landscape subjects, and completing the landscape planning, protection, repair, monitoring and management studies in this context. Accordingly, all European countries should define all landscapes within their borders, the evident landscape characters must be defined, and the pressure that may cause a change in landscape source values should be revealed. The outputs obtained in this process should be integrated into each country's own legal processes. Landscape planning and landscape management processes that include different ecosystems and landscape uses together require an interdisciplinary study (Uzun, 2015; Dobson and Selman,). According to ELS, the determination and definition of historic landscapes and landscape characters within the landscape planning process ensure the protection and development of landscape values. In this process, it is necessary to define ecological processes, assess land uses, determine and protect the landscapes that are affected by human activities. In this context, the assessment of the HLCCA and LCAA outputs together may contribute significantly to the process of landscape planning.

Type-based studies addressed within the HLCCA may cause many professional disciplines to be examined from different perspectives and, therefore, discussions on future landscapes to occur. Certain analyses performed in cooperation with many professional disciplines related to landscape during the HLCCA may guide future studies in terms of protecting sustainable development, landscape planning, repair, natural, cultural and historical landscape values (Herring, 2009; Turner, 2006; Turner and Crow, 2010). The understanding of the historic processes of landscapes by people plays an important role in knowing the stories related to landscapes and having knowledge of new ideas (Turner, 2007). HLCCA studies allow understanding the real value of each landscape character type, balanced and large-scaled plan studies, and democratic discussions within the landscape discipline. Consequently, the findings obtained with the HLCCA may create an input for historic environment sources and other databases. They support LCAA studies by adding a historic view to landscapes. The HLCCA analyses and defines historic characters, and determines sensitive and important landscape changes. This assessment method plays an important role in the landscape planning process. Hence, it provides a new aspect on planning studies by closing the gap related to the historic depth in the landscape planning process in Turkey with such methods.

Acknowledgements

The authors would like to express their tanks The Scientific and Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) for its support. This study was supported within the scope of 2214-A TUBITAK International research scholarship program for doctorate students.

Resources

Antrop M. (2005). "Why landscapes of the past are important for the future". *Landscape and Urban Planning*. 70(1): 21–34.

Atabeyoğlu, Ö. & Bulut, Y. (2013). "Ordu Kenti Kentsel Peyzaj Karakter Analizi". *Akademik Ziraat Dergisi* 2(1): 1-12, [ISSN: 2147-6403, http://azd.odu.edu.tr](http://azd.odu.edu.tr). Erişim tarihi: 17.07.2014.

Atik, M. (2010). "Peyzaj Karakter Analizi Yöntemi ile Antalya Side Bölgesi Kültürel Peyzajlarının Karakter Analizi". TUBITAK Proje No: 108Y345.

Aylesbury (2005). Historic Environment Assessment, Aylesbury Environs Study, Milton Keynes and Aylesbury Vale Sub Regional Strategy, pp.91.

CHL (2016). Characterising Historic Landscapes: Interdisciplinary Perspectives Workshop. March 1-4, 2016, Izmir, Turkey.

Clark, J., Darlington J. and Fairclough, G., 2004. "Using Historic Landscape Characterisation", Published by English Heritage and Lancashire County Council.

Demir, S. (2016). "Environment Sustainability and Landscape Management", Chapter: 26, Publisher: St.Kliment Ohridski University Press, Sofia., Editors: Efe R., Curebal İ., Gad A., Toth B., pp.425-438.

Demir, S. (2017). "Landscape Planning based on Nature Conservation- Tourism in the context of Historical Landscape and Landscape Character Assessment Approaches: Meryemana Valley Sample" PhD Thesis, unpublished.

Dixon, P ve Hingley, R. (2002): "Historic land-use assessment in Scotland", in Fairclough and Rippon (eds) 2002, 85-88.

Dobson S. ve Selman P.(2012). "Applying Historic Landscape Characterization in Spatial Planning: from Remnants to Remanence", *Planning Practice ve Research*, 27(4): 459-474.

Ede, J. ve Darlington, J. (2002). "Lancashire Historic Landscape Characterisation Programme: A report on the context, method and results for the Lancashire". Blackburn with Darwen and Blackpool Areas. English Heritage, pp.172.

Eetvelde, V.V. & Antrop, M. (2009). "A stepwise multi-scaled landscape typology and characterisation for trans-regional integration. Applied on the federal state of Belgium". *Landscape and Urban Planning*, 91, 160-170.

Eroğlu, E., 2012. "Dağlık Alan Yol Koridorlarında Peyzaj Karakterini Belirleyen Doğal Bitki Kompozisyonlarının Tanımlanması: Ataköy-Sultanmurat-Uzungöl yol güzergahı örneği". Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Bitki Materyali ve Yetiştiriciliği Anabilim Dalı, Trabzon.

Fairclough, G. (2014). "Landscape Character assessment and Historical Landscape Characterisation: Conflicting, competing, complementary – the (un)necessary evils of disciplinary separation". The future of landscape characterisation and the future character of landscape a seminar at KSLA, Stockholm.

Fairclough, G. (2014). "Landscape Character assessment and Historical Landscape Characterisation: Conflicting, competing, complementary – the (un)necessary evils of disciplinary separation". The future of landscape characterisation and the future character of landscape a seminar at KSLA, Stockholm.

Görmüş, S. (2012). "Korunan alanlarda Peyzaj Karakter Analizi: Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı Örneği". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.

Güneroğlu, N., 2013. "Çay Alanlarının Peyzaj Karakterinin Değerlendirilmesi". Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Bitki Materyali ve Yetiştiriciliği Anabilim Dalı, Trabzon.

Herring C.P. (2009). "Framing Perceptions of the Historic Landscape: Historic Landscape Characterisation (HLC) and Historic Land-Use Assessment (HLA)", *Scottish Geographical Journal*, 125(1): 61-77,

Kienast F. (1993). "The Hague Analysis of historic landscape patterns with a Geographical Information System - a methodological outline", *Landscape Ecology*, 8(2): 103-118

Lambrick G. ve Bramhill P. (1999) . "Historical Landscape Assessment", Main Report, Hampshire Country Council, England. pp.39. http://www3.hants.gov.uk/hcc_historic_landscape_1-4.pdf.

Lambrick, G., Hind, J. ve Wain, I. (2013). "Historic Landscape Characterisation in Ireland: Best Practice Guidance, Published by The Heritage Council", The Heritage Council of Ireland Series, pp.93. ISBN 978-1-906304-21-8

LANDMAP (2013). "Historic Landscape, Natural Resources Wales", LANDMAP Methodology: Guidance for Wales, pp.23.

LUC (2011). "Land Use Consultant. An Assessment of the Landscape Sensitivity to Onshore Wind Energy ve Field-Scale Photovoltaic Development in Torridge District". Final Report Prepared for Torridge District Council by Land Use Consultants.

Peak (2008). "Peak District Landscape Character Assessment, Final Report", Peak District National Park Authority, pp.212. <http://www.peakdistrict.gov.uk/>. Erişim Tarihi: 06.05.2014.

Shropshire (2007). "Shropshire Landscape Assessment and Shropshire Historical Landscape Characterisation. Shropshire Council". <https://shropshire.gov.uk/environment/shropshires-landscape/>.

Şahin Ş., Perçin, H., Kurum, E., Uzun, O. ve Bilgili, C. (2013). "Bölge-AltBölge (İl) Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi Ulusal Teknik Kılavuzu", Müşteri Kurumlar; T.C. İçişleri Bakanlığı, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Yürütücü Kuruluş; T.C. Ankara Üniversitesi ve TÜBİTAK KAMAG 1007 Programı 109G074 nolu PEYZAJ-44 Projesi.

Turner S. ve Crow J. (2010). "Unlocking historic landscapes in the eastern Mediterranean: two pilot studies using historic landscape Characterisation", *Antiquity* 84: 216-229. <http://antiquity.ac.uk/ant/84/ant840216.htm>

Turner, S. (2006). "Historic Landscape Characterisation: A landscape archaeology for research, management and planning". *Landscape Research*, 31(4), 385-398, doi: 10.1080/01426390601004376.

Turner, S. (2007). "Ancient country. The historic character of rural Devon". Exeter: Devon Archeological Society.

UHLIC (2002). "Understanding Historic Landscape Character. A paper exploring the relationship between Landscape Character Assessment and Historic Landscape Characterisation/Historic Land-use Assessment", Topic Paper 5, Guidance for Scotland and England, Countryside Agency.

Uzun O. (2015). "Some of the Landscape Planning Approaches in the World and in Turkey". In: Environment and Ecology at the beginning of 21st century, Efe R., Curebal İ., Bizzarri C., Nyussupova G., (Ed.) Chapter 4, p.61-79, St.Kliment Ohridski University Press, Sofia.

Uzun, O., İlke E.F., Çetinkaya, F. & Açıksoz, S. (2012). Peyzaj Planlama: Konya İli, Bozkır-Seydeşehir-Ahırılı- Yalhöyük ilçeleri ve Suğla Gölü Mevkii Peyzaj Yönetimi Koruma ve Planlama Projesi, Ankara.

Wascher, D. M. (2005) "European Landscape Character Areas: Typologies, Cartography and Indicators for the Assessment of Sustainable Landscapes". Final project report as deliverable from the EU's Accompanying Measure Project, European Landscape Character Assessment Initiative (ELCAI), Environment and Sustainable Development, pp. 150.

KENT FORMUNUN KIYIYA ERİŞİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: KARŞIYAKA VE MAVİŞEHİR ÖRNEĞİ¹

Arş. Gör. Duygu AKYOL²
Arş. Gör. Abdullah ÇİĞDEM³

Özet

Kıyı alanları kentlerin en çekici ve en çok kullanım talebi olan alanlarıdır. Kıyıların kentin bütününden ayrı parça değillerdir. Kıyıları, kıyı gerisindeki kullanımlar ve kentsel öğeler ile bütünleşmelidirler. Bu nedenle kıyı alanları tasarlanırken, kıyı alanında yer alacak olan kullanımların çeşitliliği, kullanıcı profilleri, kıyı gerisindeki kullanımların, kentsel form oluşumlarının, sokak ağının, bağlantı noktalarının, çok iyi analizinin yapılması gerekmektedir. Oysa bugün yaşadığımız şehirlerde kıyı alanlarının bütününe tek özelliğe sahip bir sahil şeridi olarak görüldüğü ve kıyıların tek düze, birbirinin tekrarı olan peyzaj tasarımları ile düzenlendiği görülmektedir. Bu çalışmada, aynı işlevde fakat farklı nitelikte 2 örnek alan olan Karşıyaka ve Mavişehir kıyı şeridindeki kent formu ve kıyı mekânındaki çeşitli nedenlerden kaynaklı erişim ve kullanım sorununun incelenmesi amaçlanmıştır. Yeni Şehircilik (New Urbanism) ve Akıllı Büyüme (Smart Growth) olarak adlandırılan yeni kentsel gelişme stratejileri ışığında, Mavişehir-Karşıyaka kıyı şeridindeki mevcut kentsel ve kıyı dokusunun irdelenmesine yer verilerek öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni kentleşme, kıyı, kent formu, akıllı büyüme

THE EFFECTS OF URBAN FORM ON ACCESS TO COASTLINE: THE EXAMPLE OF KARSİYAKA AND MAVİŞEHİR**Abstract**

Coastal areas are the most attractive and most demanding areas of cities. The coasts are not separate parts of the whole city. Coasts should be integrated with coastal uses and urban items. For this reason, when designing coastal areas, a very good analysis of the diversity of uses in coastal areas, user profiles, coastal uses, urban formations, street networks, connection points, etc. needs to be made. However, in cities we live in today, it is seen that all of the coastal areas are seen as a coastline with the unique feature and the coasts are arranged by the single landscape. In this study, it will be mentioned the advantages and disadvantages of access and use from various reasons in urban form and coastal area of Karşıyaka and Mavişehir coastal area which have the same function but two different characteristics. In the light of the new urban development strategies called New Urbanism and Smart Growth, suggestions will be made regarding the analysis of the existing urban and coastal land on the coast of Mavişehir-Karşıyaka.

Keywords: New urbanization, coastal, urban form, smart growth

1

Özgün Araştırma / Original Article

¹Bu çalışma 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017) sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Sorumlu yazar/Corresponding Author:Karadeniz Technical University, TURKEY, duyguakyol@ktu.edu.tr

³Karadeniz Technical University, TURKEY, abdullahcigdem@ktu.edu.tr

1.INTRODUCTION

Important functions that could be significant for the urban form such as circulation, large space uses, important focal points are present in the city, the perceptions, tastes and requirements of the users create these functions. Above all, if the environment is visually organized and strictly defined, the urbanite would shape the city with the explanations and the associations it created (Lynch, 2012).

Especially, it is significant that the road network, which maintains the city and connects different elements of use is easily accessible and sustainable. On the other hand, the urban form which is a result of rapid urban development and the increasing urban sprawl pose a risk not only for the design aspect but also for urban sustainability. Thus, considering the functional and aesthetic criteria as well as the ecological, and as a result, compact urban design and prevention of decentralization enable walking distance spaces in the cities, so that alternative transportation such as bicycle routes instead of vehicle routes start emerging in urban areas(URL,2).

In this context, several development models were introduced as a solution to the problems created by urban decentralization in recent years. New urban development strategies, called **New Urbanism** and **Smart Growth**, focus also on mixed land use, sustainable transport, compact form, ecological balance, prevention of all types of pollution and protection of the environment. Solutions for the prevention of the substitution of natural areas with urban spaces in a rapidly urbanizing world due to the population increase, and for existing urban problems are presented by the abovementioned urban models(Sımmaz,2012).

In the present study, the access and use problems due to various reasons related to urban form in Karşıyaka and Mavişehir coastal spaces in Izmir province, which have the same function but with two different characteristics, will be addressed. Solution proposals for revitalization of coastal spaces especially in Mavişehir that are not used due to aesthetic and functional problems and also in Mavişehir section, to enable access to the coastal spaces that was prevented by the urban texture, namely the closed condominiums were addressed with new urban development strategies called **New Urbanism** and **Smart Growth** and existing urban and coastal textures in Mavişehir- Karşıyaka coastline are compared.

2.STUDY AREA

In the present study, two study areas with different physical characteristics were selected in İzmir province to investigate the problem of access to the coastal zone. The first zone begins with the western coastline border line in the Mavişehir neighborhood and spans an area limited by the İzban (urban) railway line to the north and the composer Yusuf Nalkesen Street to the east. The second area in Karşıyaka is limited by Girne Boulevard to the west, 1671th street to the north and İbrahim Yılmaz Street to the east. The distance between the northernmost border of both areas and the coastline is approximately 1.5 km. The most important criterion in selecting these sites as the study area was that the access to coastline in these two areas have different physical characteristics. While the coastal zone in Karşıyaka is used actively in all hours of the day, it is not possible to argue the same for the coastal zone in Mavişehir neighborhood.

Figure 1. Karşıyaka study area boundaries

Figure 2. Mavişehir study area boundaries

With the introduction of the coastal zoning law in both areas, the coastal zone expansion works were initiated and completed in 2000 and their use was facilitated. In Mavişehir study area, coastline length is 3 km and in Karşıyaka area it is 1.5 km. Both areas were paved with concrete, only in Bostanlı section, the ground is paved with large slate stones in the area close to the coast. However, pavement in Karşıyaka area is more proper and convenient for use. In the Mavişehir study area, the pedestrian path and the bicycle path are located on the same route and differentiated only with signs are placed on the ground. In Karşıyaka area, the pedestrian route is available mostly near the coastline, while the bicycle path is located in the area close to the road on the land side of the green zone and is more visible due to the ground placement of the signs.

There are several activity areas that are used for diverse functions in Bostanlı coastline within the Mavişehir study area. Examples to these diverse functions are basketball, tennis, and volleyball courts, canoe activities, picnic areas, etc. The total area in which all sports activities are conducted is 12,000 square meters. In Karşıyaka study area, there is a picnic and sailing club areas. While Mavişehir study area does not have a distinct green zone from the northernmost border to the Bostanlı area, while there are wide green zones from Bostanlı area to the final border line of the study area. In Karşıyaka, the green zone is visible throughout the entire study area.

3. MATERIAL AND METHOD

In the present study, the most important criterion was the method that provides access for the interior area to the coastline in the two scrutinized areas. The response to this important criterion was tested by asking questions such as what is the reason of the existence of the obstacle if there is an obstacle to the access to the coastline and what is the reason if there is no obstacle to access.

Two methods were used in the field to determine user behavior and user satisfaction. 1) Time based observation 2) Survey. The time-based observation study was conducted to determine the direction the user used to enter the area, which route the user followed to move towards the inland, and to determine how frequently the fields were preferred and at what time of the day and which age groups frequented the areas. The survey, on the other hand, was conducted to determine the purpose of the users for visiting the area and which parts of the city they came from.

The observation study was completed in May 2013 within 4 days, one weekday and one weekend day for each study area. 6 observation spots were established within the boundaries of Mavişehir study area. The observations were conducted between 10:00 and 11:00 am and between 14:00 and 15:00 pm during the day. Especially, these clocks have the ideal time interval for the activities determined within the scope of the selected work .In 6 observation spots established within the Mavişehir study area, observations were conducted between 10:00 am and 11:00 am by standing and noting the number of individuals, their gender and age group on the observation chart for 10 minutes. On the same day in the same time interval, observations were conducted at 6 observation spots using the same method in Karşıyaka study area as well. Observations based on the same plan was also conducted between 2:00 pm and 2:00 pm in both study areas.

In the survey studies, 20 individuals were interviewed (40 individuals in total) on weekdays and weekends in each study area. The survey form included questions about the age group, gender, the purpose of using the area, where the user came from to collect the required data.

4.RESULT AND DISCUSSION

Findings of the study were evaluated in two categories of survey and observation results.

OBSERVATION POINT NO: 1	DIRECTION 1								DIRECTION 2								
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child		
	Mrs	Mr	Mrs	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs	Mr	
10.00-11.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.00-15.00	1	1	2	5	1	7	-	-	1	4	2	5	3	9	-	1	
OBSERVATION POINT NO: 2	DIRECTION 1								DIRECTION 2								
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child		
	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	
10.00-11.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.00-15.00	-	-	-	2	1	7	-	-	-	1	3	2	5	1	-	-	

OBSERVATION POINT NO: 3	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs.	Mr	Mrs	Mr
10.00-11.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.00-15.00	1	1	1	3	7	9	-	-	-	1	1	1	1	3	1	-

Table 1; Example of observation made between 10:00-11:00 and 14:00-15:00in Karşıyaka study area

The directions 1 and 2 in the observation chart were used to indicate in which direction the users proceeded when they were at the observation spot. Direction 1 depicts those who were moving towards Mavişehir and Direction 2 depicts those who were moving towards Karşıyaka. Based on the obtained findings, the direction traffic map will be derived and as a result, data about the reason of this usage intensity difference between the two fields will be obtained.

OBSERVATION POINT NO: 4	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs	Mr.	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr.	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr
10.00-11.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.00-15.00	4	-	2	5	9	8	-	2	6	4	11	6	2	5	2	3

OBSERVATION POINT NO: 5	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs	Mr.	Mrs.	Mr	Mrs.	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs.	Mr
10.00-11.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.00-15.00	4	2	5	3	8	10	-	6	-	7	3	8	2	4	1	1

OBSERVATION POINT NO: 6	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs	Mr	Mrs.	Mr	Mrs.	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr	Mrs	Mr
10.00-11.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.00-15.00	3	5	11	14	17	38	3	9	3	5	7	8	9	14	2	5

Table2;Example of observation made between 10:00-11:00 and 14:00-15:00in Karşıyaka study area

Figure 3; View from work area

Figure 4; View from Mavişehir work area

Figure 5; View from work area

Figure 6; View from Mavişehir work area

OBSERVATION POINT NO: 1	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.
10.00-11.00	-	2	3	3	3	11	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
14.00-15.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
OBSERVATION POINT NO: 2	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.
10.00-11.00	-	1	-	4	2	5	-	-	-	2	1	2	2	-	-	-
14.00-15.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
OBSERVATION POINT NO: 3	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.
10.00-11.00	-	1	-	2	1	-	-	1	2	2	-	-	-	-	-	-
14.00-15.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

OBSERVATION POINT NO: 4	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs	Mr	Mrs.	Mr	Mrs	Mr.	Mrs	Mr	Mrs.	Mr	Mrs.	Mr	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.
10.00-11.00	-	-	2	1	1	1	-	-	-	3	7	2	-	6	-	-
14.00-15.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

OBSERVATION POINT NO:5	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr.	Mrs	Mr
10.00-11.00	-	1	-	1	1	1	-	1	2	1	0	1	2	1	-	-
14.00-15.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

OBSERVATION POINT NO:6	DIRECTION 1								DIRECTION 2							
	Elderly		Adult		Teenager		Child		Elderly		Adult		Teenager		Child	
	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.	Mrs.	Mr.
10.00-11.00	-	2	-	1	1	1	-	1	2	1	2	2	2	-	-	1
14.00-15.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Table3 ;Observation example made between 10: 00-11: 00 and14:00-15:00in Mavişehir work area

Observation findings demonstrated that 105 out of 485 users were located in Mavişehir study area and 380 were located in Karşıyaka study area. While the rate of young users in Mavişehir was high, the number of young adults and elderly users in Karşıyaka was proportionally close to that of Mavişehir. At Mavişehir, the intensity during morning and evening hours was stable, while the intensity at Karşıyaka was higher around noon was higher when compared to morning hours. Direction analysis demonstrated that direction 1 rate was higher in Mavişehir and direction 1 and direction 2 rates were almost similar in Karşıyaka.

OBSERVATION POINT MAVIŞEHİR	10:00-11:00														
	DIRECTION 1					DIRECTION 2					TOTAL				
	Elderly	Adult	Teenager	Child	Total Direction 1	Elderly	Adult	Teenager	Child	Total Direction 2	Elderly	Adult	Teenager	Child	Direction 1+Direction 2 Total
1	2	6	14	0	22	2	0	0	0	2	4	6	14	0	24
2	1	4	7	0	12	2	3	2	0	7	3	7	9	0	19
3	1	2	1	1	5	2	0	0	0	2	3	2	1	1	7
4	0	3	2	0	5	3	9	6	0	18	3	12	8	0	23
5	2	1	2	1	6	3	4	2	1	10	5	5	4	2	16
6	2	1	2	1	6	3	4	2	1	10	5	5	4	2	16

Table 4; Mavişehir Study area observation results

OBSERVATION POINT KARŞIYAKA	14:00-15:00																
	DIRECTION 1					DIRECTION 2					TOTAL						
	Elderly	Adult	Teenager	Child	Total Direction 1	Elderly	Adult	Teenager	Child	Total Direction 2	Elderly	Adult	Teenager	Child	Total	Direction 1+Direction 2 Total	
1	2	7	8	0	17	5	7	12	1	25	7	14	20	1	42	66	
2	0	2	8	0	10	1	5	6	0	12	1	7	14	0	22	41	
3	2	4	16	0	22	1	2	4	1	8	3	6	20	1	30	37	
4	4	7	17	2	30	10	17	7	5	39	14	24	24	7	69	92	
5	6	8	18	6	38	7	11	6	2	26	13	19	24	8	64	80	
6	8	25	55	12	100	8	15	23	7	53	16	40	78	19	153	169	

Table 5; Karşıyaka study area observation results

4.1 Survey Results

		Study Area		Total
		Karşıyaka	Mavişehir	
User profile	Elderly	4 33,3%	8 66,7%	12 100 %
	Adult	8 61,5%	5 38,5%	13 100%
	Teenager	6 50%	6 50%	12 100 %
	Child	2 66,7%	1 33%	3 100, %
Total		20 50%	20 50%	40 100%

Table 6; Percentage of age group according to survey results

The survey results showed that in Mavişehir, 40% of the users were elderly, 25% were adults, 30% were teenager individuals and 5% were children. In Karşıyaka, 20% were elderly, 40% were adults, 30% were teenager individuals and 10% were children.

		Study area		Total
		Karşıyaka	Mavişehir	
Frequency of coming	Everyday	8 40%	2 10%	10
	A few days a week	2 20%	8 40%	10 100%
	Once a week	6 75%	2 10%	8 100%
	Fortnightly	2 33,3%	4 20%	6 100%
	Once in a month	1 5%	1 5%	2 100%
	Rare	1 5 %	3 15%	4 100%
Total		20 100%	20 100%	40 100%

Table 7; Percentage of people coming to the area according to survey results

Frequency of use findings demonstrated that 10% of users visited the area every day in Mavişehir, 40% visited the area a few days every week, 10% visited once a week, 20% visited once every two weeks, 5% visited once a month, and 15% visited the area rarely.

In Karşıyaka, 40% of users visited the area every day, 10% visited the area a few days every week, 30% visited once every week, 10% visited once every two weeks, 5% visited once a month, and 5% visited the area rarely.

		Study Area		Total
		Karşıyaka	Mavişehir	
Activity preferences	Walking/Running	1 5%	5 25%	6 15%
	Entertainment	3 15%	2 10%	5 12,5%
	Eating and drinking	1 5%	2 10%	3 7,5%
	Riding a bike	1 5%	4 20%	5 12,5%
	Get rest	5 25%	3 15%	8 20%
	Trade	1 5%	0	1 2,5%
	Have a picnic	1 5%	0	1 2,5%
	Cruise	2 10%	1 5%	3 7,5%
	Fishing	2 10%	1 5%	3 7,5%
	Children's playground	1 5%	0	1 2,5%
	Others	2 10%	2 10%	4 10%
Total		20 100%	20 100%	40 100,0%

Table 8; Percentage of different activity preferences according to survey results

Diversity of usage findings in the study area demonstrated that 5% of the users visited the area for walking and running , 15% for entertainment, 5% for food and beverages, 5% for biking, 25% for leisure activities, 5% for picnicking, 10% for watching around, 10% for fishing, 5% to use the children's playground, 5% for trade (peddlers), and 20% preferred the area for other purposes in Karşıyaka.

In Mavişehir, 25% of the users visited the area for walking and jogging, 10% for entertainment, 20% for biking, 15% for leisure activities, 0% for picnicking, 5% for watching around, 5% for fishing, 0% to use the children's playground, 0% for trade (peddlers), and 10% preferred the area for other purposes.

		Study Area		Total
		Karşıyaka	Mavişehir	
Transportation types	By foot	9 45%	4 20%	13 32,5%
	By bicycle	2 10%	1 5%	3 7,5%
	By public transport	1 5%	4 20%	5 12,5%
	By private vehicle	8 40%	11 55%	19 47,5%
Total		20 100%	20 100%	40 100,0%

Table 9; According to survey results conducted in the study area, preference rates of different transportation types

While 45% of the visitors walked to the study area in Karşıyaka, 20% visited Mavişehir on foot, 10% biked to the area in Karşıyaka, and 5% in Mavişehir, 5% used public transportation to arrive in Karşıyaka and 20% used the same method in Mavişehir. The rate of those who arrived with private vehicles was 55% in Mavişehir and 40% in Karşıyaka.

		Study Area		Total
		Karşıyaka	Mavişehir	
Place of residence	Karşıyaka	8 40,0%	12 60,0%	20 50%
	Others	12 60,0%	8 40,0%	20 50%
Total		20 100%	20 100%	40 100%

Table 10; Percentage of people who came from the area of Karşıyaka or other districts according to the results of the survey conducted in the study area

Among the users that came from neighborhoods around Karşıyaka study area, 40% came from Yalı, 25% from Alaybey, 25% from Mavişehir, while those who came from other neighborhoods were distributed as follows: 60% from Konak, 15% from Bayraklı, 40%, from Karabağlar, 15% from Menemen, and 15% from Çigli.

Spatial behavior of users demonstrated that the questionnaire and observation results were consistent. Even though the frequency of those who arrived at Karşıyaka was higher, the same was not true for Mavişehir study area. Furthermore, based on the means of transportation, public transportation was more popular in Karşıyaka area, whereas private vehicles were mainly utilized in Mavişehir. Based on the general answers of the users in the entire study, it was determined that both the area residents and the inhabitants of the city experience difficulties in accessing the coastline in Mavişehir study area and thus, the area was not preferred. Karşıyaka

was advantageous in this case, because the form of the area facilitates access to the coastline for both local residents and urbanites.

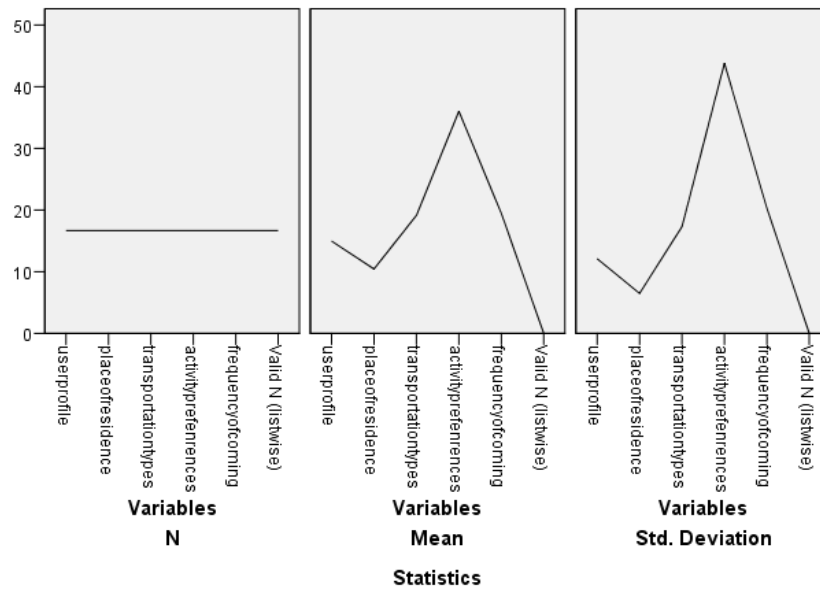

Figure 7; Descriptive statistic

CONCLUSION

The user density in spaces is directly proportional to its functionality and aesthetics. Naturally, in today's conditions, ecological concerns are significant in addition to functionality and aesthetic qualities. Urban population increases rapidly, and cities that develop with a rapid expansion policies turn into threats for the environment as well.

Urban form and road network planning, especially when centered on the use of private vehicles, often causes traffic problems, and on the other hand creates an obstacle to the sustainability of cities. Analysis of the study area demonstrated that gated communities in Mavişehir area obstruct the access to the coastline substantially. As a matter of fact, as the width of the area where gated communities are located increases, access becomes particularly difficult for particularly pedestrians. Especially, there are similar problems in accessing the coastline where the İzban- Mavişehir light rail stop is located. On the other hand, the lack of a public bicycle route in the area encourages the use of private cars due to the weak public transportation, which is observed more heavily in the area with upper income group residences.

On the other hand, there are considerable problems in user activities in the coastline when compared to Karşıyaka. Especially, in the section from the westernmost starting point to the channel at Mavişehir coastline, there is no space for public activities and the area is quite neglected., therefore, most of this section is not used by the residents. Almost all users in the above-mentioned section are the residents of Mavişehir neighborhood, and users from other districts do not prefer this section. Furthermore, the fact that the Mavişehir neighborhood is gradually expanding towards İzmir Belt Highway further increases the present problems of access.

Figure 8; The impact of indoor housing sites on urban form in Mavişehir

Figure 9; The impact of urban form in Karşıyaka

As a result, the fact that urban fabric and form in Karşıyaka allow access to the coastline along with different transportation alternatives, furthermore, coastline design directing the users towards different activities, increase the intensity of use in this area when compared to Mavişehir. However, it is obvious that the current situation in both areas is far from sufficient for both access to the coastline and the use of the also obvious that the current situation is not

sufficient both for access to and the use of the coastline. Unsustainable urban planning of today which is far from urban macroform formation efforts, transfer of the problems that emerge in the planning stage to the design scale cause unqualified, dysfunctional, unperceivable, ambiguous and unsustainable spaces to be created, and thus, these spaces are not preferred by the users and result in lifeless spaces.

It is possible to overcome many of the problems mentioned above by creating sustainable urban approaches. For this purpose, it is necessary to adopt the principles of New Urbanism and Smart Growth ;

Sustainable transportation; walkable cities;

- Conservation of non-renewable resources (water, etc.)
- Renewable energy use (wind, solar, etc.)
- Urban intensification and integration
- Urban growth management
- Compact cities
- Protection and conservation of natural reserves and the environment
- Construction of new green areas
- Mixed land and building use
- Participation of citizens in planning decisions
- Design of spaces for all kinds of users

Thus, the application of these principles and the enforcement of legal regulations to solve the problems in the study area constitute the basic needs of all cities. In this context, local governments have significant duties.

REFERENCES

- Batty, M. 2005. *Cities and Complexity: Understanding Cities with Cellular Automata, Agent-Based Models, and Fractals*. London, England: The MIT Press.
- Biçakcı, H. (2014). *Yeni kent tasarımı ve akıllı kentler: Karşılaştırmalı bir analiz ve Samsun için model önerisi*. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Blumenfeld, H. (1943). Form and Function in Urban Communities. *Journal of the American Society of Architectural Historians*. 3(1), pp, 11-22.
- Chen, Y.G. (2012). Fractal Dimension Evolution And Spatial Replacement Dynamics Of Urban Growth. *Chaos, Solitons & Fractals*, 45 (2): 115-124.
- Crocks, A., Pfoser, D., Jenkins, A., Croitoru, A., Stefanidis, A., Smith, D., Karagiorgou, S., Efenakis, A., and Lamprianidis, G. (2015). Crowdsourcing Urban Form And Function. *International Journal of Geographical Information Science*, 29(5), pp, 720-741.
- Doherty, M., Nakanishi, H., Bai, X., and Meyers, J. Relationships Between Form, Morphology, Density And Energy In Urban Environments. URL(1); http://www.iiasa.ac.at/web/home/research/Flagship-Projects/Global-Energy-Assessment/GEA_Energy_Density_Working_Paper_031009.pdf. 18.02.2017.
- Jacobs, C., Kompil, M., Baranzelli, C., and Lavallo, C. (2015). Indicators of Urban Form and Sustainable Urban Transport. JRC Technical Reports, pp, 3-32, Italy. Doi:10.2788/5961.
- Karagülle, D. (2011). *Kentsel Saçaklanmanın Doğal Eşiklere Mekansal Etkisi, İstanbul Çekmeköy Üzerine Bir Çalışma*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, FBE, Şehir

ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Lynch, K.(2012). *Kent İmgesi* (İ. Başaran, Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, IV. Basım, İstanbul.
- Makse,H., Havlin, S., and Stanley, H. E.(1995). Modelling urban growth patterns. *Nature*, 377,pp, 608-612.
- Sınmaz,S.(2013).Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri. *Megaron*, 8(2), pp.76-86.
- Simin,D., John,S.(2017). Urban Form, Policy Packaging and Sustainable Urban Metabolism. *Resources, Conservation and Recycling*, V. 120, p.55–64.
- Smith,D., Crooks,A.(2010). From Buildings to Cities: Techniques for the Multi-Scale Analysis of Urban Form and Function.UCL Working Paper Series Books,pp,1-59, London’s Global University Press, London.
- Tekin, H. A.(2010). *Kentsel Tasarımda Yeni Şehircilik Yaklaşımı ve Kadıköy – Yeldeğirmeni Örneği*, İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, Disiplinlerarası Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Thakur, P.,Kinghom, R., and Grace,R.(2016).Urban Form and Function in The Autonomous Era.Austrian. URL(2); http://atr.info/papers/2016/files/ATRF2016_paper_138.pdf.10.03.2017.
- Walcott, S.(2009). Urban Shanghai: Form, Function and Planning Challenges.China Currentts.8(1), pp, 22-31.
- Venables, A.J.(2016). Breaking Into Tradables: Urban Form and Urban Function in A Developing City, *Journal of Urban Economics*,V.98, pp, 88-97.
- URL(3);<http://www.nzta.govt.nz/assets/projects/southernmotorway2-application/docs/assessment-environment-urban-form-function.pdf>,22.03.2017

YENİ ASSUR KRALLIĞI'NDA İKİ TEKERLEKLİ YÜK TAŞITLARI¹**Esra ÇİFTÇİ²****Özet**

Yeni Assur Krallığı, M.Ö. 1000-612 tarihlerinde tüm Aşağı ve Yukarı Mezopotamya, Batı İran, Suriye, Doğu Akdeniz ve hatta Anadolu'ya, Çukurova ve Toroslar'a değin egemen olmuş güçlü bir imparatorluktur. Yeni Assur Devleti'nde önemli bir yeri olduğunu düşündüğümüz iki tekerlekli yük taşıtları ile ilgili bilgilerimiz çoğunlukla dönemin kabartmaları ve fildişi eserleri ile nadiren de olsa yazılı metinlerine dayanmaktadır. Nitekim bu çalışmada, görsel sanatlar ve yazılı metinler ışığında Yeni Assur Krallığı'nda iki tekerlekli yük taşıtları incelenmiştir. Arkeolojik verilerden iki tekerlekli yük taşıtlarının Yeni Assur toplumunun krali, askeri ve sivil yaşamlarında çeşitli amaçlar için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Krali yaşamlarında kralın bir yerden başka yere taşınmasında bu taşıtlar kullanılmıştır. Askeri yaşamlarında esir kadın ve çocuklar ile ganimetlerin sevkiyatında iki tekerlekli yük taşıtlarından faydalanılmıştır. Sivil yaşamlarında ise kereste, kazan gibi materyallerin taşınmasında bu taşıtlardan istifade edilmiştir. Bu taşıtlarda çekici olarak çoğunlukla öküzler ve nadiren de olsa haremağaları ile köleler kullanılmıştır. Haremağaları krali amaçlı kullanılan taşıtlarda çekici olarak kullanılmıştır. Öküzler askeri amaçlı taşıtlara koşulmuştur. Kölelerden ise gündelik hayatta kullanılan iki tekerlekli yük taşıtlarında çekici olarak faydalanılmıştır. Keza bu taşıtların tek bir zanaatçı ürünü olmadığı marangozcu, derici ve metal ustalarının ortak ürünü olduğu da söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Assur, İki Tekerlekli Yük Taşıtı, Urartu, Kasa.

210

CARTS IN NEO-ASSYRIAN KINGDOM**Abstract**

Neo-Assyrian Kingdom is a powerful empire that dominated all Lower and Upper Mesopotamia, West Iran, Syria, Eastern Mediterranean and even Anatolia till Cilician Plain and Taurus Mountains in 1000-612 B.C. Our information about carts that we think they had a significant place in Neo-Assyrian State mostly depend on reliefs of the period and ivory works and rarely written texts. Hence, the carts in Neo-Assyrian Kingdom have been examined in the light of visual arts and written texts. It is understood by archaeological data that the carts were used for various purposes in royal, military and civil life of Neo-Assyrian society. In their military life, the carts were benefited for transferring captured women and children and booties. In their civil life, these vehicles were benefited for carrying materials such as timber, cauldron. Mostly oxen and rarely eunuchs and slaves were used as vehicle pullers in these vehicles. The eunuchs were used in the vehicles that were used for royal purposes. The oxes were harnessed to the vehicles for military purpose. The slaves were benefited as pullers for the carts used in daily life. Therewithal, it can be also said that these vehicles were not product of only one craftsman but also joint product of carpenter, leatherman and metal masters.

Keywords: Neo-Assyria, Carts, Urartu, Body.

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Bu makale, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümünde tamamlamış olduğum "Yeni Assur Krallığı'nda Yük Taşıtları" adlı Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Arkeolog, TÜRKİYE, email: ciftciesra65@gmail.com

1. GİRİŞ

İki tekerlekli yük taşıtları; daima iki tekerlekli olup sabit yükler, malzemeler veya oturan insanları taşımak için kullanılan araçlardır (Littauer ve Crouwel 1979: 4). Bu tip taşıtlar Yakındoğu'da çeşitli uygarlıkların hem görsel sanatlarına hem de yazılı kaynaklarına yansımıştır. Arkeolojik verilerden bu taşıtların uygarlıkların krali, sivil, askeri yaşamında insan, malzeme (kereste, halat, taş, ganimet vs.) ve cenaze taşıma gibi çeşitli amaçlar için kullanılmak üzere üretildiği bilinmektedir (Littauer ve Crouwel 1979: 4; Anlağan 1998: 61; Ateşlier 2002: 77). Nitekim Yakındoğu'da iki tekerlekli yük taşıtlarına dair en erken veri Ermenistan'da M.Ö. 2000'lere tarihlenen Jamani Us'da kaya yüzeyine işlenmiş iki betimlemeden bilinmektedir (Littauer 2002: 116, Figs. 20-21). Ayrıca Kıbrıs'da Salamis gömülerinde orijinal taşıt kalıntıları arasında iki tekerlekli yük taşıtları da bulunmuştur (Karageorghis 1967: 118 vdd.). Yine Kıbrıs'da M.Ö. 7-6 yüzyıla ait üstü tente ile kapatılmış pişmiş topraktan iki tekerlekli yük taşıdı modeli de ele geçmiştir (Littauer ve Crouwel 1979: 143). Ayrıca iki tekerlekli yük taşıtları M.Ö. 1600-1000 döneminde II. Ramses (M.Ö. 1302-1212) Dönemi Mısır kabartmasında işlenmiş betimlemeler ile Transkafkasya'da Lchashen kurganlarından gelen taşıt kalıntılarında da bilinir (Littauer ve Crouwel 1979: 74, dipnot 9). Demir Çağın önemli uygarlıklarından Urartu Krallığı'na ait iki kemer parçası üzerinde iki tekerlekli yük taşıtları resmedilmiştir (Anlağan 1998: 61; Seidl 2004: 141, Abb. 99). Bu verilerin yanı sıra iki tekerlekli yük taşıtlarını Daskyleion Satraplık bölgesinde bulunmuş olan Pers etkili mezar stellerinde (Bakır 2001: 174), Elmalı Karaburun II Tümülsü mezar odasının güney duvarı (Mellink 1971: 250-255, Pl. 54, Fig. 21), Ağlayan Kadınlar Lahdi'nin kapağında (Ateşlier 2002: 77), Uşak Çivril'de Çeçtepe kaya kabartmasında (Fıratlı 1970: 121-122, Res. 159) işlenmiş tasvirlerden de bilmekteyiz.

M.Ö. I. binde Demir Çağ'ın önemli güçlerinden biri olan Yeni Assur Krallığı'na ait çeşitli merkezlerde (Kalhu, Ninive, Dur-şarrukin ve Balawat gibi) yapılan çalışmalarda ele geçen arkeolojik veriler de iki tekerlekli yük taşıtları hakkında bilgi sunmaktadır. Şimdilik Yeni Assur'da iki tekerlekli yük taşıtlarına ait kazılardan ele geçmiş aksamlar bulunmamaktadır. Büyük olasılıkla bu taşıtlara ait olan ahşap, deri ve dokuma aksamlar çürümüş olmalıdır. Yine bugüne kadar tespit edilmiş olan bronz veya demir aksamlar ise savaş taşıtlarına aittir (Curtis 2013: 91-107). İki tekerlekli yük taşıtları hakkındaki verilerin büyük çoğunluğu dönemin kabartmaları ve nadiren de olsa fildişi eserleri üzerinde işlenmiş tasvirler ile sınırlı sayıdaki yazılı metinlerden gelmektedir. Nitekim Kalhu Orta Saray kabartması (Barnett 1960: Figs. 35-36), Ninive Güneybatı Sarayı kabartmaları (Barnett 1960: Fig. 4; Sevin 2010: 153, Res. 179, 164, Res. 195, 165, Res. 196, 191, Res. 221), Ninive Kuzey Sarayı kabartmaları (Sevin 2010: 207, Res. 247), Dur-şarrukin Sarayı kabartması (Sevin 2010: 125, Res. 149), Balawat Tunç Kapı kabartması (Curtis ve Tallis 2008: 169, Fig. 68), Aşşur-ban-apli dönemi kabartması (Parpola 1990: Fig. 3) ve Nimrud'dan fildişi bir eser (Mallowan ve Davies 1967: Pl. XXX/106) üzerinde iki tekerlekli yük taşıtları betimlenmiştir.

Savaş taşıtları hafif, hızlı, iki tekerlekli, genellikle atlar tarafından çekilen, savaş, av, yarış amaçları için kullanılan ve mürettebatı genellikle ayakta olan araçlardır (Littauer ve Crouwel 1979: 4). İki tekerlekli yük taşıtları ise daima iki tekerlekli olup sabit yükler, malzemeler veya oturan insanları taşımak için kullanılan araçlardır (Littauer ve Crouwel 1979: 4). Bu yönleriyle her iki taşıt tipinin Yeni Assur'da farklı amaçlar doğrultusunda üretildiği ve kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Yeni Assur'da bu konu üzerine yapılmış çalışmalarda çoğunlukla savaş taşıtları değerlendirilmiştir. Ancak iki tekerlekli yük taşıtları konusu üzerine yapılmış sınırlı sayıda çalışma da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan en iyi bilineni 1979 yılında Littauer ve Crouwel tarafından yapılan "*Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East*" adlı kitaptır. Littauer ve Crouwel Demir çağları isimli bölümde sınırlı sayıdaki tasvirli

eserlerden yola çıkarak Yeni Assur'da iki tekerlekli yük taşıtlarını genel hatlarıyla incelemişlerdir. Ayrıca Yeni Assur üzerine yapılmış birçok yayında ise iki tekerlekli yük taşıtlarının yer aldığı söz konusu kabartmalar sadece ikonografik açıdan değerlendirilmiştir. Bu çalışmalarda iki tekerlekli yük taşıtları ile ilgili belli konulara odaklanılmıştır. Söz konusu çalışmaların ortak eksikliği, bu tip taşıtlara dair, güzel veriler sunan tasvirli eserler ile filolojik çalışmaların tam olarak verilmemiş olması söylenebilir. Ayrıca söz konusu çalışmalarda iki tekerlekli yük taşıtlarına dair taşıt çekicileri, kullanım amaçları gibi bilgilerin olmadığı da görülmüştür.

Bu makalede, önceki çalışmalarda göz önünde bulundurularak tasvirli eserler (kabartmalar ve fildişi eser) ve yazılı kaynaklar ışığında, Yeni Assur Krallığı'nın krali, askeri ve sivil yaşamlarında iki tekerlekli yük taşıtlarının önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu veriler doğrultusunda bu çalışmanın amacı, iki tekerlekli yük taşıtlarına ait aksamlar, taşıt çekicileri ve kullanım amaçlarının ortaya çıkarılmasına yönelik olmuştur. Ayrıca çalışmada bazı konuların açıklığa kavuşturulabilmesi için çağdaş Urartu Krallığı ile de karşılaştırmalar yapılmıştır.

2. TAŞIT AKSAMLARI

Kasa: İki tekerlekli yük taşıtlarının kasaları dörtgen ve taht formlu olarak çeşitlilik göstermektedir. Bunlardan dörtgen formlu kasaların yan kenar panelleri yüksek, alçak ya da hiç bulunmamaktadır. Nitekim bu tip kasaların kapalı olan örneğinin yanı sıra arka ve ön bölmeleri açık tutulmuş olanları da söz konusudur (Çizim 4-11). Yine bir örnekte kasanın yan kenar paneli muhtemelen ahşap çubuklarla bölmelere ayrılmıştır (Çizim 8). Taht biçimli kasalar da kendi içerisinde çeşitlilik göstermektedir (Çizim 1-3). Bu çeşitlilik kasaların yan kenar panellerinde söz konusudur. Bazı kasaların yan kenar panelleri sade/bezemesiz iken (Çizim 1-2) bazısında ise yan kenar panelleri cin ve at figürleri ile dekore edilmiştir (Çizim 3). Bunların yanı sıra bir taşıt betimlemesinde kasanın yan kenar panelinin üst kısmında muhtemelen metal, hasır veya ahşap olduğunu düşündüğümüz bir tutamak yer almaktadır (Çizim 2). Taht biçimli kasaların hemen ön tarafında, oturan kişinin ayaklarını koyabilmesi için bir platform yer almaktadır (Barnett vdd., 1998: Pl. 477; Curtis ve Tallis 2008: 169; Sevin 2010: 153).

Tasvirli eserlerin yanı sıra II. Şarru-kin (M.Ö. 721-705) dönemine ait bir metinden bu tip taşıtların dekorasyonu hakkında bilgiler edinmekteyiz. Yazıtta; “.....Üzerine işlerle ilgili yazı yazdığım tahtamla geleceğim, ki ben kralıma yazacağım ve ben lorduma, kralıma bunu okuyacağım. Kralım, lordum hizmetkârı için bunu beğenmelidir! Benim önceki iki tekerlekli yük taşıtım iyi değildi ve ben yeni bir tane istiyorum, ama onlar hazır değil. Kralım, lordum, Adad-ibni'ye yazdı, onlar iyi bir iki tekerlekli yük taşıtı göndermeli. Bu taşıtın alt kısmı tunimmu derisi ve üst tarafı ketenle dekore edilmiş olmalıdır.....” (Lanfranchi ve Parpola 1990: yazıt no. 152). Bu yazıtta doğrudan dekorasyonun yapıldığı teçhizat belirtilmemiştir. Ancak yazıtta geçen taşıtın alt kısmı ve üst tarafı terimleri bunun kasa olabileceği fikrini akla getirmektedir. Nitekim söz konusu metinden iki tekerlekli yük taşıtlarının en azından bir bölümünün olasılıkla kasalarının *tunimmu*³ derisi ve ketenle dekore edildiği anlaşılmaktadır.

Tekerlekler: Kabartmalar ve fildişi eser üzerinde betimlenmiş iki tekerlekli yük taşıtlarında genellikle oniki, sekiz, altı ve dört parmaklı tekerleklerin kullanıldığı görülmektedir (Çizim 1-11). Sekiz parmaklı tekerleklerin tek çemberli küçük ebatlı ve kalın tasarlanmış örneklerinin (Çizim 3, 4, 9, 11) yanı sıra çift çemberli, büyük ve hafif tasarlanmış olanı da vardır (Çizim 1).

³ Yazıtta geçtiği şekliyle kullanılmıştır.

Sekiz parmaklı tekerleklerde zaman zaman sayıları iki ile dört arasında değişen ve tek taraflı ya da karşılıklı yerleştirilmiş kelepçelerde mevcuttur (Çizim 1, 3). Altı parmaklı tekerlekler hem tek çemberli, büyük ve hafif hem de küçük ve kalın betimlenmiştir (Çizim 2, 7). Ayrıca dört ve on iki parmaklı tekerleklerde büyük, hafif ve kalın görünümlüdür (Çizim 5, 6, 10). Parmaklı tekerleklerin yanı sıra bir örnekte disk biçimli tekerlek kullanımı da söz konusudur (Çizim 8) (Barnett 1960: Fig. 36, 45; Malloowan ve Davies 1967: Pl. XXX/106).

*Dingil*⁴: Tekerlekli taşıtlar profilden betimlendiği için dingiller görülememektedir. Tekerleklerin pozisyonlarından yola çıkarak sonuçlara ulaşabilmek mümkündür. Dingil genellikle kasanın alt merkezi ya da alt arka tarafındadır (Çizim 1-11).

*Taşıtlar Oku*⁵: Betimlemelerden iki tekerlekli yük taşıtlarında tek merkezli taşıtların kullanıldığı görülmektedir. Tek merkezli taşıtlar genellikle kasanın alt tarafında çıkıp meyilli olarak boyunduruğa doğru devam etmektedir. Bu örneğin yanı sıra kasanın alt tarafından çıkıp düz devam ettikten sonra bükülerek yukarıya doğru dik bir şekilde devam eden örnekler de söz konusudur (Çizim 1-3). Birkaç kabartmada taşıtların bitim kısımlarının at başı şeklinde sonlandırıldığı görülmektedir (Çizim 1-3). Bu örneklerin birinde at başı sade, diğeri ise sorguç, alın bandı, gem, disk ve çingirakla süslenmiştir. Nitekim bu at başları taşıtlarında kullanılan ok ucu başlıklarıdır.⁶

*Boyunduruk*⁷: Taşıtların betimlemeleri profilden işlendiği için bunlarda boyunduruk kullanılıp kullanılmadığı anlaşılamamaktadır. Ancak bir tek örnekte düz çubuk formulu boyunduruğun bitim kısımları koç başı ile sonlandırılmıştır (Çizim 3). Söz konusu koç başları olasılıkla boyundurukta kullanılan boyunduruk ucu başlıklarıdır.⁸

3. TAŞIT ÇEKİCİLERİ

Haremağaları: Yeni Assur Krallığı'nda haremağalarının varlığını dönemin arkeolojik verilerinden öğrenmekteyiz. Nitekim yazıtlarda geçen “ša reši”nin “haremağası” olduğu belirtilmiştir (Grayson 1995: 92). Keza Yeni Assur sanatında işlenmiş sakalsız figürlerin tamamının haremağası olduğu önerilmiştir (Reade 1972: 87-112; Grayson 1995: 92). Yine bilindiği üzere Yeni Assur sarayları dış avlu (*babanu*) ve iç avlu (*bitanu*) olmak üzere iki ana bölümden oluşur (Çavuşoğlu, Gökce ve Işık 2010: 153-154). *Babanu*'daki en yüksek görevli, “rab ša reši” (haremağalarının başı) denen haremağasıydı ve taht odasında huzura çıkacakları krala takdim ederdi. *Bitanu*'nun başı da bir haremağası olan “ša muhhi bitani” ya da “rab ekalli” (başmabeyinci) idi. En yüksek görevli “ša reši” denen haremağasına ise harem sorumluluğu bırakılmıştır (Wilson 1972: 44). Ayrıca Yeni Assur Dönemi kabartmalarından III. Tukulti-apil-Eşarra (M.Ö. 745-727) dönemi Kalhu Orta Saray kabartmalarında işlenmiş

⁴ Dingil terimi ilk olarak Littauer ve Crouwel tarafından 1979 yılında yayınlanan “Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East” adlı kitabın terminoloji bölümünde kullanılmıştır (bkz. sayfa 3). Nitekim bu çalışmadan sonra yapılan bilimsel yayınlarda bu terim kullanım görmüştür.

⁵ Taşıtlar oku terimi ilk olarak Littauer ve Crouwel tarafından 1979 yılında yayınlanan “Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East” adlı kitabın terminoloji bölümünde kullanılmıştır (bkz. sayfa 5). Nitekim bu çalışmadan sonra yapılan bilimsel yayınlarda bu terim kullanım görmüştür.

⁶ Yeni Assur kabartmalarında bu tarz taşıtların ok ucu başlıklarıyla görülmesi birlikte dönemin kazılarında buluntu olarak ele geçmemiştir. Ancak Yeni Assur'un çağdaşı Urartu dönemine ait Erzincan-Altıntepe ve Karmir-Blur kazılarında bronz at başlı taşıtların ok uçlarının ele geçtiği bilinmektedir (Bu konuda detaylı bilgi için bkz., Gökce 2011: 38, Kat. No. 15-16).

⁷ Boyunduruk terimi ilk olarak Littauer ve Crouwel tarafından 1979 yılında yayınlanan “Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East” adlı kitabın terminoloji bölümünde kullanılmıştır (bkz. sayfa 7). Nitekim bu çalışmadan sonra yapılan bilimsel yayınlarda bu terim kullanım görmüştür.

⁸ Yeni Assur kazılarında taşıtların ok ucu başlıklarında olduğu gibi boyunduruk ucu başlıkları da tespit edilememiştir. Ancak çağdaşı Urartu Krallığı'nda bronz yapımı kavis tipli boyunduruk ucu başlıkları bilinmektedir (Bu konuda detaylı bilgi için bkz., Gökce 2011: 51, Kat. No. 17-18)

haremağaları kralın huzura kabul sahnesinde (Sevin 2010: 82, Re. 93); II. Şarru-kin dönemi Dur-şarrukin sarayı kabartmaların da ise bunlar yelpaze, şemsiye, asa, yay, iki tekerlekli yük taşıtı ve masa taşıırken ya da sakallı soylu kişilere savaş ve av sırasında eşlik ederken betimlenmişlerdir (Sevin 2010: 124, Res. 147, 125, Res. 149, 126, Res. 150, 135, Res. 161; Sürün 2017: 56-57). Bunların yanı sıra haremağaları Yeni Assur yönetimi ve ordusunda yüksek düzeyde memurlar arasında da yer almaktadırlar (Grayson 1995: 93).

Yeni Assur Krallığı'nda haremağaları yukarıdaki işlevlerinin yanı sıra iki tekerlekli yük taşıtlarını çekme işinde de kullanılmıştır. Nitekim bunu dönemin kabartmalarından öğrenmekteyiz (Çizim 1-3). Kabartmalarda profilden verilmiş haremağalarının saçları omuzlara dökülmektedir. Büyük çoğunluğunda saçların bitim kısmı bukleli işlenmiştir. Üzerlerinde ayak bileklerine kadar inen tek parça bir tunik söz konusudur. Bu elbise sade olmakla birlikte dikey çizgiler, püsküller ve üçgen dizileriyle süslenmiş örneği de bulunmaktadır. Haremağalarının ayakları zaman zaman çıplak zaman zaman da sandaletli betimlenmiştir. Takı olarak küpe, pazıbent ve bilezik kullanımı söz konusudur. Betimlemelerden haremağalarının taşıtı nasıl çektiği nispeten de olsa anlaşılmaktadır. Bunlar çoğunlukla taşıt okunun bitim kısmında bir sağda diğeri solda olmak üzere yer almaktadırlar. Tasvirlerden her ne kadar anlaşılmasa da figürler buradaki boyunduruktan istifade ederek taşıtı çekmiş olmalıdırlar. Yine bir örnekte taşıt okundan sağlı-sollu gelen ve figürlere ulaşan birer kuşak görülmektedir (Çizim 2). Muhtemelen deri yapımı olan bu kuşaklar vasıtasıyla haremağalarının taşıtı çektiği düşünülebilir.

Köleler: Yeni Assur toplumu üst, orta ve alt sınıf olarak tanımlanmaktadır (Galil 2007: 2-7). Nitekim yazılı kaynaklarda alt sınıf içerisinde değerlendirilen köleler ile ilgili de bilgiler bulunmaktadır. Yeni Assur Dönemi metinlerinde kölelere ait listeler söz konusudur (Fales ve Postgate 1995: yazıt no. 182). Yine, şahısların miras metinlerinde şahsın karısı, oğlu, annesi, erkek kardeşi ve kız kardeşi ile birlikte kölelerin de bahsi geçmektedir (Fales ve Postgate 1995: yazıt no. 146). Dönemin metinlerinden Yeni Assur Krallığı'nın köleleri çevre bölgelerden temin ettiğini de öğrenmekteyiz (Fales ve Postgate 1995: yazıt no. 174). Bunların yanı sıra sınırlı da olsa birkaç metinde kölelerin savaş taşıtlarına koşulan atlara eğitimlik yaptığını ve imar faaliyetlerinde çalıştığına dair bilgiler de mevcuttur (Parpola 1987: yazıt no. 99; Fales ve Postgate 1995: yazıt no. 124). Yine yazılı metinlerde Yeni Assur Krallığı'nda Nisan ve Simanu/Sivan (Mayıs-Haziran) ayları içinde köle satışlarının yapıldığına dair veriler de geçmektedir (Florioti 2012: 363, 365, 373). Yazılı verilerin yanı sıra dönemin kabartmalarında da köleler yük taşımada kullanılan kızakları çekerken betimlenmişlerdir (Sevin 2010: 164-165, Res. 195-196).

Yeni Assur'da köleler yukarıdaki işlerin yanı sıra iki tekerlekli yük taşıtlarında çekici olarak da kullanılmıştır (Çizim 10-11). Erkek köleler fiziksel olarak ortak özellikler sergilemektedir. Profilden işlenmiş figürlerin yüz uzuvları vurgulanmıştır. Sakalsız olan kölelerin saçları omuzlara dökülmektedir. Üzerlerinde giysi olarak, kısa kollu, sade ve diz kapağına kadar gelen bir tunik vardır. Büyük çoğunluğunun belinde kuşak bulunmaktadır.

Öküzler: Yeni Assur Dönemi'ne ait bağış (hibe) metinleri (Fales ve Postgate 1995: yazıt no. 38), evcil hayvan çalıntı listeleri (Fale ve Postgate 1995: yazıt no. 87), nüfus listeleri (Fales ve Postgate 1995: yazıt no. 206), evcil hayvan kayıt listeleri (Fales ve Postgate 1995: yazıt no. 94) ve ordu için temin edilen büyükbaş hayvanlar listelerinde (Parpola 1987: yazıt no. 20) eşek, koyun gibi hayvanlarla birlikte öküzlerin de bahsi geçmektedir. Söz konusu metin ve listelerde öküzler sayısal açıdan verilmiştir. Yine at ve katır gibi hayvanlarda olduğu gibi Yeni Assur Krallığı öküzleri ganimet ya da haraç olarak da temin etmiştir (Parpola 1987: yazıt no. 12). Bunların yanı sıra Yeni Assur Krallığı'nda öküzler tarımsal faaliyetlerde de kullanılmış

olmalıdır. Nitekim bir yazıtta geçen “*çiftçiler için 110 öküz*” ibaresi (Fales ve Postgate 1995: yazıt no. 90) bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Dönemin kabartmaları ve fildişi eserlerinde betimlenmiş sahnelerden Yeni Assurlular’ın öküzleri yukardaki işlevlerin yanı sıra iki tekerlekli yük taşıtlarında koşum hayvanı olarak da kullandıklarını öğrenmekteyiz (Çizim 4-9). Söz konusu sahnelerde profilden verilmiş öküzler anatomik yapılarına uygun işlenmiştir. Bunların yüz uzuvları vurgulanmış olup kuyrukları arka ayaklara paralel uzanmaktadır. Hayvanların birçoğunda bacak ve karın kasları çizgilerle belirtilmiştir. Büyük çoğunluğunun boynunda yakalık yer almaktadır. Öküzler ya yanlarında yürüyen ya da kasada oturan insanlar tarafından kırbaçla kontrol edilmektedir.

4. KULLANIM AMAÇLARI

Krali: Kabartmalarda işlenmiş iki tekerlekli yük taşıtlarından kasaları taht biçimli olanlar krali amaçlı kullanılmıştır (Çizim 1-3). Nitekim taşıt kasasında oturur pozisyonda işlenmiş kral figürü profilden verilmiştir (Çizim 1-2). Keza kralın başında tepesinde yumru şeklinde bir çıkıntının olduğu krallık polosu, üzerinde ayak bileklerine kadar inen kısa kollu ve etek uçları püsküllerle bezenmiş bir giysi vardır. Ayrıca kral figürünü zaman zaman bir elinde krallık simgesi olan asayı tutmakta zaman zaman da kutsal selamlama pozisyonundadır. Krali yaşamda bu taşıtlar hangi amaçla kullanılıyordu? Bu sorunun cevabını Balawat Tunç Kapı kabartmasında işlenmiş sahneden öğrenmekteyiz (Çizim 2). Balawat Tunç Kapı kabartmasında taşıt kasasında oturan kral Suhu’dan gelen ganimetleri kabul ederken tasvir edilmiştir (Çizim 2) (Curtis ve Tallis 2008: 169, Fig. 68). Söz konusu bu sahneden Yeni Assur Krallığı’nda kabul törenleri gibi durumlarda krali bir yerden bir yere taşımada haremağaları tarafından çekilen iki tekerlekli yük taşıtlarının kullanıldığını anlamaktayız.

215

Askeri: Yeni Assur Krallığı’nın askeri seferler sonucunda ele geçirdiği haraç veya ganimetler ile erkek, kadın ve çocukları ülkesine getirdiği bilinmektedir. Nitekim bunların sevkiyatında teknelerin yanı sıra iki tekerlekli yük taşıtları da kullanılmıştır (Çizim 4-6, 9). Kabartmalarda işlenmiş ve öküzler tarafından çekilen bu tip taşıtların kasalarında profilden işlenmiş insan figürleri çoğunlukla oturur vaziyettedir. Ayrıca arkeolojik verilerden Yeni Assur krallarının askeri sefere çıkarken ordugâhını da birlikte götürdüğü bilinmektedir. Söz konusu ordugâhta kralın bütün ihtiyaçlarını karşılayacak her şey bulunmaktadır. Bunlar içerisinde yemek yapmakla sorumlu olan erkek aşçılar da vardır. Bunun en güzel örneklerini kral Aşşur-ban-apli (M.Ö. 668-627) dönemi kabartmalarından bilmekteyiz. Söz konusu kamp kabartmalarında bir ocakta kulplu bir kazanda yemek pişiren erkek figürünü görülmektedir. Keza bu kazanın benzer örneğini fildişi bir plaka üzerine işlenmiş kabartmadan da biliyoruz (Mallowan ve Davies 1967: Pl. XXX/106). Kabartmada öküzler tarafından çekilen iki tekerlekli yük taşıtlarının kasasında iki adet kazan görülmektedir (Çizim 7). Kazanların iki kulpu vardır. Mallowan ve Davies yaptıkları çalışmada, “*Bunların iki kulplu kazanlar olduğunu ve aynı kazanların II. Aşşur-ban-apli dönemi kabartmalarında yemek hazırlayan erkekler tarafından kullanıldığı ve aynı zamanda bu kazanların sık sık ganimet olarak Assur ülkesine getirildiğini belirtmişlerdir*”⁹. Fildişi eser üzerinde betimlenmiş olan sahneden olasılıkla kamp alanına götürülen bu kazanların naklinin iki tekerlekli ve öküzün koşulduğu yük taşıtlarıyla sağlandığını anlamaktayız.

Sivil: Dönemin kabartmalardan iki tekerlekli yük taşıtlarının krali ve askeri yaşamın yanı sıra sivil hayatta da çeşitli amaçlar için kullanıldığını öğrenmekteyiz. Nitekim arkeolojik kalıntılardan Yeni Assur Krallığı’nın mimaride taş ve keresteyi kullandığı bilinmektedir. Bu

⁹Mallowan ve Davies 1967: Katalog 106/XXX; Bu tip kazanların ganimet olarak getirilmesi için bkz., Barnett ve Lorenzini 1975: Fig. 31; Assur-ban-apli kampında bu tip kazanların kullanımı için bkz., Cohen ve Cangas 2010: Fig. 7.8.

malzemelerin sevkiyatında insan, hayvan, kayıklar salları ve dört tekerlekli taşıtların yanı sıra iki tekerlekli yük taşıtları da kullanılmıştır. Nitekim bu döneme ait bir kabartmada öküz tarafından çekilen iki tekerlekli yük taşıtının kasasında keresteler tasvir edilmiştir (Çizim 8).

Ayrıca dönemin kazılarında ele geçen buluntular, kabartmalar ve yazılı verilerden Yeni Assur'da büyük boyutlu kazan ve pitos gibi kapların varlığı da bilinmektedir. Bu tip malzemelerin nakliyesinde dört tekerlekli taşıtların kullanıldığı bilinmektedir (Riemschneider 1966: 26). Dört tekerlekli taşıtlar ile birlikte iki tekerlekli yük taşıtları da bu malzemelerin taşınmasında kullanılmıştır. Nitekim bunun en güzel örneklerini Ninive Güneybatı Sarayı kabartmalarının bir bölümünde görebilmekteyiz Söz konusu kabartmalarda iki tekerlekli yük taşıtları büyük boyutlu kazanları taşıırken betimlenmişlerdir (Çizim 10-11).

Yine arkeolojik verilerden Yeni Assur Krallığı'nda tarımında önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Nitekim Dur-şarrukin kenti Sargon sarayı oda 86'dan demir tarım aletleri, Nimrud'dan demir çapalar ile demir orak-bıçaklar ve Khirbet Khatunyah'dan ele geçmiş demir kürek (Curtis 1999: 250, 253-255, Fig. 3-5) tarımsal faaliyetlerin önemini gösterir niteliktedir. Bunların yanı sıra Yeni Assur'da tarımın yapıldığını gösteren bir diğer veride Esarhaddon Dönemine ait bir siyah taş tablette işlenmiş olan saban ve tohum ekme makinasıdır (Roaf 1996: 189, üst). Ayrıca dönemin yazılı metinlerinden tarımsal faaliyetler neticesinde şarap, susam yağı vs. sıvılar ile arpa, buğday gibi hububatların elde edildiğini öğrenmekteyiz (bkz. Grayson 2002). Keza bu ürünlerin işlenmesi üretim atölyelerine götürülmesinde insan ve hayvan gücü ile birlikte muhtemelen iki tekerlekli yük taşıtlarından da faydalanılmıştır.

5. SONUÇ

Arkeolojik verilerden geniş bir coğrafya da hâkimiyet kurmuş olan Yeni Assur ülkesinde iki tekerlekli yük taşıtlarının önemli bir yerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu tip taşıtlarda teçhizat olarak kasa, tekerlek, dingil, taşıt oku ve boyunduruk kullanımı söz konusudur. Yine görsel sanatlardan bu teçhizatlardan bağlantılı olarak kullanılan aksamalarında var olduğu tespit edilmiştir. Bu aksamalar; taşıt ok ucu başlıkları, boyunduruk ucu başlıkları ve tekerlek kelepçeleridir. Şimdilik Yeni Assur Krallığı dönemine ait ne yazılı veriler ne de görsel sanatlar bunların hangi amaçlarla kullanıldığı konusunda bilgi vermemektedir. Ancak Yeni Assur'un çağdaşı Urartu'da bu aksamalardan tekerlek kelepçelerinin tekerlekleri sarsıntılara karşı korumak amacıyla kullanıldığı önerilmiştir (Merhav 1991: 59). Yine Urartu'da taşıt ok ucu başlıkları ile boyunduruk ucu başlıklarının hem süs amaçlı hem de ahşap olan taşıt oku ve boyunduruğu doğanın olumsuz şartlarından korumak için kullanıldığı da ileri sürülmüştür (Çavuşoğlu 2011: 112). Şimdilik elde her ne kadar veri bulunmasa da Urartu'daki bu durumun Yeni Assur içinde geçerli olabileceği düşüncesindeyiz.

Bugüne kadar kazısı yapılmış Yeni Assur Dönemi merkezlerinde orijinal iki tekerlekli yük taşıtı ele geçmemiştir. Bu nedenle bu tip taşıtların üretiminde hangi tür malzemelerin kullanıldığı konusunda net veriler bulunmamaktadır. Ancak hem yakın çağımız hem de çağdaşlarına ait tekerlekli taşıtlardan yola çıkılarak Yeni Assur'da bu tip taşıtların kasa, tekerlek, taşıt oku, boyunduruk ve dingillerinin ahşap; tekerlek kelepçeleri, taşıt ok ucu başlıkları ve boyunduruk ucu başlıklarının metalden büyük olasılıkla da bronzdan üretildiği söylenebilir. Yine II. Şarru-kin dönemine ait bir yazılı metinden bu tip taşıtların üretiminde deri ve keteninde kullanıldığını öğrenmekteyiz (Lanfranchi ve Parpola 1990: yazıt no. 152). Böylelikle söz konusu bu verilerden Yeni Assur Krallığı'nda iki tekerlekli yük taşıtlarının üretiminin metalci, marangozcu, derici ve dokumacı gibi zanaatkarların ortak ürünü olduğu fikri geliştirilebilir.

Yeni Assur Dönemi'ne ait iki tekerlekli yük taşıtlarına ait teçhizatlar ile akşamlar çoğunlukla bezemesizdir. Ancak istisnai olarak taht formlu kasaların bir örneği at ve kanatlı cin figürleriyle süslenmiştir. Bu bezemelerin süs amacının yanı sıra kötülöklere karşı korunma amacıyla da kasalara işlenmiş oldukları önerilebilir. Yeni Assur Krallığı'ndaki sosyal sınıf farkı iki tekerlekli yük taşıtlarına da yansımıştır. Nitekim taht formlu kasaları olan ve haremağaları tarafından çekilen taşıtların krala ait olması bu görüşümüze destekleyen en güzel örneklerden biridir.

Yeni Assur Krallığı'nda iki tekerlekli yük taşıtları; krali, askeri ve sivil yaşamlarında çeşitli amaçlar için kullanılmıştır. Krali yaşamlarında kralın bir yerden bir yere ya da kabul törenin yapıldığı alana taşınmasında bu taşıt tipinden yararlanmışlardır. Askeri yaşamlarında esir alınan kadın ve çocuklar ile ganimetlerin sevkiyatında kullanılmıştır. Sivil yaşamlarında ise kereste, halat ve büyük boyutlu kazanların sevkiyatında iki tekerlekli yük taşıtlarından istifade etmişlerdir. Yine Assur Devleti'nde bölgeler arası ticaretin yapıldığı bilinmektedir (bkz. Radner 1999: 101-126). Böylelikle ticaret esnasında insan, hayvan gücünün yanı sıra yük taşıtlarından da istifade edildiği düşünülebilir.

İki tekerlekli yük taşıtlarında çekici olarak çoğunlukla öküzler ve nadiren de köleler ile haremağaları kullanılmıştır. Öküzler, insan ya da malzeme taşıyan ve yavaş hareket eden taşıtlara koşum hayvanı olarak koşulmuştur. Haremağaları krala ait olan taşıtlarda; köleler ise günlük işlerde kullanılan yük taşıtlarında çekici olarak kullanılmıştır. Taşıtların çekicilerindeki bu çeşitlilik Yeni Assur Devleti'ndeki statü farkının bir yansıması olarak ifade edilebilir.

Yeni Assur Krallığı'nın çağdaşı ve en büyük rakibinin Urartu Devleti olduğu bilinmektedir. Yeni Assur ile Urartu'da kullanılan iki tekerlekli yük taşıtları karşılaştırıldığında aralarında farklılıklar ve benzerlikler olduğu da tespit edilmiştir. Benzerlikleri tekerleklerin yapısı, parmak sayısı, tek merkezli taşıt oku ve taşıta koşulan hayvanlarda görebilmekteyiz. Ayrıca Urartu Dönemi iki tekerlekli yük taşıtlarının kasaları kare formlu olup üst kısımları yarım daire bir tente ile kapatılmıştır. Keza Yeni Assur tasvir sanatında işlenmiş iki tekerlekli yük taşıtlarında bu tip kasalar bulunmamaktadır. Bu yönüyle Yeni Assur ve Urartu taşıtları arasında farklılık göstermektedir.

Arkeolojik verilerden Yeni Assur'da iki tekerlekli yük taşıtlarının soylu ya da üst düzey kesimin yaşamlarında (krali, askeri ve sivil) oldukça önemli bir yerinin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Yeni Assur toplumunda daha alt düzeydeki sınıfların bu tip taşıtları kullanıp kullanmadığına dair ele geçen bir veri söz konusu değildir. Yine de bu durum taşıtların halk tarafından kullanılmadığı anlamına gelmemelidir. Nitekim Yeni Assur Dönemi tasvirli eserlerinin ve yazılı belgelerinin çoğunlukla devlet arşivlerine ait oldukları, halkın günlük yaşamı ile ilgili bilgi içermedikleri bilinmektedir. Bu nedenle halk, bu tip taşıtları kullanmış olsa bile bunların dönemin arkeolojik verilerine yansımamış olduğu fikri geliştirilebilir. Nitekim Yeni Assur Krallığı üzerine yapılan bilimsel arkeolojik çalışmalar devam etmektedir. Yapılan çalışmalar neticesinde yeni bilgi ve materyale ulaşılacağı muhakkaktır. Böylelikle ortaya koymaya çalıştığımız bilgi ve sonuçlara yeni kanıtların da ekleneceği söylenebilir.

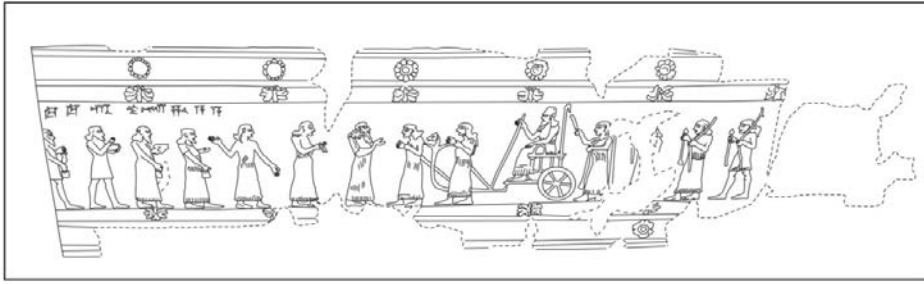
KAYNAKÇA

- Albenda, P. (1986). *The Palace of Sargon, King of Assyria: Monumental Wall Reliefs at Dur-Sharukin from Original Drawings made at the time of their Discovery in 1843-1844 by Botta and Flandin*, Paris.
- Anlağan, T. (1998). “Sadberk Hanım Müzesi’deki Bir Urartu Kemer”, *Palmet* II, ss. 51-74.
- Ateşlier, S. (2002). “Pers Ölü Gömme Geleneğinde “Cenaze-Harmamaksa’ları”, *Olba* V, ss. 77-97.
- Bakır, T. (2001). *Die Satrapre in Daskyleion, Achaemenid Anatolia*, Pihans 92, Proceedings of the First International Symposium on Anatolia in the Achaemenid Period, Bandırma, 1997, Leiden.
- Barnett, R. D.(1960), *Assyrische Palastreliefs: Auswahl Der Abbildungen und Aufnahmen: Werner Forman*, Artia.
- Barnett, R. D. ve Lorenzini, A.(1975), *Assyrische Sculpturen in the British Musuem*, Bongers.
- Barnett, R. D., E. Bleibtreu ve G. Turner (1998). *Sculptures from the Southwest Palace of Sennacherib at Nineveh*, London.
- Cohen, A. ve Cangas, S. (2010), *Assyrian Reliefs from the Palace of Ashurnasirpal II*, London.
- Curtis, J. (1999). “Late Assyrian agricultural tools: the archaeological evidence” *Berliner Beiträge zum Vorderen Orient* vol. 18, pp 249-258.
- Curtis, J. (2013). *An Examination of the Late Assyrian Metalwork with Special Reference to Nimrud*, Oxbow, Oxford/UK.
- Curtis, J. Ve Tallis, N. (2008), *The Balawat Gates of Ashurnasirpal II*, British Museum Press, London.
- Çavuşoğlu, R. (2011), “Van Müzesi’nden Urartu Taşıt Aksamaları”, 28. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2, ss. 115-130.
- Çavuşoğlu, R., Gökce, B., Işık, K. (2010). “Urartu Krallığı’nda Harem”, *Colloquium Anaticum/Anadolu Sohbetleri* X, ss. 159-163.
- Fales, F. M. ve Postgate, J. N. (1995), *Imperial Administrative Records, Part II/Provincial and Military Administration*, State Archives of Assyria Volume XI, Helsinki University Press, Helsinki.
- Fıratlı, N. (1970). “Uşak-Selçukler Kazısı ve Çevre Araştırmaları”, *TAD* 19/2, ss. 121-122.
- Florioti, H. H. D. (2012), Yeni Assur Metinlerinde Geçen Ay İsimleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVII/2, ss. 359-379.
- Gadd, C. J. (1936). *The Stones of Assyria: The Surviving Remains of Assyrian Sculpture, their Recovery and their Original Positions of Assyria*, London.
- Galil, G. (2007), *The Lower Stratum Families in the Neo-Assyrian Period*, Leiden-Boston.
- Gökce, B. (2011), *Arkeolojik Buluntular, Betimleme Sanatı ve Yazılı Kaynaklar Işığında Urartu Krallığı’nda Tekerlekli Taşıtlar*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Van.
- Grayson, A. K. (1995), “Eunuchs in Power: Their Role in the Assyrian Bureaucracy”, *Vom Alten Orient zum Alten Testament*, (Eds., M. Dietrich and O. Loretz).
- Grayson, A. K. (2002). *Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC II (858-745 BC)*, London.
- Karageorghis, V. (1967). *Excavations in the Necropolis of Salamis, I*, Nicosia.
- Lanfranchi, G. B. ve Parpola, S. (1990), *Letters from the Northern and Northeastern Provinces*, State Archives of Assyria, Vol. 5, The Correspondence of Sargon II, Pt. II, Helsinki University Press: Helsinki.
- Littauer, M. A. ve Crouwel, J. H. (1979). *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East*, Leiden/Köln.

- Littauer, M. A. (2002). "Rock Carvings of Chariots in Transcaucasia, Central Asia and Quter Mongolia", *Selected Writings on Chariots and Other Early Vehicles, Riding and Harness*, (Eds. M. A. Littauer, J. H. Crouwel), Leiden/Köln-Boston, pp. 106-136.
- Mallowan, M. ve Davies, L. G. (1967), *Ivories from Nimrud (1949-1963) Fascicule II/Ivories in Assyrian Style/Commentary, Catalogue and Plates*, The British School of Archaeology in Iraq Press, London.
- Mellink, M. J. (1971). "Excavations at Karataş-Semahöyük and Elmalı, Lycia, 1970", *American Journal of Archaeology* 75, ss. 245-255.
- Merhav, R. (1991), "Chariot and Horse Fittings", *Urartu. A Metalworking Center in the First Millenium BCE.*, (Ed. R. Merhav), The Israel Museum Press, Tell Aviv, pp. 53-78.
- Parpola, S. (1987), *The Correspondence of Sargon II Part I Letters from Assyria and the West*, Helsinki Univeristy Press, Helsinki.
- Parpola, S. (1990), *Letters from the Northern and Northeastern Provinces/The Correspondence of Sargon II, Part II*, Helsinki University Press, Helsinki.
- Radner, K. (1999). "Traders in the Neo-Assyrian Period", In J. G. Dercksen (ed.), *Trade and Finance in Ancient Mesopotamia*, Leiden, pp.101-126.
- Reade, J. E. (1972), "The Neo Assyrian Court and Army: Evidence from the Sculptures", *Iraq*, 34, pp. 87-112.
- Riemschneider, M. (1966). *Das Reich Am Ararat*, Heiderberg.
- Roaf, M. (1996). *Mezopotamya ve Eski Yakınoğu*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Seid, U. (2004). *Bronzekunst Urartus*, Mainz Am Rhein.
- Sevin, V. (2010), *Assur Resim Sanatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Sürün, Y. (2017), *Arkeolojik Veriler Işığı'nda Yeni Assur'da Av ve Avcılık*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.
- Wilson, J. W. K. (1972), *The Nimrud Wine Lists*, London

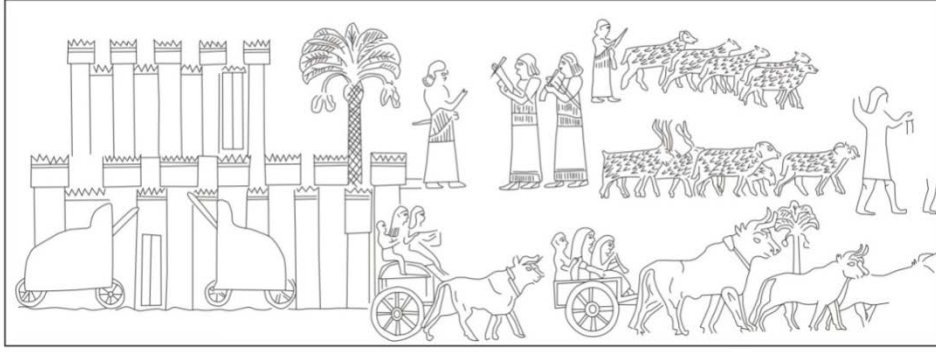
Çizim 1. (Barnett vdd. 1998: Pl. 477)

Çizim 2. (Curtis ve Tallis 2008: 169, Fig. 68)

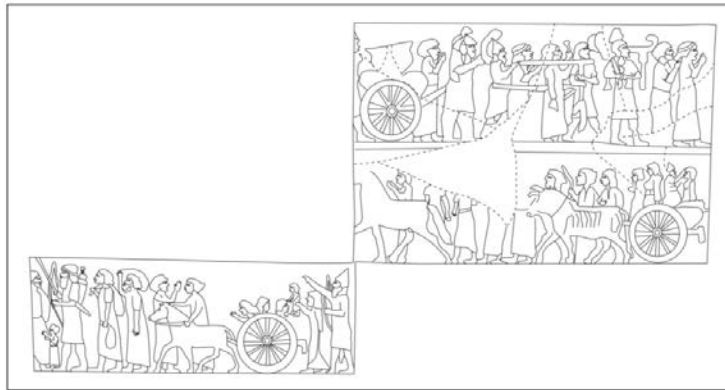
Çizim 3. (Albenda 1986: PL. 47)

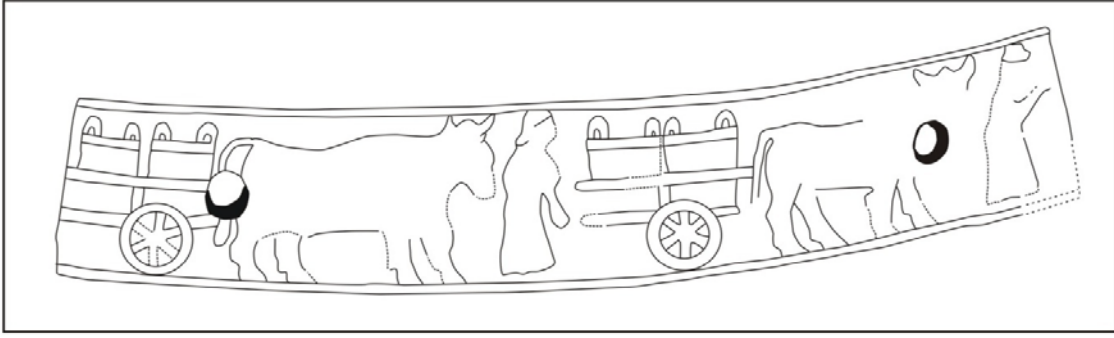
Çizim 4. (Barnett 1960: Fig. 36)

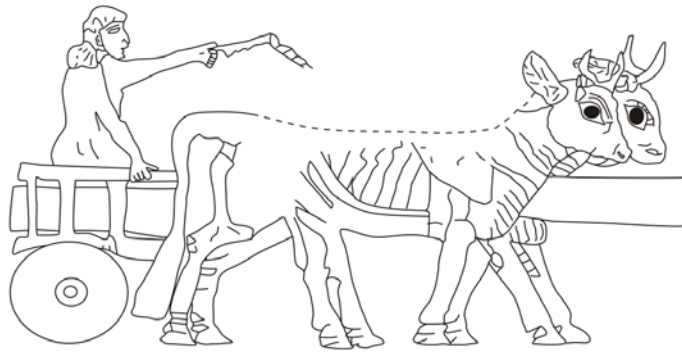
Çizim 5. (Sevin 2010: 191, Res. 221)

Çizim 6. (Gadd 1936: Pl. 35)

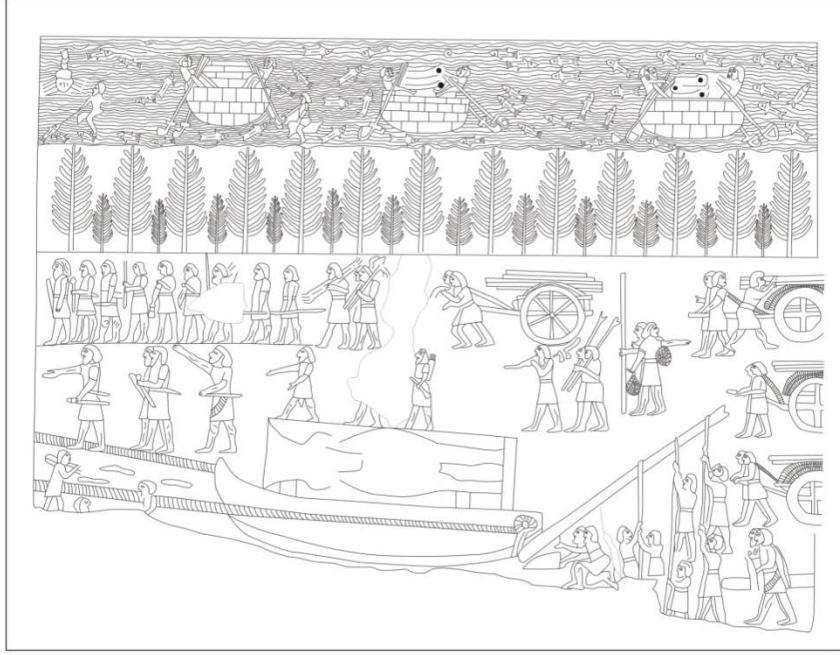
Çizim 7. Mallowan ve Davies 1967: (PL. XXX/106)

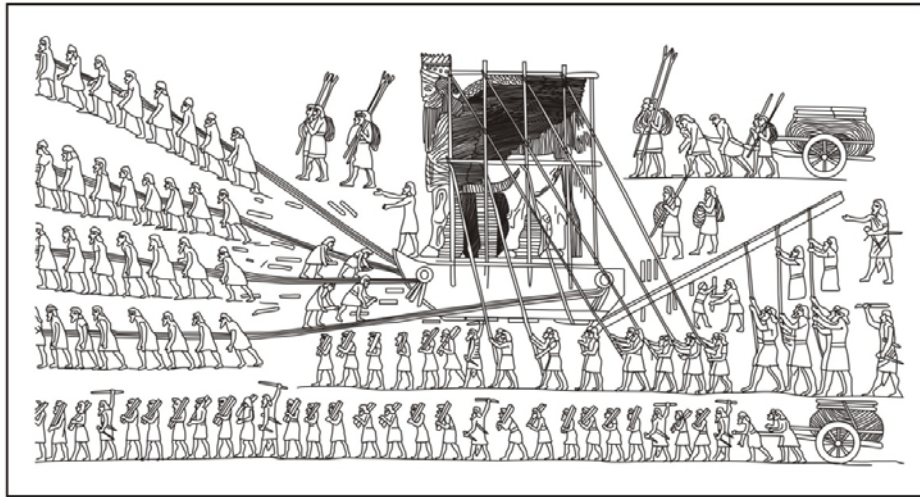
Çizim 8.(Parpola 1990: Fig. 3)

Çizim 9. (Barnett 1960: Fig. 45)

Çizim 10. (Barnett vdd. 1998: Pl. 102)

Çizim 11. (Barnett vdd. 1998: Pl. 101)

MODERNLEŞME SÜRECİNDE TÜRK MAKAM MÜZİĞİ SOLİST İCRACILARI VE MÜNİR NURETTİN SELÇUK¹**Yrd.Doç.Dr. Şeyma ERSOY ÇAK²****Özet**

Düşünce, davranış ve yaşam tarzıyla Batı uygarlığını örnek alan Doğu ülkelerinin kullandığı bir kavram olarak Batılılaşma, yanı sıra çağdaşlaşma ve modernleşme, toplumların değişim beklentileri ve amaçlarıyla ilişkilendirilen tabirlerdir. Modernleşme, toplumların gittikçe merkezileştikleri bir süreçtir. Batı Avrupa’da sanayi devrimi ve kentleşme süreci ile doğan modernleşme; rasyonelleşme ve ulus-devlet kavramları ile pekişmiş, hizmet sektöründe kamusal ve özel alanların birbirinden ayrımı ile de devinimini sürdürmüştür. Osmanlı döneminden başlayarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla sürdürülen yenilikçi akım (modernleşme), yeni yaşam tarzları, zevkler ve yeni eğlence biçimlerinin yeşermesi için zemin oluşturmuştur. Türk makam müziği eğitimi ve icrasının kesintilere uğratıldığı Cumhuriyet sonrası dönemde kültürel dengelerde büyük değişimler yaşanmıştır. Osmanlı Devleti’nin son, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında müziğin topluma iletilmesinde taş plaklar önemli araçlardandır. Radyonun doğuşuyla başta İstanbul ve Ankara olmak üzere dinleyiciler, müzik alanında etkinleşmiştir. Bu süreçte, kitle iletişim araçlarının hız ve yayılma olanaklarıyla popüler kültür kavramı beslenmiş, toplum kendi “yıldız” sanatçıları yaratmaya başlamıştır. Münir Nurettin, Batı tekniğiyle harmanladığı makam müziğini, “sanat” kaygısı güderek modernleştirme çabası içinde olmuştur. Bu anlamda, geliştirmeye çalıştığı icra tekniği, repertuar seçimi ve besteleri bakımından modernleşme süreciyle uyumlu bir solist olarak farklılığını yansıtmıştır.

Keywords: Türk Makam Müziği, Modernleşme süreci, Solist İcracılar, Münir Nurettin Selçuk.

MUNIR NURETTIN SELÇUK AND THE TURKISH MAQAM MUSIC SINGERS IN MODERNIZATION PROCESS**Abstract**

Modernization has gained visibility in Turkey's cultural landscape, especially in the music field, in a different process than in the West. Westernization, or modernization, as a concept used by eastern countries that model on Western civilization in thought, behavior and lifestyle is an expression associated with the expectations of change and objectives in societies. Modernization is an increasingly centralized process of societies. Modernization, which stemmed from industrial revolution and urbanization process in Western Europe, was consolidated by the concepts of rationalization and nation-state; it gained further impetus with the differentiation of the public and the private spheres in the service sector. Identities, which are a product of complex processes that cannot be understood only by traditional/modern, rural/urban dualities, are structured through the relational identification of others. However, the reformist movement (modernization) which continues with the establishment of the Republic of Turkey starting from the Ottoman period has formed a basis for new lifestyles, pleasures and new forms of entertainment. With the birth of the radio, radio listeners, particularly in Istanbul and Ankara, have become active in the field of music. In that sense, the concept of popular culture has been fed by the speed and spreading of mass media, and the society has begun to create its own "stars". Münir Nurettin struggled to modernize his maqam music, which he blended with Western techniques, with artistic concerns. In this sense, he proved his unique style as a soloist adapting to modernization process in terms of his performance technique, which he tried to develop, selection of repertoire and his compositions.

Keywords: Turkish Maqam Music, Modernization Process, Singers, Münir Nurettin Selçuk.

Özgün Araştırma / Original Article

¹ This article has been derived from the Modernization Process and Solo Performers in the Turkish Maqam Music during the Republican Era paper presented in 2th International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences Ibad 2017.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Istanbul Medipol University, Turkey, scak@medipol.edu.tr.

INTRODUCTION

Modernization³ has gained visibility in Turkey's cultural landscape, especially in the music field, in a different process than in the West. Westernization, or modernization, as a concept used by eastern countries that model on Western civilization in thought, behavior and lifestyle is an expression associated with the expectations of change and objectives in societies. Modernization is an increasingly centralized process of societies. This process, which started with the collapse of feudalism in Western Europe, includes the development of the bourgeoisie, industrialization, and the spread of political rights to larger segments of the population (Mardin, 2007). In the feudal structure, state power is limited to the norms of religious or moral order, and is fragmented depending on the privileges of medieval manors (Turan, 2011). Modernization, which stemmed from industrial revolution and urbanization process in Western Europe, was consolidated by the concepts of rationalization and nation-state; it gained further impetus with the differentiation of the public and the private spheres in the service sector. The modernization efforts that have continued since the 18th century have mostly meant westernization in Turkey. The transformation of the traditional Ottoman society and state order was carried out primarily with the import or adaptation of the institutions and rules that are the product of Western civilization (Ergur, 2002). In Turkey, as in many societies that struggle for and move towards modernization, the concept of gender and its fictions manifest itself as an element of modernization. Identities and macro structures surrounding them (institutional practices and perceptions) play an important role in the formation of gender stereotypes. Identities, which are a product of complex processes that cannot be understood only by traditional/modern, rural/urban dualities, are structured through the relational identification of others (Erol, 2002).

The 20th century is regarded as a period in which popular culture and popular art have come to the fore. In the light of this process, Turkish modernization in Republican era should be assessed in terms of the changing cultural structure due to intensive migration to the metropolises, the functionality of the mass media, the family fiction in social structure and musical elements after the change in urban entertainment. The heteronormative perception of life, together with the notion of modernization, has been increasingly visible while construction of social life through two genders, male and female. This observation can also be justified when Turkish modernization is examined carefully. The synthesis project, which politically rejects the multicultural, multi-identity Ottoman cultural heritage and instead aims to create a single identity unitary nation-state and nation-culture have reflected out in newspaper debates since the early days of the Republic (Tekelioğlu, 1999). This structure of singular identity has contributed to the emergence of the concept of solo performer in the field of music; this process, which has been developed through the heteronormative structure, has provided the formation of a male or female vocal attitude in soloist performances.

Anthony Giddens argues that the lifestyles which emerge as a result of modernity is the reason for the break from the traditional structure. The fact that modernity cannot be adopted in Eastern societies as in the West stems from not breaking with traditional structure. In addition, modernity is strong to penetrate not only the existing order of society, but also the private lives of individuals. For this reason, modernity is defined as a complete dilemma in the East, especially in the societies where Islam dominates (Yüksel, 2002). However, the reformist movement (modernization) which continues with the establishment of the Republic of Turkey starting from the Ottoman period has formed a basis for new lifestyles, pleasures and new forms of entertainment. The new concept of the state that has developed with the Republic has generated an identity crisis needing to be worked out – in particular in the area such as music which contains pleasures specific to a society. In the Republican era, where training and performance of Turkish maqam music were interrupted, great changes have been experienced in cultural equilibriums. The embargo on Turkish music on the radio and the establishment of Western music-based conservatories led to the preference for Arabic radio instead of Turkish one; and in the following years this process continued with musical Egyptian movies which gathered an increasing interest.

³ The word "modern" etymologically means "belonging to or appropriate for the time we live in". Modernus, a Latin word, is derived from Modo. Modo means "right now".

Gramophone records⁴ were important instruments in the late Ottoman and early Republican period for conveying the music to the society. In this period, the musicians such as Hafiz Sami, Münir Nurettin Selçuk, Hamiyet Yüceses, Safiye Ayla, and Müzeyyen Senar became popular names with their records, stage performances and concerts they gave in Arab countries. Together with improvements in gramophone and recording technology⁵, the listener has been added as a third element to the publisher-artist component. With the birth of the radio, radio listeners, particularly in Istanbul and Ankara, have become active in the field of music. In that sense, the concept of popular culture has been fed by the speed and spreading of mass media and the society has begun to create its own "stars".

Significant changes such as the development of the gramophone and record industry, the invention of the radio, the recording of the gramophone records with electric microphones after 1925, enabled the music to reach wide segments in the society and provided a great impetus for mass communication. As one of the most important steps of the communication, Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi (Turkish Radio Telephone Joint Company) obtained the monopoly of radio⁶ broadcasting with an agreement signed on September 8, 1926; a station was established in Istanbul Eyüp and Ankara Babaharman; and trial broadcasts started in the same year. In 1934, via the station which moved to the Ambassador coffee house in Beyoğlu, Telsiz Telefon Stüdyo Alaturka Musiki Heyeti (Radio Telephone Studio, Alaturka Music Board) performed *fasil* music and Telsiz Telefon Stüdyo Orkestrası (Radio Telephone Music Studio Orchestra) performed Western music in İstanbul radio. Radio Ankara benefited from the Riyaset-i Cumhur (Presidential) Music Band due to limited resources and the daily program of the radio included symphonic music, jazz music, *fasil* music and news (Erol, 2002).

After the Second World War, radio became a one-way mass communication medium, functioning according to socio-economic and cultural characteristics of the society. Although in Turkey, the radio could not be used efficiently during the first ten years of its establishment, it later gained a function for both "entertainment" and "education" purposes. In Turkey, where 15 million people lived in 1936, there were 8000 radio receivers. In 1938, with the establishment by the government the Ankara Radio Station (Ankara Radyoevi), significant progresses were made in terms of both transmitter and studio. Between 1938 and 1949 (except for the trial broadcasts in 1943), Istanbul Radio ended its broadcasts, which made Radio Ankara the only radio in this period (Erol, 2003). Radio broadcasts of Radio Damascus in Turkish language, which was listened as Radio Ankara had weak signals, included artists such as Safiye Ayla, Suzan Yakar and Perihan Altındağ. Vinyl recors broadcast from the BBC, Voice of America, Radios of Tehran, Damascus, Belgrade and Egypt during the broadcast hours in Turkish language were frequently listened in Turkey. When the Radio Istanbul was opened (1949), the permanent orchestra under the conductorship of Fahri Kopuz, Vecihe Daryal, Şerif İçli and Refik Fersan broadcasted with important names of the era. In Radio Ankara, there were 53 people working as *sazende* and *hanende* in the department of Turkish music in 1948. In these years, Western music studies were overseen by Cevad Memduh Altar and a Radio Symphony Orchestra of 50-60 people was trained by Hasan Ferit Alnar. While there were 18,830 radio receivers

⁴ It is a type of 78 rpm record both sides of which is used for recording and which is played in an electric or manual gramophone, where the work is recorded on both sides at 78 rpm.

⁵ The record market, dominated by companies such as His Owner's Voice (Sahibinin Sesi), Odeon and Columbia, had mostly songs, ghazels, and etc., in 1926-27 while in the following years, it included other genres such as folk songs, kanto, traditional dance music, tango, operet, taqsim and traditional Laz music.

⁶ Radio is an important tool for the propagation of national unity where communication means are insufficient. In the developed regions of the world, radio broadcasts are heard in open areas. There were 4834 radio stations in rural Turkey in 1935 when nationalist reformism reached its peak. These radio receivers were placed in guest rooms. Thus, at a critical stage of the nation building process in Turkey, the news bulletins, educational programs that propagated "new" Turkish language, history and folklore, and new newly approved music genres, representing the "European" identity of Turkey, started to take place in the public sphere in rural areas. States keep the media systems under control by means of the technology they have and its power to censor and exclude opposing systems. However, it should be noted that media systems are not "waterproof" social control means. These systems are often "leaky" by the expression of Enzensberger: the meanings cannot be kept under full control, and the technologies are rarely perfect. For example, in the 1930s, classical Western music did not appeal to Turkish peasants. The peasants either turned off the radio or listened to an Egyptian radio station that broadcast more soundly and from a more easily accessible frequency. (Stokes 1998)

in Turkey in 1947, this number increased to 320,853 in 1950. (Erol 2002) Deniz Kızı Eftalya and Seyyan Hanım were among the first female soloists who had records and took to the stages in Turkey. Besides Lale and Nergis Hanım, known for their records, male soloists such as Hafız Burhan and Hafız Sami were also very famous. The prominent male soloist of the 1940s and 1950s was Munir Nurettin Selçuk, and female soloist was Safiye Ayla, who married to Şerif Muhiddin Targan in 1950. These two soloists gave concerts in the Arab world in cities like Baghdad, Beirut and Cairo⁷ (Özyıldırım, 2013). Likewise, many female and male soloists that we know as record took to the stages of music halls⁸ in this period. Heteronormative understanding was consolidated by music halls as well as records.

The 1930s are times when alaturka music was rare in the radio – and officially banned for some time- while the names like Münir Nurettin Selçuk, Safiye Ayla, Hamiyet Yüceses, Müzeyyen Senar took to the stage and the musical performances were popular in spreading music halls. Many singers and musicians like Selahattin Pınar, Safiye Ayla, Müzeyyen Senar who grew up in the societies such as Dârü't-Talim-i Musiki (The House for Music Training), Dârü'l-Feyz-i Musiki (Üsküdar Musiki Cemiyeti- House of Music or Uskudar Society of Music) transferred to the “market”, mostly to music halls (Erol, 2002). For example, traditional repertoires performed at concerts in Şehzadebasi and Beyazıt coffee houses were increasingly replaced by simple forms, or even only songs. Before the 1940s and 1950s, *incesaz* groups and singers had access to a limited number of audience living in the cities. Yalçın Tura defined the ongoing Turkish music performances in music halls as “... *one of the main shelters of Turkish music* ...” (Tura, 1983).

The developed vinyl record market in these years played an important role in spreading short and standard songs in terms of duration. The music halls opening in Istanbul such as Belvü, Küçük Çiftlik Park, Sarayburnu, Cumhuriyet, Kristal, Tepebaşı, Caddebostan Ayten, Suadiye Hotel were popular places from 1920s to 1960s. Maksim Gazinosu (music hall), which was opened by Fahrettin Aslan in Taksim in 1960, became in the following years one of the favorite places of the 1960s and 1970s with its programs bringing famous artists together and with its branches in Taşlık, Caddebostan and Bebek. In the 1950s when Zeki Müren first appeared on stages, Hamiyet Yüceses, Mustafa Çağlar, Sabite Tur Gülerman, Saime Sinan, Radife Erten, Perihan Altındağ Sözeri, Suzan Güven, Ahmet Üstün, Gönül Yazar, Müzeyyen Senar, Safiye Ayla, Mualla Gökçay, Mualla Mukadder, Mediha Demirkıran, Zehra Bilir were among the soloists taking to the stage in music halls. The musical structure of this period began to be divided into three main branches; Alafranga (Western music), Alaturka (Turkish maqam music) and national music (folk music and folk music with Western technique); Münir Nurettin Selçuk played a very crucial role in modernizing “alaturka” in the process of “Westernization”. He made listening to music a social activity by developing performance of alaturka music in concert halls. Indeed, Münir Nurettin, who achieved this goal both musically and socially, has taken his place in the history as a modern actor.

A MODERN SOLOIST: MÜNİR NURETTİN SELÇUK

Shmuel Eisenstadt defines modernization as “a process of transformation towards social, economic and political systems developed historically in Western Europe and North America”. Daniel Lerner says that at the heart of the modernization lies “*the adoption of a rational and positivist spirit*”. Individualism comes to the fore with modernization as social transformation, the problems of social

⁷ It is noted that Turkish singers were appreciated in the countries they went for concert. For example, Safiye Ayla is known to have attended a dinner in Abdullah Pasha's mansion in Egypt where Abdullah, the regent of Iraq, and Umm Kulthum also participated. On this occasion, both Umm Kulthum and Safiye Ayla sang songs.

⁸ Among the commercial organizations offering live music on the Istanbul market were the music halls, nightclubs, wedding halls, taverns, etc. The stages of Istanbul music halls in the 20th century can be likened to the American Vaudeville theater tradition because of the diversity of its program (music soloists as well as acrobatics, oriental dance, comedy sketches, Western dance revues). But the music hall has an established content and flow of program, and it differs from its analogues in Europe and the Middle East by its different physical characteristics. As a kind of nightclub-restaurant, it also includes shows such as dance and theater as well as a wide variety of musical genres. As an eclectic institution, the music hall reflected the entertainment and artistic activities of the city from the very beginning and maintained to be fed by other different worlds of entertainment and art (Beken, 2011).

control and disintegration of social structure are experienced (Kongar, 2010). While human understanding changes with this, responsibilities, roles and statues which are assigned to the individual by the new social life draw the frame of identity and the solid and static identity understanding of tradition is replaced by a moving, plural and changing understanding of identity. People have started to perceive identity, in accordance with modernization, as "something that can be found by searching, not something to be constructed" (Karaduman, 2010). The factors (values, norms, statues, roles) that determine social behaviors of individuals in the social structure are in relation with the social categorization characteristics as social identity determinants. Individuals define themselves and each other and position themselves in social life according to their gender, profession, or the culture they belong to. As social classes become more varied, the identities we wear like a dress also vary. Thus, while this changing structure is shaped, for example, outside the individual and by the identities of the community in traditional societies; in modern societies it is seen that individuality and individual reason come to the fore. Modernism has tried to embody its own intellectualism on three basic ideas (enlightenment, rationalism and positivism). In the postmodern era, it is known that identity is overly fragmented, has multiple features, adopts fluidity and various characteristics.

In the Republican modernization process, the soloist performers have come to the fore in terms of individualization in the musical sense. The records, radio broadcasts, concert halls, and the music at music halls were taken to another dimension by soloist performers. In this sense, Münir Nurettin Selçuk is one of the pioneer soloist performers of his era. When Münir Nurettin entered the "Daru'l-Feyz-i Musiki" in 1915 through the Sinekemâni Nuri Duyguer, Udi Sami Bey, Lavatacı Hacı Tahsin, Kemani Naim Bey, Neyzen Cemil Bey and Edhem Nuri Bey were working in this organization. Münir Nurettin, who made his first composition "Bu bir teranedir (This is a melody)", whose lyrics belong to Neyzen Tevfik, in 1920s in the form of a tango, continued to study music in the Dârü'l-Feyz-i Musiki Society in those years. He learned about forty fasils from Edhem Nuri Bey, an apprentice of Yeniköylü Hasan Efendi, and spent time with Hoca Ziya Bey in the meetings held in his house, and attended Dârü'l-elhan through Hâfız Ahmed Irsoy, son of his master Zekâi Dede.

During the reign of Sultan Mehmed VI, he was assigned as a muezzin in the Muzika-yı Hümâyün (Royal Orchestra), with a rank of third-class *Mülâzım-ı sâni*, where he served in his capacity as a hanende in incesaz groups and as a muezzin-i şehriyâri. Following the proclamation of the Republic, upon the transfer of Muzika-yı Hümâyün to Ankara, he joined here with the rankings of Riyâseticumhur İncesaz Heyeti (Presidential Board of İncesaz) with the rank of *Mülâzım-ı evvel* (senior lieutenant) and served among the entourage of Atatürk. He took part in special music meetings mostly with Refik Fersan and Hafız Yaşar (Okur). After leaving the Board with permission from Atatürk in 1926, he returned to Istanbul and continued freely his future music life (Özcan, V. 36: 361).

In 1928 he attended the Paris Conservatory where he took solfeggio, vocal training and piano lessons. Two years later, he returned to Turkey and expressed his innovative musical approach he would like to form:

"If the Europeans can listen to their classical music for two hours in the concert halls without making any noise, in a complete silence and enjoyment, the Turks should listen to their classical music with the same respect and interest. Our own music is not inferior to Western music. Western music is polyphonic. There are twelve equal intervals in an octave. Our music has an enormous richness of sound and melody, with twenty-four unequal intervals in an octave. This unique music, with its various maqams, tempos and religious themes, must be freed from the funerals and entertainment meetings; it should be elevated to the level of music lovers who come to concert halls to listen to music." (Kulin, 2012).

In 1930, the French Theater (Ses Theater) in İstiklal Street witnessed a national cultural revolution through Münir Nurettin Selçuk's performance with his lyric tenor voice and in a black frock coat. The whole country knew this modern actor after that day. Peyami Safa depicts Münir Nurettin, taking to the stage in company with Tanburi Mesut Cemil, kemençeci Ruşen Kam, kemani Nubar Tekyay and kanuni Artaki Candan, as:

"Now, the singing style in Turkish music does not shake its head with enthusiasm, and it does not reveal the secrets of its mouth, including the epiglottis; it is no more glued to the chair with a

sitting to suffocate its lungs. Now it is, the Turkish music is on its feet. And this is a voice approaching and distancing, descending and ascending with the winds of soul, a voice sometimes traveling on some stagnant waters, sometimes reaching the highest hills with its large scope of flight." (Kulin, 2012).

Münir Nurettin Selçuk

He asked the audience to “listen to his music as they listen to an opera”, which is an indication that Münir Nurettin Selçuk represented the modern point of view. In this process, Münir Nurettin Selçuk was accepted as "The man who rejuvenated Turkish music" (Kulin 1996) and "the man who saved Turkish music from the pubs" (O'Connell, 2014).

The training school where Münir Nurettin Selçuk belongs includes the likes of Üsküdarlı Edhem Nûri Bey, his fasıl trainer, Zekâizâde Hâfız Ahmed Bey, his trainer for four years, Üsküdarlı Bestenigâr Ziya Bey, Kaşıyarık Şehlâ Hüsameddin Bey (Özcan V. 36, 362) and Hanende Nedim Bey. As a soloist with his repertoire of mostly classical fasıl forms such as *Kâr*⁹, *Beste*¹⁰, he managed to be

⁹ Kâr, which is the first verbal work of the classical fasıl, is between the peshrev (overture) and the first composition. However, there are also other kârs composed in non-odd metre slow tempo such as devr-i revân, devr-i hindî, düyek, ağır düyek, senginsemâi and yürük semâi. Since kârs are the largest and longest form, there are generally transitions to slow and fast tempo in these works. In this way, the kârs that have transitions are called "kâr-ı murassa". The maqam transitions in these works, the originality and elegance of their melody are attractive and skillful musical ornaments that show the genius of composers. Kârs are made up of parts called "bend" or "hane". The internal structure of these sections, together with the melody, is very diverse, depending on the number of verses. Kârs can be zeyilli or zeyilsiz (with or without coda). Kârs are also called rast kâr or dügâh kâr etc., according to the maqam they are composed. The small and short kârs are named kârçe. (Enc. of Islam. İ. Özkan, V. 5)

¹⁰ Composition (beste) as a form in Turkish music is the special name for one of the most important forms of non-religious verbal works in large form. It is composed in accordance with the tempo of two couplets selected, as lyrics, from among the ghazel poems in divan literature. The 1st, 2nd, 4th verses are called “zemin”, 3rd “meyan”. There is a terennüm at the end of each verse. Each section of the compositions consisting of the verse and the terennüm following it is called "hâne". There are usually four hânes in a composition. There are mostly large tempos in the compositions. Those with relatively slower tempos are called "first composition (birinci beste)", and those who are faster (yürük) are called "second composition (second beste)". In

a "star" artist; became a prominent figure that maintained the performance of Turkish maqam music outside the music halls. Münir Nurettin, on the other hand, also proved his innovative approach by producing a non-traditional repertoire in his concerts after his music training in Paris.

Münir Nurettin Selçuk, one of the first musicians of the Republic of Turkey going to Europe, brought the Western vocal performance technique to his country after he returned from Paris. He took this "modernization" step forward, by preferring concert halls for his performances, wearing a frock coat on the stages, emphasizing that music is a "serious" art. Münir Nurettin, one of the first artists to study the principles of alafanga with a contemporary criticism of the practices of alaturka, contributed to the formation of a new "school" by adapting the "Western" vocal techniques to the "Eastern" practices. The technique he used between the chest and the head in vocal performance, unlike the traditional practices, fits in with *bel canto* style. With the training he received, he took advantage of the alafanga "school" and became an "oriental" artist using "Western" techniques. Therefore, both he is defined both as "an Intellectual of Tanzimat period" and as "a Gentleman from Istanbul". He is a musician that experienced the critical political periods of Turkey. Through the concept of "national music", he tried to overcome the predicament of alafanga-alaturka with his own methods and made alaturka get alafanga (be Westernized) by means of musical order and technique. Using modernist vocal production and Western technique and being inspired by the national standpoint of his time, he built a stylistic bridge between the past and present and between the "East" and "West". He did not compose for a long time after two works he composed in 1920s, one in a tango form (*Bu bir teranedir*) (This is a melody.) whose lyrics belong to Neyzen Tevfik. As of 1940 and 1941, he resumed his compositions in various forms, including both religious and non-religious ones. These compositions blend the poems of divan poets, such as Nedim, Fuzuli, and the poems of Yahya Kemal Beyatli and Ümit Yaşar Oğuzcan. He has numerous works in religious and non-religious forms (such as Elegy, Hymn, Ghazel, Kâr, Kârçe, Composition, Yürük Semai, Ağır Semai, Lullaby, Fantasy, March and Song). Besides his productive years of composing, he also trained a countless number of students during the years he worked in the Istanbul Conservatory. In addition to concerts, radio programs and records, he starred in five films; *God's Paradise (Allah'ın Cenneti)* (1939), *The Beauty of the Coffee House Keeper (Kahveci Güzeli)* (1941), *Longing (Hasret)* (1944), *the Mistress of Selim III (Üçüncü Selim'in Gözdesi)* (1950) and *Tulip Period (Lale Devri)* (1951). He acted, as a male soloist, in Turkish cinema and introduced, by pioneering in this tradition, his identity of singer and composer to his audience. Among the Sadettin Kaynak works he sang in the films (including the soundtracks in the film *The Beauty of the Coffee House Keeper*), were *Garibiz gurbet bize sula oldu*, in Hicâz maqam, *Ses vermez benim kalbim*, in Sultâniyegah maqam and *Ela gözlerini sevdiğim dilber*, written by Karacaoğlan and in Eviç maqam. Müzeyyen Senar, one of the young star singers of her period, starred in this film and sang Saadettin Kaynak's songs of *Ben bir çoban kızım*, written by Vecdi Bingöl and in Hüseyini maqam, and *Yad eller aldı beni*, in Hicâz maqam. As for the film *Tulip Period* (1951), Münir Nurettin composed the historical music in it and was also its music director. He sang a ghazel in the middle of the song of *Fırsat bulsam yâre varsam*, by Tanburi Mustafa Çavuş in Şehnâz maqam. As, in the verbal music tradition, ghazel was a form of taqsim in saz music performed with human voice and depending on lyrics; the expression "to divide (taksim etmek) by voice" of old times was in use instead of the expressions "to recite or sing ghazel". In this sense, the ghazel, which is a form with free rhythm that is not measured by any tempo but performed in accordance with specific maqam/s, is not composed in advance but performed with improvisation depending on the inspiration of the performer called *ghazelhan*. The lyrics in ghazels are almost always chosen from among the poems in the ghazel form, one of the poetry forms of classical literature especially in the classical period. Some of the ghazelhans who built their reputation with these qualities in the past, most of whom were hafız or muezzin, are Hâfız Şaşı Osman, Hâfız Sâmî, Hâfız Yaşar, Hâfız Kemal, Hânende Nedim Bey, Hâfız Burhan, Bahriyeli Şihâb. Münir Nurettin Selçuk came to the fore with his new technique of ghazel (Özkan, V. 13), and continued his innovative approach in singing ghazels. The ghazel that he sang *L'âl Olursun Söylesem Bir Fıkra Tab-ı Sineden*, in Nihâvend maqam, can be shown as an example of the different approach he developed.

terms of structure, the compositions are also divided into "murabba composition" and "nakış composition. (Enc. of Islam., A. Yavaşca: V. 5)

The musical transformation process, with Münir Nurettin Selçuk and other soloist artists in the modernization process, overlaps with the social transformation. About social change, Bernard Berelson and Gary A. Steiner make the following definition: "Although everything in life is changing, social change indicates only fundamental and wide changes in the structure of society. The changes in the organization of the family, in ways of making a living, in religious behavior, in the values adopted by people, and in the technologies used. This term defines the shifts in the fundamental institutions and organization of the society. A similar definition was made by Alvin Boskoff: Social change is an important change in the structure and function of certain social systems." (Kongar, 2010). Münir Nurettin struggled to modernize his maqam music, which he blended with Western techniques, with artistic concerns. Upon his return from Paris, he took to the stage in frock coat to reinforce his modern style and singing, he performed standing unlike traditional practices, appeared rarely on the music hall stages despite being a popular artist with a plain style, and he became an important representative of the modernization process. In this sense, he proved his unique style as a soloist adapting to modernization process in terms of his performance technique, which he tried to develop, selection of repertoire and his compositions.

REFERENCES

- BEKEN, Münir N. (1998), "Musicians, Audience and Power: Changing aesthetics in the music at the Maksim gazino of İstanbul" *Univ.of Maryland*, (Dissertation of PHD), USA.
- EDGAR, A. and P. Sedgwick. (ed). (2007). *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*, Açılım Yayınları, İstanbul.
- ERGUR, Ali. (2002), "Türkiye'nin Kapitalistleşme Sürecinde Türk Musikisinde Tampere Sistem ve Zeki Müren". *Biyografya 3 Zeki Müren*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- EROL, Ayhan. (2003), *Popüler Müziği Anlamak*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- EROL, Ayhan. (2002), "Bir Dönemin Popüler İkonu Olarak Zeki Müren", *Biyografya 3 Zeki Müren*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- KARADUMAN, Sibel. (2010), "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü", *Journal of Yasar University*, 17 (5), p.2886-2889.
- KONGAR, Emre. (2010), *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KULİN, Ayşe. (2012), *Bir Tatlı Huzur*. Everest Yayınları, İstanbul.
- MARDİN, Şerif. (2007), *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*. (17. Basım) İletişim Yayınları, İstanbul.
- O'CONNELL, John. Morgan. (2013), *Alaturka: Style in Turkish Music (1923–1938)*, SOAS Musicology Series: Ashgate.
- ÖZCAN, Nuri. (2009), "Münir Nurettin Selçuk", *DİA*, Cilt.36, p. 361.
- ÖZKAN, İsmail. Hakkı. (1996), "Gazel". *DİA*. Cilt.13, p.443.
- ÖZYILDIRIM, Murat. (2013), *Arap ve Türk Musikisinin XX. Yüzyıl Birlikteliği*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- TEKELİOĞLU, Orhan. (1999), "Ciddi Müzikten Popüler Müziğe Musiki İnkılabının Sonuçları", *Cumhuriyetin Sesleri*, Türkiye Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- TURA, Yalçın. (1983), *Türk Musikisinin Mes'eleleri*. Pan Yayıncılık, İstanbul.
- TURAN, Müslüm. (2011), *Postmodern Teori*, On İki Levha Yayınları, İstanbul.
- YÜKSEL N. Aysun. (2002), "Türkiye'nin Kuyruklu Yıldızı Zeki Müren", *Biyografya 3 Zeki Müren*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

MADENCİLİK SONRASI MADEN ALANLARININ REKREASYONEL AMAÇLI DEĞERLENDİRİLMESİ¹**Arş. Gör. Merve KALAYCI²**
Doç. Dr. Osman UZUN³**Özet**

Ülkelerin doğal zenginliklerinden biri olan madenlere bağımlılık, nüfusun artmasıyla doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Nüfus arttıkça ham madde talebi artmakta, böylece talebin karşılanması için madenlere yönelim ivme kazanmaktadır. Maden cevherinin doğanın korunması adına kullanılmaması son yıllarda ütopyik bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda amaç hem madenlerden yararlanma hem de doğaya mümkün olduğunca az zarar verilmesinin yollarının aranmasıdır. Madencilikte yer seçiminden madenlerin kapatılmasına kadar işlenen süreçte, doğaya en az zarar vererek madenlerden yararlanmanın en önemli araçları; peyzaj planlama ve peyzaj onarımdır. Madencilik faaliyetleri ile ilgili olarak genellikle restorasyon (yenileme), rehabilitasyon (iyileştirme) ve reklamasyon (yeni bir amaç yükleme) amaçlı peyzaj onarım çalışmaları yürütülmektedir. Çalışmada yöntem olarak özellikle madencilik sonrası rehabilitasyon ve reklamasyon çalışmalarına ilişkin dünyada ve ülkemizdeki bazı örnekler irdelenerek, süreç içindeki önemli onarım aşamaları ortaya konulmuştur. Sonuçta bu alanların rekreasyonel aktiviteler için kullanımına yönelik ülkemiz için bazı stratejiler ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj Planlama, Peyzaj Onarımı, Peyzaj Rehabilitasyonu, Peyzaj Reklamasyonu, Rekreasyon

RECREATIONAL PURPOSE EVALUATION OF MINE AREAS AFTER MINING**Abstract**

Dependence on mines, one of the natural riches of countries, is progressing directly proportional with increase of population. The demand for raw materials increases as the population rises. so the orientation tendency the mines is gaining momentum in order to meet their demand. Not to use the mine ore for the protection of nature is considered a utopian approach in recent years. In this respect, the aim is to exploit the mines and to find ways of damaging the environment as little as possible. The most important means of exploiting the minerals with minimal damage to nature in the process run from mine location selection to mine closure; Landscape planning and landscaping restoration. Regarding mining activities, landscape restoration works are usually carried out for restoration, rehabilitation, reclamation. In this study the method, especially after mining studies relating to rehabilitation and reclamation, landscape restoration which is in process steps are disclosed by examining some examples in the world and in Turkey. As a result, some strategies and suggestions are developed use for recreational activities.

Keywords: Landscape Planning, Landscape Restoration, Landscape Rehabilitation, Landscape Reclamation, Recreation

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Bu çalışma 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017) sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Doç. Dr. Osman Uzun danışmanlığında Merve Kalaycı tarafından hazırlanan “Maden Ocaklarında Peyzaj Onarımı ve Planlarının Hazırlanması: Kastamonu- Devrekani Örneği” adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

² Sorumlu yazar/ Corresponding Author: Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, mkalayci@kastamonu.edu.tr

³ Düzce Üniversitesi, Türkiye, osmanuzun@duzce.edu.tr

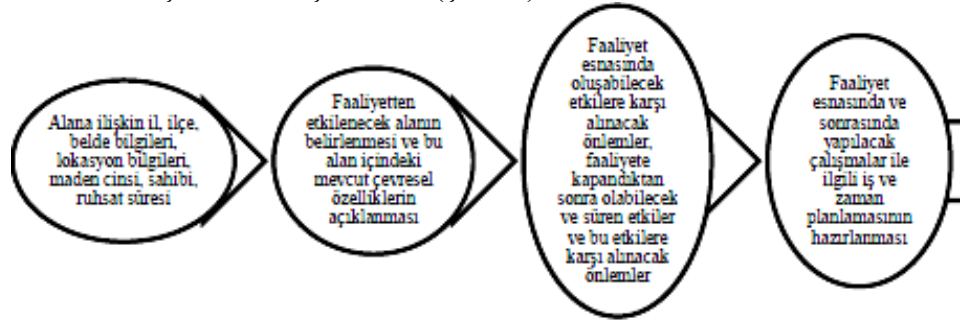
GİRİŞ

Nüfusun hızla artması, sanayi ve teknoloji gelişimi, ekonomik ihtiyaçların artması bağlamında hammadde ihtiyacının artması nedeniyle, her geçen gün doğal kaynakların kullanımı artmaktadır. Yer altı ve yer üstü kaynakları açısından zengin olan ülkemizde bu kaynakları ekonomiye kazandırmak için madencilik sektörü faaliyetlerini artırmaktadır. Zaman zaman bu faaliyetler nedeniyle doğal kaynaklarımızda ve yakın çevresinde geri dönüşü mümkün olmayan tahribatlar meydana gelmektedir. Maden yer kabuğunda iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan minerallere verilen addır (Anonim 2014a). Bu madenlerin çıkarım yöntemlerinden biri de açık ocak madencilik faaliyetleridir. Akpınar (1994) ve Topay vd. (2007) değinildiği gibi Ramani' ye (1987) göre yüzey madenciliği, yeraltında bulunan cevherin üstünü kapatan toprak ve kaya katmanının kaldırılması ve madenin yeryüzüne çıkarılmasıdır (Kalaycı 2016).

Yüzey madenciliğinin bazı olumsuz etkileri vardır. Görçelioğlu (2002)'de bu etkiler Darmer (1992)' ye göre aşağıda sıralanmıştır.

- Bitki örtüsünün tahribatı dolayısıyla doğal besin zinciri ve madde döngülerinin zarar görmesi,
- Maden alanındaki yüzey ve yer altı sularının yapılarında ve niteliklerindeki olumsuz değişiklikler,
- Çevresel toz ve gürültü etkisi,
- Jeomorfolojik yapının olumsuz yönde değişimi,
- Alanın çevresi de dahil olmak üzere iklimsel değişimler,
- Toprak canlılarının ve o alandaki faunanın kaybı ya da zarar görmesi,
- Verimli üst toprak kaybı,
- Görsel bozukluklar ve canlı/ kültürel varlık kayıplarıdır (Kalaycı 2016).

2007 yılında çıkarılan Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği (23.01.2010, RG. 27471) madencilik faaliyetleri, malzeme ve toprak temini için arazide yapılan kazılar, dökümler ve doğaya bırakılan atıklarla bozulan doğal yapının, doğaya yeniden kazandırılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir (Kalaycı 2016). Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği ekinde yer alan doğaya yeniden kazandırma formatı 4 aşamadan oluşmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Doğaya yeniden kazandırma formatı (Kalaycı 2016).

Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliğine göre; birinci aşamada maden alanına ilişkin genel bilgiler verilmektedir.

İkinci aşamada ruhsat alanının veya izin alanının koordinatları, mevcut alt yapı, topoğrafik harita, rehabilitasyon planı, jeolojik durum, toprak, flora, fauna gibi doğal elemanların durumlarına - varlıklarına ilişkin bilgiler, sosyo-ekonomik durum, işletme alanı meteorolojik özellikler gibi bilgiler verilmektedir. Üçüncü aşamada faaliyet esnasında ve sonrasında yapılacak çalışmalar, faaliyet esnasında oluşabilecek etkilere karşı alınacak önlemler anlatılmaktadır. Dördüncü aşamada, doğaya yeniden kazandırma çalışması çerçevesinde yapılacak çalışmalar için uygulama süreci tanımlanmaktadır.

Ancak yine de uygulamada bazı sorunlar olduğu, formatta bazı eksik noktaların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Hassas Alanlar Dairesi tarafından 2015 yılında ihaleye çıkarılan “Orman alanlarında maden sahalarının rehabilitasyonu için teknik özellikler dökümanı” bu amaç için hazırlanmıştır (Kalaycı 2016). İlgili teknik şartnamede; birinci aşamada, mevcut durum tespiti, madencilik öncesi araziye ait envanterin çıkarılması, onarım hedeflerinin belirlenmesi ve yeniden kazandırma hedeflerinin ortaya konulması

gerekmektedir. İkinci aşamada, alan kullanım planlamasına ilişkin ortaya konulan verilerin sentezinin yapılması istenmekte, alanla ilgili haritalar üzerinden rehabilitasyon tiplerinin belirlenmesi ve tariflenmesi beklenmektedir. Üçüncü aşamada, tahrip edilmiş alana biyolojik verimliliğin yeniden kazandırılması, alanın kullanıma hazır hale getirilmesi, yeniden bitkilendirme çalışmaları, gerekli iyileştirmelerin yapılması istenmektedir. Dördüncü aşamada sulama, budama, gübreleme, su kalitesi, toprak durumu ve gelişimi, erozyon kontrolü ve bakım çalışmalarının yapılması ve izlemeye yönelik kriter ve göstergelerin belirlenmesi, izleme sırasında kullanılmak üzere izleme formu oluşturulması hedeflenmektedir. İlgili ihaleye Türkiye'nin dört farklı bölgesinde çıkmış, elde edilen sonuçların Bakanlık tarafından toplu halde sonuçlandırılması beklenilmektedir.

Kendini yenileyemeyen kaynaklar arasında yer alan madenler için mevcut durum gün geçtikçe kötüleşmektedir. 21. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya gündemine giren bu konu tüm dünyanın ortak problemi olup, çözümlenmesi beklenmektedir (Kalaycı 2016).

Peyzaj onarımı çalışmalarının bu bağlamdaki asıl hedefi; faaliyet öncesi, sırası ve sonrasında mümkün olan en az olumsuz etki hedeflenerek gerekli önlem ve eylemlerin belirlenmesi, müdahale görmüş alanda ekolojik dengenin yeniden sağlanması, sorunlu alanın çevreyle uyumunun en hızlı şekilde, estetik ve fonksiyonel olarak sağlanması, bitki örtüsünün mümkün olduğunca klimaks vejetasyona yakın hale ulaştırılmasıdır. Peyzaj onarımının 21. Yüzyılda daha da fazla önem kazanmış olmasının bir diğer sebebi de, interdisipliner çalışma mantığının gün geçtikçe yaygınlaşması ve meslek mensupları tarafından onarımın gerekliliğinin daha çok farkına varılmasıdır. Acar (2007) ve Miao ve Mars (2000)' de belirttiği gibi; planlamada interdisipliner yaklaşım ve meslekler arası birliktelik çok önemli olmakla birlikte, kademe ve yetki açısından farklı grupların da bir araya gelip çalışması gerekmektedir (Kalaycı 2016).

Peyzaj onarımı Uzun (2014)'a göre; peyzajı oluşturan ekosistemlerin bir parçasında yada tamamında görülen, peyzaj içinde olağan olarak gerçekleşen doğal süreçlerin (su, erozyon, habitat, biyoçeşitlilik vb.) insan yada doğal müdahalelerle aksamasına neden olan sorunlu peyzaj birimlerinin, peyzajın mevcut durumuna göre değerlendirilerek ilgili peyzaj biriminin onarım ilkeleri çerçevesinde "eski haline getirilmesi, iyileştirilmesi ve başka bir alan kullanımına dönüştürülmesi" hedeflerini gerçekleştirmek üzere biyolojik, teknik ya da biyoteknik yöntemleri inceleyen, planlayan, uygulayan, bakım, onarımı, kontrol ve izlenmesine gerçekleştiren bir disiplindir (Kalaycı 2016). Çizelge 1' de bazı araştırmacılar tarafından yapılan onarım tanımlarına yer verilmiştir.

Çizelge 1. Peyzaj onarım tanımları (Kalaycı 2016).

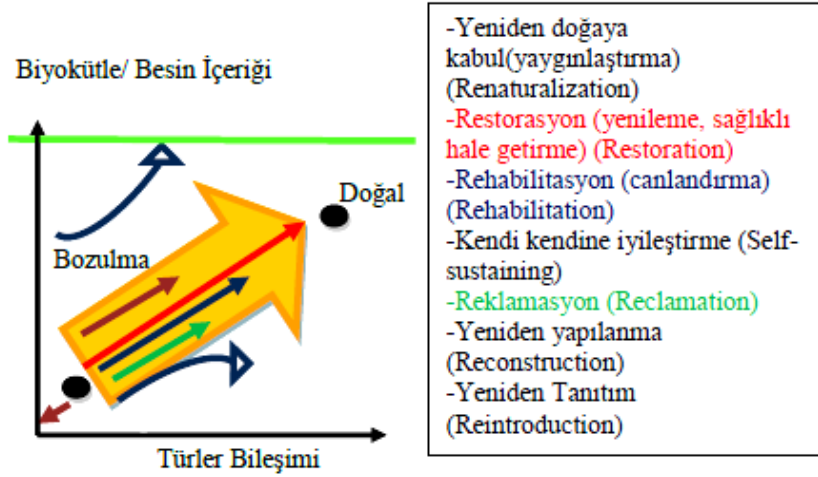
Araştırmacılar	Çalışmanın Yapıldığı Yıl	Tanımlamalar ve Araştırmacıların Bakış Açısı
Altan, Çelem	1987,1988	Yavuzşefik ve Uzun (2005)' te belirtildiği gibi peyzaj onarımı birçok kişi tarafından birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Buchwald (1968)'e göre; Peyzaj Mimarlığı' nın hedeflerine ve amaçlarına ulaşmak için, canlı materyalleri onarım elemanı olarak kullanmasına denilmektedir.
Wells	1994	Mekanik, biyolojik, ekolojik yaklaşımları uygulama yoluyla eğim sorunu olan arazilerin dinamik yapısını ortadan kaldırmak için canlı yapıyı kullanmayı amaçlayan uygulamacı bir bilim dalıdır.
Köseoğlu, Özkan	1984	Peyzajın bozulan kısımlarının onarılması ve doğal- kültürel aktivitelerin negatif etkilerinin azaltılmasına yönelik önlemlerin plan dahilinde uygulanmasına denir.
Akpınar	1993	Peyzaj onarımı; alan kullanım planlaması/peyzaj planlaması, yeniden kazanma, biyolojik ıslah, izleme ve bakım adımlarından oluşan bir süreçtir.
Şahin	2011	Peyzaj onarımı; arazi biçimlendirme, drenajın sağlanması, verimli üst toprağın alana serilmesi, yeniden bitkilendirerek onarma olarak tanımlanmıştır.

Kısaca peyzaj onarımı insan müdahaleleri ve doğal süreçler sonucu oluşan doğal yapıdaki bozulmaların eski haline getirilmesi, iyileştirilmesi için kullanılan yöntemleri ve süreçleri içeren bir bilim dalıdır. Aşağıda peyzaj onarımının üç temel amacı kısaca açıklanmıştır (Çizelge 2).

Cizelge 2. Şahin ve ark. (2014)'e göre peyzaj onarım kategorileri tablosu (Kalaycı 2016).

Peyzaj Onarım	Peyzaj Onarım Kategorisi	Tanım
	Peyzaj Restorasyonu	Risklerin minimum, potansiyellerin maksimum seviyeye taşınması temelli, iyileştirme ve güçlendirme amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerin tamamıdır. Bozulmaya uğramış yada müdahale görmüş alanın yapı ve fonksiyonlarının mümkün olduğunca eski haline yeniden getirilmesi için yapılan çalışmaları kapsamaktadır.
	Peyzaj Rehabilitasyonu	Eski haline peyzaj onarım çalışmaları ile getirilmesi mümkün olmayan alanlarda, bozulma öncesine yakın peyzaj yapı ve fonksiyonlarını kazandırmak amacıyla yapılan çalışmaların tümüdür. Müdahale öncesine tamamen dönülmesi gerekmektedir. Yalnızca yüklenen fonksiyonların devamlılığı sağlanması koşulu bulunmaktadır.
	Peyzaj Reklamasyonu	Bozunuma uğramış bir peyzaja yeni bir kimlik, karakter kazandırmak amacıyla doğal ve kültürel öğelerin kullanımıyla yapılan onarım çalışmalarıdır. Bu tercih ancak geri kazanımın ya da eski haline döndürmenin mümkün olmaması durumunda olabilir.

Eski haline getirme (Restorasyon), National Research Council (1992)'e göre, onarım gerektiren alanda ilgili ekosistemin fonksiyon ve yapısının yeniden kurulmasıdır. Ekolojik restorasyon (Şekil 2) müdahale olmadan önceki koşullara ve fonksiyona olabildiğince yakın olarak geri dönülmesi sürecidir. Bu tanımlama ekosistemler doğal dengede olduğunda geçerlidir.

Şekil 2. Wiegand (2012)'e göre ekolojik restorasyon (Kalaycı 2016).

Restorasyon genel yapının, fonksiyonların tekrar oluşturulduğu, dinamik fakat ekosistem davranışlarının kendi kendine sürdürülebildiği bir süreçtir. İyileştirme (Rehabilitasyon), Dunster and Dunster (1996)'a göre, bir müdahaleden sonra alanın tekrar kullanışlı hale getirilmesidir. Bozulmuş habitatlarda ekolojik fonksiyon ve süreçlerin iyileştirilmesini içerir. Rehabilitasyonda doğal ekosistem mozağını destekleyecek peyzajın hidrolojik ve jeolojik sabitliğinin kurulması gereklidir. Başka bir kullanıma dönüştürme (Reklamasyon), Dunster and Dunster (1996)'a göre, bir ekosistemin biyolojik kapasitesini değiştirmek için amaçlanan bir dizi aktivitedir. Sonuçtaki ekosistem önceki ekosistemden farklıdır (Anonymous 2001).

Peyzaj onarım çalışmaları 4 temel aşamada gerçekleştirilmektedir (Uzun 2014):

1. Hedeflerin belirlenmesi
2. Biyolojik Onarım ve Teknik Onarım Alternatiflerinin Planlanması
 - 2.1. Analiz ve peyzaj onarımını etkileyecek faktörlerin belirlenmesi
 - 2.2. Uygun peyzaj onarım yöntemi ve materyallerinin seçimi ve plan geliştirilmesi
3. Uygulama
4. Yönetim Kontrol ve Bakım

Harris vd. (1998) ve Uzun vd. (2004)'e göre; hedeflerin belirlenmesi, peyzaj onarımının amaçlarının kesinleştirildiği aşamadır. Peyzaj onarımının restorasyon, rehabilitasyon ya da reklamasyon amacıyla yapılacağına karar verilir. Yapılacak onarım çalışmasının çevresel, ekonomik ve sosyal hedefleri bir arada değerlendirilmelidir. Çevresel amaçlar kapsamında su kalitesi, hava kalitesi, erozyon, estetik, yaban hayatı, yakın peyzajlar, uzun dönemli verimlilik, müdahale sonrası alan kullanımları konuları üzerinde de durulmalıdır (Uzun 2014).

Bu kapsamda maden ocaklarının kapanmaları sonrasında aşağıdaki hedefler için kullanımı söz konusu olabilecektir (Hart 2007):

- Açık mekan olarak kullanım; bu kapsamda habitat alanları, kaynak koruma alanları, at biniciliği, yürüyüş ya da kuş gözlemciliği gibi rekreasyonel kullanımlara yer verilebilir.
- Rekreasyonel kullanım, pasif parklar, botanik bahçeleri, golf, suya dayalı rekreasyon aktiviteleri geliştirilebilir.
- Tarım amaçlanırsa, kırsal ya da ürün yetiştirilmesine yönelik araçlar oluşturulabilir.
- Su depolanması / tekrar su elde edilmesi amacıyla kullanımlar. Bu arazi kullanımından, su korumaya yardımcı olacak açık mekan ve rekreasyon amaçlı bazı kullanımlar içinde de yararlanılabilir.
- Olası kentsel gelişmeler, yerleşim, sanayi ya da ticari gelişmeler için arazinin farklı bir arazi kullanımına çevrilmesi.
- Düzenli katı atık depolama alanı olarak faaliyet gösterip, içindeki boşluklar doldurulduktan sonra, pasif parklar, açık mekanlar gibi ikincil arazi kullanımları için kullanılabilir.
- Karar vericileri tarafından önerilecek alternatif arazi kullanımları (Uzun vd. 2009).

Planlar belirlenirken potansiyel kullanıcılara ilişkin ekonomik ve sosyal hedefler değerlendirilmelidir. Rekreasyonel anlamda alan ve yakın çevresinin ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla alan çalışmaları yapılmalı, gerekli kurumsal izin ve destekler alınarak maden ocaklarında üretim sonrasında rekreasyonel amaçlı reklamasyon çalışmalarında bisiklet ve gezinti yolları, dinlenme alanları, seyir terasları, piknik alanı, çocuk oyun alanları, kamp alanları, yapay göletler, golf alanları vb. oluşturulmasına karar verilmelidir.

Bilindiği gibi rekreasyon insanların hayat kalitelerini arttırmak için boş ya da serbest zamanlarını değerlendirmek için, doğal ve kültürel hiçbir ögeye zarar vermeden, kendi istek ve kararlarıyla yaptıkları faaliyetler bütünüdür. Aktaş (2008)' in değindiği gibi Özkan (1981)'a göre; sağlıklı yaşamak ve çalışılan zamanların verimli geçirilmesi için, insanların dilediği aktivitelere ulaşabilmesi eylemidir (Kalaycı ve Uzun 2015).

Araştırmanın amacının belirlenmesinde müdahale edilen alanlarla ilgili olarak peyzajların eski haline getirilmesi (restorasyon), iyileştirilmesi (rehabilitasyon) ve farklı amaçlarla geliştirilmesi (reklamasyon) hedefleri temel alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın amacı; müdahale görmüş maden alanları için faaliyet öncesinden başlamak üzere, sırası ve sonrası dahil edilerek, müdahale başlamadan evvel planlama yapılması ve sonucunda bazı rekreasyonel aktivitelerin hayata geçirilmesi olanağının ortaya konulmasıdır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyalini madencilik faaliyetlerinden sonra reklamasyon/ rehabilitasyon çalışmalarının yürütüldüğü ulusal ve uluslararası örneklerin derlemesi ve değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Yöntem olarak konuyla ilgili yapılan tezler, raporlar, web sayfaları, maden sektörü tarafından hazırlanan raporlar ve mevzuattaki ilgili maddeler incelenerek dünya ve ülkemizden örnekler derlenmiştir. İlgili çalışmalara ilişkin bazı bilgiler verildikten sonra, maden ocaklarında yapılabilecek bazı rekreasyonel aktivitelerle ilgili değerlendirmeler ve öneriler geliştirilmiştir.

BULGULAR

Doğanın sorunlu olan tüm parçalarında müdahale oluşmadan (inşaat öncesi) müdahale anında (inşaat sırası) ve müdahale bittikten sonra (inşaat sonrasında) alınacak önlemlerin belirlenmesi, peyzajın bir parçasını oluşturan insan ve ana parçasını oluşturan doğa açısından önemlidir. Bu kapsamda hedeflerin belirlenmesi, peyzaj onarım planının hazırlanması, uygulama, kontrol ve izleme olarak sadeleştirilecek aşamalarda doğa bilimcilerinin bilgi ve deneyimleriyle sorunların en az düzeye çekilmesi olanaklı olacaktır (Uzun 2014).

Müdahale Öncesi

Türkiye'de madencilik faaliyetleri bağlamında faaliyet öncesi yapılması gerekenler genel hatlarıyla Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Türkiye'de madencilik faaliyeti öncesinde gerçekleştirilen süreçler (Kalaycı 2016).

Madencilik Faaliyeti Öncesinde İzlenecek Adımlar
Arama faaliyetleri için ön envanter
İlgili yasa ve yönetmelikler uyarınca arama izni başvuru süreçlerinin başlatılması
Arazide yapılan envanter ve sörvey çalışmaları
Madencilik faaliyetinin ekonomik yönden sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi
İlgili yasa ve yönetmelikler uyarınca madencilik faaliyetleri izni süreçlerinin başlatılması
Ek1 ve Ek2' ye göre çevresel etki değerlendirme raporu ya da proje tanıtım dosyası hazırlanması sürecinin başlatılması, madencilik faaliyetleri ile ilgili oluşabilecek çevresel ve sosyal etkilerin ortaya konulması
Madencilik faaliyetinin yer aldığı alandan sorumlu kurum ve kuruluşlarla görüşülerek, gerekli durumlarda halkın da görüşü alınarak faaliyet sonrasında alanın hangi amaçla kullanılacağına ilişkin karar alınması
Madencilik faaliyetleri ile bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılması yönetmeliği kapsamında doğaya yeniden kazandırma raporlarının hazırlanması

Peyzaj Mimarlığı bakımından müdahale öncesinde yapılması gerekenlerden en önemlisi disiplinler arası bir uzman grubuyla peyzaj onarım planlarının ÇED raporları içerisinde uygulamaya temel oluşturacak ölçüde genel hatlarıyla hazırlanması gerektiğidir (Kalaycı 2016).

Çizelge 4. Madencilik faaliyetleri öncesi dikkat edilmesi gerekenler (Kalaycı 2016).

Madencilik Faaliyeti Öncesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar
Çalışma alanına ve yakın çevresine ilişkin mekansal planlama ve varsa peyzaj planlarına (çevresel hassasiyeti ön plana çıkaran) uygun hareket edilmelidir.
Yer seçimi sırasında turistik yollardan, ana ulaşım hatlarından görülmeyecek bölümlerden madencilik faaliyetlerine başlanmasına dikkat edilmesi
Bitki ve hayvan varlığı açısından ekosistem bütünlüğünü bozmayacak alanlarda madencilik faaliyetine karar verilmesi
Önemli içme suyu havzalarında hidrolojik sürekliliği engellemeyecek alanlarda madencilik faaliyetlerine karar verilmesi
Yer seçiminde sosyal ve çevresel etkilerin mümkün olduğunca en az düzeyde tutulması

Müdahale Sırası

Müdahale başlamadan evvel yapılması gereken tüm adımlar sonlandırıldıktan sonra arazi faaliyet öncesi saha çalışmalarına başlanılmadan önce ÇED raporunda belirtilen tüm ilkelere uyulması gerekmektedir. Madencilik faaliyetleriyle yapılan müdahale sırasında dikkat edilmesi gereken bazı konular çizelge 5' te belirtilmiştir.

Çizelge 5. Madencilik faaliyetleri sırasında dikkat edilmesi gerekenler (Kalaycı 2016).

Madencilik Faaliyeti Sırasında İzlenecek Adımlar	
Bitki Örtüsü	Alanda özel olarak korunması gereken bitki türleri için gerekli önlemlerin alınması (küçük yaşta bireylerin alan yakın çevresine taşınması, özellikle varsa endemik olan türler için tohum toplama da dahil olmak üzere özel önlemlerin alınması)
	Eğimin % 30 ve üzerinde olduğu, yüzey madenciliğinin yapılacağı alanlarda kesilecek ağaçların yakın çevreye zarar vermemesi için gerekli önlemlerin alınması
	Yakın çevrede belirli hayvan türleri için varsa tanımlanmış özel habitatların dönemsel özelliklerine uygun olarak (üreme, avlanma vb.) hareket edilmesinin sağlanması
Toprak Yönetimi	Üst toprağın sıyırılması
	Üst toprağın gerekli şartlar sağlanarak, peyzaj onarım planında tanımlandığı şekliyle depolanması
	Depolanan üst toprakla ilgili olarak maden işletmesinin süresiyle bağlantılı olarak geçici yada kalıcı erozyon önleyici tedbirlerin alınması
Arazi Formu	Peyzaj onarım planında tanımlandığı şekliyle yüzey madenciliği işleme yönüne göre araziye verilmesi gereken morfolojik yapıya uygun düzenlemelerin yapılması (teraslamalar ve pahların oluşturulması)
	Madencilik faaliyet alanı ve yakın çevresinde, faaliyetin etki edebileceği varsa mevcut alt yapının uygun yerlere taşınması
	Atık kaya depolama için alanların belirlenmesi ve depolanması
	Madencilik faaliyetleriyle ortaya çıkan pasaların peyzaj onarım planında belirlenen şekliyle uygun yerlere depolanması
	Maden alanı ve yakın çevresindeki drenaj ağı gözetilerek, maden alanından kaynaklanacak yüzey su akışımının çevre ile uyumunun sağlanması
	Maden alımı yapılacak alanların görsel hassasiyetlere en az zarar verecek şekilde planlanması
	Maden alanı yakın çevresiyle ilgili geçici yada kalıcı erozyon önleyici tedbirlerin alınması
Santiye Yönetimi	Maden işleme tesislerinin kurulması ve kullanılması
	Maden üretim ürünlerinin depolanması
	Su atıkları yönetimi
	Tehlikeli maddelerin yönetimi
	Çöp bertarafının sağlanması

Müdahale Sonrası

Madencilik faaliyetleri başlamadan önce ve faaliyet devam ederken yapılan peyzaj onarım adımları (arazi formu, toprak ve bitkilerle ilgili çalışmalar.. vb.) madencilik faaliyetleri bittikten sonra onarım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi adına maliyet, zaman, emek, estetik açısından onarım sürecine önemli katkılar sağlamaktadır. Peyzaj onarım açısından madencilik faaliyetleri sonrasında yapılması gerekenlerden bazıları çizelge 6’da açıklanmıştır. Müdahale bittikten sonra yapılacak peyzaj onarım çalışmalarına başlanılmadan önce, faaliyet başlamadan önce ortaya konulan peyzaj onarım planı tekrar gözden geçirilerek atlanan, eksik görülen, başlangıçta öngörülemeyen konular revize edilmeli ve güncel hale getirilmelidir (Kalaycı, 2016).

Çizelge 6. Madencilik faaliyetleri sonrasında yapılması gerekenler (Kalaycı 2016).

Madencilik Sonrasında Yapılması Gereken Hususlar	
Madencilik faaliyetlerinin bitmesiyle başlayacak olan idari ve yasal sürecin başlatılması	
Peyzaj onarımı yöntemlerini etkileyebilecek toprakla, kitlesel hareketlerle (heyelan, toprak kayması vb), erozyonla, faaliyet sırasında ortaya çıkan teras ve şevlerle, drenaj deseni vb. konularla ilgili faktörler gözden geçirilmesi	
Arazi Formu	Madencilikten kaynaklanan arazi değişimleri ve çevresel etkilerin iyileştirilmesi, yakın çevre ile uyum sağlanması
	Madencilik faaliyetlerine ilişkin alanda bulunan kullanılmayacak işletme tesislerinin kaldırılması
	Peyzaj onarım planına uygun olarak araziye uygun şevler bırakılarak yapılan teraslamaların son haline getirilmesi, gereken bölümlerde ağaç ve çalı dikimi için dikim çukurlarının açılması, bazı bölümlerde şev tutucu ve bitki örtüsü için uygun ortamların sağlanması amacıyla olabildiğince doğal malzemenin kullanılacağı set, teras vb. oluşturulması
	Madencilik alanının yakın çevresinde özellikle alanın görülebildiği yerleşim ve yol hatlarından görsel analizler yapılarak, müdahale edilmiş alanın etkisini en aza indirecek noktalarda yada bölümlerde gerekli tedbirlerin alınmasının planlanması ve uygulanması
	Onarım yapılan madencilik alanı ve yakın çevresindeki doğal drenaj hatlarıyla bütünleşmenin sağlanması (gerektiğinde eğim kırıcı ve drenaj kanallarının kullanılması)
Toprak Yönetimi	Üst toprağın alana serilmesi
	Toprağın yeniden bitkilendirmeye uygun hale getirilmesi için toprak iyileştirme tekniklerinin kullanılması, eğer muhafaza edilebilirdiyse daha önce depolanmış olan üst toprağın da bu çalışmalarda kullanılması
	Bitkilendirme öncesinde yüzey işleme tekniklerine karar verilmesi ve arazinin bitki örtüsü için hazır hale getirilmesi
Yeniden Bitkilendirme	Peyzaj onarım planlarına uygun olarak yeniden bitkilendirmenin gerçekleştirilmesi ve olabildiğince maden alanı ve yakın çevresindeki biyoçeşitliliği destekleyici bitkisel örtüleme çalışmalarının yapılması
	Peyzaj onarımına ilişkin bakım programlarının oluşturulması ve uygulamaya konulması
	Kontrol ve izleme sürecinde ortaya çıkan Sorunlu alanlarla ilgili çözüm önerilerinin getirilerek uygulamaya aktarılması
Maden kapatma planının neticelendirilmesi	

Peyzaj onarımı, peyzaj planlama sürecinin en önemli bölümlerinden birisini oluşturmaktadır. Uzun (2014)’ e göre çeşitli nedenlerle doğaya müdahalenin artması çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Çevre açısından olumsuz olan neredeyse her etki insan eliyle yapılmış faaliyetler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle nüfus arttıkça, insan müdahaleleri ile ekolojik dengeye zarar verecek her etki de doğru orantılı olarak artmaktadır. Sorunu kaynağında çözmeyen ve ekolojik kriterlere uygun olmayan arazi kullanımları ile ortaya çıkan müdahaleler olumsuz etki yaratmaktadır. Müdahale gören arazilerin/ekosistemlerin/peyzajların onarımında zaman, maliyet ve emek hızla artmaktadır. Bu olumsuz etkilerin; ekosistemleri oluşturan peyzaj ölçeğinde değerlendirilmesi ve analizi yapılarak bütüncül bir yaklaşım içinde ekolojik temelli olarak çözümlenmesi gerekmektedir. Hasarları önlemenin ya da azaltmanın tek yolu faaliyet öncesi planlamayla mümkündür (Kalaycı ve Uzun, 2015).

Bu bağlamda insan etkisiyle bozulmuş doğayı onarma çalışmalarına dünyadan ve ülkemizden bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

Dünya’da Bazı Peyzaj Onarımı / Reklamasyon Örnekleri

Yeni Zelanda Newmont Waihi Altın Madeni Onarım Çalışması (Newmont Waihi Gold Mine - Waihi, New Zealand)

Yeni Zelanda nüfusunun neredeyse yarısının yaşadığı Auckland, Hamilton, Tauranga ve Rotorua büyük şehirleri bu bölgeye 90 dakika mesafede bulunmaktadır. Burada 1970’ lerden bu yana açık ocak madenciliği yapılmaktadır. Martha Mine Waihi ilçesinde yer alan işletme; işleme tesisi, atık depolama alanı, su arıtma tesisi barındırmaktadır. Maden alanı kırsal bir bölgede yer almaktadır. 2014 yılına kadar faaliyetini sürdüren maden faaliyeti bittikten sonra doğa onarımı yapılmış ve resimdeki hale

getirilmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Newmont Waihi Altın Madeni/ Faaliyet Bittikten Sonra- Onarım Çalışmasından Sonra (Anonymous 2015a)

Kanada Gregg Nehri Maden Alanı Onarım Çalışmaları (Gregg River Mine - Alberta – Canada)

Gregg nehrinin 43 km. yakınında Hinton ve Rocky dağlarının yamacında bulunan kömür maden yatağının 1978 yılından bu yana faaliyette olduğu bilinmektedir. Faaliyeti bittikten sonra alan peyzaj onarımı gerçekleştirilerek aşağıdaki hale getirilmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Kanada Gregg Nehri Maden Alanı Faaliyet Bittikten Sonra-Onarım Çalışmasından Sonra (Anonymous 2015c)

Groundscaper Otel Projesi

Çin' in Şangay kentine yakın maden ocağı faaliyeti bittikten sonra kapatılmıştır. Madencilik sırasında yaklaşık 100 metre derinlikte çukur açılarak açık ocak madenciliği yapılmıştır. Bu çukurda çok yüksek paralar harcanarak otel ve gölet yapılması planlanmıştır. Hizmete açılması planlanan 19 katlı otelin ve çevresinin onarımı kapsamında hedeflenen projede, otelin bir kısmı su altında olacak, büyük akvaryumlar, su altı restoranları gibi kullanımlar yer alacaktır (Şekil 5).

Şekil 5. Groundscaper Otel Projesi öncesi ve sonrası (Anonymous 2015e; McCandless 2013).

Brownstone Park Projesi

Connecticut'un Portland kentinde bulunan kireçtaşı ocağı, 1930 yılında terkedildi ve onarımı

yapılmadığı için 30 kişinin ölümüne neden oldu. Bu park, 2008 yılında bir macera parkı olarak düzenlenerek rekreasyon alanı olarak halka kazandırıldı (Şekil 6).

Şekil 6. Brownstone Park (McCandless 2013).

Butchart Garden

Anonymous (2009a)'ya göre, 1904 yılının başlarında Kanada'nın British Columbia eyaletinde 20 ha alana sahip terk edilmiş bir taş ocağının onarımı ile Butchart Garden isimli botanik bahçesi oluşturulmuştur (Şekil 7). 1940 yılında halka açılan parka her yıl bir milyondan fazla ziyaretçi gelmektedir. Mart ayından Kasım ayına kadar 700' ün üzerinde bitki türü bulunmakta ve 1.000.000 üzerinde bitki dikilmektedir (Özcan 2009).

Şekil 7. Butchart Garden'ın eski ve yeni durumu (Özcan 2009: Butchart Garden Ltd.)

Quarry Falls Reskreyon Merkezi

San Diego, Kaliforniya' da bulunan eski taş ocağı 2008 yılında bu planla rekreasyon alanı olarak planlandı (Şekil 8). Fakat 2010 yılına kadar onarım başlayamadı ve şu an onarımda olan alanın düzenlenmesinin 2025 yılına kadar sürmesi beklenmektedir (McCandless 2013).

Şekil 8. Quarry Falls' in yeni durum skeci ve planı (McCandless 2013).

Bellwood Quarry Su Temin Merkezi ve Rekreasyon Alanı

Su sıkıntısı yaşayan Atlanta' da yer alan taş ocağının su ocağının su temin merkezi ve yakın çevresinin rekreasyon alanı olarak onarılması planlanmıştır (Şekil 9). 1999 yılında onarımına başlanmıştır. 2006 yılında hazır hale gelmiştir (McCandless, 2013).

Şekil 9. Bellwood Quarry' nin mevcut durumu (McCandless 2013).

Türkiye' de yapılmış peyzaj onarımı çalışmalarına ilişkin örnekler rehabilitasyon ağırlıklı olup, daha çok rekreasyonel kullanım anlamında açık yeşil alanlara, piknik alanlarına eski maden alanlarının dönüştürülmesi şeklinde olmuştur. 2007 yılında Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği bağlamında zorunluluk arz eden bu onarım çalışmalarına TKİ/ Yatağan Açık Ocak Kömür Madeni Sahası- Muğla, TKİ/ Çan Açık Ocak Linyit Madeni Sahası-Çanakkale, TKİ/ Tunçbilek Açık Ocak Linyit Madeni Sahası- Kütahya, Koza Altın/ Havran Altın Madeni Sahası- Balıkesir, Çan-Kaya A.Ş./ Çankırı Yeraltı Tuz Madeni İkizköy Toprak Döküm Sahası Düzenlemesi ve Ağaçlandırma Alanı (Şekil 10), Ege Linyitleri İşletmesi' nden Toprak Döküm Sahasının Ağaçlandırılma Alanı (Şekil 11), Güney Ege Linyitleri İşletmesi' nde Toprak Döküm Sahasının Ağaçlandırılma Alanı (Şekil 12), Aydın' da yer alan maden ocağı alanı (Şekil 13) örnek olarak verilebilir.

Şekil 10. İkizköy toprak döküm sahası düzenlemesi ve ağaçlandırma çalışmalarının ilk durumu (Anonim 2011a).

Şekil 11. Ege Linyitleri işletmesi' nden toprak döküm sahasının ağaçlandırılmasına ait bir görüntü (Anonim 2011a).

Şekil 12. Güney Ege Linyitleri işletmesi' nde toprak döküm sahasının ağaçlandırılmasına ait bir görüntü (Anonim 2011a).

Şekil 13. Aydın’ da yer alan maden ocağı ve sonrası (İpekşen 2014).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası ve ulusal olarak iki grupta incelenen örnekler doğrultusunda görülmüştür ki; teknoloji gelişimiyle, artan nüfusla birlikte sanayinin hızla büyümesi ve bu bağlamda artan hammadde ihtiyacının karşılanması adına ihtiyaç duyulan yeraltı kaynaklarımızdan vazgeçme ve bu zenginlikleri kullanmama ihtimalimiz bulunmamaktadır.

Maden sahalarının ülkemizdeki onarım örnekleri incelendiğinde temel amacın rehabilitasyon (iyileştirme) olduğu ve ağaçlandırma çalışmalarının temel olduğu görülmektedir. Yurtdışı örneklerinde olduğu gibi maden alanlarının faaliyet sonrasında farklı amaçlarla özellikle rekreasyonel aktiviteler için kullanılması bu alanların olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesinde de önemli bir rol oynayacaktır. Bu kapsamda piknik alanı, açık yeşil sahalar, golf alanları, oyun parkları, botanik bahçeleri, bisiklet ve gezinti yolları, dinlenme alanları, seyir terasları, çocuk oyun alanları, kamp alanları, yapay göletlerle kent parkları vb. rekreasyonel aktivitelere gerekli çalışmalar yapılarak yer verilebilir.

Peyzaj onarım süreci, madencilik ya da herhangi bir müdahale edilmiş peyzajda, işletme öncesi, işletme sırası ve işletme sonrasındaki çalışmaları içerir. 2007 yılında yayımlanan “Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği” onarım çalışmaları için önemli bir aşamadır. Ancak sadece madencilik çalışmaları değil sanayi, tarım, turizm vb. farklı sektörler için de “peyzaj onarım planlarının” oluşturulması son yıllardaki çevre sorunları düşünüldüğünde bir zorunluluktur (Uzun vd. 2009).

Bu bağlamda çıkarılacak yönetmeliklerin sadece orman alanlarını değil, tarım, sanayi, katı atık, maden ve taş ocakları gibi doğa onarımı gerektiren tüm alanları içermesi önerilmektedir. Ayrıca ilgili kurumlarla ve il yöneticileri ile işbirliği içinde kent yakın çevresindeki onarım gerektiren alanlar için rekreasyonel amaçlı peyzaj onarım/reklamasyon planları hazırlanması gündeme getirilmelidir. Bu kapsamda karar vericiler için gerekli yasal araçlar hayata geçirilmelidir. Bu sayede sosyal, ekonomik ve çevresel koşulların uygun olduğu yerlerde yapılacak aktif ve pasif rekreasyonel aktivitelerin yer aldığı arazi kullanım planları o bölge halkının yaşam konforuna ve aynı zamanda sorunlu alanın çevre ile entegrasyonuna da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, D. (2007), Türkiye’de Açık Ocak Kömür Madenciliği Sonrası Peyzaj Onarım Çalışmalarının İrdelenmesi Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (*Yüksek Lisans Tezi*) Ankara.
- Akpınar, N. (1993), Açık kömür ocaklarında çevresel etkilerin değerlendirilmesi ve doğa onarım çalışmalarının Milas-Sekköy açık ocağı örneğinde incelenmesi, *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Aktaş, E. (2008), Bozulmuş Alanların Ekolojik Rehabilitasyonu ve İzmir- Belkahve yöresi Taş Ocaklarının Ekolojik Rehabilitasyonu Üzerine Bir Araştırma Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (*Yüksek Lisans Tezi*) İzmir.
- Anonymous (2001), Stream Corridor Restoration: Principles, Processes and Practices. The Federal Interagency Stream Restoration Working Group National Engineering Handbook, USDA-Natural Resources Conservation Service.

- Anonim 2014a, Maden. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Maden> , 16.06.2014.
- Anonymous 2015a, Rehabilitation and closure. <http://www.waihi.org.nz/businesses/newmont-waihi-gold/>, 13.10.2015.
- Anonymous 2015b, Newmont Waihi Gold. <http://www.waihi-gold.co.nz/environment/rehabilitation/>, 13.10.2015.
- Anonymous 2015c, Luscar Coal Mine. <http://wikimapia.org/1938377/Luscar-Coal-mine> , 13.10.2015.
- Anonymous 2015d, Mine Closure 2011+ 35th Annual TRCR Symposium “ A Success”. <http://www.trcr.bc.ca/mine-closure-2011-35th-annual-trcr-symposia-a-success/> , 13.10.2015.
- Anonymous 2015e, Songjiang Hotel. <http://inhabitat.com/songjiang-hotel-construction-begins-eco-resort-nestled-into-100-meter-deep-quarry/> , 13.10.2015.
- Anonymouse 2015f, Weiliczka Tuz Madeni. <http://www.azgezmis.com/wieliczka-tuz-madeni-polonya/>, 13.10.2015.
- Cındık, Y., Acar, C. (2010), Faaliyeti Bitmiş Taş Ocaklarının Yeniden Rehabilitasyonu ve Doğaya Kazandırılması. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 11(1): 11-18
- Görcelioğlu, E. (2002), *Peyzaj Onarım Tekniği*. İstanbul: Orman Fakültesi Yayın No: 470. 97-100s., 236-237s.
- Gültekin, P. (2010), Düzce Uğursuyu ve Aksu Havzaları Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi Ve Peyzaj Yönetimi Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (*Yüksek Lisans Tezi*) Düzce
- Hart, J. (2007), Aggregate Mining Unit Reclamation Plan Guidelines Division of Mined Land Reclamation
www.mines.gov.bw/rehabilitation%20Guidelines%20for%20sand%20and%20gravel%20, 03.03.2009.
- İpekşen, E. (2014), Maden arazisiydi, zeytin ormanı oldu; kömür çıkıyordu, zeytinyağı üretiliyor. <http://t24.com.tr/haber/maden-arazisiydi-zeytin-ormani-oldu-komur-cikiyordu-zeytinyagi-uretiliyor,279605> , 11.07.2016.
- Kalaycı, M. ve Uzun, O. (2015), Maden Alanları Peyzaj Onarım Çalışmaları ve Bazı Rekreatif Aktiviteler. 3.Rekreatif Araştırmaları Kongresi, Eskişehir. 369-368 s.
- Kalaycı, M. (2016). Maden Ocaklarında Peyzaj Onarımı ve Planlarının Hazırlanması: Kastamonu-Devrekani Örneği, Düzce Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*) Düzce.
- McCandless, C. (2013), No Longer Just a Hole in the Ground. ss.1-18.
- Okyay, V., Aydın, O. (2013), Madenlerde Saha Düzenlemesi (Rekültivasyon - Rehabilitasyon). *Madencilik Türkiye Dergisi* 29: 64-78 s.
- Özcan, A. U. (2009), Ankara- Hasanoğlan Taş Ocaklarının Onarımı ve Kentsel Kullanım Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (*Doktora Tezi*) Ankara
- Seçgin, B., Yayım, D. (2006), Taş ve Maden Ocağı Alanlarının Rehabilitasyonu Olanakları (İstanbul Ağaçlı Yöresi Açık Maden Alanı Örneği). *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* B 56(2): 1-9 s.
- Topay, M., Sertkaya Aydın, Ş. ve Koçan, N. (2007), Taş Ocaklarının Peyzaja Etkileri ve Yeniden Kullanımlarına Yönelik Çözüm Önerileri: Bartın İli Örneği. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi* A (2): 134-144 s.
- Uzun, O., Bollukçu, P. (2009), Bartın Merkez İlçe Sınırları İçinde Yer Alan Açık Ocak İşletmelerinin Peyzaj Onarımı – Biyolojik Onarım Açısından Değerlendirilmesi. 1. Batı Karadeniz Ormancılık Kongresi, Bartın Üniversitesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* (2): 486-500
- Yavuzşefik, Y., Uzun, O. (2005), *Peyzaj Onarım Tekniği*. Düzce. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Orman Fakültesi. 1s.
- Uzun, O. (2014), Peyzaj Onarım Süreci: Kuramsal Temeller ve Bazı Biyoteknik Yöntemler. Ulusal Mermer Ve Taş Ocakları Onarım Teknikleri Sempozyumu. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. 214-226 s. Onarım Teknikleri Sempozyumu. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. 214-226 s.

AARHUS SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA TÜRKİYE'DE ORMANCILIKTA YARGIYA ERİŞİM KONUSUNDA BİR ARAŞTIRMA

Orman Yük. Müh. Çağla ÇELİK¹
Doç. Dr. Osman Devrim ELVAN²

Özet

25 Haziran 1998 tarihinde Danimarka'nın Aarhus Kentinde Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (ECE) tarafından imzaya açılmış olan ve 30 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi), ele aldığı konular bakımından uluslararası çevre hukukunun gelişiminde yeni bir dönemi temsil etmektedir. Çalışmada, yargıya erişim konusunda mevzuat ve uygulamaya dayalı SWOT analizi yapmak suretiyle, metot sonucunda elde edilen verilerin denetlenmesi yoluna da gidilmiştir. Yapılan çalışma, Türkiye'de çevresel konularda yargıya erişim, konusunda eksiklikler yaşanmakla birlikte temel niteliklerinin yeterli olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Aarhus Sözleşmesi, Yargıya Erişim, Çevre Hukuku.

ACCESS TO JUSTICE IN FORESTRY IN THE SCOPE OF AARHUS CONVENTION**Abstract**

Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention) opened for signature at Aarhus (Denmark) by United Nations Economic Commission for Europe (ECE) on 25 June 1998 and come into force on 30 October 2001, represents a new period in development of international environmental law in terms of the topics it handles. In this study, the data were controlled by a SWOT analysis based on the legislation and practice of access to justice. The study suggests that the basic qualities of access to justice in environmental matters in Turkey are sufficient, although there some deficiencies.

Keywords: Aarhus Convention, Access to justice, Environmental Law.

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Sorumlu yazar/Corresponding Author, Orman Genel Müdürlüğü Adapazarı Orman Bölge Müdürlüğü, Türkiye, caglatuzcuoglu@gmail.com

² İstanbul Üniversitesi, Türkiye, elvan40@istanbul.edu.tr

1.GİRİŞ

Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını ve bu nitelikteki bir çevreyi gelecek nesillere aktarma yükümlülüğünü ifade eden çevre hakkının uygulanmasını sağlayan usullerin birleşimi olan katılım hakkı 3 unsuru kapsamaktadır. Bu unsurlar devlete, vatandaşları bilgilendirme konusunda önemli bir ödev yükleyen ve şeffaf olma zorunluluğu getiren bilgi ve belge edinme hakkı; çevresel unsurların yönetimine ilişkin hazırlanan planlara ve çevre üzerinde etkisi olacak faaliyetlere izin verme sürecinde aktif olarak katılma hakkı ve verilen kararların hukuki denetimden geçmesini sağlayan yargı yoluna başvurma hakkı şeklindedir (Özdek, 1993).

Çevre haklarına bağlı bu usulü haklar bağlayıcı küresel ve bölgesel anlaşmalar aracılığıyla politika araçlarına dönüşmektedir. Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Konseyi tarafından 25 Haziran 1998 tarihinde imzaya açılan ve 30 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren Aarhus Sözleşmesi bunlardan en kapsamlı ve ayrıntılı olanıdır. Aynı zamanda şimdiki ve gelecek kuşakların sağlıklı ve daha iyi bir çevrede yaşam haklarının korunmasına katkı sağlamak amacıyla, çevresel konularda bilgi ve belge edinme, karar vermede halkın katılımı ve yargıya erişimi konularını ele alan ilk uluslararası sözleşmedir.

1.1 Aarhus Sözleşmesi

Esas metni 3 bölümden oluşan Aarhus Sözleşmesi, 1 giriş ve 22 madde ile 2 ek içermektedir. Sözleşmenin giriş kısmında taraflar, çevre konusundaki uluslararası belgelere uygun bir şekilde, çevreyi korumak, şimdiki ve gelecek kuşakların sağlıklı ve iyi bir çevrede yaşam hakkının olduğunu kabul etmek, bu yönde halkın bilinçlendirilmesi ve katılımın gerekliliğine inanmak ve bu amaçları gerçekleştirmek için kişi, kuruluş ve araçlardan yararlanmak konularında görüş birliğine vardıklarını ifade etmiştir.

Sözleşme metni ise başlıca 1. maddede, sözleşmenin nesillerin sağlıklı bir çevrede yaşaması için, çevresel bilgiye erişim, karar alma sürecine halkın katılımı ve yargıya başvuru hakkını garantiye almak olan amacını belirtir. 2. Madde sözleşme içinde geçen tanımları açıklamaktadır. 3. madde ise sözleşme taraflarının uymaları gereken genel hükümleri içerir. Bu maddeye göre, taraflar sözleşme amaçlarını yerine getirebilmek için gerekli önlemleri alacak ve bunun için yardımcı olacaklardır.

Aarhus Sözleşmesi'nin ikinci bölümünde ise 4. madde “Çevresel Bilgiye Erişim” konusunu düzenler. Bu maddeye göre, çevresel bilginin bilgi talebinden 1 aylık süre içerisinde verilmesi gereklidir. Maddede aynı zamanda talebin reddedilebileceği durumlar da belirtilmektedir. Sözleşmeye göre 3 durumda talep reddedilebilir. Talebin sunulduğu kamu otoritesi talep edilen bilgiye sahip değilse, talep açık bir şekilde makul değilse ve talep edilen bilginin ilgili kamu otoritelerinin iç yazışmalarını ilgilendirmesi durumunda çevresel bilgi talebi reddedilebilir (Yancı, 2004). Sözleşmenin 5. maddesi ise “Çevresel Bilginin Toplanması ve Dağıtılması” başlığını taşır (Coşkun, 2002). Halkın çevresel kararlara katılımı sözleşmenin 6-8. maddelerinde, çevresel konularda yargısal başvuru ise 9. maddede düzenlenmektedir (Güneş, 2010). Bu maddede esas olarak, sözleşmenin 4. maddesinde düzenlenmiş olan çevresel bilgiye erişim hakkının ihlali, 6. maddede düzenlenmiş olan belirli çevresel faaliyetlere ilişkin kararlara halkın katılımı ilkesine aykırılıklar, ulusal hukukun ihlali durumlarında, ilgilinin başvurusu üzerine mahkeme veya ulusal mevzuata göre oluşturulmuş tarafsız ve bağımsız bir organ önünde yürütülecek bir denetim prosedürü öngörülmektedir. Yargısal başvuru hakkı bu

bağlamda, çevresel bilgiye erişim ve halkın çevresel kararlara katılım hakkının bir güvencesi olmanın yanı sıra ulusal çevre hukuku ihlallerini de önlemenin genel bir yöntemi olarak ele alınmıştır (Güldoğan, 2007)

Aarhus Sözleşmesi'nin üçüncü bölümünde ise, sözleşme ile ilgili diğer hususlara yer verildiği görülür. 10. maddede "*Tarafların Toplantıları*" başlığıyla sözleşmenin işleyişine ilişkin kurallar ortaya konulurken, 11. madde her bir tarafın bir adet oy hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. 12-18. maddeler ise sırasıyla, sekreteryaya, ekler, sözleşmenin değiştirilmesi, sözleşmeye uyumun denetimi, anlaşmazlıkların çözümü, imza ve depoziter başlıklarını taşımaktadır. Sözleşmesinin 19. maddesinde "*Onay, Kabul, Tasdik ve Katılma*"; 20. maddede "*Yürürlüğe Girme*"; 21. maddede "*Geri Çekilme*" düzenlenmiş iken, 22. madde "*Bağlayıcı Metinler*" başlığını taşımaktadır. Sözleşme hükümlerinin bitiminde yer alan EK-I'de ise, çeşitli başlıklar altında izin verilmiş sürecinde 6. madde çerçevesinde halkın katılımının zorunlu olduğu faaliyetlere yer verilmiştir. Son olarak EK-II'de, tahkime ilişkin düzenlemeler yer almaktadır (Güneş, 2010).

Aarhus Sözleşmesi doğrultusunda; ulusal, bölgesel ve diğer düzeylerdeki hükümetler, kamu yönetimi görevleri ifa eden ve çevre ile ilgili kamusal sorumluluklara sahip olan kişiler ve her türlü bölgesel ekonomik bütünleşme kuruluşları, bilgiye erişim, karar süreçlerine halkın katılımının sağlanması ve çevre konularında yargıya erişim haklarının garanti edilmesinden sorumludurlar (Güneş, 2010).

Aarhus Sözleşmesinin genel amacı; daha iyi bir çevresel koruma sağlamak için çevresel konularda halkın genel anlayış seviyesini ve katılımını geliştirmektir.

1.2 Aarhus Sözleşmesinin Tarihsel Gelişimi

Çevre sorunları uluslararası siyasal gündemin bir parçası haline ilk geldiğinden beri hem ulus hem de insan odaklı ele alınmıştır. Ancak mülkiyet hakkı uygulamaları sayılmazsa çevre düzenlemeleri gerek ulusal gerekse de uluslararası düzlemlerde uzun süre sadece kamu politikaları olarak tasarlanmıştır.

1970 öncesinde sağlık hakkı kapsamında ele alınan çevre hakkı, 1970'li yıllarla birlikte insan hakları alanında ayrı bir hak olarak tanımlanmaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde çevre hakkı hem uluslararası anlaşma ve belgelerde hem de Türkiye'de anayasa ve çeşitli yasal düzenlemelerde yerini almıştır (Gönüllü, 2014)

Kaboğlu (1992) çevre hakkını, sağlığın, beden bütünlüğünün ve yaşamın kendisinin korunması aracı olarak tanımlamaktadır. Ayrıca insanlığın ortak malvarlığı üzerinde bir çeşit mülkiyet hakkı yaratan dengeli ve uyumlu bir çevre hakkının, öteki özgürlükler için, ortak alan ve uzlaşma zemini oluşturarak onların gerçekleşme ve varlık koşuluna dönüşmekte olduğunu da belirtmektedir.

Son yıllarda yeni yasalara ya da anayasalara giren ve çevre korumanın en etkin hukuksal aracı olan "çevre hakkı", çevre hukukunun hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde yetersizliklerinin ve boşluklarının meydana getirdiği açıkları gidermek amacı ile oluşturulmuştur (Özdek, 1993). Çevre hakkının uluslararası ölçekteki temeli 1972 Stockholm Bildirgesi, 1982 Dünya Doğa Şartı, 1981 Afrika İnsan Hakları Şartı ve 1992 Rio Bildirgesine dayanır. Çevre hakkının dayanağını oluşturan dolaylı belgeler ise, 1966 tarihli Paktları ile birlikte 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1950 İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesidir (Kaboğlu, 1992).

Çevre hakkının uygulanmasını sağlayan usule ait haklar çok taraflı çevre koruma sözleşmesi olan Aarhus sözleşmesi ile kabul edilmiştir (Özer, 2009)

Çevresel konularda bilgi ve belgelere erişim, halkın katılımı ve yargıya erişime ilişkin düzenlemelere yer veren uluslararası bir antlaşmanın ortaya konması her ne kadar ilk defa Aarhus Sözleşmesi ile mümkün olmuşsa da, bu tarz bir uluslararası antlaşmanın hazırlanmasına yönelik taleplerin esasında daha eskiye dayandığını ifade etmek gerekir (Turgut, 2012).

Aarhus sözleşmesinin temelinde 1980'li yılların sonundan itibaren BM/AKE'nin "Avrupa için Çevre" süreci dâhilinde yapılan çalışmalar yatmaktadır (Güldoğan, 2007).

Çevre hukukunun uluslararası düzeyde gelişmesini sağlayan en önemli gelişme kuşkusuz Stockholm Konferansı olmuştur (Dinç, 2008). Çevrenin hukuksallaşması için eğer başlangıç noktası alınacaksa kuşkusuz en önemli tarih Stockholm Konferansının toplanmasıdır. 113 ülkeden, 19 hükümetler arası kurumun ve 400'den fazla hükümetler arası organizasyonun ve sivil toplum örgütünün katılımı ile 5-16 Haziran 1972 yılında İsveç'in Stockholm kentinde Birleşmiş Milletler himayesinde toplanan Stockholm Konferansı çevre sorunlarını-uluslararası bir konferans düzeyinde konu etmiştir.

Konferans sonucunda "Stockholm Bildirgesi" adıyla yayımlanan bildiride, insan-çevre ilişkileri, insan etkinliklerinin çevre üzerindeki olumsuz etkileri, ülkelerin ekonomik gelişme sorunları, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, uluslararası örgütlerle uluslararası hukuk gibi konulara değinilerek, uluslararası dayanışma ve işbirliğinin önemi vurgulanmıştır (Keleş ve Ertan, 2002). 26 maddeden oluşan bildirinin ilk maddesinde "İnsan kendisine onurlu ve iyi bir yaşam sürmeye olanak veren nitelikli bir çevrede, özgürlük, eşitlik ve tatmin edici yaşam koşulları temel hakkına sahiptir. İnsanın bugünkü ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve geliştirmek için ciddi bir sorumluluğu vardır. (Kaboğlu, 1992). Bu bakımdan; kayıtsızlık, ırk ayrımı, ayrımcılık, kolonial veya diğer biçimlerde baskı, yabancı hâkimiyetini destekleyen, sürekli kılan politikalar mahkûm edilmiştir ve terk edilmelidir." denilerek, insanların onurlu ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için, elverişli bir çevrede yaşama temel hakkına sahip oldukları, bugünkü ve gelecek kuşaklar için çevreyi koruma ve iyileştirme konusunda bir sorumlulukları bulunduğu belirtilmiştir (Keleş, Ertan,2002). Bu ifade ile ilk kez "Çevre Hakkı" olgusu işlenmiştir (Demirkol, 2013). Ayrıca bu şekilde gelecek kuşakların da hakları gözetilmiş olmaktadır (Gönüllü, 2014)

Konferansın en önemli sonucu, farklı siyasal rejimlere ve gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerin, insan sağlığı için bir ön koşul olarak, ortak bir sorumluluğa sahip olduklarını benimsemeleridir. Stockholm Bildirgesinde belirtilen; sağlıklı ve insan onuruna yaraşır bir çevrede yaşama ilkesinin, çevreyle ilgili ulusal ve uluslararası birçok belgeye girmesi, bu bildirgenin çevre bilincinin gelişmesini olumlu ölçüde etkileyerek çevrenin bir insan hakkı olarak algılanmasına katkı sağladığı söylenebilir.

BM Genel Kurulu tarafından 1982 tarihinde Dünya Doğa Şartı kabul edilerek, insanoğlunun doğanın bir parçası olduğu belirtilerek, her türlü yaşam şeklinin insana sağladığı faydaya bakılmaksızın değerli olduğu felsefesi benimsenmiştir. Anlaşmanın önsözünde belirlenen bu felsefe, çevre etiği türlerinden, "bütüncül çevre etiği" ile paralellik göstermektedir. Bu etik türünde de, insan doğanın bir parçası kabul edilmekte, çevre, insana sağladığı faydaya bakılmaksızın değerli kabul edilmektedir (Turgut, 2012). Doğal kaynakların korunması ve kullanılmasına yönelik genel ilkelerin belirlenmesinin çevre hakkı açısından önemi, çevrenin ortak gelecek için önemli olduğu bilincinin oluşmasına sağladığı katkıdır.

BM Genel Kurulu tarafından, 1972 Stockholm Konferansı'nda alınan kararların ne ölçüde yaşama geçirildiğinin değerlendirilmesi ve bunun ışığında, küresel ölçekte çevre ve kalkınma sorunlarının tanımlanması ve çözümlerine yönelik stratejiler geliştirilmesi amacıyla, 1983 yılında BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (UNEP) oluşturulmuştur.

UNEP'in kuruluş amacı uluslararası sözleşmelerin hazırlanması olmamasına rağmen 1976 yılından itibaren bünyesinde gerçekleşen çeşitli diplomatik konferanslarda ve 1982 yılından itibaren Montevideo Programı 32 çerçevesinde, 48 adet çok taraflı sözleşme ve protokolün hazırlanmasını ve müzakerelerin yürütülmesini sağlamıştır.

Bu Komisyon tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda, 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” başlıklı ünlü rapor yayımlanmıştır. Bu raporun çıkış noktası, çevre ile kalkınma arasında var olduğu varsayılan uyumsuzluğun, dengeli ve sürekli gelişme olarak adlandırılan yöntemle giderilebileceği fikridir (Keleş ve Ertan, 2002).

Komisyon'a başkanlık eden Gro Harlem Brundtland'ın, aynı dönemde Norveç Başbakanı olması sonrasında sağlanan güçlü politik destek nedeniyle, “*Brundtland Raporu*” olarak da adlandırılmıştır. Bu rapor, “sürdürülebilir kalkınma” kavramını, “bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak” biçiminde tanımlamış olup, bunun yaşama geçirilmesine yönelik küresel eylem planına giden yolun temel taşlarını döşemiştir. Aynı zamanda bu rapor, dünyada giderek ağırlık kazanmaya başlayan “vatandaş katılımı” konusunda ise, bekleneni vermekten uzak kalmıştır (Emrealp, 2005).

Brundtland Raporu'nun ekleri arasında yer alan, “Çevrenin Korunmasına, Sürekli ve Dengeli Gelişmeye İlişkin Tüzel İlkeler” adlı belgenin ilk maddesinde, bütün insanların kendi sağlık ve esenlikleri için yeterli bir çevreye hakları olduğu vurgulanarak, çevre hakkına verilen önem ortaya konmuştur.

Ortak Geleceğimiz raporuna destek veren ülkeler, Rapor 'da yer alan önerilerin yaşama geçirilmesini sağlayacak küresel bir taahhüt belgesi ve eylem planı hazırlanması amacıyla, yeni bir Birleşmiş Milletler zirvesi düzenlenmesi yönünde ortak girişimde bulunmaya başlamışlardır. (Beyhan, 2008).

Bunun sonucunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1989 yılında aldığı bir kararla, bir “Çevre ve Kalkınma Zirvesi” düzenlenmesini kararlaştırmıştır. Haziran 1972'de düzenlenen Stockholm Konferansı'ndan tam 20 yıl sonra, Haziran 1992'de düzenlenmesi kararlaştırılan bu zirvenin hazırlık çalışmaları hızla başlatılmıştır. Bu zirvenin katılımcıları arasında çok sayıda devlet temsilcisi, yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlar, iş dünyası ve diğer çevrelerden yetkililer vardır.

Yeryüzü Zirvesi olarak da adlandırılan BM Çevre ve Kalkınma Zirvesi (UNCED), 3-14 Haziran 1992'de, 178 ülkenin katılımıyla, Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde imzalanmıştır. Rio Zirvesi, yalnızca sürdürülebilir kalkınma kavramını hayatımıza sokmakla kalmayarak, katılımcı mekanizmaların ve süreçlerin önce Birleşmiş Milletlerce, ardından da tüm hükümetler ve diğer kurum ve kuruluşlarca benimsenmesini sağlamıştır.

Konferansta, yaşam kalitesinin ve insan sağlığının geliştirilmesi, atmosferin, biyolojik çeşitliliğin, tatlı su kaynaklarının, arazi kaynaklarının ve denizlerle kıyı alanlarının korunması gibi oldukça farklı konularda değerlendirmeler yapılmıştır. Konferans sonunda “Çevre ve Kalkınma Üzerine Rio Deklarasyonu” ile, “Gündem21” ve “Orman İlkeleri” isimli bildiriler yayımlanmış, “İklim Değişikliği Sözleşmesi” ile “Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi” olarak 5 Rio belgesi imzalanmıştır (Ertürk, 2009). Bu gelişmeler ile Rio Zirvesinin de çevre hakkının uluslararası alanda korunmasında önemli katkıları olmuştur.

Rio Deklarasyonu, ülkelerin, çevre ve kalkınma konularındaki hak ve yükümlülüklerini belirleyen 27 ilkeden oluşmakta olup, birinci ilkede insanların sürekli ve dengeli kalkınmanın

merkezinde olduğu, sağlıklı ve verimli, bir hayat hakkına sahip oldukları belirtilmektedir (Ertürk, 2009).

Deklarasyonun onuncu ilkesinde ise; “Çevre konuları en iyi şekilde tüm ilgili vatandaşların uygun seviyede katılımıyla ele alınabilir. Ulusal seviyede her bireyin zararlı maddeler ve topluluklarındaki faaliyetlerine dair bilgiler dâhil olmak üzere kamu makamları tarafından elde tutulan çevreye ilişkin bilgilere münasip bir şekilde erişim hakkı ve karar alma süreçlerine katılım fırsatı olmalıdır. Devletler kamunun farkındalığını ve katılımını bilgileri geniş ölçekte elde edilebilir kılarak teşvik etmelidir. Tazminat ve tashih dâhil olmak üzere adli ve idari işlemlere etkin bir erişim temin edilmelidir.” Denilmektedir (Güldoğan, 2007).

Böylece Rio Bildirgesi çevre hakkının ana unsurlarını; katılım hakkı, bilgi edinme hakkı ve başvuru hakkı olarak üç usulü hak olarak belirtmiştir. Bildirge bu usulü hakları vatandaşlar tarafından ulusal seviyede bireysel, isteğe bağlı ve etkin şekilde kullanılacak düzenlemeler olarak öngörmektedir. Devletlerden ise bu hakları sadece negatif şekilde kabul etmeleri değil, kullanılmaları amacıyla pozitif şekilde benimsemeleri beklenmektedir. Vatandaşların doğru koşullar altında çevreyi korumak amacıyla harekete geçecekleri zımni olarak kabul edilmektedir.

Konferans sonunda ayrıca Gündem 21 adıyla bir eylem planı ortaya konulmuştur. Gündem 21'e göre çevre ve kalkınma sorunları birlikte ve küresel ortaklıkla ele alınmalıdır. Gündem 21'in uygulanmasından öncelikle hükümetler sorumlu olmakla birlikte halkın ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı da gerekmektedir.

Rio Zirvesinden sonra küresel olarak kabul görmüş olan sürdürülebilir kalkınma kavramının bölgesel bazda hayata geçirilmesi için AEK kapsamında sürdürülen faaliyetler hız kazanmıştır. Bu çevrede başlatılan “Avrupa için Çevre” süreci, Avrupa bölgesinde giderek artan çevresel problemlere ortak çözüm önerileri sunan ve üye ülkelerarası koordinasyon ve işbirliğini sağlayan bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Avrupa için Çevre sürecinde ilk Bakanlar Toplantısı 1991 yılında Çekoslovakya'da (Dobris), ikincisi 1993 yılında İsviçre'de (Luzern), üçüncüsü 1995 yılı Ekim ayında Sofya'da, son olarak dördüncüsü ise 23-25 Haziran 1998 tarihlerinde Danimarka'nın Aarhus kentinde düzenlenmiştir.

Sofya'da düzenlenen 3. Çevre Bakanları Konferansı çevresel konularda bilgi edinme ve katılım haklarına ilişkin olarak sözleşme hazırlanmasına karar vermiştir. Konferans sonucunda oluşturulan belge toplam dört bölüm ve 31 maddeden oluşmaktadır. Aarhus Sözleşmesinde olduğu gibi 3 temel üzerine kurulmuştur. Çevresel bilgiye erişim, kamu katılımı ve yönetsel ve yargısal başvuru (Yancı, 2004).

1995 yılında Sofya Bakanlar Konferansı'nda, çevresel bilgiye kamu erişimi ve kamu katılımı hakkında rehberliğin kabulünden sonra 1996 yılında bu konuyla ilgili bir sözleşmenin görüşmelerine başlanmıştır (Yancı, 2004). Çevre Politikası Komitesinin 1996 yılında oluşturduğu geçici bir çalışma grubu sivil toplum örgütlerinin yoğun bir şekilde katılım gösterdiği on müzakere turundan oluşan iki yıllık süreç sonunda kaleme alınan taslak sözleşmeyi oluşturmuştur. Başlarda Avrupa Komisyonu bu sözleşmenin görüşmelerine gözlemci olarak katılmıştır. Ancak daha sonra Komisyon Topluluk adına, bir taraf sıfatıyla görüşmelere katılmaya devam etmiştir.

Aarhus Sözleşmesi 3 ay sonra Danimarka'nın Aarhus şehrinde toplanan Dördüncü Bakanlar Konferansında kabul edilmiştir. Söz konusu konferansta, çok sayıda katılımcının yanı sıra ülkemiz de temsil edilmiştir.

39 devlet ve Avrupa Topluluğu tarafından imzalanan Aarhus Sözleşmesi imzacıların onda altısının onay araçlarını BM Genel Sekreterliği'ne tevdi etmesine müteakiben 30 Ekim 2001'de, yani bir uluslararası yasal araç için hızlı sayılabilecek bir süre içerisinde yürürlüğe girmiştir.

1.3 Yargıya Erişim İlkesinin Anayasa Açısından Değerlendirilmesi

Yargıya Erişim İlkesine ilişkin 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında düzenleme olduğu görülmektedir.

1924 Anayasası incelendiğinde yargıya erişime dair 59. maddesinde “Herkes mahkeme önünde haklarını korumak için gerekli gördüğü yasal aracı kullanmakta serbesttir” hükmünün yer aldığı görülmektedir. 1961 Anayasası incelendiğinde ise; Yargıya erişim konusunun 10’uncu maddede Temel Hakların Niteliği ve Korunması başlığı altında incelendiği görülmektedir (İzgi ve Gören, 2002).

1961 Anayasasından daha ayrıntılı olarak düzenlenen 1982 Anayasasında ise; Yargıya Erişim hakkı madde 2, 5, 9, 10, 37, 138 ve 141/4 da daha dolaylı düzenlenmiş olmakla birlikte madde 36’da “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip” olduğu belirtilirken, mahkemelerin görev ve yetkileri içindeki davalara bakmaktan kaçınamayacakları da hüküm altına alınmış olup yargıya erişim kavramı doğrudan açıklanmıştır.

Türkiye’de 1961 anayasası ile yaygınlaşan yürütmenin yargısal denetimi, çevresel hakları anayasal kazanımlar olarak koruma altına alan 1982 anayasası ile daha geniş bir içerik kazanmıştır (Dinç, 2008).

Yargıya erişimin ayrılmaz bir parçası olan ve kaynağını Anayasamızın 36’ncı maddesinden alan diğer bir kavram ise hukuki dinlenilme hakkıdır. Hukuki dinlenilme hakkı, Yargılamayla hukuki durumu etkilenecek kişilerin, yargılamanın bir süjesi olarak, yargılama konusunda bilgi edinmelerini, açıklamada bulunmalarını, yargılamaya etki edebilmelerini ve yargı mercilerinin bunları dikkate alıp değerlendirerek, gerekçeli şekilde karar vermesini sağlayan sürpriz kararlar karşılığının önüne geçen bir temel hak ve yargılama ilkesidir (Gören, 2015).

Aynı şekilde Anayasamızın 141. maddesine baktığımızda, mahkemelerdeki duruşmaların herkese açık olduğu belirtilerek yargıya erişim hakkı düzenlenmiştir (Kolcuoğlu, 2006).

1982 Anayasası incelendiğinde; Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal eden herkesin, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahip olduğu görülmektedir.

2001 yılı değişiklikleri sırasında “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.” Hükmünün madde metni içerisine alınması oldukça dikkat çekicidir (Ekici, 2004).

1.4. Yargıya Erişim İlkesinin Türk Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi

Türk Mevzuatında çevresel konularda yargıya erişimi kolaylaştıran doğrudan bir düzenleme yer almamakla birlikte genel konulara dair yargıya erişimi düzenleyen kanunlardan yararlanılmaktadır. Söz konusu kanunlar irdelendiğinde 5271 (Ceza Muhakemesi Hukuku Kanunu), 6100 (Hukuk Muhakemesi Kanunu) , 6098 (Türk Borçlar Kanunu), 2872 (Çevre

Kanunu), 492 (Harçlar Kanunu), 5726 (Tanık Koruma Kanunu), 2797 (Yargıtay Kanunu), 5237 (Türk Ceza Kanunu), 4721 (Türk Medeni Kanunu), 6831 (Orman Kanunu), 2575 (Danıştay Kanunu) sayılı Kanunlarda hükümler yer almaktadır. Çalışmamızda, Çevre kanununda yer alan hükümler ve yaklaşımlar aşağıda ifade edilmeye çalışılmıştır.

Özel nitelikteki Çevre Yasa'sının yürürlükte bulunması, İdare Mahkemeleri ve Danıştay'ın 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nu katılımcılığa açık bir yorumla değerlendirmeleri, halkın çevreye yönelik duyarlılığını öne çıkaran bir hukukun gelişmesini sağlamıştır (Elvan, 2015).

Çevre Kanunumuz, çevre politikalarının oluşmasına katılım hakkının esas olduğunu ve Bakanlık ile yerel yönetimlerin, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlü kıldıklarını açıkça belirtmiştir (Güneş ve Aydın, 2004).

Çevre Kanunu'nun 1. maddesinde belirtildiği üzere, herkesin, ortak varlığı olan çevrenin korunmasında menfaatinin bulunduğu hareketle, kirlenmeden zarar gören kişiler gibi, haberdar olanlarında idareye başvurabilmeleri ise, doktrinde, is yükünü arttıracığı gibi eleştirilere konu edilmekte ise de, katıldığımız görüşe göre, çevrenin korunması söz konusu olduğunda, hukuki yarar kavramının, geniş yorumlanması, kanunun amacına uygun düşmektedir (Topçuoğlu, 1998).

Çevre Kanununun "Bilgi Edinme ve Başvuru hakkı" başlıklı 30. maddesinin 1. fıkrasına göre, "*Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes, ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir*". Çevre Kanununda ilgili mercilere başvurma hakkı sadece zarar görenlere değil, çevresel zarardan haberdar olan herkese tanınmıştır (Güneş ve Aydın, 2004). Ayrıca çevre hakkı çevresel zararın önlenmesi kadar çevresel zarar oluştuğunda buna neden olan kişilerin cezalandırılması için gerekli önlemlerin alınması yükümlülüğünü de öngörmektedir (Kaboğlu, 1991)

Buna göre çevresel konularda, herhangi bir menfaat ve hak ihlali koşulu aranmadan herkes ilgili mercilere başvurma hakkına sahiptir. Madde metninde yer verilen, zarar gören veya haberdar olan herkesin, "ilgili mercilere başvurusu" deyişi, idari makamlara başvurma anlamında kullanılmış olup, genel hükümlere göre adli yargıda dava açma olanağı kastedilmemektedir. Böyle bir durumda, zarar gören veya zarardan haberdar olan herkesin, kirlenene, çevreye verdiği zararı gidermesi için tazminat davası açmakta aktüel ve kişisel bir hukuki yararı bulunmadığı kabul edilmektedir.

Çevre Kanunu'nun 30. maddesinde yer alan düzenleme çerçevesinde, ilgili mercilere yapılan başvurular, idare hukuku çerçevesinde, idari makamlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İdari Yargılama Usulü Kanununun 10'uncu maddesine göre; İlgililer, haklarında idari davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılabilmesi için idari makamlara başvurabilecekleri düzenlenirken, başvurunun yapılmasından altmış gün içinde cevap gelmemesi halinde, isteğin reddedilmiş sayılacağı ve bu süre sonunda da, ilgililerin idari mahkemelerde dava açabilecekleri belirtilmiştir.

Ayrıca, mevcut düzenlemelerin, çevreyi kirleten faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınması veya faaliyetin durdurulması bakımından, çevre dernekleri tarafından açılacak birlik davalarına olanak verdiği şeklinde yorumlanması gerektiği de savunulmaktadır (Güneş, 2010).

Bu, yargıya erişim anlamında oldukça geniş kabul edilebilecek ve çevre lehine yorumlanacak uygulamadır.

Aarhus Sözleşmesi'nin yargısal başvuru ile ilgili Türk hukukunda yer alan düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, Türk hukukundaki mevcut durumun Aarhus Sözleşmesi'ne denk olduğu sonucuna varılmaktadır (Turgut, 2012)

2. MATERYAL VE METOD

Çalışmada bulgular değerlendirilirken, bir sivil toplum kuruluşu olan ve kısaca bireysel erişim (The Access Initiative-TAI) olarak adlandırılan grubun belirlemiş olduğu anket ve bu yöntemden önceden belirlenen paydaşların cevapları üzerine kurulmuş olan TAI Metodu soruları kullanılmıştır.

Soruların cevaplarında Çizelge 4.'de belirtilen Puanlama Yöntemi kullanılmış olup elde edilen veriler grafik ile görsel olarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular SWOT Analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir.

TAI, çevresel demokrasi kapsamında çevresel konularda bilgiye erişim, yargıya erişim ve halkın katılımı üzerinde faaliyet gösteren 1999 yılında kurulmuş olup, 150'nin üzerinde sivil toplum kuruluşu ile ortak çalışan bir oluşumdur. TAI metodu günümüzde 30'un üzerinde ülke tarafından kullanılmaktadır (Elvan, 2015).

TAI metodu ülkelerin çevresel demokrasilerini değerlendirmek için seçilmiş davalara sorular üzerinden uygulanmasıdır. Çıkan sonuçlar ise, *bilgiye erişim*, *halkın katılımı* ve *yargıya erişim* olarak üç kategoride değerlendirilmektedir. Her bir kategori ise *hukuk*, *girişim* ve *etkililik* başlıkları altında yorumlanmaktadır.

Hukuk, çevresel konularda yargıya erişim konusunun Türk mevzuatı açısından değerlendirmesi, Girişim ise bu konuda Türkiye'de gösterilen çabalar ve bunun uygulamaya yansımaları sonuçlarını ifade etmektedir. Etkililik kategorisi ise yargıya erişim hakkının ulaşılma derecesi ve etkililiğini ifade etmektedir.

Hukuk başlığı altında aşağıdaki çizelge 1'de gösterilen 7 soru ile değerlendirme yapılmış olup sorular 10 adet hâkim, 10 adet savcı ve 10 adet avukat olmak üzere toplam 30 kişiye yöneltilmiştir. Bu sorularla konunun Türk mevzuatı açısından yasal çerçevesinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Çizelge 1. Hukuk Soruları

Hukuk	Puan
1. Mevzuat ne dereceye kadar bir kararın yayımlanması ve seçilen konunun öğrenilmesi için ne dereceye kadar bir forumu zorunlu kılmaktadır?	3
2. Mevzuat ne dereceye kadar bir tarafa kararı değiştirme gücü olan bir bağımsız kuruma temyiz hakkı vermektedir?	4
3. Mevzuat, yargıya erişim bakımından seçilen forumun üyelerinin kapasitelerinin geliştirilmesini ne dereceye kadar zorlamaktadır?	4
4. Mevzuat, çevre bakımından seçilen forumun üyelerinin kapasitelerinin geliştirilmesini ne dereceye kadar zorlamaktadır?	3
5. Mevzuat tazminat ve iyileştirmeye ulaşılması için gerekli altyapının sağlanması konusunda seçilen hakem heyetini ne derece zorunlu kılmaktadır?	1

6.	Mevzuat, seçilen forumun (katılım usulünün) nasıl kullanılacağı hakkında eğitim, rehberlik, teknik yardım sunmaya ne dereceye kadar hükümeti zorlamaktadır?	2
7.	Mevzuat, forum kararlarının mantıklı bir zaman dilimi içinde verilmesini ne açıklıkla belirliyor?	3

Girişim başlığı altında ise Çizelge 2’de belirtilen 19 soru ile değerlendirme yapılmış olup Türkiye’de gösterilen çabalar ve bunun uygulamaya yansımaları sorgulanmaktadır. Bu aşamada adli ve idari olmak üzere rastgele seçilen toplam 30 dava örneği incelenmiştir. Adli yargı kapsamında, tapu iptal ve kadastro tespitine itiraz konularına dair 15 adet yargı yolu tamamlanmış ve kesinleşmiş hukuk davası ve çeşitli orman suçlarına ilişkin 15 adet ceza davası incelenmiştir. İdari yargı kapsamında yargı yolu tamamlanmış ve kesinleşmiş 15 adet idari dava örneği incelenmiştir. İlgili dava örneklerinde verilen puanların ortalaması alınarak Çizelge’2’de belirtilen puanlar oluşturulmuştur.

Çizelge 2. Girişim Soruları

	Girişim	Puan
1	Seçilen dava tipleri ile ilgili olarak yeterli kapasiteye sahip bir forum var mıdır?	3
2	Forumun tarafsızlığını ve bağımsızlığını sağlamak için resmi bir politika, düzenleme veya standartlar ne kadar güçlüdür?	4
3	Forum tarafından dinlenen davanın türü ve sürecine ilişkin bilgi ne dereceye kadar kamunun erişimine açıktır?	2
4	Seçilen dava tiplerinde tazminat, çözüm sağlayabilmek için, kamu tarafından karşılanan bağımsız bir kişiye ulaşmak ne dereceye kadar mümkündür?	3
5	Seçilen davalarda tarafsız ve bağımsız bir forum var mıydı?	4
6	Seçilen davada ulaşılan bilgi ve maddi delillere ilişkin bilgilere taraflar ne dereceye kadar ulaşabildiler?	4
7	Seçilen davalarda, süreç halka ne kadar açıktı, şeffaftı?	4
8	Seçilen davalar ile ilişkili olarak, forum ne dereceye kadar teknik ve bilimsel veriyi de kapsayan tüm uygun kanun ve maddi delilleri dikkate almış mıdır?	4
9	Forum seçilen davalardaki tüm taraflar için dava açma masraflarını ne dereceye kadar düşük tuttu?	1
10	Seçilen davalarda, Forumun daha fazla paydaşa ulaşabilmek için çabaları ne dereceye kadar planlı ve geniş kapsamlıydı?	2
11	Seçilen davalarda, paydaşların etkin biçimde dava açmasını engellemek için tehdit, gözdağı vs. oldu mu?	4
12	Seçilen davalarda forum tarafından, dava hakkı geniş yorumlandı mı?	2
13	Dava süreci, ne kadar açık bir zaman çizelgesine sahipti ve taraflara yeterli bilgilendirme yapılmak suretiyle makul bir harekete geçme zamanı sağlandı mı?	4
14	Forum, davaların değerlendirilmesi ve karara varılmasında gecikmeleri ne dereceye kadar azalttı?	2
15	Seçilen konuya bakacak mahkemenin seçimi ne derece mümkün idi?	1
16	Forum, konuyla ilgili bilgiyi halka sağlayan ve dava açmayı isteyenlere cevap verme konusunda açıkça yetkilendirilmiş bir personele sahip midir?	4
17	Forumun yargı faaliyetlerini sürdürmesi için, hükümetin ayırdığı bütçe ne kadar yeterlidir?	3
18	Forumun nasıl uygulanacağını açıklayan kamu kılavuzları veya rehberleri ne kadar açık ve kolay erişilebilir durumdadır?	4

19 Son 3 yılda, forumun nasıl uygulanacağına yönelik olarak halkın 1
kapasitesini geliştirme yolunda düzenli aktiviteler yürütüldü mü?

Etkililik başlığı altında ise aşağıdaki çizelge belirtilen 7 soru ile değerlendirme yapılmış olup bu başlık altında Türkiye’de gösterilen çabaların nihai sonucu, halkın katılımı, bilgiye erişim ve yargıya erişim hakkının ulaşılma derecesi ve etkililiği sorgulanmaktadır.

Çizelge 3. Etkililik Soruları

Etkililik	Puan
1 Seçilen davalarda, forumun kararı nasıl uygulandı?	4
2 Forumun kararı, davaların taraflarından herhangi birisinin davranışlarında değişikliğe yol açtı mı?	1
3 Seçilen davalarda forumun kararı, katılımı veya erişimi geliştirmek veya çevre ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak veya önleme tedbirlerinin alınmasına ne dereceye kadar yol açtı?	1
4 Seçilen davalarda, forumun üyeleri ve personeli, yargıya erişim konusundaki sorumlulukları konusunda ne kadar başarılıydılar?	3
5 Seçilen davalarda, paydaşlar forumu etkili olarak kullanmak için ne derece yeterli bilgi ve beceriye sahiptiler?	3
6 Seçilen davalarda, medya katılımı yargıya erişimi ne derece kolaylaştırdı?	4
7 Seçilen davalarda, STK katılımı yargıya erişimi ne derece kolaylaştırdı?	4

Metotta her sorunun cevaplanmasında kullanılacak kaynaklar ayrıca belirlenmiştir. Soruların cevapları ise, “çok iyi”, “iyi”, “orta” ve “kötü” olmak üzere çok iyiden kötüye doğru tanımlanmıştır. Grafiklerin oluşturulmasında çizelge 3’de gösterildiği şekilde tanımlar puanlandırılmıştır.

255

Çizelge 4. Değerlendirme Çizelgesi

Tür	Puan	Tanım
Çok İyi	4	Tam olarak yeterli ya da etkin
İyi	3	Yeterli derecede etkindir
Orta	2	Kısıtlı ya da çok açık değil
Kötü	1	Etkisiz ya da yetersiz

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

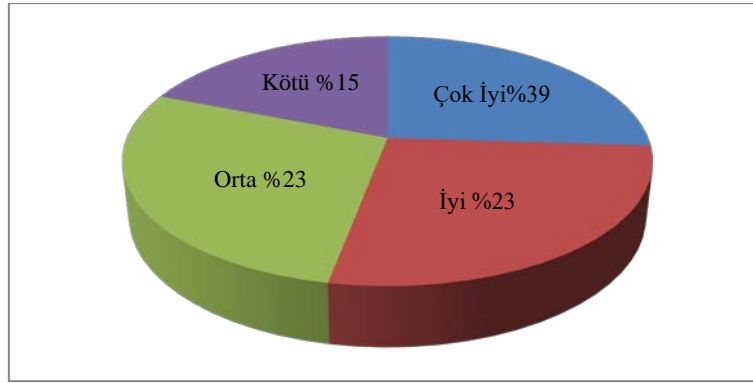
Çalışmada Türk ormancılığında yargısal başvuru konusunu ele almak için hukuk başlığı altında mevzuat değerlendirmesi yapılmış ve girişim ve etkililik başlığı altında ise adli ve idari yargı açısından rastgele seçilen örnek davalar incelenmiş olup olayları değerlendirmede TAI metodu soruları uygulanarak, anket ve paydaşlar belirlenmiştir.

3.1. Yargıya Erişim İlkesinin Hukuk Başlığı Altında Değerlendirilmesi

Hukuk başlığı altında değerlendirme yaptığımızda başta Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olmak üzere çalışmanın genel kısımlarında sözü edilen kanunların incelenmesi şeklinde yapılmıştır.

Şekil 1'deki grafikten de anlaşılacağı gibi inceleme sonucunda; yargıya erişim konusunda hukuki düzenlemelerin yeterli olduğu görülmekte olup bazı eksiklikler söz konusudur. Özellikle menfaati ihlal edilen herkesin yargıya başvurma hakkının olması, devlet idaresinin her türlü kararının yargıya açık olması, yargı bağımsızlığının anayasa ile güvence altına alınmış olması ve tarafların zararlarını tazmin talebinde bulunabilmeleri konularında yeterli bir görüntü çizmektedir.

Başta ormancılık olmak üzere çevresel konularda ücretsiz avukat desteğinin sunulmaması, kamuoyunu ilgilendiren dava süreçlerinin resmi kanallarla duyurulmaması ve kamuoyunu ilgilendiren konularda mahkeme kararlarına ulaşılmasında yaşanan sıkıntılar açısından hukukun yetersiz olduğu görülmektedir.

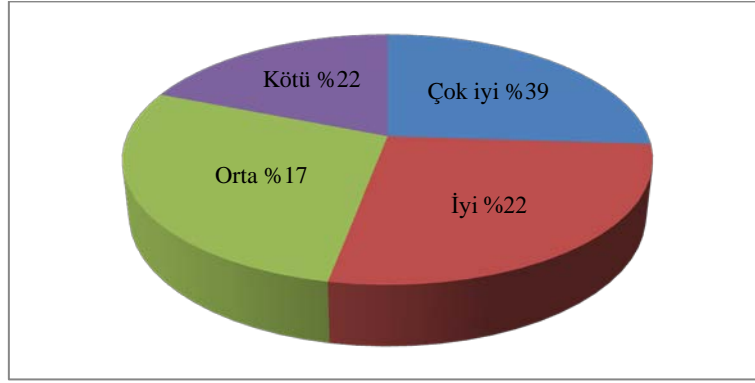
Şekil 1. Hukuk

3.2. Yargıya Erişim İlkesinin Girişim Başlığı Altında Değerlendirilmesi

Türkiye'de gösterilen çabalar değerlendirilmiş olup genel olarak olumlu bir tablo ortaya çıkmasına rağmen yetersiz kaldığı noktalar da bulunmaktadır.

Aşağıda sunulan şekil 2'de gösterilen grafik yorumlandığında, girişimin yeterli olduğu noktaların kısaca şunlar olduğu görülmüştür. Hâkimlere hiçbir kurum ve kişi emir ve talimat verememektedir. Bu durum anayasal güvence altındadır. Davalar, uygun yargı yolu içerisinde görevli ve yetkili mahkemelerde açılmaktadır. Hâkimler uzmanlık gerektiren konularda bilirkişiye başvurumaktadırlar. Davalarda maddi deliller bilimsel görüş ve araştırmalarla değerlendirilmektedir. Savunmalar için yeterli süreler verilmektedir. Davalar açıldıktan sonra mahkeme tarafından açık bir takvime bağlanmamakla birlikte bir sonraki duruşma günü ilan edilmektedir. Temyiz aşamasında orman ve çevre konusunda uzmanlaşmış mahkemeler bulunmaktadır. Mahkemeler çalışmalarında yeterli düzeyde kabul edilebilecek araç gereç ve malzemelere sahiptir ancak iyileştirme yapılmalıdır.

Girişim konusunda yetersiz olarak yorumlanan konular ise; öncelikle ormancılık konularında uzmanlaşmış yerel mahkemeler kurulmamıştır. Bu konularda açılan davalar dava harcından muaf tutulamamıştır. Yazılı usul ile yapılan yargılamalarda aleniyet ilkesi tam olarak sağlanamamaktadır. Sade vatandaşlar toplumu ilgilendiren davaların temyiz ve yerel mahkeme kararlarına internet ortamında kolayca ulaşamamaktadır. Adliyelerde ön büro ve danışma masaları pilot uygulama alanlarının dışında çok yetersizdir. Yargısal başvuru konusunda herkesin ulaşabileceği temel ilkelerin kamu tarafından toplumun bilgisine sunulmamış olması da yine bir başka eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

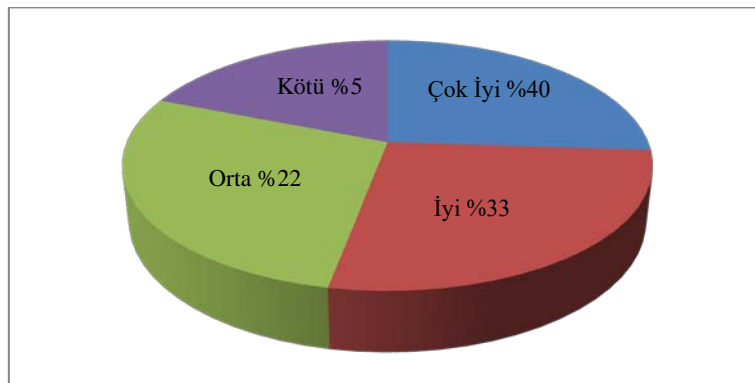
Şekil 2. Girişim

3.3. Yargıya Erişim İlkesinin Etkililik Başlığı Altında Değerlendirilmesi

Etkililik değerlendirmesi ise rastgele seçilen örnek davalar kapsamında yapılmıştır. TAI Metodunun yargısal başvuru konusundaki örnek davalarda kullanılması sonucunda elde edilen veriler yargısal başvuru hakkının Türkiye'deki durumunu ortaya koyması açısından önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Söz konusu şekil 3'de gösterilen grafik yorumlandığında; mahkeme kararlarına her kurumun ve kişinin uymak zorunda olması, mahkemelerin yargısal başvuruya dair genel mevzuatı aynen uygulaması, tarafların kendilerini mahkeme önünde kanunların öngördüğü ölçüde savunmaları, sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin tatmin edici olması yazılı ve görsel basının örnek davalarda önemli bir etkinliğinin olması ve kamuoyunu bilgilendirmesi olumlu sonuçlar olarak değerlendirilmiştir.

Ancak yargısal başvuru konusunda çabaların yeterli olmasına rağmen kazanımlar açısından etkisizlikler de mevcuttur. Süreç boyunca özellikle hukuk davalarında yürütmeyi durdurma ve iptal kararları alınmasına rağmen, yargısal sürecin açıklıklarından faydalanılarak idarenin faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir.

Şekil 3. Etkililik

3.4 Swot Analizi

Bir ülkenin, bölgenin veya kurumun iç ve dış çevre analizini içeren stratejik bir yönetim tekniği olan SWOT analizi sistematik bir düşüncenin ve analize konu olan faktörlerin geniş çaplı araştırılmasını zorunlu kılmaktadır (Aktan, 1999).

İlk olarak 70'li yıllarda iş yönetimi amacıyla kullanılmaya başlanan SWOT Analizi ileriki yıllarda farklı uygulama alanları için de bir analiz ve planlama aracı olarak ele alınmıştır. İngilizce literatürde SWOT, üstünlükler, zayıf yanlar, fırsatlar ve tehditler kelimelerinin baş harflerini içeren bir kısaltmadır. Temelde mevcut yapılara ait bu dört faktörün (parametrenin) irdelenerek analiz edilmesi ilkesine sahip olan bu yöntemle, hem niceliksel hem de niteliksel özelliklere ilişkin analizler yapılabilen ve yapılan analizler sonucunda oluşturulan SWOT matrisinin irdelenmesi ile de mevcut programa ilişkin bir görüş oluşturulabilmektedir (Uçar ve Doğru, 2005).

Aarhus Sözleşmesinin temel ilkeleri olan bilgiye erişim, halkın katılımı ve yargısal başvuru kavramlarının hem iç faktörlerden kaynaklanan güçlü ve zayıf yönlerinin analizini hem de dış çevresel durumların oluşturduğu tehdit ve fırsatların analizi önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Aarhus Sözleşmesinin temel ilkelerin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri, yukarıda açıklanan ormancılık uygulamalarının TAI metodu değerlendirme sonuçlarına dayanmaktadır.

Çizelge 4. SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Diğer konularda olduğu gibi çevresel konularda da menfaati ihlal edilen herkesin meşru yasal yolları kullanarak yargı merci önünde hakkını araması• Diğer alanlarda olduğu gibi çevresel konularda da idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olması• Çevre kanunu kapsamında, çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkesin ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını istemesi• Mahkemelerin bağımsızlığı ve hiçbir merciden emir ve talimat almayacağına Anayasal güvence altında olması• Davalarda uzman ve bilimsel görüşlere başvurulması• Önemli çevre konularında davayı takip ve duyuru konusunda medyanın etkinliğinin bulunması• Mahkemelerin genellikle çevreyi ve doğayı koruyan kararlar vermesi• Savunmalar için yeterli sürelerin verilmesi• İdari mahkemelerin çevre	<ul style="list-style-type: none">• Çevre kanunu kapsamında çevrenin kirlenmesine karşı herkes için dava açma hakkı tanınması ancak bu hakkın diğer doğal kaynakları ilgilendiren kanunlarda tanınmaması (Ör. Orman Kanunu). Sadece hakkı ihlal edilenlerin dava açabilmesi• Temyiz başvuru sürelerinin kısa olması• Adalete erişim ile ilgili hâkim ve savcılarının kapasite artırımları için yeterli düzenlemenin olmaması• Hâkim ve savcılara yönelik çevre konusunda kapasite artırımı için yeterli düzenlemenin olmaması• Çevre konusunda uzmanlaşmış yerel mahkemelerin bulunmaması• Davaların süreç ve gelişiminin resmi kanallardan topluma yeterince açık olmaması• Baroların çevre davaları için ücretsiz avukat desteği vermemesi• Dava açma ve takip etme konusunda devletin basit anlaşılır ve herkesin rahatlıkla ulaşabileceği kılavuzlar yayınlamaması• Çevre ve yargıya başvuru bilinci yerleşmediğinden bireysel dava açmakta çekincelerin olması

davalarında kesin kararlarından önce faaliyetleri tedbir amacıyla durdurabilmesi

- Sivil Toplum Kuruluşları ve meslek odalarının çevre konusunda çok duyarlı ve etkin hale gelmesi

Fırsatlar

- Çevre konusunda medyanın doğru ve tarafsız bilgilendirme yapması
- İnternet medyasının çevre davalarında daha etkin ve doğru kullanılması ve çevre örgütlerinin bu konuya önem vermesi
- Çevre davalarından dava harcı alınmaması
- Baroların çevre koruma davaları için çevre örgütlerine ücretsiz uzmanlaşmış avukat desteği vermesi
- Adliyelerde adalete erişimi kolaylaştırmak için ön büro ve danışma masaları kurulması
- Çevrenin korunmasına dair temyiz mahkemelerinde çevre lehine içtihadı birleştirme kararlarının artması
- Çevreye duyarlı birey ve örgütlerin çevresel konularda adalete erişimlerini kolaylaştırmak için üniversitelerde sertifika programları açılması, toplumun çevreye olan ilgisinin desteklenmesi
- Çevre koruma örgütlerinin kurulmasının devlet tarafından desteklenmesi, bu derneklere maddi destek sağlanarak merkez kurmaları ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması
- Öğrencilerin başta çevre koruma örgütleri olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına katılması ve bilinçlenmelerinin bir devlet politikası olması
- Engellilerin ve dezavantajlıların adalete erişiminin kolaylaştırılması konusunda mevzuat değişikliği yapılması

- Engelliler ve dezavantajlılar için adalete erişim konusunda destek hizmetlerinin bulunmaması

Tehditler

- Çevre konusunda uzmanlaşmış mahkemelerin olmaması ve hatalı mahkeme kararlarının doğada geri dönüşü olmayan tahribatlara neden olması
- Mahkemelerin çevre davalarında tedbir amacıyla derhal faaliyeti durdurma kararı vermemesi davalarda idarenin faaliyete devam etmesi ve geri dönüşü olmayan tahribatlara neden olması
- Sivil Toplum kuruluşlarının yeterli yasal destek almaması ve yargıya başvuru aşamasında yetersiz kalması, hak düşürücü süreler ya da eksik savunma neticesinde davaların kaybedilebilmesi
- Sivil Toplum Kuruluşları ve meslek odalarının, kamu gücü tarafından baskı altına alınarak etkisiz davranmaya yönlendirilmesi
- İktidarın meclisteki çoğunluğunu kullanarak mevzuat değişiklikleri ile sivil toplum kuruluşlarının çevresel konularda yasal yollara başvuru yollarını kapatması
- Medyanın çevre konusunda olumsuz ve taraflı haberler yapması toplumu yanlış bilgilendirmesi
- Uzman olmayan kişilerin görsel ve yazılı basında çevre davaları hakkında açıklamalar yapması kamuoyunu yanlış yönlendirmesi
- İnternet medyasında çok fazla bilgi kirliliği bulunması

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın sonunda sağlıklı bir sonuca varabilmek adına, yargıya erişim konusundaki durum SWOT analizi ile özetlenmiştir. Çalışmada ortaya konulan güçsüzlükler ve tehditlerin giderilmesi, yargıya erişim hakkının güvenceye alınması için gereklidir.

Türkiye’de ormancılıkta yargıya erişime dair genel olarak olumlu bir tablo çıkmasına rağmen çalışma içinde ve SWOT analizinde de yapılan değerlendirmeler neticesinde tespit edilen yetersizliklere dair öneriler aşağıda sunulmuştur.

Ormancılık konusunda idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır ve bağımsız mahkemeler önünde herkes hak arama özgürlüğüne sahiptir. Davalarda ormancılık konularında uzman görüşlerine başvurulmakta ve bu konuda bilirkişi sıfatı ile görüş bildiren uzmanların kararlara etkisi önemli ölçüde olmaktadır. Mahkemeler ağırlıklı olarak ormanların zarar görmemesi lehine kararlar vermekte ve orman suçları açısından şedit cezaları uygulamaktadırlar. İdari yargıda özellikle yürütmeyi durdurma kararlarının verilmemesi doğa tahribatının geriye dönülmez bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmakta bu nedenle Vergi Mahkemelerinde olduğu gibi çevre ve orman davalarında dava açıldığı andan itibaren yürütmeyi durdurma kararları verilmelidir.

Orman tahriplerine karşı herkesin davalarda taraf ehliyeti olmalıdır. Bunun için mağduriyet şartı aranmamalıdır. Çünkü kamusal menfaati düşünüldüğünde günümüze ve gelecek kuşaklara etki eden orman varlığının korunması için her türlü kolaylaştırıcılık sağlanmalıdır. Baroların orman ve çevre davalarında ücretsiz avukat desteği vermesi bu konuda faaliyet gösteren kişi ve kurumları cesaretlendireceği gibi, ormanların gelişimine karşı olumsuz kararlar alma eğiliminde olacaklar için de her zaman bir tehdit olacaktır.

Orman davaları için Yargıtay’da uzman bir mahkeme bulunmakta iken yerel mahkemeler açısından uzmanlaşmaya gidilmemesi önemli bir eksikliklerdir. Bu konuda henüz bir çalışma da bulunmamaktadır.

Gerek medya gerekse STK’lar çevre ve orman konusunda kendilerini geliştirmekte ve olumlu açıdan bir baskı mekanizması yaratmaktadır. Karar alıcılar tarafından her zaman bir tepkinin ortaya çıkması olgusu beraberinde otokontrolü getirmektedir. Bir diğer sonuç ise engelliler ve dezavantajlıların yargıya erişimini kolaylaştırıcı yöntemlerin ciddi olarak hayata geçirilmesidir.

KAYNAKÇA

- Aktan C., C., 1999. Stratejik Yönetim ve SWOT Analizi, Türkiye Genç İş Adamları Derneği Yayınları, İstanbul.
- Beyhan, E., 2008. Sürdürülebilir Kalkınma-Çevre ve Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset Aylık Bilimsel Siyasi Dergisi, 35: 12-17.
- Coşkun, A.A., 2002. Aarhus Sözleşmesinin İdare Hukuku Açısından İrdelenmesi. İnsan Hakları Yıllığı Dergisi, s. 23-24.
- Demirkol, S., 2013. Kamu Yönetiminde Bir İlk: Çed Raporu Uygulaması İle İşlem Üretme Sürecine Halin Katılımının Sağlanması. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 22-24.
- Dinç, G., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Göre Çevre ve İnsan, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara 2008.
- Ekici, Ş., 2004, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Üzerine, Güncel Hukuk Dergisi, (18)
- Elvan, O. D., Türker, Y. O., 2015. Access to justice in environmental matters in Turkey: A case study from the ancient city of Allianoi, International Journal of Law, Crime and Justice, 43(4), 424-438.

- Emrealp, S., 2005. Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler. Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı, İstanbul.
- Ertürk, H., 2009. Çevre bilimleri. Ekin Yayınevi, İstanbul.
- Gönüllü, G., 2014. Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Haklar. İnsan Hakları Yıllığı, Cilt 32, (31-52)
- Gören, Z., 2015. Anayasa Hukuku. Yetkin Yayınları, İstanbul.
- Güneş, Y., Coşkun, A. A., 2004. Çevre Hukuku. Kazancı Yayınevi, İstanbul.
- Güneş, Y., Coşkun, A.A., Elvan, O.D., 2011. The Access Initiative In Turkey. İstanbul.
- Güneş, M. A., 2010. Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14: 300-333.
- Güldoğan, E., 2007. Çevrenin Korunması için vatandaşın güçlendirilmesi: Aarhus Sözleşmesi, Avrupa Birliği Uygulamaları ve Türkiye. Ulusal Çevre Sempozyumu, 18-21 Nisan 2007, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- İzgi, Ö., Gören, Z., 2002. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, TBMM Basımevi, Ankara.
- Kaboğlu, İ., 1992. Çevre Hakkı. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kaboğlu, İ., 1991. Dayanışma Hakları’nın Hukuksal Değeri (Soyut Talepler mi, İnsan Hakları mı?)”, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt: 13 (1991), Sayı: 1, (s. 37-48)
- Keleş, R., Ertan, B., 2002. Çevre hukukuna giriş. İmge Kitabevi, Ankara.
- Uçar, D., Doğru, A. Ö., 2005. CBS Projelerinin Stratejik Planlaması ve Swot Analizinin Yeri. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita ve Bilimsel Teknik Kurultayı, 28 Mart-1Nisan 2015, Ankara.
- Kolcuoğlu, K., 2006. Adalete Erişim Uluslararası Sempozyum Notları, İstanbul Barosu Yayınları, s. 9-12.
- Özdek, Y., 1993. İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdare Enstitüsü Dergisi, 73: 36-40.
- Özer, K., D., 2009. “Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri”,
- Topçuoğlu, M., 1998. Çevre Hakkı ve Yargı, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara, s. 78-86.
- Turgut, N., 2012. Çevre Politikası ve Hukuku, İmaj Yayınları, Ankara.
- Yancı, N., 2004. Çevresel Bilgilendirme Hakkı (yayınlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yancı Özalp, N., *Çevresel Haklara İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Yaklaşımı*, Anayasa Hukuku Dergisi, C. 2, S. 3, s. 53 – 93.)

ÖĞRENME AMAÇLI MEKTUP YAZMA AKTİVİTESİNİN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINA, ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİNE VE FİZİK TUTUMLARINA ETKİSİ¹Yrd.Doç.Dr. İkrametİN DAŞDEMİR²**Özet**

Bu çalışmanın amacı, mektup yazma aktivitesinin sınıf öğretmeni adaylarının genel fizik dersindeki akademik başarılarına, eleştirel düşünme becerilerine ve fizik dersi tutumlarına etkisini araştırmaktır. Araştırma yarı deneysel bir araştırma olup, 44 sınıf öğretmeni adayı ve bir öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma örneklemini oluşturan öğrenciler, tesadüfi olarak deney ve kontrol grubunu oluşturacak şekilde belirlenmiştir. Kontrol grubuna hareket konusu geleneksel öğretim yaklaşımı ile anlatılmıştır. Deney grubunda ise geleneksel öğretim yaklaşımının yanı sıra, öğrencilerden her ders sonunda öğrenmiş oldukları konuyu arkadaşlarına bir mektupla anlatmaları istenmiştir. Yazmış oldukları mektuplar incelenerek eksikliklerin giderilmesi sağlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Akademik Başarı Testi (ABT), Eleştirel Düşünme Ölçeği (EDÖ) ve Fizik Tutum Testi (FTT) kullanılmıştır. Bu testler uygulamaya başlamadan önce tüm öğrencilere ön test, uygulama gerçekleştirildikten sonra da son test olarak uygulanmıştır. Araştırma sonucunda hem deney grubunun hem de kontrol grubunun ABT son test puan ortalamalarının, ön test puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı olduğu, EDÖ ve FTT'nin son test ortalamalarının, ön test puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca deney grubu ile kontrol grubu arasındaki ABT, EDÖ ve FTT'nin son test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonunda benzer çalışmanın farklı örneklem gruplarında veya farklı konularda uygulanması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel düşünme, fizik tutum, hareket, mektup yazma.

THE EFFECT OF LETTER- WRITING ACTIVITIES FOR LEARNING PURPOSE STUDENTS' ON ACADEMIC ACHIVIMENT AND CRITICAL THINKING SKILLS AND PHYSICS ATTITUDES**Abstract**

The purpose of this study is to investigate the effect of letter writing, a writing to learn activity, and traditional teaching methods on academic achievement, critical thinking skills and attitudes of the primary school teacher candidates in the general physics course. The research is a semi-experimental research and it was conducted with a teacher and 44 the primary school teacher candidates. The students who made up the sampling were determined randomly as the experiment and the control group. The control group was taught the subject of motion via traditional teaching method. The experiment group was taught the subject of motion via traditional teaching method. Moreover, at the end of each lesson the students were asked to explain the subject learned in the lesson by writing a letter to their peers. The letters that they wrote were examined and as a result, the deficiencies were corrected by teacher. As data collection tools, Academic Achievement Test (AAT), Critical Thinking Skills Scale (CTSS), and Physics Attitude Test (PAT) were used in the research study. Before these tests were implemented, pre-test was administered with all the students and after the implementation, the same tests were executed with the students. The findings of the study revealed that post- test mean scores of both experimental and control groups' academic achievements tests were statistically significant when compared to their mean pre-test scores and mean post-test scores of critical thinking skills scale and physics attitude test were not statistically significant when compared to their mean pre-test scores. The end of the study was recommmed that this study can researched different sample and different topics.

Keywords: Critical thinking, letterwriting, motion, physicsattitude.

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Bu çalışma Ordu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi(BAP-1419) tarafından desteklenmiş olup, 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017) sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Ordu University, TURKEY, ikramettindasdemir@gmail.com

1. GİRİŞ

Bireysel farklılıkların ön plana çıktığı günümüzde öğrenmeyi ve doğru bilgiye ulaşım, bilgiyi süzebilmeyi öğrenmiş, yaratıcı, yenilikçi, üretken bireyler yetiştirme, herkes tarafından önemli görülmüştür (Güvercin, 2010). Fen eğitiminin temel amacı; bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak bütün öğrencilerin fenle ilgili okuma alışkanlığını sağlamaktır. Fen okuma alışkanlığı ile bireyler araştırma yapma, eleştirel düşünme, problemleri çözme, karar verme, çevreleri ve dünyada olanlar hakkında merak duygularını geliştirme, bilgi, beceri, tutum ve değerleri daha iyi bir şekilde anlama becerilerini kazanırlar (MEB, 2006). Öğretmenler öğrencilerine bu tür davranışları kazandırabilmek için farklı yöntem ve teknikler sunmalıdır (Uzoğlu, 2010). Bu yöntem ve teknikler içerisinde yer alanlardan birisi de öğrenme amaçlı yazma aktivitesidir. Bu öğrenme aktivitesi Emig (1977) tarafından ortaya konulmuştur (Uzoğlu, 2010). Daha sonra Amerika, İtalya, Kanada, Avustralya, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde öğrenme amaçlı yazma ile ilgili araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Daşdemir, Cengiz ve Uzoğlu, 2015). Ülkemizde ise 17. Milli Eğitim Şurası'nda, eğitim fakültelerinin programlarının gözden geçirilerek, öğrencilerin yaratıcılıklarını daha iyi şekilde geliştirmeleri için, yazılı ve sözlü anlatım güçlerini geliştirilebilecek şekilde düzenlenmesi kararı yer alınmıştır (17. Milli Eğitim Şurası, 2006). Ancak yazmanın bir öğrenme aracı olarak eğitim sisteminin sadece bir kademesinde bulunması gerektiği ya da nerede nasıl kullanılacağı vurgulanmamıştır (Daşdemir vd., 2015). Söz konusu boşluğun en önemli sebebinin, yazma ve öğrenme alanında ülkemizde yeterli bilimsel çalışmanın yapılmamış olması olarak ifade edilmektedir (Günel, 2009). Geleneksel yazma aktiviteleri arasında fen laboratuvarının raporlarını hazırlama, ders özeti çıkarma yer alırken, geleneksel olmayan yazma aktivitelerinde ise hikaye, mektup, günlük ve şiir yazma, poster, broşür, kavram haritası gibi etkinlikler yer almaktadır (Uzoğlu, 2014). Literatür incelendiğinde eğitimde yazma aktivitelerinin kullanılmasının dört temel faydası olduğu ortaya çıkmaktadır (Uzoğlu, 2010). Bunlar “ 1- Bireylerin öğrenmelerinde kavram değişimlerini kolaylaştırıp, iletişim ve çalışma becerilerini geliştirmektedir. 2.Bireylerin daha önce var olan düşüncelerini değiştirip daha tutarlı ve daha temelli bilgiler sağlamalarına yardımcı olmaktadır. 3- Bireylerin bilginin daha uzun süre bellekte kalıcılığını sağlayarak, yeni öğrenilen bilgilerin daha kolay öğrenilmesine yardımcı olmaktadır. 4- Bireylerin zihinlerinde var olan bilgiyi işlemesine olanak sağlayıp zor olan kavramların öğrenilmesine yardımcı olmaktadır (Hohenshell, Hand ve Staker, 2004; Günel, Handve Gündüz, 2006; Akt Uzoğlu, 2010). ”Ulusal literatüre bakıldığında öğrenme amaçlı yazma ile ilgili çalışmalara geniş yer verilmektedir (Daşdemir vd., 2015). Bu çalışmaların birçoğunda farklı öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin, öğrencilerin öğrenmesine yardım ettiği, iletişim ve yorum yapma becerilerini geliştirdiği belirlenmiştir (Uzoğlu, 2010; Uzoğlu ve Gürbüz, 2013). Beall (1998) çalışmasında yazmanın kimya öğretiminde öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirdiğini, kimya öğretiminde başarının artırılması için farklı yazma tiplerinin kullanılabileceğini, kimya eğitiminde laboratuvar raporları yazma aktivitelerinden başka yazma aktivitelerinin kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Porter ve Masingila (2000), çalışmalarında matematikte kavramsal ve prosedürel bilgi üzerine yazmanın etkisini incelemişlerdir. Çalışmaları sonunda yazma aktivitesinin öğrencilerin matematik kavramlarını anlamalarına yardımcı olduğunu tespit etmişlerdir. Mason ve Boscolo (2000), 4.sınıf fen bilimleri dersi fotosentez konusunda yaptıkları çalışmalarında yazma aktivitelerinin öğrencilerin bilimsel anlama süreçlerine yardımcı olduğunu tespit etmişlerdir. Hohenshell vd. (2004) 7. ve 10. sınıf öğrencileri üzerine yapmış oldukları çalışmada yazma aktivitelerinin öğrencilerin okur-yazarlık becerilerini geliştirdiğini tespit etmişlerdir. Hand vd. (2006) yaptıkları çalışmada geleneksel olmayan yazma aktivitelerinin, öğrencilerin moleküler biyolojiyi öğrenmelerine yardım ettiğini ortaya koymuşlardır. Ulusal literatür incelendiğinde öğrenme amaçlı yazma çalışma alanı yeni şekillenmekte olup oldukça sınırlıdır (Uzoğlu, 2010). Uzun ve Alev (2013), 10.sınıfların enerji ünitesinde yapmış oldukları çalışmada öğrenme amaçlı okuma-yazma etkinlikleri yapmanın öğrencilerin başarılarına yardımcı olduğu sonucuna varmışlardır. Erduran –Avcı ve Akçay (2012), fen bilimleri öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları yazma etkinliklerinin faydalı ve gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler bu yazma etkinliklerinin genelde not tutturma olduğunu, diğer yazma etkinliklerinin ise tercih edilmediğini ifade etmişlerdir. Bu durumun nedenleri arasında öğretmenlerin ön yargı ile yaklaşımları olduklarını tespit etmişlerdir. Yıldız ve Büyükkasap (2011), öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının fotoelektrik olayını anlamalarına yardımcı olduğunu tespit etmişlerdir. Günel, Uzoğlu ve Büyükkasap (2009), yapmış oldukları çalışmada öğrenme amaçlı mektup yazma aktivitesinin öğrencilerin başarılarını

artırdığı, iletişim kurma, yorum yapma ve hatırlama yeteneklerini geliştirdiği sonucuna varmışlardır. Bozat ve Yıldız (2015), mektup yazma etkinliğinin 5. sınıf elektrik ünitesinde öğrencilerin başarılarına olan etkisini incelemişlerdir. Araştırmaları sonucunda mektup yazma etkinliğinin öğrencilerin başarılarını artırdığını tespit etmişlerdir. Yine yapılan birçok deneysel araştırma, öğrenme amaçlı yazmanın öğrencilerin bilgiyi daha iyi elde etmesine yardımcı olduğunu, bireylerin gelişimine katkı sağladığını ve farklı fonksiyonlara hizmet ettiğini göstermiştir (Günel vd.,2009; Hohenshell vd., 2004; Akt. Uzoğlu, 2010). Bu çalışmalar ışığında öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin oldukça etkili olmasına rağmen okullarımızda bu etkinliklere çok az zaman ayrılmaktadır (Uzoğlu, 2014). Sonuç olarak ulusal literatürde öğrenme amaçlı yazma aktiviteleriyle çok az çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar arasında sınıf öğretmeni adayları üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma ile bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda mektup yazma aktivitesinin ulusal alan yazının zenginleştirilmesine katkı sunmak, eğitim alanında yapılan yeniliklerde mektup yazma aktivitesinin de yer almasını sağlamak ve yapılacak olan çalışmalara ışık tutmasına yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, mektup yazma aktivitesinin, sınıf öğretmeni adaylarının genel fizik dersi hareket konusundaki akademik başarılarına, eleştirel düşünme becerilerine ve fizik dersine karşı olan tutumlarına etkisini araştırmaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için aşağıdaki soruların cevapları araştırılmıştır;

1. Mektup yazma aktivitesinin sınıf öğretmeni adaylarının hareket konusunu anlamalarına bir etkisi var mıdır?
2. Geleneksel öğretimin sınıf öğretmeni adaylarının hareket konusunu anlamalarına bir etkisi var mıdır?
3. Mektup yazma aktivitesinin sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerilerine bir etkisi var mıdır?
4. Geleneksel öğretimin sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerilerine bir etkisi var mıdır?
5. Mektup yazma aktivitesinin sınıf öğretmeni adaylarının fizik dersine olan tutumlarına bir etkisi var mıdır?
6. Geleneksel öğretimin sınıf öğretmeni adaylarının fizik dersine olan tutumlarına bir etkisi var mıdır?
7. Mektup yazma aktivitesi ile geleneksel öğretimin kullanılması, sınıf öğretmeni adaylarının hareket konusunu anlamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır mı?

2.YÖNTEM

Araştırmada; yarı deneysel bir yöntem uygulanmıştır. Bu yöntem daha çok değişkenlerin tamamının kontrol edilemediği durumlarda kullanılır (Baştürk, 2009). Bu çalışmada deney ve kontrol grupları araştırmacı tarafından çalışma öncesinde rastgele belirlenmiştir. Kontrol grubuna hareket konusu geleneksel öğretim yaklaşımı ile anlatılmıştır. Bu öğretim yaklaşımında öğretmen aktif, öğrenciler pasiftir. Öğretmen bu yöntemi daha etkili kullanmak için soru cevap yönteminden faydalanarak öğrencileri aktif hale getirmeye çalışmıştır. Deney grubunda ise geleneksel öğretim yaklaşımının yanı sıra, öğrencilerin her ders sonunda öğrenmiş oldukları konuyu arkadaşlarına bir mektupla anlatmaları istenmiştir. Yazmış oldukları mektuplar incelenerek eksikliklerin giderilmesi sağlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Akademik Başarı Testi (ABT), Eleştirel Düşünme Ölçeği (EDÖ) ve Fizik Tutum Testi (FTT) kullanılmıştır. ABT araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. ABT sorularının güvenilirlik ve geçerliğini sağlamak için fen eğitimi alanında bir uzmanın görüş ve önerileri dikkate alınmıştır. Onun görüşleri doğrultusunda ABT 25 sorudan oluşturulmuştur. ABT, güvenilirlik katsayısının hesaplanabilmesi için, daha önceden genel fizik 1 dersini almış olan sınıf öğretmeni adaylarına uygulanarak güvenilirlik katsayısı 0,72 olarak belirlenmiştir. EDÖ orijinal hali İngilizce olup, Kökdemir (2003) tarafından Türkçeye uyarlanması yapılarak 75 maddeden 51 maddeye düşürülmüştür. Bu maddelerin güvenilirlik kat sayısı 0,88 olarak hesaplanmıştır. EDÖ likert tipi bir ölçek olup "1- Hiç Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kısmen Katılmıyorum, 4-Kısmen Katılıyorum, 5-Katılıyorum, 6-Tamamen Katılıyorum" olacak şekilde hazırlanmıştır. EDÖ'den bir öğrenci minimum 51, maksimum 306 puan alabilir. FTT ise Akpınar (2006) tarafından geliştirilen bir ölçektir. Bu ölçek altı alt faktörden oluşmuştur (Akbulut, 2013) .Bunlar:

1. Fizik dersine yönelik ilgiyi sorgulayan maddeler.
2. Fizik dersi ile ilgili benlik kavramını sorgulayan maddeler.
3. Okul dışı fizik ile ilgili çalışma isteğini sorgulayan maddeler.

4. Fizik dersi ile yaşam arasındaki ilişki hakkındaki düşünceleri sorgulayan maddeler.
5. Fizik dersinin gerektirdiği çalışmalar ile ilgili düşünceleri sorgulayan maddeler.
6. Fizik dersi ile ilgili genel düşünceleri sorgulayan maddeler olarak gruplandırılmıştır.

Bu ölçeğin Cronbach- α iç tutarlılık katsayısı (Akpınar, 2006) tarafından 0,92, (Akbulut, 2013) tarafından 0,94 olarak hesaplanmıştır. Bu ölçek likert tipi olup “1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum” şeklindedir. FTT’ de olumsuz maddelerdeki puanlama tersten yapılmıştır. FTT’ den bir öğrenci minimum 36, maksimum 180 puan alabilir.

2.1.Araştırmanın Örneklemi

Bu araştırmanın örneklemi Ordu üniversitesi eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği öğrencileri ($N_{(deney)}=24$, $N_{(kontrol)}=20$) oluşturmaktadır. Araştırma 2014-2015 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında yapılmıştır. Araştırmacı çalışmaya başlamadan önce ABT, EDÖ ve FTT testlerini hem deney, hem de kontrol gruplarına ön test, çalışma sonunda ise son test olarak uygulamıştır. Uygulama hafta iki ders saati olarak dört haftada tamamlanmıştır

2.2. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin varyanslarının homojenliği, verilerin normal dağılım göstermesi, parametrik testlerin daha güvenilir olmasından dolayı deney ve kontrol gruplarını karşılaştırmak için ön test ve son test bağımsız gruplar t testi, grupların kendi içinde ön test- sontest puan ortalamalarını karşılaştırmak için bağımlı t testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmada kullanılan ABT, EDÖ), FTT’ inden elde edilen veriler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 1.Deney ve kontrol grupların ABT ön test-son testlerinden elde ettikleri puanların bağımsız t- testi sonuçları

Testler	Gruplar	N	X	SS	t	df	p
Ön test	Deney	24	27.23	9.993	1.318	42	0,194
	Kontrol	20	23.40	9.472			
Son test	Deney	24	55.00	17.500	0.931	42	0.357
	Kontrol	20	50.10	17.953			

Max puan:100

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde deney grubunun ön test başarı puan ortalaması 27,23 iken, kontrol grubunun ön test başarı puan ortalaması 23,40’dır. Deney grubu ile kontrol grubunun ön test başarı puan ortalamaları arasında bağımsız t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(42)}= 1.318$; $p=0,194$; $p>0,05$.) Yine deney grubunun son test başarı puan ortalaması 55,00 iken, kontrol grubunun son test başarı puan ortalaması 50,10’dur. Deney grubu ile kontrol grubunun son test başarı puan ortalamaları arasında bağımsız t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(42)}= 0.869$; $p=0,357$; $p>0,05$).

Tablo 2.Deney grubu öğrencilerinin ABT ön test-son testlerinden elde ettikleri puanların bağımlı t- testi sonuçları

Testler	Gruplar	N	X	SS	t	df	p
Ön test	Deney	24	27.23	9.993	-6.366	23	0,000
Sontest	Deney	24	55.00	17.500			

Max puan:100

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde deney grubunun ön test başarı puan ortalaması 27,23 iken, son test başarı puan ortalaması 55,00’dır. Deney grubunun ön test, son test başarı puan ortalamaları arasında bağımlı t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($t_{(23)}= -6.366$; $p=0,000$; $p<0,05$). Söz konusu farklılık son test lehinedir.

Tablo 3. Kontrol grubu öğrencilerinin ABT ön test ve son testlerinden elde ettikleri puanların bağımlı t- testi sonuçları

ÖĞRENME AMAÇLI MEKTUP YAZMA AKTİVİTESİNİN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINA, ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİNE VE FİZİK TUTUMLARINA ETKİSİ

Testler	Gruplar	N	X	SS	t	df	p
Ön test	Kontrol	20	23.40	9.472	-7.549	19	0,000
Sontest	Kontrol	20	50.10	17.953			

Max puan:100

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde kontrol grubunun ön test başarı puan ortalaması 23,40 iken, son test başarı puan ortalaması 50,10'dur. Kontrol grubunun ön test ve son test başarı puan ortalamaları arasında bağımlı t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır ($t_{(19)} = -7.549$; $p=0,000$; $p<0,05$). Sözkonusu farklılık sontest lehinedir.

Tablo 4.Deney grubu öğrencilerinin EDÖ ön test ve son testlerinden elde ettikleri puanların bağımlı t-testi sonuçları

Testler	Gruplar	N	X	SS	t	df	p
Ön test	Deney	24	185.74	14.094	-0.173	23	,864
Sontest	Deney	24	186.52	15.717			

Max puan: 306

Tablo 4'teki veriler incelendiğinde deney grubunun EDÖ ön test başarı puan ortalaması 185,74 iken, son test puan ortalaması 186,52'dir. Deney grubunun EDÖ ön test ve son test puan ortalamaları arasında bağımlı t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(23)} = -0.067$; $p=0,864$; $p>0,05$).

Tablo 5. Deney grubu öğrencilerinin FTT ön test ve son testlerinden elde ettikleri puanların bağımlı t-testi sonuçları

Testler	Gruplar	N	X	SS	t	df	p
Ön test	Deney	24	98.12	16.520	-0.078	23	,938
Son test	Deney	24	98.56	23.629			

Max Puan:180

Tablo 5'teki veriler incelendiğinde deney grubunun aldığı FTÖ ön test başarı puan ortalaması 98.12 iken, son test puan ortalaması 98.56'dir. Deney grubunun FTÖ ön test ve son test puan ortalamaları arasında bağımsız t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(23)} = -0.078$; $p=0,938$; $p>0,05$).

Tablo 6. Kontrol grubu öğrencilerinin EDÖ ön test ve son testlerinden elde ettikleri puanların bağımlı t-testi sonuçları

Testler	Gruplar	N	X	SS	t	df	p
Ön test	Kontrol	20	182.86	17.851	0.658	19	0,514
Sontest	Kontrol	20	186.20	16.734			

Max Puan:306

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde kontrol grubunun EDÖ ön test puan ortalaması 182.86 iken, son test puan ortalaması 186,20'dir. Kontrol grubunun EDÖ ön test ve son test puan ortalamaları arasında bağımlı t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(19)} = 0.658$; $p=0,514$; $p>0,05$).

Tablo 7.Kontrol grubu öğrencilerinin (FTÖ) ön test-son testlerinden elde ettikleri puanların bağımlı t-testi sonuçları

Testler	Gruplar	N	X	SS	t	df	p
Ön test	Kontrol	20	115.54	23.750	1.171	19	0.248
Sontest	Kontrol	20	107.45	22.038			

Max Puan:180

Tablo 7'deki veriler incelendiğinde kontrol grubunun FTÖ ön test puan ortalaması 115.54 iken, son test puan ortalaması 107.45'tir. Kontrol grubunun FTÖ ön test ve son test puan ortalamaları arasında

bağımlı t testi analizine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($t_{(19)}= 1.171$; $p=0,248$; $p>0,05$).

4.TARTIŞMA , SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada öğrenme amaçlı mektup yazma aktivitesinin öğrencilerin akademik başarılarına, eleştirel düşünme becerilerine ve tutumlarına olan etkisi araştırılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce hem deney, hem de kontrol gruplarına uygulanan ABT ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 1). Bu sonuca dayanarak, deney ve kontrol grubu öğrencilerin başarı seviyelerinin birbirine denk olduğunu söylenebilir. Çalışmanın sonunda deney ve kontrol gruplarına uygulanan ABT son test puan ortalamalarının karşılaştırılmasında, deney grubundaki öğrencilerin puan ortalamalarının kontrol grubundan 4,90 puan daha yüksek olduğu fakat istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 1). Bu sonuca dayanarak mektup yazma aktivitesinin sınıf öğretmeni adaylarının hareket konusunu anlamada geleneksel öğretimle aynı etkiye sahip olduğu sonucuna varılabilir. Bu sonuç (Akçay, Özyurt ve Akçay 2014; Bozat ve Yıldız 2015; Yıldız ve Büyükkasap 2011; Tekin ve Aslan 2015; Uzoğlu, 2014) çalışmalarıyla uyumlu değildir. Bu durum konuların ve örneklemin farklı olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Yine çalışmadan hem deney grubunun hem de kontrol grubunun ön test, son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında son test puan ortalamalarının, ön test puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır (Tablo 2 ve Tablo 3). Bu sonuca dayanarak farklı öğretim teknikleriyle hareket konusunun işlenmesinin öğrencilerin akademik başarılarına olumlu yönde katkı sağladığı söylenebilir. Bu sonuç (Bozat ve Yıldız 2015; Daşdemir vd., 2015; Tekin ve Aslan 2015; Uzoğlu, 2014) çalışmalarıyla uyumludur. Diğer yandan hem deney hem de kontrol grubuna uygulanan eleştirel düşünme testinden elde edilen ön test, son test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmamıştır (Tablo 4 ve Tablo 6). Fark çıkmamasının nedenleri arasında bireylerde eleştirel düşünmenin gelişebilmesi için uzun bir sürenin geçmesine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir (Uzoğlu, 2014). Ayrıca hem deney hem de kontrol grubundaki öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamalarının üç ile dört puan aralığında olduğu bunun da kısmen katılmıyorum ile kısmen katılıyorum arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme becerilerinin fazla olmadığı sonucuna varılabilir. Yine hem deney hem de kontrol grubuna uygulanan tutum testinin ön test- son test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonucun Uzoğlu(2012)'nin çalışmasıyla uyumlu olduğu, Uzoğlu (2014)'ün çalışmasıyla uyumlu olmadığı tespit edilmiştir. Bu farklılığın çalışma süresi ve örneklem farklılığında kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Uzoğlu (2012) ilköğretim yedinci sınıf öğrencileriyle yapmış olduğu çalışması 4 hafta, Uzoğlu (2014) üniversite fen bilgisi öğretmen adaylarıyla yapmış olduğu çalışması da 12 hafta sürmüştür. Bu çalışmada 4 haftada sınıf öğretmeni adaylarıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca deney grubunun ön test- son test tutumları karşılaştırıldığında son test puanının daha yüksek olduğu, kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise ön test puan ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5 ve Tablo 7). Bu sonuçlara dayanarak geleneksel öğretimle işlenen hareket konusunun sınıf öğretmeni adaylarının fizik dersine olan tutumlarını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Bu olumsuz etkinin ise hareket konusunu öğrencilerin anlamalarının zor olduğundan (Bozdoğan ve Uzoğlu, 2014) kaynaklandığı düşünülmektedir. Mektup yazma aktivitesinin ise hareket konusunda sınıf öğretmeni adaylarının fizik dersine olan tutumlarına kısmi olarak olumlu yönde bir katkı sağladığı söylenebilir.

Bu çalışma sadece mektup yazma aktivitesinin etkililiği üzerine yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalar mektup yazma ve diğer yazma etkinliklerinin farklı örneklem ve farklı konular üzerinde yapılması araştırmacılara ışık tutabilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, M. (2006). *Öğrencilerin Fizik Dersine Yönelik Tutumlarının Fizik Dersi Akademik Başarısına Etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbulut, Ö.E. (2013). *Dokuzuncu Sınıf Kuvvet ve Hareket Ünitesine Yönelik Bilgisayar Destekli Bağlam Temelli Öğretim Etkinliklerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Baştürk, R. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bozat, Ö., Yıldız, A.(2015). 5. Sınıf yaşamımızdaki elektrik ünitesinde öğrenme amaçlı yazma etkinliğinden mektubun akademik başarıya etkisi. *Education Sciences (NWSAES)*, 10(4), 291-304.
- Bozdoğan,A.E.,Uzoğlu, M (2015). Science and technology teachers' opinions about problems faced while teaching 8th grade science unit "Force and Motion" and suggestions for solutions. *Journal of Turkish Science Education* 12 (1),57-70.
- Daşdemir. İ., Cengiz, E., Uzoğlu, M. (2015). Öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinden mektup yazmanın 7. Sınıf ışık ünitesinde öğrencilerin akademik başarılarına ve bilimsel tutumlarına etkisi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 5 (11), 89-103.
- Emig, J. (1977). Writing as a Mode of Learning. *College Composition and Communication*, 28, 122-128.
- Günel, M., Atila, E., Büyükkasap, E. (2009). Farklı betimleme modlarının öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinde kullanımlarının 6. sınıf yaşamımızdaki elektrik konusunun öğrenimine etkisi. *İlköğretim Online*, 8(1), 183-200.
- Günel, M.,Hand, B., Gündüz, Ş. (2006). Comparing student understanding of Quantum physics when embedding multimodal representations into two different writing formats: *presentation format versus summary report format*. *Inc. Sci Ed*, 90, 1092– 1112.
- Günel, M.,Uzoğlu, M., Büyükkasap, E. (2009). Öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin kullanımının ilköğretim seviyesinde kuvvet konusunu öğrenmeye etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 379-399.
- Günel, M.,Hand, B., Mc Dermott, M. (2009). Writing for different audiences effects on high-school students' conceptual understanding of biology. *Learning and Instruction*. 1-18.
- Günel (2009). Bilişsel süreç ve ilköğretim bilim eğitiminde öğrenme amaçlı yazma. *Elementary Education Online*, 8(1), 200-211, 2009.
- Güvercin, Z. (2010). *Fizik Dersinde Simülasyon Destekli Yazılımin Öğrencilerin Akademik Başarısına, Tutumlarına ve Kalıcılığa Olan Etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Hohenshell, L.,Hand, B., Staker, J. (2004). Promoting conceptual understanding of biotechnology: writing to a younger audience. *The American Biology Teacher*, 66(5), 333-338.
- Kieft, M.,Rijlaarsdam, G., Bergh, H.B. (2006). Writing as a learning tool: Testing the role of students' writing strategies. *European Journal of Psychology of Education*, 11(1) 17-34.
- Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik Durumlarında Karar Verme ve Problem Çözme*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mason, L., Boscolo, P. (2000). Writing and conceptual change what changes?. *Instructional Science*, 28(3) 199-226.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2006). İlköğretim fen ve teknoloji dersleri 6. sınıf öğretim programı, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2007). 9. Sınıf fizik müfredat programı, Ankara.
- Porter, K.M., Masingila, O.J. (2000). Examining the effects of writing on conceptual and procedural knowledge in calculus. *Educational Studies in Mathematics*. 42, 165–177.
- Uzoğlu, M. (2010). *Öğrenme Amaçlı Yazma Aktivitelerinin Kullanımının İlköğretim Seviyesinde Kuvvet ve Madde Ünitesini Öğrenmeye Etkisinin Araştırılması*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Uzoğlu, M., Gürbüz, F. (2013). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının ısı ve sıcaklık konusundaki kavram yanlışlarının belirlenmesinde öğrenme amaçlı mektup yazma aktivitesinin kullanılması. *International Journal of Social Science*, 6 (4), 501-517.
- Uzoğlu, M. (2014). Farklı öğrenme amaçlı Yazma aktivitelerinin fen bilgisi öğretmen adaylarının akademik başarılarına, laboratuvar tutumlarına ve eleştirel düşünme becerilerine etkisi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 195-209.

- Uzun, S., Alev, N.(2013). Öğrenme amaçlı okuma-yazma etkinlikleri ile zenginleştirilmiş ortamların öğrenci başarısına etkisi. *Türk Fen Eğitim Dergisi*, 10(2), 138-154.
- Yıldız, A., Büyükkasap, E. (2011). Öğretmen adaylarının compton olayını anlama düzeyleri ve öğrenme amaçlı yazma aktivitelerinin akademik başarıya etkisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1643-1663.

ÜNİVERSİTE İMAJİ, ÜNİVERSİTEYE DUYULAN MEMNUNİYET ve ÖĞRENCİ SADAKATI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ ANLAMAYA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA¹**Araş. Gör. Yasemin KARATEKİN ALKOÇ²****Özet**

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının sayısındaki artış, öğrencilerin arasında seçim yapacağı alternatiflerin sayısını da artırmıştır. Yükseköğretim kurumları rekabetçi koşullarda, öğrenci sadakatini ve sadakat sürekliliğini sağlamak adına kendisinin ve öğrenim programlarının imajlarını geliştirme, sağladığı olanakları iyileştirerek hizmet kalitesini artırma konularına daha fazla önem vermektedir. Öğrencinin memnuniyeti, üniversitenin imajı ve öğrenim programının imajı faktörlerinin, öğrenci sadakatini üzerinde etki gücüne sahip birçok faktör arasında en önemlileri olduğu yazında rastlanan birçok çalışma ile desteklenmiştir. Bu bağlamda çalışmada, Uludağ Üniversitesi öğrencilerinden elde edilen veriler kullanılarak; söz konusu değişkenlerin, bağımlı değişken olan öğrenci sadakatini üzerindeki etkisini kurulan hipotezler doğrultusunda incelenmiştir. Çalışma nicel bir araştırma olup, yapılan analizin sonucu, öğrenci memnuniyeti, üniversite imajı ve öğrenim programının imajı değişkenlerinin, öğrenci sadakatininin belirleyicileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: üniversite imajı, öğrenim programının imajı, öğrenci memnuniyeti, öğrenci sadakatini

RESEARCH TO UNDERSTAND THE RELATIONSHIP BETWEEN THE IMAGE OF THE UNIVERSITY, SATISFACTION IN UNIVERSITY AND STUDENT LOYALTY**Abstract**

Increase in the number of the universities in Turkey leads to increase in the number of the alternatives of the choice of students. Universities increasingly pay importance to build their and curriculum’s image and increase service quality by improving provided opportunities for ensuring student loyalty and continuity of the loyalty in the competitive conditions. It is supported with encountered studies in the literature that student satisfaction, image of university and image of curriculum factors are the most important factors which have effective power on student satisfaction between many effective factors. At this direction, with the acquired data from the students of Uludağ University effect of student satisfaction, the image of university and the image of curriculum on the student loyalty as a dependent variable is examined. Study has a quantitative research methodology and according to the findings, the variables of the student satisfaction, image of university and image of curriculum are a determinants of student loyalty.

Keywords: the image of university, the image of curriculum, student satisfaction, student loyalty

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Bu çalışmanın ön sunusu 20-23 Nisan 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017)’de gerçekleştirilmiştir.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Uludağ Üniversitesi İİBF, Türkiye, yaseminalkoc@uludag.edu.tr

GİRİŞ

Eğitimin bir hizmet olması ve üniversitelerin de hizmet üreten kurumlar olması, dolayısıyla, eğitim hizmetinin müşterisi durumunda olan öğrencilerin aldıkları eğitim hizmeti ve bu hizmetten sağladıkları memnuniyet üniversiteler için önemlidir. Kamu ve özel sektör yükseköğretim kurumları verdikleri bu eğitim hizmetiyle öğrencileri memnun etmeli ve bu memnuniyeti sürekli hale getirebilmelidir. Aldığı eğitimden memnun olan öğrenci üniversitesine sadık olacak ve üniversitesini başkalarına tavsiye edebilecektir.

Literatürde konuyla ilgili ve konuya farklı açılardan yaklaşan birçok çalışma mevcuttur. Bunlardan bazıları (örneğin Brochado 2009; Cingöz, 2007; Clemes 2007, Nadiri vd. 2009; Okumuş ve Duygun, 2008; Soutar ve McNeil, 1996) eğitim sektöründe hizmet kalitesinin öğrenci memnuniyeti üzerinde aynı yönlü etkisini araştırmıştır. Yine kimi çalışmalar memnuniyetin sadakat üzerindeki aynı yönlü etkisini (örneğin Rojas Mendez, 2009), imaj üzerindeki etkisini (Clemes, 2007), tavsiye ve tekrar satın alma niyeti üzerindeki aynı yönlü etkisini (Brochado, 2009) araştırmıştır.

Öğrenci sadakati üzerinde etki gücüne sahip birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden en önemlileri yükseköğretim kurumun verdiği hizmet kalitesi, kurumun algılanan imajı ve öğrencinin kuruma bağlılığıdır. Hizmet kalitesi organizasyonun ya da kurumun müşteri beklentilerini karşılama yeteneği olarak tanımlanabilir. Öğrenci sadakati üzerinde en büyük etki gücüne sahip değişkenlerden birisi de öğrenci bağlılığıdır. Öğrenci bağlılığı, belli bir eğitim kurumundan algıladığı genel memnuniyet, ait olma hissi, eğitimin kalitesine olan algısı ve eğitim kurumunu yeniden tercih isteği olarak tanımlanabilir. İmaj kavramı kurumun iç ve dış paydaşlarının kuruma dair algıları olarak en genel anlamıyla tanımlanabilir. İmaj öğrenci memnuniyeti ve öğrenci sadakati için önemli ve gerekli olup, verilen hizmetin kalitesi ile örtüşmelidir (Köse 2012: 115).

Bu çalışmanın bazı *orijinal* noktalarının var olduğu düşünülmektedir. Bugüne kadarki mevcut çalışmalarda imaj, hizmet kalitesi, itibar vb. kavramlar öğrencilerin çeşitli konulardaki niyetlerini etkileyeceğine dair birçok araştırma yapılmıştır. Fakat bilindiği kadarıyla, Türkiye bazında yapılan çalışmaların hiçbirinde öğrenci memnuniyeti, üniversitenin ve öğrenim programının imajı bir arada kullanılarak, hepsinin sadakata dair etkileri araştırılmamıştır. Bu noktada *araştırmanın sorusu*, “öğrencilerin okudukları üniversiteden memnuniyetlerinin, üniversiteye ve öğrenim programına dair imaj algılarının, onların üniversitelerine olan sadakatlerini ne ölçüde etkileyip etkilemeyeceğidir”.

Çalışmada, öncelikle hizmet kalitesi, müşteri memnuniyeti, kurumsal imaj ve sadakat kavramlarına dair tanımlamalar yapılmıştır. Bu teorik arka plan çerçevesinde, söz konusu kavramların öğrenci sadakati üzerindeki etkileri Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinden anket yoluyla toplanan veriler ışığında araştırılmıştır. Çalışma daha sonra elde edilen bulguların değerlendirilmesiyle ve ileriki çalışmalar için birkaç öneriyle sonuçlanmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Müşteri Memnuniyeti

Parasuraman, Zeithaml ve Berry (1985:42), hizmet kalitesini, beklenen hizmet ve algılanan hizmet performansının karşılaştırılması olarak tanımlamışlar ve hizmet kalitesini, hizmetin üstünlüğüne dair global karar ve tutumlar olarak değerlendirmişlerdir. Edvardson (1998:142) tarafından ise hizmet kalitesi, müşteri beklentilerini karşılayabilme, ihtiyaç ve gereksinimlerini belirleyebilme derecesi olarak tanımlanırken, Kandampully (1998:433), müşteri beklentilerinin sunulan hizmet ile karşılaştırılması olarak benzer bir tanım yapmıştır. Teas (1993:27) daha farklı bir yaklaşımla, hizmet kalitesini, performans ve ideal standartlar arasındaki kıyaslama olarak tanımlamışlardır (Güzel Şahin 2011: 50). Algılanan hizmet kalitesi ise hizmet kalitesinin müşteriler tarafından yapılan genel değerlendirmesidir. (Parasuraman vd. 1990: 20). Bu çalışmada, daha çok Edvardson ve

Kandampully'ın tanımları baz alınacaktır. Hizmet kalitesi, müşterinin hizmeti satın aldıktan sonra o hizmetten sağladıklarının kendisinde yarattığı duygu olup, söz konusu hizmetten ne kadar tatmin olup olmadığını ifade etmesinden yola çıkarak, hizmet kalitesinden kaynaklanan müşteri memnuniyeti tanımlaması bu çalışmaya daha uygun olacaktır.

Hizmet kalitesini belirleyen faktörler; müşteri beklentileri, müşteri tatmini ve müşteri memnuniyetidir. Rekabetin küresel ortama taşındığı günümüzde yeni ve potansiyel müşteri kazanım yolları, eldeki müşterileri sürekli kılma çalışmaları sadece müşteri istek ve ihtiyaçları dahilinde, müşterilerin beklentilerinin karşılanması ile başarıya ulaşabilmektedir. Diğer taraftan, sadece beklentilerin karşılanması yeterli görülmezken müşteri memnuniyeti ve müşteri bağımlılığının sağlanması açısından müşteri beklentilerinin üstünde hizmet sunumu gerekli görülmektedir (Güzel Şahin 2011: 50).

Müşteri memnuniyeti, bir hizmetin tatmin edici bir şekilde yerine getirildiğine ilişkin algı olarak tanımlanmaktadır. Müşteri memnuniyetinin sağlanması müşteri bağlılığını sağlayan ve sürdüren en önemli unsur olarak görülmektedir. Memnuniyet ve sadakat arasındaki ilişkiyi destekler nitelikte yazında birçok çalışma mevcuttur. Örneğin Hallowell (1996) ve Boven vd. (2001) çalışmalarında müşteri memnuniyeti ve müşteri sadakati arasında ilişki olduğunu bulgulamıştır. Bu nedenle üniversiteler her geçen gün artan bir şekilde toplam kalite yönetiminin ilkeleri ve müşteri memnuniyeti uygulamaları ile yakından ilgilenmektedirler. Üniversiteler temel olarak öğrenci memnuniyetini en üst düzeye çıkararak, memnuniyetsizliği ise en alt düzeye indirerek öğrenciler tarafından sürekli tercih edilmeyi, üniversite sıralamalarında üst sıralarda yer almayı hedeflemektedirler (Şahin 2009: 107).

Neden-sonuç ilişkisi olarak düşünüldüğünde memnuniyet, tüketicilere sunulan hizmetin kalitesine yönelik bir değerlendirme olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle memnuniyet, hizmet kalitesinin bir sonucu gibidir (Anderson vd. 1994: 54). Nitekim Caruana (2002) memnuniyeti, hizmet açısından düşünerek “bir duygunun değerlendirmesi”, “satın alma sonrası küresel etkili özet bir yanıt” olarak tanımlamaktadır. Bu noktada memnuniyetin, hizmet kalitesinden sonra geldiği kabul edilirse, sunulan hizmetin kalite düzeyinin müşteri memnuniyetini de doğrudan etkileyeceği sonucu ortaya çıkmaktadır (Selvi vd. 2007: 107).

1.2. Kurum İmajı

İmaj, imgeleme yoluyla zihinde canlandırılan nesne, kavram, durum ve sembollerdir. Daha genel bir tanımlamayla imaj, herhangi bir kişi, kuruluş ya da durum hakkında tüm görüşlerin toplamıdır (Bakan 2005: 11-12). Kurum imajı ise bir örgüt hakkında içinde bulunduğu toplumun zihninde oluşan tüm izlenimlerdir (Barich ve Kotler 1991:97). Kurumsal imaj, işletmeyi meydana getiren tüm görsel, sözel ve davranışsal öğelerin bir bütünüdür (Howard 1998: 4). Başka bir tanımla kurumsal imaj, bir kuruluşun çalışanları, hedef grupları (müşteriler, ortaklar vs.) ve kamu üzerinde kurum kimliğinin etkisi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kuruluşun kimliği aracılığıyla kişilerde organizasyon hakkında bir görüş, resim ve düşünce oluşmaktadır (Derin ve Demirel 2011:164). Yazındaki bazı çalışmalar imaj ve sadakat arasında ilişki olduğunu ileri sürmektedirler. Örneğin Nguyen ve LeBlanc (2001), sadakat derecesinin, kurum imajı algısının olumlu olduğu durumlarda daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır.

Profesyonel hizmet veren her kurum ve organizasyon için imaj geliştirme stratejik olarak çok önemli bir kavram olarak algılanmaktadır. İmaj, bir ürün, marka, bir organizasyon hatta bir ülke için oldukça gerekli ve önemlidir. Yükseköğretim kurumları da rekabetçi koşullarda kendi imajlarını geliştirme ve koruma çalışmalarına giderek daha fazla önem vermektedir. İmaj öğrenci memnuniyeti ve öğrenci sadakati için önemli ve gerekli olup, verilen hizmetin kalitesi ile örtüşmelidir (Köse 2012:115).

1.3. Müşteri Sadakati

Sadakat, müşterilerin aldıkları mal ve hizmetlere ilişkin memnuniyetlerini ifade etme biçimlerinden biri olarak düşünülmektedir. Müşteri sadakati kavramı ise müşterilerin satın almada gösterdikleri tutum ve davranışların bir bileşimi olarak görülmektedir (Selvi vd. 2007: 107). Helgesen ve Nesset (2007)'e göre müşteri sadakati, tekrar satın alma davranışına ve ürüne, hizmete veya organizasyona olan derin bağlılıktır. Öğrenci sadakati ise, müşteri sadakati ile paralel bir anlamda, üniversitesine ve verdiği hizmete olan bağlılık olarak tanımlanabilir. Yükseköğretim kurumlarında sadakat kavramı var olan öğrencilerin korunması ve yeni öğrencilerin kazanılması ile doğrudan ilişkilidir. Hizmet sektörü kuramına göre öğrencinin kendi eğitim kurumuna olan sadakati, öğrencinin aktif katılımı ve bağlılığı faktörleri ile öğretim kalitesinin artmasında önemli bir faktördür (Köse 2012: 115).

2. METODOLOJİ

2.1. Amaç ve Yöntem

Üniversitesinden memnun olan öğrencinin üniversitesine sadık olmasından ve üniversitesini başkalarına tavsiye etmesinden yola çıkarak; bu araştırma ile üniversite öğrencisinin sadakatine etki eden faktörleri belirlemek ve bu faktörlerin sadakatine olan etki düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada öğrencilerin memnuniyetleri, üniversitenin imajı ve öğrenim programının imajı bağımsız değişkenleri ile bağımlı değişken konumunda olan öğrenci sadakatinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Ankete katılan öğrenciler, kolayda örnekleme yöntemi ile çalışmaya dahil edilmişlerdir. Çalışmada toplam 345 ankete erişilmiş, fakat bazı soruların eksik cevaplandırılması sebebiyle 300 anketin kullanılabilir olduğuna karar verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin; %53'ü kadın, %47'si erkektir. Öğrencilerin %95.3'ü 18-25 yaş aralığında, geriye kalanları ise 26 ve üstü yaş grubundadır. Söz konusu öğrencilerin %8.7'si önlisans, %91.3'ü lisans eğitimi almaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın değişkenlerini ölçmek için kullanılan ölçek Palacio, Meneses ve Perez (2002)'in çalışmalarından Türkçeye çevrilip uyarlanmıştır. Anket 2015 Nisan ve Haziran ayları arasında Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine uygulanmıştır. Hazırlanan anket formu; 1) Demografik özellikler (6 soru) 2) Öğrenci Memnuniyeti (10 soru) 3) Üniversite İmajı (6 soru) 4) Öğrenim Programının İmajı (3 soru) 5) Öğrenci sadakati (3 soru) olmak üzere toplam 5 bölümden oluşmaktadır. İfadelerin değerlendirilmesinde 1=Kesinlikle Katılmıyorum ve 5=Kesinlikle Katılıyorum'u temsil edecek şekilde, 5'li Likert ölçeği tarzındaki sorulardan oluşmaktadır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada anket yoluyla elde edilen veriler SPSS 22 programı yardımıyla analiz edilmiştir. Öncelikle faktör analizi uygulanarak ölçeklerin yapısal geçerlilikleri test edilmiştir. Kullanılan ölçeğin güvenilirliğini test edebilmek için güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Regresyon analizi; bir bağımlı değişken ile bir veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Coşkun vd. 2015: 233). Bu amaçla çalışmada; bağımsız değişkenler olan öğrenci memnuniyetinin, üniversitenin imajının ve öğrenim programının imajının bağımlı değişken olan öğrenci sadakatine olan etkisini saptamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmanın modeli şu şekildedir: $Y_i = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_nX_n$

Regresyon analizi yapılabilmesi için öncelikle değişkenler arasında korelasyon katsayılarına bakılarak doğrusal ilişki olup olmadığına bakılması gerekmektedir (Büyüköztürk 2007: 100). Bu

nedenle öncelikle öğrenci memnuniyeti, üniversitenin imajı ve öğrenim programının imajı ile öğrenci sadakati arasındaki korelasyon katsayısına bakılmış ve aralarında doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür.

2.5. Araştırmanın Kısıtları

Bu araştırmaya dair kısıtlar şunlardır:

1. Çalışma bir devlet üniversitesinin sadece bir fakültesinde öğrenim gören 300 adet öğrencinin görüşleriyle kısıtlıdır.
2. Ölçekte yer alan boyutlarla sınırlıdır.

2.6. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Öğrenci sadakati konusunda birçok kavramsal model alan yazında önerilmiştir (örneğin Helgesen ve Nasset, 2007; European Customer Satisfaction Index-ECSI, 2000; Hening-Thurau vd., 2001). Çalışmada, bağımsız değişkenler, öğrenci memnuniyeti, üniversitenin imajı, öğrencinin öğrenim gördüğü programın imajı olarak bağımlı değişken ise öğrenci sadakati olarak tanımlanmıştır. Araştırma değişkenleri çerçevesinde, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H1: Öğrenci memnuniyeti arttıkça, öğrenci sadakati düzeyi de artacaktır.

H2: Üniversitenin imajıyla ilgili olumlu algı arttıkça, öğrenci sadakati düzeyi de artacaktır.

H3: Öğrenim programının imajıyla ilgili olumlu algı arttıkça, öğrenci sadakati düzeyi de artacaktır.

3. BULGULAR

Öğrenci sadakatini ölçmek için kullanılan ölçeğin boyutlarını ortaya çıkarabilmek için açıklayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Ölçeğin faktör analizine uygun olduğuna Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) yeterlilik ölçüsü (0,75) sonucunda karar verilmiştir.

Güvenilirlik, bireylerin ölçüm aracındaki sorulara verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılıktır (Büyükoztürk 2007: 169). Güvenilirlik analizi bulguları, ölçeğin Cronbach Alfa katsayısının 0.89 olduğunu bulgulamaktadır ($\alpha = 0.89$). Dolayısıyla ölçeğin güvenilirlik değerinin tatmin edici olduğuna kanaat getirilmiştir.

Tablo 1’de veri setine ilişkin betimsel istatistikler ve korelasyon katsayıları verilmektedir.

	N	Min.	Mak.	Ort	Std. Sp.	Öğrenci Sadakati
Öğrenci Memnuniyeti	300	1,00	4,70	3,2330	,58437	,445**
Üniversitenin İmajı	300	1,33	5,00	3,4372	,69748	,728**
Öğrenim Programının İmajı	300	1,00	5,00	3,5400	,73067	,515**
Öğrenci Sadakati	300	1,00	5,00	3,3411	,93227	1
Valid N (listwise)	300					

** Korelasyon 0.05 seviyesinde anlamlıdır (iki uçlu)

Yukarıdaki tabloda öğrenci memnuniyeti, üniversitenin imajı ve öğrenim programının imajı ile öğrenci sadakati arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon katsayıları verilmiştir ve değişkenler arasında gerçekleştirilen Korelasyon Analizi bulguları $p < 0.05$ düzeyinde, tüm değişkenler arasında anlamlı doğrusal ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Büyüköztürk (2007) esas alındığında, öğrenci memnuniyeti ve sadakati arasındaki doğrusal ilişkinin ($r=0.445$; $p < 0.05$), öğrenim programının imajı ve öğrenci sadakati değişkenleri arasındaki doğrusal ilişkinin ($r=0.515$; $p < 0.05$) orta kuvvet olduğunu bulgulamaktadır. Öte yandan üniversitenin imajı ve öğrenci sadakati değişkenleri arasındaki doğrusal ilişki ise ($r=0.728$; $p < 0.05$) yüksek düzeydedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, öğrencilerin üniversiteye yönelik memnuniyetleri ve imaj algıları arttıkça, üniversiteye olan sadakatlerinde de artış olacağı gözlenmektedir.

Modelin genel olarak geçerli olup olmadığını görmek için ANOVA tablosu kullanılır. Tablo 2 modelin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. ($p < 0.05$)

Model	Kareler Toplamı	df	Kare Ort.	F	Sig.
1 Regresyon	139,586	3	46,529	114,499	,000 ^b
Kalan	120,285	296	,406		
Toplam	259,871	299			

a. Bağımlı Değişken: SADAKATORT

b. Belirleyiciler: ÖĞRPROGORT, MEMNUNİYETORT, ÜNVİMAJORT

Öğrenci memnuniyetinin, üniversitenin imajının ve öğrenim programının imajının öğrenci sadakatini yordamasına yönelik regresyon analizi sonuçları tablo 3'te verilmiştir. Tüm bağımsız değişkenler, öğrencilerin sadakatini açıklamada anlamlı yordayıcı değişkenlerdir ($R=0,733$, $R^2=0.537$, $F=114.499$, $p < 0.05$). Öğrenci memnuniyeti, üniversitenin imajı ve öğrenim programının imajı, öğrenci sadakatindeki varyansın yaklaşık %53'ünü açıklamaktadır. Öğrencilerin memnuniyetlerinin ve imaj algılarının onların sadakatlerine etkisinin olduğu görülmektedir.

Otokorelasyon; bir regresyon modelinde hata terimlerinin birbiriyle ilişkili olma durumudur. İstenir bir durum değildir. Durbin-Watson testi otokorelasyon problemini inceler ve test istatistiğinin 1.5-2.5 aralığında olması istenir (Büyüköztürk 2007: 100). Modelimizde 2.0 olduğu için bir problem olmadığı görülmektedir.

Model	R	R ²	Std. E.	Durbin-Watson
1	,733 ^a	,537	,63747	2,015

a. Belirleyiciler: ÖĞRPROGORT, MEMNUNİYETORT, ÜNVİMAJORT

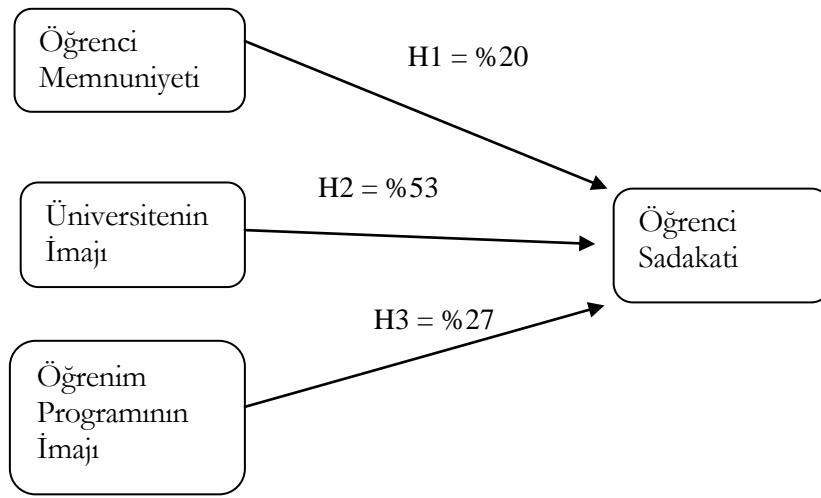
b. Bağımlı Değişken: SADAKATORT

Tablo 4'teki bağımsız değişkenlerin öğrencilerin sadakatlerini yordamalarına yönelik regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; öğrenci memnuniyeti değişkeninin öğrencilerin sadakatlerini yordamada anlamlı etkiye sahip olduğu görülmektedir. ($R=0.445$, $R^2=0.198$, $F=73.759$, $p < 0.05$). R^2 değeri bağımsız değişkenin (öğrenci memnuniyeti), bağımlı değişkenin (öğrenci sadakati) yaklaşık %20'sini açıkladığını göstermektedir. Benzer şekilde, üniversitenin imajı, öğrenci sadakatinin %53'ünü açıkladığı gözlemlenmektedir. ($R=0.728$, $R^2=0.530$, $F=335.422$, $p < 0.05$). Öğrenim

programının imajı ise öğrenci sadakatının yaklaşık %27'sini açıklamaktadır. ($R=0.515$, $R^2=0.266$, $F=107.761$, $p<0.05$).

Model	R	R2	Std. E.
Öğrenci Memnuniyeti	,445 ^a	,198	,83608
Üniversitenin İmajı	,728 ^a	,530	,64052
Öğrenim Programının İmajı	,515 ^a	,266	,80028

Araştırmanın değişkenleri çerçevesinde, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen hipotezlerin açıklanma yüzdeleri aşağıdaki gibidir:

β katsayıları incelendiğinde ise yordayıcı değişken olan üniversitenin imajı, öğrencilerin sadakatlerini açıklamada en çok etkiye ($\beta=0,64$) sahipken, bunu sıra ile öğrenim programının imajı ($\beta=0,105$) ve üniversiteden memnuniyet ($\beta=0,031$) izlemektedir.

Korelasyon katsayıları incelendiğinde öğrenci memnuniyetinin, üniversitenin imajının ve öğrenim programının imajının öğrenci sadakati ile ilişkili olduğu görülmüş; regresyon analizinde ise söz konusu bağımsız değişkenlerin öğrenci sadakatini açıklamada etkili olduğu görülmüştür. Tüm bulgulardan yola çıkarak araştırmanın hipotezlerinin (H1,H2,H3) desteklendiğini söylemek mümkündür.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin üniversiteden memnuniyetlerinin, üniversiteye ve öğrenim programına dair algıladıkları imajlarının öğrenci sadakati üzerine etkilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda öğrenci sadakatının; öğrenci memnuniyeti ve öğrenim programının imajı ile arasında anlamlı ve orta düzeyde olumlu bir ilişki olduğu, üniversitenin imajıyla da anlamlı ve yüksek düzeyde olumlu bir ilişki olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin üniversitelere dair imaj algıları arttıkça sadakatlerinde de bir artış olduğu gözlenmiştir. Çalışmadaki söz konusu üç bağımsız değişkenin, öğrencilerin sadakatlerini arttıran ve anlamlı bir şekilde açıklayan değişkenler olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sadakatlerini açıklamada en etkili değişken üniversitenin imajı iken; bunu sırasıyla öğrenim programının imajı ve öğrenci memnuniyeti izlemektedir.

Öğrencilerin imaj algılarının ve memnuniyetlerinin, sadakatlerini anlamlı düzeyde etkilemesi bulgusu, imajın ve memnuniyetin sadakati arttırdığına ilişkin kuramsal bilgileri destekler niteliktedir (Rojas Mendez, 2009; Clemes, 2007; Brochado, 2009; vd.). Öğrencilerin sadakatlerini arttırmanın yollarından en etkilisi üniversitenin imajını olumlu yönde geliştirmek olduğuna göre; üniversite yöneticilerinin, kurumlarının sahip olduğu imajı arttıracak çalışmalara önem vermelidirler. Üniversiteler kaliteli bir akademik kadro oluşturup, akademik programları, ürün ve hizmetlerin niteliğini artırarak paydaşların örgütsel imaj algısını yükseltebilirler.

Örgütsel imaj, kişisel ve örgütsel çevreden etkilendiği için, imaj algısının oluşmasında birçok etken bulunmaktadır. Bu nedenle örgütsel imajın oluşumu çok paydaşlı ve oldukça karmaşık bir süreç olarak kabul edilmektedir. Örgütsel imajın oluşumunda iletişim kaynakları, terminoloji, marka oluşturma, logo ve amblemler, medya ve kişilerarası ilişkiler, bina mimarisi gibi etmenler etkili olmaktadır. Bununla birlikte, yöneticilerin ve örgüt üyelerinin ilişkileri, özellikle yöneticilerin yaptıkları ve söyledikleri, örgüt imajını doğrudan etkilemektedir (Polat 2011: 255).

Bu çalışmanın da her çalışma gibi bazı *kısıtları* mevcuttur. Birincisi çalışma bir devlet üniversitesinin sadece bir fakültesinde öğrenim gören 300 adet öğrencinin görüşleriyle kısıtlıdır. İkincisi ölçekte yer alan boyutlarla sınırlıdır.

Söz konusu çalışmanın bazı *orijinal* noktalarının var olduğu düşünülmektedir. Geçmiş çalışmalarda imaj, hizmet kalitesi, itibar vb. kavramlar öğrencilerin çeşitli konulardaki niyetlerini etkileyeceğine dair birçok araştırma yapılmıştır. Fakat bilindiği kadarıyla, Türkiye bazında yapılan çalışmaların hiçbirinde öğrenci memnuniyeti, üniversitenin ve öğrenim programının imajı bir arada kullanılarak, hepsinin sadakata dair etkileri araştırılmamıştır.

Son olarak araştırmacılar *gelecek çalışmalarda*, bu çalışmanın değişkenlerinin öğrencilerin sınıf seviyelerine göre değişkenlik gösterip göstermeyeceğini araştırabilirler. Ayrıca çalışma birden fazla üniversitede veya aynı üniversitenin birden fazla fakültesinde yürütülerek farklılıklar araştırılabilir.

KAYNAKÇA

ANDERSON, E.W., FORNELL, C., ve LEHMANN D. R. (1994), "Customer Satisfaction, Market Share, and Profitability: Findings from Sweden", *Journal of Marketing*, C.58, s.53-66.

APPLETON-KNAPP, S. L. ve KRENTLER K. A. (2006), "Measuring student expectations and their effects on satisfaction: The importance of managing student expectations", *Journal of Marketing Education*, S.28, s.254-264.

BAKAN, Ö. (2005), *Kurumsal İmaj*, Tablet Kitabevi, (1.Basım), Konya.

BARICH, H., KOTLER, P. (1991), "A Framework for Marketing Image Management", *Sloan Management Review*, C.32, S.2, s.94-104.

BOWEN, J. T. ve CHEN, L. (2001), "The Relationship Between Customer Loyalty And Customer Satisfaction", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, C. 13, S. 5, s.213-217, doi: 10.1108/09596110110395893.

BROCHADO, A. (2009), "Comparing Alternative Instruments to Measure Service Quality in Higher Education", *Quality Assurance in Education*, S.17, No. 2, s.174-190.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2007), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı*, (7. Baskı), Pegem Yayınları, Ankara.

CARUANA, A. (2002) “Service Loyalty the Effects of Service Quality and the Mediating Role of Customer Satisfaction”, *European Journal of Marketing*, C.36, S.(6/7), s.811-828.

CİNGÖZ, M. (2009), “Eğitimde Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyetine Etkisi: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Bir Uygulama”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kütahya.

CLEMES, M.D. vd. (2007), “University Student Satisfaction: An Empirical Analysis”, *Journal of Marketing for Higher Education*, S. 17, No. 2, s.292-325.

COŞKUN, R., ALTUNIŞIK, R., vd. (2015), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*, (8. Baskı), Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

DERİN, N. Ve DEMİREL, E. T. (2011), “Kurum İmajının Kurum Kimliği Açısından Açıklanabilirliği: İnönü Üniversitesi Turgut Özal Tıp Merkezi Örneği”, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, C.13, S.2, s.155-193.

ERYILMAZ, M. E. (2016), “Fakülte İtibarı ve İmajının Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Okulda Akademisyen Olarak Görev Alma Niyeti Üzerine Etkilerine Dair Bir Araştırma”, *ICOME 2016 International Congress of Management Economy and Policy/Proceedings Book*, İstanbul.

ERYILMAZ, M. (In Press), “A Research on the Relationships among Faculty’s Reputation, Image and Students’ Intentions of Future Collaborations: Findings from the Turkey”, *International Journal of Learning and Teaching*.

ESİN, A. (2002), *ISO 9001:2000 Işığında Hizmette Toplam Kalite*, METU Press ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayını, Ankara.

GÜZEL, N. G. (2006), “Yükseköğretimde Turizm Eğitimi ve Hizmet Kalitesi”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, yayımlanmamış doktora tezi, Ankara.

GÜZEL ŞAHİN, G. (2011), “Üniversite Düzeyinde Turizm Eğitiminde Hizmet Kalitesi Beklenti ve Algısına Yönelik Ankara’da Bir Araştırma”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.4, s.49-65.

HALLOWELL, R. (1996), “The Relationships Of Customer Satisfaction, Customer Loyalty, And Profitability: An Empirical Study”, *International Journal of Service Industry Management*, C. 7, S. 4, s.27-42.

HELGESEN, Q., ve NESSET, W. (2007), “Images, Satisfaction and Antecedents: Drivers of Student Loyalty? A Case Study of a Norwegian University Collage”, *Corporate Reputation Review*, C.1, S.1, s.38-59.

HENNİG-THURAU, T., LAGER, M.F., ve HANSEN, U. (2001), “Modeling and Managing Student Loyalty: An Approach Based on the Concept of Relationship Quality”, *Journal of Service Research*, C.3, S.1, s.331-344.

HOWARD, Steven (1998), *Corporate Image Management*, Singapore: Butterworth-Hienemann.

KÖSE, İ. A. (2012), “Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Sadakati”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C.2, S.2, s.114-118. DOI: 10.5961/jhes.2012.040.

MARTENSEN, A. vd. (2000), “Measuring Student Oriented Quality in Higher Education: Application of ECSI Method”, *Sinergie Rapport Di Ricerca*, C.18, S.9, s.371-383.

NADİRİ, H., KANDAMPULLY, J. ve HUSSAİN, K. (2009), “Students’ Perceptions of Service Quality in Higher Education”, *Total Quality Management*, C. 20, S.5, s.523-535.

OKUMUŞ, A. ve DUYGUN, A. (2008), “Eğitim Hizmetlerinin Pazarlanmasında Hizmet Kalitesinin Ölçümü ve Algılanan Hizmet Kalitesi ile Öğrenci Memnuniyeti Arasındaki İlişki”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.8, S.2, s.17-38.

OLIVER, R. L. (1999), “Whence Consumer Loyalty?”, *Journal of Marketing*, S.63, s.33-44.

ÖZDAMAR, K. (1999), *Paket Programları ile İstatistiksel Veri Analizi-1* (2.Baskı), Kaan Kitapevi, Eskişehir.

PALACÍO, A. B., MENESES, G. D. ve PEREZ, P. J. P. (2002), “The Configuration Of The University İmage And İts Relationship With The Satisfaction Of Students”, *Journal of Educational Administration*, C.40, S.5, s. 486-505.

PARASURAMAN, A., ZEİTHAML, V. ve BERRY L. (1985), “A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research”, *Journal of Marketing*, C:49, S.4, s.41-50.

PARASURAMAN, A., BERRY, L. ve ZEİTHAML, V. (1988), “SERVQUAL: A Multiple İtem Scale For Measuring Consumer Perceptions Of Service Quality”, *Journal of Retailing*, C.64, S.19, s.12-40.

PARASURAMAN, A., ZEİTHAML, V., ve BERRY, L. (1990), *Delivering Quality Service: Balancing Customer Perceptions of Service Quality*, The Free Press, Newyork.

POLAT, S. (2011), “Üniversite Öğrencilerinin Örgütsel İmaj Algıları İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki Düzeyi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, C.11, S.1, s. 249-262.

279

QUINN, A., LEMAY, G., LARSEN, P. ve JOHNSON, D. M. (2009), “Service Quality in Higher Education”, *Total Quality Management & Business Excellence*, C.20, S.2, s.139 -152.

ROJAS-MENDEZ, J. I. (2009), “Determinants of Student Loyalty in Higher Education: A Tested Relationship Approach in Latin America”, *Latin American Business Review*, C.10, s.21-39.

SAKARYA, M.C. (2006), “Yükseköğretimde Öğrenciye Yönelik Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi: Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Antalya.

SELVİ, M. S., ÖZKOÇ, H. Ve EMEÇ, H. (2007), “Mağaza İmajı, Mağaza Memnuniyeti ve Mağaza Sadakati Arasındaki İlişkinin Tüketiciler Açısından Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.22, S.1, s.105-121.

SOUTAR, G. ve MCNEİL, M. (1996), “Measuring Service Quality in A Tertiary Institution”, *Journal of Educational Administration*, C.34, S.1, s.72-82.

ŞAHİN, Ali E. (2009), “Eğitim Fakültesinde Hizmet Kalitesinin Eğitim Fakültesi Öğrenci Memnuniyet Ölçeği (Ef-Ömö) İle Değerlendirilmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, S.37, s.106-122.

TAYLOR, S.A. (1995), “The Case of Customer Satisfaction”, *Managing Service Quality*. C.5, S.1, s.12.

TAYYAR N. ve DİLŞEKER, F. (2012), “Devlet Ve Vakıf Üniversitelerinde Hizmet Kalitesi Ve İmajın Öğrenci Memnuniyetine Etkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 28, s.185.

YILMAZ, V., FİLİZ, Z. ve YAPRAK, B. (2007), “Servqual Yöntemiyle Yükseköğretimde Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, C.8, S.2, s.299-315.

MÜELLİFİ BİLİNMEYEN BİR ESER: “HİKÂYE-İ MUCİZÂTÜ’N-NEBİ”¹Doç.Dr. Serhan ALKAN İSPIRLİ²

Özet

Bu çalışmada Millî Kütüphane kayıtlarında Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda yer alan 06 Hk 4334/1 arşiv numaralı yazmanın 1b- 20a varakları arasında bulunan “Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi” isimli eser Arap harflerinden günümüz harflerine transkripsiyonlu olarak aktarılarak tanıtılmıştır. Yazmada eserin müellifi veya müstensihî, telif veya istinsah tarihi ile ilgili herhangi bir kayıt yoktur. Yazma içinde bir eser daha vardır. Bu eser yazmanın 20b- 31b varakları arasında yer alır. Bu eserde H 994 (M 1585/ 1586) tarihinde geçtiği ifade edilen bir olay çevresinde dinî bilgiler verilmektedir. Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi isimli yazma eserde eserin müellifi, müstensihî, telif veya istinsah tarihine ait bir kayıt bulunmasa da yazma içinde aynı kalemden çıkan ve 20b- 31b varakları arasında bulunan H 994 (M 1585/ 1586) tarihinde Sultan Murad devrinde geçen bir olay üzerine kurulan ve dinî bilgiler içeren ikinci eserden hareketle Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi’nin H 994 tarihinde veya daha sonra kaleme alınmış olabileceğini düşünmek yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mucizâtü’n-Nebi, Divan edebiyatı, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Mucize, İslami Türk Edebiyatı

A WORK WITH AN UNKNOWN WRITER: “HİKÂYE-İ MUCİZÂTÜ’N-NEBİ”

Abstract

In this study, a work entitled “Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi” presented between 1b- 20a pages of a manuscript which has been archived in National Library records in Ankara Adnan Otuken City Public Library collection numbered 06 Hk 4334/1 was introduced after its translation from Arabic letters into current alphabet as transcribed. There has been no record in the manuscript about the writer, the person who copied, the dates it was written and copied. There has been another work in the manuscript. This work has been presented between the 20b- 31b pages of the manuscript. In this work religious information has been given based on an event in Hijri 994 (AD 1585/ 1586). Although there has been no record about the writer, the person who copied, the dates it was written and copied in the study entitled Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi, due to the second study which was presented between 20b- 31b pages of the same manuscript, written by the same pen and based on an event in Sultan Murad’s time in Hijri 994 (AD 1585/ 1586) and contains religious information, it may be reasonable to conclude that Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi may be written in H994 or later.

Keywords: Mucizâtü’n-Nebi, Divan literature, Prophet Muhammed, Hz. Ali, Miracle, Islamic Turkish literature

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Bu makale, 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017), 20-23 Nisan 2017 İstanbul Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Türkiye, serhanispirli@atauni.edu.tr

GİRİŞ

“Edebiyatımızda özellikle Hz. Muhammed’in hayatı çevresinde gelişen dinî manzum eserlerin sayısı bir hayli fazladır. Hz. Muhammed’in hayatını veya hayatının bir bölümünü ele alan bu türler bazan müstakil bir eser olarak yazılmış bazan da divanlarda yer almıştır. Başta na’lar olmak üzere mevlid, esmâ-yı Nebi, sîret, miraciye, hilye, hicretü’n-Nebi, mucizât, şefâat-nâme, kırk hadis, gazavât-ı Resûlullâh gibi türlerde yazılan eserler mensur olmalarının yanı sıra çoğunlukla manzum olarak yazılmışlardır. Bunun sonucunda da başlı başına Hz. Muhammed’le ilgili bir edebiyatın teşekkül ettiğini söyleyebiliriz”.³

ESER HAKKINDA

Bu çalışmada Milli Kütüphane kayıtlarında Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda yer alan 06 Hk 4334/1 arşiv numaralı yazmanın 1b- 20a varakları arasında bulunan “Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi” isimli eser tanıtılacaktır.

Eser 173x122-240x165 mm (iç-dış) boyutlarındadır.

Harekeli nesihle yazılmış, insan profili ay filigranlı kağıt kullanılmıştır.

Eserde başlıklar kırmızı olup, eser karton ebru ciltlidir. Her varağı 12 satırdır ve mensurdur.

Yazma içinde bir eser daha vardır. Bu eser yazmanın 20b- 31b varakları arasında yer alır. Eserde H 994 (M 1585/ 1586) tarihinde geçtiği ifade edilen bir olay çevresinde dini bilgiler verilmektedir.

Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi isimli yazma eserde eserin müellifi, müstensihisi, telif veya istinsah tarihine ait bir kayıt bulunmasa da yazma içinde aynı kalemden çıkan ve 20b- 31b varakları arasında bulunan H 994 (M 1585/ 1586) tarihinde Sultan Murad devrinde geçen bir olay üzerine kurulan ve dini bilgiler içeren ikinci eserden hareketle Hikâye-i Mucizâtü’n-Nebi’nin H 994 tarihinde veya daha sonra kaleme alınmış olabileceğini düşünmek yerinde olacaktır.

“Acz kökünden türeyen mucize, kelime olarak âciz bırakan anlamına gelir. Ermiş kişilerde zuhur eden aynı özelliklere sahip hadiseler keramet adı verilir. Dinî bir terim olarak ise peygamberlerde ortaya çıkan, onlara Allah’ın bir lutfu ve peygamberliklerini ispat için bir imkan olarak verilen, insanların bir benzerini ortaya koymaktan aciz kaldıkları olağanüstü (harikulâde, fevkalâde) haller, hadiselerdir.

Hadis kitaplarında, İslam tarihiyle ilgili verimlerde, akâid- kelâma dair eserlerde mucizelere geniş yer verildiği gibi, sırf mucizelere tahsis edilen kitaplar da vardır. Bunlar çoklukla mucizâtü’n-Nebi adını taşırlar.

... Halk tipi mesneviler halinde yazılan Kirdecî Ali’nin Güvercin Destanı ve Kesikbaş Destanı, İzzeddinoğlu’nun Tâvus Mucizesi, Sadreddin’in Geyik Destanı adlı eserleri mucizelerin yalnız bazılarını işlerler”.⁴

Yine “Yahya Bostanzâde Tirevî’nin (ö. 1639) Gül-i Sad-berg, Nâyi Osman Dede’nin (ö. 1729) Ravzatü’l-İcâz Fi’l-Mümtâz, İbrahim Nazire’nin (ö. 1774) Mucizâtü’n-Nebi, Kadı İyaz’ın Şifa adlı eserleri dinî-tasavvufî Türk edebiyatında mucizâtü’n-Nebi türünün örnekleridir”.⁵

HİKÂYENİN KONUSU

San’a vilayeti hükümdarı Said rüyasında Hz. Muhammed’i görür. Yirmi gün ömrü kaldığını da bu şekilde öğrenir. Uyandığında yirmi gün içinde İslamiyete bir hizmet yapabilmek için hazinesinden iki sandık hazırlar, bir de bir deve satın alır. Oğlu Ebû’l-Hecân henüz 13- 14 yaşlarındadır. Oğluna rüyasını anlatır. Kalan ömrünün az olduğunu, müslüman olduğunu ve

³ Amil Çelebioğlu, *Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*, TDAY, Belleten, Ankara 1972, s. 35

⁴ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, C 6, İstanbul 1986, s. 410

⁵ Abdurrahman Güzel, *Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı*, 3. Baskı Akçağ Yayınları, Ankara 2006, s.650-651

Medine’de Hz. Muhammed’e teslim edilmek üzere iki sandık değerli eşya hazırladığını bir de deve satın aldığını söyler. Ölümünden sonra emanetinin teslim edilmesini ister. Ebû’l-Hecân babasının ölümü ile vasiyetini yerine getirmek üzere tek başına yola çıkar. Hava kararmaya başlayınca bir yerde konaklar. Devesi ile konuşur. Medine şehrine Hz. Muhammed’e gittiğini anlatır. Gece olunca devesine biner. Düşmemek için sandıkların ipini kendini bağlar, devenin sırtında uyuyakalır. Hz. Muhammed’in adını duyan deve sahibine hissettirmeden yola revan olur. Ebû’l-Hecân sabahleyin uyandığında kendisini bir vilayette bulur ancak neresi olduğunu bilemez. Şehirde ellerinde tespihler, ağızlarında dualar olan kişileri görünce güvenle onlarla sohbet eder. Medine’de olduğunu öğrenir. Elleri tespihli, ağızları dualı bu kişiler Ebû’l-Hecân’ın Medine’ye gelişi sebebinin öğrenirler. Müslüman gibi görünen bu on kişinin artık tek amaçları Ebû’l-Hecân’ın devesini ve sandıklarını ele geçirmek, Ebû’l-Hecân’ın ortadan kaldırılması işini de bir hile ile Hz. Muhammed’e yaptırmaktır. Ebû’l-Hecân’ı döverek konuşamayacak hale getirir mallarına el koyarlar. İçlerinden birisi Sallat bin Saleb Ebû’l-Hecân’ı sürükleyerek Hz. Muhammed’in bulunduğu mescide getirir. Mescitte Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Bilâl vardır. Ebû’l-Hecân’ı evinde konuk ettiğini söyleyen zat, onun sabaha doğru evini soyduğunu iki sandığa yüklediğini ve bir yaşındaki oğlunu boğup devesini de alıp kaçarken yakaladığını söyler. Hz. Muhammed şahit ister. Sallat bin Saleb gerekirse dokuz şahit getirebileceğini söyler ve diğer suç ortakları olayın Saleb’in anlattığı şekilde gerçekleştiğine tanıklık ederler. Hz. Muhammed Hz. Ömer’den Ebû’l-Hecân’a kısas uygulamasını ister. Hz. Ömer Eflah’i görevlendirir. Eflah, Ebû’l-Hecân’ın yaptığı iddia edilen ve şahitlerce de desteklenen hırsızlığı için ellerini ve ayaklarını keser; konuk olduğu evde yaptığı hırsızlığın cezası verilmiştir. Ancak boğduğu bildirilen bebek için de Ebû’l-Hecân’ın yakılmasına karar verilir. Ahali Ebû’l-Hecân’ın yakılması için odun, çalı çırpı toplarken Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin Hz. Osman’dan ders almış öğle yemeklerini yemek için evlerine dönmektedirler. Meydandaki kalabalığı görünce merak ederler. Durumu öğrenirler. Ebû’l-Hecân’ı görmek isterler. Ebû’l-Hecân Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin’in kendisine doğru gelmekte olduğu haberi verilince bir ah çeker ve ölür. Hz. Hasan Ebû’l-Hecân’ın yüzünü görünce birden bir şaşkınlık geçirir. Hz. Hüseyin merak eder. Hz. Hasan dedeleri Hz. Muhammed’in: “Kim ki Hüseyinime benzerse ondan yaramaz iş gelmez” dediğini hatırlatarak, Ebû’l-Hecân’ın kardeşi Hz. Hüseyin’e benzediğini söyler. İkisi birlikte Hz. Muhammed’e giderler. Hz. Muhammed Saleb’in de şahitlerinin de yalan söylediklerine hükmeder ve onları Bilâl aracılığı ile çağırır. Sırasıyla Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman, Hz. Ali ve son olarak da Hz. Muhammed yalancı şikâyetçi ve suç ortaklarını ikna etmeye çalışırlar. Ebû’l-Hecân’ı bağışlamalarını isterler. Ancak münafıklar yalan söylemeyi sürdürerek bağışlamazlar. Cebrail gelir ve Hz. Muhammed’den Ebû’l-Hecân’ın devesini konuşturmasını ister. Deve olanları anlatır. Ebû’l-Hecân’ın dirilebilmesi ashabın ömürlerinden ömür vermeleri ile mümkün olabilecektir. Herkes ömrünün birazını bağışlar. Ancak Hz. Ali’den ses çıkmaz. Hatta Hz. Ali gitmeye davranır. Hz. Muhammed sebebinin sorduğunda Hz. Ali ne kadar ömrünün olduğunu bilmediğini, eğer evine gidip ailesi ile vedalaşıp Medine meydanına gelebilecek kadar ömrü varsa, kalan ömrü her ne kadar ise hepsini bağışlayacağını ifade eder. Bu cevap karşısında herkes şaşkındır. Allah Ebû’l-Hecân’a 60 yıl ömür nasip eder. Bundan sonra İslamiyet yolunda mücadele edecektir. Münafıklarsa cezalandırılırlar.

KİŞİLER –MEKÂN- ZAMAN

Hikâyede, Hz. Muhammed, Ebû’l-Hecân, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Cebrail, Zebâniler, Ferişteler, Hz. Bilal, San’â meliki Said, Saleb ve suç ortakları (On münafık), Eflah ve Medine halkı aktif rol alırlar. Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Âdem, Hz. İbrahim isimleri ile söz konusu edilir. Cennet, cehennem, Yemen, San’â ülkesi, Medine, Mescid-i Nebevî, Medine meydanı, arasat, ... hikâyeye mekân olurlar.

Hikâyenin kahramanları olan San’â meliki Said ve oğul Ebû’l-Hecân aristokrat zümreden, Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Bilâl ve Eflah ise İslam dininin temel karakterleridir. Hem hırsız hem münafık olan kişiler ise hikâyede ders verme, telkinde bulunma, hisse çıkarma sebebi ile görevlidirler. İyiliği temsil eden kahramanların yanında kötülüğü gözler önüne seren zıt ve menfi tiplerdir ve sonunda cezalarını çekerler. Eser; âdab, ahlak ve nasihate, bilgilendirmeye yöneliktir.

Hikâyede, Tekâsür (5), Âl-i İmran (47), En’am (21, 73), Nahl (40), Mü’min (16), İnsan (21), Zümer (33), Tevbe (40), ... surelerinin bazı ayetlerine, konuk ağırlamanın önemi ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyinle ilgili çeşitli hadislerle telmihte bulunulur.

Ezan, imame, tesbih, minber, ridâ, asâ, imamlık, tehlîl gibi dini ifadeler yanında, büt, münafık, vefk alati, kafir tonu, hamr gibi karşıt olabilecek ifadeler de söz konusu edilir.

Söz konusu eser Hz. Muhammed döneminde yaşandığı rivayet edilen bir olayı anlatır. Hikayenin anlatılma zamanı tam olarak bilinmese de hikâyede anlatılan zaman San’â vilayetinin M 632 yılında Hz. Ali tarafından yapılan Yemen Seferi ile İslamiyeti kabul ettiği, hikaye kahramanı Ebû'l-Hecân'ın hikâyede ifade edildiği gibi Hz. Hüseyinle yaş olarak yakınlığı,... vs. dikkate alındığında hikâyede anlatılan zamanın 630-631 yılları olduğunu düşünmek yerinde olacaktır.

Ebû'l-Hecân'ın San'a vilayetinden Medine'ye devesi ile yaptığı ve bir gece süren yolculuk da, hikâyede zaman mekân ilişkisi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Bugünkü koşullara göre San'a Medine arası 1.496 kilometredir ve bir gecede deve ile bu kadar yol gidilmesi mümkün değildir. Ancak hikâyede anlatıldığına binaen akşam olup da Ebû'l-Hecân devesi ile konuşup uyuyakaldığının sabahı Medine'ye varılmıştır. Devenin Ebû'l-Hecân'ın sohbeti neticesinde Hz. Muhammed'in adını duyar duymaz kendiliğinden yola revan olması, hikâyede söz konusu edilen hedefin Hz. Muhammed oluşu okuyucu veya dinleyicinin 1.496 kilometrenin deve yürüyüşü ile bir gecede gidilip gidilemeyeceğini düşünmekten alıkor.

TEMA- DİL VE ANLATIM

Eser verdiği mesajları, tarihsel arka planı, kullanılan dili ve üslubu ile dikkat çekicidir. Canlı ve güzel bir anlatımla kişilerin kendilerine ve çevrelerine olan sorumlulukları, kötülükten kaçınma, Allah'ın birliğine, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, peygamber sevgisine, şefaatine, mucizelerine, ahiret gününe ilişkin çeşitli dini bilgiler verilerek okuyucunun/dinleyicinin maneviyatının desteklendiği görülür. Bütün bu bilgiler doğrudan değil dolaylı olarak hikâye içinde söz konusu edilir.

Hikâyede vasiyet, vasiyetin yerine getirilmesi, misafire ikram, çocuklara sevgi, Allah'ın istemediği ve izin vermediği hiçbir şeyin olmayacağı, tüm kerametlerin ve mucizelerin Allah'ın izni ile olduğu, Allah'a güvenme ve sevgi, Peygambere güvenme ve sevgi, başkasını kötü duruma düşürenin kötü duruma düşmesi, halifelerin şecereleri hakkında bilgilerin verilmesi, İslam kültüründe önemli yeri olan kişi ve kavramların hikâye aracılığı ile söz konusu edilirken, duygularına hitap edilen okuyucu veya dinleyicinin hikâye içindeki olaya dâhil edildiği, ilginin devamlı taze tutulduğu görülür.

Hikâyede her şeyin Allah'ın rızası ile onun emir ve izniyle gerçekleştiği sık sık vurgulanır.

Anlatıcı üçüncü tekil şahıs konumundadır. Hikâyede görülen geçmiş zaman kullanılır. Anlatıcının olayların üstünde ve dışında olduğu, bütün ayrıntılara hâkim olduğu görülür.

Hikâye rüya ile başlar. Rüya ile San'â meliki Said'e gelecekte haber verilir. Bilinmeyen bildirilir. Yakında ölecektir. Cennete ve cehenneme gidenler gösterilir, uyarıda bulunulur. Hz. Muhammed Said'e rüya yolu ile yapması gerekenleri iletir, Said İslamiyeti rüya yolu ile kabul eder. Rüya hikayenin daha başında iken metne gizemli ve ilahi bir ortam hazırlar.

San'â vilayeti meliki Said'in müslüman olmasına sebep olan rüyası, odasının nurla dolması, Ebû'l-Hecân'ın devesinin Hz. Muhammed'in adını duyar duymaz Medine'ye doğru sahibinin bilgisi dışında kendiliğinden gidişi, herhangi bir sebeple (hikâyede vasiyet gereği) gurbete çıkış, kötülerin iştahını kabartan hazine yüklü iki sandık, yolculuk esnasında karşılaşılan engeller ve Ebû'l-Hecân'ın başına gelenler okuyucu veya dinleyiciyi heyecanlandırma, uyarma, düşündürme gibi vazifeler yüklenirler. Hikâyede Hz. Muhammed'in varlığı bütün olumsuzlukların çözümlenebileceğinin teminatını verse de, hikâyede merak uyandırmanın hep canlı tutulduğu görülür.

Hikâyede dürüstlük duygusu ön planda olup, hikâye kahramanlarının tarihî-dinî şahsiyetler olması anlatılan olayın gerçek olduğu hissini uyandırır.

Hikâyede iyi niyet ve bunun sonuçları, kötü niyet ve bunun sonuçları dikkatlere sunulur. Bu arada Hz. Muhammed ve halifeler tanıtılır. Bu tanıtma kupkuru bir hal tercümesi olmaktan ziyade hikâyenin akışına, olaya canlılık katan, okuyucuyu veya dinleyiciyi meraka düşürecek şekildedir.

Hikâyede bütün hikâye kahramanlarının biraraya geldiği son kısım okuyucunun veya dinleyicinin dikkatini ve heyecanını en üst düzeyde tutacak şekilde planlanmıştır. Bu sahnede Hz. Muhammed mirac gecesi giydiği kıyafetler içerisinde, deve ile konuşacak, ölü Ebu'l-Hecân diriltilecektir. Bütün dikkatlerin Hz. Muhammed üzerinde yoğunluk kazandığı görülür. Yine Hz. Ali ile ilgili kısım nefeslerin tutulmasına sebep olur ve bu kısım oldukça da ibret vericidir.

HİKÂYEDE TESPİT EDİLEN DEYİMLER VE BİRLEŞİK ŞEKİLLER

adamlar salmak (7a)
 âh eylemek (10b)
 âh itmek (10b/ 11b/ 11a)
 akıl kabul itmemek (10a)
 âlemi zulmet tutmak (3a)
 allahu âlem (7b)
 alınına yazılmak
 altun saçmak (4b)
 armağan düzmek
 asâ üşürmek (6a)
 aşağı yukarı segürdmek (9b)
 ayağı üzerine gelmek (17a)
 ayağına çökertmek (16a)
 ayağına düşmek (1b)
 ayak üzerinde durmak (15a)
 ayakları üzerine gelmek (8b)
 belaya uğramak (6b)
 berü gelmek (6a)
 bir iki urmak (7b)
 bir karıncaya güç itmemek (11a)
 boğazlamak (7a)
 boynuna bırakmak (16a)
 can irişmek (19a)
 cân kûşesi (11a)
 can virmek (18a)
 cânâ nida gelmek (13b)
 canı teslim itmek (10b)
 cehd itmek (12b)
 cehenneme sürmek (1b)
 çekip gitmek (10 a)
 çevresin almak (10b)
 değme söz (5b)
 dil virmek (16b)
 dile gelmek (17a/ 18a)
 dileği kabul olmak (17a)
 dilek itmek (11b)
 dilek itmek (12b)
 dili ucuna gelmek (17a)
 dinin direği (14b)
 dört yanından yapışmak
 dua dilemek (17a)
 dua kılmak (17a)
 dünyadan gitmek (2b)
 eli ayağı tutmak (12a)

elinden gelmemek (11a)
 eline yapuşmak (6b)
 elini ayağını yerine koymak (11b)
 epsem olmak(13b/ 14a)
 etmegi tuzu haram olmak (3a)
 eve varmak(12b)
 evine konmak (9b)
 fevc fevc gelmek (8b)
 fitne peyda eylemek (5b)
 gönlünde eğri niyet olmak (7a)
 göz nuru (10b)
 gözine uyku gelmek (3a)
 gözünden buğrum buğrum yaşın akıtmak (18a)
 güç görmek (11a)
 haber virmek (16b)
 haber yayılmak (8b)
 hakka ısmarlamak (3a)
 hakkın rahmetine gelmek
 herzeler söylemek (12b)
 irak olmak (14a)
 iman getürmek (1b/ 2a)
 işaret eylemek (12a)
 işi ziyana varmak (5b)
 işin haraba varması (12b)
 kabz olmak (18b)
 kadîd olmak (7b)
 kan kısas kalmak (9a)
 kanın taleb itmek (8b)
 kanlara gark olmak (7b)
 kapu yarığı (12a)
 kapuyı kakmak (12a)
 karar itmek (1b)
 kat kat oturmak (16b)
 katına çıkagelmek (16b)
 katına varmak (12a)
 katına varmak (5a)
 kavı-i kararı yek itmek (12b)
 kaza kapısı üstüne açılmak (7a)
 kısas eylemek (9a)
 kilit urmak (2a)
 konuk olmak (7b)
 lahmi ekl itmek (9b)
 malını uğrulamak (8b)
 meded eylemek (1b)
 melûl olmak (16a)
 minbere ağmak (16a)
 misafir olmak (6b)
 münevver yüzlü (1b)
 nazar eylemek (7b/ 8a)
 nida itmek (9b)
 nur ile dolmak (2a)
 oda yanmak (10a)
 ölüm mertebesine iletmek (6a)
 ömri âhire ermek (2b)
 ömür bağışlamak (18a)

saçu saçmak (4b)
 sağ ü selametde olmak (12a)
 siması belürsüz olmak (7b)
 söze gelmek (16b)
 şefâat itmek (16a)
 şefâat kılmak (16a)
 şefi olmak (16a)
 şöhret dutmak (1b)
 şükr eylemek (3b)
 tabân olmak (3b)
 tamuya iletmek (1b)
 tanık olmak (17a)
 tanıkluk virmek (10a)
 tanluk itmek (8b)
 tanukluk itmek (8b)
 tertib eylemek (2b)
 uçmağa iletmek (1b)
 uçmak içine girmek (14a)
 uyku tutmak (3a)
 uykuya meşgul olmak (3b)
 vahdet meydanında uçmak (13b)
 yakın olmak (14a)
 yâr olmak (12a)
 yâr ü yoldaş olmak (12a)
 yaş eylemek (8a)
 yer düzmek (7a)
 yoldaş olmak (12 a)
 yoluna sadık olmak (6a)
 yüregine çekmek (18a)
 yüz urmak (15b)
 yüzünü dutmak (17a)

.... DİĞER ÇALIŞMALAR

Doğan Kaya'nın şahsi kütüphanesinde yer alan taş baskı bir eser üzerinde 2008 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eda Bülbül tarafından hazırlanan “Hz. Ali Cenkeri Üzerine Bir Tetkik (İnceleme-Metin)” isimli yüksek lisans çalışmasında ilgili eser içinde yer alan “Mucizatü'l-Nebi” isimli bir hikâyeden söz edildiği görülür.⁶

Yine Mehmet Atalan tarafından çalışılan Elazığ Arındıklı Ali Hoca'nın kütüphanesinde bulunduğu ifade edilen “Mucizatü'l-Nebi” isimli eserin de içinde yer aldığı taş baskı eser⁷, Eda Bülbül'ün çalışma konusu olan eserle aynı olmalıdır. Eser tavsifleri buna işaret eder. Çalışmamızda söz konusu ettiğimiz yazma eserin konu ve içerik olarak bu eserlerle benzerliklerini tespit etmek mümkünse de farklılıkların da bir hayli fazla olduğu dikkat çekicidir.

“Din içerikli metinler, divan edebiyatı ile halk edebiyatının önemli ürünleri arasındadır. Bu metinlerin değeri; onların dönemle ilgili manevî duyuş tarzını hissettirmesi kadar, yazıldığı kültür ortamıyla harmanlanan dil ürünlerini taşımasından da ileri gelmektedir. Halkın ortak dünya görüşüne tercüman olmuş bu tür zenginlikler, bilimsel çalışmalar aracılığı ile ele alınıp değerlendirilmedikçe

⁶ Eda Bülbül, *Hazret-i Ali Cenkeri Üzerine Bir Tetkik (İnceleme-Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 2-3

⁷ Mehmet Atalan, Cenknâmelerde Hz. Hüseyin'in Yeri, *E-Makâlât Mezhep Araştırmaları, İv/2 (Güz 2011), 7-30, www.emakalat.com, s.9 / Mu'cizâtü'l Nebi -Aleysi's-selâm-Cengi, Elazığ Emekli İmam Hatiplerinden Arındıklı Ali Hoca (Ö.2008)'nın kütüphanesinde bulunmaktadır, Müellif ve müstensih kaydı yoktur, 1-236, (226-236), s. 236'dan nakleden: Mehmet Atalan, Hz. Ali Cenknâmelerinde Mâtürîdîlik Ve Hanefîlik İle İlgili Unsurlar, *e-Makâlât, Mezhep Araştırmaları, III/1(Bahar2010), ss. 65-103, www.emakalat.com, s.74-75**

unutulmakta ve en önemli görevlerinden birisi olan yeni kuşaklara sesini duyurabilme işlevinden uzaklaşmaktadırlar”.⁸

“Bilindiği gibi Eski Türk Edebiyatı mahsulleri arasında dînî-tasavvufî eserler önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Kültür tarihimiz açısından bu eserlerin tespiti ve metinlerinin neşri de ihmal edilmemesi gereken bir husustur.”⁹

Bu çalışmada müellifi ve müstensihî bilinmeyen “Hikâye-i Mucizatü’n-Nebi” isimli bu eserin M 1585’lerden bu yana gözlerden uzak varlığını, sesini duyurabilmek hedefimiz olmuştur.

HİKÂYE-İ MU‘CİZÂTÜ’N-NEBİ TRANSKRİPSİYONLU METİN

1b MA ‘LŪM OLİNA ŞANA ‘Ā VİLĀYETİNDE

Bir pâdişâh var idi. Ya‘ni Ebū’l-Ḥasan İbni Bekir İbni İshâk kolundan böyle rivâyet ider ki evvel şultân-ı enbiyâ vü evliyâ şalla’l-lahü ‘aleyhi ve’s-sellem Medîne şehrinde karar itmişdir. Dîn-i İslâma şöhret dutmuşdı. Ol zamânda Şana ‘ā vilâyetinde bir pâdişâh var idi. Adına Ebū Sa‘id dirlerdi vü pîr ü fânî kişi idi. Bir gece düşünde gördi kim koyulmuş halk ‘arâsât yerine götürmüşler zebâniler halkı bölük bölük cehenneme sürerler. Bir münevver yüzlü kişiyi zebâniler alup uçmağa iletdi kendinün daḥi boynına zincir takmışlar zebâniler (2a) çeküp fāmüya iletdiler. O yüzi münevver kişiyi göricek çağırdı baña meded eyle bu zebâniler elinden beni kurtar dedi. Şana ‘ā melikine Resül Ḥazret ayıtdı. Gel müslümân ol seni daḥi kurtarım dedi. Şana ‘ā meliki hemândan Resülün ayağına düşüp İmân getirüp müslümân oldu. Döndü Resül Ḥazret ayıtdı yâ Sa‘id igirmi gün ‘ömriñ var andan soñra ḥaḳḳıñ rahmeti civârına gelürsin dedi. Şana ‘ā meliki bu heybetden uyanup gördikim sarâyınıñ içi nūr ile dolmuş kendü gögsi İmân ile nūr ile dolmuş bildiği gördüğü gerçektür. Ḥazîne içine girdi, bir çift ḥazîne şandığınıñ içine peygambere armağan düzdi. Kilit urup mühürledi. Andan bir Yahūdiden dört biñ aḳçaya bir deve aldı ve deveciye ısmarladı meger Ebū Sa‘idiñ on üç (2b) on dört yaşında bir oğlu var idi. Adı ‘Abdu’r-Raḥmân idi. Ya‘ni Ebū’l-Ḥecân idi. Oğlumı çağırdı ayıtdı yâ oğul ‘Abdu’r-Raḥmân ḥazîne içinde bir çift şandık tertib eyledim koyacağım kodum. Dört biñ aḳçaya bir deve aldım ve deveciye ısmarladım herkaçan kim ben dünyâdan gider isem yerime kalasın iki vilâyeti zabt idesin soñra ol deveyi getir ol şandıkları yüklet Medîne şehrine var Muhammedi ben düşünde gördüm ise sen aşikâre gör de önünde İmân getir ol âmâneti anıñ niyyetine şandıklara kodum kendüye tapşurasın andan gine vilâyetine gelesin dedi. Çün Sa‘idiñ ‘ömri aḥire erdi intihâsına teslim eyledi. Çok şehirli Sa‘idiñ vefât itdiğin işitdiler cümle gelüp defn itdiler. Birinci gündün soñra (3a) oğlu Ebū’l-Mehcân pâdişâh oldu. Şana ‘ā vilâyetini zabt itdikten soñra atasınıñ vasıyyetin yerine getürmek istedi. Erbâb-ı memleketi ā‘yân-ı devleti cem‘ eyledi. Bir emîn kişi yerine nasib eyledi ve deveciden ol ibli getürdi. Ol şandıkları yükletti. Kendü adamlarına and virdi etmegim tuzum ḥarâm olsun eger benim ardımca gelürseñiz dedi. Revâne oldu. Çün aḥşam oldu ‘âlemi zulmet karanguluḳ tutdı. Ebū’l-Ḥecân ḡarâib oldu zîrâ pâdişâh-zâde idi yalınuzluḳ ve karañguluḳ gördüğü yok idi. Çün üç ḥâl bunuñ üzerine geldi perîşânlıḳ oldu ammâ pişmân olmadı. Vâlâ ki melâlınden gözine uyku geldi dutdı ol deveye ayıtdı ey mübârek ḥayvân ben seferi gördüğim yokdur Muhammed Muştafa’yı görmek murâd itdim kendümü Ḥaḳḳ’a ısmarladım. (3b) Sen şahid ol dedi. Daḥi şandık üzerine yatdı. Şandığını ipini kendü üzerine baḡladı. Tâ ki uyanup düşmeye. Andan soñra uykuya meşgul oldu. Deve Muhammed’iñ adını işitdi, Muhammed’iñ şevki ile öyle tabân oldu ki ayruḳ revâne oldu gitdi. Ḥaḳḳ’iñ ‘inâyetiyle şabâḥ oldu. Çün göz gördi andan Medîne şehri göründi. Ol mübârek ḥayvân gördü ki üzerinde şahibi uyanmadı. Bir kerre silkindi. Ebū’l-Ḥecân’iñ başı şandık kenarına dokundu, uykudan uyandı. Baḡdı gördi güneş toḡmuş ve ibli kendünden giderdi. Kalkdı karşıusunda bir mübârek şehir göründü. Ebū’l-Ḥecân şükr eyledi hele bir şehre geldüm varayım konayım vü hem yol şorayım vü yoldaş daḥi bulayım deyüp deveniñ yularını eline aldı sürdi şehir ucuna geldi nâḡâḥ karşıudan (4a) bir kaç kişiler çıkageldiler ve uşlu pîr kişiler ḥarîr libaslı ve bir elinde ‘aşâ ve bir elinde tesbîḥ ü tehlîl idüp gelürler. Çün Ebū’l-Ḥecân anları gördi. Devesini bunlara karşı sürdi. Ol kişiler Ebū’l-Ḥecân’ı gördiler bir nefis tonlu vü ḥüb şuratlu bir oḡlan vü bir deveye binmiş bir çift şandık yüklenmiş gelür. Bunlar daḥi Ebū’l-Ḥecân’a

⁸ Osman Erciyas, Duygu Oruç, *Güvercin Destanları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013, p.1397-1406, Ankara-Turkey s.1397

⁹ Atabey Kılıç, *Yazarı Bilinmeyen Dînî-Tasavvufî Bir Eser: Hakikat-ı Muhammediyye*, TÜBAR-XX- 2006-Güz, s.126

karşu vardılar şordılar ne yerden karşu gelürsin vü ne yire gidersin adın nedir dediler vü Ebū'l-Hecān ayıtdı yā kavīm bu şehre ne şehir dirler, pādīşāhı kimdir dedi. Ol kişiler ayıtdılar bu Medīne şehridür, bu şehriñ pādīşāhı āhīr zamān peygamberi Muḥammed Muştāfā'dur dediler vü ol daḥi ayıtdı zihī görklü peygamber ki benim geldüğim bildi baña karşu geldi dedi daḥi diledi ki şandüğim birin açā içinden bir miḳdār (4b) altūn çıkara bunlara saçu saçā. Şordı ayıtdı yā kavm ayduñ arañızda Muḥammed kañkñıuzdur üzerine saçu saçayın dedi. Ol kişiler ayıtdılar yā veled Muḥammed bizimle degildür ammā bizden ayru degildir dediler. Ebū'l-Hecān ayıtdı ne 'aceb söz söyledinüz Muḥammed nice bile degildür ve nice ayru degildür dedi. Ayıtdılar Muḥammed'in vücūdi bizimle degildür ammā himmeti bizimledür. Vālā ki sen ne oğlansın bize bildür dediler. Ebū'l-Hecān başladı atasınuñ Şana 'ā pādīşāhı olduğın düşde gördüğün ve düşinde imāna geldüğün ol deveyi dört biñ aḳcaya aldüğün vü iki şandık mālī Resūl Ḥazretine götüresin deyü vaşiyet itdüğün deveye binüp yolda uyuduğın uyanup kendüni Medīne şehrinde bulduğın haber virdi. Ol kişiler Ebū'l-Hecān'dan bu haberi (5a) işitdiler, birbirine baḳışdılar. Bunlar ḥod münāfıklar idi. Ayıtdılar görmesin bu cāzūyı kendü Mekke şehrinde oturur siḥr ü cāzūluğı Şana 'ā'ya ḥükm ider dediler. Andan Ebū'l-Hecān'a ayıtdılar. Hey oğlan niçün itdiñ ataniñ 'āḳıbeti ḥayr olmadı vü pādīşāhlık dirliğini dilemedi vü hem ulu deminde cāzūluk mekr ile olmuş dediler. Bu münāfıklar vü ḥinzīrlar vü mel'ünler böyle dediler çün Ebū'l-Hecān bu sözleri güş eyledi. Ey kavm ben Muḥammed'in muḥabbetine geldim ki ol şevḳ ile bunuñ gibi sözler ile gerüye dönmem dedi ve daḥi devesine dedi ilerüye yürüdi. Ol münāfıklar hey ne yaramaz iş itdik şimdi bu oğlan Muḥammed'in ḳatına vara mālī deveyi ilete bir zamāndan şoñra Bilāl ezān okuya biz daḥi namāz ḳılmağa Muḥammed'in (5b) yanına varavüz bu oğlan bizi anda göre vü şu' āl ide bunlar kimlerdür vü ne kişilerdür deye Muḥammed deye kim bunlar benim yārenlerimdür deye. Bu oğlan daḥi ayıda ki bunlar senüñ nice yārenlerindür deye bunlar senüñ ḥaḳḳında iş bunuñ gibi mühmelāt vü ḳabiḥ sözler söylediler deye andan Muḥammed daḥi 'Ömer'e ve 'Ali'ye baḳa andan duralar bizlere yapışurlar ḳoynumuzı vü ḳoñtuğumuzı arayalar bütlerimizi bulalar vü kāfir tonunu ve vefḳi ālātını bulalar işümüz ziyāna vara şoñra güc olur dediler. Ol münāfıkların ulusı ayıtdı: Bir fitne peydā eyledük ref' iderim dedi çabıḳ Ebū'l-Hecān'in ardından çağırdı ayıtdı: Yā veled dur kābir sözüme vardır ayıdalum dediler çün Ebū'l-Hecān deve başını çekdi durdu. Ol münāfıklar deve yanına geldiler ol Ebū'l-Mehcān'a ayıtdılar: Aferin yigit (6a) şıḳ ile i'tikād ile oğlansın degme söze inanmazsın biz ol sözi ki söyledik sen şābir söyledin zīrā bu Medīne şehrinde münāfıḳ çoḳdur seni gördük yoluna şadıḳsın gel berü seni Muḥammed'in ḥuzūrına tekbir vü şalavāt ile götürelüm dediler. Ebū'l-Hecān ortaya aldılar andan ol münāfıkların ulusı şundı Ebū'l-Hecān'in şaçından dutdı deveden aşağı yüzi üzerine yıḳdı. Ol toḳuz münāfıkların ulusı ol cehennem kütüklerine işāret eyledi ol ḳadar 'aşā üşürdiler ki Ebū'l-Hecān'in başını yardılar, gözini vü gövdesini ḳapḳara itdiler ölüm mertebesinde iletiler zīrā pādīşāh-zādedir tatlu ile vü tāye ile beslenmiş ol güzel çehre bu la'inler ayaklar ile depdiler. Ol münāfıkların ulusı ayıtdı: Siz mālī ve deveyi alñ evimize iletiñ (6b) ben bunı daḥi ḳazāya ve bir belāya uğradım dedi Ebū'l-Hecān'in eline yapışup mescid ḳapusına bıraḳdı, mescide girdi. Resūl Ḥazretleri şalla'l-lahü 'aleyhi ve's-sellem otururdu. Ebū Bekr Sıddıḳ Raḳıyallahü 'anh ḳarşusunda vü Bilāl Ḥabeşī Ḥazretleri daḥi otururlar idi. Gayrı kimse yok idi. Ol mel'ün ḥinzır vü münāfıḳ vü la'in dedi ki yā Muḥammed feryād yā Muḥammed feryād dedi. Fecr-i kā' ināt ayıtdı. Yā hazā kimden güc gördiñiz dedi. Ol mel'ün ü münāfıḳ ayıtdı yā Resūla'l-lah siz bize cevāb buyurdinüz ki misāfire ḥoşca ri'āyet idiñ deyü evime bu gice bir oğlan misāfir oldu. Şana 'ā mülkinde meger put-perest imiş hele aldım evime götürdim, yedirdim, içürdim, yatsu vaḳt oldu, ben ayıtdım oğlan kişidir, taşrada olmasun dedim (7a) evim içinde ḥalkım arasında yer düzdüm, yaturdum kendim daḥi cemā'atimle yatdım, uyudum. Kimde ne var idüğü bilünür mi meger kim bu oğlanın gönlünde egri ḳasem niyyeti var imiş. Biz uyuduḳda ḳalḳup cemi' varlığını alup iki şandık yükledüp gitmiş ü beşekde bir oğlanuğım var idi boğazlamış andan çıkar gider vü şabāḥ oldu gördüm ki ḳazā ḳapusu üstüme açılmış ol oğlanın ardına o yaña bu yaña adamlar şaldım, irmişler dutmuşlar, deve ile oğlanı bulmuşlar getürdiler, mālī vü tavarım baña degdi. İllā kim oğlanuğımın ḳanı baña degmedi dedi. Resūl Ḥazret diñledi ayıtdı: Ol ḥaḳḳında söyledüğün oğlan kaç yaşındadır? Ol münāfıḳ-ı bi-dīn ayıtdı: Yā Resū'lal-lah on dört on beş yaşında var ola dedi pes Resūl (7b) Ḥazret döndi Ebū Bekrū'l-Şıddıḳ'a nazar eyledi ve ayıtdı: Yā şāhibü'l-ḥayr on dört on beş yaşında oğlan ḳonuk olup bunuñ gibi iş ide mi didi. Ebu Bekir ayıtdı: Allahu ā'lem didi döndi, Ḥazret-i Resūlu'l-lah ol münāfıḳa ayıtdı: Şimdi ol oğlan ḳandedür dedi. Ol münāfıḳ ayıtdı yā Resūla'l-lah 'ayāl acısından ḳadid oldum gerçek, bir iki urdum, işde mescid ḳapusunda yatur dedi vü Resūl Ḥazret döndi Bilāl-i Ḥabeşī'ye ayıtdı: Yā Bilāl var oğlanı içerüye getir dedi. Bilāl taşraya çıkdı gördi bu oğlan ḳanlara ḳarḳ olup yatur. Bilāl Ebū'l-

Hecân’ı kucağına aldı içerüye getürdi. Resül Hâzret ayıtdı: Yâ Bilâl ol oğlanın başını kaldır yüzine bakayın dedi. Bilâl başını kaldırdı. Resül (8a) Hâzret gördi kandan şuratu vü simâsı belürsüz olmuş. Ayıtdı: Yâ Bilâl yağlığını yaş eyle daği oğlanın yüzünü sil görelim dedi. Bilâl yağlığını yaş idüp ol oğlanın yüzünü sildi. Ol hûb şurat göründü. Zîrâ şehzâde idi. Resül Hâzret çün Ebû’l-Hecân’ın yüzüne nazar eyledi. Andan Ebû Bekirü’l-Şiddîk’a ayıtdı: Yâ şâhibü’l-hayr ‘acebdür bu sözler bu oğlan hakkında bühtân degilse dedi. Meger ol münâfîkîñ adı Şallat bin Şa‘leb idi. Resül Hâzret ayıtdı: “Yâ Şallat bu dedigîñ nesnelere şâhidiñ var mıdır?” dedi. Şallat ayıtdı: Yâ Muhammed ne kadar tanıķ gerekdür dedi. Resül Hâzret ayıtdı, iki yeter dedi. Ol mel‘ün on tanıķ isterseñ getüreyim dedi döndü. Ol mel‘ün ol tokuz (8b) münâfîkîñ evine geldi. Ayıtdı ki: Bühtândur der, gelüñ baña tanıķ idüñ oğlanı bu câzûya öldürdelüm mâlı üleşelüm dedi. Andan ol tokuz münâfîkî aldı gitdi. Bu haber Medîne şehrine yayıldı. Ehl-i İslâm fevc fevc gelürlerdi. Andan ol münâfîklar mescide girdiler selâm virdiler, oturdılar. Şallat bin Şa‘leb Ebû’l-Hecân’ın yanına geldi. Kanın taleb ider. Resül Hâzret ol tokuz münâfîka bakdı ayıtdı: Siz ne dersiz ol münâfîklar ayakları üzerine geldiler ayıtdılar: Yâ Resûla’l-lah siz bize Haķ Ta‘alâ’nın kelamıyla bildirüp dersin ki Haķ şehâdetini gizlemeñ derdiñ. İmdi tanıķlık iderüz ki bu oğlan bu kişinüñ bir yaşında oğlanuğımı boğazladı, iki şandık mâlını ve bir devesini uğruladı, bu işe şâhidlerüz vü şehâdet iderüz. (9a) didiler döndü Şallat la‘in ayıtdı: Yâ Resûla’l-lah ne buyurursuz? dedi Resül Hâzret ‘Ömer’e bakdı ayıtdı: Yâ ‘Ömer var taşra meydânına çık meydânda şer‘ üzre kışâş eyle dedi. ‘Ömer’in Eflaķ adlu bir kulu var idi çağırdı vü ayıtdı: Yâ Eflaķ çık taşra meydânında iki ellerini kes eger elleri olmasa buraya gelüp uğruluk itmezdi dedi. Eflaķ Ebû’l-Hecân’ın evvel sağ elini kesdi andan şol elini kesdi andan Hâzret-i ‘Ömer ayıtdı: Yâ Eflaķ var ayaklarını daği kes eger ayakları olmasa idi gezüp bunuñ gibi iş itmezdi. Andan Eflaķ sağ ayağımı kesdi andan şol ayağımı kesdi. Andan ‘Ömer ayıtdı: Yâ Eflaķ hemân ol oğlanuñ üzerine kan kışâş kaldı anı daği it bu halk-ı İslâm muhabbetine güç yiter, birer kucaķ odun getürsünler kalan gövdesini (9b) yakın ayruķ bir kimse daği gelüp bir kimsenüñ evine gelüp konup mâlına vü ‘iyâline kaşd eylemiye dedi. Andan halka odun için nidâ itdi. Cemâ‘at odun getürmege dağıldılar o münâfîklar daği hınzır laħmi ekl itmege gitdiler vü hem o iki şandık mâlı kısmet ideler vü ortaya hamîr getürdiler ya‘ni yaşa kızgınlığıyla ol hâram mâlı üleşeler. Bu yañadan ol kurretü’l-‘ayn-ı Resül ü temüzü’l-fu’ adü’l-kabül-i şebbân ehlü’l-cennete asîrü’l-mü’ minin Hasan Hüseyn Rađiya’l-lahu ‘anh Hâzret-i ‘Osmân’dan okumaķdan gelürler idi. Öğle vaķtı olmuş idi. Evlerine yemek yemeye giderler idi. Gördiler Medîne şehrinde bir kıfırdı var, halk aşığı yukarı segürdişürler yolda bir müslümâna şordılar vü ayıtdılar: Yâ mü’ min dedemiz ğazâya mı gider sizde (10a) bu kıfırdı nedür didiler. Ol kişi ayıtdı yok yâ seyyidlerim şol on kişiler ki fulân mahalleden gelüp götürmişler ki evlerine Şana‘â vilâyetinden bir oğlan on beş yaşında var ola gelmiş konuķ olup iki şandık mâlına vü bir deveye yükledüp bir yaşında oğlanuğımı boğazlamış çekmiş gitmiş. Şimdi dutmuşlar getürdiler Resül Hâzretleriniñ huzûrunda tanıķlık virmişler. İki elini vü iki ayağımı kesdiler bize emr itdiler odun getürüñ deyü, ol oğlanı oda yakalar. Şimdi biz segirdişüp odun getürmege giderüz dedi geçdi gitdi. Döndü Hasan Hüseyn aydır: Karındaş on beş yaşında oğlan bir elden bir ele yürüyüp uğruluk ü hâramilik ide mi dedi. Andan Hüseyn aydır: Karındaş hiç bu sözi ‘akıl kabul itmez dedi, döndü. Hasan aydur: Karındaş (10b) gel varalum ol oğlanı görelim deyü sürdiler ol kışâş yerine geldiler. Aşhâbın uluları oduna gitmişler idi, ergenleri Ebû’l-Hecân’ın çevresin alup dururlar idi. Kaçankim Hasan ile Hüseyn geldüğünü gördiler ayıtdılar: Yâ oğlan işde Resül’ün gözi nûrı Hasan Hüseyn geldi didiler. Ebû’l-Hecân anı işitdi bir kerre âh eyledi, câmı teslim itdi, Hasan ile Hüseyn işitdiler. Hüseyn geldi mübârek elini Ebû’l-Hecân’ın boyını altına şokdı yüzünü yukarı kaldırdı andan Hasan Hüseyn’in omuzundan aşırı bakdı. Ebû’l-Hecân’ın yüzünü gördük de âh itdi. Andan Hasan aydur: Karındaş sen bu oğlanuñ yüzünü yukarı kalduracak ben seniñ omuzundan aşırı bakdım öyle şandum ki bu meydân içinde yatan sen (11a)sin ol sebebden âh itdim ben hod dedemden kerrât ile işidüp dürürün ki her kişi kim boyda bosunda ve gözde Hüseynime benzerse ol kişiniñ elinden yaramaz iş gelmiye dedi dedemiñ böyle didüğünden bu oğlana bu işi itmek neden ikisi bile imâmelerini ellerine aldılar yâ Resûla’l-lah feryâd yâ Resûla’l-lah feryâd deyü mescide geldiler. Çünki Resül Hâzret Hasan Hüseyn’i bu hâliyle göricek ayıtdı: Yâ veled kimden güc gördiñiz? Andan Hasan Hüseyn ayıtdılar: Gerçek kim biz güc görmedik vü illâ güci biz sizden gördik didiler. Andan Resül Hâzret ayıtdı: Ey ciger küşelerim kendümi öyle bilürim ki dünyâda bir qarıncaya güc itmedim ki ahiretde benden haķ taleb ide benden nice güc gördiñiz? Hasan başını kaldırup ayıtdı ki: Siz ol mübârek (11b) lafzîñızdan dimedüñiz mi her kişi kim bir vechile Hüseynime benzerse uğruluk ü hârami vü yaramaz iş işleyici olmiya dimedüñiz mi? Resül Hâzret ayıtdı: Yâ veled ey şimdi daği ne var? dedi. Hasan ayıtdı: Öyle böyle sözi

dedüğünden bu oğlana kışaş neden bu hüd Hüseyinime beñzer kaçan Hasan böyle didükde Resül Hazret Ebü Bekirü’s-Sıddıķına ayıtdı: Yā şāhibü’l-hayr ol vaķit ben saña didim mi ‘acebdür eger oğlana bühtān degül ise zīrā ki şüretde Hüseyinime beñzer dedi andan döndi ayıtdı: Yā veled ey yā şimdi siziñ dilediğiniñ nedir dedi. Hasan Hüseyin ayıtdılar: Dilegümüz oldur ki bu oğlanı ol kişilerden dilek idesiz dediler, andan elini vü ayağını yerine koyasız vü siziñ ol müstecāb du ‘ānız berekātıyla ol oğlan sağ ü selāmetde (12a) ola bizimle yār ü yoldaş ola didiler. Resül Hazret Bilāle ayıtdı: Yā Bilāl var ol kişileri oķu gelsünler dedi. Bilāl ‘azm itdi ol münāfiķlarñ evlerine geldi, ķapuyı kaķdı, ev ıssı ķapuya geldi, ķapu yarğından baķdı gördi Bilāl’dir. Derhāl iķerü girdi işāret eyledi, ortadan hāmı kaķdırdılar andan geldi ķapuyı açdı taşra çıķdı ayıtdı: Ne buyurursın dedi. Bilāl ayıtdı: Sizi Resül Hazret çağırur gelüñ dedi. Ol münāfiķlar hınzırlar ayıtdılar: Yā Bilāl siz varuñ işine biz daķı ardınca varıruz dediler. Andan Bilāl döndi gitdi. Ol münāfiķlar ayıtdılar: Yārenler bu cāzū oğlanı dilek ide elini vü ayağını yerlü yerince ķoya oğlanıñ eli vü ayağı tıtuup yürüye andan biz daķı Muħammed’iñ ķatına varuruz (12b) oğlan bizi göre vü şora bunlar kimlerdir diye andan Muħammed ayıda bunlar benim yārenlerimdür diye, ol daķı bunlar senüñ nice yārenleriñdür bunlar saña bunuñ gibi iş itdiler vü seniñ haķķında mālāya ‘ni herzeler söylediler diye andan Muħammed ‘Ömer’e baķa dura vü bizim ķoynumuzı vü ķoltuğumuzı araya putlarımızı bulup evimize varalar başlu kāfir tıñıñ vefķ ālātın bulalar işimiz hārāba vara, gelüñ varalum cehd idelüm oğlanı dilek iderse virmeyelüm dedi. Öbirleri daķı yoldaş söz seniñdür, dilek iderse biz daķı dil yardımını idelüm didiler, ķavl-i ķararı yek itdiler andan müslümān tıñlarını giydiler, ‘imāmelerin şarındılar, tılsımlarını taķdılar, ‘asālarını vü tesbīhlerini aldılar, şalāvāt getürerek mescide girdiler, selām virüp oturdılar. Bundan (13a) şoñra ol ‘āşık-ı şādıķın ol senc-i muħaķķaķın ol baħr-i yaķın ya ‘ni emirü’l-mü’ mīnīn Ebü Bekrū’s-şıddıķ Rağıallahü ‘anh yerinden dura geldi bunlara selām verdi, ‘aleyke aldılar, andan ayıtdı: Beni bilür misiz ben kimim? Ol münāfiķlar ayıtdılar bilürüz ki Beni Teym ķavminiñ re’ isi Ebü Bekir Şıddıķsın dediler. Ebü Bekir ayıtdı: Bu zāhirimdür, bātınım bilür misiz? Ayıtdılar: Bātınıñdan hāber-dār degilüz dediler. Ebü Bekir ayıtdı: Bātınım budur ki Resül Hazret Cebrā’ īliyle şordı ayıtdı: Yā ķarındaşım bu yerler gökler yaratılmazdan evvel ne var idi? Cebrā’ īl ayıtdı: Vaħdet meydānı var idi. Resül Hazret ayıtdı: Ol meydān iķinde ne var idi? Cebrā’ īl ayıtdı: Yā Resülü’l-lāh ol meydān iķinde bir nürdan direk vü üzerinde iki aķça gügercinler oturmuşlar idi. (13b) Resül Hazret ayıtdı: Ol gügercinleriñ biri benim rüħim idi biri Ebü Bekir’iñ cānı idi. Hıķāb-ı ‘izzetden cānlarımıza nidā geldi ki yā ervāh vaħdet meydānında uçuñ kañķıñız geķerse āħir zamān peyğamberliğin ona vireyin dedi. Resül Hazret ayıtdı: Benim cānımla Ebü Bekir’iñ cānını geķdiler, mübārek sağ eliniñ şehādet parmağıyla orta parmağını deyüp durur imdi yarın kıyāmet günü āmennā vü şadaķnā sizi Haķ Ta ‘ālā’dan dileyin gelüñ bu oğlanı bağışlañ dedi. Ol münāfiķlar ayıtdılar: Yā Ebü Bekir bizim seniñ mertebeñden faħrıımız vardur her ne mertebeñ var ise ki seniñdür, oğlanı dirseñiz virmeziz didiler bu hınzır la ‘inler. Andan Ebü Bekir epsem oldı. Andan ol mağfūr-ı merħüm mażlüm-ı cāmiü’l-ķarār hāfızü’l-lisān-ı amīr (14a) ü’l-mü’ mīnīn ‘Oşmān Rağıallahü ‘anh yerinden durdu, bunlara selām virdi, ‘aleyke aldılar, ayıtdı: Beni bilür misiz ben kimim dedi, ol münāfiķlar ayıtdılar: Bilürüz Ümmiyye ķavminiñ ulusu Muħammed Muştafā’niñ güveyisisin, ‘Oşmān ibni ‘Affānsın didiler. Ayıtdı: Beli bu zāhirimdür bātınım da bilür misiz, ol münāfiķlar ayıtdılar: Bātınıñdan hāber-dār degilüz dediler. Andan ‘Oşmān ayıtdı: Bātınım budur ki Resül Hazret öyle buyurur her bir peyğamberiñ uçmaķ iķinde ķomşusu ol benim ķomşum ‘Oşmān ol demişdi imdi Haķ Ta ‘ālā şāhid olsun ol ķoñşulığı ben size vireyim bu oğlanı baña bağışlañ dedi. Ol mel‘ünlar ü münāfiķlar ayıtdı: ‘Oşmān biz uçmaķ iķinde girdikden şoñra gerekse peyğambere yaķın gerekse ıraķ olalım oğlanı (14b) dirseñ virmeziz didiler. ‘Oşmān epsem oldı oturdu ol kāşif-i künuz şerī ‘at-ı hātif-rumüz-ı ma ‘rifet ol ‘ārif-zükūr-ı haķıķat ol seyfü’l-lahü’s-su’ āl ibni ‘Ömer-el-Resül-ı mażharü’l-‘acā’ ib ‘Ali ibni Ebü Tālib Rağıallahü ‘anh yerinden durdu, bunlara selām virdi, aleyke aldılar andan ‘Ali ayıtdı: Beni bilür misiz ben kimim? Ol münāfiķlar ayıtdılar: Bilürüz İslām dininiñ direği müslümānlarıñ sürürısın. Resül Hazretiniñ güveyisi vü hem vārisisin, ‘Ali ibni Ebü Tālıbsın dediler. ‘Ali ayıtdı: Beli bu zāhirimdir, bātınımı bilür misiz didi. Ol münāfiķlar bilmeziz dediler. İmām ‘Ali ayıtdı: İmdi bātınım budur, Haķ Ta ‘ālā kıyāmet güninde āmennā vü şadaķnā şerāben tıhuruñ saķalığın viriserdir, andan ben Resül Hazretine şunum (15a) Resül Ādem-i şafıyye şuna Ādem yine Resül-i İbrāhim Hālil’e şuna, İbrāhim Hālil yine Resüle şuna, Resül Hazret Mūsā’ya şuna, Mūsā daķı ‘İsā’ya şuna ve’l-hāşıl cem ‘i enbiyālar iķeler, Resül Hazret iķince imdi Haķ Ta ‘ālā tanıķ olsun ki ol şarāben tıhürdan sizi vü ehliñizi vü evlādınızı ķandurım nice bu oğlanı baña bağışlañ dedi. Ol münāfiķlar ayıtdı: Yā ‘Ali şarāben tıhürdan iķmek bize nasīb oldı ise gerek peyğamberden evvel iķelim gerek şoñra iķelim eger oğlanı dirseñ bağışlamazuz didiler. ‘Ali de epsem

olup oturdu. Ol seyyid-i sādāt hūlāşa-ı mevcūdāt şefî‘-i ümmet ḥabīb-i ḥazret emîn ü hayy Allah ḥātemü’l-nebiyyîn Muḥammedü’l-Muştafâ ‘aleyhi’s-selām yerinden durdu, ḥāzır olan aşḥāblar ayak üzerine durdular, e’s-şalavātü’s-selām (15b) yâ Resūla’l-lah didiler. Ḥazret-i Resūl ey aşḥāblarım oturuñ dedi. Andan Resūl bunlara selām virdi. Bunlar ‘aleyke aldılar. Resūl Ḥazret bunlara ayıtdı: Ey beni yārenlerim beni bilür misiz ben kimim dedi. Ol münāfiqlar ayıtdılar: Bilürüz Ḥaḳ Ta‘ālā’nıñ Resūlüsin, ḥaḳ peygamberisin, Ḥaḳ yola da‘vāt idicisin dediler. Resūl Ḥazret ayıtdı: Bu zāhirimdir, bātınımı bilür misiz? Ol münāfiqlar ayıtdılar: Bilmeziz. Resūl Ḥazret ayıtdı: İmdi benim bātınım budur ki Ḥaḳ Ta‘ālā yeri vü gögü ‘arşı vü kürsi yaratmazdan evvel rûḥım yaratdı. Andan benim rûḥım virildi, yüz yigirmi dört biñ peygamber cānını yaratdı, andan yeri gögü yaratdı, uçmağı vü tāmüyı yaratdı, ḳamusı baña ümmet olmaḳ isterler, ḳaçan ḳıyāmet günü ola āmennā ve şadaḳnā cemî‘-i enbiyā nefsi diler. Ḥaḳ Ta‘ālā Ḥazretine yüz urup günāh (16a)-kār ümmeti dileyem cemî‘isine şefî‘ olam, anlardan evvel size şefā‘at ḳılam, cennetde sizi ḳoñşu ideyim gelüñ bu oğlanı baña bağışlan didi. Ol münāfiqlar ayıtdılar: Yâ Resūla’l-lah biz ḥöd seniñ ümmetiñdenüz, sen ḥöd ümmetüñe şefā‘at ideceksin amma oğlanı dirseñ dilek itme, bağışlamazuz didiler. Resūl Ḥazret melül olup oturdu, ol sâ‘at Cebra‘ il ‘Aleyhi’s-selām yitüşüp geldi. Tañrı Ta‘ālā’dan selām getürdü, ayıtdı: Ḥabībim mi‘rāc gicesi giyüp geldiği ḳabāsını giysün ol gice şarunduğı ‘imāmeyi sarınsun ridāsını boynuna bıraksun minberi taşra çıkarsun kendi aşḥābile çıkusun, minbere aḡsun ol oğlanıñ binüp geldiği deveyi getürsün, minber ayağına çökersün, ‘imāmesin ol deveniñ başına örtüsün benim ismimle (16b) meşḡül olsun, ḳudretime temāşā itsün dedi. Deveye dil vereyim ne keyfiyetle vü ne ḥāl ile gelmişdür ḥaber virsün didi, yine maḳāmına ‘urüc eyledi. Resūl Ḥazret ḥādimplere emr eyledi. Minberi meydāna çıkardılar, kendi Ümmü Sellem evine geldi, mi‘rāc gicesi giydüğü ‘imāmesin şarındı. Cemî‘i rāviler rivāyet itmişler ki Resūl Ḥazret mi‘rāc gicesi muḳarrebler gördi deyü biz gine sözimize gelelim. Çün Resūl Ḥazret mi‘rācdan geldiği şıfatla aşḥābıñ ḳatına çıkageldi. Çün aşḥāblar Resūl Ḥazretini bu şıfatla gördiler, e’s-şalavātü’s-selāmü ‘aleyke yâ Resūla’l-lah deyü çağırdılar. Resūl’üñ yanına geldiler, tekbîr ü şalavāt ile meydāna getürdiler. Resūl minbere çıkıdı, aşḥāblar ḳat ḳat oturdılar. Resūl Ḥazret adamlarına buyurdu, (17a) ol oğlanıñ binüp geldiği deveyi getürüñ dedi. Andan vardılar, deveyi getürdiler, minber önüne çökerdiler, Resūl Ḥazret mübārek ayağı üzerine geldi, Ḥaḳ Ta‘ālā’nıñ vaḥdāniyyetine şenā itdikden şoñra kendüniñ mübārek dili birle mażhar-ı rû‘ına şalavat ü selāmdan şoñra mü’ minlere ḥayır du‘ā ḳıldı, andan şoñra mübārek başındaki ‘imāmeniñ ucunu çevirdi, ol deveniñ başına bıraḳdı, mübārek elini ḳaldurup du‘ā diledi, yüzünü Ḥazret-i Bārınıñ der-gāhına dutdu, ol deveye du‘ā diledi vü daḫi resüllük ḳılan peygamberlerden artıḳ mertebesi bu idi ki du‘ası dili ucuna gelmeden mestecāb olurdu, henüz du‘ā iderken dileği ḳabül oldı, deve başını ‘imāme altından çıkarup ḫanık olup dile geldi vü ayıtdı: E’s-selāmü ‘aleyke yâ Seyyidü’l- Mürselîn yâ Resūla’l-lah enne Muḥammeden Resūlu’l-lah (17b) enne eşhedü enlā ilāhe illallah ve eşhedü enne yâ Muḥammed ibni ‘Abdu’l-lah ibni ‘Abdu’l-Muḫtalib Resūlu’l-lah dedi. Andan Resūl Ḥazret ayıtdı: Ey mübārek ḥayvān ol ḳādiriñ ḳudreti ḥaḳḳı için seni beni yoḡ iken var eyledi, şāmut iken nāḫık eyledi, ne vilāyetindensin, buraya ne keyfiyyet-i ḥālile söyle dedi. Ḥaḳ Ta‘ālā’nıñ ḳudretiyle söyle, didi ki Şana‘ā vilāyetinden ḥaber virdi vü Şana‘ā meliki düş gördüğüñ vü düşinde imān getürdüğüñ dört biñ aḳçaya kendüyi alduğıñ vü iki şandıḳ mālı yükledüp kendü eliyle mühürleyüp oğlana işmarladuğıñ deve ayıtdı. Yâ Resūla’l-lah ol mālı vü rızḳı ol oğlan bizimle seniñ şehriñe getürdü, ayruḳ bilmezim dedi. Andan Resūl Ḥazret variñ oğlanı getürüñ dedi. Ḥādimler oğlanı bir kilime ḳoydılar, dört yanından (18a) yapuşup getürdiler minber önüne ḳoydılar vü devesi oğlanı minber önünde ölmüş gördü. Gözünden yaşın buḡrum buḡrum aḳıtdı vü deve āh idüp yüregine çekdi. Resūl Ḥazret aşḥābile bu ḥālî gördiler anlar daḫi çok aḡlaşdılar, derḥāl Cebra‘ il-i Emîn yetişüp geldi, Ḥaḳ Ta‘ālā’dan selām getürdü, yâ Resūla’l-lah Bār-i Ta‘ālā buyurdu ki bu oğlanıñ evvelden taḳdîri böyledür vü bu oğlanıñ ‘ömri yoḡdur vü bu işler alınına yazılmışdur. Taḳdîrim yerine geldi eger şimdi Ḥabībiniñ dileği olursa ol oğlanı yine dirgürim, aşḥābına eylesün ki her biri ‘ömürlerinden ol oğlana ‘ömür bağışlasunlar vü ḤaḳTa‘ālā aña ḳudretimle cān vireyin dedi. Andan Cebra‘ il maḳāmına ‘urüc eyledi. Andan Resūl Ḥazret işiddüğü ḥaberi aşḥāba bildürdü, aşḥāb daḫi (18b) ḳıyabildüğü ḳadar kimi iki aylık ‘ömür kimi bir aylık ‘ömür bağışladılar ve’l-ḥāşıl on yıllık ‘ömür oldı amma imām ‘Ali Kerrema’l-lahü veche dimedi döndü, Resūl Ḥazret ayıtdı: Yâ ‘Ali cemî‘i aşḥāblarıñ cömertleriñ başısın, şimdi söyleyecek vaḳtın niçün söylemezsin dedi. İmām ‘Ali ayıtdı: Yâ Resūla’l-lah ne bilim ne ḳadar ‘ömrüm var bu ḳadarı bunuñ olsun diyem amma fikrim bu ki evime varayım vaşiyet ideyin ḳabz olayım bāḳi ḳalan ‘ömrüm az çok ne ḳadar var ise bu oğlanıñ olsun dedi. Ol demde Cebra‘ il-i Emîn yetişüp geldi ayıtdı: Yâ Resūla’l-lah yine Ḥaḳ Ta‘ālā saña selām ḳılıp aydır cemî‘i yaratduğum ḳullarım ki benim

keremimden utanurlar ben keremimle ‘Ali’niñ kereminden utandım dir, imdi bu cem‘i aşhâbiñ ‘ömürlerini ‘Ali’niñ keremine bağışladım dir, kudretim hâzinesinden ol oğlana (19a) altmış yıl ‘ömür bağışladım, elini eli yerine ayağını ayağı yerine koşun vü du‘ā kılsun kudretimle temâşâ ide dedi. Yine makâmına ‘uruc eyledi. Resül Hâzret hâdimlere emr itdi, elini ayağını yerinde kodular andan Resül Hâzret ridâsını Ebû'l-Hecân'ın üzerine örttü, el kaldırup du‘ā eyledi. Aşhâblar âmîn didiler ki gök feriştehlere bile âmîn dediler. Kudret emriyle cân irişüp el ayak tutup ridâ altından kalka geldi, hemân ayıtdı: Eşhedü en-lâ ilahe illâ'l-lah ve eşhedü enne Muhammeden ‘abduhu ve resuluhü dedi. Aşhâblar bunu gördiler: E’s-şalavatü ve’s-selâmü ‘aleyke yâ Resûla'l-lah deyü çağrıdılar. Resül Hâzret minberden indi, Ebû'l-Hecân'ın elini aldı mescide bile girdi andan ‘Ali’ye vü ‘Ömer’e bağıdı buyurdu, ol münâfıkları getürdiler, ellerin vü ayakların bağladılar dağı ol odunu yakdılar andan ol (19b) münâfıkları içine atdılar andan evlerine varup ol iki şandık mâlı Resül Hâzretine getürdüler, Resül Hâzret ol mâlı aşhâba üleşdirdi. Ebû'l-Hecân Resül Hâzretiniñ hıdmetinde kaldı andan Resül Hâzret aşhâbile gazâyâ niyyet eylediler, varup Şana‘ā vilâyetini fetih itdiler bu haber ‘âlem içinde menşür oldı. Bu mu‘cizât Muhammed Muştâfâ Hâzretinden destân olup bu mu‘cizât bunda tamâm oldı. Temmet.

Şitâb itme budur resmi zamân
 ayak ayak çıkılır nerdübâna
 hemân delidir ol ki aza râzı olmaz
 ki azı bilmeyen çoğı da bilmez
 utanacak sözi dime yabanda
 işidilir haber olmaz cihânda
 temâşâcıdur el
 o yılanı yut ki dirler
 tavşana kaç tazıya tut
 ol seniñ aza çoğa itme tedbir
 nekesle hârcı (20a) cömerdiñ olur bir
 kedâ itme siyâkatda ferâmuş
 bilürsin kurt yanınca
 toynur kuş
 boyunlan tâlib ol hayra
 Hüdâdan yeme gam eriyen kalan belâdan
 cihân içre bil esen baş bulunmaz
 bir ak gün hiç karasız olmaz
 sen it eylüğü deryâyâ lâyıık
 balık bilmezse bilür anı Hâlık .

KAYNAKÇA

- ARAZ, Rıfat (2007), *Hz. İbrahim’in Mucizevi Hayatından Türk Şiirine Yansımalar*, Mürekkep, Kültür Sanat Edebiyat Serisi, 2, Ağustos, Ankara, Sayı:2, Kitap No: 5
- ATALAN, Mehmet (2012), Cenknâmelerde Hz. Ali’nin Yeri, *E-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, V/2, Güz 7-29, www.emakalat.com
- ATALAN, Mehmet (2010), Hz. Ali Cenknâmelerinde Mâturîdîlik Ve Hanefîlik İle İlgili Unsurlar, *e-Makâlât, Mezhep Araştırmaları*, III/1, Bahar, ss. 65-103, www.emakalat.com
- ATALAN, Mehmet (2011), Cenknâmelerde Hz. Hüseyin’in Yeri, *E-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, IV/2, Güz 7-30, www.emakalat.com
- ATEŞ, Bünyamin (1993), *Peygamberler Tarihi*, İstanbul
- BÜLBÜL, Eda (2008), *Hazret-i Ali Cenklere Üzerine Bir Tetkik (İnceleme-Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1972), *Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*, TDAY, Belleten, Ankara
- ERCİYAS, Osman - ORUÇ, Duygu (2013), *Güvercin Destanları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter, p.1397-1406, ANKARA-TURKEY

- GABAİN, A. Von (2007), *Eski Türkçenin Grameri (Çevr; Mehmet Akalın)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- GÜLTEKİN, Emine (2006), *Aşık Edebiyatında Peygamber Kıssaları*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta
- GÜZEL, Abdurrahman (2006), *Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı*, 3. Baskı Akçağ Yayınları, Ankara
- HARMAN, Ömer Faruk (2006), *Mûsâ*, İslam Ansiklopedisi, C 31, s.207, Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Araştırmaları Merkezi, <http://www.islamansiklopedisi.info/> erişim tarihi: 19.06.2014
<http://www.diyaret.gov.tr/dinikavramlar/dinikavramlar-C/CEHENNEM>
<http://www.diyaret.gov.tr/dinikavramlar/dinikavramlar-C/CENNET>
- KILIÇ, Atabey (2006), *Yazarı Bilinmeyen Dinî-Tasavvufî Bir Eser: Hakikat-ı Muhammediye*, TÜBAR-XX-Güz, s.126
- KILIÇ, Mahmut Erol (1995), *Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'de Varlık Ve Mertebeleri (Vücûd Ve Merâtibu'l-Vücûd)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- KOCA, Fatih (2011), *Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Müezzinleri*, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52:2, ss. 291-310, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/1633/17513.pdf>
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1999), *Türk Edebiyatının Menşei, Edebiyat Araştırmaları*, TTK. Yayınları, Ankara
- LEVEND, Agah Sırrı (1984), *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul
- ONAY, Ahmet Talat (1992), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Hazırlayan: Cemal Kurnaz*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- ÖZKÖSE, Kadir, *Azîz Mahmud Hüdâyî'de Nûr-ı Muhammedî Telakkisi*, Uluslararası Hüdayi Sempozyumu, <http://hudayivakfi.org/hudayi-sempozyumu.html>
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul
- PALA, İskender (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, C 1-2, Akçağ Yayınları
- SELÇUK, Bahir (2016), *Na'tların İstişfâ Bölümlerinde Söylem Düzeni*, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 26, Sayı 2, s. 65-76, Elazığ
- ŞAHİN, M.S. (1993), *Cennet*, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.7, İstanbul
- TİMURTAŞ, F. Kadri (1994), *Eski Türkiye Türkçesi XV. yy Gramer- Metin- Sözlük*, Enderun Kitabevi, İstanbul
- TOMAR, Cengiz (2013), *Yemen*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt: 43, <http://www.islamansiklopedisi.info/>
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1986), Dergah Yayınları, C 6, İstanbul
- ULUDAĞ, Süleyman (1995), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul
- YAVUZ, Yusuf Şevki (1991), *Arasât*, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, Cilt 3
- YAVUZ, Yusuf Şevki (2013), *Zebâni*, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, cilt: 44

MUCİZÂTÜ’N-NEBİ YAZMA NÜSHADAN ÖRNEKLER

Millî Kütüphane kayıtlarında Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda yer alan 06 Hk 4334/1 arşiv numaralı yazma, 2b-3a

Millî Kütüphane kayıtlarında Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda yer alan 06 Hk 4334/1 arşiv numaralı yazma, 8b-9a

MÜŞTERİ ENTEGRASYONUN İŞLETME PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİLERİ**Dr. Güven PADO¹****Özet**

Son yıllardaki globalleşme deki hızlı süreçler pazar ve müşteri yapılarını da değiştirdi. Bu değişimler işletmelerin müşterileri ile arasına yeni boyutlar getirdi. İşletmeler müşterilerini artık değer zinciri içerisinde kullanmaya başladı. Şirketler ayrıca, müşteri kaynaklarını ne zaman, nasıl değer zinciri sürecine dahil edeceğine karar vermedirler. Özellikle artan teknolojik gelişmeler, müşteri entegrasyonu ile ilgili yeni fırsatlar yaratıyor. Bu entegrasyonlar işletmeler ihtiyaçları için olan yeni çözümler ve fikirler getiriyor. İşletmeler müşterilerini yenilik süreçlerine katkıdan bulunabilmelerini doğru tanımlamaya ihtiyacı vardır. Eğer yanlış bir müşteri entegrasyonu olursa, bu işletmeler için yıkıcı bir felaket olabilir. Çünkü pazarın ihtiyaç ve beklentileri hakkında net bir kavrayışa sahip olabilirler. Bu çalışmanın temel amacı, müşteri entegrasyonunun özellikleri ve işletmelerin performansları üzerine olan etkileri ve müşteri entegrasyonunun teorik bir bakış ortaya sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Müşteri Entegrasyonu, Müşteri Entegrasyon Tipleri, Müşteri Entegrasyonu Yöntemi

THE EFFECTS OF CUSTOMER INTEGRATION ON COMPANY PERFORMANCE

296

Abstract

In recent years, rapid processes of globalization changed market and customer structures. These changes bring new dimensions between businesses and their customers. Companies are now using customers within the value chain. Companies also need to decide when and how to involve the customer sources in the value chain process. Especially increasing technology advancements create new opportunities about customer integration. The Integrations bring new solutions and ideas for companies need to face. Companies need to identify customers that really could contribute to the innovation processes. If there is an wrong customer integration could be devastating for companies. Because they might have wrong insights on what the market need and expectation are. The main objective of this study is to examine characteristics of customer integration and their effects on performance of companies and to present a theoretical perspective on customer integration.

Keywords: Customer Integration, Customer Integration Types, Customer Integration Method, Customer Integration Management

1. Giriş

İşletmenin varlığını devam ettirmesindeki en etkin unsur olarak müşteri, aynı zamanda işletmeler için en değerli varlık olarak tanımlanabilir. İşletmelerin ürettiği ürün ve hizmetin pazardaki değer karşılığını belirleyen ve söz konusu bedeli ödeyen kişidir. Müşteri, önemi her geçen gün artan bir kavram olmasının yanında zamanla kompleks bir boyuta ulaşmıştır. Teknolojinin toplumlar arasındaki iletişimin yüksek devirdeki değişimi, toplumların alışkanlıkları üzerinde de etkili olmuş, dolayısıyla tüketici davranışlarında çok boyutluluk ve bireyselliğin artışı ile homojen olan müşteri yapıları heterojen bir boyut kazanmıştır.

Müşteri davranışlarındaki değişime karşı işletmeler, buldukları pazarda sahip oldukları müşterilerin işletmeye olan sadakatini yükseltmek ve potansiyel müşterileri işletmeye kazandırabilmek için uygulanabilecek yöntemler geliştirip rakiplerine üstünlük sağlamayı hedeflerler. Bir işletmenin ürün veya hizmet sunumundaki başarısı müşteri ihtiyaç ve beklentileri ile doğru orantılıdır. İşletme, pazardaki müşteriyi doğru anlar ve müşteriyle iyi bir iletişim kurabilirse, elde edeceği geri bildirim, üreteceği ürün ve hizmete başarılı bir şekilde yansıtılarak pazarda bir ayrıcalık sağlar.

Globalleşen pazar ve yüksek rekabet, işletmeleri pasif müşteri ilişkisi yerine müşteri entegrasyonunu önceleyen bir yaklaşıma yönlendirmiştir. Bu yeni yaklaşım ile müşterinin görüşü, fikri, katılımı, henüz ürün/hizmetin oluşum aşamasından başlayarak pazar sürecindeki akışına kadar olan sürece müşteriyi entegre eder. Böylelikle müşterinin beklentisini, ihtiyacını, bilgisini, sorunların çözümünde kullanarak müşteri beklentisinin karşılandığı ve kabulünün yüksek olduğu ürün/hizmet üretme şeklinde bir entegrasyon benimsenmeye başlanmıştır.

2. Müşteri Entegrasyonuna İlişkin Literatüre Bakış

Yeni bir ürün veya hizmet üretiminde müşteri entegrasyonunun önemi her geçen gün katlanarak artmaktadır. Entegrasyonun kelime anlamı; bütünleşme, uyumdur (TDK-Türk dil kurumu, www.tdk.gov.tr, Mayıs, 2015). Dolayısıyla müşteri entegrasyonu, müşterinin işletmedeki süreç ile uyumu veya bütünleşmesi olarak da ifade edilebilir.

Bu konuda birçok akademik ve saha çalışmaları yapılmaktadır. Literatürdeki önemli çalışmalar; Kohli ve Jaworski (1990), Atuahene-Gima (1996) tarafından 'pazar odaklılık', Griffin ve Hauser (1993) 'müşterinin sesi', Paustian (2001), Dahan ve Hauser (2002), 'sanal müşteri', Billington (1998) 'İnovasyonda müşterinin gücü/yönlendirmesi', Jeppesen ve Molin, (2003) ortak geliştirmesi olarak müşteri olarak gösterilebilir. Bunların dışında konu üzerinde çalışan başka önemli araştırmacılar da vardır. Sandmeier ve diğerlerine (2010) göre müşteri entegrasyonunun bir ürünün inovasyonu üzerindeki pozitif etkisi uzun yıllardan beri bilinmektedir. Yapılan ampirik çalışmalar da göstermektedir ki müşterinin katılımı ile üründe yüksek bir yenilik özelliği, ürün fonksiyonelliğinde başarı ve aşgari düzeydeki pazar riskleri sağlanmış; işletmenin R&D için gerek duyacağı kaynak kullanımı üzerinde etkili olmuştur.

Teknolojideki hızlı değişim her geçen gün yeni ihtiyaçların doğması ile yeni pazarların oluşumunu tetiklerken; bir yandan da müşterilerin ürün/hizmet tüketimine karşı olan davranış, beklentilerinde değişimlere ve çeşitliliğe neden olmaktadır. Klasik kitlesel pazar, yerini artık heterojen ve bireyselleşmenin gittikçe arttığı bir pazara anlayışına bırakmıştır. Bazı müşterilerin, ürünleri kullanırken kazandığı tecrübeler onlara ürünler üzerinde ciddiye alınması gereken bilgiler sağlar ve bu bilgiler işletme için çok değerlidir.

Müşteri entegrasyonu konusunda önemli çalışmaları ile bilinen Hippel (1976; 1977; 1978; 1988), lider kullanıcıların (Lead User) ürünün değerini yükseltmede sahip olduğu mesleki bilgiler doğrultusunda, ihtiyaçların daha doğru tanımlandığını ve çözüm önerileri ile pazardaki diğer kullanıcılar için başarılı ve daha fazla kabul gören ürünlerin tasarlandığını ispatlamıştır.

Alandaki birçok araştırmacının, işletmelerin müşterileri doğru anlamak için onları yeni ürün tasarımı sürecine entegre etme yönünde yaptıkları çalışmalarda bu konuya önemi açısından yoğunlaştıkları görülmektedir. İşletmelerin, müşteri entegrasyonun kendilerine sağladığı bu önemli katma değeri daha etkin yönetebilmeleri için kendi iç süreçlerini de buna uygun hale getirmeleri önemlidir. Sandmeier ve diğerlerine (2010) göre her geçen gün artan müşteri yapısındaki heterojenlik karşısında işletmelerdeki en önemli soru, müşteri entegrasyonunun yeni ürün/hizmet geliştirmede nasıl ve hangi aşamalarda daha etkili olacaktır. İşletmeler; yeni ürün/hizmet tasarım sürecinde müşteri entegrasyonunu sadece R&D sürecine değil, bunun dışındaki diğer süreçlere de nasıl entegre edilebilir sorusuna cevap aramaya ve bu konu üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Müşteri entegrasyonunun başarı derecesi ve etkinliği, sürece ne kadar erken bir fazda müdahil olursa yeni ürün tasarım sürecindeki ürünün başarı değerlerini artıracaktır. Bu durum Hofbauer ve diğerlerine (2012) göre ise işletmede ürün yeniliği ara yüzleri ve teknoloji yönetiminin süreçlerde doğru yönetilmesi ile sağlanabilir.

İşletmelerin uygulamış oldukları müşteri entegrasyonu üzerinde yapılan birçok ampirik çalışma göstermiştir ki; müşterinin bilgisi, katılımı ile geliştirilen ürünlerdeki farklılaşma derecesi çok yüksek, inovasyon başarısızlık riski ve kaynak harcaması çok daha düşük olmaktadır.

İşletmelerin, müşterileri ile kuracakları etkin iletişim ile yeni ürün geliştirme de müşterilerini sürece dahil etmesinin sağladığı en önemli avantajlardan birisi ürünün pazara sunulmasından önce kullanıcının beklentilerini karşılama yönündeki tasarım başarısı ve pazardaki ürün üzerinde müşteri memnuniyetinin yüksek seviyelere çıkmasını sağlamasıdır. İşletmelerin düzenli bir akışa sahip olan iç sürecine dışarıdan, işletmeye yabancı olan bir aktörün işletme sürecine entegre olması için her işletmenin kendi yapısına özgü kurallarının olması şarttır. Her işletmenin kendisine özgü olan süreçlerinden dolayı bu yapı işletmelere göre farklılık gösterebilir. Bundan sonraki konu kapsamında ise bu kadar öneme sahip olan müşteri entegrasyonu uygulamasındaki temel kavramlar detaylı olarak anlatılacaktır.

3. Müşteri Entegrasyonunun Temelleri

Müşteri entegrasyonunun önemi her geçen gün işletmeye sağladığı fayda bakımından gerek akademik, gerekse uygulama alanında artmaktadır. Hofbauer ve diğerleri (2014), müşteri entegrasyonunun yeni bir ürün/hizmet tasarımında işletme sürecine entegre edilmesinin çekiciliğinin arttığını söyler. Bu ilişki hem işletme hem müşteri için karşılıklı fayda üzerine kurulur. Bu durum müşterinin değerini yükseltirken, işletmeye karşı müşteri sadakatini güçlendirir. Aynı zamanda ürün ve hizmetin kalitesinde iyileştirme etkisine sahip olur. Yoğun işbirliği ve yakın temas sayesinde üretici - müşteri arasındaki güven ilişkisinin güçlenmesine ve gelişmesine etki eder. Bu ilişkinin geliştirilmesi ise yeni geliştirilen ürünün satın alınması ve hizmet performansı üzerinde pozitif etken olacaktır.

İşletme ile olan etkileşiminden doğan sinerji ile müşterinin, ihtiyacının giderilmesine yönelik çalışmalar ile müşteri ürünün gelişimine sağladığı katılımından dolayı işletmeye ile arasında bir duygusal bağlılığın oluşması gerçekleşir. Bu durumda işletmelerin rekabet stratejileri üzerindeki etkin faktörlerden birisi olan müşterinin işletmeye karşı olan pazarlık gücünü işletme lehinde kullanmasını sağlar. Müşteri sadakatinin güçlenmesi, müşterinin ikame ürün arayışı önünde bir bariyer oluşturur. Müşteri, tasarımında ve gelişimine katkı sağladığı ürüne sahip çıkar. Bu ürün/hizmeti fonksiyonelliği ve kendi beklentisi açısından yeterli bulur. Aynı zamanda ürünün kalitesinde de iyileştirmelerde bulunarak yeni ürünün tasarım sürecinde yatay ve dikey farklılaşmalar ile önemli bir etkiye sahip olur. Hofbauer ve Sangl'e (2011) göre ise müşteri sadakati ile ürün/hizmet kalitesi arasında pozitif bir ilişki vardır. Ürün/hizmetin geliştirme sürecine müşterinin önceden dahil edilmesi işletmenin ürün özelliği ve optimizasyonunda müşteri bakışını, beklentilerini daha ileri fazda bilmesi açısından önemlidir. Böylece müşterinin beklediği kalite standardı ve ürün

spesifikasyonu/özellikleri hakkında işletme, pazardaki rakiplerine göre daha önceden bilgi sahibi olur. İşletmelerin geliştirme sürecinde etkin bir role sahip olan test çalışmaları ne kadar yoğun olursa olsun bir ürünün asıl performansı pazarda müşterinin kullanımı ile ortaya çıkmaktadır. Birçok büyük işletme yüksek bütçeler ile iddialı ürünler tasarlayıp pazara sunsalar da kısa bir süre sonra ürünlerinde ciddi kalite ve performans sorunları ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; yeni çıkan bir akıllı telefonun pazara çıkmasından sonra müşteriler tarafından kullanılması ile software veya hardware 'deki yetersizliklerin görülmesi, veya yeni bir otomobilin pazara çıkmasından kısa süre sonra teknik aksaklıklardan dolayı geri çağırılması gibi. Aslında bu durum ortaya müşteri veya kullanıcı gözü ile bakılmamasından kaynaklanır ve bu eksikliklerden dolayı kalite problemleri olarak da görülebilir. Bazı işletmeler bu tür durumları en aza indirmek için lead user diye tanımlanan müşterilerinden büyük faydalar elde etmektedirler (lead user müşteri yapısı açık inovasyon bölümünde detaylı olarak anlatılacaktır). İşletmeye rakiplerine göre üstünlük kazandıracak bu sürecin sistemli işlenmesi ve verimli yönetilmesi oldukça önemlidir.

İşletmenin yeni ürün geliştirme süreci içindeki iş adımlarının çok detaylı ve rol bilincinin net tanımlanmış olması gereklidir. Bu sürecin doğru yönetilmemesi olumsuz durumların oluşmasına ve hatta müşteri entegrasyonu uygulamasının işletmeyi olumsuz etkilemesine yol açabilir. Hofbauer ve diğerleri (2012) ise müşteri bütünleşmesinin yeni ürün tasarım sürecinde erkenden sağlanmasının etkisinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Bu yoğun işbirliği ve yakın temas, işletme ile müşteri arasındaki karşılıklı güven ilişkisinin güçlenmesine ve bu ilişkinin gelişmesine etki eder. Bu etkileşim sadece müşterinin o ürünü satın almasını değil, müşterinin bu ürüne karşı bir sorumluluk hissetmesini ve gönüllü olarak bu ürünün pazarda tanıtmasını ve savunucusu olarak da aktif rol almasına kadar farklı yönde işletmenin lehine bir fayda sağlar. Bu özellikteki müşteriler ürün performansı konusunda diğer müşteri veya kullanıcılara göre daha katılımcı bir rol üstlenir. Müşterilerin yeni bir ürün/hizmet tasarımının entegrasyonuna etkisi üç farklı temel üzerinde oluşmaktadır :

Pasif Etki: Bu kapsamdaki etkisi, müşterinin sadece bir gözlem ve bilgi kaynağı olarak sürece katılımıdır. Müşteri ürün/hizmetin performansı ile ilgili olarak bir şikayetçi konumundadır. Bu durumda müşteri hiçbir etkiye sahip değildir. İşletme - müşteri entegrasyonunun derinliği burada çok düşüktür.

Aktif Etki: Bu kapsamdaki katılımı ise ürün/hizmet özelliklerinin oluşturulmasında işletme ve müşteri ortak kararları etkin bir şekilde uygulanır. Müşterinin bilgisi ve entelektüelliği ön plana çıkmaktadır. Ürün tasarımında müşteri etkin bir güce sahiptir. Burada işletme - müşteri entegrasyonu orta seviyededir.

Aktif Katılım Etkisi: Burada müşteri sürecin içinde artık aktif olarak bazı alt görevleri üstlenir. Birtakım alt sorunların çözümünde görev alır ve bu görevi yaparken de bağımsız davranabilir (Büttgen 2007; S.:32). Müşteri problemin çözümünün gerçekleşmesinde kendi çözüm tasarımları ile etkindir. Buradaki işletme - müşteri entegrasyonu ise en üst seviyededir.

Müşterilerin yeni ürün entegrasyonundaki etki yapısı ise farklı boyutlardan oluşmaktadır. Bu boyutlar yeni ürünün tasarımında etkiden-dönüşüme kadar farklı boyut türlerine sahiptir. Bu boyutlar ise aşağıdaki gibidir.

- Müşteri Forumları
- Entegre Sipariş İşleme
- Veri/Bilgi Aktarımı
- Ortak Pazar Araştırması
- Ortak Ürün Geliştirme
- Entegre Sipariş

- Tümlleşik Hizmetler
- Entegre Üretim

Müşterinin entegrasyon uygulamasında sürece olan katkısının tanımlanması ve problemin çözümünün gerçekleşmesinde etkisinin nasıl olacağı Kaulio'ya (1998) göre üç seviyeye ayrılmaktadır:

Müşteri için tasarım: Müşteri burada bilginin sağlandığı kaynaktır. Tasarım için müşterinin ihtiyaç ve beklentisine uygun olan ürün/hizmet tasarımı için gerekli olan bilgi sağlanmasıdır yani müşterinin beklenti ve ihtiyacı nedir? Buradaki müşteri entegrasyonu daha çok ürünün fonksiyonelliğinin oluşumunda etkilidir.

Müşteri ile tasarım: Tasarım ile bu tekrarlanan bir süreçtir. Hizmetlerin sağlanması; çeşitli fazlarda müşterilerin değerlendireceği alternatif konseptler, modeller ve prototipler geliştirilerek bunların müşterilere sunulması ile olur. Bu yaklaşımda müşteri ürünü farklı safhalarda kullanır, değerlendirerek ürün ve konsept üzerinde eleştirilerle işletmeye geri bildirimde bulunur (örnek olarak beta testleri).

Müşterinin tasarımda görev alması: Buradaki durumda ise müşteri ile işletme arasında katı bir bulanıklık vardır. Müşteri ürün konsepti içinde aktif görevler üstlenir ve aktif bir katkı sağlayıcıdır. İşletme bir moderatör görevi yaparak müşteriyi yeni çözümler bulmaya yönlendirir. Burada karşımıza ileri boyutta lead user müşteri yaklaşımı çıkmaktadır.

4. Müşteri Entegrasyonunda Süreç Yönetimi

300

Müşterinin yeni ürün tasarımındaki yönetimi için; müşterinin üstleneceği rolleri, bu arayüzler/kesitlerdeki görevinin ne olduğunu ve müşterinin bu süreçlere nasıl katılabileceğini bilmek önemlidir. Süreç bütünlüğü yönetimindeki başarı alt süreçlere de aynı şekilde yansırsa verimli bir yapının oluşması sağlanabilir çünkü süreçlerdeki alt rol kapsamalarının sebep ve sonuçları kendisinden sonra oluşacak diğer alt sürecin gerçekleşme zeminini sağlar. Bu süreçlerin başarıyla yönetilmesi ise işletmeye yeni ürün tasarım sürecinde aşağıdaki avantajları sağlar:

- Görselleştirme yoluyla artan işlem ve şeffaflık
- Tedarikçiler ve müşteriler arasındaki arayüzler
- Hata kaynaklarını belirleyerek süreç iyileştirmeleri
- Yeniden yapılanma (değişim mühendisliği) yaklaşımları
- Artan müşteri odaklılık
- Eğitimin çalışanlar için kullanımı

Zeithaml ve diğerleri (2006) bu süreçleri blueprint olarak tanımlar ve örnek olarak da bir sipariş karşılanması ile başlayıp, müşteri ile iletişim, üretim sürecinin serbest bırakılması ve ürünün zamanında üretilmesine kadar olan süreçteki başarısını gösterir. Bu yaklaşımın diğer önemli başarısı ise ürün tasarım ve yönetimdeki işletme çalışanlarının müşteri ile empati kurarak onları anlamasına yardımcı olmasıdır. Müşteri entegrasyonundaki süreç yönetiminde işletme, çalışanlarının ve müşterilerinin katkıda bulunmalarını sağlamak için esnek davranışlar göstermek zorundadırlar. Bu esneklik durumu üç düzeyde olmaktadır.

Esnek insan yaklaşımı: Çalışanların farklı ihtiyaç durumlarında profesyonel cevaplar verebilecek yetkinliğe sahip olması. Bunu örgütsel düzenlemeler ve süreç yönetimi ile destekler.

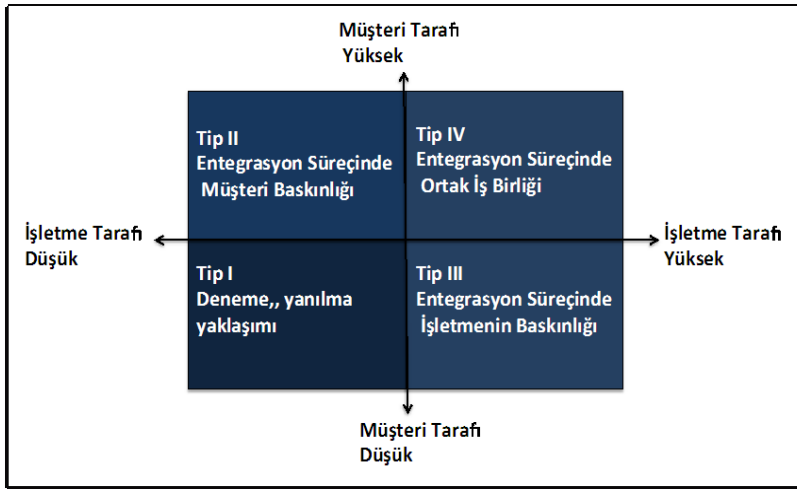
Esnek performans programı: Farklı taleplerin uygulanması ve aynı zamanda karmaşık maliyet giderlerinin kontrol altına alınması çok sayıda varyantların oluşmasını engeller.

Esnek üretim yapıları: Özel hizmetlerin düşük maliyetle üretilmesi.

Müşteri entegrasyonundaki temel değerler ve sürecin yönetimdeki faktörlerinden sonra müşteri entegrasyonu, işletme ve müşteri tipleri üzerine bilgi verilerek devam edilecektir.

5. Müşteri Entegrasyonu Süreç Tipler

Müşteri entegrasyonundaki süreç tipleri işletme ve müşteri açısından temel olarak iki yaklaşıma sahiptir. Bu süreçlerde işletme ve müşterinin yeni ürün tasarımında yer alma biçimlerinin tanımlanması yapılacaktır. İşletme ve müşterinin boyutsal özellikleri şekil 1. de gösterilmektedir. Hofbauer'a göre (2013) bu tiplerin genel özellikleri aşağıdaki gibidir.

Şekil 1. Müşteri Entegrasyonundaki Süreç Tipleri (yazar tarafından tasarlanmıştır)

Tip 1: Deneme yanılma yöntemi yaklaşımında yeni ürün tasarımı sırasında işletmenin rakiplerine göre oluşturacağı ürün farklılaşma stratejisi ile işletme tarafının ve müşteri tarafının düşük olduğu tiptir. Bu yaklaşım tipinde işletmenin daha önce sahip olmadığı veya çok az bilgiye sahip olduğu, yetenek üzerine yaklaşımı ile pazara sunmayı hedeflediği ürün/hizmet söz konusudur. Bu süreçte işletme hatalar yaparak ve bu hatalarını düzelterek kendisini geliştirirken, müşteri ise ürünü kullandıkça elde edeceği tecrübe ile tekrar ürünün iyileştirmesinde entegrasyona katkı sağlar. Deneme yanılma yönteminde işletme ve müşteri, yeni ürün konusunda çok fazla bilgi ve tecrübeye sahip değildirler. Taraflar ürün kullanıldıkça daha fazla bilgiye sahip olacaklardır. Bu tür uygulamalar genel pazara ilk defa çıkan ürün/hizmetlerde sık sık ortaya çıkar. (Örnek olarak ilk hibrid otomobillerin üretim sürecinde yaşananlar veya gündelik yaşamı kolaylaştırma amaçlı bir elektronik cihazın üretim ve kullanım süreci verilebilir.)

Tip 2: Müşterinin entegrasyon sürecinde dominant olduğu yani işletme tarafının düşük, müşteri tarafının yüksek bir bilgi ve kabiliyete sahip olduğu tiptir. Burada müşteri işletmeye göre daha fazla bilgi ve değerlendirmeye sahip olduğu için müşteriden gelecek olan geri bildirim, yorum, değerlendirme işletme için hayati önem taşımaktadır. Bu tür durumlarda ürün/hizmet tasarımı için müşteri entegrasyonu şarttır. Bu entegrasyon tipinde müşteri çok etkin ve belirleyici bir role sahiptir.

Tip 3: İşletmenin dominant olduğu süreç, entegrasyon sürecinde işletme tarafı-yüksek, müşteri tarafı-düşük bir etkiye sahip olduğu yaklaşımdır. Burada ise işletme çok büyük bilgi ve tecrübeye sahiptir. Müşterinin sürece entegrasyonu çok düşüktür. Bu tür entegrasyon müşterinin sürece katılımı işletmenin prestiji açısından önemlidir. Bu yaklaşım ile müşteriye karşı psikolojik bir strateji uygulandığı sürece müşterinin katılımı ve sadakati üzerinde pozitif etki sağlanır.

Tip 4: İşletme-müşteri entegrasyonu açısından sorunsuz ortak çalışma sürecinin en ideal şeklidir. İşletme ve müşteri taraflarının yüksek bilgiye sahip olduğu durumdur. İşletmenin eksikliğini kapatacak bilgi ve deneyime sahip olan müşterinin, işletmeye yeni ürün için gerekli olan temel yetkinliği kazandırdığı fazladır. İşletmenin daha az kaynak ihtiyacı ile yeni ürün/hizmet tasarımında müşteriyi sisteme entegre etmesi ile gerçekleştirdiği yaklaşımdır.

6. Müşteri Entegrasyonun Evreleri

Müşteri entegrasyonunun; yeni bir ürünün oluşmasındaki rolü ve katkısı bakımından fikir aşamasında başlayıp pazardaki performansına kadar birçok aşamasında etkin olduğu teorik ve pratik çalışmalar ile kabul edilmiş bir gerçektir. Hofbauer ve Sangl, (2011) yeni ürün yönetimi evrelerini dört temel üzerine dayandırmıştır. Aslında bu yaklaşım iki aşamalı olarak tanımlanırsa müşterinin sürece olan katılımı ve etkisi daha iyi anlaşılacaktır. Müşterinin entegrasyonunun evreleri şekil 2.a ve 2.b'de gösterilmektedir. Müşteri sürece ne kadar erken entegre olursa kârın da o boyutta yüksek olacağı bilinen bir gerçektir. Fikir aşamasındaki süreçte ortaya çıkan her farklı fikir, bu yeni ürünün gelişiminin boyutunun ve değerinin yükseltilmesi yönünde etki eder. Oluşacak yeni ürüne işletme dışındaki bakış açılarının bu konseptte yansıtılması ise ürünün pazarda kabul oran riskini azaltacaktır.

1. Aşama	Fikir Kaynağı ve Ön Seçim	Ürün Tasarımı ve Seçimi
Müşterinin Rolü	Fikir verici olarak müşteri, fikir değerlendirme ve seçme danışmanı	Bir danışman olarak müşteri, konsept seçimi, değerlendirmesi ve ortak tasarımcı olarak konseptte görev alması
Müşterinin Katkısı	Yeni ürünler için fikirler, fikirlerin değerlendirilmesi, iyileştirme önerileri, mevcut ürünler hakkında şikayetler	Ürün konseptinin değerlendirilmesi, detaylandırılması, yoğunlaştırılması
Öncelikli Faydaları	Büyük fikir çeşitlilikleri, müşterinin yaratıcılığının kullanılması, erken müşteri geri bildirim, önemli müşteri yapısının tanımlanması	Ürün avantajlarının tanımlanması, üründe özelleştirme, test seçeneklerinin artması, proje riskinin azaltılması, ürün hakkında değişiklik bilgisi veya zamanında sonlandırma

Şekil 2.a. Müşterinin Entegrasyonu Evresinin 1. Aşaması (yazar tarafından tasarlanmıştır)

İkinci aşama olarak yeni ürünün gelişim sürecini tamamlayıp üretim sürecinin gerçekleşmesi ve pazara sunulmasından sonra sağlanan müşteri memnuniyeti ile ürün performansı üzerine oluşacak olumlu etki, ürünün pazar ve raf ömrü üzerinde de pozitif bir etkiye sahip olacaktır. Bu süreçte müşteriden gelecek geri bildirimler ve iyileştirmeler ile ürünün pazardaki kabul riskini azaltırken rakip ürünlere karşı hem yatay hem de dikey bir ürün farklılaşma özelliğini arttıracaktır. Yeni bir ürünün pazar performansının düşük ve başarısız olması işletmeye kaynak, pazar, prestij kaybı ve rakiplerine göre rekabet dezavantajı getirir. Müşterinin, entegrasyon sürecindeki rolünün ve

katkısının ise işletmenin iç süreçleri içinde çok iyi yönetilmesi gereklidir. Şekil 2.b.'de ise bu ilişkinin işletmeye sağlayacağı faydalar gösterilmiştir

2. Aşama	Ürün Geliştirme	Test ve Pazar Performansı
Müşterinin Rolü	Müşterinin bir R&D çalışanı olarak görev alması, tasarım seçeneklerinin değerlendirilmesi	Potansiyel müşteri olarak ürünün test edilmesi değerlendirilmesi, pazar potansiyelinin ölçümü
Müşterinin Katkısı	Geliştirme için fikir ve öneriler, geliştirme fazında ürün konsepti ile ilgili değerlendirme ve seçimler	Ürünün işlevselliğinin ve pazar kabulünün değerlendirilmesi, pazar potansiyelinin tahmini
Öncelikli Faydaları	Müşterinin yaratıcılık ve uzmanlığını kullanmak, sürekli müşteri geri bildirimini, test imkanlarının fazla olması, gelişme riskinin azaltılması, karar süreçlerinde iyileştirme	Testler ve pazar araştırma araçları etkin kullanımı, yeni ürünün işlevselliğinin gerçekçi bir şekilde sunulması

Şekil 2.b. Müşterinin Entegrasyonu Evresinin 2.Aşaması (yazar tarafından tasarlanmıştır)

İşletmeler; klasik müşteri anlayışında çok sınırlı bir role sahip olan tüketici/müşteri açık inovasyon kavramı ile işletme için önemli bir değer kabul edilen yeni ürün yönetiminin gittikçe bilinmez risk faktörlerinin olduğu pazarda müşteri entegrasyon yaklaşımı ile bilinmezlik risklerinin düşürülmesinde etkin bir rol alacaktır.

Müşteri davranışlarındaki bireysellik devamlı olarak artmaktadır. Bireysel ürün/hizmet talebi, işletmede ürün/hizmetin boyutu ve üretimi süreci içerisinde farklılıkların oluşması şeklinde ortaya çıkacaktır. Müşteri bireyselleşmesi arttıkça ürünlerdeki fonksiyonel ve diğer özellikler açısından oluşan bu farklılıklar sadece temel tasarımı değil işletmedeki diğer süreçleri de ilgilendirecektir. İşletmelerin pazar odaklı ürün tasarımından müşteri odaklı ürün tasarımına yönelmesi ile birçok üretim sektörü, müşterinin doğrudan geliştirme sürecine katılımıyla güçlenebilmektedir (örneğin tıp elektronik sektöründe).

İşletmeler farklı müşteri taleplerini karşılarken bu farklılaşmadan doğan maliyet unsurunu dikkate almalıdır. Her farklılaşma beraberinde ek maliyet getirirken işletmenin pazardaki rekabetini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu maliyetin yükselmesi veya düşmesi yeni ürün/hizmetin tasarımında müşterinin entegrasyon sürecine katılımına bağlıdır. Müşteri beklentisi veya talepleri sürece ne kadar erken dahil olursa ek maliyetler o kadar düşük ve bu beklentilerin uygulanma olanağı da aynı derecede yüksek olacaktır. Bir ürün tasarımındaki değişim bir ürünün konsept fazındaki maliyeti ile prototip safhasına geldiğindeki süreçte maliyeti aynı olmayacaktır. Sonuç olarak, müşteri beklenti ve taleplerinin yeni ürün tasarımında önceden dikkate alınması sadece maliyet açısından değil işletme değer zincirindeki süreçlerin birbirleri ile uyumu ve kaynakların verimli kullanılması açısından da önemlidir.

Her geç gelen veya erken safhada dikkate alınmamış müşteri talep ve beklentileri ise ürünün pazara zamanında girme (time-to-market) açısından da önemlidir. Zaman riskine karşı yeni ürünü zamanında müşteriye sunabilmek için bu amaçla ürün tasarımının çok erken safhada müşterinin spesifik talebi, profili, bilgisi ve tecrübesi dikkate alınarak yapılır. Bu süreç aracılığı ile de işletmenin ihtiyaç duyacağı gerekli enformasyonlar çok az bir maliyet ile karşılanma imkânı bulacaktır.

Müşterinin yeni ürün tasarımı ile ürün farklılaşma üzerine olan sağladığı pozitif etkinin diğer boyutları ile gerekliliği bundan sonraki konular içinde anlatılmaya devam edilecektir.

7. Müşteri Entegrasyonu İle Yeni Fırsatların Geliştirilmesi

İşletmeler pazardaki müşteri beklentisi yönünde onların sorun ve problemlerine çözüm bularak öncelikle bu beklentiyi karşılamayı hedeflerken diğer taraftan da bunu rakiplerine göre daha farklı yapabilmenin gayretini içerisinde bulurlar. Kleinaltenkamp'a (1996) göre müşterinin sorunu yine müşteri entegrasyonu sağlanarak müşteri ile beraber çözülebilir. İşletmeler bu sorunları daha doğru anlamak ve çözmek için müşterinin kendisini çözüm ortağı olarak görme yaklaşımına daha fazla benimsemektedirler. Çünkü sorunun yetersiz belirlenmesi durumunda yaşanacak bilgi kaybından dolayı pazar beklentisi istenilen oranda başarılı olmayacaktır.

Müşteri entegrasyonu ne kadar geniş tabanlı olursa yani sadece yeni ürün tasarımı ile sınırlı kalmayarak işletmedeki diğer üretim süreçlerine de katkıda bulunursa işletmedeki başarı sağlar. Kleinaltenkamp ve Plinke (1999; S:48) müşteri ile işletme arasındaki geniş tabanlı entegrasyon işbirliğini; üretim desteği, entegre lojistik, know-how, sorun çözme odaklılık şeklinde dört yapıdan oluşan bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu dört süreç aslında işletmedeki operasyonel süreçler içinde de müşteri entegrasyonunun etkin kılmaya yöneliktir. Bu operasyonel katılımın boyutu ve şekli sektörler göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Pazardaki rekabet koşullarının, ürün farklılaşmasını ve üründeki bireyselleşmeyi artırması işletmeleri, müşterileri ile daha fazla yakınlaşmaya yönlendirecektir. Bu süreçte müşteri ürünü geliştirmek için farklı şekilde katılım gösterir. Tüketici olarak şartlarını talep etmesi, işletmeden beklentisi yönünde daha uygun ürün/hizmet tasarımı yapılmasına imkân sunacaktır.

Müşterinin ürün tasarım ve geliştirme sürecinde danışman, lansman müşterisi, problem çözücü olarak aktif co-geliştirme pozisyonunda R&D sürecinde yer alması ve bir referans müşteri olarak kullanıcı bilgilerini tasarımın performansı ve onların iyileştirmelerine sunması aynı zamanda işletmedeki iç ve dış inovasyonun direncini kırmak için etkili olacaktır. Bu ortak çalışmanın başarısından dolayı pazara sunulacak ürün/hizmet performansının özelliği her iki tarafın kazanılmış bilgi temelleri üzerinde yer alacaktır. Bu açıklamalar bize müşteri entegrasyonunun işletme değer zincirindeki süreçler içinde etkin bir rolü olduğunu ve entegrasyonun işletmedeki kaynak kullanımına olan etkisini göstermektedir. Bundan sonraki konu olarak ise müşteri entegrasyonundaki yöntemler detaylı olarak anlatılacaktır.

8. İşletme Açısından Müşteri Entegrasyonunun Önemi

İşletmelerdeki mevcut sürecin içerisine yeni bir entegrasyondan dolayı ek maliyetler kaçınılmazdır. Müşteri entegrasyonunun yeni ürün tasarımı ile değer zinciri içine katılmasının işletme için önemli bir iş yükü ve maliyeti ortaya çıkmaktadır. Heterojen müşteri yapısının her geçen gün arttığı pazarda müşterinin bireyselleşmesi de bu paralellikte devam etmektedir. Bu durum ürünlerde karmaşıklık, somut üretim yapılandırması, kalite ve güven riskini de beraberinde getirmektedir (müşterilerin farklı beklentilerinden dolayı).

Bu risklerin en aza indirgenmesi için müşteri entegrasyonu işletmeler açısından azımsanmayacak bir faydaya sahiptir. Knollmayer'a (1999) göre müşteri ile yakın entegrasyon kurmak işletmedeki birçok değer zinciri üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Burada müşteri entegrasyonu ile özelleştirilmiş, farklılaştırılmış bir ürün veya hizmet işletmeye pazarda yarı tekel statüsü elde etmesi boyutundaki faydanın yanında, benzer ürünlere karşı fiyat ve marjinal kâr avantajı sağlayacaktır.

Bunun dışında edilen bu gelirler beraberinde birçok avantaj getirmektedir. Dörflinger ve Marx'ta (2001) göre işletmelerin bilgi tabanını iyileştirmesi müşteriler üstünde sağlayacağı faydalı etkinin temelini oluşturur. Aktif bir müşteri-işletme ilişkisi müşterinin beklentileri doğrultusunda bir ürün

tasarımı ve uzun süreli bir ilişki sağlar. Bu durum ise pazar ve karışıklık oranında işletme için etkili olur. Müşteri entegrasyonundaki fayda sadece ürün/hizmet tasarım sürecine değil, işletme içindeki diğer değer zincirlerine yansır.

Bu faydalar ise; başarılı bir planlama, pazar hedeflerinin doğru belirlenmesi, satış risklerinin düşürülmesi, maliyet tasarrufu, müşteri sadakati üzerine olan etkileri ise şöyledir :

Planlama koşullarının geliştirilmesi: Müşteri entegrasyonu ile ihtiyaç, beklenti bilgisi ile pazar ve genel piyasa hakkında daha sofistike bilginin toplanmasını; ürün stratejileri ve satış hacimlerinin planlaması basitleştirilerek işletme kaynak planlamasının etkinleştirilmesini sağlar.

Pazarlama hedefli yaklaşım: İşletme mevcut ve potansiyel müşterisini ne kadar yakından tanır, onunla o kadar etkin ve verimli bir iletişim kurabilir. Böylece pazar kaynaklarına konsantre olarak pazardaki potansiyeli ve beklentileri daha doğru görebilir. Pazar hedeflerinin yönetiminde daha doğru ürün stratejiler uygulayabilir.

Satış riskinin düşürülmesi: Pazarın heterojenliği ve müşteri taleplerinin dinamizmi, güçlü müşteri bilgisine sahip olmayı zorunlu kılar. Pazardaki değişim talepleri ancak bu güçlü müşterilerin entegrasyonu ile yakalanabilir. İşletmenin başarılı bir satış stratejisi oluşturması ürünün önündeki engelleri en aza indirmesiyle mümkündür. Pazardaki heterojen müşteri taleplerinden dolayı bazı sektörlerde ürünlerin raf ömrü 6-12 aya kadar düşebilmekte ve bu boyuttaki satış riskleri işletmeler için ciddi riskler taşımaktadır. Müşteri entegrasyonu ile işletmenin elde edeceği diğer faydalar ise bu pazar ömründeki kısalma ile oluşacak dağıtım depoları, dağıtım kanalları, yüksek stoklar, kısa vadeli üretim değişikliklerindeki risklerin azaltılması yönünde etkin olacaktır.

Başarısızlık maliyetlerinin düşürülmesi: Başarılı bir müşteri entegrasyonu ile yeni ürün tasarımında karşılaşılabilecek hata oranlarındaki düşüş, işletmenin değer zinciri içindeki maliyet giderlerinde kâr sağlayacaktır. Müşteri entegrasyonu ile farklılaşmanın yüksek olduğu ürün/hizmet için başarısızlık riski de en aza indirgenmiş olacaktır.

Müşteri sadakati potansiyelini artırmak: Müşteri sadakati işletmeler için çok önemli bir değerdir. Müşterinin ürün tasarımına katılımı bireyselleşmenin, müşterinin sürece entegre edilmesi müşteri- işletme iletişimini olumlu etkilediği için müşteri sadakatının artmasını sağlar. Bu sürecin sürekliliği açısından özellikle müşteri ilişkileri yönetiminin desteği ile daha etkin yönetilir.

Yeni bir ürün tasarımında müşteri entegrasyonu, işletmedeki değer zinciri içinde kaynak kullanımı ve maliyet giderleri üzerinde etkindir. Globalleşen pazar paradigması ile yaşanan rekabet ve çok hızlı değişen müşteri yapısı ile işletmeler arasındaki sürdürülebilir rekabetin ve yeni ürün tasarımındaki dikey ve yatay farklılıkların yansıtılması ve maliyetin düşürülmesi açısından müşteri entegrasyonu artık işletmeler için her geçen gün daha önemli hale gelmektedir.

Sonuç

İşletmeler için hayati bir değer sahip olan müşteri kavramı son yıllarda işletmeler için çok daha önemli bir değer ve anlam ifade etmeye başladı. Artık müşteri işletmeler için sadece işletmenin ürettiği ürün/hizmeti satın almanın ötesine geçmiştir. 1990' lara kadar pazardaki arz talep konusunda belirleyici olan işletmelerdi. Pazardaki işletmeler ne üreteceğine, nasıl özellikte bir ürün, nasıl satacağına, fiyatın ne olacağına karar verici durumdaydı. Globalleşme ve teknolojik değişimler ile pazarlara birçok yeni ve güçlü rakiplerin katılması ile var olan arz talep ilişkisinde müşterilerin belirleyici olduğu bir yöne getirmiştir. Artık işletmelerin üretim ve Pazar stratejilerinde müşteriler merkezi noktadır. Müşteri beklentisi ve taleplerini karşılamayan hiçbir ürün/hizmetin pazarda

yaşam ömrünün olmadığı, müşteri yapısındaki dinamik değişim ve çok daha fazla heterojenlik göstermesi işletmelerin pazardaki rekabetini de daha zor bir sürece getirmiştir.

Artık rekabet için sadece fiyat faktörü yeterli olmamaktadır. İşletmeler ,rakiplere karşı bir üstünlük sağlamak istiyorlarsa müşterilerin beklentilerini daha doğru analiz ederek müşterilere yönelik ürün, pazarlama, müşteri memnuniyeti ve tatmini konuları üzerine daha fazla odaklanmalıdır. Bunun içinde müşterileri ile daha yoğun bir işbirliği içerisine giderek müşterilerini değer zinciri içerisine entegre edecek etkin süreçlere sahip olmalıdır. Yapılan birçok akademik çalışma ile işletmelerin ihtiyaç duyduğu birçok yeniliğin kaynağı müşterilerin olduğu tespit edilmiştir.

Günümüzdeki rekabet ortamında çok fazla işletmenin bulunması müşterileri daha seçici davranmaya yönlendirmektedir. İşletmeler için can suyu niteliğinden olan yeni ürün/hizmetlerim müşteri tarafından en küçük bir tatminsizliği artık firmayı değiştirmeye kadar gitmektedir. Mevut müşterinin kayıp edilmesi ise işletme için büyük risklere neden olabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı işletmeler artık müşteriye odaklı olarak çalışmak zorundadırlar. Aksi halde devamlılıklarını sağlamak mümkün olmayacaktır. Bunun için de müşteriler entegrasyon süreçlerini etkin bir şekilde kullanmalıdır. Bu süreçler ile pazardaki müşterilerin beklenti ve talepleri ile ilgili edinilebilecek bilgilerin olabildiğince kendi değer sistemleri içerisine erken ulaşması daha etkin ve verimli iş analizlerine imkan sağlayacaktır. Müşteri entegrasyonu ile pazardaki ürün/hizmet beklentileri yönündeki ve belirsizliklerin önüne geçilerek daha başarılı pazarlama stratejileri oluşturacaktır.

Türkiye'deki işletmelerde kendi süreçleri içerisine müşteri entegrasyonu yönünde gelişmiş ülkelerdeki işletmelerin yaklaşımlarının kullanılmasıdır. Son yıllarda global pazarın önemli bir oyuncusu olan Türk işletmeleri müşteri bilgi ve tecrübesini etkin kullanmalıdır. Bu konuda üniversite sanayi işbirliği ile ihtiyacı olan teorik bir desteği sağlamış olacaktır.

Sonuç olarak, müşteri odaklı bir işletme anlayışına sahip olmak müşterinin beklenti ve taleplerini doğru şekilde yapmakla olur. Bu da müşterilerin işletmedeki değer zinciri içerisine entegre edilmesi ile mümkün olacaktır. Müşteri odaklı bir işletmeler, ihtiyaçları karşılanmış, mutlu tüketicilere sahip olmaları işletmenin varlığını sürekli kılmasındaki en önemli parametrelerden birisidir.

Kaynakça

Brockhoff, K. (1998). Der Kunde im Innovationsprozess, Berichte aus den Sitzungen der Joachim-Jungius-Gesellschaft der Wissenschaften e.V., Hamburg, Jg. 16, Heft 3, Göttingen.

Brockhoff, K. (2003). Customers perspectives of involvement in new product development, International Journal of Technology Management, Vol. 26, Nos. 5–6, 464–481.

Büttgen, M. (2007). Kundenintegration in den Dienstleistungsprozess—eine verhaltenswissenschaftliche Untersuchung, Wiesbaden.

Dörfliner, M. , Marxt C. (2001). Mass Customization, in: Management, H. 3, 86-93.

Hofbauer, G. , Körner, R. , Nikolaus, U. , Poost, A. (2009). Marketing von Innovationen, Strategien und Mechanismen zur Durchsetzung von

Innovationen, Stuttgart

Hofbauer, G. , Sangl, A. (2011). Professionelles Produktmanagement, Der prozessorientierte Ansatz, Rahmenbedingungen und Strategien, 2. Auflage, Erlangen

Hofbauer, G. , Mashhour, T. , Fischer, M. (2012). Lieferantenmanagement, Die wertorientierte Gestaltung der Lieferbeziehung, 2. Auflage, München.

Hofbauer, G. (2013). Customer Integration Prinzipien der Kundenintegration zur Entwicklung neuer Produkte, ISSN 1612-6483 Ingolstadt.

Kaulio, M.A. (1998). Customer, consumer, and user involvement in product development: a framework and a review of selected methods, Total Quality Management, Vol. 9, 141-149

Kleinaltenkamp, M. (1996). Customer Integration, Kundenintegration als Leitbild für das Business-to-Business-Marketing, , Wiesbaden, 13-24

Kleinaltenkamp, M. , Plinke, W. (1999). Markt- und Produktmanagement, Berlin/Heidelberg, 48

Knolmayer, G. (1999) : Kundenorientierung, Mass Customization und optimale Variantenvielfalt in: Strategisches Management und Marketing, Bern, 67-91.

Lee, C.-H.S. , Barua, A. , Whinston, A. (2000). The Complementarity of Mass Customization and Electronic Commerce, in: Economics of Innovation and New Technology, 9. Jg. (2000), H.2, 81–110.

Reichhart, S. (2002). Kundenorientierung im Innovationsprozess, Wiesbaden.

Sandmeier, P. , Pamela, D.M. , Gassmann, O. (2010). Creativity and Innovation Management, Volume 19 Number 2 Blackwell Publishing Ltd.

Von Hippel, E. (1976). The Dominant Role of Users in the Scientific Instrument Innovation Process. Research Policy, 5, 212–39.

Von Hippel, E (1977). Transferring Process Equipment Innovations from User-Innovators to Equipment Manufacturing Firms. R&D Management, 8, 13–22.

Von Hippel, E. (1988). Successful Industrial Products from Customer Ideas. Journal of Marketing, 42, 39–49.

Von Hippel, E. (1988). The Sources of Innovation. Oxford University Press, New York. to Users Via Toolkits. Management Science, 48, 821–33.

Zeithaml, V. A. , M. J. Bitner (2006). Services marketing: Integrating Customer Focus Across the Firm. Boston, McGraw-Hill/Irwin

HALKIN ETNOGRAFİSİNİN ZONİMLERDE İFADESİ

Esedova SEVINC¹

Özet

Azərbaycan dilçiliyində zoonimlər yeterincə geniş, kapsamlı sisteməlik tədqiqat obyektı olmamış, fakat ara-sıra bəzi məqalələr yazılmışdır. Dilimizin zooloji sistemində tarixən köpək və at adlarının daha çox işləndiyi təsbit edilmişdir. Ayrıca araşdırmaçılar bu durumu söz konusu heyvanların eski dövəndə totem olaraq qəbul edilməsi ilə; bəzən halkanın iktisadi fəaliyyətləri ilə, bəzən də kumandanların, başqanların savaşı aracı olaraq tarixsel kəndi özəl atının olması ilə izah etmişlərdir. Bəyülə zooleksmələrə çeşitli tarixi dövənlərə ait sonsuz sayda örnəklər göstərilə bilər. Öncə kutsal kitabımız olan "Kür'an-i Kerim"den aldığımız örnəklərin diqqətə sunulması doğru olar. Örnəğin; Hz. Muhammed Peyğambər'in bindiyi və çox sevdiyi heyvanlar olmuşdur. *Bu heyvanlardan biri olan Düldül Mukavkıs'ın Peyğambər Efəndimize hədiyyə etdiyi ilk kətür idi. Ona bəzən Es-Sehba, bəzən Düldül söyləmişlərdir.* Hz. Muhammed Peyğambər'in birqəç atı olmuş və O, atları çox sevmişdir. Kaynaklarda, Resulullah (s.a.v.) 'ın ən çox sevdiyi atlar, doru rənkli, burnunda bəyazlıq olan, hızla koşan, insanın ögrettiklərini çabuk ögənən, ayağının sağ tarafında bəyaz benəkləri olan atlar olmuşdur". Dini kaynaklarda rastladığımız zoonimlər kəndisində bəyülə bir fikri içəriyor ki, bu isimlər diğər isimlərdən daha eski bir tarihe sahiptir. Məkalədə dəğərlandıriləcək olan folklor örnəkləri də şü fikri ispat etməkdədir. İlk örnəkləri isə emək şarkıları, məsallər, dəstanlar, hikmətli sözləri vb.- dir. Hayvanat əlemi ilə ilgili inançlar Azərbaycan'ın bütün bölgələrində tarixsel olmuş və bugün də vardır. İnsanlar arasında baykuşların yalnızca yığıntılarda yaşadığına, uğursuzluk gətirdiyinə dair bir inanış vardır. Baykuşlar həyatlarının böyük bir kısmını gecə geçirirler və dolayısıyla insanların gözüne çox az görünürler. Bu nədənə, onların bəzi bəhçələrə gəlməsi, alışılmadığımız seslər çikarması insanları vahiməyə düşürmüş, nəticədə "baykuş gibi ulamaq" ifadəsi oluşmuşdur.

Anahtar Kelimeler: hayvan, kuş, balık, inanç, ekonomik, etnografik

THE ZOOLOGICAL EXPRESS OF THE PEOPLE'S ETHNOGRAPHY

Abstract

In Azerbaijani language, the zoonims were not wide enough and did not have a comprehensive systematic obsession, but some occasional articles took place. Such a result has been obtained from researches that our dogs and horses are more often processed in the zoological system of our language, which researchers sometimes find that these animals are accepted as totems in the old period; Sometimes with the economic activities of the people, sometimes with the kings, the commanders, and the president's own private horses as instruments of war. An infinite number of examples from various historical periods can be shown in such zooleksemes. First, we can present examples of what we call the "Kuran-I Karim", our holy semantic book. For example; Hz. Muhammad loved animals very much: For example: 1) Duldul: Mukavk's the first mule to be presented to our Prophet. Sometimes they call him Es-Sehba and sometimes Duldul. Hz. Mohammed's has also a few horses and he loved the horses very much. It is shown in the sources that "the horses that Rasulullah (S.A.V.) loved the most, were the horses with the correct color, whiteness in the nose, fast running, quick learning to man, white visions on the right side of the foot". The zoonims we encounter in religious sources include such an idea in themselves, these names have an older age than other names. This idea also proves examples of folklore. The first examples of these works are labor songs, epics, wise words, etc. Beliefs about the zoological region have been and remain in all regions of Azerbaijan. But it should not be forgotten that the relation of birds called owls is not the same in all nations. The English and the Slavian peoples looked at this bird as a clever, just bird.

Key words: animals, birds, fish, belief, economic, ethnography

Özgün Araştırma / Original Article

¹Sorumlu yazar/Corresponding Author: ADPU, İngiliz dili kafedrası, Azərbaycan, hacherhuseynova@mail.ru

GİRİŞ

Azerbaycan dilçiliğinde zoonimler yeterince geniş, kapsamlı sistematik tahkikat obyekti olmamıştır. Fakat ara-sıra bazı makalelerde, ayrı- ayrı araştırma çalışmalarında zoonimlerle ilgili çeşitli görüşler yer almıştır. Yapılan araştırmalardan böyle bir netice hasil olmuştur ki, dilimizin zooloji sisteminde tarihen köpek ve at adları daha çok işlenmiştir. Şunu araştırmacılar bazen şu hayvanların eski dönemde totem olarak kabul edilmesi ile; bazen halkın ekonomik faaliyetleri ile; bazen de hanların, kumandanların, başkanların savaş aracı olarak tarihsel kendi özel atının olması ile izah etmişlerdir (Seyidov. 1979.59-66).

Böyle zooleksemle çeşitli tarihi dönemlere ait sonsuz sayıda örnekler gösterilebilir. İlk olarak kutsal semavi kitabımız olan "Kur'an-i Kerim"den aldığımız örnekleri sunabiliriz. Örneğin;

1.Hz. Muhammed Peygamber'in girdiği ve çok sevdiği hayvanlar olmuştur:

A) Atlar:

-Fidde isimli at Hz. Ebu Bekir tarafından peygambere verilmiştir.

-Eyliyye- Bunu da Hz. peygambere Eyle meliki hediye etmiştir.

-Neam- Söylenene göre, deve (bazı kaynaklarda ise at veya eşek yavrusu) idi. O, çok iri cüsseli olduğu için minik için kullanılmamıştır.

- Fidde: Peygamberimize bu hayvanı Fereve bin Amr hediye etmiş ve O da bunu Hz. Ebu Bekir'e bildirdi(13).

Hz. Muhammed Peygamber'in birkaç atı da olmuş ve O, atları çok sevmiştir. Kaynaklarda gösterilir ki, "Resulullah'ın (s.a.v.) en çok sevdiği atlar, doru renkli, burnunda beyazlık olan, hızla koşan, insana çabuk öğrenen, ayağının sağ tarafında beyaz benekleri olan atlar olmuştur"(13).

Hz. Peygamber'in atlarının isimleri de birbirinden ortaya çıkmaktaydı:

-El-Mürteciz: İbn Abbas şöyle söylemiştir: Rasulullah'ın(s.a.v.)El-Mürteciz denilen bir atı vardı.

-es-Sekb: Musannif (yazar) şöyle demiştir: Rasulullah'ın (s.a.v.) sahip olduğu ilk at, "es-Sekb" denilen attır.

Aynı zamanda, El-Lizaz, et-Tırf, el-Verd, en-Nahif (bazıları "el-Lahîf'demişler), el-Yasub adlı atlar da Hz. Peygamber'e ait olmuştur(13).

B) Develer:

-El-Adba: Çok hızlı olmuş, hiç bir deve onu geçe bilmemişti. Fakat bir bedevinin (Arap) iş devesi onu geçmiştir(12).

- Kasva: İbn Ömer söylemiştir ki, Resulullah (s.a.v.), Mekke'ye devesi Kasvâ'nın üzerinde girdi.

Kasva Peygamber Efendimizin devesinin adıdır. Peygamber Efendimiz bu deve üzerinde hicret etmiştir. Peygamberimize vahiy gelince, Onu bu deveden başkası alamıyordu. Bu devenin adının El Adba veya El-ceda olduğu da söylenmiştir. El ceda kulağı koparılan demektir. Bu devenin kulağının ucunda kesiklik olduğu için böyle adlandırılmıştır (13).

-Ya'fur // Ufeyr: Peygamber Efendimizin Hele adıdır (14).

Dini kaynaklarda rastladığımız zoonimler kendisinde böyle bir fikri içeriyor ki, bu isimler diğer isimlerden daha eski bir tarihe sahiptir. Bu fikri folklor örnekleri de ispat ediyor.

Sözlü halk edebiyatının ilk örnekleri - ilkel insanların ev, doğa olayları, avcılık, emek ve benzeri konular hakkında fikirleri ve bununla ilgili geçirdikleri duyguları anlatan eserlerdir.

Bu eserlerin ilk örnekleri ise emek şarkıları, masallar, destanlar, hikmetli sözleri vb.-dir. Sözlü halk edebiyatı kolektif yaratıcılık ürünü olduğu için halkın çok bölümünün arzu ve isteklerini, çeşitli olaylara yaklaşımını, dünya görüşlerini yansıtır. Folklor örneklerinde aynı zamanda biz araştırma obyektimiz olan zooleksemle bağlı, hayvanlara münasebetle ilgili, onların adlandırılmasının düzenliliği hakkında yeterli bilgi almak mümkündür. Böyle bilgiler sözlü halk edebiyatının lirik, epik ve dramatik türüne giren janrlarda kendi dolgun ifadesini bulmuştur.

I. Lirik türlerde zoonimler:

1. Nağmeler: Nağmeler lirik türün eski ve yaygın janrlarından biridir. İçeriğine göre birkaç ikiye ayrılır: emek, tören, sezon, kahramanlık ve ev nağmeleri.

Çalışma türküleri: Çalışma türküleri emek sürecinde oluşan ve okunan türküler. Holavarlar ve sayaçı kelimeler emek şarkılarının en yaygın türlerindedir. Holavarlar tarım ve çiftçilikle ilgili türküler. Holavarlarda etnografik özellikleri, üretim aletlerinin adına, öküzün, kelin tarifine sıkça rastlanmaktadır. Örneğin:

Qızıl öküzüm, yeri,
Qoyma şum kala, yeri,
İti terpen, maralım,
Düşmenler bakır beri.

Sayaçı kelimeler qoyunçuluqla bağlı türkülerdir. Sayaçı türküleri, genellikle, koyuna müracaatla okunur ve ondan hayır dilenir. Örneğin:

Ninem, a narış koyun,
Yunu bir qarış koyun.
Çoban senden küsübdür,
Südü ver, barış, koyun.

2. **Epik ve lirik** türden oluşan kompakt janrlardan biri bilmeceler olmuştur. Folklor literatüründe zoonim içeren **bilmeceler** oldukça yaygındır. Dinleyicilerin, özellikle çocukların ve gençlerin zihinsel yeteneğini, bilgisini kontrol etmek amacıyla kullanılmıştır, üstü kapalı belirtileri denir ve eşyanın, olayın özünün bulunması talep ediliyor. Bilmecede mutlaka iki taraf yer alıyor. Hem şiirle, hem de nesre olabilirler. Örneğin;

Aşıq ilden yukarı
Şana telden yukarı.
Aşıq bir şey görübtür,
Dizi belden yukarı (çekirge).

3. **Zoonim içeren bayatlar:** Ağız edebiyatının en eski örnekleri olarak kabul edilen bayatlarda zooleksimlere dair yeterince örnekler vardır:

1. Analar, yanar ağlar.

Tellerin sanar ağlar.
Döner göy güverçine
Yollara konar ağlar.

2. Ninem, a nazlı koyun.

Kırkovul gözlü koyun
Peyniri kesme-kesme
Katuğı üzlü koyun.

3. Ben aşık Maralyana

Sen de gel maralyana.

Necesen bir ah çekim.

Dağlarda maral yana. Ve başka...

II. Epik janrın farklı türlerinde zoonimler:

Efsaneler halkın eski bakış açısı, düşünce tarzı, arzu ve istekleri ile ilgili oluşmuştur. Efsaneleri diğer janrlardan ayıran temel belirti odur ki, efsanede gerçek zeminden öte, modern aklın, düşüncenin uydurma, kurgu olarak kabul ettiği olağanüstü, doğaüstü öykü ve olaylar anlatılır. Efsanelerde hayra, güzelliğe muhabbet; şerre, eybecerliye nefret hissi var. Konu-içerik bakımından efsanelerin aşağıdaki türleri vardır:

Zoonimik efsaneler: "Maral", "Kuğu", "Altın yılan", "Turaç", "Şanapipik"

Toponimik efsaneler: "Peri kale", "Siyezen", "Beşbarmaq dağı", "Sengeçal", "Dedegüneş", "Demirkaya" ...

Etonimik efsaneler: "Oğuz", "Bayat" ...

Kosmoqonik efsaneler: "Ayla Güneş" ...

Görüldüğü gibi, eski tarihe sahip olan efsanelerin bir grubu zoonimik efsanelerdir. Bu husus halkımızın ta eski dönemlerden çevrelerinde bulunan hayvanlara yaklaşımı,

onların tarım, gıda ve savaş için ram edilmesi, aynı zamanda adlandırılması ile ilgili görüşleri belirtilmiştir (Nabiyev. 2006. 98).

I. Zoonimlerin katılımıyla oluşan atasözleri:

1. Cücenı sonbaharda sayarlar.
2. Kedinin ağızı ete çatmayanda der iy gelir.
3. Deveden büyük fil de var.
4. İt havlar, kervan geçer.
5. İt kaya gölgesinde yatıyor, öyle biliyor kendi gölgesidir.
6. Kediyi çok sıkıştırma, kaplana döner.
7. Fare görünce kaplana dönen kedi, kaplan görünce fareye döner.
8. Kedi öldü, farelerin bayramıdır.
9. Sahibinin yanında kedi de it basar.
10. Kediyi bir vursan - dinmez, iki vursan -dinmez, sonunda yüz-gözünü cırmaqlar.
11. Yatağan aslandan gezeyen kedi iyidir.
12. Kedi miyovlamasın, tavuk kakıldamasın.
15. Kedi arkasını yere vurmaz.
16. Mescid şamını yiyen kedi kör olur.
17. Kedi babası hayrına fare tutmaz.
18. Yahşı ata bir kamçı, yaman ata bin kırbaç.
19. Kediyi bağlayıp ekmek yiyenlerden.
20. Yeherin ağır yüngülün, at bilir.
21. Eşek ne eşek - kılı kadife, ince kemer, yüzü kamer, yürüyüşü at, üstünde yat, beline bin, evine ulaş.
22. Meydana at sürülmez, denemesen er bilinmez.
23. At gücünü kafilde gör, mert gücünü meydanda.
24. İte selam, çılığına soru olmaz.
25. Kuru torba ile at tutulmaz.
26. Arkadaşına at verme, verdinse "yavaş git" deme.
27. Er altında at olur, gayret altında er olur.
28. Yemsiz torba, at getirmez vb. (Nabiyev. 2006. 52-60).

Görüldüğü gibi, atasözleri miktar itibarıyla diyer türlere nisbeten hayli fazladır ve şu sayı artırmak da mümkündür. Örneklerin çok olması ise tarihsel olarak insanların hayvanları ram etmesi, onlardan çiftlik, av, savaş aracı, gıda, bezen hatta güzellik amacıyla kullanılması ve diğer cihetlerle alakadar meseledir. Tesbit ederek sunduğumuz zoonim içeren atasözleri ise insanların hayatının bütün alanlarını temsil eder.

Ünlü bilim adamı A. Nebiyev Azerbaycan halk inançlarını şöyle tasnif etmiştir:

1. Meişetle ilgili inançlar;
2. Tabiat olayları, bitki ve hayvan alemi ile ilgili inançlar;
3. Astral tasavvurlar sayesinde oluşan inançlar;
4. Esatiri görüşmelerle ilgili inançlar. (Nabiyev.2009. 132).

Hayvanat alemine aitinançlarla bağlı bazı örnekler aşağıda zikredilmiştir:

1) "Bahçeyi nazardan korumak için at veya köpek kellesini kazığa geçirip koyarlar bahçeye"// Yani bahçeye kötü nazarla bakan kişinin gözü bu kellelerle karşılaştıklarında keserden düşecek.

2) "Yahunu (güvercini) öldüren hayır görmez" diyorlar. Çünkü, güvercin kutsal kuştur, meleklerden kabul ediliyor. Bu nedenle bir çok alanlarda güvercin ovlanmır ve eti yenmir.

3) "Hangi məkanda baykuş ulasa, mekanın sahibi korkar, tuz-ekmek bular, kuşun önüne koyup der:" Ant veriyorum bu tuz-ekmeğe, çık burdan git, bizden uzak ol ", - derler. Güya kuş aynı yere bir de gelmez.

4) Hayvanlarla ilgili bir başka inanca göre ise, güya bir işin peşinden giden insanın karşısına kedi (kara kedi) çıkarsa hayırlı değil vb. (Nabiyev. 2006. 156)

İnsanlar arasında baykuşların yalnızca yıkıntılarda yaşadığına, uğursuzluk getirdiğine dair bir inanç vardır. Baykuşlar hayatlarının büyük bir kısmını gece

geçirirler ve dolayısıyla insanların gözüne çok az görünürler. Bu nedenle, onların bazı bahçelere gelmesi, alışılmadığımız sesler çıkarması insanları vahimeye düşürmüştür, sonuç olarak: "Baykuş gibi ulamaq"- ifadesi oluşmuştur.

Fakat unutulmamalıdır ki, baykuş denilen kuşla ilgili fikirler tüm uluslarda, tüm halklarda aynı değildir. İngilizler ve Slavyan halkları şu kuşa zeki, düşünceli, adil bir kuş türü gibi bakmışlar. Bir işin peşinden giderken karşına kedinin, özellikle de siyah kedinin geçmesi Azerbaycan'da iyi alamet sayılmaz. Slavyanlar-ruslar ise şuna önem vermezler.

Böylece, yukarıda söylenenleri dikkate alarak neredeyse hayvanlar, kuşlar ve onlara verilen isimler eski zamanlardan insanların meşguliyetini, çiftlik hayatını, tefekkürünü, kültürünü, adetlerini özünde belirtmiştir. İnsanların inançları, hayvanlara yaklaşımı bu isimlere de yansımıştır. Demek, herhangi bir halkın tarihini, etnoğrafisini öğrenmek için onun leksikasındaki zooleksimlerin öğrenilmesi mühim şarttır.

KAYNAKÇA

1. Seyidov. M. (1979). Akkoyunlu Karakoyunlu etnonimlerinin etimolojik incelenmesi. Gobustan "dergisi. Bakü.
2. Nebiyev. A. (2009). Azerbaycan halk edebiyatı. Bakü: Çırak.
3. Nebiyev. A. (2006). Azerbaycan halk edebiyatı. Bakü: Elm.
4. Qurbanov. A. (2004). Azerbaycan onomalogiyasının esasları. Bakü.
5. Tanrıverdi. E. (2012). "Kitabi- Dede Korkut" da At Kültü. Bakü: Bilim ve Eğitim.
6. Yusifov. Y. (1984). Azerbaycan dilinin zooloji leksikası. Bakü.
7. Efendiyev. P (1992). Azerbaycan şifahi halk edebiyatı. Bakü: Maarif.
8. "Kitabi-Dede Korkut". 1988. Bakü.
9. Hacıyeva A.K. (2004). İngilizce-Azerbaycanca zoometaforizmler lüğeti, Bakü: Nurlan.
10. Hacıyeva A.K. (2006). Zoometaforizmer (İngiliz ve Azerbaycan dillerinin materialları arasında), Bakü: Nurlan.
11. <https://az.wikipedia.org/wiki/Muhammed>,
12. gozelislam.com/heyvanlara-eziyyet-vermek/
13. www.alemlererahmet.net/...efendimiz/.../peygamber-efendim..
14. www.hzmehdi.net > ... > Rasulullahın Bindigi Hayvanlar

TÜRKİYE’DEKİ ÜNİVERSİTELERDE YENİ DÖNEM HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARI¹
Arş. Gör. İlke TEPEKÖYLÜ²**Özet**

Türkiye’deki üniversitelerde halk bilimi çalışmaları, Avrupa ve Amerika’daki üniversitelere bakıldığında oldukça geç bir dönemde başlamıştır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi’nde 1938-1948 yılları arasında Pertev Naili Boratav’ın öncülüğünde çalışmalar yapılmış ve halk edebiyatının yanında halk bilimi konularına da yer verilmiştir. Boratav ve İlhan Başgöz gibi akademisyenler yurtdışındaki üniversitelerde Türk halk bilimine ilişkin araştırma ve incelemeler yapmışlar ve ülkeye döndüklerinde alana büyük katkı sağlamışlardır. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde 1993 yılında bağımsız bir Halk Bilimi bölümü kurulmuştur. 1980’li yılların başından günümüze uzanan dönem, halk biliminin inceleme alanlarından birini oluşturan halk edebiyatının üniversite içinde kurumlaşması bakımından önemlidir. Üniversitelerde çeşitli kadrolara atanan genç araştırmacıların ve bu alanda lisansüstü çalışma yapanların sayısının artmasıyla birlikte, halk bilimi alanındaki eser sayısında da gözle görülür bir artış sağlanmıştır. Bu artıştaki en önemli etkenlerden biri; uluslararası üne sahip halkbilimci, etnolog ve antropologların eserlerinden yapılan çeviri çalışmalarıdır. Bu temel alan çevirilerinde 1989 yılından bu yana yayımlanan Millî Folklor dergisinin Umay Günay danışmanlığında yürüttüğü “çeviri projesi”nin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu sayede Boratav’ın 1939 yılında Arnold Van Gennep’in “Le Folklore” unu çevirmesiyle başlayan ve zaman zaman ara verilen çeviri çalışmaları aktif hale getirilmiştir. Sonraki süreçte Hacettepe, Gazi ve Cumhuriyet Üniversitelerinde bağımsız Türk Halk Bilimi bölümleri kurulmuş ve eğitim-öğretimin yanı sıra yerel, ulusal ve uluslararası projeler ve etkinlikler düzenlenmeye başlanmış böylece yayımlanan eser sayısı çeşitlilik kazanmıştır. Bu çalışmada yeni dönem eğitim ve kültür politikalarında halk bilimi öğretiminin ve uygulamalarının üniversitelerdeki yansımaları ele alınacaktır. Üniversite merkezli folklor çalışmalarının kültür aktarımındaki rolünün önemi ve gerekliliği vurgulanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk bilimi, kültür, üniversiteler.

NEW ERA IN FOLKLORE STUDIES OF UNIVERSITIES IN TURKEY**Abstract**

Folklore studies at universities in Turkey, began quite late in a period when we look at universities in Europe and America. Pertev Naili Boratav was the leadership of folklore studies at Ankara University Language and History-Geography Faculty between the years 1938-1948. Boratav and İlhan Başgöz have done research and studies related to Turkish folklore and have contributed greatly to the field when they return to the country. Faculty of Language, History and Folklore has established an independent department in 1993. Extending the period at the beginning of the 1980s to the present, the forms of folk literature, folklore one of the study area is important for an institution within the university. Young investigators assigned to various staff within the University with the increase in the number those who graduate studies in this field. Visible in the number of people work in the field of science has provided a boost. One of the most important factor in this increase; internationally renowned folklorist, translation studies are the works of ethnologists and anthropologists. This is based on the 1989 Millî Folklor magazine published in translation carried out in consultation with the Umay Günay since has an important role in the translation project. Thus Boratav Arnold Van Gennep in 1939's "La Folklore" translation beginning with flour and turn the intermittent operation has been activated. Next process Hacettepe, Gazi and Cumhuriyet University in an independent set of Turkish Folklore departments and education, as well as local, national, and began to be organized international projects and events, and has earned the published work number of diversity. In this study, a new era of education and culture, education and science in public policy implications of their application will be dealt with in college. The importance of the role of the transfer of university-based culture and folklore studies will need to be implied.

Keywords: Folklore, culture, universities.

Özgün Araştırma / Original Article

¹Bu makale, 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017), 20-23 Nisan 2017 İstanbul Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur..

² Sorumlu yazar/Corresponding Author, Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye, ilktepekoylu@gmail.com

GİRİŞ

Türkiye'deki üniversitelerde halk bilimi çalışmaları, Avrupa ve Amerika'daki üniversitelere bakıldığında oldukça geç bir dönemde başlamıştır. İstanbul Üniversitesi'nde M. Fuad Köprülü ve daha sonraları öğrencisi Mehmet Kaplan tarafından halk edebiyatı ağırlıklı birtakım araştırmalar yapılmış ve Türk Dili ve Edebiyatı derslerine entegre bir biçimde dersler verilmiştir. Fakat akademik ve bilimsel olarak yeni dönem diye tabir edilebilecek; yöntem ve içerik olarak Avrupa ve Amerika'dakilere benzer halk bilimi çalışmaları, Ankara DTCF'de Pertev Naili Boratav ile yeni bir ivme kazanmıştır.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi'nde 1938-1948 yılları arasında Pertev Naili Boratav'ın öncülüğünde yapılan çalışmalarda halk edebiyatının yanında halk bilimi konularına da yer verilmiştir (Örnek, 1996: 35). Boratav ve İlhan Başgöz gibi akademisyenler yurtdışındaki üniversitelerde eğitim almışlar ve Türk halk bilimine ilişkin araştırmalar-incelemeler yapmışlardır. Tüm bunların neticesinde de Türkiye'ye döndüklerinde alana büyük katkılar sağlamışlardır (Cingöz, 1996: 163).

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde 1993 yılında bağımsız bir halk bilimi bölümü kurulmuştur. 1980'li yılların başından günümüze uzanan dönem, halk biliminin inceleme alanlarından birini oluşturan halk edebiyatının üniversite içinde kurumlaşması bakımından önemlidir. Üniversitelerde çeşitli kadrolara atanan genç araştırmacıların ve bu alanda lisansüstü çalışma yapanların sayısının artmasıyla birlikte, halk bilimi alanındaki eser sayısında da gözle görülür bir artış sağlanmıştır (Oğuz, 2008: 37). Bu artıştaki en önemli etkenlerden biri; uluslararası bir üne sahip halkbilimci, etnolog ve antropologların eserlerinden yapılan çeviri çalışmalarıdır. Bu temel alan çevirilerinde 1989 yılından bu yana yayımlanan Millî Folklor dergisinin Umay Günay danışmanlığında yürüttüğü “çeviri projesi”nin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu sayede Boratav'ın 1939 yılında Arnold Van Gennep'in “ Le Folklore” isimli eserin çevirmesiyle başlayan ve zaman zaman ara verilen çeviri çalışmaları aktif hale getirilmiştir (Oğuz, 2007: 37). Sonraki süreçte Hacettepe, Gazi ve Cumhuriyet Üniversitelerinde bağımsız Türk Halk Bilimi bölümleri kurulmuş ve eğitim-öğretimin yanı sıra yerel, ulusal ve uluslararası projeler, etkinlikler düzenlenmeye başlanmış ve yayımlanan eser sayısı çeşitlilik kazanmıştır. Bu çalışmada Türkiye'deki üniversitelerde Türk halk biliminin eğitim, öğretim ve uygulamaları genel bir bakış açısıyla ele alınacaktır.

Türk Halk Biliminin Yeni Dönemi

Türk halk biliminin yeni dönem çalışmalarının tabiri caizse “babası” olarak kabul edilebilecek isim kuşkusuz ki Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'dır. Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1938 yılında “Folklor ve Halk Edebiyatı” adlı müstakil bir folklor dersini açar ve zamanla bunu diğerleri takip eder ve burada bir Türk Halk Bilimi arşivi kurulur (Çobanoğlu, 2002:47). Boratav'a göre, “Folkloru amatörleri olmaktan çıkarmak, ilmi bir faaliyet sahası olarak kabul edip çalışmalarını ona göre teşkilatlandırmak, bizim memleketimiz gibi çok zengin folklor hazinelerine sahip fakat aynı zamanda folklorik mahsullerin, belki başka memleketlerden daha büyük bir süratle kaybolmasını icap ettiren şartlar içinde yaşayan bir memleket için artık bir zaruret halini almıştır” (Boratav, 2011:21).

Türkiye'de Türk halk bilimi çalışmaları için 1980 sonrası yeni bir dönem başlar. Prof. Dr. Dursun Yıldırım'ın Yükseköğretim Kurulu'na sunduğu “Folklor Hakkında Genel Bilgiler ve Folklor Bölümünün Üniversitelerimizde Kurulmasına İlişkin Düşünceler” başlığını taşıyan raporun ve Devlet Planlama Teşkilatı ile 1. Millî Kültür Şura'sında başlattığı tartışmaların nihai değerlendirmesinde, Yükseköğretim Kurulu üniversitelerimizin bünyesinde lisans diplomasına yönelik müstakil programları bulunan Halk Bilimi (Folklor) anabilim dalı açılmasına karar vermiştir (Çobanoğlu, 2002: 49).

Türk Halk Biliminin Akademik Kadroları

Atatürk Üniversitesi'nde Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın yetiştirdiği Prof. Dr. Muhan Bali, Prof. Dr. Umay Günay, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu, Prof. Dr. Fikret Türkmen; Hacettepe Üniversitesi'nde Şükrü Elçin'in yetiştirdiği Prof. Dr. Dursun Yıldırım üçüncü kuşak akademik Türk halk

bilimciler olarak halk bilimi çalışmalarını akademide yeniden organize ettiler. Bunların yanı sıra ihtisasını yurtdışında yapan akademisyenler; Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, Prof. Dr. Nermin Erdentuğ, Prof. Dr. Metin And, Prof. Dr. Özdemir Nutku, Prof. Dr. Hasan Özdemir ve Prof. Dr. Nevzat Gözaydın Türk halk biliminin başta DTCF olmak üzere özellikle etnoloji, tiyatro, türkoloji ve sosyal antropoloji bölümleri bünyesinden akademik hayata geçişi sürecinde önemli katkılar sağlamışlardır. Günümüzde, Hacettepe başta olmak üzere; Ankara, Gazi, Atatürk, Ege, Selçuk, Fırat, Marmara, Balıkesir, Çanakkale, Dokuz Eylül, Cumhuriyet, Çukurova, Boğaziçi, Uludağ, Gaziantep, Dicle, Kırıkkale, Kocatepe, Anadolu, Osmangazi, Karadeniz Teknik, Ortadoğu, İstanbul gibi belli başlı üniversitelerde son derece aktif bir şekilde halk bilimi çalışmaları yürütülmektedir.

Hacettepe Üniversitesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı

Hacettepe Üniversitesi'nde Türk Halk Bilimi lisans derslerinde klasik zorunlu derslerin yanında; Türk Halk Tiyatrosu, Türk Halk Dansları, Türk Halk Müziği gibi zorunlu dersler de okutulmaktadır. Beden Folkloru: Davranışın Etnografyası, Karşılaştırmalı Kültür Bilimi Araştırmaları, Geleneksel Kültür ve Medya, Türk Kadın Kültürü ve Folkloru, Türk Çocuk Kültürü, Kültür Değişimleri, Çocuk Oyunları ve Oyuncakları, Halk hayatı ve Kurum Kültürü Araştırması, Türk Spor ve Oyun Kültürü, Türk Mizah Kültürü, Türk Eğlence Kültürü, Türk Sineması ve Halk Kültürü, Kültürel Semboller ve Sistemler, Türk Aile Kültürü ve Folkloru, Halk Felsefesi ve Gündelik Yaşam, Görsel Halk Bilimi ve Etnografik Film, Kültür Turizmi ve Müzecilik, Kültür Ekonomisi ve Yönetimi, Tanıtım, Halkla İlişkiler, Reklam ve Kültür, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri ve Kültür Araştırmaları.

Anabilim dalı başkanı Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu Indiana Üniversitesi Folklor Enstitüsü master programından Prof. Dr. İlhan Başgöz ve Prof. Dr. Henry Glassie danışmanlığında hazırladığı teziyle mezun olmuştur. Çobanoğlu'nun buradaki eğitimi, Türkiye'deki halk bilimi çalışmalarına büyük katkısı olan "Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş" kitabının hazırlanmasında etkili olmuştur. (http://www.halkbilimi.hacettepe.edu.tr/personel/ozkul_cobanoglu.html)

Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü

Gazi Üniversitesi bünyesinde 2004 yılında kurulan bölüm, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde Halk bilimi anabilim dalı olarak faaliyet gösterenlerden ayrılarak kendi öğrencisini yetiştiren, Türk Halk Bilimi diplomasını veren müstakil bir bölüm olma özelliğini taşımaktadır.

Bölümün klasik çalışma alanları net bir biçimde şu başlıklar altında toplanabilir:

- a) Halk edebiyatı,
- b) Halk müziği ve oyunları,
- c) Gelenek, görenek ve inançlar,
- ç) El sanatları,
- d) Halk bilgisi.

Gazi Üniversitesi ve SOKÜM (Somut Olmayan Kültürel Miras)

Türkiye'nin 2006 yılında taraf olduğu Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) 2003'te kabul ettiği *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* ile ülkedeki çalışmalar yeni bir ivme kazanmıştır. Buna paralel olarak Gazi Üniversitesi'ndeki akademik çalışmalar da hızlanmış ve yepyeni bir perspektifle bilim dünyasına kazanımlar sağlanmıştır. Prof. Dr. M. Öcal Oğuz başkanlığında yürütülen çalışmalarda SOKÜM sözleşmesi referans alınarak araştırılan ana başlıklar şöyledir:

- a) Dilin bir araç olarak kullanıldığı sözel anlatımlar,
- b) Geleneksel gösteri sanatları,
- c) Toplumsal uygulamalar, festivaller ve ritüeller
- ç) Doğa ve evrenle ilgili uygulamalar
- d) El sanatları geleneği (Oğuz, 2009: 22).

Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi

Bölüm çalışmalarının en önemlilerinden biri üniversite bünyesinde açılan Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'dir. 2005 yılında ziyarete açılan müzede kültürel mirasın yok olmaya ve unutulmaya yüz tutmuş birçok ögesi sergilenmekte ve gelen ziyaretçilere rehber eşliğinde tanıtımı yapılmaktadır. 3000'i aşkın obje ve arşiv belgesi araştırmacıların ve diğer ziyaretçilerin ilgisine sunulmaktadır. Özellikle ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin toplu olarak okulları vasıtasıyla ziyaret ettikleri müzede somut olmayan kültürlerine dair bilgiler edinmektedir. Böylece mirasın geleceğe aktarımını sağlayacak olan nesilde "koruma" ile ilgili bir bilinç oluşturulmaktadır.

THBMER (Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi)

THBMER (Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi) 2003 yılında kurulmuş bir merkez olup, Türk halk kültürünün araştırılması, derlenmesi, tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılacak sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla kurulmuştur. Bu amaçlarla hem ulusal, hem de uluslararası bir misyon üstlenmektedir. Merkez, 4 tanesi uluslararası olmak üzere 6 sempozyum, 2004 yılından bu yana Türkiye'nin yaşayan kültür mirasının derlenip bilimsel yayına dönüştürülmesinden oluşan 18 kitap yayını yapmıştır.

Kitaplar

- " Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları "
- " Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Meslekler "
- " Türkiye'de 2005 Yılında Yaşayan Geleneksel Kutlamalar "
- " Kentler ve İmgesel Yemekler 1 "
- " Kentler ve İmgesel Yemekler 2 "
- " Kentler ve İmgeler "
- " Türkiye'de Halk Bilimi Müzeciliği ve Sorunları "
- " Türkiye'de 2003 Yılında Yaşayan Geleneksel Mimari "
- " Türkiye'de 2005 Yılında Yaşayan Taş Kesilme Hikayeleri "
- " Türkiye'de 2010 Yılında Yaşayan Ramazan ve Kurban Bayramı Geleneksel Kutlamaları "
- " Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri "
- " Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Halk İnanışları: Nesnelere ve Uygulamalar "
- " K.K.T.C.'DE 2008 Yılında İmgesel Yemekler "
- " Yaşayan Aşık Sanatı Uluslar arası Sempozyum Bildirileri "
- " Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri "
- Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Karagöz Uluslararası Sempozyum Bildirileri "
- " 1960'lardan Günümüze Türk Sinemasının Geleneksel Çocuk Oyunları "

Etkinlikler

- 24 Şubat 2012 Açık hava Müzeleri Sergisi
- 30 Mart 2012 Nevruz Çalışmaları Uluslar arası Semineri
- 16- 20 Nisan 2012 Keçe Sergisi
- 5 Mart 2009 Gölge Tiyatrosu Konulu Slayt Sunumu ve Karagöz Gösterisi
- 22-23 Mayıs 2008 Dünya Halk Müzeleri Slayt Gösterisi
- 9 Mayıs 2008 Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi SOKÜM Müzesi Sergisi
- 29-30 Kasım 2007 Somut Olmayan Kültürel Miras: Yaşayan Aşık Sanatı Sempozyumu

- 22-28 Mayıs 2007 19. yy. Türk Halk Kültürü Fotoğraf Sergisi
- 19 Nisan-19 Mayıs 2007 Somut Olmayan Kültürel Miras: Deyimler ve Öyküleri Sergisi
- 26-31 Mart 2007 Uygulamalı Halk Bilimi: Folklorik Yapma Bebek Sergisi
- 27-29 Nisan 2006 Somut Olmayan Kültürel Miras: Yaşayan Karagöz Sempozyumu
- 25-27 Kasım 2004 Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyumu
- 04-06 Mart 2004 Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyumu
- 12-13 Aralık 2002 Türkiye'de Halkbilim Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu
(http://turk_halk_bilimi.gazi.edu.tr/posts/view/title/neden-turk-halkbilimi-bolumu%3F-110647?siteUri=turk_halk_bilimi)

Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Halk Bilimi Bölümü

DTCF'de 1939'da Pertev Naili Boratav tarafından halk edebiyatı kürsüsü kurulur ve halk bilimi çalışmalarına hız verilir. Boratav, alan araştırmalarını ve derleme çalışmalarını uluslararası terminolojiyi kullanarak yapar. Öğrencilerinden oluşturduğu ekiplerle Anadolu'da derleme gezilerine çıkar ve böylece bugün elde edilmesi mümkün olmayan birçok halk edebiyatı materyalini derler, arşivler ve yayımlar. Boratav, M. Fuad Köprülü'nün öğrencisidir ve daha sonra asistanı olmuştur fakat sonra bu görevinden ayrılmıştır. Boratav'ı, Köprülü ile çalışan diğer adaylardan ayıran temel farkın, onun folklorun "ulusalci" yorumlarından zaman içinde ayrılarak "uluslararası" bir yaklaşımı benimsemesi gösterilebilir (Oğuz vd., 2002: 29). Boratav, siyasi gerekçelerle DTCF'den uzaklaştırılmasından sonra çalışmalarına yurtdışında devam eder ve kürsü kapanır. Bu Türkiye'deki halk bilimi çalışmalarının 32 yıl sekteye uğraması anlamına gelecektir. Boratav'ın ardından Sedat Veyis Örnek ile tekrar atağa geçen ve bir çok önemli çalışmalar yapan bir halk bilimi kürsüsünden söz etmek mümkündür. Daha sonra Gürbüz Erginer ve günümüze gelindiğinde Muhtar Kutlu'nun başkanlığında halk bilimi çalışmaları yürütülmektedir.

Günümüzde DTCF Halk Bilimi bölümü başkanı olan Prof. Dr. Muhtar Kutlu'nun yeni dönem halk bilimi çalışmalarının içeriği ile ilgili şu ifadeleri önemlidir:

"Halkbilim, doğumdan ölüme kadar insanların yaşantısında yer alan maddi ve manevi bütün kültür öğelerini bilimsel olarak derleyen, araştıran, değerlendiren ve bunların sistematik bir açıklamasını yaparak insanlığın kültür tarihini ve özellikle halk kültürünün genel gelişme kurallarını inceleyen, kültürler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirleyip ortaya koyan, gerektiğinde de bu bilimsel sonuçların halkın yararına olacak biçimde düzenleyip halka aktaran ve hatta birtakım uygulamalarda bulunan bir bilim dalıdır. "

Cumhuriyet Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü

Sivas'taki Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinden ayrı olarak kurulan Türk Halk Bilimi Bölümü'nün yer aldığı 3. üniversitedir. Bölüm başkanlığını Prof. Dr. Şeref Boyraz yapmaktadır ve bünyesinde Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya gibi halk edebiyatı ve halk bilimi çalışmalarıyla tanınan birçok değerli hoca bulundurmaktadır. Bölümün tanıtımında şu ifadeler kullanılmıştır:

"Bilimsel temelleri 19.yüzyılın başlarında atılan halk bilimi, doğumdan ölüme kadar insanların yaşantısında yer alan maddi ve manevi bütün kültür öğelerini bilimsel olarak derleyen, araştıran, değerlendiren ve bunların sistematik bir açıklamasını yaparak insanlığın kültür tarihini ve özellikle halk kültürünün genel gelişme kurallarını inceleyen, kültürler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirleyip ortaya koyan, gerektiğinde de bu bilimsel sonuçları halkın yararına olacak biçimde düzenleyip halka aktaran ve hatta birtakım uygulamalarda bulunan bir bilim dalıdır.

Bu bağlamda halk bilimi, bir ülkede yaşayan halkın olduğu kadar çeşitli sosyal grupların ortaya koyduğu gelenekleri, inançları, töreleri, müziği, oyunları, anonim veya bireysel sözlü geleneklerden kaynaklanan edebî ürünleri, el sanatlarını, halk hekimliğini, mimariyi ve müzeciliği incelediği gibi bunlarla bağlantılı olarak o topluluğun dinsel, siyasal, sosyolojik ve psikolojik tutum ve davranış biçimlerini araştırarak yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenip toplanan bütün malzemeyi kitaplıklar,

arşivler ve müzelerde düzenli bir biçimde sınıflandırarak kamuoyunun hizmetine sunar.” (<http://edebiyat.cumhuriyet.edu.tr/bolum.php?bolumkodu=311900179&b=1>)

Türkiye'deki Türk halk bilimi çalışmaları üniversitelerdeki akademik faaliyetler dışında; öğrenci kulüpleri, dernekleri ve toplulukları gibi birçok başka oluşum içerisinde faaliyet göstermektedir. Bu topluluklardan en faal ve eski olanlarından biri Orta Doğu Teknik Üniversitesi bünyesinde çalışmalarını yürüten Türk Halk Bilimi Topluluğu'dur.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Türk Halk Bilimi Topluluğu (THBT)

Kasım 1961'de ODTÜ'nün ilk topluluklarından biri olarak kurulmuştur. Öncelikli amacı halk kültürü öğelerinin çağdaş ve bilimsel yöntemlerle çözümlenmesi ve yorumlanmasıdır. Ayrıca bu çalışmalarla elde edilen bulguların çeşitli etkinliklerle yakın çevreye ve halk bilimi camiasına iletilmesine çalışılır. Kurulduğu günden bu yana çalışmalarını aralıksız sürdüren topluluk, halk oyunları, halk müziği, halk tiyatrosu ve yöre araştırmalarını kapsayan dört ana kolda etkinlik göstermektedir. Halk oyunlarını asıllarına uygun öğrenme ve öğretme; orta oyunu ve köy seyirlikleri araştırma ve sergileme; halk müziği çalgıları eğitimi, notalama, derleme ve arşivleme çalışmaları; halk kültürünü alanda araştırma; halk bilimi seminer, panel ve sempozyumları yapılan etkinlikler arasındadır.

Türk Halk Bilimi Dergisi

Yayın hayatına 15 Ekim 1973 tarihinde başlayan Halk Bilimi dergisi, topluluk üyelerinin hazırlamış olduğu kültürel bir dergidir. Yayın hayatına 12 Eylül darbesi nedeniyle ODTÜ içerisinde yer alan diğer topluluklarla beraber THBT'nin de kapatılmasıyla ara veren halk bilimi dergisi, 1996 yılında tekrar yayın hayatına başlamıştır. Son olarak yirmi birinci sayısı çıkmıştır. (Darbe öncesi 52 sayı çıkmıştır.) Dergide bugüne kadar birçok alan araştırması, deneme, halk bilimi üzerine yapılan çalışmalar makaleler yayımlanmıştır. Topluluk üyelerince hazırlanan dergide temel amaç çeşitli konularda yapılan çalışmaların kalıcı olmasının sağlanmasıdır. (<http://www.thbt.org/>)

SONUÇ

Türkiye'de halk bilimi (folklor) çalışmalarının tarihi Tanzimat'ın ilanı (1839) ile başlamaktadır. Ziya Paşa, İbrahim Şinasi, Namık Kemal gibi şahsiyetler bu çalışmaların öncülleri olarak kabul edilmektedirler. II. Meşrutiyet'in İlanı (1908) ile başlayan süreçte Ziya Gökalp ile halk bilimi çalışmaları yeni bir sürece girmiştir.

Türk edebiyatının önemli isimlerinden M. Fuad Köprülü ile İstanbul Üniversitesi bünyesinde Türkiyat Enstitüsü'nde halk edebiyatı çalışmalarına yer verilmiştir. Yeni dönem müstakil Türk halk bilimi çalışmalarının başlangıcı Pertev Naili Boratav ile birlikte DTCF'de yapılmıştır. Mehmet Kaplan ile İstanbul Üniversitesi'nde ve daha sonra kurucusu olduğu Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Türk halk bilimi çalışmaları yapılmıştır.

DTCF, Hacettepe, Gazi, Cumhuriyet gibi üniversiteler Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden bağımsız bir bölüm olarak kendi öğrencilerini mezun etmektedirler. Bu bölümler Türkiye'de yaşayan halkın olduğu kadar çeşitli sosyal grupların ortaya koyduğu gelenekleri, inançları, töreleri, müziği, oyunları, anonim veya bireysel sözlü geleneklerden kaynaklanan edebî ürünleri, el sanatlarını, halk hekimliğini, mimariyi ve müzeciliği incelediği gibi bunlarla bağlantılı olarak o topluluğun dinsel, siyasal, sosyolojik ve psikolojik tutum ve davranış biçimlerini araştırarak yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenip toplanan bütün malzemeyi kitaplıklar, arşivler ve müzelerde düzenli bir biçimde sınıflandırarak kamuoyunun hizmetine sunar.

Türk halk bilimi sadece Türkiye'de yaşayan insanların kültürel yapısını ortaya koymakla kalmaz; aynı zamanda Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar ve diğer bölgelerdeki Türk kökenli toplulukların araştırılmasına da ağırlık verir. Ayrıca komşu halk kültürlerinin gözden geçirilip çeşitli benzerlikler ve farklılıkların belirlenmesiyle tarih içinde ve günümüzde kültürler arası iletişim ve etkileşim sorunlarının aydınlığa çıkarılmasına yardımcı olur. Üniversitelerdeki bilimsel ve akademik faaliyetler dışında mevcut

bulunan Türk halk bilimi toplulukları ve bu toplulukların yürüttüğü faaliyetler, Türk folklorunun ve kültürünün canlı tutularak daha geniş kitlelere yayılmasında ve nesilden nesile aktarılmasında büyük bir önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

BORATAV, Pertev Naili (2011), *Halk Edebiyatı Dersleri*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

CİNGÖZ, Meltem- Çağlayan, Handan (1996), *Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Folklor Araştırmacıları ve 1994 Yılı Faaliyetleri*, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, Ankara.

ÇOBANOĞLU, Özkul (2002), *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.

OĞUZ, Öcal (2008), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.

OĞUZ, Öcal (2009), *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.

ÖRNEK, Sedat Veyis (1995), *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, 2. Basım, Ankara.

(http://www.halkbilimi.hacettepe.edu.tr/personel/ozkul_cobanoglu.html)

(http://turk_halk_bilimi.gazi.edu.tr/posts/view/title/neden-turk-halkbilimi-bolumu%3F-110647?siteUri=turk_halk_bilimi)

(<http://edebiyat.cumhuriyet.edu.tr/bolum.php?bolumkodu=311900179&b=1>)

(<http://www.thbt.org/>).

**DEMOKRASİ VE KATILIM İLİŞKİSİNE DEMOKRATİKLEŞME KÜLTÜRÜ
AÇISINDAN BAKMAK¹****Doç. Dr. Şafak KAYPAK²****Yrd. Doç. Dr. Soner AKIN³****Özet**

Bu çalışma, demokrasi ve katılım ilişkisine demokratikleşme kültürü açısından bakmayı amaçlamaktadır. Yapılacak incelemede çıkış noktası, demokrasi ve katılım sürecinin demokratikleşme kültürü temelinde hayata geçeceği doğrultusundadır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde, uygar ülke olarak demokratik yaşam biçimleri oluşmaktadır. Demokrasi ülke sınırlarını aşarak evrensel bir nitelik kazanmıştır; özgürlük ve eşitlik rejimidir. Bunlar; katılımcılık ve çoğulculuk ile hayata geçer ve demokratikleşme kültürüne dayanır. Katılımcılık, herkesin söz sahibi olmasını; çoğulculuk, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşılmasını anlatır. Demokrasi, kendine ait bir kültüre dayanmakta; demokratik unsurlar kültürel zenginlik olarak görülmektedir. Demokratikleşmeyi sağlaması beklenen katılnalı yönetimle, yurttaşların karar sürecinde yer alması hedeflenmektedir. Demokrasinin yaşamsallığının, onu kullananlarca özümsemesine bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Aksi takdirde, rejimin adı demokrasi olsa bile, onu kullananların demokratik kültür seviyesine göre otokratizme dönüşme ihtimali mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, katılım, katılımcı yönetim, demokratikleşme, kültür.

**LOOKING AT THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND
PARTICIPATION ON BEHALF OF THE CULTURE OF DEMOCRATIZATION****Abstract**

This study examines democracy and the relation of participation to the culture of democratization. The point of departure in the examination to be done is that the democracy and the participation process pass on a dream based on the culture of democratization. Countries ruled by democracy have democratic ways of life as civilized countries. Democracy transcended national borders and gained a universal character. The basic back forces are the regime of freedom and equality. These are passed on through participation and pluralism. Modernism is now based on democratization culture. Participation is that everyone has a say. Pluralism describes tolerance of differences. Democracy is based on a culture of its own; Democratic elements are seen as cultural wealth. We can provide democratization with participatory management. Here, citizens are targeted to take part in the decision-making process. It should not be forgotten that the vitality of democracy depends on the assimilation of its users. Otherwise, even if the name of the regime is democracy, there is a possibility that those who use it may turn into autocratic according to the level of democratic culture.

Keywords: Democracy, participation, participatory management, democratization, culture.

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Bu makale, 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017), 20-23 Nisan 2017 İstanbul Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding author, Mustafa Kemal University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration, Turkey, skaypak@gmail.com

³ Mustafa Kemal University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration, Turkey, sakin77@hotmail.com.

INTRODUCTION

The regime of democracy, freedom and equality, the form of government s became the hot topics of the last few centuries. The democracy is accepted as the best regime produced by mankind. Western product democracy has developed and legitimized by World public view today. It has now surpassed its territory and extended to whole world. Democracy is now also universalized by globalization based discourses. Democracy is not just a form of political administration. Indeed, it is also a lifestyle for citizens. Besides, it can also be seen as a form of thinking. "Democratization", an extension of democracy in practice, is an important concept today. Democracy is not considered to offer an alternative form of management. Nowadays, how democracy can become more active has been the subject of democracy studies. Political studies are based on the quest for more freedom with democracy. In countries governed by democracy, democratic forms of life are emerging. Country analyzes have also multiplied herein. Modern and democratic regimes, today, are mostly categorized into the sphere of many civilized countries. In developed countries, great importance was given to the participation of democracy in their past. Participation in urban or rural habitats is even a sign of democracy, thinking the distribution patterns. Turkey, one of the developing countries, is seeking to provide democracy for rural areas as well. Just as in the whole world, in Turkey, democracy has become increasingly important, and this quest has been reinforced by integration politics, such as globalization or EU integration. In this respect, legislative changes were made in Turkey, which also opened the way for participation. At the beginning of these changes came the city council and voluntary participation arrangements for local participation.

As for democracy, institutions and rules come to mind immediately. However, with the postmodern understanding and the structuralism of the new, the cultural influence of people and actors was debatable. Democracy cannot be just a system of formal institutions and rules. Democracy is more valuable than the sum of its constituent institutions. Surprisingly, it has a cultural infrastructure that is harmonious with itself. Culture is not the visual art, literature, music in this sense, language, and faith in community. Experience has created a cult of democracy. It is equivalent to the forms of political behavior that describe the people's ability to manage themselves. Culture here, is the social institutions and rules. Today, democracy is integrated into the modern individual concept. This concept is based on the culture of democratization. The individual is modernizing in civil society. Along with the formation of a democratic social structure, the possibility of existence and development has also been reflected in civil society organizations. It was the non-governmental organizations and the media that achieved this firstly, in some countries. These contributed significantly to the democratic development of the system. But in the countries governed by democracy, the state was closer to being unable to fully internalize democracy by civil society and individuals in a short term. It is now possible to experience problems stemming from the political culture established in society via media. The existence of participation, the protection of democracy, the survival and infrastructure of a solid democratization culture is essential for politics, today. In this regard, the public view is extremely important to be involved in policy making and strategic thinking. The effectiveness of participation can only be realized with the belief that the governing and directing are engaged.

Democracy is a form of regime and government. It is essentially a democratic political model as well as a precondition for social peace. His life depends on being absorbed by the people. Democratization in the countries governed by democracy speaks of the lack of culturalism. The democratization of democracy is widespread. According to the general view of politicians, democratic life only gives trust, peace and happiness. Because it allows people and thinkers to emancipate and reduce social tension, democracy is valuable to in governance. However, the presentation of democratic rights should not be just a means of social policy. Democracy is the right form of politics. It depends on a set of constitutional traditions and should be made part of the state-ruled cult. In this context, democracy and participation relations are emphasized and debated on the basis of democratization culture. At first, the concept and meaning of democracy is revealed. Then, democratic participation was mentioned. Later, the place of democracy and participation in the culture of democratization was examined. The study is based on the analysis of literature and it is aimed to develop the theoretical link between the concepts. The study ends with conclusion and evaluation.

1. DEFINITION AND MEANING OF DEMOCRACY

What is democracy? It is a concept belonging to Political Science. The concept we actually call democracy that exists in theory belongs to this branch of science. Is one of the concepts that have a lot of appeal? As etymological origin, it belongs to *demos* and *kratos* (Archibugi, 2005:540). It has two vocabulary roots, which means people and power. Both mean democracy together. In other words, it expresses the sovereignty of the people. Your sovereignty in democracy is the true individual. The individual brings the people to the square. The nation is a basic element of the state in some countries and it has become a top concept even from the people. Democracy is about the people. The human community is a living being within the borders of a state. Democracy is the rule of the people. It is a type of management. Here is a type of state in which the creation, enforcement and trial of laws are the rights and duties of citizens. Of course, citizens will have the obligation to obey the laws they have created (Heler, 1993: 147).

Democracy is the old form of government. So the beginning goes to the very old ages. The emergence of democracy was mainly a city tradition. Obviously it is a practice that took place in the first cities. A certain stage of civilization was revealed in B.C. It was in the mid-5th century of BC. The ancient Greeks firstly put the name of the city-states they formed. The enlighteners used this word to describe the contemporary political system (Pustu, 2005: 122). The people in the Greek city states are *demos*. Today's people do not express the same thing. Anyone who made up the people could not vote in those ancient models. They were not equal and free among themselves. *Demos* could not cover everything about population and society, and even every individual. Nevertheless, this tradition was corrected on a daily basis. A defined and civilized, even a modern term of population was born, and seen equal to society based definitions. The ancient footsteps of democracy in the ancient Greek city-states can be seen in the history and today's political life. Moreover, it left a very important legacy.

Democracy has been mature since its first release. The content of the democracy expanded day by day. Therefore, the concept of democracy could not belong to a single age. It means more than the old praxis. Democracy developed after Ancient Greece. It was also seen in the Roman Republic with ancient monarchs. Democracy could be experienced in the monarchy structure via experimental practices to gain populist supports (Dahl, 2010: 21). When the enlightenment began, it came to mind again. Democracy was forgotten for centuries after the antiquity, but an island country remembered this, which was England. There were opinions that crossed the ocean from UK. A reflection occurred in the New World as the American Revolution. The results of this revolution were felt in France. First of all, there was a revolution that would affect Europe and then disseminated to the whole world. The first constitution came from the United States. The second one was in France. The development of the idea of democracy was fast. There were pauses when we looked at the historical flow. During World War II and the Cold War these strife were intense. Slowed down, yes, but revived when it came to the 21st century. It seems to have completely dominated now across the world. It is rightful and globally speaking to state that this domination is "the domination of democratic thought" (Recepoğlu, 2016: 6).

What is politically democracy? The most common and understandable definition is "people's management by the people". It is the realization of the democratic administration described here. That is how the people will be provided by the people. Four different methods are put forward. The first of these is the people who make up the people. They vote for all decisions that concern them. In this way, the people manage themselves directly, that is, without direct means. The first method is a "direct management" that can only be transferred to practice in communities where the population is small. It is a democracy that does not have direct democracy, representations and representation ties. There is literally no direct democracy that really manages itself. But within relatively small group size groups (Sartori, 1993: 122-123). Should we look at the population of today's society? Do you see the difficulty of ensuring the participation of individuals in every decision or decision? It will be easier to understand. Also consider the increase in quality and quantity of social needs. Consider the need to do so quickly. The practical difficulties of direct management can be understood more clearly. Moreover, the difficulties of implementing direct democracy are also numerous. But the virtues that it possesses must be remembered because it is an ideal model of democracy. In the second method; society sphere will choose the individuals who will decide on their behalf, then the chosen ones will decide on behalf of the

people. Semi-direct method can be defined in this examination. This method is called "indirect management". It is the right of the people to use the right to govern by means of their own means. Parliamentary democracy and indirect participation are referred at this point. There are countries where institutions such as the senate, where the founding ruling councils exist today, exist. Democracy in these countries is the third method or hybrid type. For those countries, there emerges an appointment in the formation process of constitutive power, where nobles can also be included. Countries where the traditional monarch structure is preserved can be taken from this group.

In this respect, two different democracy theories can be mentioned in general. Classical democracy is the first ideal theory to be put forward in the form of 'democracy to be'. 'The living democracy' is in the literature again as the realist democracy type and accepted as the secondary theory. Contrary to the first definition, ideal democracy is a little bit contrary to idealism. Democracy is the democracy that responds to the long-time desires of the citizens, exhibiting the minimum approach. It is shaped in relation to the use of sovereignty. The development of democracy sprouts directly into democracy. Indirect democracy has become true. Indirect administration, along with population growth, brought with it the concept of 'representation' (Kaypak, 2016: 149). Indirect-representative today's governments see fit and functional for today's societies.

Democracy means "the sovereignty of a people's assembly or the use of power" (Schmidt, 2002: 13). This definition of democracy matches it regularly with the choices made. Is not the impossibility of the application of direct democracy in our age obvious? Now, the emerging system is called "democracy". People have the right to choose the managers and call them back. The majority of them are active here. However, the minority's law must be protected. Here, one day the conditions for becoming majority must be preserved. Known values, fundamental rights and freedoms, clarity of the ways in which political power was composed has been socially shared, and so on. Principles constitute the essence of democracy (Bostancı, 1995: 32). Along with these mentioned principles democracy emerges in a way. It is expressed with the rights that every citizen had the basis of equality with other citizens. It serves to influence the process of the taking of public decisions to form political power. It contributes to the restraint of the government's authorities and to the changes in time. Democracy describes the political system only with these factors (Saybaşılı, 1997: 101). In power of democratic political systems, power is referred less. Constitutional rights and freedoms are mostly prescribed. There is an environment where the actual existence of the opposition is needed to be accepted. Democracies are bringing us the regimes in which there exist general voting rights, the voting is secret, the counting of the votes is open (Tilly, 2007: 8).

According to Friedrich Hayek, democracy is about what the government's purposes should be. The practice does not tell us anything. Hayek emphasized that democracy is 'the vehicle, not the goal'. It is necessary to think about its purpose to serve its boundaries. The determination will also be with this match (Bilge, 2011: 52). However, democracy is the only peaceful way human beings have ever found. It is a way of government change. It is worth to fight for. The real value of democracy lies in being a preventative. Indeed, democracy serves as a healthy precaution that protects people against the abuse of power. It can also be said here that majority decisions for democracy will not always be the right one. The most important aspect of democracy in this sense is that it gives people the chance to get rid of a government they do not want. It is possible to bring a new government in place of the unwanted one (Hayek, 1997: 206). This needs to happen gradually in a culture of participation, of course. Today, the concepts of election and participation are on the agenda in order for democracy to be brought to life via participation patterns.

2. DEMOCRATIC PARTICIPATION

There were a lot of explanations about democracy. Even in the literature, the definition of participation occasionally activated from time to time is foregrounded. In one of these definitions, democracy has become real. For example; People, groups, and classes are directed towards the topic that interests them. Participation in the formation of decisions to be made in the possession of this potential has been explained in the form of democracy (Ateş, 1994: 11). Participation means participating in,

participating in, participating in, participating in something. It is an exception to being an audience (Kaypak, 2012: 173). Moreover, participation is in the form of political and administrative participation. In these forms, the antagonism is emerging. According to democracy theory, participation should not be a deep issue. It must describe a process that determines the ways in which to achieve all kinds of social goals. Social goals are mostly determined through participation, for democracy. Remember this, it's just a process. Determination of objectives and the determination of priorities are herein important steps. It is nothing but an explication of which resources can be used to realize what purposes. Hence, it is only seen a technique for making choices for governance (Kıslalı, 1991: 155).

Participation is the sharing of the public's shaping of the policies and proposals that will lead society. Democracy has been developed to serve more functions. This purpose of participating, an attitude, influenced social life. Participation is defined as the elimination of all decisions directly related to the people from the top. It is still possible to embody participation in practice (Kapani, 1992: 139). As is well known, participation is, first and foremost, both a principle of democratic administration and an important tool of democratic functioning (Uysal, 1981: 35). Problems might arise in the practice of the classical democracy theory expressed in the form of administration by the people. It is difficult to say that the people have a share in the administration in a totally independent and rational way. The identity established between democracy and participation helps the dissemination of the participation base at the national level. It is based on this prevalence that the principle of equality between the individuals of the society is legal. This identity does not mean equality between authority and influences. It is also difficult to have such equality. Authority, relations and the essence of it can be seen as impossible (Uysal, 1984: 65).

Today, elements of "participation" and "representation" based on the general and equal voting system should not be omitted. They maintain the position of being one of the basic features of contemporary democracy. Participation occurs as a process with two distinct characteristics. First of all, the presence of multiple parties occurs. Secondly, there is a hierarchical structure between the parties. These characteristics determine participation as a relationship between unequal parties (Uysal, 1984: 62). This corresponds to the next stage of representation. Representation is about (i) acting on behalf of others and (ii) making connections with the results of their actions with others. It is also defined in terms of (iii) expressing the interests of the community and (iv) finally symbolizing the society (Öz, 1997: 87). Democracy is concerned with the participation of all people in the determination of basic public policies. Cannot this attendance have any categories? Many answers can be presented as answers. But it is basically a political system with the right to participate in a positive or negative way (Yayla, 1997: 142). In modern democracies, individuals tend to vote individually or in a referendum. As the electorate, it is the preliminary plan to give decision making authority to others. Political participation is also involved in participating in public debate and using the right to recall the representative at any level. At the same time, trade unions called civil organizations should not be forgotten. Local or professional organizations participate in politics through social movements (Mutman, 1996: 153).

In countries where representative democracy is practiced, the situation is complicated. Those who use rights and powers of sovereignty in the name of the nation are those who are chosen in principle. There is no doubt that the elections must be free in order to be representative of democracy. But what is needed is that social interests have to be represented. Certain privileges have to be found according to political preferences (Touraine, 1995: 364-365). Democracy's representation is also complex. Political particulars and parties must be controlled by certain elites. An inadequate and inadequate representation can be described in terms of large masses, particularly in disadvantaged locations. It is not even from the inside that leads to a conclusion that can be called a bad externality. The lack of understanding of representation leads to the departure from the management of the individuals. It may lead to alienation. Moreover, it can be predicted that this will lead to a passive citizen type. Citizenship consciousness and responsibility cannot be developed (Yıldırım, 1994: 19)

Democracy, which is currently being implemented, is a system of representatives of the majority. We have to admit it is not a better management system. It is a management system that we all agree. It is desirable that democracy is not an oligarchic regime based largely on despotism and arbitrariness. What is important for this is to make a system close to the participatory-negotiator-vote coalition possible

(Aktan, 1996b: 44). Today, the existence of representative institutions based on elections is necessary. For a healthy functioning democracy it is not considered sufficient with this mandatory. There is now an understanding of a participatory democracy (Kapani, 1992: 139). The negativity in the functioning of representative democracy based on the strengthening of central power can be easily estimated. "Participatory democracy" has been sought as a reformist nature with the development of civil society. Substitution in place of democracy in practice has become obsolete today. Approaches to attaining its deficiencies and reaching a more democratic society are becoming more and more evident in the concept of participation democracy. A description of the factors that limit participation in representative democracies should be made. Institutional and legislative improvements, it is necessary that the existing systematic obstacles arise. The tendencies in the ruled have exacerbated. They have more requests to have a saying. Hence, the answers can only be found in participation (Kapani, 1992: 139-141).

In all governments where the democratic process is dominant, the ways and methods of the democratic transition to representative democracy are sought. Is it not an insufficient view now that people only participate in the electoral process by using the right to vote in election periods? Does not the concept of remote monitoring of management in the remaining periods remain simple in the concept of participatory democracy? Voting went beyond the electoral period and voting rights. It is necessary to spread it throughout the entire administration period. Indeed, democratic representations have individuals who transfer their sovereign rights to their representatives at periodic intervals. The electorate is inactive during the election periods. Instead of being "the subject", candidates are involved in the process. Moreover, the perception of the concept of democracy in the political context is risky. Economic, social and cultural ties are ignored. Thus, more just, comprehensive, radical democratic practices can be passed. On the other hand, democracy should not be forgotten by the workings of the individuals and that they abstract themselves from social and political problems. It is necessary to prevent alienation of voters. People who are knowledgeable about active management are needed. It is desirable to reach the type of citizen who can intervene more effectively in governance.

The main motto should be as we say governments where the functioning of democratic governance is dominant. The right to be decisive in the decisions and actions of the executives should be provided. Here, with the provision of (participation), individuals are not only the subject of the practice but also the subject of the decision-making process. Administrators (even the citizens) need to have a role to influence the operation of the management or administrative system. There are disagreements at the point of participation, where there is consensus at the point of the transaction, but sometimes the management-directed interaction. Participatory democracy developed here is seen as a solution to the drawbacks of both approaches (Yalçındağ, 1996: 129), whether to seek a balance between direct democracy and representative democracy. The development of political rights, the inefficiency of existing mechanisms of action is all involved. Here, deterioration, corruption, economic and social needs are important for the widespread understanding of participatory management (Buran, 1995: 209). Participation in individual-society relations needs to be determined in terms of democracy. The existence of representative institutions in a society is a necessary condition in terms of democracy. This is not enough; Participation in different fields and at different scales is necessary (Bilgin et al., 1991: 22).

Democracy is the reflection of the will of the people, in a sense of management of the societies. It is thought that the democracy seen as a utopia should be more feasible. Thinking the framework of this understanding and solution perspectives, the problems of implementation of democracy are obvious. It is argued that discussions will make it more workable. Benjamin Barber, who advocates participatory democracy, is the most famous in this area. The future of democracy is strongly connected to democracy. A non-collectivist conception of the community is essential, and then a non-conformist form of public reasoning is required. A collection of citizen institutions those are compatible with modern society. Where it seems to be connected by the possibility of participation in the revitalization of democracy, it becomes valuable to use it for solution making.. Barber calls strong democracy politics in the "participatory" style (Barber, 1995: 195). Barber, elevate strong democracy. This superiority comes from giving up democratic values such as freedom, equality and social justice. Society has already learned the limitations of representation. Democracy and participation should not be based on secret independent grounds. As to Barber, democracy has the potential to overcome these problems (Barber, 1995: 197).

Giovanni Sartori went on to become a participatory democracy. He thought about where his place was among the democracy types described. According to him, participatory democracy needed to be established in the first place. Sartori has adopted the idea that we can place democracy everywhere by applying different criteria. He emphasized that participatory democracy is not always clear (Sartori, 1993: 124-125). According to Sartori, democracy must work for every institution. He wants to make the rulers effective and decisive on the management and organizing other rulers. He explored the main problem of participatory democracy that is developed for serving purposes, in this respect. He discussed how it works and how to reach it. It is doubtless that the participatory democracy is an unrealized ideal for all countries (Saribay, 1991: 19). It hits the troubles seen in its operation. To limit public participation, governors apply to legal regulations. The freedom of individual preference is not fully exploited. Yet, it is absurd to say that it is an obstacle to the participation of the democratic concept of representation. Democracy needs to work with regulations and attempts. It can also be done at the point that society should have a culture of democratization.

3. DEMOCRATIZATION CULTURE IN CONNECTION WITH DEMOCRACY AND PARTICIPATION

Culture is transmitted from generation to generation. It is shaped by the patterns of learned behaviors learned from the society. No culture is readily available to govern society, as a tool. Culture occurs over time. Inherited from previous generations and evolving with new additions and contributions, culture is enriched. When democracy and cultural items are combined, a culture of democracy occurs. The culture of democracy or the democracy is not a dream. It expresses norms and behavior patterns here. The culture is meaningful herein. Activity should not come to mind at first. Society is not visual arts, literature, and music. Are the behavioral forms that describe the ability of a people to govern themselves? It is logically a little bit of institutions and rules. Democracy refers to social and political culture (Kaypak, 2015: 92).

Democracy depends on the people, whether directly or indirectly. In the process, there are 'institutions' that will transform democracy into a settled tradition. They arise as a collection of rules governing the political life of the society. However, democracy must also be seen as a system of formal institutions and rules. Democracy is more than the sum of institutions. This is mainly based on a cultural infrastructure compatible with it. When the necessary infrastructure is formed, it can be said of the existence of a democracy culture. This *culture* is politically related to citizens' interest in state administration (Dağı and Polat, 1999: 11). As a process and institutions, public administration also needs institutionalization. It is also a social value of democracy. In democracies, state-society relation is defined as community-centered rather than state-based (Kaypak, 2015: 93). Democracy is the source of sovereignty. Democracy is a majority rule in which fundamental rights and freedoms are safe. The understanding of fundamental rights and freedoms that found expression today and democratic administration gained importance. Democratic regimes were the results of industrial society as '*a product of culture*' since they were concepts that emerged after the Industrial Revolution. Problems related to democracy culture are more intense in countries that have not yet completed their industrialization (Kongar, 2001).

To be democratic, to believe in democracy, to be understanding with different opinions and thoughts are the characteristic for a democratic person or society. Democratic person's profile is created in a guide, democracy tells you to be fit. Democratization is called on behalf of the process of passing on the rules of democracy (Kaypak, 2016: 150). Democracy refers to the proper type of formality (TDK, 2016). Democratization is also expressed as a collective effort to seek social inequalities and social well-being and to seek better (Tinga, 2012: 1). If democracy is a form of governance, it will be democratized to put it into practice. Manager as an individual and society is also needed to be democratic. A democratic individual can only be developed in a democratic society. The democratic culture is the basic element via freedom, equality, respect for human rights and freedoms, and social justice. Values such as solidarity and self-realization are mostly based on democracy can only be strengthened in societies where the foundations of democracy are intact and democracy is made livable (Çukurçayır, 2006: 4). 'Freedom' means that thoughts are articulated; 'Equality' means that everyone without discrimination has

to have the same rights. They pass with participation and pluralism and with the faults. 'Participation' also means that everyone participates in the system in this stream of thought. In this picture, 'Pluralism' describes itself about how to be open to different identities and cultures.

The rhetoric of democratic culture dominating political and social functioning has a very broad historical heritage behind. In ancient Greece, and following this stream of sophism in east emerged as a movement trying to establish the foundations of democratic culture. Pericles stated that democracy was not one of the few elite citizens but of the important criteria of contemporary democracy that existed with the contributions of all citizens. As to him, democracy is the most suitable regime to develop human personality and talents. Again, Socrates contributed to the evolution of democratic thought via arguing that society had to be governed by knowledgeable and virtuous people, not by nobility. Aristoteles emphasized that the majority rule was better than the minority elite rule. He stated "Democracy is the management of the majority of the non-wealthy" (Göze, 1987: 46). His assumption was mostly based on the realization of the democratic process, saying that "if the majority of the free and non-wealthy constitute a majority, they become democracy." Following them in later centuries, Montesquieu took another side via defining democracy as a regime of goodness and tolerance. As to him, the principle of the separation of powers can be used to prevent the turn of the majority's administration into a despotic regime, so it can guarantee freedom for rights as well (Göze, 1987: 181).

Moreover, for local focus, the making of democracy mainly depends on the localization of the democratic foundation of urban politics. If the city is not alive, the country won't be alive, according to this assumption. Participatory government, preventing the alienation of the citizens of the administration can also be useful of improvements in social aspects. Instead of solving conflict with democratic methods, it puts a platform as social development to prevent them (Çukurçayır, 2006: 4-5). Anthony Giddens suggests that democratization can be achieved together with alternative means of participation by linking the overcoming methods of the democratic crisis to the "democratization of democracy" (Giddens, 2000: 84-89, Gurcuoglu, 2007: 16). Participation in local communities, where participation has been found to be the easiest application area, reveals from a variety of ways and methods. These methods are basically as popular vote and direct democracy; New participation methods such as citizen initiatives, planning circles, future workshops, roundtable meetings, forums, public opinion polls, public meetings, participation in parliamentary meetings, e-democracy, internet and social media, telephone, petitions, NGOs and city councils are exemplified herein as sub methods(Çukurçayır , 2006: 145). Democracy is frequently put into practice by those sub steps to realize democratization in society

Democratization has evolved through various evolutionary milestones. It has been suggested by many famous social scientists that democracy depends on some social conditions. Among them, Seymour M. Lipset has claimed that democracy is not only dependent on social conditions but also on the condition of economic development (Lipset, 1986, Başar and Yıldız, 2012: 9). After World War II, liberalism has added a new dimension to the debates on democracy in this respect. 'Liberal democracy' can be defined as a form of government in which the powers and authorities of the state are restricted in the constitutional acts and also accepted in a frame of social consensus and contractual texts in a society, and as a result, the political and economic rights and freedoms of the individuals are secured at final conditions (Erdoğan, 2005: 30). The characteristics of liberal democracy are defined in this scope as free and fair elections in real life to realize the rule of law, the separation of powers, the protection of fundamental freedoms such as speech, assembly, religion and property, which are also important for economic sphere (Aktan, 1996b: 243-244). If there are multi-party regimes, competitive elections in one country, it is called democracy in praxis at first glance. The greater the participation of the governments in politics, the more democratic it is. In other words, the mentioned type of liberty in praxis needs to be protected in some measures by law. In this context, 'constitutional liberalism', by limiting the power is needed to be put in praxis at first hand. Democracy is about not only making or crating power but also on using power. Constitutional liberalism is defined by liberal understanding of today, because it lies on a political line of modern times that also emphasizes individual freedom and dates back to ancient Greece. Modern liberalism is constitutional, because it is based on the tradition of rule of law originating from ancient Rome of which norms are used for modern sphere of law. Liberal democracy in this sense is about the freedom of thought, expression and organization (Yayla, 1996: 51-52). All in all, today it is

also possible that political power can be changed by regularly via some methods as holding election via secret ballot and open counting, and giving the existence of institutions represented by the people.

Liberal democracy is used today as a term that expresses the institutionalized qualities of Western social-political organization. Along with this feature, "liberal democracy" seems to have only a limited content of an "institutionalized" social-political organization and a "government-building method" being thought to be realized in politically organized manners. On the other hand, liberal democracy practitioner also needs to understand a whole set of values in response to questions about what good social-political organization is before and beyond an institutionalized method about how governments will be formed (Köker, 1992: 61). Liberalism begins with individual, as the individual is the most basic reality and the greatest value. However, the value of liberal individualism does not mean that social beings are separated from the whole, in which they are involved (Yayla, 1996: 52). Liberal democracy is basically founded on the values of "individual freedom" and "individual equality". Individual freedom is a positive concept in the sense that the individual has the opportunity to be good. It can also be negative if individuals want to commit crimes. Indeed, he or she must be independent of the external intervention of both others and of a superior public authority, so the individual has the ability to perform his or her personal human creation as an individual. Besides, every human being is equal because of being human in order to have this freedom in its entirety (Köker, 1992: 61-62). The defense of individual freedom of liberalism does not mean that this freedom is perceived as infinite, limitless and irresponsible freedom. The freedom of each individual is limited by the freedom of others, so that an individual does not know that he is free to do what he wants other people to do. Hence, the liberty of the individual in a liberal country is limited by the legal system (Yayla, 1996: 50).

Sartori argues that democracy cannot be made to be identical to "totalitarianism, authoritarianism, absolutism, dictatorship and autocracy" (Sartori, 1993: 198). Democracy can be considered as a political principle, a form of government, or, more generally, as a fundamental principle that must be applied in all relations among people (Göze, 1976: 4). Democracy has been the ideal of mankind for centuries (Aktan, 1996a: 34). Democracy is today perceived as an ideal, is not a spontaneous system; on the contrary, it is necessary to establish this system. Indeed, democracy is not the product of a certain entrepreneur delegation but all the efforts of a society can reach a definite conclusion to establish it (Kılıçbay, 1997: 167). Democracy arises from and is shaped by the mutual interactions (Sartori, 1993: 9). In order to make democracy in praxis, politicians need to be able to speak formally, and some governmental conditions must exist. Firstly, political decisions must be taken into account by a method that will directly or indirectly involve all citizens. Secondly, political decisions must be taken as a result of social debates and voting. The principle of the democratically governing society should be implemented not only by certain groups or sections but also by all citizens (Çitçi, 1989: 4-5; Yılmaz, 1997a: 520-521). These principles are the basic conditions of democratic governance. Upon this, Alain Touraine emphasizes that democratic consciousness is a "strong" and "feasible" democracy when social control forces are reconciled with an open society (Touraine, 1995: 384-385).

Direct measurement of democracy is difficult. However, in many studies democracy is accounted as a concept being measured, it is especially seen in the research of Robert A. Dahl, titled as "Polyarchy." Polyarchy is the dominance of the majority in the sense of the word (Schmidt, 2001: 256). According to Dahl, in order to talk about the existence of a fully developed polyarchy, one must have the following characteristics as being free, fair and regular elections; An electoral system in which all adults have the right to vote; The right of all adults need to have passive choices, exemplified as acting with freedom of thought and freedom of communication. Freedom of association and coalition (Dahl, 1971, Başar and Yıldız, 2012: 17) are also added up here. Indicators can be created to understand the existence of a democracy by taking into consideration the characteristics of democracy (Dahl, 1989). Several democracy criteria were developed in the 1980s and 1990s, moving from Dahl's view and mostly based on a comparison of countries (Başar ve Yıldız, 2012: 17). One of the most common democracy types is induced in applied studies, known as the 'Freedom House Democracy Index'. The index, which analyzes the process of democratization in the world, is included in Freedom in the World, an annual report by Freedom House (USA), also an independent non-governmental organization. This index consists of two types of time series, political rights and civil liberties. Indeed, some basic criteria are taken into account in determining and questioning whether a political regime in an endemic country is democracy (Başar ve

Yıldız, 2012: 18). At the beginning of the criteria for democracy, many features are taken into account. Before this discussion, under the existence of a multi-party and competitive system, citizens can freely and fairly choose among the many candidates, the opposition needs to have the possibility of obtaining the power and the possibility of participation in power. Political systems with such qualities are classified as democratic systems. On the other hand, the political systems of states are divided into three categories according to political rights and civil liberties. These are free, partially free, unfree states. In this context, the indices of the countries are given values within index making, via the point between 1 and 7. In other words, the index point as 1 in score indicates fully developed democracies and the 7 score indicates the absence of democratic elements. According to evaluations, the political systems which are in the Freedom House Index with the annual average of scores of political rights and civil liberties are followed in a similar scoring. The score between 1 and 2.5 are for the feature as free, the values between 3 and 5.5 are indicating the title as partially free and those scores between 5.5 and 7 are mainly classified as non-free political systems. Turkey is partly in the free group with 3 point, looking at the scores in political rights and civil liberties (Freedom House, 2007; Başar ve Yıldız, 2012: 18).

The most prominent indicators of contemporary societies are democratic culture, today. Contemporary society is a society that considers its basic thoughts and beliefs from a source of democratic culture, aims for human life and development, foresharing and sharing conscious citizenship, and desires social integration. If there is a political and socio-cultural environment based on the widespread of democratic values, it develops and strengthens many backgrounds. It works in the direction of the free will of citizens. In this context, the question of what the essentials of contemporary democracy is needs to be replied. Democracy requires a distinction between the democratic nature of the state and civil society, and requires the democratic character of the society, in order to be determined by a basic document or law (Yıldırım, 1994: 20). Managers should try to be effective on the decisions of the management through the various pressure groups they have formed, and the directors should take these demands into consideration. It is also the essence of the pluralistic democratic governments of today (Sezen, 1994: 57). Contemporary democracies extend their participation opportunities into industrial establishments and autonomous institutions. There are developments in practices that give workers the opportunity to participate in university administrations, faculty members and students (Kışlalı, 1995: 184). Provision of social organization and recognition of this right by different groups have to come into agenda. On the administrative sphere, the indirect and impartial effect of the society is overlooked in index scoring. Indeed, every political system has to rely on a mechanism of participation which operates in various forms. Participation is indexed to the quality of the relationship between management and the governor. It is necessary that this relationship has to be managed for a democratic character. Moreover, the mechanisms that help to keep the rulers under control have to be healthy methods (Kışlalı, 1987: 355). Today, democracy of political governments is measured by participatory opportunities that are recognized by the public for all types of scoring.

From its first appearance until today, democracy has been based on people's choice and has seen as a basic part of society. Democracy concept is the sole owner of the sovereignty and living in the borders of a state. Democracy, if it is assimilated by its users, lives more and reaches its longevity. A culture of democracy developed in society composed of free-willed and free-spoken individuals. Democratic progress will only be possible primarily through changes in mindset and freedom of expression. Societies open to learning grow educated, cultured, broad-minded generations. The settlement of democracy requires that the belief in democracy has to be increased. If people become conscious of the beauty and democracy, democracy will be settled in and the culture of democracy will develop (Sütel, 2010). The necessity of having some rights for the people to manage their own self has also been revealed by the concept of 'human rights' today. Human rights have been differentiated and diversified from time to time; via being evolved through the development of communities and people. The driving force of democracies is becoming the understanding of 'free individual and active citizen'. Democracy is today based on the idea that an individual carries an ethical value. In this value, there exists a qualification that makes freedom necessary and inevitable. In democracies it is essential that people's cultural, social, racial, linguistic, religious and economic differences will be respected. Citizenship is the recognition of the freedom and autonomy of other citizens. 'Freedom of the individual' is needed for the habitat of the individuals. They are also the basic building unit of the society, being

independent of social / political interventions. 'Active citizenship' creates a point of connection between the individual and the social items. It also socializes the individual (Dagi and Polat, 1999: 15). The pluralism of democracies is based on this social consciousness.

However, nowadays, the protection of individual freedom from the state has become a serious and urgent problem. The lack of attendance of the administration has rendered the principle of "joining the administration", which constitutes a direction of individual freedom towards on being ineffective, and the decisions on regulating political and socio-economic life. Those decisions might have left the masses of people onto massive and unfit for political power (or local power) Alain Touraine also emphasizes that democracy, in which rulers can be freely elected by rulers, would realize itself only if liberty, social organization and individual preferences are practiced. But this condition is not enough. If power is limited, social actors will feel responsible for people's freedom. They will protect people's values and rights, and that they don't define other people and themselves according to the communities in which they originate or their interests (Touraine, 1995: 363).

The socialized individual is the main actor of democracies. This includes all the formal / non-formal processes of political participation. A civil society is a necessary qualification for supervisory function over politics. Democracy has not only become a voting and electoral regime, it has become a regime of participation and cooperation. A healthy democracy depends largely on the development of a 'democratic citizenship cult'. This culture demonstrates citizens 'interest in state administration, participation in management at all levels, and respect for others' ideas. The culture of citizenship in a democratic society is shaped by the free actions of individuals and groups. Democracy is a choice and a way of life. As a way of life, the formation of culture in the form of collecting values is reflected. Along with democracy, the rules of law, respect for human rights, libertarian, egalitarian, participatory, social justice and reconciliation are added up those values. The environment for individuals, groups and communities with different personality and cultural characteristics is defined as a frame. If there is no respect for the government of the majority and the rights of minorities in one place, there will be no democracy. Democracy is a form of government that is accepted to be governed by laws regulating that the majority of today might turn into minority of tomorrow and the basic rights of minority will be well preserved today. Democracy rests on recognition of individual and collective freedom in social institutions (Touraine, 2002: 30). Democracy is also a tool to balance social inequalities in the name of ethical rights (Touraine, 2002: 37). Hence, a properly functioning democracy has four basic elements ultimately, via free and fair elections, responsible government, civil and political rights, and also democratic civil society (Beetham and Boyle, 2005: 29).

CONCLUSION

Democracy, individual tolerance, equality and freedoms maintain the characteristic of being the best governance form of human history as a regime. Democracy is a form of government in which the sovereignty belongs to the people. Herein, the principle of equality and rule of law before the law is superior to the rule of majority. In democracies, there are citizens as the individuals being not only people on voting but also human beings. In democracies, minority rights are respected, with a majority rule, and they are given a chance to become a majority one day. Establishing a link between democracy and participation does not cause a decline in the status and position of the state that prefers a democratic political structure. Instead, participation can be essentially involved in an individual in the implementation phase, as seen in voting for rulers, or in a situation where some of the citizens act together with civil society. But this process is slow in its nature. Although legal changes have been made in our country, especially on the local basis, which have opened the way for participation, the reality is not fully reflected in praxis for all terms yet.

The cultural environment in which democracy develops has a decisive influence after all. Beliefs, values, attitudes and behaviors of political elites and social groups shape democracy at most. The compatibility of the current cultural environment with democratic values is an important item. Democracy becomes 'real democracy' only when there is a democratic political, social and cultural environment. It is possible that democratic values become established in the whole social life in which

the judge is a benchmark at the level of institutions realizing a democratic function that takes place in many social infrastructure institutions. If such an infrastructure is formed, it can also be said in the future or present that there exists a democratic environment. A democratization understanding and way of operation that has not found its place in the social infrastructure will not have the chance to live in the superstructure. It is not possible to talk about democracy and democratic culture in a social structure where powerful political groups make every decision or statement, which affect disadvantaged individuals and groups that cannot express themselves. Democratization as a culture can be achieved and sustained through the participation of the public items, i.e. society, institutions and politicians.

It should not be forgotten that democracy depends on the assimilation of those who use it. Respecting the rights and freedoms of others, is being tolerant of different opinions and convictions, and a product of democratization and democratic way of life. The culture of democratization comes to life in an active individual and civil society environment. Civil society is also a product of the civilianization of society in this circle. The role of non-governmental organizations in democracies is increasing for modern democracies. When the countries are in the struggle for democratization are fulfilling their desire to advance democracies, it is necessary to consider economic factors as well as legal, political and bureaucratic factors. There exists a link between the increase in participation and democratic cultural income level. In this context, it can be argued that the promotion of prosperity, the spread of contemporary education on the social level and the attainment of equal opportunity in education in participatory terms will contribute to the democratization process at short run.

REFERENCES

- AKTAN, Coşkun C. (1996a), *21.Yüzyıl İçin Yeni Toplumsal Sözleşme*, T Yayınları, İstanbul.
- AKTAN. Coşkun C. (1996b), “Liberal Demokrasi İçin Değişim Sancıları”, *Diyalog Dergisi*, Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Sayı 1, Ankara, s. 243-248.
- ARCHIBUGI, Daniele (2005), The language of democracy: Vernacular or Esperanto? A comparison between the multiculturalist and cosmopolitan perspectives. *Political Studies*, Cilt 53, Sayı 3, s.537-555.
- ATEŞ, Toktamış (1994), *Demokrasi*, Ümit Yayıncılık, 3. Baskı. Ankara.
- BARBER, Benjamin (1995), *Güçlü Demokrasi*, (Çev. Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BAŞAR, Selim- Şaduman Yıldız (2012), “İktisadi Büyümenin Demokratikleşmeye Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, s. 9-38
- BEETHAM David - Kevin Boyle (2005), *Demokrasinin Temelleri*, Liberte Yayınları, Ankara.
- BİLGE, Muhittin (2011), “Türkiye’de Demokrasi Kültürü: Siyaset ve Toplum”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15 (3), s. 49-60.
- BİLGİN, Nuri- Yurdal Topsever, Melek Gökten- Ünsal Yetim (1991), *Yerel Yönetimler İçin Demokratik Bir Model Arayışı*, TÜSES Vakfı Yayını, İzmir.
- BOSTANCI, M. Naci (1995), *Toplum Kültür ve Siyaset*, Vadi Yayınları, Ankara.
- BURAN, Hasan (1995), “Yönetim Yurttaş İlişkileri ve Katılımlı Yönetim”, *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyum Bildirileri*, Cilt 1, TODAİE, Ankara, s. 209-224.
- ÇİTÇİ, Oya (1989), *Yerel Yönetimlerde Temsil, Belediye Örneği*, TODAİE Yayını, No: 226, Ankara.
- ÇUKURÇAYIR, M. Akif (2006), *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Çizgi Kitapevi, Konya.
- DAĞI, İhsan D.– Necati Polat (1999), *Demokrasi ve İnsan Hakları El Kitabı*, Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitim Projesi, Ankara.
- DAHL, Robert A. (1971), *Polyarchy: Participation and Opposition*, Yale University Press, New Haven.
- DAHL, Robert A. (1989), *Democracy and Its Critics*, Yale University Press, New Haven.
- DAHL, Robert A. (1993), *Demokrasi ve Eleştirileri*, (Çev. Levent Köker), Türk Siyasi İlimler Derneği ve Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Ankara.
- DAHL, Robert (2010), *Demokrasi Üzerine*, Phoneix Yayınevi, Ankara.

- ERDOĞAN, Mustafa (2005), “Liberalizm ve Türkiye’deki Serüveni, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Liberalizm”, *Cilt 7*, (Ed. Murat Yılmaz), İletişim Yayınları, İstanbul. s. 23-40.
- FREEDOM HOUSE (2007), *Freedom in the World*, <http://www.freedomhouse.org/template.cggbgfm?page=351> (25.03.2007).
- GİDDENS, Anthony (2000), *Üçüncü Yol, Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- GÖZE Ayferi (1976), *Sosyal Devlet Sistemi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul.
- GÖZE, Ayferi (1987), *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayınları, İstanbul.
- GÜRCÜOĞLU, M. Fuat (2007), “Demokratikleşme Sürecine Katkı Sağlayan Bir Araç Olarak Yerel Basının, Yerel Yönetim Meclisleri Bağlamında Kamuoyunu Bilgilendirme Düzeyi (Eskişehir Sakarya ve İstikbal Gazeteleri Örneğinde)”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın Yayın Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Eskişehir.
- HAYEK, Friedrich A. (1997), *Hukuk, Yasama ve Özgürlük: Özgür Bir Toplumun Siyasi Düzeni*, (Çev. Mehmet Öz), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- HELLER Agnes (1993), “Biçimsel Demokrasi Üzerine”, *Sivil Toplum ve Devlet, Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar*, (Der. John Keane; Çev. Erkan Akın), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.145-150.
- KAPANİ, Münci (1992), *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- KAYPAK, Şafak (2012), “Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”, *Bülent Ecevit Üniversitesi Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 8, Sayı 17, s. 171-196.
- KAYPAK, Şafak (2015), “Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum”, *Basılmış Ders Notu*, Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya- Hatay,
- KAYPAK, Şafak (2016), “Demokrasi Kültürü ve Hoşgörü: Hatay Örneğinde”, *2. Uluslararası Çin’den Adriyatik’e Sosyal Bilimler Kongre (5-7 Mayıs 2016) Kitabı*, Uluslararası İlişkiler -Kamu Yönetimi-Hukuk Özel Sayısı, (Ed. Ragıp Pehlivanlı- Selçuk Demirkılınç), İKSAD Yayını, Adıyaman, s.147-160.
- KILIÇBAY, Mehmet Ali (1997), “Demokrasiyi Ancak Demokratlar Kurabilir”, *Yeni Türkiye*, Eylül-Ekim 1997, Yıl.3, Sayı17, s.166-168.
- KIŞLALI, A. Taner (1987), *Siyaset Bilimi*, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayını, Ankara.
- KIŞLALI, A. Taner (1991), *Siyasal Sistemler*, İmge Kitapevi, Ankara.
- KIŞLALI, A. Taner (1995), *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.
- KONGAR, Emre (2001), “Demokrasi Kültürü Sorunları”, *Kültürel Açından Avrupa Birliği’ne Yaklaşım Sempozyumu (22-24 Kasım 2001)*, (www.kongar.org/makaleler/Demokrasi_Sorunlari.php), (12.05.2016).
- KÖKER, Levent (1992), *Demokrasi Üzerine Yazılar*, İmge Kitapevi, Ankara.
- LİPSET, Seymour Martin (1986), *Siyasal İnsan*, (Çev. Mete Tunçay), Teori Yayınları, Ankara.
- MUTMAN, Mahmut (1996), “Siyasete Etkin Katılım: Geçmiş ve Gelecek”, *Diyalog Dergisi*, Sayı 1, Haziran, Türk Demokrasi Vakfı, s. 148-158.
- ÖZ, H. Birsen (1997), “Batı’da Temsili Demokrasi Krizi”, *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi*, Mayıs-Haziran 1997, s.87-90
- PUSTU, Yusuf (2005), “Yerel Yönetimler ve Demokrasi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 57, s. 121-134.
- RECEPOĞLU, Sertaç (2016), “Türkiye’de Demokrasinin Gelişimi Önündeki Engeller Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, www.adnanmenderes.academia.edu.tr, s.1-27. (12.02.2017).
- SARIBAY, Ali Yaşar (1991), “Yurttaşlık ve Katılımcı Demokrasi”, *Birikim Dergisi*, Aralık, Sayı 32, s. 17-24.
- SARTORİ, Giovanni (1993), *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev. Tuncer Karamustafaoğlu-Mehmet Turhan), Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.
- SAYBAŞILI, Kemali (1997), “Demokrasi ve Katılım Sorunu”, *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi*, Mayıs-Haziran, s. 99-102.

- SCHMİDT, Manfred G. (2002), *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, (Çev. M. Emin Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara.
- SEZEN, Saime (1994), *Seçim ve Demokrasi*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- SÜTEL, Deniz (2010), "Demokrasi Kültürü", *Eğitim Dergisi*, Sayı 25, Ocak 2010, <https://site/arsiv/59-25/447-demokrasi-kulturu.html>. (12.06. 2015).
- TDK (2016), <http://www.tdk.gov.tr>, (12.10. 2016).
- TILLY, Charles (2007), *Democracy*, Cambridge University Press, New York.
- TİNGA, Murat (2012), "1999 Sonrası Türkiye'de Demokratikleşme Çabaları ve Siyasi Sisteme Yansımaları", *Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- TOURAINÉ, Alain (1995), *Modernliğin Eleştirisi*, (Çev. Hülya Tufan), Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- TOURAINÉ, Alain (2002), *Demokrasi nedir?* (Çev. Olcay Kunal), 3.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- UYSAL, Birkan (1981), "Siyasal Otorite, Laiklik ve Katılma", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 4, Aralık, s. 61-74.
- UYSAL, Birkan (1984), *Siyasal Katılma Davranışına Ailenin Etkisi*, TODAİE Yayınları, Ankara.
- YALÇINDAĞ, Selçuk (1996), *Belediyelerimiz ve Halkla İlişkileri*, TODAİE Yayını, Ankara.
- YAYLA, Atilla (1996), "Liberalizm Ne Değildir", *Diyalog Dergisi*, Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Ankara, s. 48-49.
- YAYLA, Atilla (1997), "İslam Laiklik ve Demokrasi", *Yeni Türkiye*, Eylül-Ekim 1997, Yıl 3, Sayı 17. s.140-158
- YILDIRIM, Ferzan Bayramoğlu (1994), "Yerel Demokrasi ve Kentteki Gençlik", *Gençlik ve Kent Yönetimi*, (Ed. Ferzan B.Yıldırım), WALD Yayınları, İstanbul, s.22-37
- YILMAZ, Aytekin (1997a), "Demokratik Gelişme ve Türkiye'de Demokrasi", *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekim Yıl 3, Sayı 17, s.519-539.
- YILMAZ, Aytekin (1997b) "Sivil Toplum, Demokrasi ve Türkiye", *18. Sivil Toplum Özel Sayısı*, Yeni Türkiye Yayınları, Kasım-Aralık, Yıl 3, Sayı 18, s. 86-101.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMU MÜDÜRLERİ VE DİĞER EĞİTİM KURUMLARINDA GÖREV YAPAN MÜDÜRLERİN İLETİŞİM BECERİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ¹**Yrd.Doç.Dr. Fatma YAŞAR EKİCİ²****Özet**

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi eğitim kurumu müdürleri ve diğer eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma evrenini İstanbul ilinin Küçükçekmece ilçesindeki eğitim kurumlarında müdür olarak görev yapmakta olan yöneticiler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim öğretim güz döneminde İstanbul ilinin Küçükçekmece ilçesindeki anaokulu, ilkököl, ortaokul ve liselerde müdür olarak görev yapmakta olan ve uygun / kazara örnekleme metoduyla seçilen 110 müdür oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu ve Aydoğan ve Kaşkaya (2010) tarafından eğitim kurumu yöneticilerinin iletişim becerilerini ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiş olan ölçek kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS.20 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular şöyledir: Okul öncesi eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri ile diğer eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Eğitim kurumunda görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri cinsiyet, müdürlük kıdemi ve iletişim becerileriyle ilgili eğitim alıp almama durumuna göre farklılaşmamaktadır. Bundan farklı olarak eğitim kurumunda görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır. Buna göre; eğitim düzeyi ön lisans, lisans ve yüksek lisans olan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri, eğitim düzeyi doktora olan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşlerine göre daha olumludur.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Eğitim Kurumu, Müdür, İletişim Becerileri**EXAMINING THE OPINIONS OF THE PRINCIPALS WORKING IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION AND OTHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON COMMUNICATION SKILLS OF ADMINISTRATORS****Abstract**

The aim of this study is to examine the opinions of the principals working in preschool education institutions and other educational institutions on communication skills of administrators. The study was conducted in the survey method. The population of the study consists of principals working in educational institutions in İstanbul/Küçükçekmece district. The study group consists of 110 principals working in preschools, primary schools, secondary schools and high schools in 2015-2016 academic year in Küçükçekmece district. The tool that are used for data collection were personal information form that are developed by the researcher and the scale that are developed by Aydoğan and Kaşkaya (2010) in order to evaluate the communication skills of school administrators. In the analysis of the data, SPSS 20 package program was applied. At the end of the research, it is found that: There is no significant difference between the opinions of the principals working in preschool education institutions and other educational institutions on communication skills of administrators. The opinions of the principals working in educational institutions on communication skills of administrators do not differ significantly by gender, professional experience and the state of getting education on communication skills. The opinions of the principals working in educational institutions on communication skills of administrators differ by education level. According to that, the opinions of the principals who get education at associate degree, bachelor's degree and master's degree were more positive than the principals who get education at doctoral degree.

Keywords: Preschool Education Institution, Principal, Communication Skills**Özgün Araştırma / Original Article**

¹ Bu makale, 'II. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi-İnsan ve Toplum Bilimleri (20-23 Nisan 2017)' kongresinde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

² Sorumlu yazar/Corresponding author, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, TÜRKİYE, fatmayasarekici@hotmail.com

I.GİRİŞ

İletişim, esas olarak simgeler aracılığıyla bir kişiden ya da gruptan diğerine bilginin, fikirlerin veya duyguların iletimidir. Toplumsal açıdan ise iletişim, mesajlar aracılığıyla gerçekleşen toplumsal etkileşimdir (Tutar, Yılmaz ve Erdönmez, 2004: 6). İletişim, sadece ileti alışverişi değil, çok boyutlu, çok yönlü, çok amaçlı bir ilişki ortamıdır (Güngör, 2011: 21). İletişim sayesinde, insanlar birbirlerinin davranışlarını etkileyebilir ve gruplar olarak birleşebilir (Pradhan ve Chopra, 2008:125).

İletişim becerileri, sözel olan veya olmayan mesajlara duyarlılık, etkili olarak dinleme ve etkili olarak tepki verme olarak tanımlanabilir (Baker ve Shaw, 1987). Ceyhan (2006), etkili iletişim için gereken becerileri genel olarak ele almış ve özetlemiştir. Bunlar; karşılıklı konuşmada yanıt verme ve verilen yanıtta konuşmacının duygu ve düşüncelerini yansıtmaya, yönlendirici olmayan açık sorular sorma, sözel olmayan ipuçlarının kodlarını çözme, mesajlara doğru yanıtlar verme, dinlemeye istekli olma, göz teması kurma, anlamaya yoğunlaşma, doğru geribildirim verme, “ben” mesajlarıyla yanıt verme, kendini açma, empatik anlayış sergileme, eleştirilere olumlu yanıt verme, girişken davranışlar sergileme, çatışmaları yöneterek problemleri uygun şekillerde çözme ve koşulsuz kabuldür. Doğru ve etkili bir iletişimin kurulmasında, iletişim çatışmalarının yok edilmesinde veya azaltılmasında iletişim becerisi büyük bir öneme sahiptir. İletişim becerilerinin doğuştan ve sezgi yoluyla gerçekleştiğini düşünenler olsa da pek çok çalışma iletişim tekniklerinin çoğu öğesinin öğrenilebilir ve öğretilebilir özellikler taşıdığını göstermektedir (Egan, 1994). Mesleklerin genelinde, başarı ve doyum için, temel düzeyde de olsa kendini ifade etme, karşı tarafı doğru anlayabilme gibi iletişim becerilerine gerek duyulmaktadır. Sosyal ilişkilerin ön planda olduğu işlerde ise yüksek düzeyde iletişim becerisi, büyük önem taşımaktadır (Gürgen, 1997).

İletişim etkili liderlik, planlama, kontrol, eşgüdüm, yetiştirme, çatışma yönetimi ve karar verme gibi birçok örgütsel süreç için de başat konumdur (Başaran, 1994; Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005).İletişim örgütün kalbi ve diğer örgütsel süreçlerin eksenidir (Bursalioğlu, 2011: 110). Örgütün çalışmalarının her aşamasında işbirliği, odaklanma ve takım çalışması etkili iletişime bağlıdır (Rusu, 2010). Başka bir anlatımla "iletişim olmadan, örgüt olamaz" şeklinde iletişimin örgütteki önemi vurgulanabilir (Simon, 1957). Kan dolaşımının insan vücudunda oynadığı rol ve önem ne ise, iletişimin örgütlerdeki rol ve önemi aynıdır. Hatta organizasyonları bir iletişim sistemi olarak ele alıp, haber akışını örgütsel sistem içinde incelemek de mümkündür. Yönetici, iletişim sayesinde kendisine bağlı kişilerle ilişki kurar (Koçel, 1998). Örgüt üyelerinin, çalıştıkları işlerden ve üyesi oldukları örgütten memnun olmaları ve bu memnurluğun derecesi, büyük ölçüde, iletişim sisteminin istenilen biçimde ve etkin olarak işleyip işlememesine bağlı bulunmaktadır (Oktay, 1996). Etkin bir örgütsel iletişim olmadan en iyi stratejiler veya çok iyi hazırlanmış planlar bile uygulamada başarısızlığa mahkûmdurlar. Çünkü uygulamada aktarımın ilk koşulu iletişimdir (Stewart, Martin ve Tyrone, 2005). Yönetimde iletişimin fonksiyonları kontrol, motivasyon, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi, bilgi edinme ve bilgi paylaşımıdır (Robbins, 2003).

Yönetici; belli bir amaç için bir araya gelen insanları hedefe ulaştırmada ahenkli bir şekilde, işbirliği içinde, etkili ve verimli olarak yönetme sorumluluğunda olan kişidir (Erdoğan, 2000:74). Yöneticinin neyi, ne zaman ve nasıl istediğini ekibine aktardığı, iş yaptırma sürecinde kullandığı en temel araç iletişimdir (Koçel, 2003: 529).Yöneticilerin iletişim sürecini kullanma amaçları; insan davranışını değiştirme, örgütte bir haberleşme ağı kurma, kişiler ve gruplar arası ilişkileri geliştirme, yetkinin görevlerini gerçekleştirme, etkili bir koordinasyon sağlama olarak sıralanabilir (Bursalioğlu, 2010:110). Yöneticiler belirtilen bu amaçlarla iletişim sürecini kullanarak, kendi örgütleri ve üyeleri için lider konumuna yükselebilmektedirler. Ancak bu sayededir ki, yöneticinin yaşam boyu sergilediği çabaların yan ürünü olarak doğal lider olma durumu gerçekleşecektir (Senge, 1994:334). Atik de (2009) yaptığı araştırma sonucunda, ilköğretim kurumlarında yöneticilerinin iletişim becerilerinin en fazla etkilediği değişkeni, liderlik kalitesi olarak belirtmiştir.

Okul işlevi gereği, bir iletişim ve ilişkiler yumağıdır. Okulun öğeleri olan yönetici, öğretmen, öğrenci, veli ve okulda eğitime yardımcı diğer görevliler sürekli bir etkileşim ve iletişim içerisindeyler. Eğitim kurumlarının amaçlarına ulaşabilmesinde ve yüksek kaliteli eğitim hizmeti verilebilmesinde kurum içindeki bu kişiler arasındaki iletişimin önemi yadsınamayacak kadar büyüktür (Kaya,2007; Eroğlu, 2012).

Okulun yapısı ve yönetiminde meydana gelen değişimler, okulu yöneten yöneticinin rollerini değiştirmiş ve okul yöneticisi yeniliklerin karşısında yeni roller üstlenmek zorunda kalmıştır (Çelik,

1996). Öğretmenlerle etkileşime girerek okul iklimini geliştirme ve öğretmenlerin yeterlik duygularını olumlu yönde etkileyerek okulun verimliliğini artırma okul yöneticilerinin temel görevleri olduğundan, iletişimin önemini bilen, kavrayan ve uygulayan yöneticiler olumlu ve verimli örgüt iklimi oluştururlar (Aydoğan ve Kaşkaya, 2010; Okutan, 2003). İletişim becerilerini etkili bir şekilde kullanan yöneticiler çatışmaları yönetmede de daha başarılı olabilirler (Orhan, 2008).

Okul ortamındaki en önemli iletişim engeli, amacın açık seçik önceden belirlenmemesidir. İkinci bir iletişim engeli ise, iletiler düzenlenirken, alıcı kitlenin iyi tanınmaması ve tanımlanamamasıdır. Bir başka engel ise hiyerarşinin orta kademesindeki yöneticilerin kendilerine ulaşan mesajları kendilerine göre süzdükten sonra yeniden düzenleyip kodlayarak üstlerine aktarmaları, astlarına ise kendi statüsünü azaltacak bilgileri iletmemesidir. Yine dönüte dayalı değerlendirme boyutunun önemsenmemesi de iletişimi engelleyen öğelerdendir. Son bir engel ise genellikle eğitim sürecinden geçen insanların iletişimci kişilik kazanmamalarıdır (Açıkalın, 1995). Okul yöneticileri iletişim sürecinde karşılaşılan bazı engelleri önceden bilmek ve öğretim sürecinde bu engelleri etkisiz hale getirmek durumundadır (Şanlı, 2009).

İletişim, okul yönetimlerinin diğer çalışan ve okul toplumunun bütün üyelerinin bilgi, beceri ve deneyimlerinden yararlanmasının da en temel yoludur (Açıkalın ve Turan, 2015). Okul yöneticilerinin, yönettikleri kurumlarda olumlu bir hava yaratmak, eşgüdümü sağlamak, değişen zamana ve şartlara göre değişimi sağlayabilmek, etkili kararlar almak, planları ve programları verimli şekilde sürdürmek, doğru değerlendirmeler yapmak ve mevcut şartlarını geliştirebilmek için etkili iletişim becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (Ada vd., 2015:104).

1.1. Araştırmanın Amaç ve Alt Amaçları

Bu araştırmanın temel amacı okul öncesi eğitim kurumu müdürleri ve diğer eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin incelenmesidir. Bu temel amaca bağlı olarak belirlenen alt amaçlar şu şekildedir:

1. Okul öncesi eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri ile diğer eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
3. Eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri müdürlük kıdemine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri iletişim becerileriyle ilgili eğitim alıp almama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

II. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, okul öncesi eğitim kurumu müdürleri ve diğer eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri incelendiği için tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2005: 79).

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırma evrenini İstanbul ilinin Küçükçekmece ilçesindeki eğitim kurumlarında müdür olarak görev yapmakta olan yöneticiler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise 2015-2016 eğitim öğretim güz döneminde Küçükçekmece ilçesindeki anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liselerde müdür olarak görev yapmakta olan ve uygun / kazara örnekleme (convenience/incidental sampling) metoduyla seçilen 110 okul yöneticisi oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak örneklem grubunun özellikleri (müdürlük yapılan okul türü, cinsiyet, eğitim düzeyi, yöneticilik kıdemi, iletişim becerileriyle ilgili eğitim alıp almama durumu)

hakkında bilgi elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu ve Aydoğan ve Kaşkaya (2010) tarafından eğitim kurumu yöneticilerinin iletişim becerilerini ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiş olan ölçek kullanılmıştır. Ölçek 34 maddeden oluşmaktadır, tek boyutlu ve beşli likert tipindedir. Yöneticilerin iletişim becerilerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanmış olan değişken setinin içsel tutarlılığı, Cronbach's alfa katsayısı ile analiz edilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda Cronbach's alfa katsayısı 0,965 olarak bulunmuştur. Ölçme aracının maddelerinde olumsuz madde bulunmamaktadır. Cevaplar "her zaman"dan, "hiçbir zaman"a doğru derecelenmektedir (Kurt, 2015).

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin veriler 2015-2016 güz yarısında İstanbul ilinin Küçükçekmece ilçesinde yer alan anaokul, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki eğitim kurumlarında görevli müdürlere veri toplama araçlarının uygulanması ile toplanmıştır. Tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen eğitim kurumlarına gidilerek 110 kurum müdürü ile görüşülmüş ve veri toplama araçları uygulanmıştır.

2.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma için toplanan veriler SPSS 20 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde; dağılımın normalliğini denetlemek için Kolmogoroc Smirnov Testi ve Shapiro Wilk Testi kullanılmıştır. Dağılımın normal olmadığı saptandığı için verilerin çözümlemesinde nonparametrik testlerden olan Kruskal Wallis H Testi ve Mann Whitney U Testi kullanılmıştır.

III. BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular alt amaçlar çerçevesinde tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

3.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı okul öncesi eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri ile diğer eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemeye yöneliktir. Aşağıda, birinci alt amaca ilişkin bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1. Okul Öncesi Eğitim Kurumu Müdürlerinin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşleri İle Diğer Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Müdürlerin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşleri Arasında Anlamlı Bir Fark Olup Olmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Test Sonuçları

Kurum Türü	N	Sıra Ort.	SD	X ²	P
Anaokulu	20	42,84			
İlkokul	29	56,78			
Ortaokul	30	58,68	3	7,527	,057
Lise	31	67,00			
Toplam	110				

Tablo 1 incelendiğinde; okul öncesi eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri ile diğer eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($X^2=7,527$; $p>.05$).

3.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt amacı eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Aşağıda, ikinci alt amaca ilişkin bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Eğitim Kurumu Müdürlerinin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Topl.	Z	U	P
kadın	26	63,69	1656,00	-1,608	853,000	,108
erkek	83	52,28	4339,00			
Toplam	109					

Tablo 2 incelendiğinde görülmektedir ki; eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır ($U=853,000$; $p>.05$).

3.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt amacı eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Aşağıda, üçüncü alt amaca ilişkin bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 3. Eğitim Kurumu Müdürlerinin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşlerinin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Test Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ort.	SD	X ²	P
önlisans	6	59,08			
lisans	42	55,45			
yüksek lisans	59	57,80	3	8,260	,041*
doktora	3	3,83			
Total	110				

Tablo 3 incelendiğinde; eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($X^2 = 8,260$; $p < .05$).

Bu işlemin ardından belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U Testleri uygulanmış ve gruplar arasında tek tek karşılaştırmaya gidilmiştir. Elde edilen bulgular, aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 3.1. Eğitim Kurumu Müdürlerinin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşlerinin Hangi Eğitim Düzeyleri Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sıra Topl.	Z	U	P
Önlisans	6	6,50	39,00	-2,324	,000	,020*
Doktora	3	2,00	6,00			
Toplam	9					
Lisans	42	24,44	1026,50	-2,756	2,500	,006*
Doktora	3	2,83	8,50			
Toplam	45					
Yüksek lisans	59	32,95	1944,00	-2,756	3,000	,005*
Doktora	3	3,00	9,00			
Toplam	62					

Tablo 3.1 incelendiğinde görülmektedir ki eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri eğitim düzeyine göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p < .05$). Buna göre; sıra ortalamalarına bakıldığında; eğitim düzeyi önlisans olan katılımcıların (sıra ort.= 6,50) eğitim düzeyi doktora olan katılımcılara (sıra ort.= 6,00) oranla sıra ortalamaları daha yüksektir. Eğitim düzeyi lisans olan katılımcıların (sıra ort.= 24,44) eğitim düzeyi doktora olan katılımcılara (sıra ort.= 2,83) oranla sıra ortalamaları daha yüksektir. Eğitim düzeyi yüksek lisans olan katılımcıların (sıra ort.= 32,95) eğitim düzeyi doktora olan katılımcılara (sıra ort.= 3,00) oranla sıra ortalamaları daha yüksektir.

3.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt amacı eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin müdürlük kıdemine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Aşağıda, dördüncü alt amaca ilişkin bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 4. Eğitim Kurumu Müdürlerinin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşlerinin Müdürlük Kademine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Test Sonuçları

Müdürlük kademi	N	Sıra Ort.	SD	X ²	P
1-5	25	49,84			
6-10	14	61,32			
11-15	27	52,06	4	2,133	,711
16-20	22	59,93			
21-25	22	58,02			
Toplam	110				

Tablo 4 incelendiğinde; eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin müdürlük kademine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (X²=2,133; p>.05).

3.5. Beşinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt amacı eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin iletişim becerileriyle ilgili eğitim alıp almama durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Aşağıda, beşinci alt amaca ilişkin bulgular tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 5. Eğitim Kurumu Müdürlerinin İletişim Becerilerine Yönelik Görüşlerinin İletişim Becerileriyle İlgili Eğitim Alıp Almama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

İletişim becerileriyle ilgili eğitim alıp almama durumu	N	Sıra Ort.	Sıra Topl.	Z	U	P
Evet	82	57,99	4755,00	-1,400	944,000	,161
Hayır	28	48,21	1350,00			
Toplam	110					

Tablo 5 incelendiğinde görülmektedir ki; eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri iletişim becerileriyle ilgili eğitim alıp almama durumuna göre istatistiki olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır (U=944,000; p>.05).

IV. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, ilgili araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılmış ve aşağıda sunulmuştur:

Bu araştırmadan elde edilen sonuca göre okul öncesi eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri ile diğer eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Konuyla ilgili yapılan diğer araştırmalardan elde edilen bulguların bu araştırmanın bulgusunu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Asar'ın (2014) yaptığı 'ilkokul yöneticilerinin yeterliliklerine ve iletişim becerilerine ilişkin yönetici ve öğretmenlerin görüşlerinin incelenmesi' başlıklı araştırmada yöneticilerin görev yaptıkları okul türüne göre algıladıkları iletişim becerilerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Bulut'un (1998) yaptığı 'Isparta ili öğretmen ve yöneticilerinin iletişim sorunlarını algılama düzeyleri ve bu algılarıyla bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişkiler' adlı araştırmada ise; yöneticilerin kendi iletişim sorunlarını algılama düzeylerinin çalıştıkları okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, yöneticilerin iletişim becerilerinin çalışmakta oldukları eğitim kurumunda ilgilenilen kitle farkından (anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise öğrenci ve velileri) etkilenmediği, bundan farklı olarak yönetsel ve örgütsel resmi işleyişte iletişim becerilerinin daha ön planda ve belirleyici olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bu araştırmadan elde edilen bir diğer sonuca göre eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Tek (2008), Schultz (1999), Önemlitürk (1997), Lund-Glassman (1999), Ateş (2005), Kurt (2015), Ersoy (2006) ve Şahin (2007) tarafından yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular da bu çalışmayı destekler niteliktedir. Bu durum, bireylerin müdür olduklarında yöneticilik rollerini yerine getirirken, toplumsal cinsiyet rollerine göre hareket etmediklerinin bir göstergesi olabilir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır. Buna göre; eğitim düzeyi önlisans, lisans ve yüksek lisans olan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşleri, eğitim düzeyi doktora olan müdürlerin iletişim becerilerine yönelik görüşlerine göre daha olumludur. Bu araştırmanın bulgusundan farklı olarak Şahin (2007) ve Kurt'un (2015) yaptığı araştırma sonuçlarında yöneticilerin iletişim becerilerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Tek'in (2008) yaptığı araştırmadan elde edilen bulgu ise bu araştırmanın sonucu ile örtüşmektedir. Tek (2008), araştırmasında lisans mezunu olan yöneticilerin yüksek lisans mezunu olan yöneticilere göre iletişim tutumlarının daha olumlu olduğunu bulgulamıştır. Bu durum eğitim düzeyi arttıkça yöneticilerin iletişime dair beklentilerinin arttığı ve buna paralel olarak yöneticilerin iletişim becerilerine yönelik olumsuz düşüncelerinin de arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu araştırmada, eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin müdürlük kıdemine göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Bulut (1998), Schultz (1999), Namlu (2001), Ateş (2005) ve Kurt'un (2015) yaptıkları araştırmalarda da benzer sonuca ulaşmıştır. Bundan farklı olarak Asar (2014), yaptığı çalışmada yöneticilerin kıdeme göre algıladıkları iletişim becerilerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı, farkın 16-20 kıdem yılı yöneticiler lehine olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tek'in (2008) yaptığı 'okul yöneticilerinin iletişim becerisi ile çatışmayı yönetme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi' başlıklı araştırmada da okul yöneticilerinin iletişim becerilerinin yöneticilik kıdemine göre farklılaştığı; yöneticilik kıdemi 5-9 yıl arasında olan yöneticilerin iletişim becerilerine yönelik tutumlarının yöneticilik kıdemi 1-4 yıl arasında olan yöneticilerin iletişim becerilerine yönelik tutumlarından daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birbirinden farklı olan bu bulgular, bireylerin mesleki kıdemlerinin artmasıyla iletişim becerileri veya iletişim becerilerine yönelik görüşlerinin arttığı şeklinde yorumlanabilirken, yöneticilikte yöneticinin kişilerarası iletişim becerilerine sahip olmasının kıdemden ve kıdemle birlikte kazanılan deneyimden daha önemli bir rol oynadığı şeklinde de yorumlanabilir.

Araştırmanın son sonucuna göre eğitim kurumu müdürlerinin iletişim becerilerine yönelik görüşleri iletişim becerileriyle ilgili eğitim alıp almama durumuna göre farklılaşmamaktadır. Bu durum, iletişime yönelik sahip olunan kişisel yetenek, deneyim ve içinde yetişilen kültürün bireyin iletişim becerileri üzerinde daha belirleyici etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir.

İletişim tüm örgütlerde olduğu gibi eğitim kurumlarında da var olma sebebi olarak görülebilecek kadar etkin bir unsur olup, örgütün başarılı veya başarısız olmasında etkili olan en önemli süreçlerden biridir (Gizir, 2008). Bu süreçlerin belirleyicisi örgüt yöneticisidir. İyi bir yönetici aynı zamanda iyi bir iletişimcidir ve başarılı bir yönetim, yöneticinin etkili iletişim becerisine dayanır (Eroğlu ve Sunel, 2004). Bu gerçekten yola çıkılarak farklı eğitim kademelerinde etkin iletişim becerileri sayesinde kurumun yöneticisi olduğu kadar doğal lideri olmayı başarmış müdürlerin yetiştirilmesi gerektiği söylenebilir. Bunun için gelecek nesli yetiştiren ve bilgi, kültür ve değerlerin aktarıcısı olan eğitim kurumlarındaki yöneticilerin bu göreve atanmalarında kişiler arası ve örgütsel iletişim becerileri ile ilgili eğitim programları hazırlanıp uygulanmalı ve güncellenerek yinelenmelidir.

KAYNAKLAR

- AÇIKALIN, A. (1995), *Okul Yöneticiliği*, Pegem Yayınları, Ankara.
- AÇIKALIN, A., TURAN, S. (2015), *Okullarda Etkili İletişim*, Pegem Akademi, Ankara.
- ADA, Ş. vd. (2015). "Okul Yöneticilerinin İletişim Becerilerine İlişkin Yönetici ve Öğretmenlerin Algılama Düzeyleri (Erzurum İli Örneği)", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, s.101-114.
- AKAY ORHAN, E. A. (2008), "Köy Ve Şehir İlköğretim Okullarında Örgütsel İletişimden Kaynaklanan Çatışmalar Ve Çatışma Yönetme Yaklaşımları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Elazığ.
- ASAR, Ç. (2014), "İlkokul Yöneticilerinin Yeterliliklerine Ve İletişim Becerilerine İlişkin Yönetici Ve Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yüksek lisans tezi, Adana.
- ATİK, L. (2009), "İlköğretim Kurumları Yöneticilerinin İletişim Becerilerinin Toplam Kalite Yönetimine Etkisi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Konya.

- AYDOĞAN, İ., KAŞKAYA, A. (2010), “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin İletişim Becerilerinin Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1, s.1-16.
- BAKER, S. B., SHAW, M. C. (1987), *Improving Counseling Through Primary Prevention*, Merrill, Ohio.
- BAŞARAN, İ. E. (1994), *Eğitim Yönetimi*, Kadioğlu, Ankara.
- BULUT, Y. Y. (1998). “Isparta İli Öğretmen Ve Yöneticilerin İletişim Sorunlarını Algılama Düzeyleri Ve Bu Algılarıyla Bazı Kişisel Değişkenler Arasındaki İlişki”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Isparta.
- BURSALIOĞLU, Z. (2010), *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*, Pegem A., Ankara.
- BURSALIOĞLU, Z. (2011), *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, (16. Basım)*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- CEYHAN, A. A. (2006), “An Investigation of Adjustment Levels of Turkish University Students With Respect to Perceived Communication Skill Levels”, *Social Behaviour and Personality*, 2006, Cilt 3, Sayı 4, s. 367-379.
- ÇELİK, V. (1996), “Örgütsel Gelişme ve Geleceğin Okulu”, *Yeni Türkiye*, 7, s.29-38.
- EGAN, G. (1994), *Psikolojik Danışmaya Giriş*, (Çev. Füsün Akkoyun). Form Ofset, Ankara.
- ERDOĞAN, İ. (2000), *Okul Yönetimi ve Öğretim Liderliği*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- EROĞLU, E., SUNEL, G. (2004). “Yöneticilerin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi ve Penguen Gıda İşletmesinde Bir Uygulama”, *Review of Social, Economic and Business Studies*, Cilt 3, Sayı 4, s. 178-203.
- EROĞLU, E. vd. (2012), *Etkili İletişim*, (Edt: Uğur Demiray), (5. Baskı), Pegem Akademi Yayın, Ankara.
- ERSOY, S. (2006), “İlköğretim okullarında yöneticiler ve öğretmenler arasındaki iletişim sorunları- Van İli örneği”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Van.
- GİZİR, S. (2008), “Örgütsel Değişim Sürecinde Örgüt Kültürü ve Örgütsel Öğrenme”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, s.182-196.
- GÜNGÖR, N. (2011), *İletişime Giriş*, Desen Ofset A.Ş., Ankara.
- GÜRGEN, H. (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, Der Yayınları, İstanbul.
- KARASAR, N. (2005), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın, Ankara.
- KAYA, Z. (2007), *Sınıf Yönetimi*, (Yedinci Basım), Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- KOÇEL, T. (1998), *İşletme Yöneticiliği: Yönetim ve Organizasyonlarda Davranış Klasik-Modern-Çağdaş Yaklaşımlar*, Beta Basım, İstanbul.
- KOÇEL, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- KURT, S. (2015), “Okul Öncesi Eğitim Kurumu Yöneticilerinin İletişim Becerileri”, *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, yüksek lisans tezi, Çanakkale.
- LUND-GLASSMAN, M. E. (1999), “The Study of School Climate, Principals Communication Style, Principals’ Sex and School Level”, *Portland State University*, Unpublished doctoral thesis, Oregon, United States.
- NAMLU, N. (2001), “İlköğretim Okul Yöneticilerinin Ekip Yöneticiliği Özellikleri Ve İletişim Becerilerine Dayalı Çatışma Eğilimleri”, *Anadolu Üniversitesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir.
- OKTAY, M. (1996). *İletişimciler İçin Davranış Bilimlerine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.
- OKUTAN, M. (2003), “Okul Müdürlerinin İdari Davranışları”, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı 157, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/157/okutan.htm (Erişim Tarihi: 13.12.2016).
- ÖNEMLİTÜRK, D. (1997), “Lise Yöneticilerinin Kendini Gerçekleştirme ve Empati Düzeyleri”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli.
- PRADHAN, N. CROPRA, N. (2008), *Communication Skills for Educational Managers*, Book Enclave, India.
- ROBBINS, S. P. (2003). *Essentials of Organisational Behaviour* (Seventh Edition), Prentice Hall, New Jersey.
- RUSU, C. (2010), "Theoretical and Methodological Aspects on Organisational Communication in Higher Education". *Quality Management in Higher Education*, 2, s.243- 246.

- SABUNCUOĞLU Z., TÜZ M. (2005), *Örgütsel Psikoloj*, Ezgi Yayınevi, Bursa.
- SCHULTZ, J. F. (1999), “Conflict Styles of Public Elementary School Principals in Two Michigan Countries”, *Wayne State University*, Unpublished doctoral thesis, Michigan.
- SENGE, P.M. (1994). *The Fifth Discipline*, Bantam Doubleday Dell, NY
- SIMON, H. A. (1957), *Administrative Behavior*, (Second Edition), Macmillan, New York.
- STEWART, C, MARTIN, K, TYRONE, P. (2005). *Managing and Organisation*. SAGE Publication, London.
- ŞAHİN, A. (2007), “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Kişiler Arası İletişim Becerileri Ve Çatışma Yönetimi Stratejileri Arasındaki İlişki”, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Antalya.
- ŞANLI, Ö. (2009), “İlköğretim Okul Yöneticilerinin Pozitif Yönetim Yaklaşımlarının Öğrenci Başarısına Etkisi (Malatya İli Örneği)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Elazığ.
- TEK, İ. (2008), “Okul Yöneticilerinin İletişim Becerisi ile Çatışmayı Yönetme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul Kadıköy İlçesi Örneği)”, *Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yüksek lisans tezi, İstanbul.
- TULUNAY ATEŞ, Ö. (2005), “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yöneticilerin Öğretmenlerle İletişim Tarzları”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale.
- TUTAR, H., YILMAZ, M.K., ERDÖNMEZ, C. (2004), *Genel ve Teknik İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

EGE'NİN İKİ YAKASINDA YAY SESLERİ¹Doç. Dr. Gözde Çolakoğlu SARI²

Özet

Tarih süzgecinden geçerek kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel öğelerden olan, müzik yapmak amacıyla kullanılan ve ses çıkaran nesnelere şeklinde tarif edilebilen çalgılar, toplumların kültürel varlıklarını ayakta tutan temel direklerdendir. Bu temsili özellikleri onların farklı kültür ve coğrafyalarda, farklı işlevlerle çalınmasına sebep olmuştur. Çalındıkları toplumlara özgü özellikleri kendi kimliklerine yerleştirdikleri için; pek çok ülke, bölge ve yöreyle özdeşleşmiş ve bölgesel ve yöresel özellikleri üzerlerinde taşıyor hale gelmişlerdir. Bu özellikler bağlamında; tellere turnak teması suretiyle çalınan ve armudî biçime sahip yaylı çalgı incelendiğinde; aynı çalgı tipinin farklı kimlik, işlev ve özelliklerle Ege'nin iki yakasında icra edildiği görülmektedir. Ege Denizindeki Yunanistan adalarından Atina ve Selanik'e, İstanbul'dan İzmir, Fethiye, Antalya ve Burdur'a kadar geniş bir coğrafyada çalınan çalgı; bölgesine göre kâh *lyra*, kâh *kemençe*, kâh *Yörük kemanesi* olur. Bölge genişletilecek olunursa, Ege Denizi'nin paralelinde Akdeniz'e kavuşan Adriyatik'e kıyısı olan Hırvatistan'ın Dubrovnik şehrinde *lyrica* olarak görülen çalgı, Bulgaristan'da *gadulka*, Türkiye'nin Batı Karadeniz bölgesinde ise *turnak kemane* adını alır. Bu makalede köklü bir tarihe ve geniş bir coğrafi konuma sahip olan söz konusu çalgının, Ege'nin iki yakasında icra edilen versiyonları karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Çalgılar iş gördükleri müzik türleri, tarihi ve coğrafi yakınlıkları ve ortak bir mirasa sahip olmalarının getirdiği sonuçlar bağlamında araştırılacak, ses renkleri, yapıları, icra tarzları ve aralarındaki etkileşimler irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kemençe, Lyra, Çalgı, Ege Denizi

SOUND OF THE BOW IN BOTH SIDES OF AEGEAN

343

Abstract

Instruments, which have been transferred from generation to generation, are fundamental pillars that keep the cultural existence of societies alive. They gain different identities in different cultural regions with symbolical characteristics. Therefore, the identities of instruments take shape according to the society in which they exist and this existence should be investigated within each region and locality. In this context, the pear shaped fiddle, played by fingernail contact, has been played on both sides of Aegean Sea with different identities and special features. The pear shaped fiddle has been used in geographic regions as wide as Greek islands in Aegean Sea, Athens and Thessalonica, Istanbul and Anatolia (İzmir, Fethiye, Antalya and Burdur). The instrument has been named with respect to its regions as the *lyra*, the *kemenche* or the *Yörük Kemane*. Moreover, it has been called under the name of the *lijerica* in Croatia, under the name of the *gadulka* in Bulgaria and under the name of the *turnak kemane* in North Western Anatolia. These instruments gain performing qualities and social identities according to their regions and the types of music they performed. The object of this study is to analyze the aforementioned instruments within the different societies as well in different musical styles with their functions and identities in these styles. The musical genres, in which the instrument is used, are examined respectively as art music and folk music, which is the basic distinction in the history of societies, though conceptually highly controversial. These two genres are two main aspects of a whole and the fact that a nation had court music and folk music cultures in the course of history, led these cultures to perform the same musical understanding with different forms and instruments. In this context, while the rebec, the ancestor of the aforementioned instrument, was an instrument of church and art music or court music, the *kemenche*, played in *kaba saz* ensembles, the *gadulka*, the *lyra*, the *turnak kemane* and the *yörük kemanesi* have all been folk music instruments. İstanbul *kemenche* is also played in Turkish makam music, popular music, orchestral music, moreover jazz music nowadays. In this paper, only the instruments, played in sides of Aegean Sea, will be examined in context of social identity theory.

Keywords: Kemençe, Lyra, Musical Instrument, Aegean Sea

Özgün Araştırma / Original Article

¹ The article is the extension of the paper presented at the Second International Scientific Research Congress on Humanities and Social Sciences in April in 2017.

² Sorumlu yazar/Corresponding author, İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye, gozde.colakoglu@gmail.com

Instruments, which have been transferred from generation to generation, are fundamental pillars that keep the cultural existence of societies alive. They gain different identities in different cultural regions with symbolical characteristics. Therefore, the identities of instruments take shape according to the society in which they exist and this existence should be investigated within each region and locality.

In this context, the pear shaped fiddle, played by fingernail contact, has been played on both sides of Aegean Sea with different identities and special features. The pear shaped fiddle has been used in geographic regions as wide as Greek islands in Aegean Sea, Athens and Thessalonica, Istanbul and Anatolia (İzmir, Fethiye, Antalya and Burdur). The instrument has been named with respect to its regions as the *lyra*, the *kemenche* or the *Yörüük Kemane*. Moreover, it has been called under the name of the *lijerica* in Croatia, under the name of the *gadulka* in Bulgaria and under the name of the *turnak kemane* in North Western Anatolia.

These instruments gain performing qualities and social identities according to their regions and the types of music they performed. The object of this study is to analyze the aforementioned instruments within the different societies as well in different musical styles with their functions and identities in these styles. The musical genres, in which the instrument is used, are examined respectively as art music and folk music, which is the basic distinction in the history of societies, though conceptually highly controversial. These two genres are two main aspects of a whole and the fact that a nation had court music and folk music cultures in the course of history, led these cultures to perform the same musical understanding with different forms and instruments. In this context, while the rebec, the ancestor of the aforementioned instrument, was an instrument of church and art music or court music, the *kemenche*, played in *kaba saz* ensembles, the *gadulka*, the *lyra*, the *turnak kemane* and the *yörüük kemesesi* have all been folk music instruments. İstanbul *kemenche* is also played in Turkish makam music, popular music, orchestral music, moreover jazz music nowadays. In this paper, only the instruments, played in sides of Aegean Sea, will be examined in context of social identity theory.

According to this theory, two important aspects of this identity are, the personal identity, which an individual acquires by birth, distinguishes him/her from the others and is defined by personal traits; and the social identity, which is formed when an individual is connected to a specific group and to membership of that group. Personal identity is defined as the pear shape and playing by contact of fingernails to the strings of the instrument that is analyzed in this dissertation; whereas *social* identity is attributed to that an instrument acquires a belonging according to the society in which it is played. According to the theory, when distinctive group membership is not in the foreground, social interaction is formed by personal identity. On the other hand, when distinctive group membership is in the foreground, individuals perceive themselves and others, not as individuals, but as an order of distinctive traits according to their categories and form a common identity. Likewise, the tendency of individuals to classify themselves and others into social categories, such as nationality, religion, ethnic origin, gender, age, profession and organizational membership, is considered within the framework of social identity theory. In this respect, our instrument, which is pear shaped and played by contact of fingernails to the strings, after it melted in a society and music, acquires that identity and melts in social identity pot, like medieval art music identity, church music identity, Greek, Bulgarian, Anatolian folk music identity, Turkish music identity of the instrument.

Lyra (Lyrica – Lijerica)

The lyra is an instrument played as accompaniment to dance, especially in Crete and nearby islands, Thrace, Macedonia in Greece, Southern Italy and Croatia and has become the most important representative element of these regions.

It mentioned above that usage of lyra which means an instrument played with string name in 10th century by Persian İbn Kurdadhbih dedicated to Abbasid Khalif Al-mutemid (870-892) in an article about Byzantine instruments and indicate of the *lyra* among the Byzantine instruments is an important determination (Farmer, 1925: 299). From this writing up to today, many Byzantine and post-Byzantine iconographic and literate sources witnessed the existence of the *lyra* instrument and pear shaped stringed instrument were used under the name of the *lyra dicta* in Byzantine Istanbul before called in Europe as *rebec*.

The *lyra* is played in Crete, Kassos and Karpathos islands of Greek, and Thrace and Macedonia regions today. It is also known that *lyra* is used in Italy (southern Italy-Calabria) which dominated in the Dodecanese islands for 36 years including Kassos and Karpathos islands and Croatia (Adriatic-

Dubrovnik), as the mentioned regions investigated it is determined that the functionality and identity of lyra changes.

This change rebounds the name of instrument too and *lyra* is called with the name of period played. In Cretan it is called *lyra kritiki* / *Cretean lyra*, Halki island *Halkitiki lyra* / *lyra of Halkitiki*, Kassos island *Kassiotikilyra* / *lyra of Kassos*, Ikaria island *Ikariyotiki lyra* or *lyra tis Ikariyas* / *lyra of Ikaria*, Drama *Dramini lyra* / *lyra of Drama*, Tray Thrakytotiki *lyra* / *Thracian lyra*, Karpathos island *Karpathiyotiki lyra* / *lyra of Carpatos*, Bulgaria *Vulgariki lyra* (*gadulka*), Southern Italy *lyra tis Notias Italiyas* / *Calabrian Lyra*, Croatia and Adriatic beaches *lyritsa* (*Yugoslaviki lyra*). it also is knowing the kemenche played in İstanbul is called *Politiki lyra* namely *Polis lyra*. Polis means city here and derived from the name of Constantinople which means city of Byzantine imperator Constantine (Figure 1).

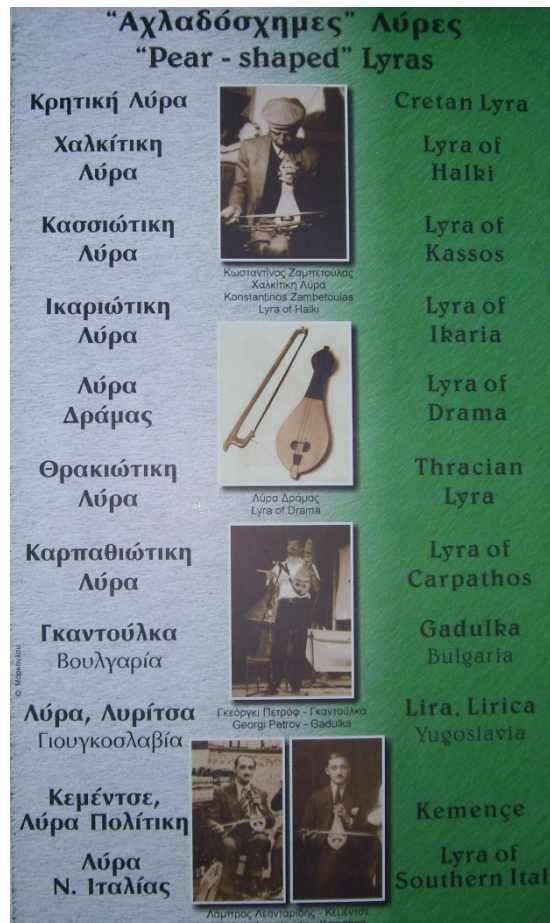

Figure 1: Poster from *Labyrinth Musical Museum* in Crete (Çolakoğlu Sarı, Personal Archive)

Lyra in Crete

The island of Crete, located where Aegean and Mediterranean seas meet, has been “both close enough to encounter the influences and far enough to prevent the invasions” of the neighboring countries throughout the history (Mansel, 1988: 5). The elements, which have become traditional and later national symbols of the island being in interaction with and home to so many civilizations since the ancient times, have not changed for centuries.

It is inevitable to be the influence of Byzantine, Venetian and Turkish culture on the island, which is one of the regions with a rich musical tradition of Greece. For example, many sources giving information about the history of Crete music are attributed to ‘Byzantine music culture’ for ‘Crete Music:

“Our Byzantine music has already completed a cycle of 1000 years and, during its course, it has left its indelible mark on composers from Russia to Egypt... The origin of Cretan songs reflects the manners and customs of antiquity, Byzantine music and the musical systems of the peoples of the East” (Markopoulos, 1994: 4).

Crete is one of the few Greek regions that still nourishes a rich and robust musical tradition. Its tradition evolved from classical antiquity to modern times, having gone through such historic events on the island as the Byzantine influence, the Venetian domination and Turkish Occupation. After the fall of Constantinople, a significant number of eminent teachers of church music, eg Manouil Chrissafis, Acacios Chalkiadopoulos, and others, took refuge to Crete, where they established schools and taught Byzantine Music. Thus, from mid-16th to mid-17th century new composers appear, e.g. the Episkopouli Brothers, Kosmas Varanis, Dimitrios Damia, and others. (Amarianakis, 1994: 18–19). William James (1842–1910), the American thinker and psychologist, emphasizes the social identity model, which is based on that an individual has social identities as much as images in his/her mind about him/herself and that a feeling of belonging takes shape after his/her identity by birth, through interaction with environment. The instrument, in order to exist in a different society, has interacted with that society and, as a result of this interaction, has acquired a different identity/identities. As it is in this model, many elements that existed from the history of the island of Crete until the present day came to bring the people under an identity. It is not wrong to say that a few of these elements are Byzantine music influences, the Byzantine lyre and instruments moved to Crete, and the types of melodies and dances accompanied by them in the island. In this context, the unique musical genres, instrumental melodies and songs of the four administrative provinces of the island have been a way in unifying in a social sense, preserving their existence throughout history.

The *lyra* is an important instrument for accompaniment to vocal music and dance. *Rizitika songs of Western Crete* are a unique class of Greek folk songs which is an amalgam of all types of folk songs from all regions of Greece, excepting *kleftika* songs. The ‘acritic’ (heroic) elements, which are evident in a significant number of these songs, indicate their Byzantine origin. The realistic elements of others, however, indicate Venetian influences. Moreover, *lyra* plays a key role in *mantinada* songs, music of the folk dances of Aegean Islands. Many village singers can sing what seems like an endless stream of couplets from the *Erotokritos*, penned in the 1600s by the Cretan poet Kornaros in Crete. They are also adept at improvising new rhyming couplets, known in western and central Crete as *mantinadhes*, and in the east as *kondylies* (Amarianakis, 1994: 20, Garland, 2000, 8: 1046).

I ascertained in my fieldwork in June 2007 that; music and dances are the threads that have fashioned the fabric of Cretan society since ancient times. Dances provide the most authentic evidence of the continuity of Crete’s popular tradition and rhythm. Cretans may dance for hours at most social events; weddings, christenings, festivities, celebrations, etc. There are 5 clearly distinct types of dances in Crete. However, there are more, but of local significance. *Syrtos*, *Kastrinos Pidichtos*, *Siganos Pantozalis*, *Girigoros Pentozalis*, *Sousta*. *Syrtos* are popular in Rethymnon and Chania, *Kastrinos Pidichtos*, *Sousta*, *Siganos Pantozalis* and *Girigoros Pentozalis* are popular in all Crete. The *lyra* is an important instrument in these types of music and dance, in various social activities, wedding ceremonies and festivals. Moreover, it is an indispensable element of instrumental music.

According to Dawe, master on music of Crete and Mediterranean, the *lyra* is a musical instrument that appeared to have tremendous symbolic power and significance in Crete: “I believed it crucial to gain an understanding of Cretan *lyra* music as product not just of celebration events but also of a local music industry and the media...*Lyra* music takes its meaning not from sound alone but also from the use of words and images, and the ways in which music, poetry, and the presentation of the body coalesce or find intertextual expression not just in performance but also promotional materials” (Dawe, 2007: 4-5).

The *lyra*, the *lute* composes a trigon with *dance* or *dancer*, which takes the foremost place in the representation of the island among the traditional, cultural and national elements. Dawe gave some examples that advertising poster of *lyra* and *lyra* player on tree hollows, busses, offices craftsmen and dealer, road sings. As Dawe asserted; I discovered the representative, cultural and musical trigon of the island which spreads on a large and rich spectrum in the sense of people living on it when I went to Crete with the aim of research in 2007. The huge posters of advertisement and concerts of dancer which dance together with the *lyra* and the *lute* manufacturers from main streets to side-streets, and ornaments on tree hollows in more local areas enabled my research to develop as a historical archive and documentation study as well (Dawe, 2007: 6) (Figure 2). The trigon aforesaid has taken the role of semiological element which expresses the traditional Cretan soul among people and in tourism sector. Using the motives of these trigon which is the symbol of Cretan culture in daily and touristic stuffs made it important for the science of semiology. According to theory which is developed in 1930’s by American pragmatist philosopher Charles S. Peirce and Swiss philologist Ferdinand de Saussure and which means the science

of indicators in Greek and which observes what the indicators/signs are, what do they signify and what are the rules that manage them; the *lyra*, the *lute* and *dancer trigon* have been an important indicator/symbol which expressed the island.

Figure 2: Posters of a Lyra Player on tree and bus (Dawe, 2007: 6)

The pictures seen below prove that the instrument does its share of duty today. Cretan maps on a lighter and cup bought from a souvenir shop in 2005 and 2007 from Dedalu Street in the capital city of Crete; Herakliyon the *lyra*, the *lute* and *dancer* motives on the maps and the Greek map seen on the music box which is shaped in *lyra* expose the function and position of the trigon in the representation of the island. (Figure 3).

Figure 3: A music box bought from Dedalu Street in Iraklion in Crete from a touristic shop in July 2007 (Çolakoğlu Sarı, Personal Archive)

Playing Technique and Other Specialties

When the player is seated, the lyra is usually played resting on his left thigh or between his two legs. When the player is walking, he rests his instruments against his chest. Sometimes the walking player would rest lyra upon broad belt. The smaller lyra is called as *lyraki* and the bigger *lyra* is called as *thunderlyra*. Traditional lyra has 3 strings and tuned perfect fifths. A-D-A. The melody is generally played on the first and second stings of the lyra. The last strings are rarely used for the melody, it is played for harmonic and rhythmical accompaniment (Annoyanakis, 1991, 262-263) Moreover suspended

from the curved wooden section of the bow were hung several small pellets-bells, the *yerakokoudhouna* of the *lyrarokoudhouna*. With the movement of the bow, the bells were made to sound, thus providing rhythmical accompaniment to the melody played on the *lyra* (Annoyanakis, 1991: 262).

The *viololyra* first appeared in 1920 and remained popular until late 1940's, mainly in western and eastern Crete. This type of *lyra* had a lot in common with the violin and a lot of violin features owing to European influences on the island (head, pegs and soundboard). Tuning was G-D-A.

After this violin shaped the *lyra*, the modern *lyra* evolved from the *pear shaped lyra* (*traditional lyra*) and has been the most popular stringed instrument in Crete since 1950. Today the *modern lyra* is the trade mark for Cretan music. Tuning is G-D-A (Figure 4).

Figure 4: Modern Lyra from Crete (Çolakoğlu Sarı, Personal Archive)

Moreover, Ross Daly has created a new style *lyra* with 20-22 sympathetic strings. Daly founded *Labyrinth Musical Centre and Museum* in 1982 in Houdetsi in Heraklion. He has been teaching in this school traditional, modern *lyra* and his own designed *lyra* together. He resembled it to Sarangi, an Indian musical instrument, because of many sympathetic strings. Its tuning is G-D-A like modern *lyra* and sympathetic strings can tune to different frequencies depending on musical composition (Annoyanakis, 1991: 259-265) (Figure 5).

348

Figure 5: Lyra made by Ross Daly (Çolakoğlu Sarı, Personal Archive)

Lyra in Dodecanese

Dodeca means 12 and *nesos* means islands in Greek. This term transported to the other western languages (Taşkıran, 1996; 6). Dodecanese, is a group larger plus 150 smaller Greek Islands in the Aegean Sea. They have a rich and similar history, and many of even the smallest inhabited islands boast dozens of Byzantine churches and medieval castles.

It is possible to see the reflection of the cultural and musical heritage of Byzantium in the twelve islands just as it is in Crete. The most prominent of the instruments played here are the lavas played by the pianist, the violin played by the bow, and the tsambouna, that is a wind instrument. As a result of the field study, it was determined that Lyran was accepted as a traditional and representative instrument in Kassos and Karpathos. Although the violin is played in other islands, it is not known to exist in these two islands, it is known that lyran is played in Halki (Chalki) island (Daly, 2007, *The Hellenic Music Archives*, 1998: 23).

Kassos and Karpathos are two of the twelve islands closest to Crete geographically in the group of Twelve Islands. In a nautical book published in England in the nineteenth century, it was stated that the whole of the population was Greek (Taylor, 1970, 4: 310-313) and the stolen of lyran in these two islands is not a coincidence. In Kassos and Karpathos, a rich musical tradition spread over centuries, the influence of Crete is historically great in Byzantine and geographical terms. As a result; The Greek Cypriot population, geographical location and Byzantine influence were common features connecting these isles with Crete. For this reason, the musical genres, dances and instruments in Kassos and Karpathos are almost identical to the island of Crete. Weddings and festivals in Kassos are the most important reasons for playing music. For example, the lyra festivals, which are held in September every year and belong to lyra performers of various age groups from nearby islands, have musical integration. Lyra and lavas are used in the performances of the mantras and traditional songs of the Kassos people in the name of Crete. Nowadays, among these instruments, the guitar has taken its place.

Figure 6 shows the picture of Nikolaki Veziropulos, who had an important place among the lyra performers in Kashot in the early 20th century. (*The Hellenic Music Archives*, 1998: 78)

Figure 6: Nikolaki Veziropulos from Kassos, 1920 (Çolakoğlu Sarı, Personal Archive)

In Karpathos, which has an agricultural economy as the largest of the Twelve Islands, island culture and traditional features are shaped around the Olimpos (Olympos) mountain in the north. The houses of sailors and tradesmen stratified as a social structure in the foothills of the mountain, and Olympos mountain village is famous for the festivals made in the summer. The second profession of the people living here is music (Garland, 2000, 8: 1015).

The three main instruments of Karpathos are lyra, lava and tsambouna, seen in figure 7 and played by local artists. Here, although a version of Lyran that is very similar to Cyrillic lyras is played, the modern lyra/Cretan lyric, which was accepted in Crete in the 1950s and in Kassos since the 1970s, has not been as popular as Kassos. The songs called grecokoudouna, which is inserted on the broadcast, are still used for rhythmic accompaniment.

In Karpathos, lyra is played in mantino songs and southeastern dances such as those in Crete and Kassos, at taverns called kafeneino, festivals, weddings and cultural ceremonies. In Figure 8, the period President Karolos Papoulias met with lyra music as a symbol during the visit to Olympos on June 5, 2007, also expresses the position of being annihilated in the island. According to Stokes, in specific societies music and dance are the sole means which make a vast community to perceive themselves as a community (Stokes, 1994: 12). This profile is current in the people of Crete, Kassos, Karp athos and etc.

Figure 7: Local performers from a kafeino nearby Olimpos Mountain
(The Hellenic Music Archives, 1998: 75)

Figure 8: A picture Karolos Papoulias visiting Olimpos³

Lyra in Macedonia and Thrace

Macedonia and Thrace both refer to a geographical region as well as administrative structure. The general geography known as Macedonia covers a small part of Greece, Macedonia, Bulgaria, Albania and Serbia, and its name is taken from the Kingdom of Macedonia (Hammond, 1972: 3). In this section, the Macedonian term refers to "Greece Macedonia" located in the north and north-east of Greece. The term of Thrace refers to a broad geographical region in Southeast Europe, as it is in Macedonia, and includes the territories of southern Bulgaria, northeastern Greece and Europe. With the term of Thrace, it is expressed "Greek Thrace," located in the north-east of Greece. In Macedonia and Thrace regions, the fact that Lyran is a locally remained instrument reduces recorded information and documentation.

During the period from end of World War I to the beginning of the World War II and called as inter-bellum, Lyran was executed under the accompaniment of arches on which the bells were attached and lutes (Annoyanakis, 1991: 263). As a result of field study in the region in July 2007, lyra performers and producers were found in the rural areas of Thessaloniki and Drama cities, but the lyra tradition lost importance in the region. The instrument is now performed in the Anastenaria rituals of the time of paganism (polytheism) (Tomkinson, 2003: 143) and Agia Eleni of Serez, Langadas of Thessalonica, Meliki of Imathia, and Drama in the Mavrolefki towns with drum (daouli). A short video image of this rite performed on hot coal every year on May 21-23 was recorded by Magrini. In this image, it is understood that the woman dancing on the coal was accompanied by two lyre and a drum (Magrini, 1998, 3: 6).

It is natural that they should have a musical heritage intertwined in terms of geographical and historical features of Greece Thrace and Greece Macedonia and until the Second World War, traditional orchestral performers such as lyra, floyera, zurna (zurna) were used in the urban areas of Meriç (Liavas,

³ <https://www.youtube.com/watch?v=SdcERqv4XI> (10.07.2015).

1999: 252). However, in a field study conducted in 1997 by taking the center of Meriç, lyra instrument was not encountered in folk dances accompanied by ballet, floyera, clarinet, violin, lavender, accordion, zurna, drums and fame in taverns (Liavas, 1999: 249). Today this tradition continues in the town of Langadas of Thessaloniki, in the cities of Serez and Drama (Liavas, 1999: 265). As a general conclusion about the region; Lyra is locally identified in Macedonia and Thrace.

As a general conclusion about the region; Lyra is locally identified in Macedonia and Thrace. Unlike the Crete or the Twelve Islands, the small amount of historical documents available can be attributed to the fact that the revolt is particularly stolen in these areas and can not enter the city life. Lyra did not have a semiological role in Crete, Kassos and Karpathos, and by not included in the city music culture, it has been played with the identity of a town and village instrument. The modern lyra seen in Crete and the islands has not been practiced in Macedonia and Thrace. This can be attributed to the insistence of the regions on 'local lyra' identity, social and economic conditions and the demands of city music.

Lyra in Adriatic and The Southern Italy

It is possible to mix the traditional characteristics of the societies in some situations such as the closeness of geographical location, the possibility of a society, taking a society under dominance by another society and having a common population. In social identity model of Gramsci, an Italian philosopher (1891-1937), it states that social, cultural and economic relations emerge the conjuncture of the past and every present situation is not only the synthesis of existing relations as stated that a synthesis of the history of these relations Gramsci, 1988; 326), the stolen lyran in the southern part of Italy (Calabria, Campania and Puglia), which is close to the Greek islands under the rule of the Twelve Islands between 1911 and 1947, is also a conjuncture of social and cultural relations in history. The same is true for Croatia; the concert poster in which the lyra instruments belonging to the aforementioned districts were recorded from the Labyrinth Musical Museum in Crete and presented in figure 1.

We can see lyra instrument as lyrice/lijerica/lyritsa in the Adriatic Sea, especially on the Dalmatian coast that is in a very close geographical location to the Aegean Sea coast by sea. The instrument is performed in Dubrovnik on the Adriatic/Dalmatian coast of Croatia, which declared its independence from the rule of Yugoslavia in 1991 (Baines, 1992: 190). Especially the southern coasts of the Adriatic is one of the regions where the dance has reputation as the most important form of performance and the unique instrument that accompanies the dance of *lindo* that is among the traditional dances in Dalmatian (Garland, 2000, 8: 960). In the banner shown in Figure 1, the instrument stated as yrica, lijerica, lyritsa is shown to belong to Yugoslavia and the sample views of the *lindo* dance and lijerian are given in figure 9.

Figure 9a: Pictures from dance of *lindo* (Divic, Personal Archive)

Figure 9b: *Lijerica* performers from *lindo* dance (Divic, Personal Archive)

Tırnak Kemane in Soutwestern Anatolia

Tırnak Kemane and Yörük Kemane belongs to same family like the *lyra*, the *lyrica*, the *lijerica* and İstanbul Kemenche. In Turkey *tırnak kemane* (figure 10) that is played in Northwestern Anatolia, Kastamonu, Zonguldak and Bartın becomes a representative of the area. This instrument is the great form of the *İstanbul kemençe* and show similar features in terms of technique, form and music type performed with the Greek islands and *lyra* of Crete. The other form of this instrument in Southwestern Anatolia especially Teke Yöresi, is Yörük Kemane.

Figure 10: Tırnak Kemane from Şenpazar in Kastamonu (Çolakoğlu Sarı, Personal Archive)

The whole of Burdur province, Western part of Antalya, Fethiye district of Muğla, Acıpayam and Çameli districts of Denizli, Dinar district of Afyon, west of Isparta and Taurus mountains are called as 'Teke Region'. The name of the area was taken from Teke Turkmen tribe who migrated here when the territory of the region was taken by the Anatolian Seljuks (Atabeyli, 1940: 213). Many Turkmen tribes settled along with the Malazgirt war, which had experienced the dominance of Roman and Byzantine throughout history, and while these tribes were migrating, they brought traditions and customs, that is, their cultures together. For this reason, the Teke land, besides Aegean and Mediterranean cultures, was fed by Turkoman cult which migrated beyond the Caspian, accustomed to life as a prosperous, and

descended from the Turkish language. The word symbolizes the nomadic society and Turkmen tribes living in the arctic-crooked life who spend summer in plateaus, autumn in the autumnal landscapes and winter in the winter caves (the wide plains near the sea). The nomadic tradition, which continues to decline until 1990s, is now disappearing. (Seyirci, 2000: 3).

The disappearance of the nomadic cultures over time has caused to drop the prosperity of nomadic instruments in vigorously. It can be determined as the result of the sources and field studies that some instruments such as drums, davulbaz, def, darbuka, kaval, zurna, whistle, saz, cura, kemen, hegit and Yoruk violin bow that belonged to nomadic tribes in the region and they are no longer in demand in the nomadic kemane today (Yalgin, 1940: 3; Eren and Seyirci, 1987: 113,119; Salman, 2005: 3; Salman, 2008).

During his survey, Seyirci encountered with a performer playing a whistle in Esenyurt village of Korkuteli district of Antalya and a violin bow performed named Murat Demirci who was born in 1908 and who was a coffee maker (Figure 11). During the interviews made with Demirci and the notables of the district, it has been reported that the sound of whistles and violin bow voices used to come from the Toros mountains in the past and that these voices are now inaudible and that even today the tribal children can enjoy these instruments only in the museums. Of these source people, Musa Bartal and Ibrahim Şahin, famous violin bow builders who were around 70 years old when the field survey was conducted and now who are not alive stated that they did not train apprentices because they did not have any desire (Eren and Spectator, 1987: 110).

Figure 11 : Murat Demirci (Eren ve Seyirci, 1987 : 120)

As a result of the obtained historical documents and field studies, it has been determined that the artists and producers of the villages of Burdur in Kemer district of Akduri and Aziziye villages of central district have been found until recently, but these people are very old. The famous German ethnomusicologist Kurt Reinhart came across a musician from Karahacıllı Yörük in Antalya during his field study in 1973. The performer took his violin bow in a countryside on top of the high mountains and told him that until 1940s the violin bow was a very used instrument. The performers sang the shepherd's tunes, the wedding and game airs and two camel songs. Reinhart made the statement that these songs were lithification and love songs, that the performer responded to the words of the girl with the violin, and it was like a song without words. (Reinhard, 2007: 79).

Figure 12: Bayram Salman and his kemane (Çolakoğlu Sarı, Personal Archive)

Musa Güleç, who was born in the village of Aziziye in 1925 and died on the recent years and who was the unique violin bow maker in the region mentioned about Yurok Violin Bow performers named Mehmet Candan, Hasan Kozak, Musa Ölmez and Mehmet Bozca and stated that he was the last representative to play this instrument. The names given by Bayram Salman (Figure 12), who was born in 1959 in Fethiye district of Muğla, and who learned how to play violin bow from his father Salih Salman when he was 9 years old, and who has been performing pumpkin and Yurok violin bow and worked as a singer in İzmir Radio since 21 years, gave the names of Konyalı Mehmet, Mustafa Bıçakçı, Yusuf Durmaz, Kilimci Mehmet, Ömer Aydilek and Cemal Bıçakçı (Salman, 2005: 3, Salman, 2008, Emnalar, 1998: 74). The picture of Himmet Aldemir, seen in Figure 13, who plays Yurok violin bow in the village of Akduri of Kemer district of Burdur province, and the picture of Musa Güleç, who made and played a violin in the village of Aziziye of Burdur in the field study carried out by Music Culture Research and Application Center, Süleyman Demirel University on March 6th, 2006 shown in figure 13 and 14 was recorded in the field study of the same center on August 30th, 2006.

Figure 13: Musa Güleç and his kemane

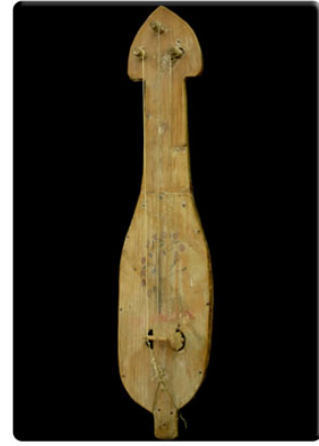

Figure 14: Himmet Aldemir and his kemane (Süleyman Demirel University, Achieve of Music Culture Research and Application Center)

Conclusion

The lyra is a dance accompanying instrument, especially in Crete as well as nearby islands and has become the most important representative element of these regions. Likewise, the kemenche, also used in dance accompaniment in the “kaba saz” ensembles of 19th century Ottoman Istanbul, changed into an instrument of art music at the turn of the century. The yörük kemanesi, played in Teke region, as the symbol of a nomadic society, has a nomadic identity. There are a few instruments belongs this family, gadulka, tirnak kemane etc. Because their region isn’t near the Aegean Coast, we didn’t mention them. For example, the gadulka was an instrument of entertainment and wedding music in villages and towns, it began to appear in the Bulgarian symphonic folk music orchestras since 1950s and in world music since 1980s. There is evidence that it is even played by street musicians. Around the turn of the century the tirnak kemane started to take its place among music ensembles in addition to the already existing instruments davul and zurna together with dancing (koçek).

This multifaceted functionality of the instrument produces different identities of all the instruments in the world, causing them to take shape according to societies, regions, and musical styles. According to the social identity theory, an individual identity is the identity, which separates an individual from other individuals in their environment and is determined with truly individual traits and characteristics; whereas the social identity a person has, along with the individual identity, develops with the engagement in a specific group and membership of that group. In this context, the pear shaped instrument, being played by fingernail contact with the strings, attains that identity after assimilation within the society and its musical development. Examples of this situation are medieval art music identity, church music identity, Greek, Bulgarian, Anatolian folk music identity, Turkish music identity of the instrument.

In this paper, we ascertained that the common tradition, social and cultural life between the two coast of Aegean Sea is current for the instruments. Lyra, kemenche, kemane etc is belongs the people of Aegean and Anatolian.

In this sense, instruments might be played in different geographical regions under different or similar names and with different or similar functions. Just as an individual is bestowed with an automatic identity at birth but acquires separate social identities during their lifetime, an instrument, regardless of its point of origin, also evolves in accordance and agreement with the region’s geographic, demographic and anthropological advancements. All in all, an instrument, just like a child, belongs where it is nurtured to develop.

REFERENCES

- Amrianakis, Georges (1994), *The Musical Tradition of Crete*, *Cretan Musical Tradition The Masters*, 17–22, Aerakis Cretan Musical Shop, Crete.
- Annoyanakis, Fivos (1991), “Greek Popular Musical Instruments”, Melisa Publishing House, Greece.
- Atabeyli, Naci Kum (1940), *Teke (Antalya) Yürükleri Hakkında Notlar*, Maarif Matbaası, İstanbul.

- Baines, Antony (1992). *The Oxford Companion to Musical Instruments*, Oxford University Press, London.
- Çolakoğlu Sarı, Gözde (2007), Personal Archive.
- Daly, Ross (2007), Personal reportage, Herakliyon, Crete (July).
- Danforth, Loring (1991), “The Resolution of Conflict through Song in Greek Ritual Therapy”, *Gender and Kinship in modern Greece*, 98–113, Princeton University Press, Princeton.
- Dawe, Kevin (2007), Music and Musicians in Crete, The Scarecrow Press, England.
- Divic, Joseph. (2007), Personal Archive.
- Emnalar, Atınç, (1998), *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı*, Ege Universit Press, İzmir.
- Farmer, Henry George, (1925), Byzantine Musical Instruments in the Ninth Century, *Journal of the Royal Asiatic Society*, April, 299–304.
- Gramsci, Antonio, (1988), *Notes for an Introduce on and Approach to the Study of Philosophy and History of Culture*, ed. David Forgacs, Lawrence Wishart, Londra.
- Hammond, Nicholas Geoffrey Lempriere, (1972). *A History of Macedonia*, Clarendon Press, Oxford.
- Liavas, Lambros, (1999), “The Musical Instruments of Evros: Tradition and Modernity”, *Music of Thrace: An Interdisciplinary Approach: Evros*, 249–318, Co-ordination: Droulia & Liavas, Friends of Music Society, Atina.
- Magrini, Tullia, (1998), “Women's ‘work of pain’ in Christian Mediterranean Europe”, *Journal of Musical Anthropology of the Mediterranean*, 3, 6.
- Mansel, Arif Müfid, (1988), *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Press, Ankara.
- Markopoulos, Yiannis, (1994), Forward, in *Cretan Musical Tradition The Masters*, 4–5, Aerakis Cretan Musical Shop, Crete.
- Reinhard, Kurt and Ursula. (2007), *Türkiye'nin Müziği*, Sun Press, İstanbul.
- Salman, Bayram, (2005), *Tırnak Kemane*, TRT Direciton of İzmir Turkish Folk Music, İzmir.
- Seyirci, Musa, (2000), *Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri*, Derin Press, İstanbul.
- Seyirci, Musa, (2004), *O Güzel İnsanlar, O Güzel Atlar*, Derin Press, İstanbul.
- Seyirci, Musa, Eren, Naci, (1987), “Antalya Yörüklerinin Kullandığı Çalgılar”, *Türk Folkloru Belleten*, 1–2, 109–120.
- Stokes, Martin, (1994), Ethnicity, Identity and Music, in *Ethnicity, Identity and Music*, s. 1-28. ed. Martin Stokes, Berg Publishers, New York.
- Süleyman Demirel University (2007), Archive of Music Culture Research and Application Center.
- Taylor, G. E. (1900), *Mediterranean Pilot 4*, Hydrogrphic Department, Admiralty, London.
- The Garland Encyclopedia of World Music, (2000), “Greece” and “Croatia” 8,
- The Hellenic Music Archives, (1998), *Songs and Dances of Dodecanese*, Athens.
- Taşkıran, Cemalettin, (1996), *Oniki Ada'nın Dünü ve Bugünü*, Genelkurmay Press, Ankara.
- Tomkinson, John, (2003), *Festive Greece*, Anagnosis Books, Athens.
- Yalgın, Ali Rıza, (1940), *Cenupta Türkmen Çalgıları*, Seyhan Press, Adana.
- <https://www.youtube.com/watch?v=SdcERqvf4XI> (10.07.2015).

**YEŞİL AKLAMA KAMPANYALARI VE MEDYA GÜNDEMİNE YANSIMALARI:
VOLKSWAGEN EMİSYON KRİZİNİN AMERİKAN BASININDA SUNUMU¹****Emel KUŞKU ÖZDEMİR², Prof. Dr. Füsün TOPSÜMER³
Prof. Dr. Aylin GÖZTAŞ⁴****Özet**

Kurumsal çevreci pazarlama anlayışı temelinde işletmelerin, ürünlerinin çevresel faydaları konusunda yanlış ve yanıltıcı temsiller sunduğu birçok yeşil aklama krizi ile ortaya çıkmaktadır. Bunlara eklenen bir yenisi de Volkswagen (VW) in yaşadığı emisyon krizidir. Bu araştırma kapsamında uluslararası alanda yeşil aklama skandalı olarak anılan VW' nin yaşadığı sürdürülebilirlik krizinin Amerikan basınındaki yansımalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma Amerika' nın en yüksek tirajlı gazeteleri olarak kabul edilen The Wall Street Journal, USA Today ve The New York Times gazetelerinin online sayfaları üzerinden 17 Eylül 2015 ile 31 Ocak 2016 tarihleri arasında yayınlanmış 265 VW emisyon krizi haberinin incelenmesini kapsamaktadır. Analizin ilk basamağında betimsel analiz yöntemi temelinde, yayınlanan 265 gazete haberinin incelenerek VW krizinin öncesi, anı ve sonrasına yönelik detayların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Analizin ikinci basamağında kriznin bu medya ortamlarında nasıl, hangi içeriklerle ve ne sıklıkla yer aldığı incelenmiş ve medyanın yeşil aklama kampanyalarını algılayış ve sunuş şekli kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Bulgular sonucunda kriznin, sunum içeriği ve haber sayısı bakımından üç dönem üzerinden ele alınması gerektiği ve medyanın VW krizini sunuş ve haberlerine yer verme durumunun dönemlere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Yapılan içerik analizi, VW krizinin Amerikan basınındaki yansımalarının, kriznin anılma şekli, çevresel hasar ve kayıplar, itibar kaybı, kamuoyu tepkisi, itiraf-özür, ekonomik kayıplar ve çözüm-telafi arayışı olmak üzere yedi tema ile açıklanabileceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Gündem Belirleme, Medya Çerçevesi, Yeşil Sosyal Sorumluluk, Yeşil Aklama Krizleri

**GREEN WASHING CAMPAIGNS AND THE REFLECTIONS ON MEDIA AGENDA:
PRESENTATION OF VOLKSWAGEN EMISSION CRISIS ON AMERICAN PRESS****Abstract**

Through many greenwashing crises, it is revealed that companies based on corporate environmental marketing concept are providing false and misleading representations about environmental benefits of their products. Another recent addition to them is the emission crisis of Volkswagen. In the scope of this study, it is aimed to investigate the reflections of the sustainability crisis that Volkswagen has been through, which is considered as a greenwashing scandal, in American press. The study consists of the analysis of the 265 news, published between 17 September 2015 and 31 January 2016, about VW's emission crisis from the online pages of America's highest circulation newspapers; The Wall Street Journal, USA Today, and The New York Times. In the first phase of the analysis, with the aid of the descriptive analysis, it is aimed to bring the details before, during and after the VW crisis to light by investigating the published 265 news. In the second phase of the analysis, it is investigated that how, with which contents and how often the crisis took place in these media environments. Also, the media's perception and way of presentation of greenwashing campaigns were investigated extensively. As a result of the findings, it is confirmed that the crisis should be discussed over three periods in terms of the contents and number of the news; and VW crisis' appearance and presentation in the news by media varies according to the periods. The results of the content analysis revealed that the reflection of the VW crisis in American press can be clarified by 7 themes which are the way how the crisis is considered, environmental damage and loss, loss of reputation, public response, confession-apology, economic loss and search for solution- compensation.

Keywords: Agenda Setting, Media Frames, Green Social Responsibility, Green Washing Crisis

Özgün Araştırma / Original Article

¹Bu makale 20.04.2017-23.04.2017 tarihleri arasında İstanbul/Türkiye' de gerçekleştirilen 2. International Scientific Researches Humanity and Socian Sciences Conference (2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi-İnsan ve Toplum Bilimleri-İBAD-2017) nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding author, Ege Üniversitesi, TÜRKİYE, kuskuemel@gmail.com

³ Ege Üniversitesi, , TÜRKİYE, ftopsumer@hotmail.com

⁴ Ege Üniversitesi, TÜRKİYE, aylingoztas@hotmail.com

GİRİŞ

Bugün işletmeler için tüketiciler nezdinde olumlu imaj ve itibar yaratmak artarak önem kazanmıştır. Pazarda artan marka sayısı ile birlikte rekabet edebilmenin anahtarı olarak yeni bileşenler, işletmelerin üretim ve pazarlama süreçlerine dahil edilmeye başlanmıştır. Özellikle uluslararası çevre endişelerinin arttığı günümüzde, bu bileşenlerin odağı işletmeler için sürdürülebilirlik çabalarına kaymaktadır. Bu bağlamda günümüz rekabetçi işletme ve markalarının pazarlama çabaları sosyal sorumluluk ve çevreye duyarlılık hassasiyetinde yapılandırılmaktadır. Bu çabalardan özellikle de çevreci sosyal sorumluluk kampanyaları, kurumsal halkla ilişkiler çalışmalarının odağına aldığı iletişim çabalarının başında gelmektedir. Bu çalışmalar kapsamında işletmeler her zamankinden daha fazla olarak çevresel tehditleri yok etmek ve mevcut kaynakları korumak adına süreçlerini küresel sürdürülebilirlik hedefleri kapsamında düzenlemektedir.

Ne var ki uluslararası alandaki tüketici ve çevre örgütlerinin baskılarına rağmen, bu çabaların kurumlar için yalnızca itibar kazanmak, imaj güçlendirmek ve daha fazla kar elde edebilmek adına kullanıldığı, yanıltıcı ve gerçek olmayan uygulamalar sureti ile göstermelik anlamda yürütüldüğü de birçok markanın yaşadığı sürdürülebilirlik krizleriyle ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yanıltıcı nitelikteki çevreci sosyal sorumluluk kampanyalarının bir başka örneği olarak Volkswagen' in yaşadığı emisyon krizi de konuyla ilgili yürütülen çalışmalar ile desteklenerek literatürdeki yerini almıştır.

Uluslararası otomobil pazarında otomotiv devlerinden biri olarak anılan VW' nin yürüttüğü “Think Blue” çevreci sosyal sorumluluk kampanyasında belirttiği sürdürülebilirlik değerlerinin yaşadığı emisyon krizi sonucunda gerçeği yansıtmadığının EPA tarafından fark edilmesiyle, şirketin çevreci ilkelere sahip olma iddiasının geçersiz olduğu belirlenmiştir. Şirketin dizel araçlarda normalde belirtilenden 40 kat daha fazla emisyon salınımı gerçekleştirdiğinin belirlenmesi ile şirketin uluslararası alanda marka imajı ve itibarı zarar görmüş, kamuoyunda markaya ve otomobillerine olan güveni azaltmıştır. Şirketin yanıltıcı bir yazılım kullanmak sureti ile emisyon değerlerini bilerek ve isteyerek olduğundan düşük gösterdiğinin ortaya çıkması dünya basınında da geniş yankı uyandırmıştır. Sürdürülebilirlik temelinde üretim gerçekleştirdiğini ve birçok alanda çevreci olduğunu savunan otomobil devini, tüm süreçlerde etik davranışa aykırı üretim ve pazarlama eylemleri içinde bulunduğu iddialarıyla karşı karşıya bırakmıştır (Özdemir ve Topsümer, 2016: 253-254).

Mevcut araştırma uluslararası literatürde (Cue, 2015; Bovens, 2016; Majlath, 2016; Zhang, Veijalainen ve Kotkov, 2016; Rhodes, 2016) bir skandal ve kandırmaca olarak anılan VW' nin yaşadığı emisyon krizinin Amerikan basınındaki yansımalarına odaklanmaktadır. Araştırma kapsamında Amerika' nın en yüksek tirajlı kabul edilen üç gazetesinde (<http://amerikabulteni.com/2012/05/29/iste-abdnin-en-cok-satan-25-gazetesi/>), VW emisyon krizi ile ilgili yayınlanan 265 gazete haberinde söylemin nasıl geliştiği ve krize bakış açılarının haber içeriklerinde dönemlere göre belirgin olarak nasıl değiştiğinin araştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın ilk bölümü, sürdürülebilirlik krizleri odağında kurumsal itibar yönetimi ve krizlerin medyada çerçeveleme yöntemleri üzerinden nasıl ele alındığına yönelik kuramsal bir çerçeve oluşturmaya odaklanan literatür özetini içermektedir. İkinci bölümde, mevcut çalışmada kullanılan araştırma metodu açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde araştırma bulguları sunulmakta olup, son bölüm olan dördüncü bölüm ise tartışma ve sonuç bölümünü kapsamaktadır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR ÖZETİ

1.1. Kurumsal İtibar Yönetimi ve Sosyal Sorumluluk

İtibar, işletmelerin ilişkili olduğu taraflarla iletişimden kaynaklanan birikmiş izlenimler bütünü olarak tanımlanmakla birlikte, işletmeler için değerli maddi olmayan varlık olarak

nitelendirilmektedir. Dahası bir şöhret algısından kaynaklandığından itibar algısı, yönetilmesi gereken çabalar bütünü olarak belirtilmektedir (Fombrun ve Shanley, 1990). Özellikle şirketler için var olmanın rekabete dayalı olduğu günümüzde itibar, kurumların öne çıkmak ve fark yaratmak adına sahip olduğu varlıkların başında gelmektedir. Marka değerinin önemli bileşenlerinden olan itibar yönetimi çalışmaları, günümüzde tüketicilerin zihninde yer edebilmek adına günden güne önem kazanmaktadır.

Bu bağlamda iyi bir itibar yaratmak kurumlar için kamuoyunda olumlu izlenimler yaratacak çalışmaları yürütmekten geçmektedir. Bugün kurumların bu amaçla yürüttükleri çalışmaların başında halkla ilişkiler çalışmaları gelmektedir. Özellikle de işletmenin çevreye yönelik politikalarında sosyal sorumluluk bilinciyle hareket ettiği, toplum refahı, kalkınması ve yararının sağlanması için çalıştığı yönünde hedef kitleleri ikna etme becerisine sahip olması, bugün kurumlar için önem kazanan konuların başında gelmektedir (Elçil, 2012: 160-161). Bu doğrultuda Fombrun ve Riel (2004), kurumsal sosyal sorumluluğu kurumsal itibar bileşenlerinden biri olarak tanımlamakla birlikte, yürütülen sosyal sorumluluk faaliyetlerini kurumların; etkileşim halinde oldukları çevrelerle olumlu ilişkiler kurmak, kuruma yönelik farkındalık sağlamak ve kurumsal itibarın temel belirleyicisi olan kamusal iknayı sağlamak adına önemli bir güç olduğunu belirtmektedirler. Carroll ise, sosyal sorumluluk ile ekonomik performans ve karlılık arasında karşılıklı bir etkileşim olduğundan bahsetmektedir. Bu kapsamda sosyal sorumluluk performansı iyi olan işletmelerin karlılık oranları da artacağı gibi, yüksek karlılık durumunun da yürütülecek sosyal sorumluluk uygulamalarını artırma gücü bulunmaktadır (1991: 41-44). Diğer bir deyişle kurumların daha fazla karlılık sağlamak adına yürüttüğü çabaların başında sosyal sorumluluk faaliyetleri gelmekle birlikte, kurumlar için bu gibi faaliyetler yürütebilmenin ön koşulu da ekonomik yönden yeterli güce sahip olmakla ilişkilendirilmektedir (Levis, 2006: 51).

Yeni dönemde kurumların etik kod olarak benimsediği sosyal sorumluluk konularının başında yeşil olmak ve sürdürülebilirliği hedeflemek geldiğinden bahsedilmektedir (Boztepe, 2012: 7). Kurumların yeşil olması denildiğinde kastedilen, üretim gerçekleştirilirken kaynak israfının önlenmesi, üretim sonrası çıkan atıkların (atık su, emisyon, vb.) çevreye zarar vermeyecek şekilde geri dönüştürülmesi, üretim süreçlerinde çevre dostu enerji ve teknolojilerinin kullanılması vb. gibi süreçleri içeren bir üretim anlayışının benimsenmesidir (Marangoz, 2004). Özellikle son dönemde pazarda yeşil ürün ve hizmetler artmakta, şirketlerin büyük çoğunluğu çevre ile ilgili fikirleri kendi üretim süreçlerini desteklemede kullanmakta, sürdürülebilir ve çevre ile dost olduğunu iddia etmektedir (Turan, 2014: 1). Bunun nedeni olarak son dönemde ortaya çıkan küresel çevre felaketleri nedeniyle etkinliğini arttıran kalkınma ve çevrecilik ile ilgili tepkiler gösterilebilir. Özellikle çevrenin korunması, çevresel koşulların iyileştirilmesi, kaynakların etkin kullanılması, doğanın ve çevrenin tehlikelerden arındırılması ve ekolojide yaşanan olumsuz değişimlerin giderilmesi konusundaki kamuoyu baskısı, sosyal sorumluluğun etik ve hayırseverlik boyutları konusunda işletmeleri önlem almaya zorunlu kılmaktadır (Alınçık, Yılmaz ve Alınçık, 2010: 509).

Ne var ki tüm kurumlarda sosyal sorumluluğun doğru şekilde anlaşıldığı ve uygulamalara doğru şekilde yansıdığı konusu tartışmalıdır. Öyle ki çevreye yönelik sosyal sorumluluk kampanyaları yürütmekteki tek amacı medyada görünürlük elde etmek ve tüketicilerde olumlu bir algı oluşturmak olan görünürde sosyal sorumluluk yürüten işletmeler ve bu işletmelerin yürüttüğü etik olmayan kampanyaların varlığından da söz etmek gerekir (Yavuz, 2009: 133). Sürdürülebilirliği ve çevreci sosyal sorumluluk kampanyalarını (yeşil sosyal sorumluluk) bir misyon olarak belirlememiş kurumların, kurumsal çevreci pazarlama anlayışı temelinde, ürünlerinin çevresel faydaları konusunda kamuoyuna yanlış ve yanıltıcı temsiller sunduğu birçok sürdürülebilirlik krizi ile ortaya çıkmaktadır.

1.2. Sürdürülebilirlik Krizi Örneği Olarak “Yeşil Aklama Kampanyaları”

Sürdürülebilirlik ve kriz yönetimi her ne kadar ayrı çalışma konuları olsalar da bu alanlar sosyal sorumluluk çalışmaları bağlamında yakından ilişkili olabilmektedir. Chandall ve Mensah (2008), krize konu olan olayların gelecek nesillerin ihtiyaç duyacağı kaynakları tehdit etmesi durumunda sürdürülebilir kalkınma çabalarını engelleyeceğinden bahsederek, bu iki kavramın birbiri ile doğrudan ilişkileneceğinden söz etmektedir. Özellikle endüstriyel ve çevresel krizlerin, insan sağlığı açısından oluşturabileceği büyük tehlikelerin kaynağının, kurumların ürün ve üretim süreçlerine dayanıyor olması, kurumların bu krizlere cevap verebilmesi adına iyi bir kurumsal sosyal sorumluluk ve kriz yönetimi süreçlerini gerekli kılmaktadır (Shrivastava, 1995: 211). Souto (2009), kurumsal sosyal sorumluluk ve kriz yönetimi ilişkisini tartıştığı çalışmasında, bu iki kavramın birbiri ile karşılıklı ilişkisini açıklamıştır. Bu bağlamda kurumların yaşadığı finansal krizlerin kaynağı sosyal sorumluluk kampanyaları olabileceği gibi, kurumları bu krizlerden koruyacak olan yine bu sosyal sorumluluk faaliyetleridir. Ancak kurumların yönetilebilen ve kontrol edilebilen bir süreç olarak sosyal sorumluluk kampanyalarının doğuracağı olası finansal zararları öngörmek ve önlemek kendi sorumluluğundadır. Bu nedenle sosyal sorumluluk faaliyetlerini benimseyen firmaların piyasanın gerektirdiği şeffaflığın sunulması konusunda garanti sağlaması, bu kapsamda hedeflerini tanımlaması ve bu hedeflerin işletme hedefleri ve stratejisi ile uyumlu olması gerekmektedir (2009: 46).

Finansal krizler ile yürütülen kurumsal sosyal sorumluluk projeleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada, kurumların yürüttüğü sosyal sorumluluk kampanyalarının sayısındaki artışın nedeni, karlılık ve kazanç elde etme ile paydaşların konuya yönelik artan ilgisi olarak belirlenmiştir. Diğer ifade ile kurumların toplum hakkında sahip olduğu endişeler de kurumun algılanan itibarı için önemli bir ölçüttür. Ancak şirketlerin finansal kriz anlarında yürütmüş oldukları kurumsal sosyal sorumluluk kampanyalarının sayısının azalıyor olması araştırmadan elde edilen önemli bir bulgudur. Ne var ki şirketlerin uzun vadede sürdürülebilir ve istikrarlı olabilmelerinin temel noktası ise bu sorumluluklarını yerine getirmeleri olarak belirtilmektedir (Karaibrahimoğlu, 2010: 382). Bu bulgular literatürdeki, kurumların daha fazla karlılık, kamuda olumlu bir algı yaratma ve rakiplerinden ayrılma vb. amaçlar için sosyal sorumluluk faaliyetleri yürüttüğü eleştirilerini doğrulamaktadır.

Yürütülen araştırmalar, kurumların çevresel çabaları konusunda eleştirilere konu olabileceğini göstermektedir. Bu eleştirilerin literatürdeki karşılığı yeni bir kavram olan yeşil aklamayı (yeşil yıkama, yeşile boyama) doğurmuştur. Çevresel sosyal sorumlu davranma konusunda şirketlerin, kasıtlı olarak yanıltıcı iddialar sunması yeşil aklama olarak tanımlanmaktadır (Laufer, 2003; Palmer, 2008). Bir başka tanıma göre ise yeşil aklama, kurumsal sosyal sorumluluk açısından belirsiz, hatalı veya eksik bilgi yayma eylemi olarak da tanımlanmaktadır (Furlow, 2010). Kurumsal etik çabaların tersi bir uygulama olarak yeşil aklama, kurumların itibarlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Brown ve ark., 2010).

Örneğin Turan (2014: 21) The Body Shop ve Starbucks'ı konu alan çalışmasında, sosyal sorumlu olma bağlamında lider olarak konumlanmış ve kurumsal iletişim araçlarını bu kapsamda yapılandırmış şirketin, kendisini çevre dostu olarak markalamayı tercih ettiği için yeşil aklama konusunda eleştirilere maruz kalabildiğini tespit etmiştir. Öte yandan şirketlerin çevresel duyarlı olarak algılanmak adına, halkla ilişkiler, pazarlama ve reklam çalışmaları altında yürüttüğü yeşil faaliyetlerin gerçekte yeşil olmadığı konusunda eleştirilmekte ve birer yeşil aklama örneği olarak anıldığından da bahsedilmektedir (Özel, 2015: 86-87).

1.3. Sürdürülebilirlik Krizleri Odağında Medya Çerçevelemeleri ve Kurumsal İtibarın Yönetimi

Birçok kaynakta medyanın yasama, yürütme, yargıdan sonra dördüncü güç olarak konumlanmasına rağmen, günümüzde medyanın toplumu yönlendiren ve dönüştüren birinci güç

konumunda olduğu belirtilmektedir. Bunun nedeni medyanın sahip olduğu görsel ve işitsel üstünlük nedeni ile toplum zerinde oluşturabildiği güçlü etki ve sahip olduğu enformasyonu yönetme gücüdür. Bu nedenle medyaları kimin elinde tuttuğu, medyaların kimin tarafından hangi amaçla kullanıldığı, hangi güç ilişkilerinden etkilendiği ilk medya araştırmalarından günümüze tartışılan bir konu olmuştur. Medyanın bu güçler ile ilişkisi tartışılmazdır ancak bu ilişkinin boyutu, niteliği ve sınırı her dönem için tartışmalı olmuştur (Alav ve Güçlüer, 2015:2).

Tartışmaların odağında medyanın siyasal ve ekonomik yapılar ile ilişkisi ve bu ilişki sürecinde sahip olduğu gündemi yönetme gücü bulunmaktadır. Medya araçlarının sahip olduğu bu güç ile toplumu, bazı olay ve olgulara vermesi istenen öncelikle ilgili bir yönlendirme gücü olduğundan bahsedilmektedir. Bu durumu gazeteler açısından değerlendirdiğimizde bahsedilen gündem haberlerinin, hangi sayfalara, ne şekilde, hangi boyutta ve hangi başlıkla verilmesi gerektiğini içeren bir çerçeveleme boyutundan da söz etmek gerekmektedir. McCombs (2005), medyanın belirli çerçeveleme yöntemleri uygulamak sureti ile öne çıkardığı gündem konularının medyanın sahip olduğu etki dolayısıyla kamu gündemi haline geldiğinden bahsetmektedir. Bu gündemlerle nesne, figür ve konuların önemliliği konusunda kamuoyunun görüşlerini yönlendiren perspektifler hazırlanmaktadır.

Lang ve Engel (1994: 367), özellikle de gazetelerin kamunun ne hakkında düşünmesi, neleri bilmesi ve neleri hissetmesi gerektiği etkileyen içerikler oluşturup, onları sunma önceliği gösterdiğinden söz etmektedir. Kamunun da medyanın öncelik verdiği konulara önem verdiğini vurgulayarak, bu önemin öncelik verilen konuların sürekli tekrarlanması yoluyla kamunun dikkatini çekmeye odaklandığını belirtmektedirler. Medyanın bu yolla kamuoyunu hangi konuları düşünmesi gerektiği konusunda yönlendirebildiğinden de öte konulara yönelik nasıl düşünmesi gerektiğini de belirlemektedir (McCombs, 2005: 5). Nambiar ise, çevre ve sürdürülebilir kalkınma olmak üzere uluslararası anlamda üretilen ve kabul gören kavramların, yerel anlamda benimsenmesi sürecinde demokratik kamusal söyleme göndermede bulunmaktadır (2014: 93). Süreç içinde yürütülen medya çerçevelenmeleri ve kanaat önderlerinin aracılığı ile özellikle de gelişmekte olan ülkelerde çevre ve sürdürülebilirlik hakkındaki yerel ve ulusal söylemi şekillendirildiğinden bahsetmektedir. Yürüttüğü araştırma kapsamında basılı medyada yer alan sürdürülebilirlik söylemlerinde uluslararası çerçeveleme temalarının kullanıldığını tespit etmekle birlikte, yine aynı çerçeveleme tekniklerinin toplumsal değişimi ve halkın tutumlarını yeniden şekillendirmede yardımcı olduğundan bahsetmektedir.

2. YEŞİL AKLAMA KAMPANYALARI DOĞRULTUSUNDA VW EMİSYON KRİZİ VAKA ANALİZİ

Volkswagen uluslararası alanda yapmış olduğu yatırımları ve uluslararası alanda sahip olduğu üretim ağının büyüklüğü ile otomobil pazarında büyük paya sahip olan dünya otomobil devlerinden biri olarak anılmaktadır. Bununla birlikte şirket uluslararası bazda verdiği hizmetler, ürettiği ürünlerin kalitesi, kurumsal bazda benimsediği değerleri ile kurumsal itibarı ve imajı yüksek bir marka olarak da algılanmaktadır. Tüm küresel markaların olduğu gibi ekolojik sürdürülebilirlik Volkswagen' in de öne çıkardığı kurumsal hedeflerinden biri olarak benimsenmiştir. Bu anlayışını VW gerçekleştirdiği Mavi Düşün Projesi (Think Blue) ile gerçekleştirmiştir. Bu proje kapsamında VW markası yakıt kullanımı açısından tasarruflı araçlar üretmeyi hedeflemenin yanında benimsediği “sürdürülebilir ve çevre dostu bir yaşam” sloganıyla, dünya otomobil pazarında çevresel duyarlılık ile ilgili de liderlik yapmayı öne çıkarmıştır. Bu kapsamda VW otomobillerinde yakıt tasarrufu ile birlikte % 25 daha az karbondioksit salınımı sağlayarak çevreci bir üretim anlayışını benimsediği iddiasında bulunmuştur. Proje kapsamında bu amaç VW' nin 2010-2018 tarih aralığında gerçekleştireceği kurumsal sürdürülebilirlik hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Mavi Düşün Proje'ne Mavi davranış (Blue Behavior) kapsamında tüketicileri de dahil etmeyi amaç edinen VW, tüketicilere sürdürülebilirlik adına küçük

adımlar atarak büyük farklılık yaratabilmeleri amacıyla doğru aracı seçmeleri çağrısında bulunmuştur (<http://thinkblue.volkswagen.com/com/en/about-think-blue>).

Ne var ki VW' nin kurumsal çevreci pazarlama anlayışı temelinde yeşil olarak lanse ettiği ürünlerin çevresel faydaları konusunda tüketicilere yanlış ve yanıltıcı temsiller sunulduğu 17 Eylül 2015 tarihinde Amerikan Çevre Koruma Komisyonu (EPA) tarafından tespit edilmiştir. VW' in ürettiği araçlarda, emisyon salınımının ölçümü için yapılan testler boyunca normalde var olan orandan daha az salınım yapması için sahte bir yazılım kullandığını açıklaması ile yapılan usulsüzlük ortaya çıkmıştır. 2009- 2015 yılları arasında üretilen araçlarda kullanılan bu yanıltıcı yazılım ile testleri geçen araçların daha fazla yakıt tasarrufu ve sürüş yeteneği sağlaması için kabul edilenin üstünde emisyon salınımı yaptığının fark edilmesi sonucu ortaya çıkan kriz, dünya çapında bir “çevre krizi” olarak nitelendirilmiş ve büyük tepki görmüştür. Dünya basını VW sosyal sorumluluk adına yürüttüğü “Mavi Düşün” kampanyasında hedef kitlelere tarafsız ve doğru bilgiler vermek yerine, manipüle etme yoluna giderek propagandaya başvurduğu bir yeşil aklama kampanyası olarak bahsetmiştir. VW' nin emisyon testleri sırasında yanıltıcı ve yasal olmayan yazılım kullandığının açıklanması ve bu araçların yakıt verimliliği sağlaması için normal araçlara göre 40 kat daha fazla karbon salınımının yaptığının anlaşılması sonucunda emisyon krizine yönelik haberlere birçok haber kaynağında günü gününe yer verilmiştir. Bu durum şirket üzerindeki ulusal uluslararası kurum, kuruluşlar ve tüketici baskılarını arttırmış her çıkan yeni olumsuz haber ve gelişmeyle birlikte şirketin dünya çapındaki itibarı zedelenmiştir, şirket ekonomik anlamda da büyük kayıplar yaşamıştır (Özdemir ve Topsümer, 2016).

3. MATERYAL VE METOT

Bu araştırma kapsamında uluslararası alanda yeşil aklama skandalı olarak anılan VW' nin yaşadığı çevre krizinin Amerikan basınındaki yansımalarının incelenmesi amaç edinilmiştir. VW yeşil aklama skandalının Amerikan basınının üzerinden incelenmesinin temel sebebi olayın Amerikan Çevre Koruma Komisyonu tarafından tespit edilmesi, çevre konusundaki yaptırımların bu ülkede çok sıkı olması ve buna paralel olarak konuya yönelik haberlerin Amerikan basın gündeminde uzun süre yer tutmasıdır. Araştırma Amerika' nın en yüksek tirajlı gazeteleri olarak kabul edilen The Wall Street Journal, USA Today ve The New York Times gazetelerinin online sayfaları (www.wsj.com, www.usatoday.com ve www.nytimes.com) üzerinden 17 Eylül 2015 ile 31 Ocak 2016 tarihleri arasında (4,5 ay) yayınlanmış 265 VW emisyon krizi haberinin günü gününe incelenmesini kapsamaktadır.

Haber metinlerinin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri esas alınmıştır. Betimsel analiz yöntemi ile VW' nin yaşadığı olayın ne olduğu ve nasıl geliştiği konusunda medya metinlerinden detaylı bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır. İçerik analizi yönteminin kullanıldığı bölümde ise ilk olarak frekans analizi, konuyla ilgili haberlerin kronolojisi ve sayısı bakımından zaman içinde nasıl değiştiği tespit edilmeye çalışılmıştır. İçerik analizinin bir diğer bölümünde ise haber metinlerini kodlayarak, yüzde (frekans) ve tablolardan yararlanmak sureti ile bulgular bir düzene konulmaya çalışılmış, kod ve kategoriler üzerinden tematik analizi oluşturulmuştur. Bu kapsamda; Tematik analiz ile medya söylemlerinin içeriğinin hangi güç odakları üzerinden nasıl şekillendiği, zamanla değişip değişmediği ve kullanılan çerçeveler ile kamuda hangi algıları oluşturmaya çalışıldığının yorumlanabilmesi açısından önemlidir.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Betimsel Analiz Yöntemi ile Kriz Evrelerinin Analizi

Araştırmanın ilk basamağında betimsel analiz yöntemi esas alınmış olup, belirlenen dönem içinde yayınlanan 265 gazete haberinin incelenerek VW krizinin evrelerini tanımlayan; öncesi, anı ve sonrasına yönelik detayların gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır. Kriz sürecinde gelişen olayların

kriz evrelerine göre gazete haberlerine yansıyan özeti Tablo 1' de kısaca sunulmuştur.

Tablo 1: Volkswagen Emisyon Krizinin Evreleri

Krizin Ortaya Çıkışı	Amerikan Çevre Koruma Komisyonu' nun (EPA) 2009-2015 yılları arasında VW' in ürettiği araçlarda sahte emisyon yazılımı kullandığını fark etmesi (17/09/15)
Kriz Anı	<p>VW' nin bu durumu fark eder etmez 482.000 aracı ABD' den geri çağırması (20/09/15)</p> <p>VW hisselerin % 17 oranında değer kaybetmesi (21/09/15)</p> <p>EPA' nın VW' in egzoz emisyon ölçümlerinde bilerek yanıltıcı yazılım kullandığını iddia etmesi (22/09/15)</p> <p>VW Şirketi'nin Amerika' daki CIO' su Michael Horn'un testlerde hile yapıldığını itiraf etmesi (22/09/15)</p> <p>İtirafın üzerine ABD Adalet Bakanlığı' nın Volkswagen' e soruşturma başlatması (22/09/15)</p> <p>Emisyon skandalı sebebiyle VW CIO' su Martin Winterkorn'un krizi yönetemediğini söyleyerek istifa etmesi (23/09/15)</p> <p>İstifa ile birlikte VW' nin, dünya borsalarında 48 saat içinde yüzde 19,82 oranında değer kaybetmesi (30 milyar Euro). (23/09/15)</p> <p>ABD VW şirketinden 18 milyar Dolar ceza talep etmesi (23/09/15)</p> <p>Alman Çevre Koruma Yardımı Genel Müdürü, Alman hükümetinin Volkswagen skandalından uzun süredir haberi olduğunu savunması (24/09/15)</p> <p>EPA'nın yarım milyon dizel motorlu aracın piyasadan geri çekilmesini istemesi (25/09/15)</p> <p>VW skandalının ekstradan 1 milyon ton kirliliğe neden olduğunun belirtilmesi ve zararın VW kurulu ve şirketin başkanı Martin Winterkorn' a mal edilmesi (25/09/15)</p> <p>Şirkete yeni CIO olarak Matthias Mueller' in atanması (25/09/15)</p> <p>VW'in iflasının söz konusu olabileceğinin konuşulmaya başlanması (28/09/15)</p> <p>Geri çağırılmak durumunda kalınacak 11 milyon aracın onarım maliyetinin VW için maliyetinin 6.5 milyar dolardan fazla olacağı duyurulması (29/09/15)</p> <p>VW'in bilinçli hilesi olarak anılan ve bir çevre skandalına dönüşen olayda sözkonusu dizel motorundaki nitrojen oksit oranının EPA'nın kabul edilebilir seviyesinin 35-40 kat üzerinde olduğunun açıklanması (30/09/15)</p>
Kriz Sonrası	<p>VW'nin dünya çapındaki 11 milyon aracı geri çağırma söz vermesi (08/10/15)</p> <p>VW'nin Avrupa' daki 8.5 milyon dizel araçların motor yazılımlarının güncellenerek Avrupa temiz hava standartlarına uygun hale getirmenin mümkün olacağını açıklaması (25/10/15)</p> <p>Skandalın VW şirketine maliyetinin 500.000.000/ 532.000.000 \$ olduğunun açıklanması (04/11/15)</p> <p>VW' nin geri çağıracağı araç sayısının ABD için 500.000, Avrupa için ise 8.5 milyon olduğunun açıklanması (10/12/15)</p> <p>VW'nin sayısız tüketici davası ile karşı karşıya gelmesi (17/12/15)</p> <p>ABD Adalet Bakanlığı' nın dizel emisyon krizi nedeniyle VW şirketine çevre zararını karşılama davası açması (04/01/16)</p> <p>VW'nin küresel araç satışlarında 13 yılda ilk kez düşüş yaşaması (08/01/16)</p> <p>Mueller' in özür dileyerek kamu güvenini yeniden kazanacakları konusunda söz vermesi (11/01/16)</p> <p>Kaliforniya Hava Kaynakları Kurulu VW' nin dizel araçlarının yazılımlarının onarılmasına yönelik geri çağırma planını "eksik ve yasal gereklilikleri yerine getirmediği gerekçesiyle reddetmesi(12/01/16)</p> <p>VW düzenlemelerin sert olduğu ABD'de emisyon kriziyle ilgili hile yaptığını kabul ederken, 8.5 milyon hileli aracın bulunduğu ve onarım maliyetinin yüksek olacağı Avrupa standartlarına göre yasa dışı olmadığını söyleyerek agresif bir tepki göstermesi (21/01/16)</p>

4.2. Konuyla İlgili Haberlerin Dönemlere Göre Gazetelere Yansıması

Analizin ikinci bölümünde haber metinlerinin gazetelere göre ayrı ayrı kodlanması sureti ile yürütülen içerik analizi kapsamında haberlerin medyada gündem oluşturma gücü incelenmiştir. Bu bağlamda krizinin yazılı basında gündemde yer alma durumunun ve yayınlanan haberlerin sayısının dönemlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda VW krizi ile ilgili incelemeye tabi tutulan toplam 265 gazete haberlerinin kullanılan çerçeveler ve yayınlanma sıklığına göre üç dönemde incelenmesi gerektiğinde karar kılınmıştır. İçerik analizi sonucunda haberlerin ortalama 45 günlük süreler ile güçlü etki, azalan etki ve düşen etki olmak üzere üç dönemde ayrı ayrı incelenmesine karar verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Volkswagen Emisyon Krizi Haberlerinin Dönemlere Göre Gazetelere Yansıması

Tirajlarına Göre Gazeteler (ABD)	I. Ortaya Çıkış (Güçlü Etki) 18 Eylül-31 Ekim (44 gün)	II. Esnası (Azalan Etki) 1 Kasım-15 Aralık (45 gün)	III. Gerileme (Düşen Etki) 16 Aralık-30 Ocak (45 gün)	Haber Sayısı
The Wall Street Journal 2.118.315	49 haber %45	32 haber %29	28 haber %26	109 haber
USA Today 1.817.446	41 haber %58	16 haber %33	13 haber %19	70 haber
The New York Times 1.586.757	39 haber %45	30 haber %35	17 haber %20	86 haber
Toplam	129 %49	78 %29	58 %22	265

Tablodan da görüleceği üzere, krizin ortaya çıktığı 44 günlük süreyi içine alan ve güçlü etkiler olarak adlandırılan dönem, her üç gazete için de incelenen dönem içinde konuyla ilgili en fazla (%49) haberin yapıldığı dönemdir. Diğer bir ifade ile dönemlere göre ayrı ayrı değerlendirildiğinde, konuyla ilgili yayınlanan 265 haberin 129'u bu dönemde yayınlanmıştır. Azalan etkiler döneminde bu oran %29 iken, düşen etkiler döneminde %20'dir. Buradan hareketle konuyla ilgili yapılan haberlerin dönemler içindeki sayısının azaldığı, konuya yönelik medya ilgisinin de günden güne düştüğü söylenebilir. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, bu azalma durumunun tüm gazeteler için paralellik göstermesidir. Araştırmaya dahil edilen tüm gazetelerin VW krizine ilişkin haberlere yer verme durumu dönemlere göre azalma göstermiştir (The Wall Street Journal-%45, %29, %26; USA Today- %58, %33, %19; The New York Times- %45, %35, %20).

4.3. Haber Metinlerinin İçeriğinin Analizi

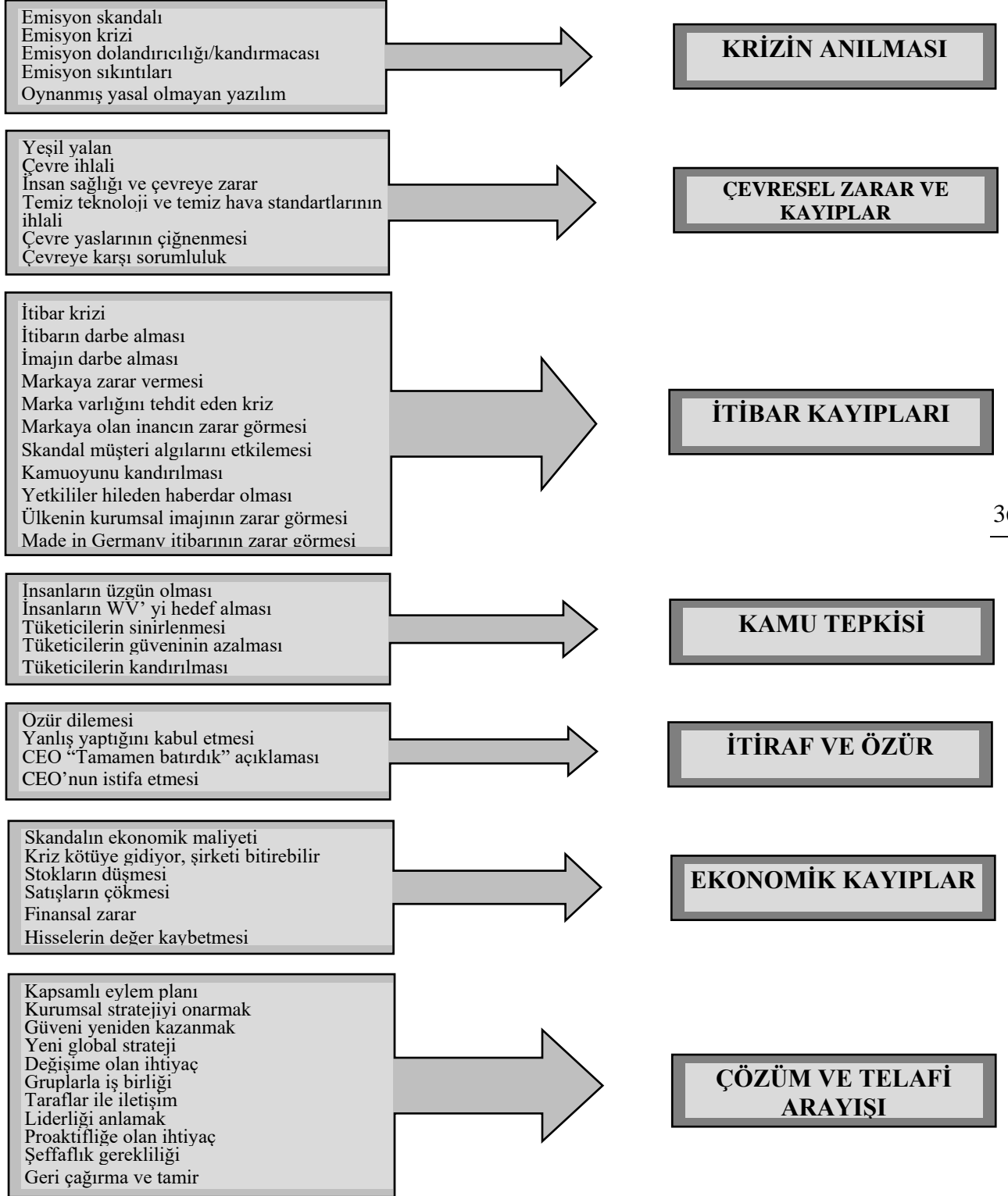
Araştırmanın ikinci bölümünde VW krizine yönelik haberler sayısı ve içerikleri bakımından sınıflandırıldıkları; güçlü, azalan ve düşen etki dönemlerine göre ayrı ayrı içerik analizine tabi tutularak incelenmiştir. Toplamda ilgili dönem içinde ve analize dahil edilen gazetelerde konuyla ilgili yayınlanan 265 haber metni analize dahil edilmiştir. 265 haberin ayrıntılı incelenmesi sonucunda 1375 adet veri kodlanmıştır. Kodlar ilgili oldukları düşünülen kategoriler altında birleştirilmeye çalışılmış olup, gerekli görülen durumlarda kategoriler benzeşme kriteri göz önüne alınarak birleştirilmiştir. Belirlenen toplam 7 kategoriye ait haberlerin hem gazete hem de krizin dönemlerine göre medya ilgisi esas alınarak sayı, yüzde ve tablolamak sureti ile özetlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Haber metinlerinin dönem ve gazetelere göre içeriğinin analizi

	GAZETELER	The Wall Street Journal			USA Today			The New York Times			Top 265	
		Güçlü	Azalan	Düşen	Güçlü	Azalan	Düşen	Güçlü	Azalan	Düşen		
	KODLAR											
	KATEGORİLER											
1.	Emisyon skandalı	52	36	19	67	29	18	35	28	19	303	1375
	Emisyon krizi	7	12	10	8	8	5	6	10	11	77	
	Emisyon dolandırıcılığı/kandırmacısı	23	12	8	36	10	3	17	9	3	121	
	Emisyon sıkıntıları	1	7	12	3	14	8	1	2	1	49	
	Oynanmış yasal olmayan yazılım	5	8	10	7	4	-	4	6	2	46	
2.	Yeşil yalan	1	-	-	3	1	1	3	-	-	9	196
	Çevre ihlali	1	-	-	1	-	-	5	1	-	8	
	İnsan sağlığı ve çevreye zarar verdi	5	-	-	4	3	1	11	1	-	25	
	Temiz teknoloji ve temiz hava standartlarını ihlal etti	4	1	1	9	1	1	6	1	1	25	
	Çevre yasalarını çiğnedi	3	2	1	5	6	4	6	1	-	32	
	Çevreye sorumlu olmalı	2	1	1	3	-	-	3	1	-	11	
	Cezai soruşturma/toplu davalar	15	10	18	18	5	14	13	7	9	86	
3.	İtibar krizi	-	-	-	1	-	-	3	-	1	5	121
	İtibarı darbe aldı	2	-	-	3	-	-	5	-	1	11	
	İmajı darbe aldı	2	-	-	7	-	-	1	-	-	10	
	Markaya zarar verdi	3	-	1	4	-	-	1	-	1	10	
	Marka varlığını tehdit eden kriz	1	1	-	1	4	-	-	-	-	7	
	Markaya olan inanç zarar gördü	1	-	-	2	-	-	1	-	-	4	
	Skandal müşteri algılarını etkiledi	2	-	-	3	-	-	-	-	-	5	
	Kamuoyunu kandırdı	1	-	-	2	-	-	1	-	-	4	
	Yetkililer hileden haberdar	3	-	-	2	-	-	1	-	-	6	
	Ülkenin kurumsal imajı zarar gördü	1	-	-	1	-	-	1	-	-	3	
	“Made in Germany” itibarı zarar gördü	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2	
4.	İnsanlar üzgün	1	-	-	1	-	-	1	-	-	3	26
	İnsanlar WV’ yi hedef almıyor	1	2	-	2	1	-	-	-	-	6	
	Tüketiciler sinirleniyor	1	-	-	1	-	-	2	-	-	4	
	Tüketicilerin güveni azaldı	1	1	-	4	-	2	1	-	1	10	
	Tüketicileri kandırdı	1	-	-	2	-	-	-	-	-	3	
5.	Özür diledi	4	1	-	10	2	4	3	-	-	24	82
	Yanlış yaptığını kabul etti	2	-	-	4	-	1	3	1	1	12	
	CEO “Tamamen batırdık”	2	1	-	2	-	-	1	-	-	6	
	CEO istifa etti	12	-	-	20	-	-	8	-	-	40	
6.	Skandalın ekonomik maliyeti	4	11	14	7	9	11	3	5	10	74	180
	Kriz kötüye gidiyor, şirketi bitirebilir	1	-	-	3	-	-	-	-	-	4	
	Stoklar düşüşte	2	1	-	3	-	-	1	1	2	10	
	Satışlar çöktü	8	15	7	7	11	5	12	8	6	69	
	Finansal zarar hisseler değer kaybediyor	4	1	2	7	-	1	3	1	2	23	
7.	Kapsamlı eylem planı	2	3	1	1	1	1	-	3	-	8	174
	Kurumsal stratejiyi onarmak	1	3	2	2	3	4	1	2	-	15	
	Güveni yeniden kazanmak	4	5	-	9	-	-	1	1	-	16	
	Yeni global strateji	1	1	1	1	-	-	-	2	-	3	
	Değişime olan ihtiyaç	1	1	-	1	-	-	1	1	-	5	
	Gruplarla iş birliği	-	1	-	1	-	-	-	1	-	2	
	Taraflar ile iletişim	1	1	1	1	-	-	1	1	-	4	
	Liderliği anlamak	-	1	-	1	-	-	1	1	-	3	
	Proaktifliğe olan ihtiyaç	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	
	Şeffaflık gerekli	1	1	-	3	-	-	1	1	-	5	
	Geri çağırma ve tamir	13	17	14	12	15	12	11	9	8	112	

İçerik analizinin ikinci aşamasında krize yönelik yayınlanan haberlerin içerikleri tematik analizi yoluyla (kod ve kategoriler), medya söyleminin içerik ve yapısını temsil eden 'kümelere' damıtılmıştır. Analiz sonucunda haber içeriklerinin krizin anılma şekli, çevresel zarar ve kayıplar, marka ve itibar kayıpları, tüketici-kamu tepkisi, itiraf- özür, ekonomik kayıplar ve çözüm-telafi arayışı olmak üzere 7 temada birleştiği görülmüştür (Şekil 1).

Şekil 1: Haber İçeriklerinin Tematik Analizi ile VW Krizinin Amerikan Basınında Temsili

Tema 1: Krizin Anılması: İlk ve en belirgin tema “krizin anılma şekli” olarak adlandırılmıştır. Haber içerik ve başlıklarında krizin tanımlanması sürecinde ifade edilen ve üç dönemde de içeriklerde etkisi gözlemlenen bu tema; “emisyon skandalı, emisyon krizi, emisyon dolandırıcılığı/kandırmacası, emisyon sıkıntıları ve oynanmış yasal olmayan yazılım” ifadelerini içermektedir.

Tema 2: Çevresel Zarar ve Kayıplar: İkinci tema araştırmamızın temel sorunsalını oluşturan olayın çevre açısından ele alınış şeklini içermektedir. “Çevresel zarar ve kayıplar” olarak adlandırılan bu tema; “yeşil yalan, çevre ihlali, insan sağlığı ve çevreye zarar verdi, temiz teknoloji ve temiz hava standartlarını ihlal etti, çevre yasalarını çiğnedi, çevreye sorumlu olmalı ve cezai soruşturma/toplu davalar” ifadelerini içermektedir.

Tema 3: İtibar Kayıpları: Üçüncü tema krizin markanın imaj ve itibarı üzerindeki etkilerini tanımlayan “marka ve itibar kayıpları”dır. Bu tema:” itibar krizi, itibarı darbe aldı, imajı darbe aldı, markaya zarar verdi, marka varlığını tehdit eden kriz, markaya olan inanç zarar gördü, skandal müşteri algılarını etkiledi, kamuoyunu kandırdı, yetkililer hileden haberdar, ülkenin kurumsal imajı zarar gördü ve “Made in Germany” itibarı zarar gördü” ifadelerini içermektedir.

Tema 4: Kamu Tepkisi: Beşinci tema haber içeriklerinde tüketici ve kamunun olaya bakışı ve onların olaya verdikleri tepkileri içeren “tüketici-kamu tepkisi”dir. Haberlerde yer alan: “insanlar üzgün, insanlar WV’yi hedef alınıyor, tüketiciler sinirleniyor, tüketicilerin güveni azaldı, tüketicileri kandırdı” ifadelerini içermektedir.

Tema 5: İtiraf-Özür: Dördüncü tema krizin ortaya çıkması sonucunda kurumun izlediği durumu kabullenme ve özür süreciyle ilgili olan “itiraf-özür”dür. Haber içeriklerinde yer verilen: “özür diledi, yanlış yaptığını kabul etti, CEO “Tamamen batırdık” ve CEO istifa etti” ifadelerini içermektedir.

Tema 6: Ekonomik Kayıplar: Bir diğer tema “ekonomik kayıplar” olarak belirlenmiştir. “Skandalın ekonomik maliyeti, kriz kötüye gidiyor, şirketi bitirebilir, stoklar düşüşte, satışlar çöktü, finansal zarar hisseler değer kaybediyor” olmak üzere olayın şirket için yarattığı maddi hasarı belirten ifadeleri içermektedir.

Tema 7: Çözüm-Telafi Arayışı: Son tema şirketin yaşadığı olumsuzluğu gidermek için sunulan telafi ve çözüm önerilerini içermektedir. “Kapsamlı eylem planı, kurumsal stratejiyi onarmak, güveni yeniden kazanmak, yeni global strateji, değişime olan ihtiyaç, gruplarla iş birliği, taraflar ile iletişim, liderliği anlamak, proaktifliğe olan ihtiyaç, şeffaflık gerekli ve geri çağırma ve tamir” ifadelerinin birleşiminden meydana gelen tema “çözüm ve telafi arayışı” olarak adlandırılmıştır.

SONUÇ

Volkswagen emisyon krizinin haber medyası tarafından nasıl düzenlendiğinin ve nasıl çerçvelendiğinin niteliksel ve niceliksel içerik analizi yöntemleri ile incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada incelenen Amerikan gazetelerini kriz ile ilgili çerçevelemelerin dönemlere göre farklılaştığı gözlemlenmiştir. Krize yönelik yayınlanan haberlerde medya söyleminin nasıl şekillendiği incelendiğinde ise, üç gazetede olayın temsilinin; krizin anılma şekli, çevresel zarar ve kayıplar, marka ve itibar kayıpları, tüketici-kamu tepkisi, itiraf-özür, ekonomik kayıplar ve çözüm-telafi arayışı olmak üzere 7 temada birleştiği görülmüştür. Bahsi geçen temaların haber içeriklerinin çerçevelemesinde kullanımı incelendiğinde ise yine belirlenen üç döneme göre farklılaştığı söylenebilir.

Krizin ortaya çıktığı dönemi kapsayan “güçlü etkiler dönemi” haberlerinde; VW’ nin yeşil ürün, yeşil işletme ve yeşil bir marka olmak adına yürüttüğü çevreci çalışmaların aslında sadece göstermelik olduğu, çevre, toplum yararı ve toplum sağlığını gözetilen bütüncül bir yaklaşımdan ziyade ahlaki

açından sorgulanabilir üretim ve pazarlama faaliyetleri içinde bulunduğu basın içeriklerine yansımıştır. Buna ek olarak VW' nin yürüttüğü çevreci sosyal sorumluluk kampanyası kapsamındaki iletişim ve halkla ilişkiler çalışmalarının da özellikle yeşil işletme ve yeşil ürün üreticisi olarak algılanmaya dayalı hazırlandığı konusunda da eleştirilmiştir. Dahası ilk dönem haberlerinde bu kriz bir skandal ve dolandırıcılık olarak tabir edilmiş, sonucunda kurum imaj ve itibarı ile birlikte Almanya'nın mühendislik itibarı ve ülke imajının da bundan zarar gördüğü belirtilmiştir. İlk dönem haberlerinde değinilen bir başka konu kamuoyu ve tüketicilerin bu durumu sonucundaki üzüntüsü, olaya tepkisi ve beraberinde markaya olan inanç ve güvenin azalması ile ilgilidir. Şirketin yaptığı yanlış kabul etmesi ve CEO'nun istifa etmesi ile birlikte ise şirketin iflas edebileceğine yönelik haberlere dahi yer verilmiştir.

İkinci dönem olarak ele alınan "azalan etki dönemi" haberleri analiz edildiğinde krizin halen bir skandal ve dolandırıcılık olarak anılmaya devam ettiği ancak olayın çevre ve insan sağlığı açısından oluşturduğu tehdit, şirket için itibar ve imaj gibi değer kayıplarından daha çok şirketin düşen satışları ve değer kaybeden hisseleri odağındaki finansal içeriklere değinildiği görülmüştür. Bununla beraber bu dönemde, kamu ve tüketicilerin konuya yönelik tepki ve mağduriyetine yönelik haberler etkisini yitirmekle birlikte şirketin var olan kriz durumunu onarabilmesi için yürütebileceği çözüm ve telafi yöntemlerine (kapsamlı eylem planı, kurumsal stratejiyi onarmak, güveni yeniden kazanmak, yeni global strateji, değişim, taraflarla iş birliği ve iletişim, liderliği anlamak, şeffaflık, vb.) yönelik içeriklere haberlerde yer verilmiştir.

Düşen etki olarak adlandırılan üçüncü dönem haber içerikleri incelendiğinde ise, krize yönelik haberlerin belirlenen medya ortamlarında azalarak devam ettiği, halen bir skandal ve kandırmaca olarak anılan olayın şirkete ve Alman ekonomisine olan maliyeti ile sahte yazılımın kullanıldığı belirlenen araçların geri çağırma ve tamiri ile ilgili konunun üzerinde durulduğu görülmüştür. Yine azalan etki dönemiyle benzer olarak haberlerde olayın çevre ve insan sağlığı açısından oluşturduğu tehdit, şirketin itibar ve imajına yönelik kayıpları, kamu ve tüketicilerin konuya yönelik tepki ve mağduriyetine yönelik konuların etkisini yitirdiği görülmektedir.

Sonuç olarak, başlangıçta haber medyasının Volkswagen'in yaşadığı krize tepki stratejilerini benimsediği, krizin ilerleyen dönemlerinde ise kriz ile ilgili haber içeriklerinin farklılaştığı, Volkswagen ve paydaşlarını öven ve organizasyonun iyi çalışmalarını hatırlatan haberlere yer verdiği söylenebilir. İnceleme döneminin son dönemi olarak belirlenen ve düşen etki olarak adlandırılan dönemde ise daha çok kurumun krize yönelik kriz iletişimi çabalarına yer veren, paydaşların kırılmış güvenini geri yüklemek, paydaşları rahatlatmak ve hasarı onarmaya yönelik içeriklerin öne çıktığı gözlemlenmektedir. Diğer bir ifade ile Ortaya çıktığı ilk dönemde çevreye ve insan sağlığına karşı yapılan bir ihlal ve aldatmaca olarak anılan yeşil aklama krizinin, ilerleyen dönemlerdeki haber içeriklerinde bir çevre ihlalden çok VW' nin ekonomik kayıplarına odaklanan ve krizin çözümünde daha çok ekonomik anlamda üretilen çözümlerin sunumuna yönelmesi dikkat çekicidir. İncelenen dönem içerisinde ilgili taraflara yönelik anlaşmanın sağlanamamasına ve krizin tam olarak çözülememesine rağmen mevcut gazetelerde yayınlanan haberlerin sayısının günden güne azalarak olayın basın nezdindeki etkisini yitirmesi ise araştırmadan elde edilen önemli bir bulgudur. Tüm bunlardan hareketle krizin haber medyasında gündem oluşturma gücünün incelenen dönemler içinde azaldığı ve yine dönemler içinde haber içeriklerinde medyanın olayları öne çıkarmak için kullandığı çerçevelerin farklılaştığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Amerikan Bülteni (29.05.2012). ABD' nin En Çok Satan 25 Gazetesi. <http://amerikabulteni.com/2012/05/29/iste-abdnin-en-cok-satan-25-gazetesi/> adresinden elde edildi. Erişim tarihi 18.09.2015

ALAV, Orhan - Güçlüer, Eray (2015), "Medya'nın Gündem Ve Kamuoyu Oluşturma Etkilerinin Toplumsal-Siyasal Ve Yönetimsel Eksende Tartışılması", *Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, Cilt 1 , Sayı 2, s.1-17.

ALNİAÇIK, Ümit- Yılmaz, Cengiz - Alınacı, Esra (2010), "Reklamlarda Çevreci İddialar ve Reklam Etkililiği: Başarılı Reklamlar Üzerine Deneysel Bir Araştırma", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, s. 85-106.

BOVENS, Luc (2016), "The Ethics of Dieselgate, *Midwest Studies in Philosophy*, Cilt 40, Sayı 1, s. 262-283.

BOZTEPE, Aysel (2012), "Green Marketing And Its Impact On Consumer Buying Behavior", *European Journal Of Economic And Political Studies*, 5 (1), 5-21.

BROWN, D. Lee - Guidry, P. Ronald - Patten, M. Dennis (2010), "Sustainability Reporting And Perceptions of Corporate Reputation: An Analysis Using Fortune Most Admired Scores", *Advances In Environmental Accounting And Management*, Cilt 4, s. 83-104.

CARROLL, B. Archie (1991), "The Pyramid Of Corporate Social Responsibility: Toward The Moral Management Of Organizational Stakeholders", *Business Horizons*, Cilt 34, Sayı 4, s. 39-48.

CUE, Asleigh (2015). Volkswagen's Diesel Emission Scandal Dieselgate, The University of North Texas.

ELÇİL, Şifa (2012), "Sosyal Sorumluluk İçerikli Halkla İlişkiler Çalışmalarında İknanın Yazınsal Bağlamda Değerlendirilmesi", *Akdeniz İletişim Dergisi*, Cilt 17, s. 156-175.

FOMBRUN, J. Charles - Shanley, Mark (1990), "What's in a Name? Reputation Building And Corporate Strategy", *Academy Of Management Journal*, Cilt 33, s. 233-258.

FOMBRUN, J. Charles - Riel, B.M. Cees (2004). *Frame and Fortune: How Successful Companies Build Winning Reputation*, Prentice-Hall Financial Times, New York.

FURLOW, E. Nancy (2010), "Greenwashing in the New Millennium", *The Journal of Applied Business and Economics*, Cilt 10, Sayı 6, s. 22-26.

KARAİBRAHİMOLU, Z. Yasemin (2010), "Corporate Social Responsibility in Times Of Financial Crisis", *African Journal of Business Management*, Cilt 4, Sayı 4, s. 382-389.

LANG, K. - Engel, G. (1994). *İletişim Kuramları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.

LAUFER, S. William (2003), "Social and Corporate Greenwashing", *Journal of Business Ethics*, Cilt 43, Sayı 3, s. 253-261.

LEVİS, Julien (2005), "Adoption of Corporate Social Responsibility Codes By Multinational Companies", *Journal of Asian Economics*, Cilt 17, Sayı 1, s. 50-55.

MAJLATH, Melinda (2016). How Does Greenwashing Effect the Firm, the Industry and the Society - the Case of the VW Emission Scandal. Proceedings of FIKUSZ '16 Symposium for Young Researchers, 111-126.

MARANGOZ, Mehmet (2004), "İşletmelerin Çevresel Sorumluluğu: Türk Otomotiv Sanayine Yönelik Bir Araştırma", *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, s. 44-59.

MCCOMBS, Maxwell (2005) *Setting The Agenda: The Mass Media And Public Opinion*, Blackwell Publishing Inc., Us.

NAMBIAR, Prithi (2014), "Framing Sustainability: A Case Study Analysis of the Environment and Sustainability Discourse in the Indian English Language Press", *Global Media and Communication*, Cilt 10, Sayı 1, s. 93-110.

ÖZDEMİR, K. Emel - Topsümer, Füsün (2016), Kurumsal İtibar Yaratma Sürecinde Yeşil Olgusu-Sosyal Sorumluluk Mu? Yeşil Aklama Mı? Volkswagen "Think Blue" Kampanyası. Aylin Göztaş (Ed.), *İletişimde Serbest Yazılar içinde*. Literatürk: Konya.

ÖZEL, P. Aybike (2015), "Çevresel Aktivism, Halkla İlişiler Ve Yeşil Aklama Üzerine Kuramsal Bir Bakış", *Selçuk İletişim*, Cilt 8, Sayı 4, p. 73-89.

PALMER, Stephen (2008), "Are You Being Greenwashed? EN Evaluates Eco-labels", *Environmental Nutrition*, Cilt 31, Sayı 12.

RHODES, Carl (2016), "Democratic Business Ethics: Volkswagen's Emissions Scandal and the Disruption of Corporate Sovereignty", *Organization Studies*, Cilt 37, Sayı 10, s. 1501-1518.

SHRİVASTAVA, Paul (1995), "Industrial/Environmental Crises and Corporate Social Responsibility", *The Journal of Socio-Economics*, Cilt 24, Sayı 1, s. 211-227.

SOUTO, F. Belen (2009), "Crisis and Corporate Social Responsibility: Threat or Opportunity?", *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*, Cilt 2, Sayı 1, s. 36-50.

TURAN, Feryal (2014), "Çevre Dostu Şirketler: Yeşil Göz Boyama mı Çevresel Üretim mi?", *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, s.1-26.

Volkswagen Mavi Düşün Kampanyası Resmi Web Sayfası. <http://thinkblue.volkswagen.com/com/en/about-think-blue> adresinden elde edilmiştir. Erişim Tarihi 20.09.2015

YAVUZ, Şenay (2009), "Yeşil Halkla İlişkiler Ve İkna", *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, Cilt 37, s. 128-143.

ZHANG, Boyang - Veijalainen, Jari - Kotkov, Denis (2016), "Volkswagen Emission Crisis : Managing Stakeholder Relations on the Web" In T. A. Majchrzak, P. Traverso, V. Monfort, & K.H. Krempels (Eds.), *Proceedings of the 12th International Conference on Web Information Systems and Technologies*, Cilt 1, s. 176-187.

İZMİR KÖRFEZİ BATIKLARI¹

Araş. Gör. Tarık İLHAN²
Prof. Dr. Muhammet DUMAN³
Yrd. Doç. Dr. A. Hüsnü ERONAT⁴

Özet

Ege'nin Anadolu yakasının bugünkü merkezi İzmir, bölgenin tarihsel geçmişinin zenginliği, antik çağın pek çok önemli siyasal, ticari ve kültürel kentinin oluşturduğu bu çetrefil örümcek ağının ortasında konumlanmıştır. Çalışma alanımız olan İzmir Körfezi aslında şehrin tarihine bire bir uyumlu olarak şekillenmiş gibidir. Bölgede özellikle 18. ve 19. yüzyılda ağırlık kazanan ticari ve sosyal hayattaki rekabet İzmir Körfezi'nin aktif olarak tercih edilmesine ve kullanılmasına sebep olmuştur. Bu süreçte körfezde birden çok hem ticari hem de yolcu taşıyan gemiler çeşitli sebeplerden kaza yapıp batmışlardır. Çalışmamızın amacını ve başlığını oluşturan "İzmir Körfezi Batıkları" ndan şu ana kadar saptanan batıklar Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'ne bağlı Dokuz Eylül 3 gemisiyle tespit edilmiştir. Çalışmada, deniz jeolojisi ve jeofiziği araştırma cihazlarından, çift frekanslı sığ sismik sistemi ve yanal taramalı sonar sistemi kullanılmıştır. Sonuçta tespit edilen 3 batık'dan biri ilk kez ortaya çıkarılmış ve hangi dönemde battığına dair araştırmalarımız devam etmektedir. Sadece İzmir Körfezinde değil benzer şekilde kıyılarımızın yakın alanlarda yapılacak çalışmalar sayesinde ülkemizde sualtında yatan arkeolojik miras rahatlıkla su yüzüne çıkarılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: İzmir Körfezi, Batıklar, Deniz Jeolojisi ve Jeofiziği, Sismik, Yanal Taramalı Sonar

İZMIR GULF WRECKS**Abstract**

Today the center of the Anatolian side of the Aegean, Izmir, is situated in the midst of this complicated spider web created by the wealth of the historical past of the region, and by many important political, commercial and cultural cities of antiquity. In our workplace, İzmir Bay, it seems as if the history of the city was shaped in harmony with the individual. Especially in the 18th and 19th centuries, the commercial and social competitiveness of İzmir Gulf has been actively preferred and used. In this process, ships carrying more than one commercial passenger in the Gulf have crashed and sank from various causes. The aim of the study and the headings of "İzmir Gulf Submersers" are determined by our Research Vessel Dokuz Eylül 3, Dokuz Eylül University Marine Science and Technology Institute. In the study, a double frequency shallow seismic system and a lateral scanning sonar system were used from marine geology and geophysical research equipment. One of the 3 detected wrecks was uncovered for the first time and our investigation into what is currently going on is still going on. Not only in the Gulf of Izmir, but also in similar areas, our archaeological heritage lying underwater in our country will be able to be surfaced easily.

Keywords: Izmir Gulf, Wrecks, Marine Geology and Geophysics, Seismic, Side Scan Sonar

Özgün Araştırma / Original Article

¹ 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar-İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi'nde (IBAD-2017) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Dokuz Eylül Üniversitesi, TÜRKİYE, tarik.ilhan@deu.edu.tr

³ Dokuz Eylül Üniversitesi, TÜRKİYE, muhammet.duman@deu.edu.tr

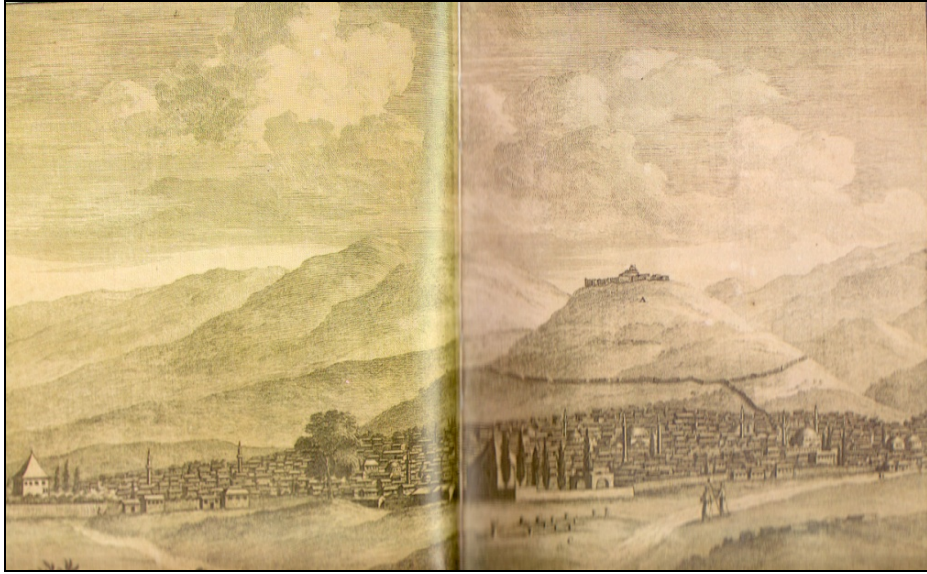
⁴ Dokuz Eylül Üniversitesi, TÜRKİYE, husnu.eronat@deu.edu.tr

1. Giriş

İzmir ve çevresinin aydınlanmamış, tam anlamıyla ortaya konamamış ve 20.yüzyılın başına kadar tarihçilerin ve arkeologların pek ele almadığı prehistoryası özellikle son yıllarda yapılan araştırmalarla su yüzüne çıkarılmaya başlamıştır. Karaburun Çakmaktepe, Menemen Helvacıköy ve İzmir Bayraklı (eski İzmir=Smyrna) daki arkeolojik kazılar bu bölgenin tarihinin Milattan önce başladığını işaret etmektedir. “Smyrna” isminin de, “Homeros’un Hayatı” adlı eserde Aiol’ler tarafından işgal edildiğini ve ona Kyme kasabasının kurucularından Tezeus’un Smyrna adlı karısına ithaf edilerek verildiği kaydedilmektedir.

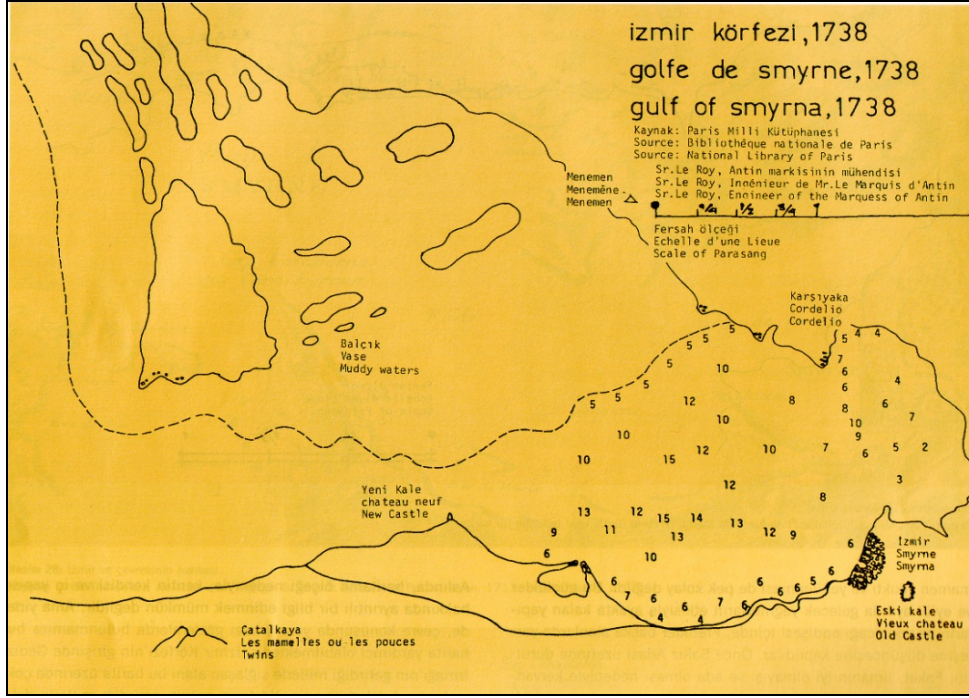
2. Helenistik Devirde İzmir Şehri (M.Ö.323-133)

Charles Texier “Description D’Asie Mineure” isimli eserinde İzmir için; “... İzmir bu suretle Pagus Dağı’nın şimalinde, bir kısmı dağ üzerinde ve bir kısmı ovada olmak üzere tesis edildi. Süslü binalar inşası ve birbirini dikine kesen kemerlerle süslenen caddelerin açılması gecikmedi. Homer’in Meles nehri kenarından yükselen hatıratı şerefine bir mabed bina edilerek Homerium ismi verildi. Nemezeis mabedi ile mabutların anasına ait olanı ovada inşa ettiler. Akropol’u, stadyumu, tiyatroyu ve ahali meydanı dağın sathı mailinde tesis ettiler. Hemen deniz sathı ile bir olan, teressübatan müteşekkil, şehrin aşağı kısımlarında yağmur sularının ve sair şeylerin akıp gitmesi için lağımlar yok idi. Fırtınalı zamanlarda sokaklar suya gark olurdu ve temiz değildi” diye bahsetmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. İzmir'in Helenistik Döneme Ait Gravürü (Üç İzmir, 1992)

Yine bu dönemde yaşamış Himmerius: “Bu Meles nehri İzmir’in varoluşları içinde neban eder. Nehrin menbaları pek çoktur ve birbirlerinin yanından çıkmaktadırlar. Bu menbalardan hasıl olan nehir, hemen bu menbaların yanında bir göl halini alır ve bunun her tarafında küçük sandallar, gerek kürek ile ve gerek sahilden yedekleme suretiyle seyredebilirler. Nehrin etrafını serviler ve zarif sazlar tezyin etmektedir. Nehir çok yakın bir mesafede denize akmaktadır. Fakat bilmem ki akmak tabirini kullanmak doğru mudur? Çünkü nehrin aktığına delalet edecek bir ufacık şırıltı bile yoktur ve gizlice denize karışmaktadır.” şeklinde İzmir’in o günlerdeki durumunu betimlemiştir.

Şekil 3. İzmir Planı, 1738 (Paris Milli Kütüphanesi. Haritanın üstünde Antin Marki'sinin mühendisi Sr.Le Roy tarafından yapıldığı kaydediliyor.)

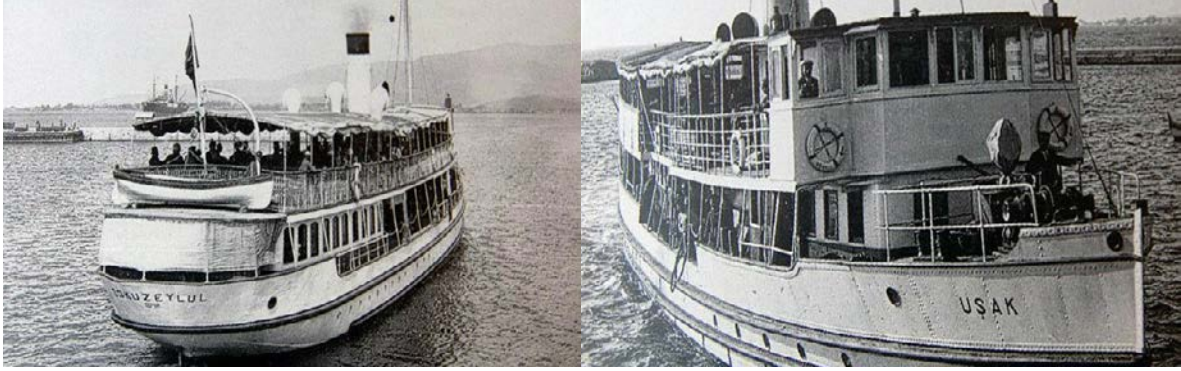
1739 yılında bir yazar Midilli'den İzmir'e gelmiştir. Bu yazar, Londra Eski Eserler ve Kraliyet Cemiyetleri üyesi olan Richard Pockocke, seyahatnamesinin İzmir bölümünde: "İzmir'in dünyanın en büyük donanmasını içine alabilecek genişlikte bir körfezin güney doğusunda yer aldığını" (Voyage De Richard Pockocke, Voyage de Richard Pockocke, Neuchatel, Societe Typographique, 1773 Cilt V, s.6 (İngilizce'den Fransızca'ya tercüme). (Seyahat Tarihi 1739) söylemektedir. Pockocke, daha sonra kenti şöyle anlatmıştır: "Hermus (Gediz) Irmağı'nın denize döküldüğü yerin ucunda, güneye doğru uzanan ve ırmağın getirdiği millerle meydana geldiği tahmin edilen geniş bir kum yığıntısı bulunuyordu. Bunun karşı ucunda ise, körfeze giriş-çıkışı koruyan ve kontrol eden bir burun üzerinde bir kale (Yenikale) inşa edilmişti. Gemiyle bu kum yığını yüzünden, giriş-çıkış için sıralanmak zorundaydılar." (Voyage de Richard Pockocke, Neuchatel, Societe Typographique, 1773 Cilt V, s.7).

Yenikale önündeki boğaz Gediz Irmağı yatağının değiştirilmesinden sonra bile kentin güncel sorunları arasında yer almış ve almaktadır.

4. XIX. Yüzyılda İzmir Körfezinde Deniz Ulaşımı

XIX. yüzyılda, İzmir kenti ve yakın çevresinde kamuya açık toplu ulaşım sisteminin ilk olarak deniz bağlantılarıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. 19. yüzyılın ilk yarısında sandallarla yapılan ve daha çok İzmir'i Bornova İskelesi'ne bağlayan bu küçük çaptaki uygulamalardan, daha modern sistemlere geçilebilmesi ancak buharlı gemilerin gelmesi ile mümkün olabildiği. İzmirliilerin buharlı gemilerle tanışması 1834 yılına rastlar (Journal de Smyrne Gazetesi, 15 Kasım 1834). Bu gemilerin İzmir Körfezi'nde seferlerine başlaması ise 10-15 yıl sonrasındır.

Bununla birlikte İzmir'in tanınmış kişilerinden Yahya Efendi'nin ortağı olduğu Osmanlı "HAMİDİYE" şirketi, 13 Şubat 1884 tarihinden itibaren İzmir Körfezinde düzenli bir biçimde vapur seferlerini başlatmıştır. Şirketin o dönemde, elinde bulunan dört adet buharlı gemiye ilaveten (Şekil 4), Avrupa'ya 5-6 vapur daha ısmarladığı bildirilmektedir (Stamboul Gazetesi, 19 Şubat 1884).

Şekil 4. Hamidiye şirketine ait "Dokuz Eylül ve Uşak Yolcu Gemileri"

İzmir Körfezin'de artan gemi sayısı tabiki denizden yapılan hem yolcu hem de ticari taşımacılığın gelişmesine yol açmıştır. Özellikle günümüzde İzmir limanının bulunduğu alanda ve yakın çevresinde ve Göztepe'de yapılan iskeleler o dönemden itibaren aktif olarak kullanılmaktadır. Ayrıca 19. yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl başlarında, İzmir'in özellikle deniz yoluyla dünyanın çeşitli limanlarına bağlanmış ve bu sayede İzmir limanları yük taşımacılığı açısından da stratejik önem kazanmaya başlamıştır.

375

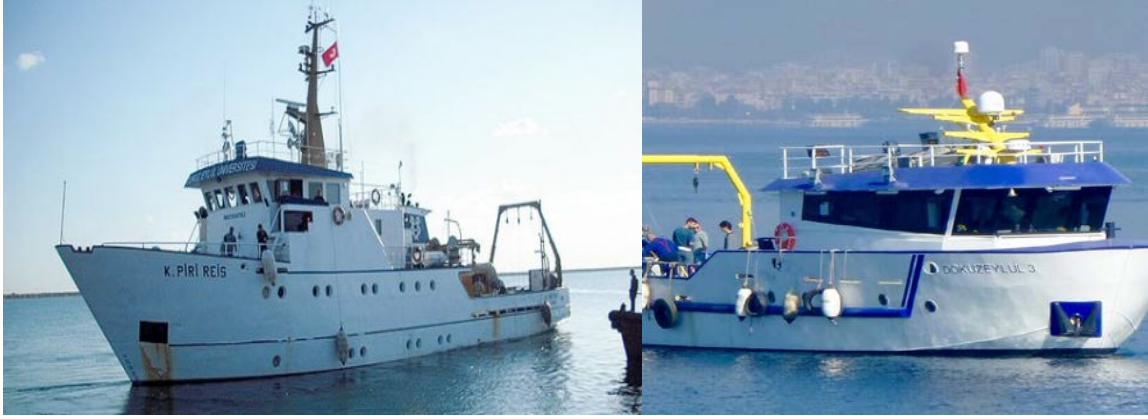
Pek tabii ki artan deniz trafiği beraberinde kazaları da beraberinde getirmiştir. Körfez vapurları kaptanlarının acemiliği ve bu nedenle birtakım kazalarla karşılaşma tehlikelerinin doğduğu dönemin gazetelerinde sık sık dile getirilen şikayetler arasındadır. Aslında 19. yüzyıl sonlarına doğru, böylesine birkaç büyük kaza ile de karşı karşıya kalınmıştır. Bu kazalardan birinin 2 Şubat 1899 gecesi Göztepe'ye gitmek üzere, Konak'tan hareket eden ' Adliye' adlı körfez vapuruyla, Göztepe'den İzmir'e gelmekte olan 'Girit' adlı başka bir körfez vapurunun çarpıştığı kayıtlara geçmiştir (Ahenk Gazetesi, 3, 4 Şubat 1889).

5. İzmir Körfezinde Batık Araştırmaları

Günümüze kadar İzmir körfezinde yapılan araştırmalar direkt olarak körfezde bulunan ya da olası batıkları su yüzüne çıkarmak açısından yapılmamıştır. Ancak tarihsel bilgiler ve yapılan çalışmalar sırasında karşılaşılan batıklar bilinmektedir.

Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'nün yürütücüsü olduğu İZSU (İzmir Su ve Kanalizasyon İşleri Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde Ağustos 2016-Nisan 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olan "İzmir Körfezi ve Limanı Rehabilitasyon Projesi Kapsamında Oluşturulacak Doğal Yaşam Adaları Uygulama Projelerinin Hazırlanmasına Esas Batimetrik, Hidrografik ve Oşinografik Etüd İş'i" proje kapsamında körfezde bilinen iki batık ve ilk kez karşılaşılan bir batık tam anlamıyla ortaya konmuştur.

Proje kapsamında hem R/V K.Piri Reis gemisi (Şekil 5a) hem de Dokuz Eylül 3 Bilimsel Araştırma gemisiyle (Şekil 5b) çalışılmıştır.

Şekil 5. a) R/V K.Piri Reis Araştırma Gemisi

b) Dokuz Eylül 3 Bilimsel Araştırma Gemisi

5.1 Batıkları Tespit Etmede Kullanılan Jeofizik Cihazlar ve Özellikleri

5.1.1 Yatay Konum Belirleme Sistemi (Ashtech Promark 500 GPS RTK)

Çalışma kapsamında yatay konumu belirlemek üzere Ashtech Promark500 GPS RTK Küresel Konumlama Sistemi kullanılmıştır (Şekil 6). Bu şekilde toplanan eş zamanlı düzeltilmiş koordinat değerleri HYPACK Version 10.0.0.2 (2010) yazılımının kullanıldığı navigasyon bilgisayarında kayıtlanmıştır.

Denizel veri toplama çalışmaları esnasında, teknede ölçülen yatay konum ve kot değerlerinin Ashtech Promark500 GPS Sistemi hassasiyetleri yatayda $\pm 20\text{mm}$, düşeyde $\pm 30\text{mm}$ ' dir.

Şekil 6. Ashtech Promark 500 GPS RTK

5.1.2 Derinlik Ölçüm Cihazı (ODOM Echotrac 3200 MKII Echosounder)

Çalışma kapsamında su derinliği ölçümü 24 kHz ve 200 kHz olmak üzere çift frekanslı, Odom Echotrac 3200 MKII Echosounder (İskandinav) ile yapılmıştır (Şekil 7).

Çalışmalar esnasında aynı zamanda grafik olarak kayıtlanmış olan derinlik verilerinin sayısal karşılığı HYPACK Version 10.0.0.2 yazılımının kullanıldığı navigasyon bilgisayarı ortamında koordinatları ile birlikte kayıtlanmıştır. Deniz aracına çift frekanslı hassas iskandil su altı birimi (transducer) teknenin salınımlarından en az etkilendiği orta kısımlarda uygun bir yerde ve tekne bordasına, Ashtech Promark 500 RTK alıcı anteni ve aynı merkezli bir eksen üzerinde olacak şekilde monte edilmiştir. Bu suretle derinlik değerleri ve ölçülen noktasının yatay konum bilgileri (X, Y pozisyonu), çok hassas olarak bilgisayar ortamında arşivlenmiştir.

Şekil 7. ODOM Echotrac 3200 MKII Echosounder

5.1.3 Yüksek Çözünürlüklü Mühendislik Sığ Sismik Sistemi (Strata Box Shallow Sub Bottom Profiler)

377

Çalışma esnasında deniz taban altının jeolojik (sismo-litolojik) yapısını ortaya çıkarmak için Stratabox Sub Bottom Profiler, sayısal kayıt alabilen yüksek ayrımlı (3,5 ve 10 kHz çift frekanslı) taban altı profil görüntüleme, sığ sismik sistemi kullanılmıştır (Şekil 8).

Şekil 8. StrataBox Sub Bottom Profiler

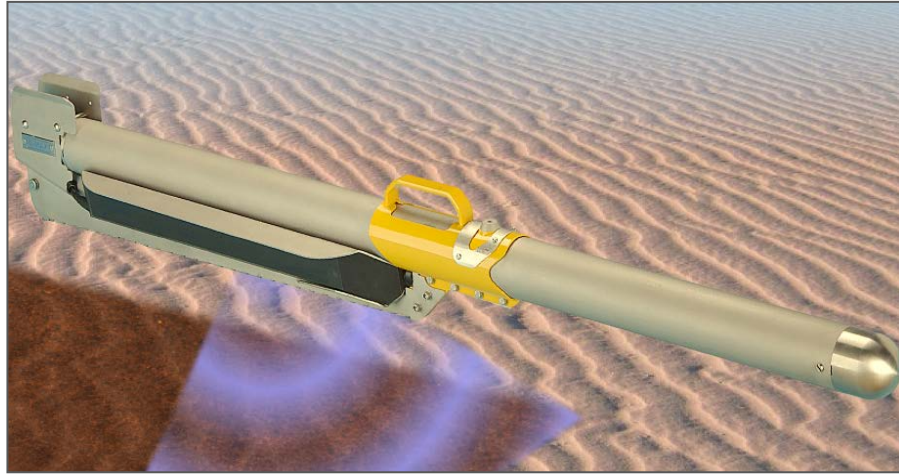
Söz konusu mühendislik sismiği sistemi ve işlem programı: Sistem ses sinyallerinin gönderilip algılanmasını sağlayan su altı alıcı-verici birimi ile enerji kaynağı, sinyal işlemci ve verilerin kayıtladığı PC (StrataBox SW) güverte birimi ve bağlantı birimlerinden oluşmaktadır. Sistemin temel birimlerinin işlevleri aşağıdaki başlıklar altında verilmiştir.

Transduser, sismik kayıt alınmasında birden fazla görev görür. Hem ses kaynağı, hem de algılayıcı olarak yansıyan ses sinyallerini algırlar. Sistemin bu ünitesi, 1 x 10 kHz frekanslı ve 1 x 3.5 kHz birimden oluşmaktadır.

Transceiver (Sinyal üretici ve algılayıcı), Sinyal üretimi, sinyal algılayıcı ve şiddetlendirici fonksiyonlarını görür. İçerdiği sinyal göndericisinin elektrik güç çıkışı 0-1000 W kadardır. Aynı zamanda, zamana bağlı kazanç (TVG) işlevlerini yapma özelliğine sahip bir sinyal şiddetlendiricidir. Algılayıcıdan çıkan sinyaller bilgisayar biriminde sayısal olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca dijital olarak cihaz içindeki kayıtcısında hat boyunca saptanan sismo-litolojik değişimler görüntü olarak kaydedilmiştir.

5.1.4 Yanal Taramalı Sonar Sistemi (CMAX CM2 Side Scan Sonar)

Sualtı biriminde yataydan 20 derece tabana yönelik iki transduser ile üç farklı frekansta çalışabilen bu cihaz 100 kHz ve 325 kHz frekanslarda sayısal kayıt yapma kapasitesindedir (Şekil 9). Bilgisayara bağlı olarak çalışan ünitesi kayıt birimi GPS ve derinlik ölçer alt modüllerine sahiptir. Sistem 2000m su derinliğine kadar çalışmaktadır.

Şekil 9. CMAX CM2 Yanal Taramalı Sonar

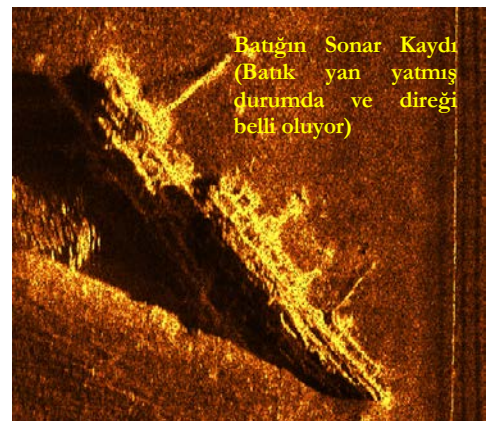
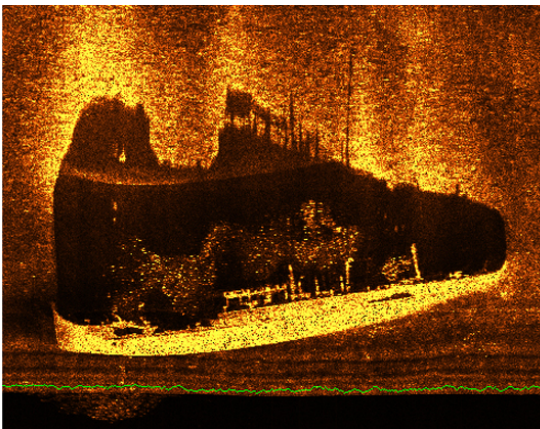
Çalışma 100 kHz frekansında ve 50-200m aralıklı boyuna ve enine hatlarda yapılmış, sağ ve sol olmak üzere kaplama genişliği her bir taraf için 60-250 m alınmıştır. Çalışmaların başlangıcında her bir hattaki en iyi kaydı sağlayacak optimum sistem ve ayarlamaları yapılmıştır. Verilerin sayısal olarak kayıtları sisteme ait yazılım kullanılarak yapılmıştır. Çekme hızı (geminin hızı) 2.5 - 3.5 knots arasında tutulmuştur.

Yenikale'deki bu batıklar için yapılan tarihsel araştırmada batıkların ne zaman battığı ve batan gemilerin isimleri hakkında 7 Şubat 1957'de Hayat Mecmuasındaki haber enteresandır (Şekil 12). Haber, İzmir'e 6 mil kala biri Türk bandıralı diğeri Amerikan Bandıralı isimleri (İzmir ve Howell Lykes) olan gemilerin büyük bir kaza yaparak battıklarından söz etmektedir. Kesin olmamakla birlikte elde edilen verilerden gemilerin çarpışma şekli ve boyları haberde söz edilen iki geminin çarpışma sonucu battıkları düşünüldüğünde batıkların birbirine yakın olması nedeniyle batan gemilerin bunlar olduğu sanılmaktadır. Aynı haber 15 Şubat 1957'de de Time'a haber olmuştur.

Şekil 12. Hayat Mecmuası (7 Şubat 1957)

Bilinen bu batıkların yanı sıra çalışma sahasında 2017 yılının başlarında yeni keşfedilen bir batık daha vardır. Körfezde Güzelbahçe açıklarında 42 m 'de bulunan batık yaklaşık 78m boyunda ve 8 m enindedir (Şekil 13). Batığın adı ve ne zaman batmış olabileceğine dair araştırmalar hala devam etmektedir.

Şekil 13. İzmir Körfezi Güzelbahçe Açıklarında Yeni Keşfedilen Batık

7. Sonuç ve Değerlendirme

İzmir ve çevresinde özellikle 18. ve 19. yüzyılda ağırlık kazanan ticari rekabet ve sosyal hayatın hızlanmaya başlaması İzmir Körfezi'nin aktif olarak tercih edilmesine ve kullanılmasına sebep olmuştur. Körfez'in kıyılarına başta küçük ama giderek ihtiyaca göre büyüyen birçok iskele yapılmıştır. Artan ihtiyaçlar sonucu 1880'lerin başında da Karşıyaka ve Göztepe başta olmak üzere metrajı daha büyük gemilerin yanaşabileceği rıhtımlar yapılmıştır. Bu süreçte körfezde birden çok hem ticari hem de yolcu taşıyan gemi çeşitli sebeplerden(kaza, arıza, fırtına vb) batmış, bazılarıda batmadan kurtarılmıştır.

Özellikle günümüzde dikkat çeken birbaşka husus da miyadını doldurmuş bazı gemilerin yapay resif olarak batırılmasıdır. Bu konu birçok bilim insanı tarafından tartışma konusu olmakla birlikte, uygulama yapılan alanların jeolojik ve oşinografik özelliklerinin çok iyi bilinerek bu işlemlerin yapılmasının doğru olacağı kanaati hakimdir.

Sonuç olarak tespit edilen 3 batık'dan biri ilk kez ortaya çıkarılmış ve hali hazırda hangi dönemde battığına dair araştırmalar devam etmektedir. Bu süreçte mevcut yazılı kaynakların taranması, yerel istihbarat ve araştırma dalışları yapılmaktadır. Batıkların hiçbirini buldukları lokasyon ve derinlik açısından Körfezdeki su sirkülasyonunu olumsuz şekilde etkilememektedir.

Günümüz sualtı teknolojisinden de (yanal taramalı sonar, sismik, çok ışınlı batimetri, manyetometre, insanlı yada insansız sualtı kamerası vb.) yararlanarak batıkların ortaya çıkarılması daha hızlı ve sağlıklı olacaktır. Sadece İzmir Körfezinde değil benzer şekilde üç tarafı denizler ile çevrili coğrafyamızda kıyılarımıza yakın alanlarda yapılacak çalışmalar sayesinde sualtında yatan arkeolojik miras rahatlıkla su yüzüne çıkarılabilecek ve gerek belediyelerin gereksede özel kuruluşların bu konudaki ilgilerinin artmasıyla birlikte turizm açısından da önemli bir kaynak sağlanacaktır.

8. Kaynakça

Ahenk Gazetesi, 3, 4 Şubat 1889

Beyru Rauf (2011). 19. Yüzyılda İzmir Kenti, s. 373, 38 numaralı eser. Literatür Yayınları:619.
ISBN: 978-975-04-0525-9

Hayat Mecmuası (7 Şubat 1957)

Journal de Smyrne Gazetesi, 15 Kasım 1834.

Stamboul Gazetesi, 19 Şubat 1884

Üç İzmir (1992). Yapı Kredi Yayınları Ltd.Şti., s.20-21, ISBN: 975-363-107-3

Voyage De Richard Pockocke (1773). Voyage de Richard Pockocke, Neuchatel, Societe Typographique, Cilt V, s.6-7

1938-1950 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE GÖSTERİME GİREN ARAP/MISIR FİMLERİNİN TÜRK MÜZİĞİNE ETKİSİ**Yrd. Doç. Dr. Sinem ÖZDEMİR¹****Özet**

II. Dünya Savaşı ile ortaya çıkan ekonomik zorluklar, savunma giderlerinin artışı, yoksullaşan halk gibi sorunlar elbette ki sinema sektörünü de etkilemiş, hem film endüstrisi durmuş hem de çevrilmiş filmlerin dağıtım zorlaşmıştır. Mısır yoluyla Türkiye’ye gelen Amerikan filmlerinin ülkeye Mısır sinemasının ürünlerini de getirmesi ile “Arap filmleri” gösterimi başlamıştır. Cumhuriyet politikaları doğrultusunda geleneksel müziği unutturmak amaçlı başlatılan yasaklama süreci, halkı radyolarda Arap müziği yayımlarını aramaya ve dinlemeye yönelttiğinden, bu müziğe olan aşinalık gösterime giren ilk film “Aşkın Gözyaşları”nın çok rağbet görüp seyircinin ilgisini fazlasıyla çekmesine neden olmuştur. 1938 yılında Basın-Yayın Genel Müdürlüğü bu filmlerin müziklerinin Arapça söylenmesini yasaklayınca; filmlerdeki şarkılar ya konularına göre yazılan yeni şarkılarla ya da doğrudan üzerlerine Türkçe sözler yazılarak seslendirilmeye başlanmıştır. Böylelikle “Adaptasyon” adı verilen yeni bir şarkı türü ortaya çıkmıştır ki dönemin en önemli bestekarları tarafından yapılan ve en popüler solistlerince seslendirilen bu müziklerle ortaya çıkan “serbest” yapı yani gerek melodik yapıya ve forma, gerekse söz yapısına ve ritmik yapıya getirilen serbestlik ve söz unsuru ile yarışan bir saz (aranağme/arasaz) anlayışı ile “fantezi” adlı yeni bir form meydana gelmiş ve geleneksel yapının bozulmasına en büyük etkenlerden birini oluşturmuştur. Sebep ve sonuçları ile bu değişim sürecini ele almak amaçlı bu çalışmada tarihsel araştırma, gazete/sürelî yayın taraması ve müzikal analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Müziği, film müziği, Arap/Mısır film müziği, adaptasyon şarkı**THE EFFECT OF ARABIAN/EGYPTIAN MOVIES RELEASED IN TURKEY BETWEEN 1938-1950 ON TURKISH MUSIC**

382

Abstract

Problems which occurred due to World War II such as economic difficulties, increase of defence expenses, people becoming poor everyday had all effect on cinema naturally, as a result of which both cinema industry has stopped and distribution of movies which were already shot became difficult. “Arabian movies” began to be displayed when the products of Egyptian cinema were brought to Turkey through Egypt together with American movies. The process of prohibition which was initiated in order to make traditional music forgotten according to Republic policies directed people search for and listen Arabian music broadcast on radio and therefore familiarity to this music caused “Aşkın Gözyaşları” (Tears of Love) which is to be the first movies released become very popular and interest audiences quite a lot. When General Directorate of Press banned soundtracks composed in Arabian; music of the movies were recomposed either with new songs written according to plot or by directly writing Turkish verses on the original music. In this way a new music genre named “adaptation” emerged, this “free-style” which was made by the most important composers and sung the most popular soloists of the period created a new form named “fantasy” due to freedom brought to both melodic structure, form and lyrics, rhythmic structure and perception of instrumental part (aranağme/arasaz) competing with verses vocal element and this caused the greatest factor in alteration of traditional structure. Historical research, review of newspaper/ periodical and musical analysis methods were used in this study which aims to analyze this transformation process with reasons and results

Keywords: Turkish Music, soundtrack, Arabian/Egyptian soundtrack, adaptation song**Özgün Araştırma / Original Article**

¹ Sorumlu yazar/Corresponding Author, İstanbul Teknik Üniversitesi/Istanbul Technical University, Türkiye/Turkey, ozdemirsin@itu.edu.tr, sinemozdemir@gmail.com

Giriş

Göç, toplumların yapısı ve kültürünü değiştiren en önemli demografik faktörlerden biridir. Ekonomilerin büyümesi, teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının gelişimi ile köyden şehre ve az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru meyil eden göçün yanı sıra, özellikle 20. yüzyılda etkisini ziyadesiyle hissettiren yeni tipte bir göç anlayışı daha meydana gelmiştir. Farklı kültür ve farklı yaşantıların aktarımında kitle iletişim araçları ile meydana gelen bu dolaylı göçün en önemli unsurlarından biri de 'sinema' aracılığı ile olmuştur.

Avrupa, Amerika ve Hint film endüstrisinin varlığından söz edilse de, konumuz Türk Müziği bağlamında göç edip gelen filmlerin etkisi açısından en şiddetli olanı Arap ve Mısır filmleri ile gerçekleştirmiştir.

II. Dünya Savaşı ile ortaya çıkan ekonomik zorluklar, savunma giderlerinin artışı, yoksullaşan halk gibi sorunlar elbette ki sinema sektörünü de etkilemiş, hem film endüstrisi durmuş hem de çevrilmiş filmlerin dağıtımını zorlaşmıştır. Mısır yoluyla Türkiye'ye gelen Amerikan filmlerinin ülkeye Mısır sinemasının ürünlerini de getirmesi ile "Arap filmleri" gösterimi başlamıştır. Uzun süredir yerli filmlerden uzak kalan halk için, 1948 yılında yasaklanıncaya kadar, benzer kültürel yaşamsal ve melodik yapılarla bezeli (Tekelioğlu, 1998: 150) başta Ümmü Gülsüm, Leyla Murat, Abdulvahap, Ferit Atrâş gibi Mısır Sineması'nın bir endüstri olarak güçlenmesi ve yaygınlaşmasında büyük rol oynayan şarkıcıları ile Mısır filmlerinin gösterimleri oldukça ilgi çekici olmuştur (Beşiroğlu, 2003: 111). Bu isimler gazetelerde yer alan film afişlerinde özellikle güzel seslerine vurgu yapılarak: "*bülbüller bülbülü, ahenktar, lahuti ses, mest edici, bülbül nağmeleri ile süslenmiş*" gibi tanımlamalarla yer almış, filmlere Türkçe dublaj yapılırken müziklerin orijinal halinin korunduğu da "*Türkçe sözlü Arapça şarkılı*" ibaresi ile vurgulanmıştır (Bkz. Şekil 1).

1 Ekim 1939 Akşam Gazetesi

11 Kasım 1939 Akşam Gazetesi

Şekil 1: 11 Kasım 1939 / 1 Ekim 1939 Akşam Gazetesi'nde Ümmü Gülsüm ve Abdulvahap'ın başrollerini oynadıkları Türkçe sözlü Arapça şarkılı film afişleri

Arapça şarkılara ve Arap/Mısırlı şarkıcılara olan bu ilgi tabii ki sadece sinemacıların ilgisi ile sınırlı kalmamış dönem eğlence mekanı olan bahçeler, salonlar ve sonrasında gazino ve sinema salonlarında da bu şarkıcılarla ve repertuarla programlar yapılmaya başlanmıştır (Bkz. Şekil 2). Böylece gerek sinema gerekse plaklar ve eğlence mekanlarındaki canlı performanslarla Arap müziği form melodik yapı usulü ve tavır özellikleri ile kulaklara iyice yerleşik hale gelmiştir.

21 Mayıs 1939 Akşam Gazetesi

1 Haziran 1948 Akşam Gazetesi

Şekil 2: 21 Mayıs 1939 / 1 Haziran 1948 Akşam Gazetesi'nde dönem eğlence mekanlarında Arap şarkıcı dansçı ve repertuarının duyurusunu içeren gazete ilanları

Bu musikiye olan aşinalık aslında filmlerin sinema gösteriminden çok daha önceye dayanmaktadır. “Arapça Şarkılı” bu filmlere olan rağbette, Cumhuriyet politikalarının, geleneksel müziği unutturmak için ilk önce eğitim ve öğretimden ardından radyolardan kaldırması neticesinde halkın Batı müziği dinlemek yerine özlemine duydukları Türk müziği nağmeleri için Arap ve Mısır radyo istasyonlarına yönelmiş olmasının büyük payı olmuştur. Arap ve Mısır radyolarından dinlenilip, kulaklara aşına olan bu melodiler ülkeye gelen Arap ve Mısır filmlerine olan adaptasyonu kolaylaştırmıştır. Filmlerin gazete ilanları ve afişlerinde de tıpkı “Bağdat Bülbülü” adlı Mısır filminde olduğu gibi, musikiye Arap ve Mısır Radyolarından kazanılan bu aşinalık vurgulanmış ve çekici bir öge olarak kullanılmıştır: “İstanbul halkının çok iyi tanıdığı ve güzel seslerini her akşam Mısır radyolarında dinlediğimiz Münire Mehdiye ve Ahmet Allam’ın iştiraki ile yapılmış bin bir gece efsanelerini tasvir eden Türkçe sözlü ve şark musikili bir filmidir” (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3: 13 Şubat 1937 Cumhuriyet Gazetesi “Bağdat Bülbülü” film ilanı

Gösterime giren ilk film “Aşkın Gözyaşları” ve takip eden filmler çok rağbet görüp seyircinin ilgisini fazlasıyla çekince, 1938 yılında Basın-Yayın Genel Müdürlüğü bu filmlerin müziklerinin Arapça söylenmesini yasaklamıştır. Bu yasaklama ardından filmlerdeki şarkılar ya konularına göre yazılan yeni şarkılarla ya da doğrudan üzerlerine Türkçe sözler yazılarak seslendirilmeye başlanmıştır. Böylelikle “Adaptasyon” adı verilen yeni bir şarkı türü ortaya çıkmıştır (Tekelioğlu, 1998: 150).

384

Yaptığımız Akşam, Milliyet, Cumhuriyet ve Dünya gazeteleri taramalarında, Adaptasyon şarkılar içeren Arap/Mısır filmlerinin rastlanılan en son film ilanı 14 Aralık 1949 tarihli Akşam Gazetesi’nde yer alan “Kalbime Doğmuştu” filmi olmuştur. Sadettin Kaynak bestelerinin Safiye Ayla tarafından okunduğu bu Arap filminde Enver Vecdi, Leyla Murad ve Beşare Vakim başrolleri üstlenmişlerdir. “Kalbime Doğmuştu” filminin müziklerini Kaynak’ın bestelediğine dair literatürde bir bilgi yokken; yaptığımız gazete arşiv taramaları ile ilk kez tespit edilmiştir. Çalışmamızın da yıl olarak üst sınır aralığını bu film belirlemiştir.

Arap/Mısır Filmlerine Adaptasyon Şarkılar

Adaptasyon, Arap filmlerindeki şarkıların melodik yapısı üzerine Türkçe sözler yazılarak ya da temalardan esinlenilerek yeni beste yapılması şeklinde gerçekleşmiştir (Tekelioğlu, 1998: 150). İlk kez 26 Ocak 1939’da İstanbul İpek ve Saray sinemalarında gösterime giren, başlıca rollerini Roman Navaro ve Mirna Loy’un oynadığı “Şeyhin Aşkı” filminin ilanında yerli bestekar ve solist ismi “Musiki kısmını tertip eden ve idare eden Cevdet Kazan, Gazel ve Şarkılar Mustafa Çağlar” olarak belirtilmiştir. Bu tarihten sonra gazetelerde çıkan Mısır filmlerinin afişlerinde ve ilanlarında, yerli yorumcu ve bestecilerin isimleri yoğun olarak görülmektedir (Beşiroğlu, 2003:110-111)

Filmlerdeki Arapça müziklere Türkçe güfteler ve müzikler adapte eden bestekarlar arasında Sadettin Kaynak, Selahattin Pınar, Artaki Candan, Sadi Işıl, Muhlis Sabahattin, Kadri Şençalar ve Şerif İçli gibi dönemin ünlü müzisyenleri yer almıştır (Bkz. Şekil 4).

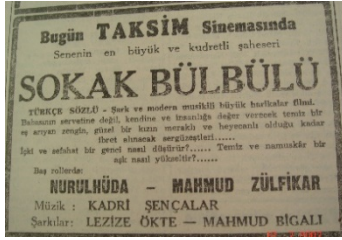
24 Eylül 1944 Akşam G.

26 Mart 1941 Akşam G.

9 Ekim 1947 Cumhuriyet G.

1 Kasım 1947 Cumhuriyet G.

19 Nisan 1946 Cumhuriyet G.

8 Nisan 1946 Akşam G.

Şekil 4: Selahattin Pınar, Artaki Candan, Sadettin Kaynak, Sadi Işılay, Kadri Şençalar ve Şerif İçli'nin müziklerini adapta edip/besteledikleri Arap/ Mısır filmlerinin gazete ilanları

Orijinal adı “Denanir” olan ve Ümmü Gülsüm’ün üçüncü filmi olarak Mısır’da 1940 yılında piyasaya çıkan (Danielson, 2008: 168) “Harunurreşid’in Gözdesi” adlı film, dönem film ve müzik bahsi açısından deneysel bir girişim olmuştur. Film, biri Sadettin Kaynak’ın besteleyip Müzeyyen Senar’ın seslendirdiği Türkçe şarkılı versiyonu ile İpek Sineması’nda, bir diğeri de Türkçe sözlü ve Ümmü Gülsüm’ün seslendirdiği Arapça şarkılı versiyonu ile Saray Sineması’nda olmak üzere aynı anda iki sinemada birden gösterime girmiştir (Bkz. Şekil 5). Sonucunda ise, Sadettin Kaynak’ın besteleri ile dublajı yapılan gösterimde, Arapça şarkılı versiyona karşı üç katı hasılat elde edilmiştir (Şen, 2003: 239). Kaynak’ın film için bestelediği 8 eser içerisinde günümüzde hala repertuarda popülerliğini koruyan Segah “Derman kar eylemez ferman dinlemez”, Hicaz “Enginde yavaş yavaş günün minesini soldu”, Mahur “Hoş geldin elimize, şiir oldun dilimize” gibi eserlerin varlığı şüphesiz ki bu hasılatın mutlak nedenidir (Özdemir, 2009: 296).

Şekil 5: 23 Aralık 1941 Cumhuriyet Gazetesi “Harunurreşid’in Gözdesi” film ilanı

Filmler için bestelenen bu eserler, Münir Nurettin Selçuk, Safiye Ayla, Sabite Tur Gülerman, Hamiyet Yüceses, Bekir Sıtkı Sezgin, Mediha Demirkıran, Müzeyyen Senar, Perihan Altındağ Sözeri, Alaeddin Yavaşca gibi döneminin en önemli ve sevilen ses sanatçılarından sesinden, filmlerin yanı sıra radyolarda, plaklarda, dönem eğlence mekanlarında olmak üzere bir çok koldan halka ulaşmıştır. Odeon, Sahibinin Sesi ve Columbia plak firmalarının film gösterimlerinin hemen ardından çıkarılan plakların özellikle bu ulaşımında çok büyük payı vardır (Bkz. Şekil 6). Geniş serilerdeki bu yayılım da Türk müziğinin popülerleşmesinde, geleneksel müzik kültür ve yapısının değişmesinde büyük rol oynamıştır.

Şekil 6: 19 Ocak 1941 Akşam Gazetesi Münir Nurettin Selçuk'un seslendirdiği “Kahveci Güzeli” ve “Leylâ ile Mecnun” film müzikleri Sahibinin Sesi firması plak ilanı

Arap/Mısır Film Müziklerinin Öne Çıkan Bestekarı Sadettin Kaynak

Film müziklerinin öne çıkan en önemli ismi hiç şüphesiz ki Sadettin Kaynak olmuştur. Kaynak, ulaşılan 669 eserinden 218 tanesini, tespit edilen 14'ü Türk, 47'si de Mısır olmak üzere toplam 61 film için bestelemiştir (Özdemir, 2009: 269). Özellikle Mısır filmleri için adaptasyon şarkılarda ve akabinde çoğu Türk filminde 4 mısralı zemin, nakarat, meyan, nakarat olarak düzenlenen klasik şarkı formundan bağımsız, 1950'li yıllarda “serbest icra” ve “fantezi” olarak tanımlanacak olan, bestelerinde karşımıza çıkan müzik anlayışı; makamları ve usulleri kullanışı, melodiye, forma ve ritme getirdiği serbestlik, saz unsuruna sağladığı prestij ve icra tarzı ile Kaynak'ın eserleri, gördüğü ilgi kadar eleştirilmiştir. Ortaya koyduğu serbest icra tarzının hem beste yapma tekniklerinde hem de icrada bireye özgürce hareket edebilme alanı yaratması “özgür icra” ve “arabesk” ilişkilendiriminde Kaynak ile birebir bir bağ kurulmasına sebep olmuştur (Tekelioğlu, 1998:150).

Kurulan bu bağın 1960'lı yıllarda başlayan ve Arabesk kültür olarak adlandırılan sosyal olgunun müziğinin temellerini atması yönünde, Kaynak'ın eserlerinin müzikal analizleri paralelinde doğru bir tespit değildir. Ancak bu bestelerin kurulumunda temel alınan çatının gerek melodi gerek ritim gerekse güftedeki serbestlik ve özgürlük olgusunu yerleştirmesi bakımından, kompozisyon olarak zincirlerin kırılmasında önemli bir etken olduğu şüphesizdir. Arap ve Mısır filmleri ile göç eden müziklere oluşturulan adaptasyonlarla geleneksel müzik kültür ve alışkanlıklarının değiştiği kesindir.

Filmler için yapılan besteler ve bunların film içerisindeki yer ve süreleri düşünüldüğünde o döneme kadar alışlagelmiş olan şarkı form özelliklerinden taşmak zarureti doğmuştur. Hacı Arif Bey'in damgasını vurduğu “Şarkı” formundan farklı bir yapı oluşturmak gerekmiştir. Gerçi bakıldığında Hacı Arif Bey'den önceki dönemlerde de şarkı formu besteciliğinde farklılıklar görülmüştür. Klasik üslubun büyük bestekarı da şarkı formunda eserler vermişlerdir. “Sınırsız hayal, düşünce ve zevkte değişme, sanatçının kendi hayalinde süsledikleri” tanımından anlaşıldığı üzere “Fantezi” formu ile müziğin kabına sığmayan büyük bestekarı, bir anlamda sınırsız hayallerini ortaya koymuşlardır. Kuralların sınırlayıcılığının tüm sanat dallarında ürün veren kişiler için oluşturduğu zorlayıcılık müzik için de geçerli olmuş, belki de Tanburi Mustafa Çavuş'un eserlerini de “Fantezi” tanımıyla ilişkilendirebilmenin ya da başta Dede Efendi olmak üzere pek çok bestekarda bu benzerliği yakalayabilmenin sebebi de budur. Sadettin Kaynak'ın Hacı Arif Bey ekolünden ayrılıp kendi çizgisine geçmesinde tabii ki film şarkıcılığının doğurduğu süre mecburiyeti ile beste yapma anlayışının da oldukça payı olmuştur (Şen, 2003: 222).

Film müziği besteciliğine en iyi ışığı, bu bestelerin nasıl oluşturulduğuna dair edinilen bilgilendirim tutacaktır. Sürece ve oluşuma dair bilgiyi kendisinden birinci ağızdan edinen ve bizzat yaşayan talebesi Alaeddin Yavaşca, Sadettin Kaynak'ın film müziklerini besteleme sürecini şöyle aktarmıştır: “...İpekçiler de o zamanlar Arap filmlerini getiriyorlar, bunlara dublaj yapıyor. Konuşmalar Türkçe fakat şarkılar Arapça. Halktan istekler geliyor diyorlar ki ‘şarkılar güzel ama hiç bir şey anlamıyoruz. Bunları Türkçeleştiremez misiniz?’ İpekçiler musiki ile iç içe bir aile, hatta gelinleri Udi Nevres Bey'in talebeleri Lale Nergis Hanımlar nam-ı müstearlarıyla hep plaklar yapmışlardır... O sırada Kaynak'ın bu eserleri dinlendiği için Hafız diyorlar, ‘şu bizim filmleri bir seyredin, bunların Türkçe eser haline gelmesini istiyoruz. Nasıl olur bu iş?’ Sadettin Kaynak ‘Valla gidip seyredelim ama bir şartla, söz unsuru var ve söz olduğu için Vecdi Bey var’ diyor: Vecdi Bingöl. ‘Onunla ikimiz gidelim bakalım takip edelim. Bakalım bir şeyler yapabilecek miyiz, yapamayacak mıyız?’. İkili gidiyor oturuyor filmlerin başına ve çok enteresan şöyle yapıyorlar: Şimdi bir kapalı bir de açık olan heceleri belirliyorlar. Kapalı aşağı doğru, açıksa yukarı doğru bir işaretleme ile belirleniyor. Sonrasında Kur'an-ı Kerim okuyuşunda olduğu gibi hangi hecenin ne kadar sürdüğünü tespit için ise üç Elif sürecek iki Elif sürecek diye tespitte bulunuyorlar. Bir ağız açıklığının ne kadar sürdüğünü bu şekilde tespit eden Vecdi Bingöl oluyor. 2 Elif açık, 3 Elif kapalı, 2 Elif açık şeklinde bunları tespit ediyor. Kaynak ise aranağme, baştaki giriş sazı ne kadar sürüyor, o zaman ki vaşeron saatle bunu saniyeden tespit ediyor. Vecdi Bey bir yandan sözleri takip ederken diğer yandan filmde cereyan eden olayı gözliyor: bir düğün mü, bir ayrılık mı, bir ölüm mü? Bunları da orada görüyorlar ve Vecdi Bey buna göre güfteyi yazıyor. Tabi Vecdi Bey konuyu takip edip kendi hissiyatı ile yazdığı güftele açıklığı ve kapalılığı da nazari dikkate alıyor. Kaynak aranağme dışında mısralar ne kadar tutuyor ara sazlar ne kadar tutuyor bunları saniye ile tespit ediyor. Tabii burada en önemli nokta senkronun tutması. Ağız filmde açıldığında Türkçe güftelede kapanacak bir hece geliyor ise olmaz. Vecdi Bey ona göre şiir yazıyor, Kaynak'a veriyor, Kaynak'ta o saniyelere göre ölçmek suretiyle besteleri yapıyor. Bestelerin hiç birisi Abdülvahab'ın okuduğu eser değil. Ama süreler öyle, mecbur kalınıyor uzun şarkılar yapılmaya. Böylece bizim musikimizde Hacı Arif Bey zamanına kadar olan 8 mısraya kadar gelen şarkılar 22 mısra, 24 mısra, 26 mısraya kadar çıkmaya başlıyor. Ama hiçbirisinin Arap müziği ile alakası yoktur. Sadettin Kaynak'tan çıkan bir müzik bu. Kesinlikle arabesk değil. Mesela ‘Leyla bir özge candır’ neresi arabesk bunun? Ama süre aynı, ağzın açılıp kapanışı aynı. İşte filmlerdeki müziğe Türk musikisi adımını böyle atıyor... Ve böylece Türk musikisinde uzun soluklu şarkı formları artık repertuara girmeye başlıyor. Ondan sonra taklitler başlıyor. Ama bunu ilk ortaya koyan Sadettin Kaynak'tır. Film müziğinin doğuşu bu şekilde olmuş ve çok tutmuştur...” (Yavaşca, 2008).

Orijinali seyredilen film için söz yazarınca uygun şarkı sözlerinin yazılması ardından; konu, makam, usul, ritm ve güfteleye uygun ve paralel münitajda beste yapılması tabii ki bestekarı ziyadesi ile sınırlandırmıştır. Bu sınırlılık içerisinde elde edilen ürünler olan eserlere bakıldığında ise, bestekarın büyüklüğü bir kat daha ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Sadettin Kaynak bu ince işçilikle Mısır filmlerine bugün hala dillerden düşmeyen “Enginde yavaş yavaş günün minesini soldu”, “Bahar bitti güz bitti artık bülbül ötmüyor”, “Bir rüzgardır gelir geçer sanmışım”, “Derman kar eylemez ferman dinlemez”, “Leyla bir özge candır”, “Ayrılık yaman kelime”, “Bülbülüm gel de dile”, “Muhabbet bağına girdim bu gece” gibi eserleri bestelemiştir. Kaynak, 47 adet Mısır filmi için bestelediği tespit edilen tamamı 159 adet bu sözlü eserler için birbirinden farkı 31 makam ve 8 küçük usulü kullanmış, ayrıca serbest ritimle ve değişmeli usul ve makam anlayışı ile bestelediği eserleri de olmuştur. Tabi ki bunca izlem bunca dinleme sonrasında Nihavent (27), Hicaz (24), Uşşak (20) ve Hüzzam (15) sıralamasıyla yer alan Arap Musikisinde yaygın makamların kullanımı ve Düyek (62), Sofyan (27) ve Aksak (18) sıralamasıyla ağırlıklı olarak yine Arap Musikisinde yaygın aksak ritimlerin kullanımı bir tesadüf olamaz. Tabi ki süre zarureti ile değişen form yapısı gibi Arap ritim ve makamlarına kulaklarının kayıtsız kalmaması mümkün olamamıştır ve paralelinde müzikal yapı da etkilenmiştir (Özdemir, 2009: 270-272).

Sonuç

Sonuç olarak denilebilir ki; kitle iletişim araçlarının herkese ulaşabilme üstünlüğü ki bunlar arasında konumuz dönemi içerisinde görsel boyutları nedeniyle sinema; toplumda ortak bir güç ve

ortak bir kültürün oluşturulmasında en önemli öğelerden olmuştur. 1930'lu yıllarda başlayan ve 1950'li yıllara dek süren Mısır filmlerine gerek adaptasyon gerekse yeniden beste ile yapılan film müzikleri, “filmin görüntülerine eşlik eden müzik” olma tanımını aşmış; filmlerin önüne geçmiştir. Dönemin en önemli solistlerinin sesinden icra edilmiş, radyolarda, plaklarda ve dönem eğlence mekanlarında onların sesi ile halka ulaşmıştır. Türk müziğinin yayılımı ve popülerlik kazanımında büyük rol oynamıştır.

Film müziği bestekarlığı, salt beste yapmanın çok daha ötesindedir. Çünkü bestekar sadece ilhamı ile baş başa değildir, uyması gerekli birçok kaide vardır. Öncelikle filmin senaryosuna uygun bir beste olması gerekmektedir. Zaman, mekan, süre, görüntü ve konu ile paralellik göstermesi gereken bir beste şüphesiz bestekarı sınırlandırmıştır. Özellikle Arap ve Mısır filmlerine yapılan Adaptasyon bestelerde ise bu sınırlamaya ilaveten, var olan bestenin süresinin yanı sıra; eserin söz bölümleri ile saz bölümlerinin denk getirilmesi gerekliliği en büyük bağlayıcı unsur olmuştur. Orijinali seyredilen film için senaryonun okunması, güfte yazarının şarkı sözlerini orijinal filmde seslendiren oyuncunun ağız hareketlerine bağlı kalıp açık veya kapalı heceleri birbirine denk kullanarak bir güfte yazması ve ardından konuya, usul/ritm ve güfteye uygun beste yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda yapılan besteler, Arap/Mısır şarkılarına Türkçe güfte ve Türk müziği melodileri giydirilerek oluşturulsa da, ortaya alışıl gelmiş 2 dakikalık şarkıların yerini 4-5 dakikaya varan, bol arasazlı, aranağmeli, aruzla vezinlenmiş 4 mısra yerine serbest vezinli uzunca güfteli eserlere bırakmış ve genel müzikal yapıyı her anlamda etkilemiştir.

Filmlerle göç edip gelen müzikler, genel müzik kültürünü de etkilemiş, ortaya çıkan “serbest” yapı yani gerek melodik yapıya ve forma, gerekse söz yapısına ve ritmik yapıya getirilen serbestlik, söz unsuru ile yarışan bir saz anlayışı ile “fantezi” adlı yeni bir formun oluşmasına ve geleneksel yapının bozulmasına en büyük etkenlerden olmuştur.

KAYNAKÇA

BEŞİROĞLU, Şehvar (2003), “Popülerleşme Sürecinde Bir Bestekar Saadettin Kaynak”, *Popüler Müzik Araştırmaları Derneği Dergisi*, Sayı 1, s. 105-113, İzmir.

DANIELSON, Virginia (2008), *Mısır'ın Sesi, Ümmü Gülsüm, Arap Şarkısı ve Yirminci Yüzyılda Mısır Toplumunu*, Türkçesi: Nilgün Doğrusöz Dışiaçık / Cem Ünver, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

ÖZDEMİR, Sinem (2009), “Popülerleşme Sürecinde Türk Müziği ve Bu Süreçte Bir Bestekâr: Sadettin Kaynak”, *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

ŞEN, Hasan Oral (2003), *Sadeddin Kaynak*, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yayınları, Ankara.

TEKELİOĞLU, Orhan (1998). “Ciddi Müzikten Popüler Müziğe Musiki İnkılabının Sonuçları”, *Cumhuriyet'in Sesleri*, Tarih Vakfı Yayınları, s.146-153, İstanbul.

YAVAŞÇA, Alaeddin (2008), Kişisel Görüşme (01.05.2008).

Sürelî Yayınlar:

Akşam Gazetesi 11 Kasım 1939/ 1 Ekim 1939/ 21 Mayıs 1939/ 19 Ocak 1941/ 26 Mart 1941/ 24 Eylül 1944/ 30 Ocak 1945/ 8 Nisan 1946/ 1 Haziran 1 Cumhuriyet Gazetesi 13 Şubat 1937/ 23 Aralık 1941/ 19 Nisan 1946/ 9 Ekim 1947/ 1 Kasım 1947

Cumhuriyet Gazetesi 13 Şubat 1937/ 23 Aralık 1941/ 19 Nisan 1946/ 9 Ekim 1947/ 1 Kasım 1947

SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİ E-TİCARETİNİN İNSANİ YANI¹**Görkem DURAK²****Özet**

E-ticaret, 1990'lı yıllardan beri interneti kullanarak yapılan yeni bir alışveriş yoludur. Bu en son alışveriş şekli, bilgi teknolojilerindeki ilerlemelere dayanmaktadır. 1990'lı yıllarda Amazon ve eBay'in gibi şirketler alışveriş davranışlarını değiştirmeye başladılar. Bu araştırmada, 44 Sahra altı Afrika ülkesinin e-ticaret indeksi, Dünya Bankası Grubu tarafından yayınlanan Dünya Kalkınma Göstergeleri kullanılarak hesaplanmıştır. E-ticaret indeksi elektriğe ulaşım, işletme başlangıç prosedürleri maliyeti, sabit geniş bant abonelikleri, internet kullanıcıları, cep hücresel abonelikleri ve güvenli İnternet sunucularından oluşur. Bu kombine endeksin, uluslararası e-ticaret için ülkelerin hazırlığını gösterdiği varsayılmakta ve İnsani Gelişim Endeksi (HDI) ile aralarındaki ilişkiyi tanımlamak için karşılaştırılmaktadır. Sonuç e-ticaret indeksi ile İnsani Gelişim Endeksi (HDI) arasında orta derecede pozitif bir korelasyon olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: E-ticaret, İnsani Gelişim Endeksi, Sahra altı Afrika

HUMAN SIDE OF E-COMMERCE IN THE SUB-SAHARAN AFRICAN COUNTRIES**Abstract**

E-commerce is a new way of shopping through using internet since 1990s. This latest form of shopping is based on progress in information technologies. In the 1990s, companies just as Amazon and eBay started to change the shopping behavior of people. In this research, e-commerce index of 44 Sub-Saharan African countries are calculated by using World Development Indicators which are issued by the World Bank Group. The E-commerce index is consisting of access to electricity, cost of business start-up procedures, fixed broadband subscriptions, internet users, mobile cellular subscriptions and secure Internet servers. It is assumed that this combined index shows the readiness of countries for international e-commerce and they are compared with Human Development Index (HDI) to identify a correlation between them. The result shows that there is a moderate positive correlation between e-commerce index and HDI.

Keywords: E-commerce, Human Development Index, e-commerce index, Sub-Saharan Africa.

Özgün Araştırma / Original Article

¹ 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017) kapsamında sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye, durakgorkem@gmail.com.

Introduction

More than 30,000 years ago, the cognitive revolution of human kind provided some basic abilities to do commerce and eventually social stratification. Thanks to the development of ocean-going vessels and sailing skills, traders and explorers created new kinds of trade patterns between long distances. After a while, the global unity of the trade was started to be formed in last centuries due to the growing number of empires. Probably it is hard for any Roman Empire citizen to imagine that the commerce would be without boundaries within the European Union and their successors enjoying the products of Germany. The question should be what is the reason behind this significant change. Facilitation of the trade may explain the evaluation of trade. Not only change from seashell exchange to shiny coins and banknotes, but also access to electricity, broadband subscription, internet, mobile cellular usage, infrastructure and international agreements help people to maximize their wealth by using new ways of trade.

Evaluation of people's well being is troublesome job, because it is qualitative. But it can be defined by using some indicators to compare countries between each other. In 1990, United Nations Development Programme (UNDP) issued Human Development Index (HDI) to show what can people do and be in their life. In this research, the main aim is to define the relationship between e-commerce readiness of countries and Human Development Index(HDI). The e-commerce index is introduced before this study, but the relationship between HDI and e-commerce has not been studied before. The study tries to contribute existing literature by measuring e-commerce index of sub-Saharan African countries and comparing with HDI. Before representing the relationship between two subject, a brief information about African economy is given. The study is composed of five main sections. The first one is the economic outlook of Africa. It gives information about GDP, population estimates, financial flows and shares of economic activities. The second chapter is about E-commerce. It just gives a general definition of it. The third one is about Human Development Index. In that section classification of HDI and detailed map of it is shown. The last two sections are method and the results. In these sections, the method and the area of the research is given, subsequently results are shown in the tables.

I. The Economic Outlook of Africa

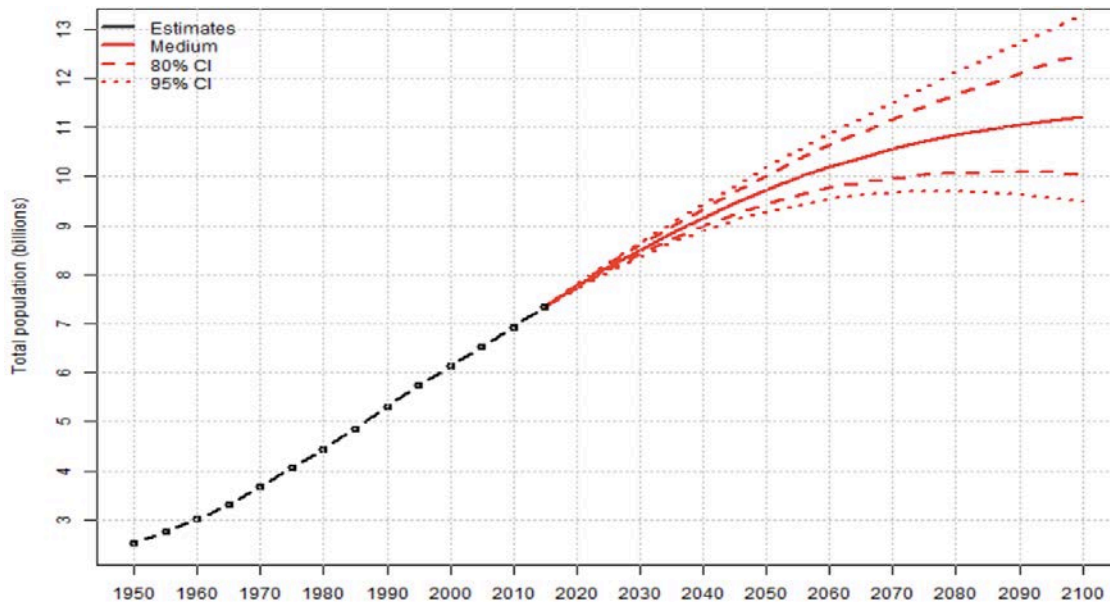
According to the World Bank's data³, Sub-Saharan Africa (developing only) is home for 1 billion people and its GDP is \$1.59 trillion. On the other hand, the population of the Netherlands is 16.93 million people and its GDP is \$750.3 billions⁴. Rough calculation shows that half of the Sub-Saharan Africa can only achieve the Netherlands' GDP. The life expectancy of the Sub-Saharan Countries is 58 while it is 76 in Europe and Central Asia (developing only) region. This outlook clearly highlights the importance of Africa region for development concerns.

In 2015, United Nations Department of Economic and Social Sciences published the World Population Prospects report. The estimations foresee that the world population will be 9,725 million and the population of Africa will be 2,478 million. In Figure 3, the population trend is growing and in 2050, the quarter of the world population will be living in Africa (United Nations, 2015, p. 1).

³ <http://data.worldbank.org/region/SSA> (by April 2017).

⁴ <http://data.worldbank.org/country/netherlands> (by April 2017)

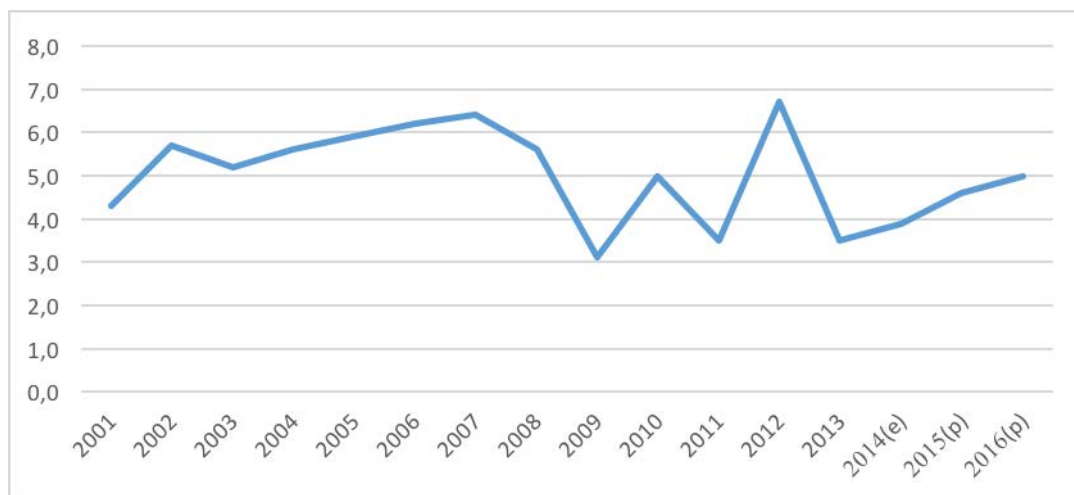
Figure 1 Population of the World: estimates, 1950-2015, Medium-variant Projection and 80 and 95 per cent Confidence Intervals, 2015-2100.

Source: UN, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015). World Population Prospects: The 2015 Revision.

The Africa's⁵ macroeconomic outlook is shown in the Figure 4. Due to economic crisis in 2008, the upward trend of growth stopped. Estimated growth rate for 2014 is 3,9. Furthermore, projected growth rate for 2015 is 4,6 and for 2016 is 5⁶.

Figure 2 Africa's Economic Growth between 2001 and 2016, % GDP.

Note: (e) estimates; (p) projections.

Source: Statistic Department, African Development Bank.

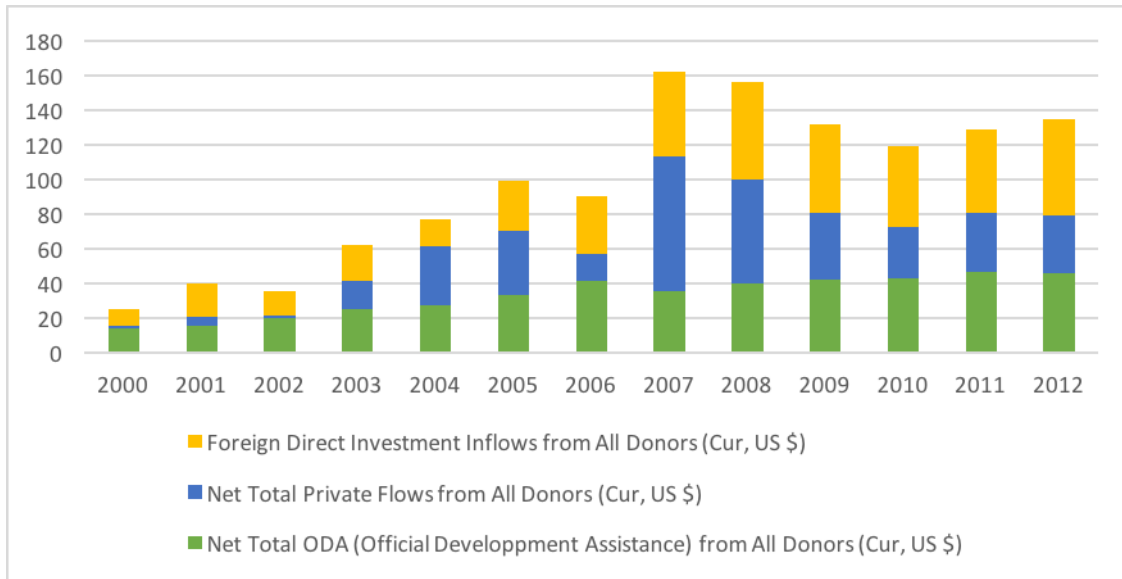
According to Africa Development Bank's report, it is expressed that external financial flow had increased relatively in Africa until 2007. After financial crisis of 2007 the external financial flow has not been stable. According to the estimations, share of total external flows in GDP was 7.3% in 2014, which was 8.2% in 2013 (African Development Bank, 2015, p. iii). Figure 5 shows the total amount of FDI, net private total and net total ODA for 2000-2012 period⁷.

⁵ Country list of Africa is shown on the African Economic Outlook's web page. <http://www.africaneconomicoutlook.org/en/countries>

⁶ By December 2016.

⁷ By December 2016

Figure 3 External Financial Flows to Africa, 2000-2012 (Billions).

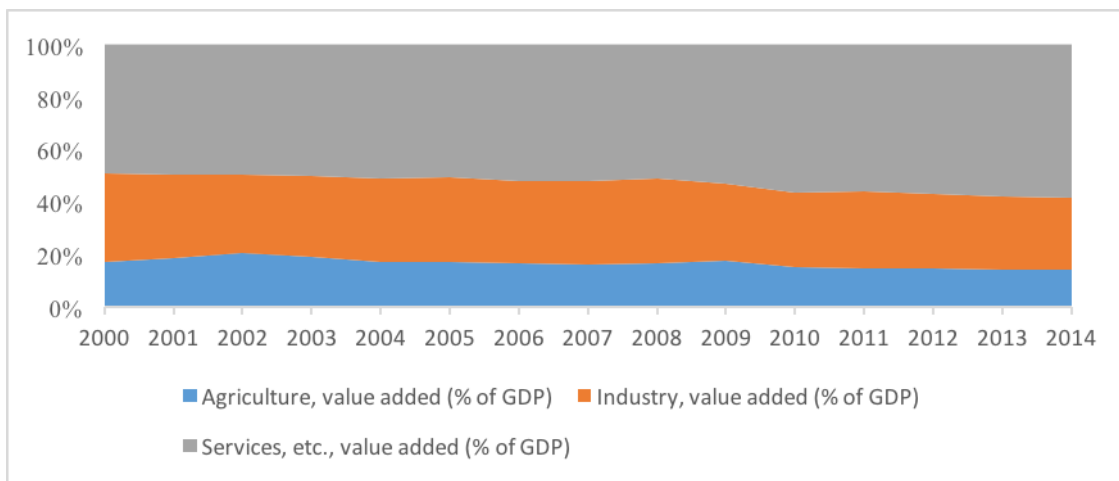

Source: Statistic Department, African Development Bank.

Greater effort has been devoted to human development for Africa, but the progress is not sufficient to reach development gains. Due to high vulnerability to political, economic and social risks, it is hard to keep human development stable. To understand the poverty situation of Sub-Saharan Africa, results of Multidimensional Poverty Index(MPI)⁸ are given in the Appendix A.

The sectorial structure of Sub-Saharan Africa has changed little between 2000 and 2014. It is dominated by activities of natural resource and services. Services and agriculture have remained stable, but the industry has decreased as it is shown in the Figure 8.

Figure 4 Shares of Economic Activities of Sub-Saharan Africa.

Source: World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files.

Africa’s economic structure is different from the rest of the world, and it necessitates serious approach for solving development issues. In addition to rapid population growth, resource scarcity, urbanization, poverty and decades of warfare are the leading problems. Even it has rich mineral resources, the economy of the Continent is trapped in a vicious cycle. Radical and transformative measures should be implemented for sustainable development. Therefore,

⁸ Oxford Poverty and Human Development Initiative designed MPI to measure poverty. It indicates the poor people in a population and complements the traditional way of measuring poverty.

growing urban areas can only be taken under control by energy, land management and good governance.

Decision makers must take into consideration Human Development Index in order to make progress in development path. Africa, the least developed region of the globe, is therefore the main focus of the development. For true sustainable development, the huge flow of cash is not enough; also, the knowledge capacity has an important role in improving the well-being of individuals and societies.

II. E-Commerce

The way of satisfying human needs has changed through the time. Needless to say, if this process is static, we would still be bargaining to fulfill our needs and desires. The latest form of shopping is electronic commerce aka e-commerce. E-commerce is based on progress in information technologies. In the beginning of 1970s, the ARPANET⁹, United States Department of Defense funded project, was founded in order to create a C2¹⁰ System against nuclear attacks¹¹. In the 1990s, companies such as Amazon and eBay started to change the shopping behavior of people. Probably it was not anticipated that people can even order food from <https://www.petflow.com> for their pets using this renewed network system.

E-commerce grew rapidly starting from mid-1990s to mid-2000s. “The popular media published endless news stories describing how the ‘dot-com boom’ had turned into the ‘dot-com bust’ ” (P. Schneider, 2015, s. 5). The five e-commerce categories are;

- Business-to-consumer (**B2C**¹²)
- Business-to-Business (**B2B**)
- Transactions and business process
- Consumer-to-consumer (**C2C**¹³)
- Business-to-Government (**B2G**)

393

According to some researchers, e-commerce helps the international trade. Thanks to Information and communication technologies, firms can sell their goods where they can not reach by physically. E-commerce tries to reduce the barriers to trade such as distance and political reasons. In addition, the difference between online and offline trade is small as a result of lower information costs and greater trust¹⁴.

III. Human Development Index (HDI)

In December 2015, Human Development Report 2015: Work for Human Development was issued by the United Nations Development Programme (UNDP). Since 1990, the UNDP has been issuing Human Development Index (HDI). Countries are classified by four different groups; 0.000-0.550 for the low human development, 0.550-0.699 for the medium human development, 0.700-0.699 for the high human development and lastly 0.800 or greater for the very high human development (UNDP, 2015, p. 204). “It should be mentioned that HDI does not measure absolute levels of human development; but it rather ranks the countries relative to the lowest and highest levels of attainment” (Mihci & Taner, 2014, p. 860). The HDI has three

⁹ The Advanced Research Projects Agency Network.

¹⁰ Command and Control.

¹¹ It is claimed that the ARPANET was created just to create a network between advanced research computers. (http://inventors.about.com/library/inventors/bl_Charles_Herzfeld.htm).

¹² For example, www.teknosa.com sells products to consumers through its website.

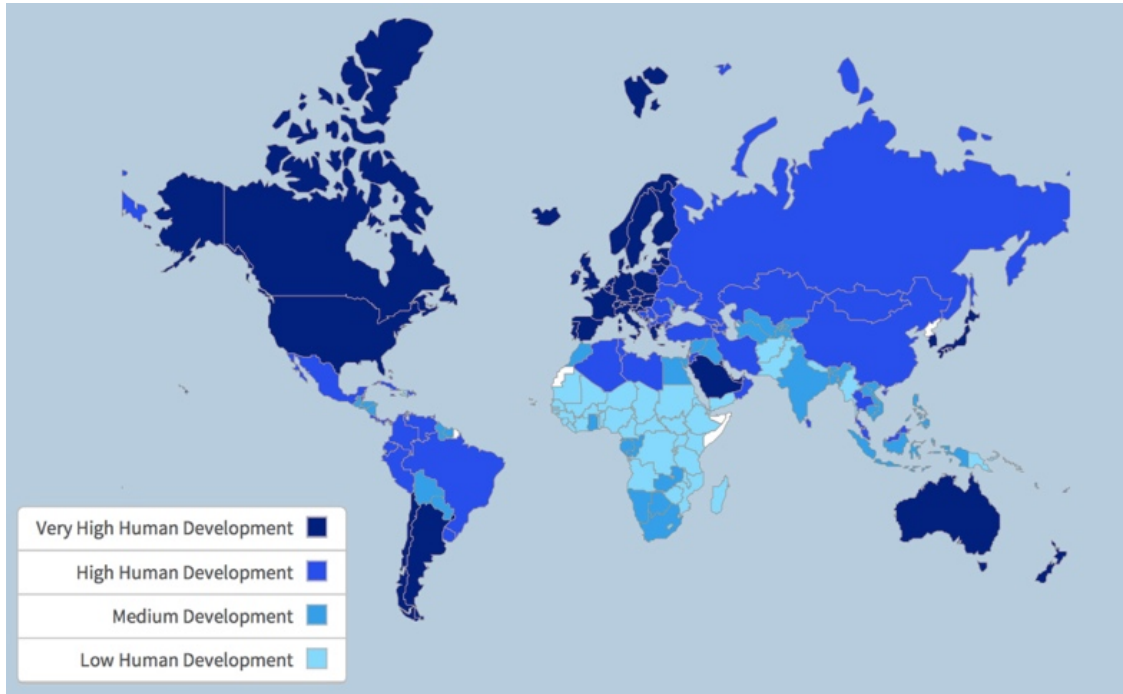
¹³ For example, consumers trade by using www.gittigidiyor.com.

¹⁴ For more information about the results of e-commerce; Martens, 2013; Morgan-Thomas, 2009; Fraumeni, 2001; Lendle et al., 2012)

dimensions¹⁵. These three dimension is represented by three dimension index¹⁶.

The figure of world map shows the situation of HDI. As it is seen, Sub-Saharan Africa is the most delicate region when it is compared to other regions.

Figure 5 Human Development Indexes by Countries.

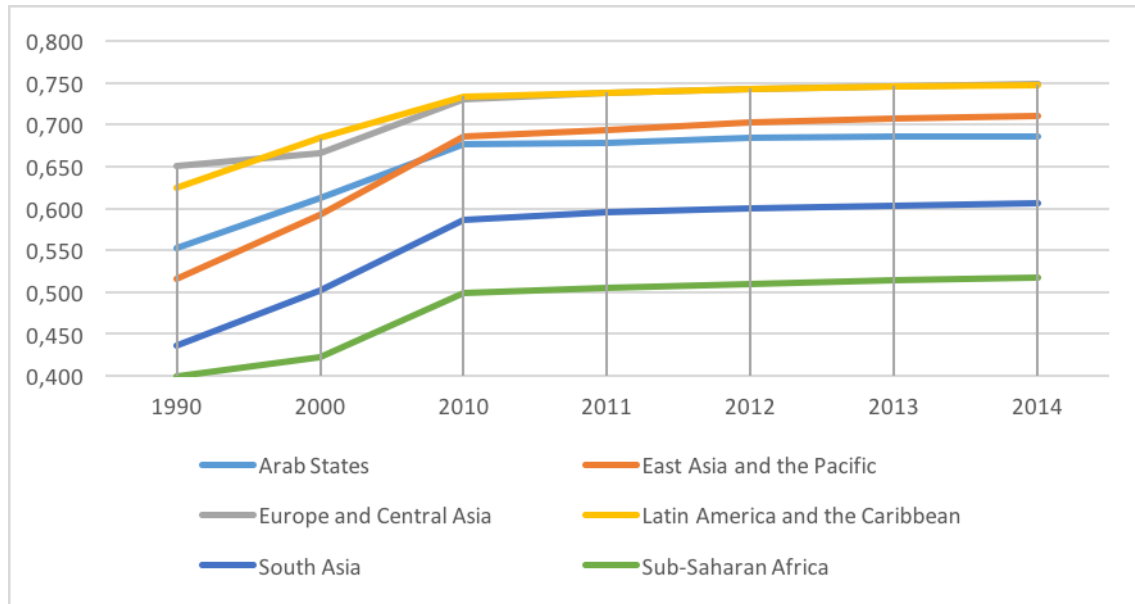
Source: United Nations Development Programme.

The Figure 7 demonstrates the Human Development Index by region. The highest HDI of Sub-Saharan Africa is 0.518, and it is worse than the 1990' indicators of other regions except South Asia. In 2013 South Asia moved up to medium development from low human development. That left Sub-Saharan Africa the only region, which is still in the low human development category. While progress has been made in Sub-Saharan Africa region, considerable deficiencies remain. Henceforth, big push in coping with the remaining gaps of human development is expected from the SDGs.

¹⁵ These are long and healthy Life, Knowledge and a decent standard of living.

¹⁶ These indexes are Life expectancy index, Education index and GNI index.

Figure 6 Trends in the Human Development Index, 1990-2014.

Source: Human Development Report 2015: Work for Human Development (2015, p. 215).

IV. Method

The application of defining the e-commerce readiness first introduced in the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)'s *Information Economy Report 2015: Unlocking the Potential of E-commerce for Developing Countries*. The percentage of individuals using the internet, credit card, secure internet servers per 1 million people and the percentage of the population having mail delivered at home are the four pillars of the index. The statistical source of the indicators that used in the index are Eurostat, national surveys and World Bank surveys. "The UNCTAD B2C E-commerce Index value is strongly positively correlated to the variation in the share of individuals shopping online" (UNCTAD, 2015, p. 41). The report highlight the importance of the home delivery in expansion of e-commerce due to the fact that internet penetration has reached a certain threshold. The report advices a cost-effective, private, proprietary and closed-delivery network, which supports e-commerce growth.

In 2016, UNCTAD issued a technical note which is called *B2C E-commerce Index 2016*. In the report, UNCTAD tried to evaluate the e-commerce index by using four indicators just like its previous attempt. Internet users, secure servers per 1 million inhabitants and credit card penetration are still in the index, but postal reliability score is used instead of postal delivery at home. In addition, geographical area is expanded from 130 to 137 economies. The report states that the top 10 positions are filled with the upper-income economies (UNCTAD, 2016, p. 10). The report adds that the African region lags significantly behind for this index.

The e-commerce index of UNCTAD has been used in various studies to show the readiness of countries. In 2015, International Trade Center used the index to show the African countries' trade capacity among the other regions (International Trade Center, 2015, p. 9). The reports also give a clear definition of barriers hampering the development of e-commerce in Africa. Additionally, United Nations Economic and Social Commission for Asia and Pacific (ESCAP) utilized the results of the *UNCTAD B2C E-commerce Index 2016* report. The report underlined the problematic sides of the measuring e-commerce because of unreliable data. It posits that most available data is B2C e-commerce statistics such as online shopping (ESCAP,

2016, p. 105).

In 2014, apart from the efforts of international organizations, the Economist tried to measure the e-trade readiness of the G20 countries in *the G20 e-Trade Readiness Index* report. The transform of global trade dynamics has caused firms to take advantage of the information and communication technologies. In order to evaluate the effect of this transform, e-trade index is created by the Economist. The index composed of 5 thematic categories¹⁷ including more than 40 indicators. The report states that customs procedures, postal systems, data privacy regulations, cooperation and coherence among e-trade participants and internet access are the leading issues to encourage the e-trade (The Economist, 2014, p. 21).

As in the previous studies, in this research, the aim is to define the readiness of countries to conduct e-commerce. In order to get an e-commerce index, 44 Sub-Saharan African countries are selected for analysis. In the Table 2, countries and their income groups are given according to World Bank country classification. These countries are in the low income, lower middle income and upper middle income economies. Also, they are in the lending category of IBRD and IDA.

Table 1 Selected Countries of Sub-Saharan Africa.

Country	Income group	Country	Income group
1 Angola	Upper middle income	23 Lesotho	Lower middle income
2 Benin	Low income	24 Liberia	Low income
3 Botswana	Upper middle income	25 Madagascar	Low income
4 Burkina Faso	Low income	26 Malawi	Low income
5 Burundi	Low income	27 Mali	Low income
6 Cabo Verde	Lower middle income	28 Mauritania	Lower middle income
7 Cameroon	Lower middle income	29 Mozambique	Low income
8 Central African Republic	Low income	30 Namibia	Upper middle income
9 Chad	Low income	31 Niger	Low income
10 Comoros	Low income	32 Nigeria	Lower middle income
11 Congo, Dem. Rep.	Low income	33 Rwanda	Low income
12 Congo, Rep	Lower middle income	34 São Tomé and Príncipe	Lower middle income
13 Côte d'Ivoire	Lower middle income	35 Senegal	Low income
14 Equatorial Guinea	Upper middle income	36 Sierra Leone	Low income
15 Eritrea	Low income	37 South Sudan	Low income
16 Ethiopia	Low income	38 Sudan	Lower middle income
17 Gabon	Upper middle income	39 Swaziland	Lower middle income
18 Gambia, The	Low income	40 Tanzania	Low income
19 Ghana	Lower middle income	41 Togo	Low income
20 Guinea	Low income	42 Uganda	Low income
21 Guinea-Bissau	Low income	43 Zambia	Lower middle income
22 Kenya	Lower middle income	44 Zimbabwe	Low income

Source: World Bank Country and Lending Groups, Country Classification.

¹⁷ Investment climate, Internet environment, international trading environment, regulatory and legal framework, and e-payments environment.

The e-commerce index is composed of six indicators. Similar method is used in the *UNCTAD B2C E-commerce Index 2016* which used 4 indicators¹⁸. The indicators of this study are obtained from World Bank Development Indicators¹⁹. In this respect, the study uses more indicators than the study of UNCTAD and focuses on one region. Indicators are shown in Table 3.

Table 2 Calculation of E-Commerce Index.

Indicator	
Access to electricity (% of population, 2012)	A
Cost of business start-up procedures (% of GNI per capita, 2015)	B
Fixed broadband subscriptions (per 100 people, 2015)	C
Internet users (per 100 people, 2015)	D
Mobile cellular subscriptions (per 100 people, 2015)	E
Secure Internet servers (per 1 million people, 2015)	F
E-Commerce Index $(A+B+C+D+E+F)/6$	

The e-commerce index is the arithmetical mean of six indicators. For the purpose of increasing the contribution of fixed broadband subscriptions and secure internet servers, their values are normalized according to the highest value of each²⁰.

V. Results

In table 4, the e-commerce index scores of Sub-Saharan African countries are given. Along with the e-commerce indexes, Human Development Index²¹ scores of each country are shown too. At first sight, it is observable that countries which have higher HDI take the top of the list. In addition to that observation, the correlation between E-commerce index and HDI is 0,58. It can be concluded that they have a moderate positive relationship.

Table 3 Sub-Saharan African Countries, by E-Commerce Scores.

	Country	HDI	E-Commerce Index		Country	HDI	E-Commerce Index
1	Cabo Verde	0,646	0,896	23	Guinea	0,411	0,332
2	South Sudan	0,467	0,630	24	Cameroon	0,512	0,317
3	Botswana	0,698	0,618	25	Guinea-Bissau	0,420	0,307
4	Gabon	0,684	0,588	26	Ethiopia	0,442	0,305
5	Gambia, The	0,441	0,583	27	Rwanda	0,483	0,303
6	Namibia	0,628	0,567	28	Angola	0,532	0,291
7	Zimbabwe	0,509	0,533	29	Zambia	0,586	0,286
8	Senegal	0,466	0,471	30	Lesotho	0,497	0,283
9	Equatorial Guinea	0,587	0,470	31	Mauritania	0,506	0,272
10	Ghana	0,579	0,439	32	Sierra Leone	0,413	0,256
11	Mali	0,419	0,420	33	Burkina Faso	0,402	0,254
12	Côte d'Ivoire	0,462	0,411	34	Sudan	0,479	0,245
13	Central African	0,350	0,400	35	Uganda	0,483	0,242

¹⁸ Internet use penetration, secure servers per 1 million inhabitants, credit card penetration and postal reliability score.

¹⁹ By December 2016, latest available data for each indicator.

²⁰ Similar method is used for UNCTAD B2C e-commerce index 2016.

²¹ HDI of 2014.

Republic							
14	Swaziland	0,531	0,399	36	Malawi	0,445	0,240
15	Togo	0,484	0,390	37	Niger	0,348	0,223
16	Comoros	0,503	0,383	38	Tanzania	0,521	0,223
17	Nigeria	0,514	0,377	39	Liberia	0,430	0,219
18	Kenya	0,548	0,377	40	Mozambique	0,416	0,215
19	São Tomé and Príncipe	0,555	0,369	41	Madagascar	0,510	0,195
20	Congo, Rep	0,591	0,365	42	Congo, Dem. Rep.	0,433	0,173
21	Benin	0,480	0,354	43	Eritrea	0,391	0,137
22	Chad	0,392	0,339	44	Burundi	0,400	0,123

Six countries who are in the medium human development group are in the top 10 of the list. It is important to note that index scores in Table 4 shows the readiness in capacity perspective, and not actual trade flows. As a matter of fact, it may help countries to identify their capacities for e-commerce according to these scores. Some features of these countries are not reflected in this index. For example, Kenya has a proficient ICT sector, but it takes place in the middle of the list. In addition, Nigeria is the leading economy in the Africa region and largest economy in terms of GDP (International Trade Center, 2015, p. 6)

Conclusion

Due to the harsh economic conditions and their relative backwardness, countries in Africa are the focal point in development studies. Resource scarcity, urbanization, poverty and decades of warfare are the leading problems of this area. In order to break the vicious circle of poverty, the Sub-Saharan African countries should not only solve these problems, but also search for new ways to catch the momentum of economic development. For this reason, figuring out the new ways of trade is vital to improve the quality of life in Africa.

The index could be seen as a good starting point for measurement of e-commerce and provide an easy way to compare readiness between countries. It allows countries to compare performances of sub-Saharan African countries. In addition, it gives an overall picture of the region and can contribute to any initiative to stimulate the e-commerce of the region. On the other hand, the index is lack of areas such as legal-regulatory environment, investment climate, and payment environment. The lacking subjects could be a part of the future study just as the report of the Economist.

In order to increase e-commerce readiness of the sub-Saharan African countries, the legal and regulatory framework should be defined clearly to increase the level of trust in online transactions. Along with the sufficient infrastructure for information and communication technologies, cost-effective, private, proprietary, closed-delivery network, reliable data, cooperation, and coherence among e-commerce participants are a necessity for the growth of e-commerce.

It is assumed that international trade has a positive effect of increasing the well being of the people. E-commerce will not just help the increase the wealth of these countries, but also contribute an increase in HDI. On the other hand, e-commerce alone can not be assumed responsible for high level of well being of people. This result can be interpreted by highlighting the contribution of e-commerce in people's living standards and this interpretation is compatible with the spirit of the HDI which is an indicator of what people can be and do.

REFERENCES

- African Development Bank (2015), *Regional Development and Spatial Inclusion: African Economic Outlook 2015*, United Nations Development Programme.
- ESCAP. (2016). *Asia-Pacific Trade and Investment Report 2016: Recent Trends and Developments*. United Nations.
- Fraumeni, Barbara M. (2001), "E-Commerce: Measurement and Measurement Issues", *The American Economic Review*, 91 (2), 318-322.
- Lendle, Andreas, Olarreaga, Marcelo, Schropp, Simon, & Vezina, Pierre-Louis (2012), "There Goes Gravity: How eBay Reduces Trade Costs", *Policy Research Working Paper*; no. WPS 6253.
- International Trade Center. (2015). *International E-Commerce in Africa: The Way Forward*. Geneva: ITC.
- Martens, Bertin (2013), *What does Economic Research tell us about Cross-border e-Commerce in the EU Digital Single Market?*, Publications Office of the European Union.
- Morgan-Thomas, Anna (2009), "Online activities and export performance of the smaller firm: A capability perspective", *European Journal of International Management*, 3 (3), 266-285.
- Mihci, Hakan, & Taner, Mehmet Tolga (2014). "Comparative Human Development and Gender Equality Performance Analysis of Middle Eastern and North African Countries with Turkey", *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4 (4), 859-869.
- P. Schneider, Gary (2015), *Electronic Commerce*, Connecticut: Cengage Learning.
- The Economist. (2014). *The G20 e-Trade Readiness Index*. London: The Economist Intelligence Unit.
- UNCTAD. (2015). *Information Economy Report 2015: Unlocking the Potential of E-commerce for Developing Countries*. New York: United Nations.
- UNCTAD (2016), *UNCTAD B2C E-Commerce Index 2016*, UNCTAD Technical Notes on ICT for Development.
- UNDP (2015), *Human Development Report 2015: Work for Human Development*, New York: United Nations Development Programme.
- United Nations (2015), *World Population Prospects: The 2015 Revision*, New York: Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

Appendix A

Sub-Saharan Africa Countries' Multidimensional Poverty Index Results			
Country	Multidimensional Poverty Index (MPI = H*A)	Headcount ratio: Population in multidimensional poverty (H)	Intensity of deprivation among the poor (A)
	Range 0 to 1	% Population	Average % of weighted deprivations
South Africa	0,044	11,1	39,5
Gabon	0,070	16,5	42,5
Swaziland	0,086	20,4	41,9
Ghana	0,139	30,4	45,8
Sao Tome and Principe	0,154	34,5	44,7
Lesotho	0,156	35,3	44,1
Zimbabwe	0,172	39,1	44,0
Comoros	0,173	36,0	47,9
Congo, Republic of	0,181	39,7	45,7
Namibia	0,187	39,6	47,2
Kenya	0,229	47,8	48,0
Cameroon	0,248	46,0	53,8
Togo	0,250	49,8	50,3
Nigeria	0,303	53,2	56,8
Benin	0,307	62,2	49,3
Cote d'Ivoire	0,310	58,7	52,8
Gambia	0,324	60,4	53,6
Zambia	0,328	64,2	51,2
Senegal	0,332	59,8	55,5
Tanzania, United Republic of	0,332	65,6	50,7
Malawi	0,334	66,7	50,1
Rwanda	0,350	69,0	50,8
Mauritania	0,352	61,7	57,1
Madagascar	0,357	66,9	53,3
Uganda	0,367	69,9	52,5
Liberia	0,374	71,2	52,5
Mozambique	0,389	69,6	55,9
Congo, Democratic Republic of the	0,401	75,1	53,4
Central African Republic	0,430	77,6	55,5
Burundi	0,454	80,8	56,2
Mali	0,457	77,7	58,9
Guinea	0,459	75,1	61,1
Guinea-Bissau	0,462	77,5	59,6
Sierra Leone	0,464	81,0	57,3
Burkina Faso	0,535	84,0	63,7
Chad	0,554	87,2	63,5
Ethiopia	0,564	87,3	64,6
Niger	0,605	89,3	67,7

**OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E MODERNLEŞME SÜRECİNİN YERELDE
DEMOKRATİKLEŞME VE KATILIMA BAKIŞI¹****Doç. Dr. Şafak KAYPAK²****Yrd. Doç. Dr. Soner AKIN³****Özet**

Bu çalışma, Osmanlıdan Cumhuriyet'e modernleşme sürecinin yerelde demokratikleşme ve katılıma bakışını incelemeyi amaçlamaktadır. Batı Avrupa toplumlarında ortaya çıkan bu değişim süreci, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı dışı toplumlara da yayılmıştır. Osmanlı'da Tanzimat'tan itibaren karşılaşılan modernleşme çabalarının hedefinde, demokratikleşme ve halkın yönetime katılımını sağlamak değil; ülkeyi içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtarmak ve yeni bir gelecek oluşturmak yatmaktadır. Cumhuriyet ile birlikte, modernleşme hareketleri farklı bir boyut kazanmış; toplumun bütün yönleriyle dönüşüme uğraması olarak görülmüştür. Güçlü bir merkezi yönetim geleneği olan Türk toplumunda, gerek Osmanlı İmparatorluğu'nda gerekse Cumhuriyet döneminde yerel yönetimler bağımlı ve ikincil örgütlenmeler olma özelliklerini korumuşlardır. Bu bağlamda, yerelde demokratikleşme ve katılım olgusuna yukarıdan aşağıya bakılmış ve bu bakış günümüze kadar çok fazla değişmeden devam etmiştir.

Keywords: Modernleşme, Cumhuriyet, Osmanlı-Türk Modernleşmesi, Demokratikleşme, Katılım.**FROM OTTOMAN TOWARDS REPUBLICAN: THE REVIEW OF MODERNIZATION
PERIOD ON DEMOCRATIZATION AND PARTICIPATION AT LOCAL SCOPE****Abstract**

This paper aims to examine and discuss the democratization and participation view of the Ottoman-Republican modernization process at local focus. This process of change in Western European societies has spread to non-Western societies since the second half of the 20th century. The aim of modernization efforts in the Ottoman Empire since the Tanzimat Period was not to achieve democratization and the participation of people in governance at reality. To rescue the country from its troubled situation and create a new future was aimed at the period. Along with the Republican period, modernization movements have gained a different dimension. It was seen as a turning-over of all aspects of the society after this. In Turkish society, which has a tradition of strong central government, local governments both in the Ottoman Empire and in the Republican era have become dependent and secondary organizations referring a problematic issue. In this context, the locality of democratization and participation has been looked down from above and this view has continued unchanged that gave us the point for discussion in this paper.

Anahtar Kelimeler: Modernization, Republic, Ottoman-Turkish Modernization, Democratization, Participation.**Özgün Araştırma / Original Article**

¹ Bu makale, 2. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi – İnsan ve Toplum Bilimleri (IBAD-2017), 20-23 Nisan 2017 İstanbul Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding author, Mustafa Kemal University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration, Turkey, skaypak@gmail.com

³ Mustafa Kemal University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration, Turkey, sakin77@hotmail.com.

INTRODUCTION

Modernity, as a process created by the greatest transformations of mankind, has brought its own intellectual / mental infrastructure and institutions in all areas. This process, firstly emerged in Western European societies, has spread to non-Western societies since the second half of the 20th century. The 'modernization' initiatives realized by the countries which want to go this way and to be modern have been following the path of western societies successively. Along with this path, and changed many things in the social structure, modernization became a social phenomenon. Modernization is today a process of change. Hence, modernization activities' are not considered only to be activities unique to the Republican period. The view that modernization in Turkey started in the pre-Republic period is generally accepted by all historians. The history of Turkish modernization also began with the efforts to keep up with the modern states in the last period of the Ottoman Empire. The basic goal of the modernization efforts since the Tanzimat (the political reforms made in the ottoman state in 1839) was coded to save the empire from the difficult situation it has been in. Modernization movements along with the Republican period were seen in a total turnover with the lower and upper structure of the society, though the motto and aims in political terms were not changed. This transformation not only involved political, managerial development, but also included economic, social, cultural change and had a broader and more radical dimension via applied reforms.

In the process of modernization, the socio-economic and politically two-dimensional structure of the Industrial Revolution in the West caused many important developments in terms of democratization and participation. One of the distinctive features of the evolution occurred for local governments and their place in the administrative system also in Turkey with its centralized dependence. The emergence of local governments in Turkish society, again, was not only the product of a socio-economic and political formation, seen in other nations. Unlike their examples in the West, local governments are not spontaneously structured in a guided manner as a result of administrative obligations, not a willingness to come from the bases in a historical sequence. It was not linear with an up and down, but an initiative and organizational from top to bottom. In accordance with the historical process, in the Ottoman Empire, the city administration was become similar to the medieval Europe in the nineteenth century, and generally the city administrations were seen by the sultan (*kadi, muslim judge*). In the Turkish societies where the central governments are very strong, as in the Ottoman Empire, local governments, even if they were so, were not seen as autonomous institutions in the Republican period. Since the continuity of industrialization and modernization, it is not evolved in the same or similar process as in Western societies. Indeed, democratization and participation can only be realized so far as the central government considers it appropriate.

In this context, in this paper, it is aimed to show how democratization and participation are perceived locally in the process of modernization of the Ottoman Empire and so on how local governments are influenced by this process. The study consists of three parts. In the first part, the reflection of the Ottoman period to the Republican administration on the different areas of the modernization process has been discussed. In the second chapter, the period of Ottoman modernization is examined. In the third chapter, the democratization and participation view of the newly established early Republican modernization is paid attention. The study ends with the results and the situation assessment to reach a profile.

1. MODERNIZATION OF THE REPUBLIC FROM THE OTTOMAN EMPIRE

Following the political, economic and socio-cultural developments in the world, Turkish society has been experimented in a continuous modernization process since the Tanzimat (1839). In the Republican era this heritage has also taken over via different reforms. In this sense, the modernization in question is occurred as a reaction to politics. Instead of the word “modernization” in our country, the concepts of “westernization” and “modernization” which we produce in Turkish politics are mostly used (Sezer, 1998, Özkeçeci, 2004: 9). However, these concepts do not fully meet modernization’s meaning. Westernization, which means being like western in a way of life, resembling the concept on being “westerner” was juxtaposed to modernization. Modernization refers to the processes of being in the same stage or standard and about capturing the developmental level of the same age or time. Modernization, which expresses the stages of social progress and development on the basis of industrialization, is a broader concept than these concepts used with subordinate life and reflections from a superstructure. Modernization develops on four dimensions in politics on public management (Tekeli, 2002: 22). The province is exemplified for the economic dimension via representing an industrialized liberal social order. The second phase is the steps to reveal information, art and ethics approaches. The third dimension is the emergence of the self-guiding individual, who has been liberated from traditional community ties of past. The fourth dimension refers to the institutional formation that occurs as a result of the first three dimensions mentioned. This level briefly refers to being a nation-state and also enduring democratic processes (Tekeli, 2002: 23)

Since modernization is a movement originating in Western Europe, the countries in West have also determined the sub-superstructure of this concept. The countries outside them have tried to modernize their own cultures in path which have been handled before (Yaka, 2010). The Western world, along with the Renaissance, has also changed the Christian culture and morality, which has turned to free thought, new ways of life and views of life, juxtaposed steps by the Reform movements as well. The resulting situation has brought Europe to the Industrial Revolution and its technological accumulation which has been engineered and reengineered today. The welfare state, which constitutes the superstructure of modernization, was also established together with the Industrial Revolution. This superstructure could not have been created without the Renaissance and Reform, which constituted political and social infrastructure (Göküş, 2010). Whether in the Ottoman Empire, or in other countries that have attempted to modernize, this process is revealed in the same mentality as in Europe. For Turkish case, a big difference exists yet. There was no desire on this part of the society base that could live in movements such as the Renaissance and Reform in those countries that followed Europe. The beginning of the Ottoman society to recognize Europe corresponds to the beginning of the 18th century. Along the Tulip Age (18th century of Ottoman), only the life style of Western Europe has been dealt with, and the contents of modern countries have not been examined fairly. Westernization in society is gradually progressing to administrative area. Looking at the period of Selim the Third, we see that he began to penetrate the state in modern rules and reforms (Yaka, 2010; Kaypak, 2016: 176). However, contrary to what is believed, neither the Ottoman nor the republican regimes are 'top-down reformists at all'. Westernization did not begin with momentary decisions solely. Modernization in the Ottoman Empire, via III. Selim or II. Mahmut were not just forcing rules or reforms in order to catch the West. Looking at the institutions of former period, some modern applications which had already existed in some institutions in the Ottoman Empire were only taken into platforms to be renewed. Paying attention to the reforms of the last years of the Ottoman Empire, the revolutions made by the young republic with legislation seem to be a gathering platform from the top, but they have long been accepted and desired practices in the society (Ortaylı, quoted from Turan in 2008, 2015). In this respect, the reforms of 18th century was different from 19th century renewals in motivating forces, but the national subject to adapted had been similar to each other across centuries.

Ottoman modernization began in the army and was shaped by army until the middle of the 18th and 19th centuries. The fact that modernization starts in the army is a necessity. Unlike other state institutions, the military is the one with the most interaction with the West (Turan, 2015). In this interaction, the institutions in army was also the mediatory unit that felt the technological superiority of

the West and the backwardness of the Ottoman Empire (Turan, 2015). Modernization continued in the 19th century with Western imitation of state administration. European works have been translated into Turkish and Western literature, art and philosophy have begun to be learned. Through the military adaptation from the western lifestyle and the vision of life, reforms gradually began to take place in the Ottoman Empire. Mahmud the Second paid high efforts to modernize this century, most of his attempts were enacted without obstacles. These legal movements were followed by Tanzimat Fermanı (Decree). The relatively free atmosphere of thought brought by the Tanzimat prepared the birth of a new intellectual class called the Young Ottomans. In this period, a new sub era called Tanzimat modernization emerged, so the reforms were continued. Some reforms are evaluated as inadequate by Young Ottomans. Indeed, their faces turned to Europe. Young Ottomans actively influenced Ottoman social and political life until the end of the century. Following this, Jon Turks, the newly founded community continued this line. Committee of Union and Progress became active in later on. Until the early years of the republic, the Committee of Union and Progress continued to be effective in Turkish politics. The expression of this period was also shaped via literature. The western view of life was spreading from art to literature among the intelligentsia. Those milestones serves to this mentality has finally prepared the view of Atatürk (Turan, 2015).

The most important economic development in Europe is the formation of industrial society. European states have been enriched by economic and technological progress and the modern nation-states have begun their era. Europe has come to the central position at global level. The Ottoman Empire in agriculture has remained in the periphery for 17th and 18th centuries, and for the first time, a period of weakening against Europe has been emerged in Ottoman history. For example, given the capitulation of the French, this process was justified. In the end, the Ottoman markets became capitalized and the bourgeois class did not form a circular structure. In the Ottoman Empire, these troubles were noticed at first glance. Indeed, westernization did not occur. Reforms tried to bring the existing institutions' capability back to their original power for state administration. Over time, the perception of Westernization arose as a solution in this respect. Ottoman reformers thought that in order to continue the empire, it was necessary to make the society ready for whole capitalist arguments (Alibeyoğlu, 2012). This is needed to be added up on a modern nation-state understanding. Our modernization is firstly structured to be pragmatic. Priority is given to the preservation of the existence of the empire. For this, military, administrative, political innovations have been made ready for reforms, and over time these innovations have expanded in its scope and turned into an endeavor to change the mind via targeting the structure of the whole society. Political thoughts leading to Ottoman modernization started to be discussed during the 2nd Constitutional period. The main debate centered on 'Islamism-Anti-Islamism'. The Islamists, the 'traditional ones', are against all things in the West, and the term gâvur is reinvented for otherings. 'Modern Islamists' argued that the wisdom and technique of the West should be taken and the traditional values of Islam should be preserved (Alibeyoğlu, 2012). Those who carried the concept of 'westernism' were divided into the West and the only ones who wanted to take their technical infrastructure. The most attractive concept of westerners was in the axis positivism. Positivism became attractive to the intellectual-bureaucratic social engineering minds who want to maintain order and stability in society through reason and knowledge. As is known, positivism always aimed at bringing humanity religion instead of traditional religion. This understanding also constituted the basic pillar of modernization in our country (Alibeyoğlu, 2012).

2. DEMOCRATIZATION AND LOCAL PARTICIPATION IN THE OTTOMAN MODERNIZATION PROCESS

Until the 19th century, classical Ottoman rule, a local democratic and libertarian local government had never been thought of people participating in the administration. A request for this direction was not even expressed by the rulers (Ortaylı, 1985: 15). Since there was no municipal organization at the institutional level before Tanzimat period, the needs of the local people were mainly met with the common efforts of the residents of the town (Tümerkan, 1946: 6). Prior to Tanzimat, all large and small settlements outside of Istanbul were counted as provinces and managed within the

provincial organization of the central government. Almost every settlement unit is counted as “kaza” (a unit referred to towns) and linked to bigger states. The government directed by monarch, sultan, which is only able to provide general services by organizing the provinces to the communities, wasn’t interested in the local service needs and wan’t included the local government organizations in the system (Sencer, 1984a: 30). In the management model, some structural characteristics of the Islamic states was taken as well as the procedures from the workings sphere of the former Turkish states’ culture. The foundation structures was inherited by Seljuks. The position of governor, kadı and muhtesip etc. was also seen in former states. Administrative officers at local phase transferred from Islamic terminology, compared to the central stage.

The highest authority of the Ottoman city administration was “*kadı*” (Halaçoğlu, 1991: 109) in the period when an institutionalized and effective local government model for the understanding of local government was not even developed. In addition to their responsibilities in judicial and judicial matters, Kadı were carrying out security ordnance and municipal services of the towns and villages (Eryılmaz, 1997: 33). The *kadis* from the administrators assigned to each administration center are mostly accepted as an important indicator of the centrist administrative structure of the Ottoman Empire (Solakoğlu, 1994: 91-92). The selection and supervision of the *kadis* and their assistants appointed by central bodies, and they did not involve the participation of the public representatives in the context of a certain statute or rule (Şentop, 1996: 282). At local sphere, *kadı* was in charge of the foundation, the market, the chief auditor and other municipal and police services as well as the city's judicial authority (Tümerkan, 1946: 7; Ortaylı, 1974: 108). *Kadı* was also responsible for price determination in traditional markets. Fulfillment of law enforcement duties in economic affairs, taxation, collection, etc were also performed by *kadı*. They would help if the financial transactions were carried out and the people and artisans were leading in this sector (Ortaylı, 1996: 16). Although the economic work is mainly supervised by the *kadı* in consultation with the local staff, it is not regarded as a “local participation” of the urban services because the *kadis* fulfilled this function using their own initiative.

During this period, there are three agencies that are actively involved in meeting local services. These were foundations, guilds and neighborhoods (Halaçoğlu, 1991: 93). In this period, a unit that takes an active role in the fulfillment of local services was known as a foundation. Foundation was a unique structure in public services (Eryılmaz, 1997: 37). This means that a certain property belongs to a service or services for the benefit of the public was seen in an organizational form, being an actor. In the Ottoman Empire, before the Tanzimat, urban services are seen through the foundations as well as through state units. The foundation, which was an institution born as a result of donating the goods of wealthy people, especially from the sultans and their families, worked for the purpose of charity, culture, social welfare, clean-up work etc. of the cities in the fulfillment of various infrastructure and social public services of the local communities in the Ottoman Empire. They carried out many important functions (Sencer, 1984a: 31). In this period it was not possible to find an institutionalized attitude towards urban participation. However, due to the fact that almost all social welfare works and urban services were fulfilled, foundations are evaluated as a prototype of “municipality”, even not any democratic initiative existed (Karaman, 1994: 55). It can be stated here that the own initiatives of the foundations at the point of introducing local services accelerated the development of the settlements and contributed to the formation of local responsibility and “citizenship consciousness” (Karaman, 1994: 56). On the other hand, it has also been argued that, due to their functionalities in urban services, foundations prevented the development of “local consciousness” in combination with the weight and efficiency of central government in urban administration (Kılıçbay, 1994: 23). The city people who were engaged in the urban works and qualified as artisans were gathered under the roof of organizations called “*lonca*” (Halaçoğlu, 1991: 93). *Loncas* was primarily involved in the provision of various services to its members, as well as the protection of auditors and consumers (Göymen, 1997: 18). Yet, it was seen that artisans of the craftsmen, representatives of the craftsmen, city elders, spiritual leaders, did not gather in permanent committees to participate in the city administration (Ortaylı, 1996: 16).

The neighborhood or district type of administration, which is a physical unit, was not seen in the medieval European cities, was reflected from the Seljuk cities and the same system continued in the

Ottoman period (January, 1996: 82). The city administration was organized at the neighborhood level for Ottoman period. "Neighborhood" is defined as the place that was residence for a community of people who knew each other and who were responsible for each other's behavior and who were in a social solidarity (Özgenç, 1996: 408). Every neighborhood had its own fountain, mosque, bath, mosque, together with social, cultural and administrative recreation places (Karaman, 1992: 29). *Imams* ruling the neighborhood were appointed by the Sultan and were responsible for services at the first time using his cadre. Along with the formation of the *mukhtarianship* (headman of district) as a legal institution, the imams continued to be influential in the neighborhood administration, with the responsibility and authority, sometimes being restricted in time (Karaman, 1995: 228). The Ottoman neighborhood itself was a physical space where there was seen no difference in class and status (Karaman, 1996: 74). Non-Muslims also continued to live their own way of life and beliefs in different places across neighbourhoods (January, 1996: 82). The culture of the neighborhood that was formed in life provided the understanding of solving the problems together. In the neighborhoods, the practice of distributing the incomes of the donation funds called "*avarız akçası*" to the people in need living in the neighborhood has helped the individuals in economic terms and created a point to acquire a sense of responsibility and sharing, or adapting the habit of acting together (Kazıcı, 1996: 435). In addition to providing social solidarity and physical security, neighborhoods constituted the source of *homelandism* depending on their homogeneous structures, relative autonomy and sense of belonging (Göymen, 1997: 18)

In the historical process, initiatives for the formation and development of the local government units were made by the central government. In this context the local governments emerged as an extension of a service ring working to society from center (Eryılmaz, 1995: 186). Local government organization in the Western sense was realized after Tanzimat. The reason to carry out Tanzimat administration was to establish a municipal organization and regulate or improve the physical and administrative life of the cities, along with the help of the people. The municipal organization emerged not only as a request for participation of the citizens but also as a result of the central government's support and participation requests (Ortaylı, 1996: 454). The Tanzimat era, which started with the declaration of *Gülhane Hattı Hümayunu* in 1839, constituted the first step of the process to catch the west with political and administrative institutions (Eryılmaz, 1992a: 105). This decree by sultan was an important process in Turkish political and social life. After *Gülhane Hatt-i Hümayunu*, the possibility of political participation laid its basis via the level of consultation for local level, was begun to be developed. Decisions taken in the councils were transferred to a large extent. For the first time, those who ruled the state in the period of the Second Constitutional Monarchy and Second Constitutional Period had the opportunity to participate in political life, and then the elections took place and the movements of association started to take a shape. Thus, the individuals who started to get away from the understanding of the administrated subject (in terms of administration) began to approach the mentality on being a type of citizen in legal terms, who gave opinion to the participatory administration. People started to question the idea as being administrated, and so questioned the managerial phases of functioning (Buran, 1995: 212). Along with the "local assemblies" transferred to practice in 1840, individual privileges in the use of local sovereignty were sought to be abolished, and then the privileges transferred to the whole class was begun to be demanded (Güler 1992: 259). People of time assumed that they could substitute Ottomanism's consciousness instead of dissolving different cultural accumulations in the Ottoman Empire within administrative sense, find a way for legal and economic measures at the national level (Mardin, 1992: 12-13).

During the Tanzimat period, the administrative people in associations gained new dimensions on statuesque. Ottoman bureaucracy which started to be formed in modern terms from the time of Mahmut the Second, began to take political power together with the Tanzimat reforms. The Tanzimat was shaped as a product of an effort to bind the state to a new political and legal order in order to prevent the collapse of the Empire, which had gradually begun to dissolve, and to prevent its political interventions on the grounds of protecting the minority rights of the Western countries under its influence (Sencer 1984b: 51). That is say, the rulers and the ruled-people would be able to relate to each other without the help of the local people (Göküş, 2010: 233). The aim is structured to reach this aim; via political and administrative practices as well as the equalization of the masses of Muslims and non-Muslims, and

giving the opportunity for both parties to be represented at the local level and in parliaments established in Istanbul (1870). Local assemblies, together with non-institutionalized ones (Kalaycıoğlu and Sarıbay, 1986: 19), which were as unusual as the return of the local demands and complaints to the central authority were brought. After the announcement of the Tanzimat, the role of the state on society changed and the belief that social problems can be solved with legal regulations became dominant. The administration was transferred to the reform practices on bureaucrats (Eryılmaz, 1992a: 57).

Under the framework of the Tanzimat reforms, the understanding of local government centralized tendencies of central government officials (Ortaylı, 1996: 17). Ottoman municipal institutions were perceived as part of central governmental body with the reason that they were born at a time when authoritarian centralism developed. The provincial and district councils of the same period were influenced by the central government despite the existence some kind of local governing boards and equipped with only "consultation" function at the local level (Dursun, 1998: 15). In this period, the changes in the cities and institutionalization did not occur with the influence of certain social groups like the Westerners, and socio-economic developments due to the challenging conditions of the world conjuncture and political structure, having led to the formation of municipal organization at the institutional level in the Ottoman Empire (Ortaylı, 1979: 207). In this sense, a local government-city interaction and continuity were also mentioned in the post-Tanzimat period (Ökmen, 2002: 507), although it didn't have a tradition and historical continuity. Although the intellectuals and bureaucrats of the period wanted to establish and develop the municipal organization in the modern sense, there was a desire to have predominantly modern and regular cities in the background (Ortaylı, 1974: 4-5). In terms of the bureaucrats of the period, the priority was not given to sustain local democracy or to realize the political participation of large masses of people, but to ensure the safety of life and property and to protect the transportation ways via water (Tekeli ve Ortaylı, 1978: 18). Since all the institutions of Ottoman modernization were shaped for the empowerment of the central government, municipalities didn't emerge as powerful institutions in terms of their sources or authorities (Tekeli, 1992a: 131). Local government approaches that started to develop in intellectual meaning with the Tanzimat resulted in the establishment of city councils and prototype municipalities in 1855, seen in Istanbul and its affiliated districts (Tekeli, 1992a: 131). The basic aim of Şehremaneti, a prototype, was to bring the functions of the city's local quality services, being separated from the state affairs. It was primarily determined as the authority keeper at local level and functioned with the duties of a particular organ for the municipal registry services. (Ortaylı, 1974: 122; Sencer 1984b: 70).

The administrators of the Tanzimat saw local governments as a reflection of the central government (Keles, 1996: 95). Şehremini, being the head officer was brought by a procedure involving the choice of Bab-i Ali, a cabinet alike structure at center, and the approval of the Sultan. The city council, which is the decision body of Şehremaneti, was determined by the proposal of the government and approval of the Sultan (Tümerkan, 1946: 14). The procedure of centralized appointment and enforcement of decisions wasn't in line with the goals of "democratization" and "public participation" aimed at local government. Şehremaneti, which has been institutionalized in accordance with centralist understanding and tied to central management in financial terms, wasn't able to implement successful applications. Renewing the managers at the head of the institution under the saving of the center did not make these units functional as well (Ortaylı, 1974: 124). As a kind of application area, the sixth district's municipality organization was established in Beyoğlu-Galata district, where the elite community chose as crowded part of city at the same time. The administration organization was resembled to modern district of Paris, was structured with a semi-autonomous and privileged structure and was appointed by the appointment procedure again as if it was practicing city warfare with a conspicuous attitude that is far from the goal of local democratization (Ortaylı, 1996: 147). Establishment of the municipal organization in the western sense in the settlement areas outside Istanbul was realized with the a new regulation (Ortaylı, 1974: 170) dated in 1871 which constituted the legal basis of the provincial municipalities. However, even though the provisions of the regime wasn't transferred to practice everywhere and serious problems were experienced, this first application played an important role in the formation of the Turkish local government tradition with its positive and negative contributions (Ortaylı, 1996: 162).

The constitutional period started as a result of the political struggles in the Ottoman Empire and in 1876 (Kanun-i Esasi) the first constitution was put into effect. The 1876 constitution gave place to the regulations for municipal administrations. In the context of the 1876 Constitution, the masses targeted a new social equilibrium with open management. Those who prepare the constitution were much more interested in democracy and the constitution as a document that was to convey qualities that reflect the aspirations of the masses. Establishing parliament, and allowing the public items to participate in legislative activity to some extent, it was a great milestone. It prescribed that the sultan had some basic rights and restricted his government to a certain extent (Kili, 1986: 90-91). In this framework, Ottoman intellectuals regarded the constitution and Parliament as unifying elements (Hanioglu, 1998: 293). By virtue of article 112 of the 1876 Constitution, the municipal government was introduced as a management unit, and the development of a modern municipal organization was passed down (Karaman, 1995: 231). The "Provincial Municipal Law" dated 1877, which opened the way to the establishment of the municipal organization in the city and in the towns, was issued (Eryilmaz, 1992b: 213) following this. Electoral appointment criteria were determined as to be 25 years old, to have Ottoman subjects and civil rights, and so on. Conditions were also determined. The conditions of election required that Turkish speakers would be elected in addition to the requirements for becoming a voter. This last feature, which was considered as a condition of election, attracted attention as a provision restricting minorities in a multinational state (Ortayli, 1974: 191). In a period when the centralist structure was dominant, it was still perceived as a basis for the formation of municipal administrations as institutions providing so called democratic elections and political participation (Ortayli, 1996: 171). Along with a new law issued in 1912, municipal offices were removed and municipality branches were established instead. A council was established in place of the former centralized city councils, and despite the structural reforms, the 1912 regulation had a more decentralized character (Eryilmaz, 1997: 42).

In the Ottoman state, in the second half of the 19th century, legal and institutional arrangements, including the Constitution of 1876, failed to provide efficient and continuous delivery of local public services to citizens, nor did they function as the self-government of the local people. Municipal administrations remained 'patches' in the administrative and social structure of the Ottoman state as the Ottoman state did not allow autonomy and participation and delegated local public officials as a subcontractor to the center, indeed they continued to exist as an extension of central government until the first years of the Republic and could not become an autonomous and western institution (Keles, 1994: 8). It is necessary to look for local government initiatives in Turkey together with the Tanzimat and to see that the problems that are still experienced in current local governments (on autonomy, financial problems) were found in the Ottoman local government tradition (Ortayli, 1974: 4). Indeed, the weight of the central government in our country continued since the foundation of the Republic. The culture of administration, the culture of political elites were shaped in the warfare years, and then the argument of the unitary state led to the formation of local government under the custody of the central government (Falay, 1996: 20).

3. DEMOCRATIZATION AND LOCAL PARTICIPATION IN THE PROCESS OF REPUBLICAN MODERNIZATION

The republican government took over a municipal government mentality that had been weak since the Ottoman Empire, being legally and financially weak, functioning only with foundations and other pre-industrial institutions. The municipal system, which was taken over from the Ottoman Empire, was shaped within the framework of the reforms of the Tanzimat, mostly satisfied with the social and institutional restoration, and then these units were not upgraded and renewed. The administrative structure and principles of the Ottoman period were also adopted impartially by the new administration regime (Guler, 1992: 103). The process up until the year 1930, when the law on the municipalities (1580) was introduced following the proclamation of the Republic, was the preparation period for the establishment of the institutions in new administration, local government paradigm and especially municipality praxis. The founding leaders of the Republic and the Tanzimat, in effect, have been influenced by the traditions of the former ruling Union and Progress Party period, thus avoided

transferring authoritarian and centralist policies to the new administration regime. But they perceived local administrations not as political organs but rather as administrative units and preferred to keep authority, duty and institutional structures under the control of central government within the framework of fear of unity and cohesion across minorities to become dangerous (Eryılmaz, 1997: 19-20).

The 1921 Constitution, prepared during the War of Independence, gave place to contemporary norms in terms of local governments. The Constitution did not include the concept of "municipality" but included provisions that included the principle of "local administration". In the 10th article of the Constitution, the governments of the country, the provinces were arranged via district based units, the counties were arranged to be cut down. The councils, which had legal personality and autonomy in the provinces in the local affairs, had actions to be determined by local people (Articles 11 to 12). The 1921 Constitution included a "local audit" case and was subject to the supervision of the general inspectors in their territory by the provision brought with article 23. The 1921 Constitution had a separate place among the Constitutions from 1876 to Republican period, along with the regulations that envisaged local autonomy and restricted central administration. However, there emerged a valid basis for the domestic political conjuncture at that time (Yayla, 1984: 128), although it was seen under a tutelage in which the constitutional authority, for example via inspectors' supervision, didn't want to go to autonomy at the local level. It was normal for a central government to have the authority to use the authority of supervision in order to deal with many problems which was brought by war in the socio-economic field. It can be said that the new formation, which was supposed to be brought to local governments, conformed to contemporary theoretical norms. In the context of local autonomy and democracy, these arrangements can be regarded as positive developments. Although the 1921 Constitution wasn't passed on to the practice of decentralization, it led to the shaping of the tradition of local government in the circumstances.

The 1924 Constitution was the first constitution of the Republican era. Contrary to 1921, the provisions on local governments were introduced. Along with the provision on the application for local taxation being collected by special provincial administrations and municipalities via the 85th article, the concept of municipality was used but it is wasn't explained. Because, in the context of the matter, the municipality was used as the concept upon the arrangements for the collection of taxes beyond an amendment directed to local administrations, the discussions were shallow. According to article 89, the country was divided into provincial units, via center with the name of province, districts and townships. The 1924 Constitution did not include the concepts of decentralization and the delegation of power via decentralization, leaving the concept of mentioned decentralization in 1921. Regulation on the public inspectorate wasn't included. It was stated that this transformation of living would be evaluated within the frame of political events and the weight for the adoption of contemporary norms and lifestyle for development (Yayla, 1984: 135).

After the proclamation of the Republic, the new administration encountered two important municipal issues. Firstly the western cities of the country where war is predominantly experienced began to be adapted to the conditions of the postwar period. The second problem emerged with the declaration of Ankara as the capital on October 13, 1923. In this residential area, administration had to be restructured in order to ensure that the general outlook and local services could be provided appropriately according to the requirements of the times. The new structural change aimed at the capital was also important in terms of ensuring the prestige of the Republic both inside and outside the country. The Republican administration encountered considerable difficulties in solving the problems of municipality. Some of the obstacles to municipalism encountered in the solution of urban problems were about some of the limitations of the municipality experience and the lack of resources transferred by the Ottoman state, and the rate of population increase was relatively low (Tekeli ve Ortaylı, 1978: 31). One of the most important structural regulations of the period was the establishment of the Ankara *Sehremaneti*, which has the same powers and duties as the Istanbul *Sehremaneti* (Tümerkan, 1946: 239). After Ankara became the capital city, the name of the Ankara Municipality was regulated as "Ankara Provincial Government" with the Law No. 417 dated in 1924. According to the legislation, Ankara City Hall was appointed by the Minister of Interior.

The use of municipality names belonging to the Ottoman local institutions in the new period as well as similar structural formations suggested that the centralist approaches were not transferred from the Ottoman Empire. This was an important feature in terms of the use of existing deposits. It was also important to remember that in addition to the change in the overall institutional approach to country management, the practitioners were individuals trained in the Ottoman period. According to the foundation law numbered 417, "Cemiyet-i Umumiye-i Municipality" was located in Ankara *Şehremaneti*, consisting of 24 members beside the headman as *Şehremin*. For the members in this formation, some former norms weren't applied, i.e. the real estate tax wasn't given to the members as it was practiced in Istanbul *Şehremaneti*. It can be emphasized herein for the reality of time that the majority of the bureaucracy cadres at that time in Ankara were not property owners in the recognition of the right to be elected in the municipal elections for men who didn't own real estate in Ankara (Tekeli, 1992a: 135). That is to say, a more democratic practice was reflected in the necessity of recognizing the equal participation of local people, which is an important dimension of local participation, at the local level. The appointment of *Şehremin* by the ministry through "appointment" constituted the local level of the centralist tendencies, inherited from the Ottoman Empire. This seems to confirm the view that the local policy process in Turkey was created by the state for first Republican years (Köker, 1995: 51).

The understanding of the municipal government developed by the Republican administration under the framework of the Ankara City dynamics was put into effect in 1930 by the Law on Municipalities No. 1580. It was stated that former centralized municipal administration model had been based on the fact that a traditionalist, conservative, small entrepreneurial stratum existed in cities, so it was supposed to stop with its activity on these institutions (Tekeli 1992: 10). Law 1580 was introduced in an environment created by the political, ideological and administrative circumstances of 1929-30. The one-party ideology and the understanding of the state were reflected in the law. Local governments were shaped under the influence of the center and became the provincial organs of central government. The existence of administrative, financial and legal autonomy of the municipalities born in such an environment wasn't the subject (Ökmen, 2002: 508). The idea of providing a national unity and having only a strong state can be seen in the managers or officers of time (Görmez, 1997: 100). In terms of fulfilling the modernization mission of the Republican administration in the understanding of 1930 period, the municipality or municipal administrations had to be strengthened to provide the services required by a modern society and the public administrations, being under the supervision of the central government for the provision of these services within the framework of the mission which was charged by the Republic (Prime Ministry Housing Development Administration, 1994: 87-88). Today, the constitutional concept of "guardianship supervision" is opened up to legal regulation (Karaman, 1995: 43). In Article 1 of the related Act, municipal administrations are defined as a legal personality that fulfilled the common and civil needs of local residents of the local residents. The Law on Municipalities and Buildings and Roads no. 2290 and the General Public Hygiene Law no. 1593 issued the municipalities in order to strengthen the municipality administrations and to provide support for the fulfillment of their duties assigned to them in the modernization projects, which have been given new duties and expanded for their areas of responsibility (Görmez, 1997: 101).

Equality principle was introduced to all municipalities by Law No. 1580. Ankara and Istanbul municipalities were excluded from this principle. In Ankara, the province is separated from the municipality. For the municipality of Istanbul, the case was merged with the province and the authority items to determine the mayor, and it was left to the Ministry of Interior (Ministry of Internal Affairs) (Article 94). In places where there is a provincial center outside of Ankara and Istanbul, the mayor's choice would be determined by the proposal of the Minister of Interior and the approval of the President of the Republic and approval of the governor of the other municipalities. It is necessary to perceive this practice as a reflection of the centralist understanding that began to take shape with the Tanzimat, regarding municipal administrations as an extension of central government. The municipalities, which did not have legal personality until this turnover, gained legal personality with the regulation of 1580. Despite the implementation of a two-rounded election system for parliamentary elections, it was adopted that a single-degree model for municipal elections would be applied. The 1580 numbered law based regulation opened a way that local elections could be regarded as an attempt to spread the electoral

dimension of democracy to the level of local democracy, in which municipal elections were open to the participation of one round elections' candidates and 18-year-old individuals. The expansion of electoral participation base at the local level was an important development (monopoly and mediation, 1978: 55), as it brought the voting rights for women. It wasn't recognized at the national level and elections are made at double standards. Recognition of the right to elect and be elected locally without discrimination between men and women is of particular importance in terms of ensuring individual equality via constituting a concrete example of the principle that the new administration was for many segments of society (Tekeli, 1992a: 135). It is necessary to see the openness principle in the municipal council activities by the same law, as an important application in terms of local democracy and local participation. While this model has not been fully transferred to practice, it can be seen as an important initiative in terms of ensuring local people/citizen control and participation (Çitçi, 1989: 66).

A bank was set up in order to fulfill basic infrastructure services. It was called "the Municipal Bank". They gave it five percent income. This rule was imposed by Article 131. Service areas that the local people had not been familiar with were defined. To the responsibilities of municipal administrations, modernization of the new administration and modern approach to contemporary norms were introduced. It is possible to meet these services with already limited resources. Defined structure for municipalities was obliged to transfer resources to this bank which will be formed within the scope of central government. It seemed to have increased the problem of resource creation of these municipal administrations. The pluralist regulation of local elections wasn't positive. There existed a lack of financial support for municipal administrations. This was the apparent negativity of the period. This period led to the inclusion of positive developments in terms of local participation and democratization. The development of local services and reaching contemporary norms were seen as the main problem. An institutional structure emerged that there needed to be a structure equipped with the financial resources required by today's conditions. Participation in a municipal administration that had gained administrative and financial autonomy made more sense. The production and distribution of both services seemed to be a priority in terms of local participation and democratic process health. However, it was not possible to deny these goals, which were tried to be achieved with the socio-economic conditions of the period. It was decisive in the institutionalization of the "statist understanding" approach that took shape in the first years of the Republic. There were negative problems in the country and new problems besides lack of resources. It was emphasized that the adapting modernity were to be dominated the administrators. It could also be argued that the economic orientation of the process of modernization through the understanding of statist understanding was desired to be completed (Keser, 1993: 64). The municipalities were organized differently in this period when the politics of statist understanding was applied. The resources were transferred to development initiatives and the local feudal forces were rendered ineffective (Güler, 1992: 165-167). The duties undertaken by the provincial private administration led them to be seen as primary representatives of the central government at the local level (Güler, 1992: 159). Law 1580 came up with some changes over time. And the perception of the municipalities as a natural extension of the central government has entered the text of the Constitution (Göymen, 1995: 1824).

After the Second World War, Turkey was influenced by the economic conditions of the war even if it did not join the war. In the affected Turkey, the extraordinary weight of initiatives towards urbanism was directed towards national economic development within the framework of Westernization. Therefore, it was important to distribute national and local resources throughout the country. Meanwhile, structural regulations including municipal administrations were completed. Despite this, local problems could not be resolved. After the Second World War, the rapid urbanization phenomenon emerged as a housing problem. It has also brought out the shanty town structures. Along with the Shanty Amnesty Law No. 5218 issued in 1948, the shanties made up to that time were legitimized (Tekeli, 1992b: 123) It also led to the construction of slums. After World War II, our country was entered into multi-party political life. Along with this, the necessity of municipal understanding and local democracy applications began to be discussed. Political parties in the political competition environment began to give place to the problems of local government. The first important step in democratizing the municipal administrations in this framework was taken with the Law No. 4878 dated 1946. The change in the

electoral procedures of the municipal councils became the subject of change. In the previous arrangement, the elections were completed within a week. Along with the law no. 4878, the election of the municipality was to be completed in one day. The autonomy and democratization of the municipalities began to be advocated through the Turkish Municipalities Association established in 1946. Multi-party political life came. Despite this, no significant changes were made in the direction of the democratization of municipal administrations. The financial possibilities of local governments, their position against the center continued to exist, and the authorities remained largely the same. The emphasis on strengthening local governments in the deployment of democracy took much place on the political agenda. Municipality mentality building became a movement. The reason for this was that the democracy in the country had to be sought deep enough. It was emphasized that there was no differentiation among the local government programs of different political parties (Tekeli, 1992a: 133).

Turkey has given its weight to the modernization of central government institutions in terms of administration (Eryılmaz, 1996: 91). A centralist political-administrative understanding and structuring was one of the basic qualities inherited from the Ottoman Empire to the Republic. It was a source of many problems, economic, political, administrative, social and cultural (Ökmen, 2002: 516). The state-oriented modernization was changing since the Tanzimat. Since the 1950s, society has begun to shift with the concept of modernization. Nevertheless, from those days onwards it couldn't be said that the problems in question were overcome. The problem of politicization of local governments could not be overcome. The pulse and normalization phases followed each other. Centralist elements in administrative functioning were not excluded. In terms of local governments, this situation was related to the fact that the administrators were elected to work but were not autonomous towards the center (Turan, 1986: 484). The central government wanted a local government system that was dependent on it. Democratization and participation became the most contemplated issues. Municipal assemblies were not allowed to work as local parliaments, for local governments to source through their own bodies, to put local taxation (Dursun, 1998: 102). These qualities of local governments couldn't be said to be fully won even in multiparty period or even today (Ökmen, 2002: 517).

CONCLUSION

Modernization is the product of the West, which passes from the agricultural society to the industrial society. It is a change process that the world has made. Modernization is not limited to industrialization alone. Besides economic changes, it also includes social, political and cultural changes such as urbanization, religious decline, rationalization of thoughts and actions, increasing democratization and decreasing social differences, individualism. Underdeveloped countries with the characteristics of an agrarian society want to come to this path that the West has opened up to develop and keep up with the times. In this context, Ottoman and Turkish modernization were not independent of each other. They are the continuation of each other. The idea that the modernization started in the Ottoman Empire and that Tanzimat Decree is an important stage of this process is widespread. Westernization began with the aim of saving the state in the Ottoman period. Accelerated with the Tanzimat, the changes to be made were seen as 'reforms'. The years of the Republic were different from those of the Tanzimat period. It was a period when the state turned its face completely to the West. Regulations made in all aspects of social life will enable the Turkish society to reach the level of contemporary civilization.

Modernization movements were necessary for the Republic, a new nation-state. These requirements included the dissolution of the traditional legal and political structure and the inclusion of new institutions and social tactics. The cities forming the spatial dimension of the municipalities, the basic unit of local governments, were seen as a sign of the modernization of Turkish society in public space. The Republic aimed to soften the tradition of strict centralized administration of the empire by democratizing the decision-making process by adding the local people of the municipal administrations to the governance. However, after Tanzimat the qualifications related to Ottoman-local government, democratization and participation also prevailed in the first years of the Republic. The single-party era

has developed on the basis of a political-administrative structure that has centralized qualities both in terms of legal arrangements and practices. There emerged a local government system. Along with the concern of maintaining the organs of the newly established state and the influence of the war conditions of the time, centralized understanding conveyed from the Ottoman Empire prevailed. And it was necessary not to deny that the practices were defended as mission in this period.

Modernization policies are carried out on different planes in order not to lag behind modern countries. Despite all the reform efforts in Turkey, the autonomy of local governments did not improve. This has not been an important way of having international standards. This can be explained by a social structure that is not based on the continuity of industrialization-urbanization-democratization. Socio-economic development and democracy will facilitate, if there is participation in the principle being the base of adoption. Local governments can't be considered apart from local people in the context of local services and local democracy. On the one hand, administrative custody, on the other hand, continued to depend on the central government in financial terms. It also prevented the development of local governments as autonomous institutions. In this direction, it is not enough alone to increase the competence of local governments. Democratization of local governments and the need for further increase of civic participation has hardly begun to be accepted.

REFERENCES

- ALİBEYOĞLU, Serdar (2012), "Türk Modernleşmesi", 23.12.2012, <http://www.radikal.com.tr/radikalarti>, (9.05.2015).
- BAŞBAKANLIK TOPLU KONUT İDARESİ (1994), *Türkiye'de Yerel Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi*, IULA-EMME Yayını, 2. Baskı, İstanbul, s.87-89.
- BURAN, Hasan (1995), "Yönetim -Yurttaş İlişkileri ve Katılımlı Yönetim", *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE Yayını, Ankara Cilt 1. s.209-224.
- ÇİTÇİ, Oya (1989), *Yerel Yönetimlerde Temsil (Belediye Örneği)*, TODAİE Yayını, Ankara.
- DURDUN, Davut (1998), "Cumhuriyet Döneminde Yerel Yönetim Anlayışı", *İslam Geleneğinden Günümüze Türkiye'de Yönetim Geleneği*, (Ed. Davut Dursun- Hamza Al), İlke Yayınları, İstanbul, s.93-104
- ERYILMAZ, Bilal (1992a), *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- ERYILMAZ, Bilal (1992b), *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*, İşaret Yayınları, İstanbul.
- ERYILMAZ, Bilal (1995), *Kamu Yönetimi*, Akademi Kitabevi, 2. Baskı, İzmir.
- ERYILMAZ, Bilal (1996), "Küreselleşen Dünyada Kent, İnsan ve Yönetim", *İzlenim*, Haziran, s. 33-34.
- ERYILMAZ, Bilal (1997), *Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul.
- FALAY Nihat- Ersin Kalaycıoğlu -Umut Özkırımlı (1996), *Belediyelerin Mali Yönetimi; İktisadi ve Siyasi Bir Çözümleme*, TESEV Yayını, İstanbul.
- GÖKÜŞ, Mehmet (2010), "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Modern Türkiye'ye Yöneten-Yönetilen İlişkilerinin Gelişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 3, s. 227-249.
- GÖRMEZ, Kemal (1997), *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Vadi Yayını, Ankara,
- GÖYMEN, Korel (1995), "Türkiye'de Yerel Yönetim", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, Cilt 10, İstanbul, s.1798-1824.
- GÖYMEN, Korel (1997), *Türkiye'de Kent Yönetimi*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- GÜLER, Birgül Ayman (1992), *Yerel Yönetimler Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım*, TODAİE Yayını Ankara.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (1991), *XIV- XVII Yüzyılda Osmanlıda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- HANİOĞLU, Şükrü (1998), "Siyasal Temsil Olayının Osmanlı İmparatorluğundaki Yeri", *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi, Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, (Ed. Ersin Kalaycıoğlu- Ali Yaşar Sarıbay), Dora Yayınları, Bursa, s. 363-364.

- KALAYCIOĞLU, Ersin -A. Yaşar Sarıbay (1986), “Tanzimat: Modernleşme Arayışı ve Siyasal Değişme”, *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*, (Ed. Ersin Kalaycıoğlu-A.Yaşar Sarıbay), Beta Yayınları, İstanbul, s.9-29.
- KARAMAN, Zerrin Toprak (1992), *Yerel Yönetimler*, Anadolu Yayın, İzmir.
- KARAMAN, Zerrin Toprak (1994), “Kamu Hizmetlerinde Verimliliğin Sağlanmasında Alternatif Kurum Olarak Vakıflar”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl 66, Sayı 403, s.54-60.
- KARAMAN, Zerrin Toprak (1995), *Kent Yönetimi ve Politikası*, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- KARAMAN, Zerrin Toprak (1996), *Yerel Yönetimler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 3. Baskı, İzmir.
- KAYPAK, Şafak (2016), “Cumhuriyet Dönemi Türk Modernleşmesinin Kadına Bakışı”, *Türk Dünyasında Kadın Algısı*, Cilt I, s.173-188. (Ed. Şayan Ulusan -Kayhan Shurunu), Celal Bayar Üniversitesi Yayını, İsparta
- KAZICI, Ziya (1996), “Osmanlılarda Mahalle İmamaları ve Yerel Yönetim İlişkileri”, *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler* (Ed. Vecdi Akyüz - Seyfettin Ünlü), İlke Yayınları, İstanbul, s.430-438.
- KELEŞ, Ruşen, (1992), *Yerel Yönetimler ve Siyaset*, Cem Yayınevi, İstanbul
- KELEŞ, Ruşen (1994), “Yerinden Yönetim Sorunumuz”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 26, Ocak-Şubat. s.26–31.
- KELEŞ, Ruşen (1996), *Kentleşme Politikası*, 3. Baskı İmge Yayınevi Ankara.
- KESER, İhsan (1993), *Türkiye’de Siyaset ve Devletçilik*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- KILIÇBAY, Mehmet Ali (1994), “Vatandaşlık Okulu Olarak Yerel Yönetim” *Türkiye Günlüğü*, Sayı 26, Ocak-Şubat, s.19-24.
- KİLİ, Suna (1986), “1876 Anayasası’nın Çağdaşlaşma Sorunları Açısından Değerlendirilmesi”, *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*, Beta Yayınları, İstanbul, s. 89-103.
- KÖKER, Levent (1995), “Local Politics and Democracy in Turkey: An Appraisal”, *American Academy of Politics and Social Sciences*, Iss 540, July s. 51-62.
- MARDİN, Şerif (1992), Türk Modernleşmesi, Makaleler 4, (Der. Mümtazer Türköne-Tuncay Önder), İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1996), “XIII- XVI. Yüzyıllarda Anadolu Şehirlerinde Dini-Sosyal Hayat”, *Kente Birlikte Yaşamak Üstüne*, (Ed. Ferzan B. Yıldırım) WALD Yayınları İstanbul, s.73-100.
- ORTAYLI, İlber (1974), Tanzimat’tan Sonra Mahalli İdareler, TODAİE Yayını, Ankara.
- ORTAYLI, İlber (1976), “Osmanlı Kadı’sının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, Mart s. 95-107.
- ORTAYLI, İlber (1979), *Türk İdare Tarihi*, TODAİE Yayını, Ankara.
- ORTAYLI, İlber (1985), *Tanzimat’tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayınları, İstanbul
- ORTAYLI, İlber (1996), “Tanzimat’tan Cumhuriyete Yerel Yönetimler”, *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, (Ed. Vecdi Akyüz- Seyfettin Ünlü), İlke Yayınları, İstanbul Cilt 1. s. 445-466.
- ORTAYLI, İlber (2008), “Tarih Dersleri-Modernleşme”, NTV 30 Nisan 2008.
- ÖKMEN, Mustafa (2002), “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Kent ve Kentleşme”, *Türkler*, (Ed. Salim Koca- Kemal Çiçek- Hasan Celal Güzel), Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:17, Ankara, s.505-518.
- ÖZKEÇECİ, Şule B. (2004), “Modernleşme Olgusunun Toplumsal Olarak İçselleştirilmesi (Kayseri Örneği)”, *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İsparta,
- ÖZGENÇ, Özer (1996), “Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik yapıya Etkileri”, *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, (Ed. Vecdi Akyüz - Seyfettin Ünlü), İlke Yayınları, İstanbul. s.407-417.
- SENCER, Muzaffer (1984a), “Tanzimat’a Kadar Osmanlı Yönetim Sistemi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, Haziran, s.21-44.
- SENCER, Muzaffer (1984b), “Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat Sonrası Siyasal ve Yönetimsel Gelişmeler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, s.46-74.

- SEZER, Baykan (1998), “Doğu-Batı Ayrımı”, *Doğu-Batı Dergisi*, Sayı 2, Şubat, Mart, Nisan, s. 34-36.
- SOLAKOĞLU, Gönül Budak (1994), “Osmanlı Devlet Örgütünün Weberian Açısından İncelenmesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 3, s.83-100.
- ŞENTOP, Mustafa (1996), “Osmanlı Yerel Yönetiminde Kadılık”, *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, (Ed. Vecdi Akyüz -Seyfettin Ünlü), İlke Yayınları, İstanbul, s. 283-284.
- TEKELİ, İlhan (1983), “Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt16, Sayı 2, s.3-22.
- TEKELİ, İlhan (1992a), “Cumhuriyetin 60 yıllık Belediyecilik Deneyimi Üzerine”, *Belediyecilik Yazıları*, IULA-EMME, İstanbul, s. 130-136.
- TEKELİ, İlhan (1992b), “Günümüzde Belediyelerin Konut Girişimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Belediyecilik Yazıları*, IULA-EMME Yayını, İstanbul. s. 122-125.
- TEKELİ, İlhan (2002), “Türkiye’de Siyasal Düşüncenin Gelişimi Konusunda Bir Üst Anlatı”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık*, İletişim Yayını, İstanbul, s. 22-24.
- TEKELİ, İlhan - Ortaylı, İlber (1978), *Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi*, Türk İdareciler Derneği, Ankara.
- TURAN, İlter (1986), “Türkiye’de Siyasal Kültürün Oluşumu”, *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi*. (Ed. Ersin Kalaycıoğlu -Ali Yaşar Sarıbay), Beta Yayıncılık, İstanbul, s.461- 489.
- TURAN, Kenan (2015), “Türk Modernleşmesinin Kritiği”, 27 Temmuz 2015/, <http://www.reelbulten.com//> (20.10.2015).
- TÜMERKAN, Sıddık (1946), *Türkiye’de Belediyeler, Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum*, İçişleri Bakanlığı Yayını, İstanbul.
- YAKA, Aydın (2010), “Türk Modernleşmesi ile İlgili Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Toplumsal Dinamik*, [http://www.aydinyaka.com/\(13.05.2015\)](http://www.aydinyaka.com/(13.05.2015)).
- YAYLA, Yıldızhan (1984), *Anayasalarımızda Yönetim İlkeleri Tevsi-i Mezuniyet ve Tefrik-i Vezâif*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını, 2. Baskı, İstanbul.

**METİNLERARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA
ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NI KONU ALAN ROMANLAR VE
ÇANAKKALE SAVAŞLARI İLE İLGİLİ ANLATILAR****Yrd. Doç. Dr. Bora YILMAZ¹****Özet**

Çanakkale Savaşları yakın dönemde gerçekleşmiş önemli bir tarihî olaydır. Türk milletinin ve dünyanın kaderini değiştirmiştir. Böylesine büyük bir olay Türk milletinin ruh dünyasında daima var olmayı başarmıştır. Halk kültürü ve gelenek içerisinde bu tarihî olay hakkında çok sayıda anlatı oluşmuştur. Toplum kendi geleneği içerisinde bu tarihî olayı çeşitli motiflerle süsleyerek anlamaya, yorumlamaya ve sonraki nesillere aktarmaya çalışmıştır. Çanakkale Savaşları halk anlatıları kadar olmasa da edebiyat dünyası içerisinde çeşitli romanlara da konu olmuştur. İstenilen sayıda olmasa da Çanakkale Savaşları'nı ele alan romanlar vardır. Bu çalışmada Çanakkale Savaşları'nı konu alan romanlar ile Çanakkale Savaşları etrafında oluşan halk anlatıları arasındaki metinlerarası bağ incelenmeye ve tespit edilmeye çalışılmıştır. Halk anlatıları birer alt metin olarak kabul edilmiştir. Çanakkale Savaşları'nı konu alan romanların çeşitli metinlerarası yöntemlerle bu halk anlatıları ile bağ kurdukları tespit edilmiştir. Çanakkale Savaşları'nı konu edinen romanların birçoğunda halk anlatılarından istifade ettikleri ve bunlara açık ve kapalı göndermeler yaparak roman içerisinde tekrar işledikleri görülmektedir. Bu durum, modern bir tür olan romanın gelenekten ve geleneksel anlatılardan nasıl ve ne şekilde yararlandığını görmek açısından da önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşları, Metinlerarasılık, Anlatı, Roman.

**INTERTEXTUAL RELATIONS IN THE CONTEXT SUBJECT FIELD THE GALLIPOLI
BATTLE NOVELS AND FOLK NARRATIVES OCCURED AROUND THE GALLIPOLI
BATTLE****Abstract**

The Battle of Gallipoli is an important historic event in recent times. It has changed the fate (destiny) of the Turkish nation and the world. Such a great event has always managed to exist in the spirit of the Turkish nation. There are many narrative about this historical event in folk culture and tradition. Society has attempted to embellish this historical event in its own tradition with various motifs, to understand, interpret and transmit it to the next generations. The Battle of Gallipoli has been a subject of various novels within the literary world although not as much as the folk narratives. There are novels dealing with the Gallipoli Wars, though not at the desired number. In this study, the intertextual link between the novels about the Battle of Gallipoli and the public narratives around the Battle of Gallipoli was tried to be examined and determined. Public narratives have been accepted as sub-texts. It has been determined that the novels related to the Battle of Gallipoli have been linked to these public narratives through various intertextual methods. In most of the novels, it is seen that the authors have benefited from the folk narratives by making open and closed references. This situation is also an important example that how the modern novels benefit from the tradition and traditional folk narratives.

Keywords: The Battle of Gallipoli, Intertextuality, Narrative, Novel.

Giriş

Toplumların uzun geçmişleri içerisinde onların kaderlerini büyük oranda etkileyen, hafızalarında derin ve silinmez izler bırakan çok önemli tarihî vakaların varlığı söz konusudur. Türk milleti için Çanakkale Savaşları da bu silinmez izleri barındıran önemli bir tarihî vakadır. Yaklaşık olarak üzerinden bir yüzyıl geçmiş olmasına rağmen bu tarihî vaka, milletin zihin dünyasında canlılığını hâlâ sürdürmekte ve korumaktadır. Yakın tarihte meydana gelmiş diğer önemli savaş ve olaylarla mukayese edildiğinde bu savaşın bu kadar silinmez iz bırakmasının sebepleri içerisinde hem zaferle sonuçlanması hem de diğer savaşlardan farklı olarak bir cephe savaşından ziyade devlet ve millet için bir “ölüm kalım” mücadelesi olması gösterilebilir.

Bu savaşın hem sebeplerine hem de sonuçlarına dikkat edildiğinde, savaşa iştirak eden her iki tarafın kaderleri ve tarihin gidişatı etkilenmiştir. Özellikle Türk milletinin tarihî açısından değerlendirildiğinde Çanakkale Savaşları muazzam bir başarı olmakla beraber bu savaşın maddî ve manevî faturası da bir o kadar ağır olmuştur. Dönemin imkânları ve şartlarına dikkatlice bakıldığında Türk milleti Çanakkale Savaşları'nı kazanmak için büyük bir bedel ödemiştir. Çanakkale Savaşları içerisinde gösterilmiş olan varoluş mücadelesi ve bunun sonucunda elde edilen zafer, Türk tarihî içerisinde destansı ve efsanevi bir mücadele olarak görülmektedir. Türk milletinin “varoluş ya da yok oluş” savaşı olarak gördüğü bu mücadele, yaklaşık olarak üzerinden bir yüzyıl geçmesine rağmen sonuçları ve etkileri ile Türk halkının zihninde varlığını ve ruh dünyasında da acısını hissettirmektedir.

Milletin kaderini etkileyen ve hafızasında unutulmaz derin izler bırakan Çanakkale Savaşları yazın dünyasında beklenen ve arzu edilen ölçüde olmasa da çeşitli romanlarda işlenmiş ve ele alınmaya çalışılmıştır. Kimi yazarlar eserlerinde Çanakkale Savaşlarını bizatihi ele alırken kimi yazarlar da Çanakkale Savaşlarını eserlerinde bir fon olarak kullanmayı tercih etmişlerdir.

Yazın dünyasının aksine, halk muhayyilesi ise Çanakkale Savaşları ile ilgili olarak hem savaşın yaşanmış olduğu dönemde hem de savaş sonrası dönemde çok sayıda anlatı üretmiştir. Çanakkale Savaşları Türk milletini o kadar çok derinden etkilemiştir ki saf ve temiz vicdanları ile neredeyse her inanç ögesinin ve tabiat hadisesinin etrafında bir anlatı oluşmasına vesile olmuştur.

Çanakkale Savaşları'nı Konu Alan Romanlar

Çanakkale Savaşları Türk milletinin kaderini derinden etkilemiş ve yakın dönemde vuku bulmuş bir hadise olmasına rağmen Türk romanında yeterli seviyede ele alınıp işlenmemiştir: “...savaşlar başlayınca; gür sesli fakat derinliği olmayan, geçici, hamasî bir edebiyat canlanmış; sonra unutulmuştur” (Gülendam 2006: 39). Bu durumun “Türk Edebiyatı'nda roman türünün olgunlaşma döneminin geç yaşanması, Türk milletinin tarihine altın harflerle yazılacak birden çok olayın var olması, Çanakkale Savaşı'nın hemen ardından Millî Mücadele'nin yaşanması ve romanın çok kısa sürede millî duygu ve düşünceleri yansıtmaya elverişli bir tür olmayışı gibi etkenler, bu savaşın Millî Mücadele'yi konu edilen romanlarda bir ‘fon’ olarak kullanılmasına sebep olmuştur” (Gülendam 2006: 41) gerekçeleri ile izah edildiğini görmekteyiz.

Türk edebiyatı içerisinde Çanakkale Savaşları'nı bizatihi işleyen romanların sayısı, sınırlı sayıdadır. Bir kısmı için edebi değer taşıdığı tartışılır olmakla beraber bu romanların Çanakkale Savaşları'nın tarihî ve manevî boyutlarını aktarma amacı güttükleri görülmektedir. Bununla beraber söz konusu romanların, savaşın olduğu dönemle ilgili olarak askerî, sosyal, ekonomik ve politik açılardan, farklı ve çeşitli bakış açıları ile dönemin doğru anlaşılabilmesine ışık tuttuğu ifade edilebilir (Mat 2006: VII).

Çanakkale Savaşları'nın tarihî misyonu da göz önünde bulundurulduğunda, Türk romancılığı içerisinde beklenildiği ölçüde ve yeterli oranda ele alınıp işlenebildiğini söylemek maalesef oldukça güç görünmektedir. Trablusgarp Savaşı ile başlayarak Kurtuluş Savaşı ile sona eren, Cumhuriyet'in ilanı ile nihayete erdiği düşünülen, çok zor ve büyük gelişmelerin yaşandığı zaman diliminin, on iki yıl

kadar kısa bir süreci kapsamından dolayı roman yazarlarının Çanakkale Savaşlarını yeterince ele alamamalarına gerekçe olarak sunulabilir. Cumhuriyet'in ilanının akabinde ise, roman yazarları Kurtuluş Savaşı'na daha çok odaklanmışlar; Kurtuluş Savaşı'ndan evvelki tarihî dönemi büyük oranda ihmal etmek durumunda kalmışlardır. Edebiyat tarihinde yer edinmiş romancılarımızdan önemli isimlerinin bu konuda eser üretememiş olmalarından da hareketle Türk romancılığının Çanakkale Savaşları'na kayıtsız kaldığı ifade edilmektedir. Edebiyat tarihimiz içerisinde Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tank Buğra ve Kemal Tahir gibi romancıların, Çanakkale Savaşları'nı konu edinen hiç bir eser üretmemiş olmaları dikkat çekicidir. Türk edebiyatı içerisinde özellikle tarihî roman alanında isim yapmış olan Feridun Fazıl Tülbentçi, M. Turhan Tan, Burhan Cahit Morkaya ve Abdullah Ziya Kozanoğlu gibi roman yazarları için de aynı ilgisizlikten bahsedebiliriz (Mat 2006: 339).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kıralık Konak" romanı gibi Çanakkale Savaşları'nın sadece bir fon olarak kullanıldığı romanları bir yana koyarsak, Çanakkale Savaşları'nı bizatihi konu edinen ilk roman 1989 yılında yayınlanır. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun, "Çanakkale İçinde Bir Dolu Testi" adıyla film senaryosu olarak kaleme aldığı, daha sonra 1989 yılında romanlaştırdığı "...ve Çanakkale"yi müteakip birçok roman kaleme alınmıştır (Mat 2007: 82).

Çalışmamız içerisinde incelediğimiz romanların listesi şu şekildedir:

<i>Diriliş - Çanakkale 1915</i>	(Turgut ÖZAKMAN)
<i>Çanakkale Mahşeri</i>	(Mehmed NİYAZI)
<i>Uzun Beyaz Bulut Gelibolu</i>	(Buket UZUNER)
<i>... ve Çanakkale Geldiler</i>	(M. Necati SEPETÇİOĞLU)
<i>... ve Çanakkale Gördüler</i>	(M. Necati SEPETÇİOĞLU)
<i>... ve Çanakkale Döndüler</i>	(M. Necati SEPETÇİOĞLU)
<i>Gelibolu yenilmezlerin yenildiği yer...</i>	(İsmail BİLGİN)
<i>Çanakkale'ye Gidenler şu boğaz harbi</i>	(İsmail BİLGİN)
<i>Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez</i>	(Sezen ÖZOL)
<i>Şafakta Yanan Mumlar</i>	(Serpil URAL)
<i>Tarihe Sığmayan Destan</i>	(Mehmet KAPLAN)
<i>Zulüm Dağları Aşar - Çanakkale İçinde</i>	(Rahmi ÖZEN)
<i>Çanakkale'de Çocuklar Da Savaştı</i>	(Sevinç-Salim KOÇAK)

Çanakkale Savaşları ile İlgili Olarak Teşekkül Eden Halk Anlatıları (Efsane-Menkıbe-Memorat)

Çanakkale Savaşları halkın saf ve temiz vicdanı içerisinde hem savaş döneminde hem de savaş sonrası dönemde efsane, menkıbe ve memorat türünde çok sayıda anlatıya konu olmuştur. Savaşla ilgili bu anlatılarda özellikle inanç ve ilah yardım olgularının ön planda olduğu görülmektedir. Bu tür anlatıların ortaya çıkmasını Turgut Özakman "Gerçek bilgiler halk muhayyilesini doyurmuyordu. Kaç yılın zafer açlığı vardı. Olayları süslemeye başladılar." (2011: 186) şeklinde yorumlamaktadır.

Halk anlatılarının teşekkül etmesi ve bunların içerisinde yer alan gerçeklerin payının önemini Mehmet Niyazi,

"Bir şey gerçekleşmiş ki, anlatılmaktadır diye düşünen tarihçi masala, destana, hikâyeye çekirdek olan olayı öğrenmek isteyince, onu önce halkın muhayyilesinin katkılarından ayıklamanın zarureti duymalıdır. Masala, destana, hikâyeye konu edilen olay hiç gerçekleşmemiş de olabilir. İşte o zaman tarihçi, bu halkın niçin böyle bir olayı uydurduğunun üzerinde durmalıdır; çünkü o milletin karakterini, arzularını tahlilde önemlidir; pek çok şeyin ipuçları onlarda gizlidir (2008: 98)" şeklinde ifade etmektedir.

Halk irfanının Çanakkale Savaşları'nı anlama, yorumlama, açıklama ve aktarma biçiminin bir sonucu olarak Çanakkale Savaşları ile ilgili olarak çok sayıda halk anlatısının oluştuğunu görmekteyiz. Halk anlatısına gösterilen ilgi, teveccüh ve rağbet geçmişten günümüze onun varlığını sürdürmesi için en önemli hususların başında gelmektedir. Bu nedenle anlatımın olduğu yerde rağbetten, teveccühten yani okuma, izleme, bakma ve dinleme gibi eylemlerden, bu eylemlerden birinin olduğu yerde de anlatımdan söz etmemek mümkün değildir. Bunlar, işlevleriyle birbirlerine bağlı olmakla beraber birbirlerini bütünleyici ve destekleyici bir yapıya sahiptirler (Boyras 2008: 106). Bir hâdiseyi anlatma eğilimi ve onu dinleme ihtiyacı, anlatıyı uygarlık tarihî boyunca insanların doğal yoldaşı yapmıştır (Degh 2003: 91).

Hem anlatı geleneğini hem de bu anlatıların oluşumundaki sosyal ve psikolojik ihtiyaçları göz önünde bulundurduğumuzda Çanakkale Savaşları etrafında hem savaş döneminde hem de sonrasında çok sayıda efsane, menkıbe ve memorat türünde anlatımın var olması tabii karşılanmalıdır. Çok kereler yapıldığı gibi bu anlatılara birer hurafe yaftası yapıştırmak yerine bu anlatıların hangi gerekçelerle türedikleri ve hangi ihtiyaçlara cevap vererek var olmaya çalıştıklarını tespit etmeye ve anlamaya çalışmak bize daha sağlıklı bir bakış açısı kazandıracaktır.²

Metinlerarasılık Kavramı

Metinlerarasılık kavramı 20. yy'ın ikinci yarısında üretilmiş bir kavramdır. Kavram birçok yabancı araştırmacı tarafından; “Her metin bir alıntılar mozaigi gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür (Julia Kristeva)”, “Her metin bir metinlerarasıdır; onda farklı düzeylerde az çok tanınabilecek biçimler altında öteki metinler yer alır: (...) Her metin eski alıntılarının yeni bir örgüsüdür (Roland Barthes)”, “Metinlerarası, okurun kendinden önce ya da sonra gelen bir yapıtta başka yapıtlar arasındaki ilişkileri algılamasıdır (Michael Riffaterre)”, “Çok sayıda metnin, anlamın başını çeken ana metin ile dönüştürülmesi ve benzeştirilmesi işi (Laurent Jenny)”, “İki ya da daha fazla metin arasındaki ortak birliktelik ilişkisi, yani temel olarak ve çoğu zaman bir metnin başka bir metindeki somut varlığı (Gerard Genette)” şeklinde tanımlanmaktadır (Aktulum 1999).

İster edebi ister popüler bir yazı olsun yazar, metin oluşturmaya başladığı andan itibaren hayatı boyunca edindiği birikimi, tecrübeyi ve bakış açısını metne yansıtır. Bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde birikimi, ideolojisi ve hayata bakış açısı yazarı yönlendirir. Her türlü açık ya da kapalı alıntılarla oluşturulmuş metnin, çağdaşı olan ya da olmayan yazılmış ya da söylenegelmiş diğer metinlerle ortaya koyduğu ilişki, bağ, iletişim hatta metinlerarası dönüşüm ve gelişimlere verilen ad metinlerarasılıktır. Farklı disiplin dalları içerisinde farklı şekilde birçok tanımlanmıştır fakat asıl vurgu yapılan nokta bir metnin oluşum safhasını bitirdikten sonra o metine değin oluşturulmuş öncel metinlerle bağlantısı ve ilişkisidir (Şahbaz 2014: 287).

Metinlerarasılık kavramı metne dayalı yaklaşımlardan ziyade daha çok iki ya da daha çok metin arasında bulunan ilişkileri inceler. Metinlerarasılık, yazılı metinlerde, daha önce yazılmış ya da söylenmiş metinlerin bildirgelerini ve göndermelerini arayarak diğer metinlerin arka planından önce metinlerin olası okuma türlerini ve yöntemlerini sorgulayan, analiz eden bir yöntemdir (Uyanık 2011: 108-109). Bu teori yazar merkezli olmaktan ziyade okur merkezli bir teoridir. Okurun, okumakta olduğu metni çözümleyebilmesi için onun bilgi birikiminin önemi ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda okura çok iş düşmektedir. Önemli olan çok sayıda metnin bulunduğu, birbirinin içine ve ardına gizlendiği yerde tek başına var olan yeni metni bulabilmektir. Böylece metinlerarası ilişkiler karmakarışık olan bir yumağı çözmeye benzer. Başka bir şekilde ifade edilecek olursak metinlerarasılık onu ele alan kuramcı ve okur için çözülmeye değer zor bir bilmecedir (Gümüş 2006: 2). Metinler arasında ilişkilerin tespit edilebilmesi ve sağlıklı bir verinin ortaya çıkabilmesi için de okurun derin bir bilgi altyapısına, doğru analiz yapabilme kabiliyetine sahip olması gerektiğini göstermektedir.

² Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Yılmaz, Bora, *Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Halk Anlatıları -Çanakkale Örneği-* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi, 2015).

Metinlerarasılık post-modern bir yaklaşım/teori olarak romanlarda kullanılıyor olsa da eski zamanlardan beri anonim halk ürünleri içerisinde çok sık kullanılan bir yöntemdir. Aynı türde veyahut birbirine çok yakın türler arasında açık ya da gizli göndermelerin olduğu bilinmekte ve görülmektedir.

Anonim halk edebiyatı ürünleri kendi aralarında metinlerarası bir bağ kurmakla beraber modern ve post-modern edebiyata da kaynaklık etmekte ve bununla birlikte birçok yazar tarafından halk edebiyatı ürünleri ile kendi metinleri arasında metinlerarası bir bağ kurulmaktadır. Sözlü kültür dünyasının yazılı kültüre yani edebi metinlere kaynak teşkil ettiği gerçeği bilinmektedir. Bu nedenle kalıcı ve klasik eserler vermiş olan yazarlar gelenekten yararlanmasını ve ondan istifade etmesini bilen sanatçılar ve yazarlardır. Hikâye ve roman yazarları içerisinde bu temayüle uyarak geleneksel sözlü kültür verilerini eserlerinde bir nakış gibi işleyerek sözlü kültür kaynaklarından yararlanmış ve bu ürünleri sonraki nesillere aktarma yoluna gitmişlerdir. Edebiyatımız içerisinde yazılı anlatı ustaları olan roman ve hikâyecilerimizin, sözlü halk anlatı geleneğinden istifade ettikleri ve dolayısıyla modern yazı sanatının kaynağının yine bu halk anlatıları olduğunu söylemek kaçınılmazdır (Gökalp Alparslan 2002: 959).

Metinler ve İnceleme

Bu çalışmada Çanakkale Savaşları etrafında oluşan halk anlatıları birer alt metin olarak kabul edilerek romanlarda bu anlatılara yapılan açık, kapalı göndermeler ve çeşitli yöntemlerle kurulan metinlerarası bağlar tespit edilmeye çalışılmıştır.³

“Uzun Beyaz Bulut Gelibolu” romanı içerisinde yer alan Teğmen Ali Osman isimli karakter, savaş alanının şehitlerle dolup taşıdığı bir yerinde, sıtma nöbetine tutulmuşçasına titreye titreye geçirdiği bir geçici travma halinden nasıl kurtulduğunu, annesine yazdığı mektupta anlatırken şu ifadeleri kullanıyor: “Kendimi fena, çok fena hissediyor, iyileşmek için hiçbir şey yapamıyor, galiba yapmak da istemiyordum. Ama bir mucize oldu. Bir ses duydum. Yaşlı ve sevgi dolu bir kadın sesi. Bu sesi hemen tanıdım. Ninemdi bu. Bir şarkı söylüyordu. Dikkatle dinledim. Ninem ilâhi söylüyordu. Ninem cephede bana ilâhi söylüyordu. Titremem durdu. Ter içinde kalmıştım ama muntazam (düzenli) nefes almaya başlamıştım (2013: 115).” Burada görüldüğü şekilde de romanda Çanakkale Savaşları ile ilgili bir gönderme vardır. Çanakkale Savaşları ile ilgili olarak çok sayıda gaipten ses duyma ve yardım alma anlatısı mevcuttur. Romanda bizzat yaşandığı iddia edilen bir hadise işlenmemiş fakat benzer anlatıları çağrıştıran, anımsatan ve bu anlamda kurulan bir metinlerarası bir bağ mevcuttur. Metinde kapalı bir gönderme yapılmıştır.

“Çanakkale’ye Gidenler - Şu Boğaz Harbi” romanında Albay Cevat Bey’in görmüş olduğu rüya ve buna bağlı olarak çok bilinen bir anlatıya gönderme yapılmıştır. Nusrat Mayın Gemisinin Karanlık Liman’a bir gece yarısı döşediği yirmi altı adet mayınla ilgili olarak görülen ve Çanakkale Boğaz Harbi’nde önemli derecede rol oynayan bu rüya alıntılama tekniği ile verilmiştir (2012: 162-163). Alt metin olarak kabul ettiğimiz anlatı Çanakkale Savaşları ile ilgili olarak en çok nakledilen anlatılardan biridir. Metin içerisinde açık bir gönderme yapılmıştır.

“Gelibolu - Yenilmezlerin Yenildiği Yer” romanında da alıntılama tekniği ile bir metinlerarasılık bağı kurulmuştur. Hz. Muhammed’in savaşa teşrif ettiğine inanılan, bu bağlamda anlatılan ve “Yetiş ya Muhammed, kitabın elden gidiyor!” başlığı ile bilinen alıntı romana birebir aktarılmıştır (2008: 306). Hz. Muhammed’in çeşitli vesilelerle Çanakkale Savaşları’na iştirak ettiğine dair anlatılar mevcuttur. Bu anlatıda da Binbaşı Lütfi Bey’in savaşın en çetin anlarından birinde “Yetiş ya Muhammed, kitabın elden gidiyor!” diye seslendiği ve askeri teşvik ettiği anlatılmaktadır. Anlatı ve inanç geleneği içerisinde peygamberin de yardıma geldiği düşünülmekte ve böyle bir inanma kabul görmektedir.

³ Çanakkale Savaşları etrafında oluşan halk anlatılarının tespiti için kaynak olarak şu eser kullanılmıştır:

Yılmaz, Bora, *Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Halk Anlatıları -Çanakkale Örneği-* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), 2015.

“Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale” romanı içerisinde de çok bilinen bir anlatı alıntılama tekniği ile birebir romana aktarılmıştır. Pakistan’ın millî şairi Muhammed İkbâl’in Hz. Muhammed ile yaşamış olduğu ve anlatı geleneği içerisinde çok yer bulan bir hadise burada da işlenmiştir (2003: 11). Çanakkale Savaşları konulu anlatılar içerisinde Muhammed İkbâl’in Rüyası ismiyle bilinen bu anlatıda, Pakistanlı şair ve aynı zamanda fikir adamı Muhammed İkbâl’in görmüş olduğu rüya tahkiyelendirilerek nakledilmektedir. İkbâl, rüyasında Hz. Muhammed’i görmüş ve O’nun “Cihan bahçesinden bana nasıl bir hediye getirdin?” sorusuna cevaben “Çanakkale Şehitleri’nin kanını” hediye olarak getirdiğini ifade eder.

“Zulüm Dağları Aşar - Çanakkale İçinde” romanında yine “Yeşil Kuşlar ya da Yeşil Sarıklı Askerler” anlatılarına bir gönderme vardır. Anlatılar içerisinde savaş esnasında Türk askerine yardım ettiğine inanılan yeşil sarıklıların olduğu işlenir. Bu anlatı, “Sıktığımız her kurşunun önünde yeşil yeşil kuşlar peydahlanıyordu. Attığımız mermiler, kuşların tüylerini bir toz bulutu gibi dağıtıyordu. Ancak, kurşunlarımız kuşları öldürmüyordu. Kuş sürüleri, hedeflediğimiz Türk askerlerinin önüne siper oluyordu. Tanrıya ve mukaddes kitap İncil üzerine yemin ederim ki, ben bunları gözümle gördüm (2000: 127).” Şeklinde romanda işlenmiştir. Anlatılar içerisinde savaş esnasında yeşil sarıklı askerlerin görüldüğü ve yardım ettiklerine dair anlatılar mevcuttur. Savaştan sonra gazeteci Ruşen Eşref’in bir savaş gazisi ile yaptığı röportajda savaş esnasında yeşil sarıklı askerlerin varlığı ile ilgili bir soru yönelmesi üzerine gazi “Hayır efendim, biz görmedik. Yalnız kuşlar vardı. Yeşil yeşil. Ateşin arasında gezerlerdi. Sonra zeytin ağaçlarına konarlardı. Başka bir şey görmedik. İşte o zeytin ağaçlarını kurşun, gülle kırmış, yıkmış, dalını budağını karıştırmış. O yeşil kuşlar oraya konarlardı. Kurşun murşun, Allah tarafından, onlara dokunmuyordu”(Ruşen Eşref 2007: 85) cevabını vermiştir. Roman içerisinde bu anlatıya gönderme yapılarak metinlerarası bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.

Çanakkale Savaşları konulu halk anlatıları içerisinde çok bilinen ve büyük tartışmalara dâhil edilen Norfolk Taburu anlatısı da metinlerarasılık bağlamında çeşitli romanlarda işlenmiştir. Bu anlatıda, Norfolk Taburu’nun savaşlar esnasında yere inen büyük bir bulut kümesinin içine girdikleri ve bu şekilde göğe doğru yükselerek kayıp ya da yok oldukları işlenmektedir. Halk muhayyilesinde bu şekilde şekillenen anlatı çeşitli araştırmacılardan çok sayıda itiraz görmekte ve tarihî belgelerle hakikat izah edilmeğe çalışılmaktadır. Fakat halk muhayyilesinde gizemli bir olay olarak canlılığını hâlâ sürdürmektedir. Bu anlatı canlılığı ve dikkat çekici yönlerinden dolayı romanlarda da çeşitli metinlerarası yöntemlerle işlenmiştir.

Bu anlatı, “Uzun Beyaz Bulut - Gelibolu” romanı içerisinde, oldukça uzun, detaylı ve kapsamlı şekilde yer almaktadır. Bu anlatı romanın olay akışı içerisinde oldukça önemli ve dikkat çekici yeri olduğu söylenebilir. Romanın düğüm noktasını oluşturan Alistair John Taylor ile Teğmen Ali Osman’ın karşılaşma tanıştıkları olay, romanın olay örgüsü içerisinde Norfolk Taburu’nun büyük bir bulut kümesi içerisine girerek kayboldukları olayın içinde yaşanmaktadır. Romanın önemli kahramanlarından olan Alistair John Taylor; Er F. Reichardt, Er R. Revnes ve Er J. L. Newman ile beraber tüm olup bitene şahit olan dört kişiden biri olarak romanda sunulmaktadır (2013: 158-174).

Norfolk Taburu konulu anlatıya “Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale” romanı içerisinde de temas edilmektedir. Anlatı, İngiliz kuvvetlerinin önünü engelleyecek olan Türk askerlerine katılmak amacıyla, olayın yaşandığı bölgeye gitmekte olan Rıza ve Ramazan’ın gözlemleri ile anlatılırken olaya orada bulunan yabancı askerlerin de şahit olduğu ifade edilir. Romanda “Norfolk Taburu”, “274 İngiliz Kraliyet Ailesi Özel Birliği” olarak adlandırılmaktadır. Roman içerisinde bu askeri birliğin Gelibolu’dan Türk ordusuna katılmak üzere gelecek olan destek kuvvetleri engellemek için taarruza geçtiği sırada, yeryüzüne doğru inen büyük bir bulut kümesi içerisinde kaybolmaları anlatılır. Anlatı, romanda birebir anlatılmamakla beraber açık bir gönderme de bulunularak metinlerarasılık bir bağ kurulmaktadır (2011: 70-72).

Aynı anlatıyı işleyen bir diğer romanda, “Çanakkale’de Çocuklar Da Savaştı” isimli romandır. Söz konusu anlatı, Müslüman Türk askerine yardım için Allah’ın bir lütfu olarak yorumlanmaktadır. Norfolk Taburu’ndaki askerleri yutan/kuşatan bulut kümesinin hareket edişi ve bu bulutun ilerlemesi

gibi esrarengiz ayrıntılara da yer verilmiştir. Roman içerisinde hadise, Sinan'ın, Binbaşının ve diğer Türk askerlerinin gözlemleri ile anlatılmaktadır. Romanda olaya şahit olan Türk askeri ile beraber o bölgede bulunmakta olan yirmi iki kişilik Yeni Zelanda askerleridir (2006: 78-79).

Çanakkale Savaşları konulu romanların neredeyse tamamında açık göndermelerle tekrar tekrar işlenen anlatıların başında Seyit Onbaşı anlatısı gelmektedir. Seyit Onbaşı anlatısı gerçekte var olmuş bir hadisenin halk muhayyilesi içerisinde gelişerek nasıl efsanevi bir anlatıya dönüştüğüne en güzel örneklerden biridir. Anlatıda kişiler, mekân ve olay bütünüyle gerçek olup 18 Mart Deniz Savaşı içerisinde gerçekleşen bir hadise anlatılmaktadır. Seyit Onbaşı'nın tek başına kimseden yardım almadan, insanüstü bir kuvvet örneği göstererek 215 okkalık (yaklaşık 276 kg) bir top mermisini kimsenin yardımı olmadan sırtlayarak topun ağzına sürmesi ve Ocean Zırhlısı'nı vurmaya başlaması, romanların çoğunda ele alınıp işlenmiş ve metinlerarası bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.

“Çanakkale'ye Gidenler-Şu Boğaz Harbi”, Seyit Onbaşı anlatısının teferruatlı şekilde kurgulandığı romanlardan biridir. Bu tarihî hadise, roman içerisinde tarihî gerçeklik açısından ele alındığında doğru bilgiler içerir. Romanda anlatıya açık bir gönderme yapılmış bununla beraber olay tahkiyelendirilerek ve diyaloglarla zenginleştirilmiştir (2012: 214-219).

“Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale” romanı içinde de bu anlatı işlenmiştir. Seyit Onbaşı “Koca Seyit” adıyla anılmaktadır burada. Romanda anlatıya açık gönderme söz konusudur (2011: 32-35).

“Çanakkale Mahşeri” romanında Seyit Onbaşı'nın insanüstü bir güçle ve olağanüstü bir şekilde 215 okkalık top mermisini sırtlayıp topun ağzına sürmesinden başka, daha önce üç defa kaldırdığı top mermisini yerinden bile oynatamaması da konu edilmiştir (2012: 72-74).

“Zulüm Dağları Aşar - Çanakkale İçinde” romanında anlatıya bir gönderme yapılmakla birlikte okuyucuya önemli derecede hatalı tarihî bilgi aktarılmıştır. Roman içerisinde top mermisini tek başına sırtlayarak kaldırıp namluya süren kahramana, “Yahya Çavuş” ismi verilmiştir. Bu ve buna benzer hatalar olmakla beraber anlatı ile roman arasında metinlerarası bir bağ kurulmuştur.

“Çanakkale'de Çocuklar Da Savaştı” romanında da top mermisini sırtlayıp kaldıran kahramanın ismi “Seyit Ali Çavuş” olarak verilmiştir. Bu bilgi yanlış olmakla beraber açık bir gönderme yapılarak roman ve anlatı arasında bağ kurulmuştur (2006: 52-54).

“Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez” romanında Seyit Onbaşı, anlatıya en yakın hâlini bulmuştur. Seyit Onbaşı'nın ilk atımda Ocean'ı vurması bilgisi dışında, diğer konularda verilen bilgiler anlatı ile paralellik göstermektedir. Bu roman; anlatıyı, roman kurgusu içerisinde başarılı ve olay örgüsünü bozmadan yansıtan tek eser olarak gösterilebilir (2006: 116-167).

Sonuç

Toplumların hafızalarında silinmez izler bırakan büyük tarihî hâdiseler vardır. Bu tarihî hadiseler engin halk muhayyilesi ile yeniden şekillenir, yorumlanır ve takdim edilir. Özellikle tarihî belge ve bilginin eksik kaldığı tarihî olayların yorumlanmasında ve anlamlandırılmasında halk muhayyilesi böyle bir işlev üstlenir. Böylece tarihî olayların etrafında çeşitli anlatıların oluşmasına vesile olurlar. Çanakkale Savaşları yakın tarihimizde meydana gelmiş ve hakkında yeterli düzeyde tarihî belge ve bilgi bulunmuş olsa da halkın muhayyilesi içerisinde yeniden yorumlanmış ve şekil almıştır.

Çanakkale Savaşları ile ilgili olarak oluşan bu anlatılar da bu halk muhayyilesinin mahsulleridir. Toplum, savaşı ve savaşın sonuçlarını bir miras gibi kendi inançlarında ve kültürlerinde yer olan motiflerle süslemiştir. Bu tarihî vakayı kendi ruh dünyası içerisinde bu şekilde yansıtmak istemiştir. Toplumlar yahut kişiler, sahip oldukları inanç sisteminin gereği olarak inandıkları ilahi güçten yahut onun vesilesi ile eren, evliya ve peygamber gibi özel kulları aracılığı ile yardım almayı

arzulanmışlardır. Bu şekilde gerçekleştiğine inanılan bazı esrarengiz ve mistik olayların birer ilahî yardım olarak algılanması, anlamlandırılması ve zaferin ilahî yardım ve yardımcıları vesilesi ile elde edilmiş olduğuna inanılması inanç pratikleri bağlamında doğal bir durumdur.

Çanakkale Savaşları ile ilgili teşekkür eden halk anlatılarının ilk aşamada birer anonim edebî ürün olduğu, tarihî olayları öğretme ve sevdirmeye noktasında topluma katkı sağladığı, bununla beraber millî ve manevî değerlerin yeniden yüceltilmesi ve aktarılması noktasında bu gibi işlevlerinin olduğu göz ardı edilmemelidir.

Çanakkale Savaşları etrafında çok sayıda halk anlatısı oluşmasına karşın Türk romancılığı, tarihimiz içerisinde son derece ayrıcalıklı ve önemli bir yere sahip olan bu büyük tarihî vakaya kayıtsız kalmış ve bu konuda üretken olamamıştır. Üzerinden neredeyse bir asırdan fazla süre geçmiş olmasına rağmen hem nitelik hem nicelik açısından Çanakkale Savaşları'na yakışır eserlerin varlığından pek söz edilemez. Çanakkale Savaşları ile bağlantılı olarak arzulan nitelikte ve nicelikte eser verilememesinin sebepleri arasında ülkemizde harp edebiyatı geleneğinin oluşmaması ya da oldukça zayıf olması gösterilebilir.

Bir diğer sebep olarak Çanakkale Savaşlarının hemen akabinde Kurtuluş Mücadelesi'nin başlamasının da büyük ölçüde payı söz konusu olmaktadır. Çünkü Kurtuluş Savaşı'nın hemen akabinde Türk roman yazarlarının dikkatlerini Kurtuluş Savaşı'na yoğunlaştırdıkları görülmektedir. Bundan dolayı Kurtuluş Savaşı'nın Çanakkale Savaşları'nı, romana konu olması ve ele alınıp işlenmesi bakımından geride bıraktığı söylenebilir.

İncelediğimiz romanlar içerisinde az ya da çok olmakla beraber tamamının Çanakkale Savaşları etrafında oluşan halk anlatıları ile metinlerarasılık bağ kurdukları görülmektedir. Anlatıları bir alt metin olarak kabul edersek romanlarda bu anlatılar küçük farklılıklarla ve açık göndermeler yapılarak tekrar kurgulanmış ve yansıtılmıştır. Romanlarda bu anlatılar ile genellikle anıştırma, alıntılama ve gönderme teknikleri ile metinlerarasılık kurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

Aktulum, Kubilay (1999), *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara.

Bilgin, İstanbul (2008), *Gelibolu - Yenilmezlerin Yenildiği Yer*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.

Bilgin, İstanbul (2012), *Çanakkale'ye Gidenler - Şu Boğaz Harbi*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.

Boyras, Şeref, "Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler", *Folklor/Edebiyat*, 2008 S. 54, ss. 105-118.

Degh, Linda. "Halk Anlatısı", Çev. Zerrin Karagülle, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (Haz. Gülin Öğüt Eker vd.) Milli Folklor Yayınları, Ankara, 2003.

Gökalp Alparslan, Gonca (2002) *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Gülendam, Ramazan, "Türk Romanında Çanakkale Savaşı", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 2006, S. 72, ss. 39-47.

Gümüş E. Oya, "Tuncer Cücenoglu'nun Tiyatro Oyunlarına Genel Bir Bakış ve Oyunlarında Metinlerarası İzler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2006.

Kaplan, Mehmet (2003), *Tarihe Sığmayan Destan Çanakkale – Dönmeyi Düşünmediler*, Gençlik Yayınları, İstanbul.

Koçak, Sevinç & Salim Koçak.(2006), *Çanakkale'de Çocuklar Da Savaştı*, Çilek Yayınları, İstanbul.

Mat, Celal, “Çanakkale Muharebelerini Konu Edinen Romanlar Üzerine”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2007 C. 17 S. 1 ss. 81-100.

Mat, Celal, *Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri ve Çanakkale Muharebelerini Konu Alan Romanların Eğitime Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), 2006.

Niyazi, Mehmet (2008), *Türk Tarih Felsefesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Özakman, Turgut,(2011), *Çanakkale Diriliş*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Özen, Rahmi (2000), *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Özol, Sezen (1998), *Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez*, Kastaş Yayınları, İstanbul.

Ruşen Eşref (2007), *Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor*, Haz. Muzaffer Albayrak, Karma Kitaplar, İstanbul.

Şahbaz, Mehmet Güneş, “Metinlerarasılık ve Yunus Emre'nin Ahmed Yesevi'den Alıntıladığı Şiiri”, *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Adana, 2014.

Uyanık Gürsel (2011), *Peter Stamm'in Agnes Adlı Romanında Üstkurmaca ve Metinlerarası İlişkiler*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum.

Uzuner, Buket (2013), *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu*, Everest Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, Bora (2015), *Çanakkale Savaşları Etrafında Teşekkül Eden Halk Anlatıları -Çanakkale Örneği - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi)*, 2015.

**İKİDİLLİ TÜRKÇE / RUMCA ŞARKILARDA
ORTAK KELİMELER VE GÜFTELERDE ANLAM**Doç. Nesibe ÖZGÜL TURGAY¹**Özet**

Bu araştırmanın konusu İstanbul ve Anadolu'da bilinen Türk halk müziği ve Türk makam müziği repertuarlarındaki türkü ve şarkıların Yunanca sözlerle söylenmesi ile ortaya çıkan "ikidilli şarkılar"ın repertuarından seçilmiş popüler şarkı güftelerinde yer alan ortak kelimeler ve anlamdır. Her iki toplumu da yakından ilgilendiren sosyo-kültürel bir olay olarak *mübadele* ve mübadil olmak; Lozan mübadele antlaşması ile zorunlu din göçüne tabi tutulmak; Türk ve Yunan halklarının topluca yaşamış oldukları bir travmadır. Günümüzde ikidilli şarkıları Yunanca güftelerle söylemek Yunan / Ortodoks mübadiller için Anadolu kimliğine sahip çıkmayı; şarkıları Türkçe-Rumca güftelerle söyleyen Türk / Müslüman mübadiller için de zorunlu göç ile terk edilen topraklara olan hasreti ifade eden sembolik bir öneme sahiptir. Yunanistan ve adalarda gerçekleşen festival ve panayır gibi etkinliklerdeki konser repertuarlarında; Lozan Barış Antlaşması ve mübadeleyi anmak üzere gerçekleşen özel toplantı ve konser etkinliklerinde; özellikle Türk ve Yunan mübadil dernek/vakıf korolarının bir araya gelmesi ile gerçekleşen konserlerde sıklıkla ikidilli şarkılar repertuarına yer verilmektedir. Mübadiller için sembolik önem taşıyan geleneksel Anadolu ve İstanbul türkü ve şarkılarını içeren bu repertuarın içinden seçilen eserlerin güfte analizlerinde her iki dilde ortak kullanılan nidâ/seslenme heceleri ile Türkçeden türediği düşünülen kelimeler ve Türkçe sözcüklerin yer aldığı görülmektedir. Anlam bakımından ise benzer ve aynı anlamı taşıyan güftelere rastlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ikidilli, şarkı, güfte, Rumca, Türkçe, mübadele, Küçük Asya.**BILINGUAL SONGS TURKISH / RUMCA
COMMON WORDS AND MEANING IN LYRICS****Abstract**

The subject of this research is the bilingual songs repertoire of Turkish Folk Music and Turkish Makam Music known in Istanbul and Anatolia and sung with Greek words as well as the common lyrics and meanings in these songs. Being an exchange and an exchangee as a socio-cultural event closely related to both societies; subject to forced religion migration through the Lausanne Exchange Treaty is a tragedy that the Turkish and Greek peoples have lived together collectively. Today, singing the bilingual songs with Greek lyrics has a symbolic importance of possessing the Anatolian identity for Greek /Orthodox exchangees whereas singing the songs with Turkish-Greek lyrics signifies the nostalgia to abandoned lands with forced migration for Turkish / Muslim exchangees. Bilingual songs are often included in concert repertoires in events like festivals and fairs in Greece and the islands; in private meetings and concerts to commemorate the Lausanne Peace Treaty and the exchange; especially in concerts of Turkish and Greek exchange institution/foundation choir assemblies. Exclamation/call syllables used commonly in both languages and words thought to be derived from Turkish and Turkish words take place in lyric analyses of songs chosen from repertoires which include traditional songs and folk songs from Anatolia and Istanbul having symbolic importance for exchangees. In terms of meaning, lyrics with similar and identical meanings are found.

Keywords: bilingual, songs, lyrics, Greek, Turkish, exchange, minor asia

GİRİŞ

Çalışmanın probleminin ortaya konmasına 20. yüzyılın başlarında Anadoludan göç eden Rumların kaydettikleri plaklar sebep olmuştur. Bu kayıtlar, aynı zamanda çalışmada birincil kaynak olarak kullanılmıştır. Nitel bir özellik taşıyan araştırmada yaklaşık on yıllık süreçte kişisel deneyimler (Lozan Mübadilleri Vakfı Korosu'nda koro yönetmeni olarak kazanılan tecrübeler (2007-2008), 2009 Midilli, Rodos, Girit ve 2014 Arta TEİ / Epirus, 2015 yılı Girit ve 2017 Atina'da serbest araştırmacı) alan araştırmaları ve az sayıdaki alanyazım literatüründen elde edilen bulgular bir araya getirilmiştir. Literatür tarama eksikliği dilden kaynaklanmaktadır. Literatürün az sayıda, Yunan dilinde oluşu alan taramasını sınırlandırmıştır. Gözlem ve görüşmeler ile müzik icra pratiklerinin incelenmesi araştırmaya katkı sunmuştur. Çalışmada, bu alanda Yunanca yazılmış olan tez çalışması² dışında Eylül Doğan'ın tez çalışması(2017), web sitelerindeki ses kayıtları ve yayınlanan CD kitapçıklarından elde edilen verilerden de yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında türkü/şarkı örnekleri olarak seçilen eserlerde, içerisinde çoğunlukla Türkçe kelime barındıranlar tercih edilmiş ve popüler icralardan dinlenerek güfte incelemesine tabi tutulmuştur. Bu açıdan, çalışmada küçük bir örneklem sunulduğunun altını çizmek gerekir. Çalışmada müzikal incelemeye girilmediği için nota v.b. şekillere yer verilmemiştir.

Müslüman ve Rum Ortodoks nüfusun zorunlu yer değişimi anlamına gelen mübadele³ konusunda sıkça rastlanan “Rum” kavramına ilişkin Anadolu, İstanbul ve Kıbrıslı Elenleri için neden Rum tabirinin kullanıldığını Akurgal, "Anadolu, İstanbul ve Kıbrıslı Elenleri Rum diye anmayı biz İranlı ve Arap komşularımızdan öğrendik. Her iki komşumuz, Roma idaresindeki ülkelere Roma İmparatorluğu'nun bir parçası anlamına gelmek üzere "Memaliki Rum", "Anadolu'ya da "Eyaleti Rum" diyorlardı". (Akurgal, 2002:257) şeklinde açıklar.

Lozan Barış Antlaşması (1923) adı altında Türk ve Yunan hükümetlerinin isteği ile imzalanan mübadele antlaşması ile 400.000 Müslüman'ın Türkiye'ye; 1.200.000 Rum Ortodoks Anadolu'dan Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. (Keyder, 2007:58, Aktar, 2007:111) “Aslında sanıldığı gibi kültürleri homojen bir kimlik taşımayan Rum Ortodokslar, etnik kimlikleri fark etmeksizin yalnızca dini kimlikleri ölçüt alınarak Yunanistan'a göç ettirilmişti”. (Temel, 2014:102)

Birinci Balkan Savaşı'nın⁴ sonuna kadar özellikle “Selânik gibi Yahudi ve Müslüman nüfusun fazla olduğu şehirlerde Osmanlı şehir müziğinin toplum tarafından bilindiği” (Pennanen, 2004:6) göz ardı edilemez bir gerçektir. Şüphesiz, farklı kültürel yapıların iç içe yaşandığı İzmir ve İstanbul gibi kültürel açıdan zengin liman şehirlerindeki "müzik türleri arasındaki sınırlar esnek ve geçirengidir"(Ayas, 2016:84). Bu özellikler neticesinde müzik türleri arasında sürekli bir etkileşimin varlığı söz konusudur.

20. yüzyılın başlarında "milli müzik içindeki yabancı unsurlar"dan arınmanın "milliyetçi müzik söylemlerinin ana teması" kabul edilişi (Erol,2014:71); 1937- 1941 Metaxas rejiminin baskılarının ardından ve 1939 - 1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşı, 1946-1949 yılları arasında iç savaşın sonrasında, 1960'lı yıllarda Laiko⁵ müziğinin baş aktörü "buzuki enstrümanı üzerinde geliştirilmiş armonizasyon teknikleriyle (Pennanen,1997:65) var olmaya başlar. Laiko müziği ve buzuki enstrümanının ikidilli şarkılara etkisi ise ilk ikidilli plak kayıtlarından farklı olarak rembetiko stiline benzer icraların ortaya çıkması şeklinde hissedilir. Aslında, toplumda her zaman rağbet gören bu repertuar zaman içinde "devlet tarafından göz ardı edilir" (Zaimakis, 2010:12) hatta unutturulmaya çalışılır ancak varlığını daima sürdürür.

Müslüman mübadillerin kimlik arayışında Yunan toplumundakiler kadar şiddetli bir biçimde "kayıp vatan söylemiyle bağdaştıran ulusal bir anlatı"ya (Alpan, 2012:222) rastlanmaz. Ancak "heterojen bir toplumda ortak bir Helen kültürü yaratmayı başarabilen" (Doğan,2017:5) "geçmişin mirasından kısacası

² İki Dilli Türk-Yunan şarkıları: Çalgısal, Ritmik, Mekânsal ve Uslup Karşılaştırması. Yazar: Pulie Anastasios Tarihi: 2016/12/09 <http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/handle/123456789/6299> Erişim tarihi: 01.08.2017, 13.34

³ Mübadele kültürü hakkında daha fazla bilgi için bknz. <http://www.lozanmubadilleri.org.tr>

⁴ Birinci Balkan Savaşı (8 Ekim 1912/10 Ağustos 1913)

⁵ Popüler Yunan müziği.

kolektif bir bellekten hareketle inşa edilmiş " (Bilgin,2007:218) olduğu düşünülen Yunan kültürel kimliğinde Anadolu kimliğe kolayca şahit olunur. Kallimopoulou'ya göre Yunan "geleneksel (paradosiaka) müzik uyanışının en önemli özelliği repertuara eklenen Anadolu şarkıları, müzikal tavır ve enstrümanlardır". Bu repertuara olan ilginin Atina ve Selanik gibi büyük şehirlerde olması ise "kentte yaşayan Yunan müzisyenler için Anadolu müziği, geleneksel Yunan halk şarkılarına göre daha şehirli bir müziktir ve repertuarlarına daha kolay adapte olmaktadır. (Kallimopoulou, 2009:32)

İlk Şarkıcılar

Mübadelenin ardından Panagiotis Tundas⁶, Roza Eskenazi⁷, Rita Ambatzis⁸, Marika Politissa(Frantzeskopoulou)⁹ gibi "Anadolu'dan gelen ilk müzisyenler kendi kimliklerini ifade eden bu Anadolu halk şarkılarını yeniden plaklara kayıt ederler". (Tirolova,1993:23)

Anadolu'dan göç eden ve mübadil aileden gelen Stelios Kazancidis¹⁰,in plak kayıtlarında yer alan Yunanca ve Türkçe sözlerle söylenen ortak ezgilerin çoğu türkü formundadır: "Konyalı", "Kadifeden kesesi", "Entarisi ala benziyor", "Çakıcı" ve "Adanalı" v.b.

İkiddilli Şarkılar Repertuarı

Anadolu'dan Yunanistan'a zorunlu göçe tabi tutulan mübadillerin Küçük Asya ve Anadolu şarkılarına karşı gösterdiği hassas tavır sayesinde Yunanistan'a taşınan ikiddilli şarkılar repertuarı zaman içinde Yunan toplumu tarafından da kabul görmüştür. Zaman içerisinde popüler müziklerin de eklenmesi ile sayısı giderek artarak, bu repertuar, günümüzde pop müzik repertuarı içinde yer alan Yunancadan Türkçeye yapılan aranjelere kadar çeşitlenerek özel bir repertuara dönüşecektir.

1980'li yıllarda Türkiye'de Yunan müziğine karşı bir ilginin gözlenir. Böylece, "Yeni Türkü" grubu ve Zülfü Livaneli bazı Yunan müziği melodilerinin Türkçeye aranje edilmiş hallerine albümlerinde yer vermeye başlar. Ketencoğlu'na göre bu durum "1980'li yıllardan itibaren Türk toplumunun Yunan müziğine olan ilgisi, aslında toplumun bu dönem gelişmeye başlayan farkındalığı ve sağduyusudur" (akt.Doğan, 2017:65) ve bu gelişme Türkiye'de rebetikonun gelişimine de katkı sağlayacaktır.

Mübadelenin ardından "sembolik olarak kayıp toprakların hafızasını sürdürmek" (Balta, Papataxiarchis, 2002:42) amacıyla yapılan derleme çalışmalarının başında bugün Atina'da çalışmalarını sürdüren Küçük Asya Araştırmaları Merkezi¹¹ (1930) (KAAM) içinde bulunan, Fransız müzikolog Melpo Merlier'in başlattığı derlemeler gelir. Melpo Merlie Halk Müzik Arşivi çalışmaların katkılarıyla "Türk Anadolu'dan Helenik Küçük Asya yaratılmış ve mübadiller Yunan ulusu tanımlamasına dâhil olmuştur". (Balta, Papataxiarchis, 2002:47) Böylece Anadolu'luk ve Anadolu'daki Rum kültürüne sahip çıkmıştır.

⁶ İzmir doğumlu. 20. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuş olan politakia grubuna katıldı. Varlıklı bir aileden geldiği için kendini müziğe tamamiyle verebildi ve müzik hayatına mandolin çalarak başladı. Bestecilik de yapmaya başladıktan sonra Güney Afrika ve Avrupa ülkelerini gezdi. Küçük Asya felaketi'nden sonra Atina'ya gitti. Yaklaşık bir sene müzisyen olarak Küçük Asya'dan gelenlerle birlikte çalıştı. 1924'te Yunanistan'da plağa kaydedilen ilk şarkı olan "İzmirli" isimli şarkının kaydını gerçekleştirdi ve sonra plak şirketlerinde yönetici olarak çalıştı. 1924'ten 1941'e kadar 300'den fazla şarkı kaydetti. <https://eksisozluk.com/panayotis-tundas-490121> Erişim tarihi:4.4.2017,11:38. Ayrıca anonim olan türkülerin Yunanistan'da Panagiotis Tundas adına kayıtlı olması durumu aslında aranjeden kaynaklı olduğu bilinmelidir.

⁷ Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, tahminen 1895-7 yıllarında Sarah Skinazi olarak İstanbul'da dünyaya gelir. Yahudi (Sefarad) bir ailenin kızı olan Sarah, yedi yaşındayken ailesiyle birlikte Yunanistan'a göç eder... Ermeni bir kabare grubuyla birlikte Pire'ye giden ve 1910'dan itibaren çeşitli kabare ve tiyatrolarda sahne almaya başlayan Roza, dans etmekte ve aynı zamanda Ermenice, Türkçe, Yunanca şarkılar söylemektedir. Bu şekilde başlayan müzik kariyeri Columbia Records'a kadar uzanan Roza, ilk plak kayıtlarını 1929'da Columbia Records için yapar... Henüz on yıl geçmeden 300'den fazla plak kaydetmiştir. <https://ekmekvegul.net/guncel-dosya/sesleri-hala-yankilanan-kadinlar-6-roza-eskenazi> Erişim tarihi: 12.06.2017, 22:34.

⁸ 1914 İzmir doğumlu, kariyerinin ilk bölümü 1930'lu yıllarda başlayan rebetiko şarkıcısı. <https://g.co/kgs/gniafY> Erişim tarihi: 10.06.2017, 20:31.

⁹ 1929 – 1935 yılları arasındaki kayıtları özellikle gazelle ve serbest ritimli icraları Türk makam müziği icrası açısından dikkate değerdir. <https://g.co/kgs/vL7uzv> Erişim tarihi: 10.06.2017,20:41. Şarkıcının "makber" yorumu için <https://www.youtube.com/watch?v=LjFusBGS0I> Erişim tarihi: 10.05.2017,12:30.

¹⁰ Yunanistan'da hâlâ en büyük sanatçılardan biri olarak anılan Karadeniz / Ordu asıllı sanatçı/sinema oyuncusu. Türkçe seslendirdiği onlarca şarkı vardır. Bekledim de gelmedin, Hamsi koydum tavaya, Makber, Çadırımın ustune, İndim havuz basına v.d. <https://eksisozluk.com/stelios-kazancidis--783688> Erişim tarihi: 13.03.2017, 10:22.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için: <http://tr.kms.org.gr>

Yunanistan mübadelenin hemen ardından yaptığı derleme çalışmaları ile kaybedilen toprakların kültürünü kayıt altına almaya çalışırken; "Türkler geride bıraktıkları topraklara ait anıların kaydedilmesi hususunda merak sahibi olmamıştır".(Millas, 2007,340) Bunun başlıca sebebi, belki de, her iki toplumdaki özellikle birinci kuşakların "daima geri dönme umudu taşıyan" mübadiller (Hirschon, 2005:9) olmasıdır. Bu umut, mübadilleri geçici bir dönem olarak kabul ettikleri yeni hayatlarında kültür ürünlerini kayıt altına alma zorunluluğu hissetmemelerine sebep olmuş olabilir.

Mübadil Koroları

Mübadillere ait kültürel ürünlerin unutulmaması ve aktarılmasında Türkiye ve Yunanistan'da devlet desteği/kişisel çabalarla yaşatılan vakıf ve dernek çalışmalarının önemi büyüktür. Girit/Heraklion'da Nea Alaçata-Yeni Alaçatılılar Derneği (1982) ve Türkiye'de Lozan Mübadilleri Vakfı (2001) ve Derneği gibi örnek yapılar mübadillerin kimlik bilincini nesilden nesile aktarabilmek için katkı sunmaya devam etmektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye'de ikidilli şarkıların önem kazanması özellikle mübadil dernek/vakıf koro çalışmalarının sunulduğu uluslararası kültürel aktivitelerdeki konserlerde mübadillerin vatanlarına duydukları hasretin ifadesi eve dönüş özlemi olarak da ortaya çıkar. Merkezi İstanbul'da olan Lozan Mübadilleri Derneği ve Vakfı çalışmalarının yayıncılık, eğitim ve gezi faaliyetlerinin yanı sıra mübadillerden oluşan Lozan Mübadilleri Vakfı Korosu(2005) konserleri çoğunlukla Türk ve Rum iki mübadil topluluğu bir araya getirerek gerçekleşen ve kültürel süreklilik sağlayan müzik etkinlikleridir. Mübadil derneklerinin giderek artan ve farkındalık kazandıran Lozan Antlaşması anma etkinlikleri, mübadil koroları dostluk konserleri çalışmaları sayesinde ikidilli şarkıların her iki toplumda da geleneksel kabul edilip popüler kalmayı başarmakta ve aynı zamanda, iki toplum arasındaki ilişkileri güçlendirmekte yapıcı bir işleve sahip olmaktadır.

Popülerlik

1960lı yıllarda Stelios Kazantzidis Anadolu türkülerini "Kalenin bedenleri" Yunanca söyleyerek önemli ticari başarılar elde etti. Yunanistan'da Türkçe konuşanların sayısının giderek azalması yüzünden Türkçe sözlü şarkıların icrası giderek azalırken Kazancidis' in gerçekleştirdiği kayıtlarla¹² 1975'den itibaren halk müziğine olan ilginin arttığı ve unutulmaya yüz tutan müziklerin tekrar kültürün bir parçası olarak icra edilmeye başlandığı görülür. Anadolu şarkılarının popüler müzik alanında yaşatılması günümüze dek Stelios Kazantzidis, George Dalaras, Haris Alexiou¹³ ve Glykeria¹⁴ gibi popüler şarkıcılar tarafından albüm çalışmalarında yorumlanmaya ve popüler olmaya devam etti.

"1920'li yıllarda rembetiko repertuarında yer alan çoğu şarkının ud, lavta, santur, keman, kemençe, cimbalom, klarnet, dümbelek, def, darbuka, kaşık, zil gibi enstrümanlarla icra edildiği şarkılar " (Doğan, 2017:9) günümüzde piyasa müziğinde daha çok buzuki, gitar, klarnet ve klavye eşliği ile icra edilmektedir. Rembetikonun temel sazı olan buzuki enstrümanının sahip olduğu ses/perde sistemi neticesinde buzuki ile yapılan icralarda ses sistemi bakımından da farklı/özgün makamsal ses dizileri ile icra edildiği gözden kaçırılmamalıdır. İkidilli şarkılar, 1980'li yıllardan itibaren genç kuşak Yunan müzisyenler için hem kültürel hem de ticari açıdan da bir repertuar zenginliği yaratmıştır. Toplumda var olan kültürel sağduyu repertuarın yanı sıra icrada kullanılan kanun, ud, ney ve tambur gibi enstrümanlara olan ilgiyi de arttırmıştır. Kültürel bellek yoluyla hafızalarda taşınan ve kimi zaman muhafazakar kimi zaman da nostaljik biçimde Anadolu ile Yunan müzik kültürü ile bağ kuran ikidilli şarkılar: Ada sahillerinde bekliyorum-Matia mu, Mendilimin yeşili- O Doktor, Darıldın mı gülüm bana, Bir dalda iki kiraz- Sala sala, Kalenin bedenleri-Siko horepse koukli mou, v.b. Yunanistan anakara, Girit Adası ve diğer adalarda -turistik olsun ya da olmasın- taverنالardaki müzik performanslarında, festival ve konser programlarında yer alabilmektedir.

Etnomüzikolojik açıdan, "sosyal bir araç olarak toplumun ayırt edici özelliklerini barındıran güçlü bir ifade yolu" (Martiniello, Lafleur, 2008:1191, akt. Doğan,2017:14) olarak kabul edilen etnik müziklerin bilimsel çalışmalara konu edilişi ve ikidilli şarkılar hakkında yapılan çalışma sayısında artış görülmektedir.

¹² Stelios Kazantzidis, Anadolu Şarkıları, AJS Müzik, Türkiye, 2008.

¹³ Haris Alexiou 2 (Digital Remaster 1976) Minos-EMI, Greece, 2005.

¹⁴ Glikeria, Aferoma Sti Mikra Asia DVD, 2004.

Türk-Yunan, Doğu-Batı ayrımlarının dışında Akdenizli olma kültürünü de sarmalayan iki dilli şarkılar repertuarı ezgilerin yakın coğrafyalar arasındaki etkileşimini göstermesi bakımından ilgi çekici tespitler içerir. Yapılan analiz çalışmalarında, Yunan dilinin kullanımı sırasında karşılaşılan prozodik değişiklikler nota gruplarının ritmik yapısında ve dolayısıyla melodik yapısında da farklılıklara sebep olmaktadır. Ayrıca, Yunanca kayıtlarda rastlanan farklı aranağmeler, giriş ve finallerdeki özgün doğaçlamalar sebebiyle icra trafiğinde ortaya çıkan farklılıklar icrayı zenginleştirmektedir. (Turgay, 2010, 291)

Bu makalede Anadolu'nun farklı noktalarından göç eden mübadillerin belleklerinde taşınmış; heterojen bir kimlik ve kültürel çeşitlilik örneği ve günümüzde yapılan aranje pop şarkıları ile birlikte oldukça fazla sayıya ulaşan repertuarın içinden seçilmiş; popüler olan 12 ikidilli şarkıya ait güfte analizine yer verilmiştir. Netnografik çalışmalar sonucu elde edilen kayıtların en bilinen icralarındaki güfteler analize dâhil edilmiştir.

Güfte Analizi:

Mübadiller için sembolik önem taşıyan geleneksel Anadolu ve İstanbul türkü ve şarkılarını içeren bu repertuarın içinden seçilen 12 popüler eserin güfte analizlerinde; Türkçe kelimeler ile Türkçe'ye başka dillerden girmiş kelimelerin yanı sıra nidâ kelimeleri de karşımıza çıkar:

ah, aman, ayde, vre, yar, hopa, nina, ninanay, v.b.

Günlük Yunancada çok sık kullanılsa da Türkçe veya Türkçe'ye başka dillerden girmiş kelimelerden¹⁵ türediği düşünülen ortak kelimeler:

odas (< oda), pasturmas (< pastırma), mandili (<mendil-Arapça), derti (<derd-Farsça), alani (<alan / sokak çocuğu), sudzukaki (<sucuk-Farsça), Eskutari (<Üsküdar), leventis (<levent-Farsça), lokumia (<lokum-Arapça), plakes (<plaklar-Fransızca), kadifes (<kadife-Arapça), kadifenio (<kadifeden, kadifeli) manolia (<manolya-yeni Latince) bira (< İtalyanca), asisiko (<âşık- Arapça), nazakia (naz – Farsça) v.b.

Ayrıca sadece şarkılarda rastlanan kelimeler de bulunmaktadır. Bunlar Türkçe şarkı sözlerinden kopyalanmış olabilir. Örneğin: yar, boylum, sala sala. v.b. < σάλα σάλα (< sallasana). Yunanca'da anlam taşımaz iken Türkçeye benzetilerek türetilmiş bir kelime olabilir.

Tsakidzis(<Çakıcı), Konyali(<Konyalı), fidan, boylum, çiftetelli, yavrum, pasalimani (<Paşalimani), dünya (<dünya), glendisume(<eğlence), dalgadhaki (<dalga) ve doktor gibi sözcüklerin ise Türkçedeki gibi kullanıldığı görülür.

Anlam bakımından ise birbir aynı anlamı taşıyan ya da benzer güfte içeriği taşıyan türkü ve şarkılar bulunmaktadır. Aşağıdaki örnekleri inceleyelim:

İkidilli şarkı repertuarında en sık rastlanan konular aşk ve sevgiliye kavuşamamanın verdiği üzüntüyü anlatan kavramlarla ortaya konur:

Bir Dalda İki Kiraz / Sala sala pas sti skala

Sabâ türkü, TRT repertuarında 1828 numara ile kayıtlı eserin yöresi İstanbul, kaynak kişi ise Ahmet Yamacı olarak tespit edilmiştir. Yunanistan'da söz ve müzik anonim olarak kayıtlara geçirilmiştir. Girit'te Nea Alasaton Derneği¹⁶ üyeleri bu türküyü Rumca söylerken nakaratta geçen "sala" sözcüğü yerine "sallasana sallasana" Türkçe kelimelerini kullanmışlardır. (Tarañç,2007:165) Güfte anlamına

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.:<https://www.etimolojiturkce.com/kelime> Erişim tarihi: 17.06.2017, 13:45.

¹⁶ CD –Heraklion Nea Alatsata Association –Blow in breeze from Asia Minor (2004)

bakıldığında her iki dilde de konu aşktır. Türkçede sevgiliye kavuşamamanın üzüntüsü konu edilirken, Rumca güfteye iki sevgilinin birbirine kavuşma planları anlatılır.

1. Türkçe Güfte

Bir dalda iki kiraz, biri al biri beyaz
Eğer beni seversen, mektubunu sıkça yaz
Sallasana mendilini, göndersene sevdiğini (nakarat)

2. Türkçe Güfte

Bir dalda iki ceviz, aramız derya deniz
Sen orada ben burada, ne bet kaldı ne beniz
Sallasana mendilini, göndersene sevdiğini (nakarat)

1. Rumca Güfte

Σάλα σάλα πας στη σκάλα, τα μιλήσαμε,
να με πάρεις, να σε πάρω συμφωνήσαμε.
Πότε άσπρα, πότε μαύρα, πότε κόκκινα,
ας φιλούσα την ελιά σου κι ας απόθαινα.

Sala sala pas sti skala, ta milisame,
na me paris, na se paro simfonisame
Pote aspra, pote mavra, pote kokina (nakarat)
as filusa tin elya su ki as apothena

Anlamı:

İskeleyle gidiyorsun, konuştuğumuz gibi
Sen beni alıyorsun, ben seni alayım.
Bazen beyaz, bazen siyah, bazen kırmızı
Yüzündeki beni öpeyim ve sonra öleyim

2. Rumca Güfte:

Το μαντίλι σου τινάζεις, βάρκα γίνουμαι
και θαρώ πως με φωνάζεις για να φύγουμε.
Πότε άσπρα, πότε μαύρα, πότε κόκκινα,
Ας φιλούσα την ελιά σου κι ας απόθαινα.

To **mandili** su tinazis, varka yinume,
ke tharo pos me fonazis ya na figume.
Pote aspra, pote mavra, pote kokina (nakarat)
as filusa tin elya su ki as apothena

Anlamı:

Mendilini sallıyorsun da, ben bir sandal olayım
Ve sanırım beni çağırıyorsun, gidelim diye.
Bazen beyaz, bazen siyah, bazen kırmızı,
Yüzündeki beni öpeyim ve sonra öleyim.

İkiddilli şarkıların güftelerinde anlam bakımından aynı temaları taşıdıklarına da rastlamak mümkündür:

Küçük Yaşta Aldım Sazı Elime / Me to sazi mu sta heria trağudo

TRT repertuarında (arşiv numarası belli değil) Kayseri yöresine kayıtlı olan Hüzzam makamındaki türkünün kaynak kişisi Ali Ulvi Erandaç'tır. Söz ve müzik Yunanistan'da anonim olarak kayıtlıdır. Türkiye'de sözü ve müziği yaygın olarak bilinen türkünün Yunanistan'da sadece enstrümantal kayıtlarına rastlanılsa da, Rumca sözlerle mübadil topluluklarca (LMV Korosu)¹⁷ söylenmektedir. Türkçe güfteye sevgiliye duyulan hasret ve hayranlık dile getirilirken; Rumca güfte Türkçedeki güfte ile aynı anlamlar içermektedir.

1. Türkçe Güfte:

Küçük yaşta aldım sazı elime
Dertli dertli vurdum sazın teline
Uyma dedim uydun eller sözüne
Cihan da bilir benim sana yandığım (nakarat)

¹⁷ N.Özgül Turgay Özel Arşivi.

Ellerim bağrımda garip kaldığım

Rumca Güfte:

Με το σάζι μου στα χέρια τραγουδώ,
ντέρτι το ντέρτι μου για σένα λέω.
Όλοι για σένανε μιλάνε στον ντουσιά,
όλοι για σένανε το ξέρουν καίγομαι.
(Τα δυό σου χέρια στην καρδιά μου εμείναν.)

Me to sazi mu sta herya trağudo,
derti to derti mu ya sena leğo.
Oli ya senane milane sto **dunya**,
oli ya senane to kserun keğome (nakarat)
(Ta dio su herya stin kardya mu eminan)

Anlamı:

Elimde sazım şarkı söylüyorum,
Senin yüzünden olan derdimden bahsediyorum.
Bu dünyada herkes senden konuşuyor,
Herkes biliyor sana yandığımı.
(İki elin kalbimde kaldı.)

Çoğu güftenin anlam bağlamı içerisinde sözcüklerin çağrışımları sevgiliye duyulan özlemi ifade eder:

Sıra Sıra Siniler Hasta Olan İniler / To Kanarini

Rast makamında ve TRT repertuarında (arşiv numarası belli değil) Çanakkale yöresine ait çiftetelli tarzındaki türkünün kaynak kişisi Şeref Canku'dur. Yunanistan'da söz ve müzik Roza Eskanazi ve D. Semsis adına kayıtlıdır. Güfte anlamı her iki dilde yapılan icralarda kanarya kuşuna benzetilerek övülen ve kavuşulamayan sevgiliye özlem anlatılır. 1934'te Roza Eskanazi¹⁸,nin kaşık çalarak icra ettiği türküde keman, kanun, ud enstrümanlarının yanı sıra kemanla duyurulan kuş sesleri betimlemeleri ise türküye renk katmaktadır.

1.Türkçe Güfte:

Sıra sıra siniler, hasta olan iniler
Aldı gitti yârimi, denizdeki gemiler
Sana hiç kıyamam, seni seviyom candan (nakarat)
Bakışların pek yaman, benim de cilveli kanaryam

2.Türkçe Güfte:

Suya giderim suya, elmayı soya soya
Kaldır yârım peçeni, göreyim doya doya
Sana hiç kıyamam, seni seviyom candan (nakarat)
Bakışların pek yaman, benim de cilveli kanaryam

1.Rumca Güfte:

Καναρίνι μου γλυκό, Kanarini mu gliko,
σου μου πήρες το μυαλό, si mu pires to myalo
το πρωί που με ξυπνάς, to proi pu me ksipnas,
όταν γλυκοκελαηδάς. otan glikokelaydas.
Έλα κοντά μου, Ela konda mu,
στην κάμαρά μου, stin kamara mu, (nakarat)
αχ, ένα βράδυ ah ena vradi
στην αγκαλιά μου. stin angalia mu.

Anlamı:

Tatlı kanaryam,
Sen benim aklımı aldın
Sabahları beni uyandırırısın,
Tatlı ötüşünle

¹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=t2ZKR6OldHE>. (1930-1947 kayıtları) Erişim tarihi:24.06.2017, 20:36.

Yakınıma gel,
Odama gel (nakarat)
Ah bir akşam, koynuma gel.

2.Rumca Güfte:

E, ζηλιάρικο πουλί, εσύ θα με τρελάνεις, με τη γλυκιά σου τη λαλιά στον Άδη θα με βάλεις. Έλα κοντά μου, στην κάμαρά μου, αχ, ένα βράδυ στην αγκαλιά μου.	E ziliariko puli, esi tha me trelanis me ti glikia su ti lalia ston Adi tha me valis. Ela konda mu, stin kamara mu, (nakarat) ah ena vradi, stin angalia mu.
--	---

Anlamı:

Ey kıskanç kuş,
Sen beni deli ediyorsun,
Güzel söyleyişinle
Beni cehenneme göndereceksin,
Beni kölen edeceksin.
Yakınıma gel,
Odama gel (nakarat)
Ah bir akşam,
Koynuma gel.

Her iki dilde erkek ağzı anlam içeren anlama rağmen her iki dilde de kadınlar tarafından yorumlanması ikidilli şarkılarda icracılık teknikleri açısından da etkileşimin var olduğunu düşündürür:

Darıldın Mı Gülüm Bana / Hariklaki

Kanto tarzında da seslendirilen Rast makamındaki İstanbul türküsünün TRT repertuarında (arşiv numarası belli değil) kaynak kişi Ahmet Yamacı olarak bilinirken, Yunanistan'da söz ve müzik Panayiotis Tundas ait olarak kayıtlıdır. Türkçe güfede esmer bir kadının güzelliği ve ulaşılmazlığı konu edilirken, Rumca güfede Hariklia adlı bir kadına duyulan aşk konu edilmiştir. 1932 tarihinde Roza Eskinazi¹⁹ tarafından icra edilmiştir.

1.Türkçe Güfte:

Darıldın mı gülüm bana, hiç bakmıyorsun bu yana
Darıldınsa barışalım kumru gibi koklaşalım
Esmerim güzelim tut-i dillim (nakarat)
Ben yanıyorum, aman Allah, çok seviyorum

2.Türkçe Güfte:

Her zaman üzersin beni, ah yaramaz, çapkın seni
Benim hiç günahım yoktur, baştan sen çıkardın beni
Esmerim güzelim tut-i dillim (nakarat)
Ben yanıyorum aman Allah çok seviyorum

1.Rumca Güfte:

Χτες το βράδυ, Χαρικλάκι, είχες βάλει τ' οργανάκι και γλεντούσες μ' έν' αλάνι	Htes to vradhi Hariklaki, ihes vali t'orghnaki ke ghlenduses m'en' alani ²⁰ ,
---	---

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=m2xBOaVR00o> Erişim tarihi: 21.04.2017, 14:07

²⁰ Türkçe: alan, Yunanca: αλάνα (alana) = meydan gibi büyük bir yer, αλάνα > αλάνι (alani) = sokak çocuğu, her yere dolaşan, mangas. (akt. Vassilis Orfonos)

κάτω στο Πασαλιμάνι. kato sto **Pasalimani**.
 Φιλάκια, ναζάκια, Filakia **nazakia**²¹,
 αχ, βρε Χαρικλάκι, **ah vre** Hariklaki, (nakarat)
 πώς με γέλασες! - άιντε γειά σου - pos me yelases - **ayde** yasu -
 Μου την έσκασες! mu tin eskases.

Anlamı:

Dün akşam Hariklaki, almıştın enstrümanını
 ve eğleniyordun adamlarla, aşağıda, Paşalimanı'nda
 Öpücükler, nazlar, ah be Hariklaki (nakarat)
 Beni nasıl aldattın hadi sağlığına, şerefine, beni çatlattın

2.Rumca Güfte:

Μες στην μπύρα όταν μπήκες, Mes stin **bira** otan bikes,
 αχμανούλα μου, τί γλύκες! ah manula mu ti ghlikes!
 Με φωνόγραφο και πλάκες, Me **fonografo** ke **plakes**,
νταλγκαδάκι με τους μάγκες. **dalgadhaki**²² me tus manges.
 Ζηλεύω και κλαίγω, Zilevo ke kleĝo
 Αχ, βρε Χαρικλάκι, ah, vre Hariklaki, (nakarat)
 πώς με γέλασες! - άιντε γειά σου - pos me yelases, **ayde** yasu,
 Μου την έσκασες! mu tin eskases.

Anlamı:

Biracıya girdiğin zaman,
 Ah annecim, ne kadar tatlı
 Pikap ve plaklarla,
 Krolarla, flört ediyorsun
 Kıskanıyorum ve ağlıyorum,
 Ah be Hariklaki(nakarat)
 Beni nasıl aldattın hadi sağlığına, şerefine,
 Beni çatlattın.

Günlük hayatı temsilen güfteye yerleşen göstergeler benzer yaşam tarzına ilişkin ayrıntılar içerir:

Konyalı / Konyalı

Muzaffer Sarısözen'in "Konya folklor ekibi"nden derlediği (TRT arşiv numarası belli değil) Hüseyini makamındaki türkünün yöresi Konya'dır. Yunanistan'da söz ve müzik anonim olarak bilinir. Güfte anlamı açısından Türkçe ve Rumca sözler Konyalıya hayranlığı dile getirir.

1.Türkçe Güfte:

Hey, Hani ya da benim elli dirhem pırasam
 Üç mum yaksam Konyalımı arasam vay
 Konyalım yürü yavrum yürü saçlarını sürü(nakarat)
 Şimdi de buradan geçti Konyalının biri

2.Türkçe Güfte:

Hani ya da benim elli dirhem pastırmam
 Konyalıdan başkasına bastırmam
 Konyalım yürü yavrum yürü saçlarını sürü(nakarat)
 Şimdi de buradan geçti Konyalının biri

²¹ Türkçe: naz, Yunanca: νάζι (<nazi), νάζι > ναζάκι (nazaki) = küçük naz, çoğ.: nazakia = küçük nazlar. (akt. Vassilis akt. Vassilis Orfonos)

²² Türkçe: dalga, Yunanca: νταλγκάς (dalgas) = aşk derdi, dert, efkâr. νταλγός > νταλγκαδά (dalgadhaki) = küçük dalga, küçük flört. (akt. Vassilis Orfonos)

1.Rumca Güfte:

Ωχ, Κονιαλή μου, σαν σε δω στην αγορά,
 και με σκέρτσο να μου κόβεις παστουρμά και σουτζουκάκι, αμάν Κονιαλή μου,
 με το μαχαίρι που κρατάς μού παίρνεις τη ζωή μου.
 Χωρίς εσένα δεν μπορώ να ζήσω, Κονιαλή μου.
 Oh, **Konyali** mu, san se dho stin agora,
 ke me skertso na mu kovis **pasturma** ke **sudzukaki**, aman Konyali mu,
 me to maheri pu kratas mu pernis ti zoi mu.
 Horis esena dhen boro na ziso, Konyali mu.

Anlamı:

Konyalım, seni pazarda gördüğüm zaman
 Ve beni nazlarınla parça parça ettiğinde, pastırma ve sucuk, aman Konyalım,
 Tuttuğun bıçak ile benim hayatımı alıyorsun.
 Sensiz, yaşayamam Konyalım.

2.Rumca Güfte:

Ωχ, Κονιαλή μου, θέλω να γλεντήσουμε,
 στις ταβέρνες με ουζάκι, παστουρμά και σουτζουκάκι, να μεθύσουμε.
 τάρτι μου για να σε κάνω, να μιλήσουμε.
 Αμάν αμάν, Κονιαλή μου, ας αποφασίσουμε.
 Oh, Konyali mu, thelo na **glendisume**²³,
 stis tavernes me uzaki, **pasturma** ke **sudzukaki**, na methisume,
 teri mu ya na se kano, na milisume.
Aman aman, Konyali mu, as apofasisume.

Anlamı:

Konyalım, eğlenelim, tavernalarda uzo ile
 Pastırma ve sucuk, sarhoş olalım
 Çift olalım, konuşalım, Aman Konyalım karar verelim.

Balkan ülkelerinde de rastlanabilen bu türküde kullanılan alternatif kelimeler ve Üsküdarlı deyimi ile güftelerdeki anlamı tam olarak karşılar:

Üsküdar'a Gider İken / Eskutari

TRT repertuarında (arşiv numarası belli değil) Nihavent makamındaki türkünün kaynak kişisi Nuri Halil Poyraz olarak, Yunanistan'da söz ve müzik anonim olarak bilinir. Virginia Mangidu²⁴, nun icrasında (1945) Güfte anlamı Türkçe güftede Üsküdar semtinde yaşayan "kâtip"e duyulan hayranlık ve yaşanan aşkı dile getiren kadın ağzı türkünün Rumca ilk güftesinde Üsküdarlı birini sevdiğinden bahis eder.

1.Türkçe Güfte:

Üsküdar'a gider iken aldı da bir yağmur
 Kâtibimin setresi uzun eteği çamur
 Kâtip uykudan uyanmış, gözleri mahmur
 Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır (nakarat)
 Kâtibime kolalı da gömlek ne güzel yaraşır

²³ na glendisume = eğlence yapalım < glendo veya glendizo = eğlenmek < γλέντι glendi = eğlence < (Türkçe) eğlenti .(akt. Vassilis ORFONOS)

²³Rembetika Aşk, Gurbet, Hapis Ve Tekke Şarkıları/Songs Of Love, Exile, Prison And Hash Dens – CD 388, Kalan,2007

2. Türkçe Güfte:

Üsküdar'a gider iken bir mendil buldum
Mendilimin içine lokum doldurdum
Kâtibimi arar iken yanımda buldum
Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır (nakarat)
Kâtibime kolalı da gömlek ne güzel yaraşır

1. Rumca Güfte:

Απ' την Πόλη είμαι, μέσ' απ' το χωριό, μέσα από το Εσκουτάρι κάποιον αγαπώ. Ήτανε λεβέντης και γραμματικός, σ' όλες τις Τουρκοπούλες πήγαινε για γαμπρός. S' oles tis Turkopules pigene ya gambros. Κάποιαν αγαπούσε και της έφερνε ένα κουτί λοκούμια της επρόσφερε.	Ap 'tin Poli ime mes' ap' to horio, Mesa apo to Eskutari kapon agapo. Itane leventis ke grammatikos, Kapian agapuse ke tis eferne, Ena kuti lokumia tis eprosferne. (nakarat)
--	--

Anlamı:

İstanbul'un bir köyündenim, Üsküdarlı birini seviyorum
Türk kızlarına damat olarak giderdi, okumuş bir delikanlıydı
Çok sevdiği bir kıza lokum ikram ederdi.

İkiddilli şarkılarda güftelerin öznesi aynı kişi olarak da karşımıza çıkabilir:

İzmir'in Kavakları / Tsakidzis

Ekrem Güyer'den derlenen Segâh makamındaki Zeybek formundaki (TRT arşiv numarası belli değil) türkünün yöresi İzmir'dir. Yunanistan da ise söz ve müzik Vassilis Papadopulos - Yanis Papaioanu adına kayıtlıdır. İcra Özellikleri açısından bakıldığında Roza Eskinazi²⁵ tarafından 1954 yılında icra edilen türkünün nakaratı Türkçe "çakıcı, yar fidan boylum" sözleri ile icra edilmektedir. 19.yy. sonu, 20.yy. başlarında yaşamış Çakırcalı Ahmet Efe ve oğlu Çakırcalı Mehmet Efe izin yazılmış türküde²⁶ güfte anlamında ise her iki dilde de halk kahramanı olan ve güçsüzleri koruyan efelere karşı hissedilen duygular dile getirilmiştir.

1. Türkçe Güfte:

İzmir'in kavakları, dökülür yaprakları
Bize de derler Çakıcı, yar fidan boylum, yakarız konakları

2. Türkçe Güfte:

Yârim (selvim) senden uzun yok, yaprağında düzüm yok
Kamalı da zeybek vuruldu, yar fidan boylum, Çakıcıya sözüm yok

Rumca güfte:

Μεσ της Σμύρνης τα βουνά, και στα κρύα τα νερά,
με λένε εμένα Τσακιτζή, γιαρ φιντάν μποϊλούμ,
λεοντάρι στην καρδιά (παληκάρι στην καρδιά).
Mes stis Smirnis ta vuna, ke sta kria ta nera,
me lene emena **Tsakidzi - yar fidan boylum -**
leondari stin kardya (palikari stin kardya).

Anlamı:

İzmir'in dağlarında ve soğuk sularında,
Bana Çakıcı derler - yar fidan boylum - Yüreğim aslan gibi, yüreğimde delikanlıyım.

²⁵ Rembetika Aşk, Gurbet, Hapis Ve Tekke Şarkıları /Songs Of Love, Exile, Prison And Hash Dens – CD 388, Kalan, 2007

²⁶ Efeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Halil Dural, Bize Derler Çakırca: 19. ve 20. Yüzyılda Ege'de Efeler, Yayına Haz.: Sabri Yetkin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005.

Türkülerin çoğunun icrasında güfte anlamı özünde mübadillerin yaşadıkları ayrılık acısını da vurgulamaktadır:

Mendilimin Yeşili - Aman Doktor

Nuri Halil Poyraz'dan derlenen Sabâ makamındaki türkünün (TRT arşiv numarası belli değil) yöresi İstanbul'dur. Yunanistan'da söz ve müzik anonim olarak bilinmektedir. Rumcada, "aman doktor" kelimeleri Türkçeden alıntı yapılarak söylenmekte ve şarkı bu isimle tanınmaktadır. Haris Alexiou²⁷ icrasındaki sözlerde Türkçe sözleri ile benzer olarak hastalık ve ayrılık temaları taşıdığı görülmektedir.

1. Türkçe Güfte:

Mendilimin yeşili aman, ben kaybettim eşimi
Al bu mendil sende dursun, sil gözünün yaşını
Aman doktor canım, gülüm doktor, derdime bir çare (nakarat)
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

2. Türkçe Güfte:

Mendilim benek benek, ortası çarkıfelek
Yazı beraber getirdik kışın ayırdı felek
Aman doktor canım, gülüm doktor, derdime bir çare (nakarat)
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

1. Rumca güfte:

Αχ, δεν μου λέτε πού είναι αυτός ο ντόκτορ, που γιατρεύει τις πληγές, αμάν ντόκτορ, που γιατρεύει τις πληγές, για να γιάνει και τις εδικές μου, που' χω σε πολλές μεριές, αχ ντόκτορ.	Ah, den mu lete pu ine aftos o doktor , pu yatrevi tis pliyes, aman doktor , pu yatrevi tis pliyes, ya na yani ke tis edikes mu, pu 'ho se poles meryes, ah doktor .
---	---

436

Anlamı:

O doktorun bana nerde olduğunu söylemiyorsunuz, yaraları şifalandıran, aman doktor
Yaraları şifalandıran, benimkileri de şifalandırsın, her tarafımda olanları, ah doktor.

2. Rumca güfte:

Αμάν, οι πληγές μου μένα είναι μεγάλες και δεν έχουν γιατρεία, αμάν ντόκτορ, η αγάπη μου με απαρνήθη και δεν με θυμάται πια, αμάν ντόκτορ.	Aman i pliyes mu mena ine megales ke then ehun yatria, aman doktor , i agapimu mu me aparnithi ke then me thimate pia, aman doktor .
---	---

Anlamı:

Aman benim yaralarım büyük, tedavisi olmayan aman doktor
Sevgilim benden vazgeçti, hatırlamıyor beni aman doktor

3. Rumca güfte:

Αμάν αμάν ντόκτορ, πές μου τι να κάνω, δεν αισθάνομαι καλά, αμάν ντόκτορ. Πάρε γρόσια, πάρε όσα θέλεις να μου γιάνεις την καρδιά, αμάν ντόκτορ.	Aman aman doktor pezmu ti na kano, then estanome kala, aman doktor, Pare grosia, pare osa thelis na mu yanis tin gardhya, aman doktor.
--	--

Anlamı:

Aman aman doktor söyle ne yapmalıyım,
Kendimi iyi hissetmiyorum.
Al parayı ne kadar istersen al,

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=JhkX4t7bWJ8> Erişim tarihi: 13.04.2017,11:23.

Kalbimi iyileştir, aman doktor.

Türkü formundaki eserler dışında şarkı formu ve Türk makam müziği repertuarındaki eserler de ikidilli şarkılar repertuarında yer bulabilmektedir.

Manolyam / Manolia

Türk makam müziği repertuarı şarkı formunda yer alan, söz ve müziği Zeki Müren'e ait olan Kürdilihicazkâr şarkıya Stelios Kazantzidis'in Yunanca sözler yazarak seslendirdiğinde(1961) şarkı Yunanistan'da popüler olmuştur. Türkçe güftelede yıllardan sonra kavuşulan sevgili manolya çiçeğine benzetilirken, Rumca güftelede yaşanan ayrılığın ardından unutulmamak için sevgiliye yapılan tembihler yer alır.

1. Türkçe Güfte:

Uzun yıllar bekledim, hakikat oldu rüya
Koklamaya kıyamam, benim güzel manolyam (nakarat)
Nazlı çiçeğimsin sen, sevdana dayanamam
Koklamaya kıyamam, benim güzel manolyam (nakarat)

1. Rumca güfte:

Γλυκιά μου αγάπη, έχε γειά, θα ζούμε τώρα χώρια, Glikia mu agapi ehe ya, tha zume tora horia
να μην ξεχάσεις μια καρδιά, που σ' αγαπά, μανόλια, Na mi ksehasis mia kardhya, pu s'agapa,
manolia
Εκεί που πάς στα μακρυνά, στα έρημα τα ξένα, Eki pu pas sta makria, sta erima ta ksena,
να μ' έχεις πάντα στην ψυχή, όπως κι εγώ εσένα. Na m'ehis panda stin psihi, opos ki ego
esena.

Anlamı:

Benim tatlı aşkım elveda, artık uzak yaşayacağız
Unutma bir kalbi, seni seven, manolya
Bu gittiğin uzak yerde, gurbette
Beni hep kalbinde taşı, benim seni kalbimde taşıdığım gibi.

Bu özel repertuarın içinde birden fazla dille söylenen şarkılarda vardır. Bu şarkıların özelliği özellikle Doğu Akdeniz coğrafyasında yayılacak kadar akılda kalıcı, kuvvetli ve güzel melodik ve ritmik yapıya sahip olmalarıdır:

Ada Sahillerinde Bekliyorum / Matia mu

Hicaz makamındaki türkünün Türkiye ve Yunanistan'da anonim olarak bilinmektedir. (TRT arşiv numarası 10850) Yunanistan'da Kostas Kapiris (1930) ve İstanbullu Andonis Dalgas tarafından da "matia mu" adıyla yorumlanan türkünün Türkçede "Ada sahillerinde bekliyorum" versiyonu dışında Arapça versiyonu da bilinmektedir. Türkünün her iki dilde icrasında güftelede gurbet ve aşk temaları işlenmiştir.

1. Türkçe Güfte:

Ada sahillerinde bekliyorum
Her zaman yollarını gözlüyorum
Seni seni seri an istiyorum
Beni şâd et Şadiye'm başın için

2. Türkçe Güfte:

Her zaman sen yalancı ben kâni
Her zaman orta yerde bir mani
Her zamana sen uzakta ben müştâk
Her telâkkide bir hayalin var

3. Türkçe Güfte:

Nerede o mis gibi leylaklar
Sarıp solmak üzere yapraklar
Bana mesken olunca topraklar
Beni yâd et Şadiye'm başın için

1. Rumca Güfte:

Μάτια μου, μάτια μου, μάτια μου, των ομματιών μου μάτια,
τα μάτια μου δεν είδανε σαν τα δικά σου μάτια.
.Σαν πας στα ξένα, πάρε κι εμένα,
πάρε κι εμένα για συντροφιά,
μακρúα κι αν θα 'σαι να με θυμάσαι, να με θυμάσαι παντοτινά.

Matia mu, matia mu, matia mu, ton omation mu matia,
Ta matia mu den idane san ta dika su matia
San pas sta ksena, pare ke mena (Nakarar)
Pare ke mena ya sindrofia
Makria ki an tha 'se, ne ma thimase, Na me thimase pandotina

Anlamı:

Gözlerim, gözlerim, gözlerim
Gözümün bebeği
Gözlerim senin gibi gözler görmedi
Uzklara gidince beni de al
Beni de al arkadaşlık dostluk için
Uzklara gidince beni hatırlamak istersen, Beni her zaman hatırla.

2. Rumca Güfte:

Τα μάτια σου τα έμορφα και τα γλυκά σου κάλλη
Εξέχασε σιγά σιγά Κάθε αγάπη άλλη.
Σαν πας στα ξένα, πάρε κι εμένα,
πάρε κι εμένα για συντροφιά,
μακρúα κι αν θα 'σαι να με θυμάσαι, να με θυμάσαι παντοτινά.
Ta matia su ta emorfa ke ta glika su kali
Eksehasa siga siga kathe agapi ali
San pas sta ksena, pare ke mena (Nakarar)
Pare ke mena ya sindrofia
Makria ki an tha 'se, ne ma thimase, Na me thimase pandotina

Anlamı:

Merhaba garibim bütün teşkilatınla merhaba
Her sevgiyi yavaş yavaş unuttum
Uzklara gidince beni de al
Beni de al arkadaşlık dostluk için
Uzklara gidince beni hatırlamak istersen, Beni her zaman hatırla.

Kimi zaman türkülerin isimleri de aynı ad ile anılabilir:

Kadifeden Kesesi / Kadifes

Uşşak makamındaki Bahriyeli Çiftetellisi (TRT arşiv numarası 6848) Türkiye’de ve Yunanistan’da anonim olarak bilinmektedir. Roza Eskenazi tarafından 1930’da²⁸ icra edilen türküde Türkçe sözler uzaktaki, ulaşılmaz sevgiliye Yunanca versiyonunun adı da Türkçe “kadife” anlamına gelmektedir.

1. Türkçe Güfte:

Kadifeden kesesi kahveden gelir sesi
Oturmuş kumar oynar, ah ciğerimin köşesi
Aman yolla İstanbul’a yolla, yavrum yolla Beyoğlu’na yolla

2. Türkçe Güfte:

Kadife yastığım yok, odana bastığım yok,
Kitaba el basarım, senden başka senden başka dostum yok
Aman yolla Beyoğlu’na yolla, yavrum yolla İstanbul’a yolla,

1. Rumca Güfte:

Στον καντιφέρνιο σου οντά θέλω να ’ρθω μια βραδιά,
για να σου πω τα πάθη μου, να με κλαις, ah να με κλαις, αγάπη μου, μ’ έκαψες.

Ston **kadifenio** sou **oda** thelo na ’rtho mia vradhya

Ya na sou po ta pathi mu, na me kles, ah na me kles agapi mu, m’ ekapses.

Anlamı:

Kadifeli odana, aman gelmek isterim bir gece
Tutkularımı anlatmak sana, ağla benim için, hadi ağla aşkım, yaktın beni

2. Rumca Güfte:

Τα ματάκια σου, πουλί μου, χαμηλοκοιτάζουμε, Ta matakia su, puli mu, hamilokitazune,
σαν γυρίσουν και με ιδούνε, San yirisun ke me idhune
στην καρδιά, ah, στην καρδιά με σφάζουμε. Stin kardhya, ah, stin kardhya me sfazune.

Anlamı:

Senin alçaktan bakan gözlerin, aşkım
Bana her dönüp kalbime baktıklarında
Kalbimden ah kalbimden yaralıyorlar.

Özellikle türkünün nakarat kısmının aynı şekilde kullanıldığına da rastlanabilir:

Kalenin Bedenleri / Siko Horepse Kukli Mu

Mahur makamındaki türkünün Yunanca sözleri Stelios Kazantzidis adına kayıtlıdır. Türkiye’de (TRT arşiv numarası belli değil) Tokat (Niksar) yöresine ait olarak bilinir ve kaynak kişi Hüseyin Aرسال’dır. Stelyos Kazantzidis’in 1958’de yazdığı sözlerle icra edilen türkünün nakarat bölümü Türkçe ve Rumcada aynı terennümlerle icra edilmektedir. Türkçe güftelerde gidenleri unutmayı öğütleyen ve çağrılınca hemen geleceğini bildiren, aşk konuları yer alırken; Rumca güftede ise bir kez gelinen hayatın tadını çiftetelli oynayarak çıkarmayı teklif eden aşığın duyguları yer bulmaktadır.

1. Türkçe Güfte:

Kalenin bedenleri, yar yandım
Koyverin gidenleri ninanay yavrum ninanay nay
Hoppa nina ninanay ninanay nay, ninanay yavrum ninanay nay(nakarat)

²⁸ Rembetika (Aşk, Gurbet, Hapishane ve Tekke Şarkıları /Songs Of Love, Exile, Prison And Hash Dens) CD 388, Kalan,2007

2. Türkçe Güfte:

Kaleden iniyorum, yar yandım

Çağırсан geliyorum, ninanay yavrum ninanay nay

Hoppa nina ninanay ninanay nay, ninanay yavrum ninanay nay(nakarat)

1. Rumca Güfte:

Σήκω, χόρεψε, κουκλί μου, να σε δω, να σε χαρώ,

τσιφτετέλι τούρκικο, νινανάι γιαβρούμ, νινανάι νάι.

Όπα νίνα νινανάι νινανάι νάι, νινανάι γιαβρούμ, νινανάι νάι.

Siko horepse kukli mu, na se do, na se haro,

tsifteteli turkiko, ninanay yavrum ninanay nay.

Opa nina ninanay ninanay nay, ninanay yavrum ninanay nay (nakarat)

Anlamı:

Kalk oyna bebeğim, seni görüp sevineyim

Çiftetelli, Türk işi ninanay yavrum ninanay nay

Hopa nina ninanay ninanay nay, ninanay yavrum ninanay nay

2. Rumca Güfte:

Θα σου τραγουδήσω πάλι, στον ασίκικο χαβά,

κούνα λίγο το κορμί σου, νινανάι γιαβρούμ, νινανάι νάι.

Όπα νίνα νινανάι νινανάι νάι, νινανάι γιαβρούμ, νινανάι νάι.

Tha su trağudhiso pali, ston **asikiko hava**

Kuna liğo to kormi su, **ninanay yavrum ninanay nay,**

Opa nina ninanay ninanay nay, ninanay yavrum ninanay nay(nakarat)

Anlamı:

Sana yine şarkı söyleyeyim, âşık havasında

Azıcık salla belini, ninanay yavrum ninanay nay

Hopa nina ninanay ninanay nay, ninanay yavrum ninanay nay

3. Rumca Güfte:

Μια φορά μονάχα ζούμε μες στον ψεύτικο ντουνιά,

πρέπει λίγο να χαρούμε, νινανάι γιαβρούμ, νινανάι νάι,

Όπα νίνα νινανάι νινανάι νάι, νινανάι γιαβρούμ, νινανάι νάι.

Mia fora monaha zume mes ston pseftiko **dunia,**

Prepi liğo na harume, ninanay **yavrum** ninanay nay,

Opa nina ninanay ninanay nay, ninanay yavrum ninanay nay.

Anlamı:

Bir kez yaşıyoruz bu yalancı dünyada

Birazda keyif edelim, ninanay yavrum ninanay nay.

Hopa nina ninanay ninanay nay, ninanay yavrum ninanay nay.

SONUÇ

Kültürel kimlik bağlamında iki dilli şarkılar toplumun metaforik bir göstergesi olarak müzikal kültürde yer almaktadır. İki dilli şarkılarda bire bir ortak anlam ifade eden güftelere rastlandığı gibi, konularını çoğunlukla aşk, sevgiliye duyulan özlemi anlatan kavramlar ya da üretilen alternatif kelimelerle benzer yaşam tarzlarına vurgulara rastlanırken; aynı özne/isim taşıyan türkülerde tespit edilmiştir.

İki dilli şarkılardaki Türkçe kelimeler ise "ortak aidiyetin bilince çıkarılması" (Assmann, 2015,143) ile repertuardaki yerini almıştır. İki dilli şarkılardaki Türkçe ve Türkçeye yerleşmiş kelimeleri üç farklı grupta sınıflandırabiliriz:

1. Nidâ kelimeleri ve terennümler:

ah	aman
ayde	vre
yar	opa
nina	ninanay

Tablo 1: İkidilli şarkılardaki nidâ kelimeleri ve terennümler.

2. Türkçe/Yunanca benzer kelimeler:

mandili /mendil	derti/dert
nazakia/ nazlı	sudzukaki/sucuk
sala/salla	Leventis /levent
lokumia/ lokum	manolia/ manolya
fonoghrafo/ fonograf	plakes/ plak
kadifes/ kadife	kadifenio/ kadifeli
asisiko/aşık	

Tablo 2: İkidilli şarkılardaki Türkçe/Yunanca benzer kelimeler

3. İki dilli şarkılardaki Türkçe kelimeler:

Tsakidzis /Çakıcı	Konyali /Konyalı
boylum	tsifteteli /Çiftetelli
oda	doktor
dunya /dünya	yavrum
pasalimani /Paşalimanı	bira
fıdan	alan
glendisume /eğlence	dalgadhaki/ dalga
Eskutari /Üsküdar	pasturma/ pastırma

Tablo 3: İkidilli şarkılardaki Türkçe kelimeler

İkidilli şarkılar günümüzde, Türkiye profesyonel müzik çevrelerinde Candan Erçetin²⁹, Ziyet Sali, Vassiliki Papageorgiu, Melihat Gülses gibi solistler; Hüsnü Şenlendirici, Buzuki Orhan Osman, Kafe Aman, Tatavla Keyfi, Muammer Ketenoğlu gibi topluluklar Yunanistan'da ise başta George Dalaras, Haris Alexiou, Glykeria, Dilek Koç gibi solistler olmak üzere çeşitli topluluklarca da icra edilmektedir.

Çalışma, zorunlu din göçü olan mübadele sonrası ortaya çıkan ikidilli şarkıların ortak bir dil olarak kullanılmasını, kültürel bellek ve kimliğin kültürel ortaklığa dönüşümü; Doğu Akdenizli kültür bağlamında "ulusların değil coğrafyanın müziği"nin altının çizmeyi amaçlamıştır.

Mübadele ile karşılıklı olarak yaşanan travmadan günümüze kalan acı hatıralar ve mübadil kültürüdür. Mübadelenin kültürel değerinin yoğun olarak fark edildiği ikinci ve üçüncü kuşakların çabaları ile çalışan dernek ve vakıfların çalışmaları; tarih ve sosyoloji alanlarında yapılan akademik mübadele çalışmalarının yanı sıra etnomüzikolojik alanda da ikidilli şarkılara duyulan ilginin arttığı gözlemlenmektedir. Böylece, ikidilli şarkılar yoluyla oluşturulan kültür köprüleri sayesinde mübadillik bilincinin ve kültürünün müzik sanatı yoluyla yaşatılması mümkün olacaktır.

²⁹ CD, Candan Erçetin, Aman Doktor CD Booklet, Dünya Müzik, ©2009

Türk ve Yunan kültürleri arasındaki ortaklık üzerine gerçekleştirilmiş kapsamlı bir çalışma henüz söz konusu olmadığı günümüzde; kökeni Anadolu olan Türk ve Yunan ulusları arasında ortak bağı ifade eden iki dilli şarkıların iki toplumdaki mübadil kuşakların farkındalıklarının gelişimi ve Türk makam müziğine duyulan artan ilgi sebebiyle farklı araştırmalara konu olması muhtemeldir. Yapılan bu çalışmanın müzikal kültür ürünleri üzerinden iki toplumdaki benzerlik ve farklılıkların tespiti üzerine yapılacak çalışmalara kaynaklık edeceği ve aynı zamanda müzikal icra çalışmalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aktar, A. (2007) Nüfusun homojenleştirilmesi ve Ekonominin Türkleştirilmesi Sürecinde Bir Aşama: Türk -Yunan Nüfus Mübadelesi, 1923-1924 (ed. Renee Hirschon), Ege'yi Geçerken, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 111-161.

Akurgal, E. (2002) Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak Yayınları, Ankara.

Alpan, A.S. (2012) But the Memory Remains: History, Memory and the 1923 Greco-Turkish Exchange, The Historical Review /La Revue Historique Department of Neohellenic Research / Institute of Historical Research, 9, s:199-232.

Assmann J. (2015) Kültürel Bellek ve Eski Yüksek Kültürlerde Yazı Hatırlama ve Politik Kimlik , Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Ayas, G. (2016) A Comparison Between the Socio-Historical Background of the Musical Classifications and the Hierarchies of Taste in the West and Turkey with Special Reference to Popular Music. MUSICULT'16, III. International Music and Cultural Studies, Konferans Bildirileri, DAKAM Yayınları: İstanbul. 13-14 Mayıs, 2016, s.81-91.

Balta, E., Papataxiarchis, E. (2002) Dealing with Cultural Difference: 'Asia Minor Refugee' and 'Muslim Minority', Folklor Studies in Greece, VI.

Bilgin, N. (2007) Kimlik İnşası, Aşına Kitaplar: İzmir

Doğan, E. (2017) Mübadele Sonrası Yunanistan'da İki Dilli Küçük Asya Şarkıları, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Erol, M. (2014) Dini Müzik, Milli Müzik: Osmanlı Son Döneminde Rum Musıki Cemiyetleri, Toplumsal Tarih, 242, s:69-75.

Hirschon, R. (2005) Mübadele Çocukları, (çev. Serpil Çağlayan) Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul.

Kallimopoulou, E. (2009) Paradosiaka: Music, Meaning and Identity in Modern Greece, Ashgate Publishing: Farnham.

Keyder, Ç. (2007) Nüfus Mübadelesinin Türkiye Açısından Sonuçları, (ed. Renee Hirschon), Ege'yi Geçerken, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, s. 53-73

Martiniello M. - Lafleur J. (2008) Ethnic Minorities' Cultural Practice as Forms of Political Expression, A review of the literature and theoretical discussion on music, Journal of Ethnic and Migration Studies, 34 (8),s.1191-1215.

Millas, H. (2007) Türk Edebiyatında Nüfus Mübadelesi, Metinlerin Arasındaki Fısıltı, (ed.Renee Hirschon), Ege'yi Geçerken, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları:İstanbul, s. 329-347.

Pennanen, R. Pekka (1997) The development of chordal harmony in Greek Rebetika and Laika music, 1930sto1960s, Etnomusicology Forum, 6 (1), s. 65-116.

Pennanen, R. Pekka (2004) The Nationalization of Ottoman Popular Music in Greece, Society for Ethnomusicology 48 (1), s.1-25.

Taraç, Berrak, (2007) Akdeniz Müziğinin Türk ve Yunanlı Kökenleri, Ürün Yayınları, Ankara.

Temel, S.B. (1949) Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Mübadeleye Yol Açan İhtilafların Analizi, (çev. Müfide Pekin), Lozan Mübadilleri Vakfı: İstanbul.

Tirovola, Vassiliki K. (1993) Greek Oriental Rebetika, Kostas Nouros 1928-1932- Smyrneika vd Amanes CD kitapçığı, Lyra Records: Atina.

Turgay, N. Özgül (2010) "Immigrant songs from both sides of the Aegean", Meeting of the ICTM Study Group For Music And Dance in Southeastern Europe" 281-292 , İzmir.

Zaimakis, Y. (2010) Forbidden Fruits and the Communist Paradise: Marxist Thinking on Greekness and Class in Rebetika, Music and Politics 4(1).

LMV Korosu Kayıtları – Nesibe Özgül Turgay (Özel Arşivi)

Rumca Çeviri: Vassilis Orfonos, Lütfi Kuzucu (LMV).

Kişisel görüşme: Vassilis Orfonos. 18. 08. 2015 (Heraklion) / 04.06. 1916 / 23.06 2017.

**KENTSEL REKREASYON ALANI OLARAK ALIŞVERİŞ CADDELERİNİN İNCELENMESİ:
TRABZON ÖRNEĞİ****Dr. Doruk Görkem ÖZKAN¹****Özet**

Şehirsel alanlarda yaşanan hızlı nüfus artışı ve çarpık kentleşmenin yarattığı çevre şartları, aynı zamanda insanların beklentilerinde değişikliklere neden olmaktadır. Bu durum özellikle büyükşehir statüsü kazanmış yerleşim alanlarında daha belirgin bir karakter kazanmaktadır. Dolayısıyla büyükşehirlerde yaşayan ve anakent kültürünü soluyan her insan teknolojik gelişmelerden, mimarinin son gelişimine, ulaşımdaki kolaylıktan yaşam standardının yükseltilmesine kadar giderek artan taleplerinin yanı sıra daha yeşil, daha sağlıklı bir şehir ortamına sahip olmayı arzu etmektedirler. Şehir merkezlerine inşa edilen alışveriş merkezlerinin, sinema salonlarının, tiyatro binalarına ve eğlence merkezlerinin yanı sıra çocuk oyun sahalarının, yürüyüş ve koşu yollarının, piknik alanlarının, parkların ve yeşil alanların olduğu, insanların dinlenip eğlenceli aktivitelerle hayatlarını daha eğlenceli ve sağlıklı yaşayabilecekleri mekanların varlığını da istemektedirler. Bu kapsamda kentsel rekreasyon alanları kent sakinlerine fiziksel sosyal ve psikolojik yönlerden önemli faydalar sağlamanın yanı sıra, bireylerin bu rekreasyonel alanlarda hem yenilenme hem de sosyalleşme fırsatı yakalamasını sağlamaktadır. Kentsel rekreasyon alanları içerisinde önemli yer tutan bölgelerden biri de kentlerin ana arterlerini oluşturan caddelerdir. Çalışmada rekreasyonel kullanımları kapsamında Trabzon ili kent merkezinde bulunan ve kentin yoğun kullanım bölgeleri (meydanları) arasında kalan üç ana aks ve çevresinde mevcut irdeleme yapılmış ve bazı öneriler sunulmuştur. Araştırmanın ilk aşaması veri toplama aşaması olup, ikinci aşaması mekânsal analiz kısmıdır. Bu kapsamda konuyla ilgili literatür araştırması gerçekleştirilmiş ve alana yönelik sorunlar ve potansiyeller belirlenebilmiştir. Araştırma sonuçları, kentin omurgasını oluşturan bu aksların, tarihi ve kültürel dokusunun korunmamış ve rekreasyona olanak sağlayacak tasarım elemanları, kaldırım genişliği, yeşil alan miktarı gibi standartların sağlanmadığını ortaya koymuştur. Rekreasyon kavramı ve tarihi gelişimi kapsamında incelenen Trabzon kent merkezindeki bu konular, özellikle tasarımcılar, yöneticiler ve kullanıcılar için, öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cadde, kentsel rekreasyon, alışveriş caddeleri, aktivite, Trabzon**INVESTIGATION OF SHOPPING AREAS AS A URBAN RECREATION AREA: TRABZON
SAMPLE****Abstract**

Rapid population growth in urban areas and the environmental conditions created by distorted urbanization are also causing changes in people's expectations. This situation is especially evident in settlement areas that have acquired the status of metropolitan cities. Therefore, every person who lives in metropolitan cities and wishes to have a greener, healthier urban environment as well as technological developments, the latest development of the architect, the ease of transportation, and the standard of living, as well as their increasing demands. They also want the presence of shopping centers built in city centers, places where movie theaters, theater buildings and entertainment centers, as well as children's playgrounds, walking and jogging paths, picnic areas, parks and green spaces, where people can enjoy life more fun and healthy. In this context, urban recreation areas provide residents with significant physical, social and psychological benefits, as well as enabling individuals to catch up with renewal and socialization opportunities in these recreational areas. One of the important places in the urban recreation areas is the main arteries of the cities. Within the context of recreational use in the study, the three main axes and their surrounding areas in the city center of Trabzon province and among the intensive use areas (squares) of the city were examined and some suggestions were presented. The first phase of the research is the data collection phase and the second phase is the spatial analysis phase. In this context, a literature search was conducted on the subject and problems and potentials related to the field could be determined. The results of the research show that these axes that make up the city's backbone are not protected by historical and cultural doctrines, and can not provide standards such as design elements, pavement width, amount of green space that will allow for recreation. These locations in the city center of Trabzon, which are examined within the concept of recreation and historical development, offer suggestions especially for designers, administrators and users.

Keywords: Street, urban recreation, shopping streets, activity, Trabzon**Özgün Araştırma / Original Article**¹ Sorumlu yazar/Corresponding Author, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye, dorukgorkemozkan@hotmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-0127-0948

1.GİRİŞ

İnsanların rekreasyonel etkinliklere katılma ihtiyacı, değişen yaşam şartları ve sosyo – ekonomik sorunlar nedeniyle gün geçtikçe artmaktadır. Bu yüzden rekreasyonel etkinlikler, insanları fiziksel ve duygusal olarak dinlendirmesi, kentsel yaşantının baskılarından kurtarması bakımından oldukça önemlidir.

Endüstri devriminden sonra sanayileşme ile birlikte hızla gelişen şehirleşme olgusu çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Büyükşehirlerde hava, su, toprak kirliliği, plansız yapılaşma, azalan yeşil alan miktarı gibi kentleşmeden kaynaklı yoğunlaşmanın ortaya çıkardığı birçok çevre sorunu mevcuttur. Bu tehlikelere karşı doğa ve doğal kaynakların korunması ve insanların fiziksel ve ruhsal sağlığı için gerekli tedbirlerin alınması, insanların hareket ve dinlenme ihtiyaçlarının karşılanması zorunlu hale gelmiştir. Özellikle ülkemizin doğal yapısı ve peyzajına olumsuz müdahale eden kentleşme, insanların sosyal, fizyolojik ve kültürel açıdan serbest zaman etkinliklerini karşılayabilecek konumların azalmasına neden olmuştur (Akyüz vd.,2014). Bu yoğunlaşan kentleşme son yıllarda planlama konusunda da rekreasyon gereksinimini karşılayacak alanların oluşturulmasını gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Karaküçük 1997).

Günümüzde rekreasyon bir istek olmaktan çıkıp ihtiyaca dönüşmüştür. Kentlerde yaşayan insanlar açısından, serbest zaman etkinliklerini gerçekleştirebilecekleri rekreasyon alanlarının, parkların ve serbest zaman hizmetlerinin önemi her geçen gün daha da artmaktadır (Mobley, 2006). Rekreasyonun ihtiyaç olduğunun anlaşılması, kentlerde azalan yeşil alanların ve kent çevresindeki mevcut yeşil alanların değerlendirilmesine ve rekreasyon ile çevre yanlısı davranış eğilimi arasındaki ilişkiye odaklanmıştır (Ramkisson ve Mavondo, 2014). Bu çalışmalar, öncelikle kentsel yeşil alanların korunması ve daha sonra bu alanların rekreasyon aktivitelerini artırılarak gelişmesine katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Rekreasyon; genellikle serbest zaman içinde yapılan bireyin kendi isteği sonucu oluşan, onu fiziksel ve düşünsel yönden yeniden canlandırmayı amaçlayan, bireyin toplumsal, ekonomik ve kültürel olanakları ve yaşadığı toplumun yapısına uygun olarak yaptığı fiziksel ve duygusal etkinlikler bütünüdür (Dönmez, 2006). Günümüzde rekreasyon genel olarak fiziksel ve zihinsel olarak yeniden canlılık ve zindelik kazanmak ve yeniden tazelenmek anlamında kullanılmaktadır. Herhangi bir aktivite ya da yaşantı kişiye dinlenme, zevk ve eğlenme yönünden bir şeyler katmıyorsa rekreasyon sayılmaz (Güleç 1989). Bir başka deyişle rekreasyon yeniden canlanma, yeniden güç kazanma amacıyla belirli bir zaman dilimi içinde gerçekleştirilen bireysel veya toplu halde yapılan bir eylemdir (Akesen, 1984). Başka bir tanımda ise rekreasyon, insanların boş zamanlarında, eğlence, dinlenme amaçlı ve tatmin motivasyonları ile gönüllü katıldıkları faaliyetler olarak tanımlanmıştır (Hacıoğlu, Gökdeniz ve Dinç, 2009).

Daha açık bir ifadeyle bedensel ve düşünsel anlamda yenilenme, enerji kazanmadır. Bu amaçla insanlar yaş, cinsiyet, ekonomik durum, zaman ve isteklerine göre çok çeşitli faaliyetlerde bulunmakta ve enerji kazanmaya çalışmaktadır. Bazı açık hava rekreasyon faaliyetleri, fiziksel peyzaj özellikleri yanında, tarihi değerler, konum, ulaşılabilirlik, gelişme olanakları, taşıma kapasitesi gibi unsurları içeren kaynaklara ihtiyaç göstermektedir. Bu nedenle bir alan sahip olduğu doğal ve kültürel özellikler dahilinde, çeşitli rekreasyon faaliyetleri kullanılarak rekreasyon kaynağı olarak değer kazanmaktadır. Rekreasyon, bireysel ve toplumsal bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir. Rekreasyon kaynakları bu nedenle önemli bir konudur. Bu önem ise kendini, kaynakların taşıma kapasitesi, koruma-kullanma ilkeleri çevresinde kullanımı, geliştirilmesi şeklinde göstermektedir (Altunkasa ve Uzun, 1991).

Bu kapsamda, sosyal yaşam mekanlarındaki rekreasyon alanlarının incelenmesi adına Trabzon kent merkezi ve yakın çevresi araştırma alanı olarak seçilmiştir. Çalışmada; Trabzon kentindeki sosyal yaşam alanlarının rekreasyonel açıdan değerlendirilmesi için kent merkezinin doğal ve tarihi kültürel kaynaklarını ortaya koymak, bu tarihi, kültürel ve doğal kaynak değerlerinin kullanılmalarının rekreasyon açısından önemlerini belirlemek, mevcut alanları ve sorunlarını tespit etmek ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin getirilerek rekreasyonel açıdan kentin sağlıklı gelişimine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

2.TÜRKİYE’NİN TARİHSEL SÜREÇTE DEĞİŞEN SOSYAL YAŞAM ALANLARINDA REKREASYON

Rekreasyonun Türkiye’deki gelişimi dünyadaki gelişmeye paralel olduğu görülmüştür. Toplumların, yaşama biçimlerinin şekillenmesinde kültürel geçmişleri ile birlikte, etkileşim içinde buldukları diğer toplumların da etkisi büyüktür. Türkiye’de rekreasyonel yaşam, toplumun tarihsel gelişimi içerisinde sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve düşünsel değişimlerine ve bu değişimlerin yaşam biçimlerine olan

etkilerini de dikkate almak gerekmektedir. Bu nedenle Türk insanının yaşam biçiminin oluşumunda Anadolu öncesi Türk toplumlarının, Bizans İmparatorluğu'nun, Osmanlı İmparatorluğu'nun, İslamiyet'in ve batılı toplumların etkileri bulunmaktadır (Karaküçük, 1997). Bu nedenle ülkemizdeki rekreasyonel durumun incelenmesi ve gelişim sürecinin bilinmesi için, Anadolu öncesi Türk toplumlarının rekreasyonel durumlarının bilinmesi gerekmektedir (Sevil vd., 2012).

Anadolu Selçuklu Dönemi'nde çalışma hayatı; ziraat, meslek, ticaret ve bilim gibi ayrılmış, şehirleşme belirginleşmeye başlamıştır. Bu şekilde çalışma hayatı örgütlenmiştir. Buna bağlı olarak yaylalara çıkma, içme ve kaplıcalara gitme şeklinde ve diğer pasif-aktif etkinliklerle boş zamanlar değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu dönem toplumda çalışma ve çalışma dışı zamanın ayrılaşması, boş zaman kavramlarının yerleşmesi bakımından önem taşımaktadır (Sezgin, 1987).

Türklerin 11.yy'da İslamiyet'i seçmeleri ile yaşam biçimlerinde büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Rekreasyonel yaşamda da bu durum çok belirgin olarak görülür. Türk toplumunda dinin etkisiyle rekreasyonel yaşam her dönemde büyük çeşitlilik ve zenginlik kazanmıştır. Cami ziyaretleri, yadır ziyaretleri, kuran okuma, mevlit, bayram ziyaretleri ve eğlenceleri, ramazan eğlenceleri ve şenlikleri, dini sohbetler ve toplantılar sadece bu dini faaliyetlerden birkaç örnektir (Karaküçük 1997, Sevil vd., 2012).

Osmanlı imparatorluğu döneminde boş zaman alışkanlıkları daha çok eğlence ağırlıklı pasif etkinlikler şeklindedir. Mantran'a (1991) göre; kadınlar daha çok ev içi boş zaman etkinlikleri olarak, hikaye ve masal anlatma, misafirlik, oyun, saz çalma, şarkı türkü söyleme, oya, dikiş nakış işleri ve dini etkinlikler gibi faaliyetlere katılırken, erkekler daha çok ev dışı etkinliklere ilgi göstermekteydi. Mesire yerlerine, hamama, kahvehaneye, meyhanelere gitme ve çoğunlukla yabancıların uğraştığı spor müsabakalarını izleme, avcılık-atıcılıkla uğraşma, kuşçuluk yapma gibi aktiviteler erkeklerin tercih ettiği etkinliklerdi (Karaküçük, 1997).

Osmanlı dönemindeki etkinlikler söyle sınıflandırılabilir (Sezgin, 1987)

Tablo1:Rekreasyon Faaliyet Çeşitleri

Açık Hava Rekreasyon Faaliyetleri	Kapalı mekan rekreasyon faaliyetleri
<ul style="list-style-type: none"> • Geleneksel devlet şölen ve törenleri; bunlar en yoğun katılımlı olan rekreasyonel etkinliklerdir. • Özel günlerde düzenlenen mesireler • Bağ, bahçe, kır, kuru gezileri • Deniz eğlenceleri (sandal gezileri ve eğlenceleri) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kahveler, Türk kültüründe önemli yeri olan mekânlardır. Yalnız kahve içmek için değil, birçok eğlenceye katılmak ve dostlarla bir arada olabilmek için kullanılan mekânlardı. Tavla, satranç, müzik gibi eğlence araçları kahvehanelerde yaygındı. • Tekkeler, daha çok dini günlerde kutlama ve törenler söz konusudur. • Meyhaneler, çoğu kötü üne sahiptir ve buraları çoğunlukla azınlıklar tarafından işletilirdi. Müslüman mahallelerde meyhane açılmazdı. • Hamamlar, dinlenme, rahatlama ve eğlence yeri olarak önemli bir fonksiyon üstlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, Türk toplumunun rekreasyonel yaşamında yeni bir dönemin başlangıcıdır. M. Kemal Atatürk'ün liderliğinde her alanda gerçekleştirilen devrimler, yüzyıllardır oluşan geleneksel yaşam biçimlerine ciddi boyutta etki etmiştir. Artan hızla sanayileşme ve sonucunda kentleşme ise, çalışma ve çalışma dışı zamanın belirginleşmesine neden olmuştur. Tatil kavramının çalışan kesim ve kentleşme ile beraber toplumda yaygınlaşması, gelir düzeyinin yükselmesi, eğitim imkanlarının daha da artması, ulaşım ve haberleşmedeki yenileşme, dışa açılma gibi nedenler çalışma dışı zaman içindeki boş zamanın kullanılması ve değerlendirilmesi gerekliliği sonucunu ortaya çıkarmıştır (Karaküçük, 1997). Bu dönemde, rekreasyonel etkinlik türlerinde de değişiklikler ve çeşitlenmeler görülmüştür. Özellikle yaz aylarında gerçekleştirilen geleneksel yaylaya çıkma, bağa, bahçeye gitme vb. seklindeki etkinlikler 1960'lı yıllardan sonra önemini giderek kaybetmiştir. Bunların yerini ise, modanın etkisiyle deniz kıyılarına gitme sekline dönüşmüştür (Karaküçük, 1997). Türkiye'deki bugünkü durum; insanlar içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle, yeterince boş zamana sahiptirler. Özellikle insan hakları ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, insanların boş zamanının artmasına neden olmuştur (Kozak, 2009).Türkiye'deki boş zamanların karsımıza çıkan

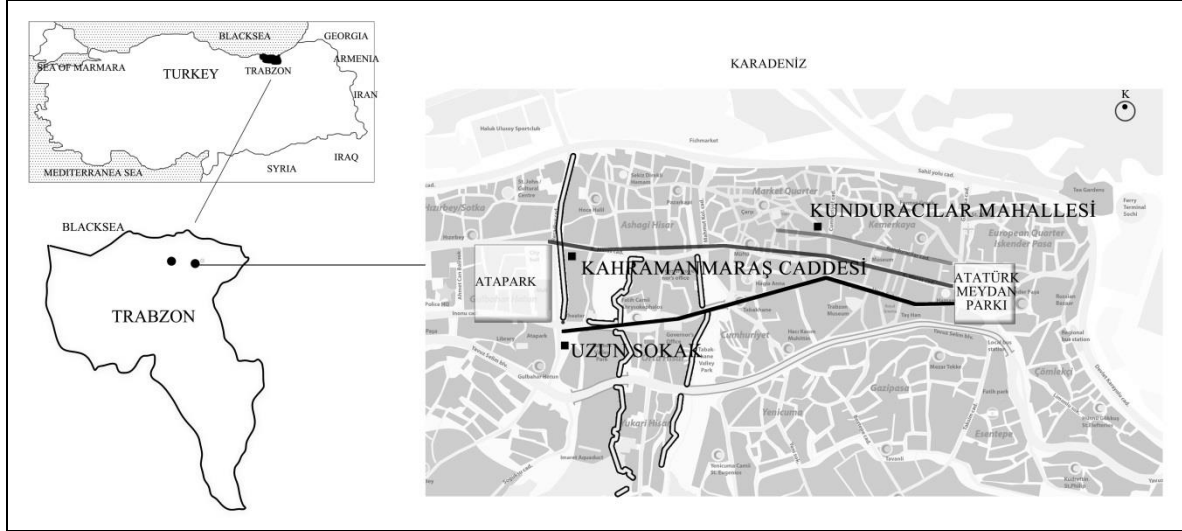
yüksek değeri, gelişmiş batı toplumlarında ortaya çıkan boş zamanların yaratılması ve çoğaltılması çabaları ve görüntüsü ile farklılıklar göstermektedir. Bu toplumlarda yoğun olarak çalışanın daha fazla boş zamana sahip olması gündemdedir. (Karaküçük 1997). Özellikle günümüz modern toplumlarda oldukça önemli bir konuma gelen boş zaman faaliyetleri, çok çalışma gibi değerlerin önüne geçmiştir (Koçyiğit ve Yıldız, 2014). Günümüzde rekreasyonun anılan sınıflandırmalarından yapısal sınıflandırmaya göre ise, başlıca rekreasyon etkinlik çeşitlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Güleç 1989):

Tablo 2:Rekreasyon Etkinlikleri

Kapalı mekan rekreasyon etkinliklerinden bazıları;	Açık hava Rekreasyon Etkinlikleri: Bu çeşit etkinliklerden bazıları;
<ul style="list-style-type: none"> • Konut içi etkinlikler, • Sinema ve tiyatroya gitme, • Oyun salonlarına (bıardo, briç, satranç vb) gitme, • Kahvehanelere ve çayhaneler gitme, • Gazino ve gece kulüplerine gitme, • Çeşitli kapalı mekân kültür etkinlikleri (konser, opera, bale vb) izleme, • Alışveriş merkezlerinde gezinti ve zevk için alışveriş yapmak, • Tarihsel ve mimari değeri olan yapıları gezme, • Müze ve kütüphaneleri gezme, • Diğer kapalı etkinliklere katılma veya izleme, 	<ul style="list-style-type: none"> • Kamp yapma (açık havada, çadırı, sabit kamp tesislerinde kamplama vb) • Rekreasyonel konutlarda geceleme, • Piknik yapma, • Gezinti (yaya, bisikletli, motosikletle ya da otomobille), • Kara avcılığı (kus avı, yaban avı, sürek avı vb), • Sportif balık avcılığı, • Atıcılık, Binicilik, Dağcılık, • Kıs sporları (kızak, kayak vb), • Paten yapma, Yüzme, Su Kayağı, Kürek Çekme, Kanoculuk, • Amatör dalgıcılık ve su altı çalışmaları, • Kür yapma (kum kürü, güneş kürü, kaplıca kürü vb), • Zevk için doğa araştırmaları yapma, • Doğa merkezlerini ziyaret (milli parklar, doğa parkları, doğa anıtları vb), • Model uçakçılık, • İzcilik, • Tarihsel ve arkeolojik alanlarda gezinti, • Manzara seyretme, • Çocuk bahçelerinde oynama, • Çay bahçelerinde, kır gazinolarında dinlenme, • Deniz veya su kenarlarındaki çeşitli tesislerde dinlenme, • Kentsel ve kırsal park ve yeşil alanlarda gezi ve dinlenme, • Çeşitli açık hava kültürel etkinliklere katılma veya izleme (futbol, güreş vb),, • Diğer açık hava rekreasyonel etkinliklerinde bulunmaktır.

3.MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma materyalini, Trabzon merkez ilçesinde yer alan sosyal yaşam alanları oluşturmaktadır. Kent merkezinde bulunan bu yaşam alanları ise; merkezin ana omurgasını oluşturan, kent merkezinin yoğun kullanım ve hizmet alanı olarak tanımlanabilecek noktaları olan Kunduracılar Caddesi, Kahramanmaraş Caddesi, Uzun Sokak ve Tanjant Yolu çevresini oluşturmaktadır.

Şekil 1. Trabzon merkez ilçesinde yer alan sosyal yaşam alanları

Çalışma; öncelikle araştırma alanı hakkında genel bilgi verildikten sonra, veri toplama, analiz ve değerlendirme-öneriler olmak üzere üç aşamada yürütülmüştür. Araştırmanın ilk aşaması birbirleriyle ilişkili iki adımdan oluşmaktadır. İlk adımda, çalışma konusuna yönelik olarak veri elde etmek amacıyla konuyla ilgili yapılmış tez, makale, yapılmış imar planları vb. dokümanlar incelenmiştir. İkinci adımda ise çalışma alanına ilişkin olarak mekânsal analizlerle veriler toplanmıştır. Bu kapsamda konuyla ilgili literatür araştırması gerçekleştirilmiş ve alana yönelik sorunlar ve potansiyeller belirlenebilmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapıp, önerilerde bulunulmuştur. Araştırmanın ilk aşaması veri toplama aşaması olup, ikinci aşaması mekânsal analiz kısmıdır.

4.BULGULAR

Trabzon, Doğu Karadeniz’de çok önemli coğrafik ve stratejik konumu olan bir ilimizdir. Tarihi yapılar açısından zengin olan bu kentin, yeniliklere cesaretle açılma özelliği, her dönem yapıları arasında gözlenebilmektedir. Ayrıca tarihi yapıların çoğunun zamanla yok oluşuna ve dokusundaki yozlaşmalara karşı var olan yapılar, kentin tarihi kimlikli bir yerleşim olarak algılanmasına hala yetmektedir. 1960 yılında belirginleşen kentleşme olgusu, kentin ticari aktivitesini ve gelişmesini etkilemiştir. Geçmişte deniz yönünden bakıldığında yeşille bütünleşmiş, eğimli bir arazi üzerinde hoş bir görüntü veren kenti bugün ise bir beton yığını görünümü sergilemektedir. Kentte, kent merkezi geçmişten günümüze 3 önemli arter üzerinde kurulmuş olup (Kunduracılar caddesi, Kahramanmaraş caddesi, Uzun sokak) daha sonra bu arterlere Tanjant yolunun da eklenmesiyle kent merkezi bu omurgalar etrafında şekillenmiştir.

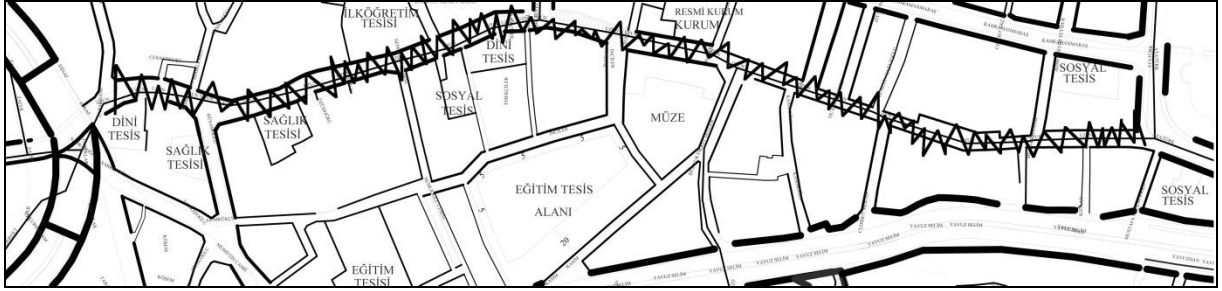
4.1.Kunduracılar Caddesi

Trabzon’da ticari etkinlikleri yıllardır sırtında taşıyan ‘Kunduracılar Caddesi’ batıdan Semerciler sokağı ile Moloz’a, doğudan İskele Caddesi ile bugünkü limana, güneyden ise Erzurum Caddesi ile İran transit yoluna bağlanır. Trabzon kentinin merkezinde yer alan bu ticaret arterinin Gazipaşa Caddesi ile Cumhuriyet Caddesi arasında kalan bölümü bir yaya-alışveriş alanıdır. Bu alan paralel durumda yerleşmiş bulunduğu Maraş Caddesi ve Uzun Sokak’a ara sokaklar ile bağlanmaktadır. Yine bu cadde Trabzon’un tarihi ve kültürel mirasının bir parçası konumundaki Kemeraltı-Meydan bağlantısı için en uygun yol konumundadır.

trafiğe açık olmasıdır. Bu durum hem yaya kullanımını hem araç kullanımını etkilemektedir. İki kullanıcı grubu da cadde üzerinden tam anlamda verim sağlayamamaktadır. Yaya yoğunluğu sebebi ile trafik rahat işleyememekte, araç varlığı ile de yayalar kendini güvende hissetmemektedir. Araç kullanımına bağlı olarak kaldırım genişliklerinin dar tutulması, aydınlatmanın gece kullanımı için uygun olmaması, kentin hem tarihi hem de kültürel dokusunu yansıtacak düzenlemelerin yapılmamış olması cadde üzerindeki kentsel anlamda rekreatif alan kullanım eksikliklerinin oluşumuna sebebiyet vermektedir.

4.3.Uzun Sokak

Uzun Sokak, Trabzon kentinin en eski caddesi olma özelliğini taşımaktadır. Cadde üzerinde konumlanmış olan mağazalar, oturma alanları ve restoranlar ile insanları cezbeden bir olgusu bulunmaktadır. Son yıllarda caddenin araç trafiğine kapanması ile kullanıcı yoğunluğu oldukça artmış, her kesimden kullanıcıya sahip olan cadde, donatı elemanlarına ihtiyaç duymaya başlamıştır (Bayramoğlu, Özdemir, 2012).

Şekil 6. Uzun sokak caddesinin kent merkezindeki konumu

Sokak üzerinde konumlanmış olan geleneksel binalar 2-3 katlı iken Kunduracılar caddesindeki aynı eğilim ile yeni yapılan veya onarılan binaların yüksekliği 4-5 katlıdır. Sokağın trafiğe kapatılması ile birlikte yaya kullanımında artış oluşmuş buna bağlı olarak da rekreasyonel faaliyetlerde hem çeşitlenme hem de bu faaliyetlere karşı ilgi fazlalaşmıştır. Alışveriş ve yeme içme mekanlarının sokak üzerinde konumlanmış olması yaya trafiğinin artmasında en büyük etmen olarak görülmektedir. Sokağın geleneksel dokusuna bağlı olarak meydana gelmiş olan ve ara sokak varlığından oluşan nişler kullanıcıların küçük kümeler halinde bir noktada buluşmasına, toplanmasına ve kısa süreli görüşmelere de olanak sağlamaktadır. Sokağın çalışma kapsamında incelenen diğer caddelerden farklı olarak fazla sayıda kapalı iş hanlarına giriş ve çıkış noktaları üzerinde bulunmasıdır. Bu durum kapalı mekânlardaki aktivitelerin de oluşmasına olanak sağlamakta hem ticaret hem de sosyal anlamda mekân kullanım faaliyetini de arttırmaktadır.

Şekil 7. Kahramanmaraş caddesinden görseller

Tüm bu olumlu düzenlemelerle birlikte sokağın gece kullanım yoğunluğuna bağlı olarak aydınlatmaların yetersiz olması, oturma elemanlarının sosyal davranışı destekleyecek vaziyette konumlandırılmamış olması da kullanıcı kullanımını olumsuz etkileyen faktörler olarak ön plana çıkmaktadır.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte, insanların serbest zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirebilecekleri rekreasyon alanlarına ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Bu alanları oluşturmak için yerel yönetimlere de büyük görevler düşmektedir. Kentlerdeki rekreasyon alanlarının sayısını artırmak her türlü yerleşim biriminde yaşayan vatandaşların serbest zamanlarını bireysel ve gruplar halinde verimli bir şekilde kullanmaları ve kendilerini çok yönlü olarak geliştirmeleri açısından son derece önemlidir.

Kentsel rekreasyon etkinlikleri daha çok kısa süreli boş zamanlarda ve insanların yakın çevrelerinde kolayca ulaşabilecekleri faaliyetlerden oluşmaktadır. Açık ve kapalı spor tesisleri, eğlence yerleri, sinema, tiyatro, hayvanat bahçeleri, müzeler ve daha birçok etkinlik insanların kent içi rekreatif ihtiyaçlarının giderilmesinde rol oynamakta ve geniş imkânlar sunmaktadır. Kentlerdeki rekreasyon analizleri için rekreasyon imkanlarından yararlananlar veya rekreasyon etkinliklerine katılanlar bakımından rekreasyon ihtiyaçlarının neler olduğu ve nasıl giderilmesi gerektiğinin bilinmesi ve incelenmesi önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında Trabzon kenti içerisinde incelenen üç önemli ulaşım arteri ölçeğinde kentsel rekreasyon alanı için irdeleme yapılmıştır. Mevcut durum ortaya konulmuş ve kentsel rekreatif alanların özellikleri göz önüne alınarak eksiklikler, yanlışlıklar ortaya konulmuştur. Ortaya konulan eksikliklere bağlı olarak temel olarak Uzun Sokak üzerinde aydınlatmanın yetersizliği, Maraş Caddesinde taşıt ve yaya kullanımının bir arada olması, Kunduracılar Caddesinde ise hem geleneksel dokunun korunmamış olması hem de aydınlatma eksikliği görülmüştür. Tüm bu eksikliklere ek olarak yeşil alan yetersizliği, kaldırım genişliklerinin standartların altında olması da arterlerde görülen diğer olumsuz etkiler arasındadır.

Üç ana arter birlikte değerlendirildiğinde caddelerde kuzey ve güney geçişleri sağlayan ara sokakların varlığı, rekreasyon aktiviteleri için ideal bir ortam sunmaktadır. Maraş caddesinin yayalaştırılması, aydınlatma elemanlarının düzenlenmesi ve cephelerin geleneksel dokularının korunması, bisiklet akslarının oluşturulması ve bu aksların ara sokaklar ile birlikte güney ve kuzey yönünde birleşmesi belirtilmesi gereken başlıca önerileri oluşturmaktadır.

Öneriler ekseninde getirilecek düzenlenmeler ile kentsel rekreatif alan kullanım potansiyeli artacak, fazla sayıdaki kullanıcı ile gece ve gündüz kullanımlarının canlanması sağlanabilecek, böylelikle caddeler üzerindeki hareket arttıkça kullanım için yayaların dikkatini daha fazla çekebilecektir.

KAYNAKLAR

- Akesen, A. (1984). “Açık Hava Rekreasyonunda Bazı Temel Kavramlar Ve Özellikleri”, *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt (34) 131-137.
- Altunkasa M., Uzun G., (1991). *Rekreasyonel Planlamada Arz ve Talep*, Çukurova Üniversitesi Yayınları: 6-80, Adana.
- Altınay, M., Bilgimöz,S.(2015). “Alışveriş Merkezlerinin Tercih Edilme Nedenleri Ve Rekreasyonla İlişkisi”, *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2 (3), 37-47.
- Bayramoğlu.E., Özdemir,B.(2012). “Trabzon Kent Merkezi, Uzun Sokak Kentsel Donatı Elemanlarının Kent Kimliği Açısından Değerlendirilmesi”, *Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi*,12 (2): 182-191.
- Dönmez, Y. (2006). “Kırşehir İli Mucur İlçesi ve Yakın Çevresinin Peyzaj Potansiyelinin Saptanması”. *Ankara Üniversitesi. Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı*,Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 96s.
- Güleç, S. (1989). *Park – Bahçe ve Peyzaj Mimarisi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Ders Teksirleri, serisi:29, sayı:2, 213-214, Trabzon.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A., Dinç, Y. (2009). *Boş Zaman Ve Rekreasyon Yönetimi*, (İkinci Baskı). Ankara Detay Yayıncılık, 30.
- Karaküçük, S. (1997). *Rekreasyon Boş zamanları Değerlendirme Kavram*, Kapsam ve Bir Araştırma, Seren Ofset, Ankara.
- Karaküçük, S. (2005). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme* (Altıncı Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, 19-59.

- Karaküçük, S., Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kentleşme*, Ankara, Gazi Kitabevi, 19.
- Koçyiğit, M., & Yıldız, M. (2014). The Recreation Applications in Local Administrations: The Sample of Konya City. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 2(6), 211-223.
- Kozak, M. A. (2009). Akademik Turizm Eğitimi Üzerine Bir Durum Analizi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22: 2-20.
- Mobley, T.A.(2006). Yerel Yönetimlerin Halkın Rekreasyon ve Park İhtiyaç ve Hizmetlerini Karşılamadaki Rolü, Eskişehir Sağlıklı Kentler Birliği Toplantısı, Eskişehir.
- Ramkissoon, H., & Mavondo, F. (2014). Proenvironmental behavior: The link between place attachment and place satisfaction. *Tourism Analysis*, 19(6), 673-688.
- Sevil, T., Şimşek, K. Y., Katırcı, H., Çelik, O., Çeliksoy, M. A., & Kocaekşi, S. (2012). Boş zaman ve rekreasyon yönetimi. *Editör: Kocaekşi STC Anadolu Üniversitesi Yayını*, (2497).
- Sezgin, S. (1987). “Türk Toplumunun Rekreasyon Alışkanlıkları İstanbul Örneği”, *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*, İstanbul.
- Uzun,G. (1998). *Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması*, Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders Kitabı No:48, Adana. 22 Adana.

Book Review on Ritual and Art: Matthew P. Canepa. (2009). *The Two Eyes of the Earth: Art and Ritual of Kingship between Rome and Sasanian Iran*. Berkeley: University of California Press, 2009. 425 pages.

Tuğba BATUHAN¹

Özet

Kitap, Roma ve Sasani İnan arasındaki ilişkiyi inceliyor, Krallıkların sanat ve rituel vasıtasıyla otoritelerine işaret ediyor.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Sanat, Ortaçağ, Roma, İnan

Book Review on Ritual and Art: Matthew P. Canepa. (2009). *The Two Eyes of the Earth: Art and Ritual of Kingship between Rome and Sasanian Iran*. Berkeley: University of California Press, 2009. 425 pages.

Abstract

The book investigates the relationship between Roman and Sasanian Iran through art and ritual of Kingships to point their authority.

Keywords: History, Art, Medieval, Roman, Persian

The Two Eyes of the Earth: Art and Ritual of kingship between Rome and Sasanian Iran, the intent of this volume is to focus on “a pivotal period in political and religious history, poised between the ancient and medieval worlds in the Mediterranean and the Near East, and offers an analysis of the conditions and motivations that enabled these two hostile systems of sacred universal sovereignty not only to coexist, but to foster cross-cultural exchange and communication even in the face of an undying rivalry” (p.1). Given this, author Matthew P. Canepa details the visual material in cultural context with other uttering elements, rituals and power, about Sasanian and Roman royal interaction.

¹ Sorumlu yazar/Corresponding Author: Florida State University, Department of Art History, Tallahassee/United States, tugbatuhan@gmail.com.

The book is organized into nine chapters. In the first chapter, the author starts with the introduction which is the general structure of the book. The following chapter is related to the methodological framework and historical background. Moreover, this chapter presents how Roman and Sasanian cities and palaces become landlord for overlapping ritual displays with using architectural and visual elements. In the third chapter, the writer outlines how Roman and Sasanian utilize the past changes to endure patiently each other's right in order to survive during the third century. In addition, the chapter tells the relationship between visual-ritual and urbanization. New Rome used visual-ritual system to shape the past based on Constantinople's urban environment such as "arches, triumphal columns, and churches bear witness to many urban interventions intent on capturing its memorial significance" (p.46). The following chapter tells about Sapur I, King of Kings of Iran and non-Iran. After chapter four, the author gives examples of art works with photography, which makes the relationship between art and ritual more understandable. Chapter five deals with the emergence of Roman potency in the third century. The cases are meticulously researched and well documented, and include maps of Roman and Sasanian royal interaction. A weakness of the book is its lack of depth of the Roman courts. In contrary to Roman materials, the author gives more details about Sasanian Iran including pictures and data.

A central thesis of the book is to explore the cultural and political interaction (also competition) between Roman and Sasanian Iran within art and ritual of Kingships to indicate their power. Chapter 6 looks at the Roman and Sasanian courts' triumphal motifs for defeated enemy. Transformation of images of triumph emerges as diplomatic ritual—bearing gifts—during the sixth and seventh century between the two realms. For instance, Barberini ivory panel (p.116) represents a triumphant Roman emperor with a figure bearing gifts in Persian dress. This example is important to demonstrate diplomatic ritual as an art work. Chapter 7 gives detail about the diplomatic reception rituals—the envoy ritual—in the Roman and

Sasanian Iran. In this ritual, the protocol, the envoy and his men possess some hierarchy and imperial rules which is explained within details in the book. The origin of this ritual probably stands on indigenous practices. The diplomatic reception ritual presents with an art sample Presbytery mosaic of church of San Vitale which appears ecclesiastical hierarchy. Chapter 8 deals with gift exchange. This diplomatic gifting with its aboriginal roots carries adaptation for involving the differences between cultures. Each example in every chapter makes the rituals' purpose and the relationship between Roman and Sasanian courts more understandable.

In the final chapter, author Matthew P. Canepa looks at the basic visual and ritual markers of royalty. He explores how and why standard visual motifs show parallelism to symbolize the Roman and Sasanian sovereigns' royal power. For instance, in both sovereigns, the nimbus, diadem, and red footwear are the idea of kingship as a visual expression. The author closes the book with epilogue and mentions Rome and Sasanian Iran's relationship "as brothers and enemies" (p.224). Finally, the book tells that these two kingships seriously influenced "Mediterranean, Near East, Central and South Asia, and China from the Middle Ages to the seventeenth century" (p.225).

Overall, the book is a good reference book for scholars and people interested in ritual and art. In conclusion, this book represents the relationship of rituals in time and space, in belief and action, and in art.

**AHISKA-ARDAHAN-ARTVİN-BATUM-RİZE-TRABZON HATTINDA /+(a)y/ ~ /+a/
EKİ****Yrd. Doç. Dr. Sinan UYĞUR¹****Özet**

Türkiye Türkçesi ağızları, Türkiye Türklerinin etnogenезini açıklamada önemli bir yere sahiptir. Her gün biraz daha toprağa gömülüp zihinlerde silikleşen bu ağızlar içinde yüzlerce yıl öncesinden kalma dil malzemesi mevcuttur. Bölgeden bölgeye farklılık ve benzerlik gösteren bu malzemenin değerlendirilmesiyle tarihî vesikalarda kaydedilmemiş, maddi izi kalmamış, milletin hayatında mühim pek çok hadise izah edilebilecektir. Bu mulahazayla Ahıska-Ardahan-Artvin-Batum-Rize-Trabzon hattında tespit edilen /+(a)y/ ~ /+a/ eki ele alınmış, ekin Anadolu ağızlarında, tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımı, işlevleri ve yapısı değerlendirilmiştir. Sonuçta, ekin bahsedilen bölgedeki varlığının Kıpçak Türkleriyle ve Türkçesiyle açıklanabileceği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu ağızları, Kıpçak Türkçesi, /+(a)y/ ~ /+a/ eki.

**THE /+(A)Y/ ~ /+A/ AFFIX IN LINE AHISKA-ARDAHAN-ARTVIN-BATUM-RIZE-
TRABZON****Abstract**

Turkish languages have an important place in explaining ethnogenesis of Turkish Turks. There are language materials that remained hundreds of years ago in these languages that almost extinct and disappear a little more each day. This material which has similarity from region to region is evaluated; it will be able to explain many important events in the life of the nation that have not been recorded in historical documents, have no material traces. With this thought, the /+(a)y/ ~ /+a/ affix found in line Ahıska-Ardahan-Artvin-Batum-Rize-Trabzon was handled and its usage, functions and structure in historical and contemporary Turkish dialects in Anatolian languages were evaluated. As a result, it is understood that affix's presence in the mentioned region can be explained by Kipchak Turks and Turkish.

Keywords: Anatolian dialects, Kipchak Turkish, /+(a)y/ ~ /+a/ affix.

Özgün Araştırma / Original Article

¹Sorumlu yazar / Corresponding author, Artvin Çoruh Üniversitesi Türkiye, turkoloji@yahoo.com,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8021-0301>

1. GİRİŞ

Türkiye Türkçesi ağızları, Türkiye'nin göç yollarının ortasında bulunması hasebiyle içinde çeşitli dillerden kalıntılar taşımasının yanı sıra Oğuz lehçesi dışından, başka Türk lehçelerinden de bir kısım malzemeyi barındırmaktadır. Ağız bölgelerindeki tabakalaşma bu bölgelerdeki toplulukların geçmiş yaşantılarıyla doğrudan ilişkilidir.

Bin yıldan ziyade bulunduğumuz bu coğrafyaya dil mührünü vuran atalarımızın buraya gelmeden önceki binlerce yıl içinde türlü sebeplerle dağılmaları neticesinde oba, cemaat, oymak ve boylara ayrılarak birbirlerinden çeşitli yönlerden –özellikle dil yönünden- farklılaşmış oldukları anlaşılmaktadır. Bu gelişmenin aksine bir gelişmenin de -yani oba, cemaat, oymak, boyların değişik saiklerle birleşmelerinin-tarihî süreçte vuku bulduğu bugünün şartlarında daha net görülmektedir. Türk dili de Türk tarihinin hafızası olarak bu gelişmeleri az veya çok kaydetmiş ve hâlihazırda içinde bu tarihin izlerini barındırmaktadır. Dolayısıyla tarih kayıtlarının yeterli olmadığı durumlarda bir bölgenin etnogenezini açıklamada elbette dil malzemesi de oldukça değerlidir ve meselelerin çözümünde etkin olarak kullanılabilir.

Günümüzde insan toplulukları arasında tarihî süreçte meydana gelen farklar siyasî, coğrafi, dinî, askerî gibi nedenlerle azalmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki yakın gelecekte bırakın ağızları diller de bu gelişmenin önünde duramayacaktır. Bundandır ki Türkiye’de dil bilimciler, ölen bir insanla beraber her gün toprağa gömülen ağızlar üzerine daha fazla çalışmalı ve gün geçtikçe kaybolan sözlü kültürü, yazıya aktarmalıdır. Bu çalışmalar dil alanında önemli sonuçlar doğuracağı gibi ağız bölgelerinin tarihine de ışık tutacaktır. Burada ele alınıp değerlendirilen /+(A)y/ ~ /+A/ biçimbirimi de derlenip kaydedildiği bölgenin tarihi, etnik yapısı hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır.

2. Yayılış Alanı

2.1. Anadolu Ağızları

Ekin Artvin, Posof ve Ahıska’da yaygın olarak kullanıldığını bölge üzerine yapılan ağız çalışmaları göstermektedir. Özellikle ek, “anay” (Pehlivan, 1993: 23; Polat, 2000: 60; Turan, 2006: 76; Zeyrek, 2004: 187; Özkan, 1994: 27), “babay” (Pehlivan, 1993: 23; Polat, 2000: 60; Turan, 2006: 76; Turan, 2010: 338; Demiray, 2011: 145; Zeyrek, 2004: 187), “dedey” (Pehlivan, 1993: 23; Turan, 2006: 76; Turan, 2010: 338; Zeyrek, 2004: 187), “nenedey” (Acar, 1972: 214; Pehlivan, 1993: 23; Polat, 2000: 60; Turan, 2006: 76; Zeyrek, 2004: 187; Özkan, 1994: 27), “yengay” (Pehlivan, 1993: 23; Özkan, 1994: 27; Polat, 2000: 60), “Taday”(Demiray, 2011: 145), “daday” (Hacılı-Polatoğlu, 2001: 52), “halay” (Polat, 2000: 60; Turan, 2006: 76), “emicay” (Torun, 2011: 42), “ablay” (Pehlivan, 1993: 23; Turan, 2006: 76; Zeyrek, 2004: 187), “abay” (Demiray, 2011: 145) gibi akrabalık adlarında bahsedilen bölgeden kaydedilmiştir.

Kars İli Ağızları’nda “Metinler” bölümünde ekin örneği mevcut değilse de “ÜNLÜ DÜŞMESİ” başlığı altında Posof yerli ağzından verilen “masay, buray, oray, babay” (Ercilasun, 2002: 96) kelimelerinden sonuncusunun eke örnek teşkil edebileceği, Yunus Zeyrek’in Posof’un Çizgileri (2004) adlı yayınından anlaşılmaktadır. Zeyrek’in (2004: 187) akrabalık adlarını verirken “Abla, ana, baba, dada, dede, nene, hala gibi sonu ünlüyle biten akrabalık isimleri, sonlarına –y ünsüzünü alırlar: Ablay, anay, babay, dedey, nenedey...” açıklama ve örneklendirmesi ekin tabii olarak Posof ağzında da kullanıldığını göstermektedir. Ancak bu ağız grubundan Derleme Sözlüğü’nde yer almayan bu akrabalık adları, bölge ağızlarını Türkiye Türkçesinin Oğuz menşeli ağızlarından tefrik etmektedir.

Ayrıca Derleme Sözlüğü’nden ekin sadece akrabalık adlarında olsa da beklenmedik bir şekilde Türkiye’nin birkaç yerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. “Aney”, Urfa-Birecik, Hatay-Reyhanlı-Amik ovası, Sivas-Suşehri-Karayakup’tan (TDK, 2009: 244-245), “babey”, Urfa-Birecik, Sivas-Suşehri-Karayakup’tan (TDK, 2009: 452), “bacey”, Urfa-Birecik ile Sivas-Suşehri-Karayakup’tan (TDK, 2009: 457), “dedey” (TDK, 2009: 457) Urfa-Birecik’ten Derleme Sözlüğü’ne girmiştir.

Akrabalık adlarının yanı sıra ekin bazı kişi adlarına eklendiği de kayıtlıdır. Ancak bu alanda daha az kullanıldığı ve yayılım sahasının daha dar bir bölge oluşturduğu görülmektedir. Ardanuç ağzındaki varlığı, Pehlivan’ın (1993: 23) çalışmasındaki “Fatmay”; “Eminey”, “Mustafay”, “Taştanay”, “Hasanay”, “Murtezay”, “Kazımay”, “İsmetay”, “Osmanay” kişi adlarından anlaşılmaktadır. Uyğur’un

(2013: 63-104) Artvin ili Sarıbudak köyü ağzındaki kişi adları üzerine makalesi de Artvin'in güneyinde ekin kişi adlarına eklenerek kullanıldığını tanıtlamaktadır.

İlker ise (1992: 170) Artvin'in Aşağı Maden köyünde "+ay" ekinin hem erkek hem de dişi sığırlarda kullanıldığını tespit etmiştir.

Eke aynı zamanda Gürcistan'da Türkçe'den alınmış kişi adlarında rastlanmaktadır. Gürcücenin Cavakheti (Ahıska ve çevresi) ağzındaki Türkçe söz varlığını ortaya koyan Şenel ve Meskhidze'nin (2010: 230) makalelerinde yer alan "kaloğlona-i", "okuza-i", "yosma-i", "çolağa-i//soloğa-i" kişi adları ve lakaplarının yanında ekin ulandığı hayvan adları da vardır. Burada "Altuna-i", "qaragveza-i", "qarpuza-i", "qızıla-i", "saria-i" şeklinde sığır adlarının olduğu da görülmektedir (Şenel-Meskhidze, 2010: 229).

"Gürcü Dilindeki Türkçe Kökenli Özel İsimler" adlı makalesinde Janashia'nın tespit ettiği isimlerin önemli bir kısmında yine aynı ek yer almaktadır. Tarihî ve modern Gürcüceden derlediği kişi adlarını her ne kadar Gürcü dilinde Türkçeden bir etki kabul etmiş olsa da adlarından hareketle –en azından bir kısmının- sahiplerinin Hristiyanlaşan Kıpçaklar olduğu anlaşılmaktadır. "Adilbeg-a", "Atabeg-a", "Altun-a", "Bairam-a", "Beg-a", "Gozal-a", "Deniz-a", "Donguz-a", "Vermiş-a", "Tatara", "Tanyrı-a", "Turk-a", "Satılmış-a", "Sayır-a", "Solay-a", "Uzun-a", "Ulubeg-a", "Uluxan-a", "Qazax-a", "Qaraday-a", "Qaraqum-a", "Qızıl-a", "Qırmız-a", "Şaql-a", "Xazara", "Xatun-a" (Janashia, 2010: 124-129) gibi isimlerin yer aldığı listede özellikle "Donguz-a" ancak Hristiyan bir Türkün kullanabileceği bir addır. Yani kişi adı olarak bu ismin Müslüman bir Türkten –yani Oğuzlardan- alınmış olması mümkün gözükmemektedir.

Ahıska'nın fethi neticesinde kaleme alınan ve 1595 tarihini taşıyan Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışa'da daha başka Türkçe kişi adlarının bu eki aldığı müşahede edilmektedir. "Gürcistan Vilayeti'nin Mufassal Defterinde (1595) Kullanılan Öz Türkçe Adlar" adlı bildirisinde Marika Cikia (2002: 1520-1521) tarafından bu defterdeki kişi adlarının bir kısmı dillere göre tasnif edilerek –ancak tasnifte ciddi hataların olduğu anlaşılıyor- defterdeki Türkçe adların halkın İslamlaşması sonucu ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Ancak bunun böyle olmadığı defter incelendiğinde temeyyüz etmektedir. Defterde akrabalık ilişkilerinin de gösterilmesi kimin kimin babası, kimin kardeşi, kimin oğlu, kimin torunu olduğunun, yer yer mesleğinin yazılı olması bizim ismi taşıyanların –en azından bir kısmının- milliyetiyle ilgili bir sonuca ulaşmamızı sağlamaktadır. Öz Türkçe isim taşıyan birinin kardeşinin neyise de oğlunun Hristiyanlığa mahsus bir isimle yer almış olması veya "Karagöz Keşiş", (Cikia, 1947: 283) gibi ismi Türkçe olan din adamının varlığı elbette Cikia'nın dediklerini çürütmektedir. Cikia'nın bu iddialarının bölgedeki Kıpçak -Hristiyan Kıpçak- varlığını gölgelemeye dönük olduğu bildirisinde tek bir Kıpçak kelimesinin geçmemesinin yanında sürekli Anadolu Türklüğünden bahsetmesinden rahatça anlaşılmaktadır. Ayrıca Cikia (2002: 1519-1523) defterde /+a/ eki ile yer alan Türkçe kişi adlarını da bildirisinde ekten arındırarak vermeyi uygun görmüştür. Her hâlde durumu bu eserdeki şu kişi adları daha iyi anlatır: قوزان (Cikia, 1947: 227), قوزانه (Cikia, 1947: 215), بادور (Cikia, 1947: 172), بادوره (Cikia, 1947: 214), يالغوز (Cikia, 1947: 204), يالغوزه (Cikia, 1947: 189), ياكوب (Cikia, 1947: 204), ياكوبه (Cikia, 1947: 136), داوته (Cikia, 1947: 204), داويد (Cikia, 1947: 188), مناسه (Cikia, 1947: 168), مناس (Cikia, 1947: 105), ياسون (Cikia, 1947: 160), ياسونه (Cikia, 1947: 163), يوسيبه (Cikia, 1947: 215), يوسيب (Cikia, 1947: 189), بايتار (Cikia, 1947: 168), بايتاره (Cikia, 1947: 168), بداق (Cikia, 1947: 168), بداقه (Cikia, 1947: 168), امروس (Cikia, 1947: 101), امروسه (Cikia, 1947: 129), سمون (Cikia, 1947: 168), سمونه (Cikia, 1947: 168), يوردان (Cikia, 1947: 203), يوردانه (Cikia, 1947: 193), سلتانه (Cikia, 1947: 119), سلتان (Cikia, 1947: 116), اندون (Cikia, 1947: 165), اندونه (Cikia, 1947: 108).

Eke Rize'de de rastlanmaktadır. İsmail Kara'nın (2001: 236-242) Güneyce-Rize Sözlüğü adlı eserinde "Kişi ve Aile Lakapları" adlı bölümünde "cüzela", "dibeka", "dişlika", "dudaka", "funduka", "kulaka", "pambuka", "tikana", "topuka", "yanuka", "zevzeka" gibi bazı isimlerin sonuna ekin geldiği gözlenmektedir.

Trabzon-Maçka Etimolojik Sözlüğü'nde ekin inek adlarında kullanıldığı bilgisiyle "Yaşara", "Kamera", "Güvercina" örnekleri yer almaktadır (Emiroğlu, 1989: 10). "Maçka'da Sığırlara Verilen Adlar" adlı makalesinde Duman (1976: 23) da ekin eklendiği "Altuna", "Dülbera", "Fincana", "Güvercina", "Güzela", "Kibara", "Nazara", "Sandala", "Turana", "Tursuna", "Yaşara", "Zencefila", "Zeytina" gibi adların ineklere verildiğini belirlemiştir. Duman'ın listesindeki öküz ve tosun adlarında ise eke rastlanmamaktadır.

Doğu Karadeniz'deki (Trabzon, Rize, Artvin'in sahil ilçeleri ve Batum) sığır adları üzerine bir çalışma yapan İrfan Çağatay'ın (2014) Türkçe, Rumca, Lazca, Hemşince ve Gürcüce konuşulan bölgedeki

sığır adlarının ekserisinin Türkçe ve aynı olduğu tespiti önemlidir. Ayrıca ekin kullanıldığı “altuna”, “zeytina”, “tursuna”, “nazara”, “kalantara”, “çiçeka”, “yıldıza”, “aprila”, “yağluka”, “kemera”, “karakıza”, “manosa”, “dülbera”, “kibara”, “yaşara”, “fincana”, “güvercına”, “güzelâ”, “karenfilâ”, “sandala”, “turana”, zencefilâ”, “beyaza”, “ceyika”, “kıymeta”, “pambuka”, “poncuka”, “yaşmaka”, “yulduza”, “zeytuna”, “çemera”, “ženjira”, “doskuda”, “aranza”, “iklima”, “kirmiza”, “muruncxa”, “naşısa”, “talaxa”, “alagozay”, “almasay”, “arabay”, “gumişay”, “tvariay”, “toromanay”, “tumbulay”, “kimetay” gibi pek çok isim de bu makalede yer almaktadır (Çağatay, 2014: 4-10). Ancak burada ekin yayılım sahası tam olarak belirlenememiş, “Trabzon ve buranın doğusuna doğru Rize, Artvin sahilleri ve Acara olarak anılan Batum civarını içine alan saha”da (Çağatay, 2014: 3) yayıldığı ifade edilmiştir. Bölge üzerine yetkin ve yeterli araştırmaların yayınlanmamış olması böyle bir yanılgıya sebebiyet vermiş olmalıdır. Halbuki ekin en yoğun kullanım alanı Artvin’in Merkez, Ardanuç, Yusufeli ve Şavşat ilçeleridir. Bölge üzerine yapılan derlemelerde, bu ağzın Türkiye Türkçesinin diğer ağız bölgelerinden bünyesinde önemli farklar barındırması, buna binaen kaynak kişinin derleyicinin diliyle konuşma gayreti, bu gayretten sıyrılarak derlemelerde kendine yer bulan kelime ve eklerin de derleyicilerin bunları anlamlandırıp konumlandırarak, önemini idrak edecek bilgi birikiminden yoksun olmaları gibi saiklerle çok mühim, bölgenin etnogenezine, tarihine ışık tutacak malumat ne yazık ki yeterince tespit edilip işlenememiştir.

Demek ki az da olsa Trabzon ve Rize’de kullanılan ekin kullanım alanı ve sıklığı Ahıska, Batum ve Posof’ta, bilhassa Artvin’in Çoruh boyu ilçelerinde artmaktadır. Ek akrabalık adlarında /+y/, kişi, hayvan ve bitki adlarında /+(a)y/ ve /+a/ şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Tarihi Türk Lehçeleri

Türkçenin ilk yazılı belgelerinde de ekin kullanıldığı görülmektedir. Ceval Kaya’nın (1998: 171-176) Köl Tigin Yazıtı’nın güneydoğu yüzünde bulunan ve araştırmacılar tarafından çoğunlukla “taygun” olarak okunan kelimeyi “ataygun” olarak yorumlaması ekin Köktürkçedeki varlığının tespitinde önemli bir dönüm noktasıdır.

Sertkaya (2012: 53), /+(A)y/ eki üzerine kaleme aldığı makalesinde ekin Eski ve Orta Türkçe devresinde “oñ+ay”, “kol+ay”, “tol+ay”, “il+ey”, “ög+ey”, “yük+ey” ve “ata+ay” kelimelerinde kullanıldığını tespit etmektedir. “Damla, Dayı, Teyze ve Dede” kelimelerinin etimolojisini yaptığı makalesinde ise Köktürk Yazıtlarında geçen Eski Türkçede kullanılan “iniy” ve “atay” kelimelerinin yapısını “-y” “küçültme, derecelendirme” eki ile açıklamaktadır (Sertkaya, 2008: 152).

Erdal (1991: 56-57) Eski Türkçede kişi adlarının sonuna gelen /+A/ ekinin seslenme (vocative) (y)A edatından gelebileceğini ifade ederek eke “Togan+a+ka”, “Yolug+a”, “Arıg+a”, “Tükälä” ve “Äsänä” adlarını örnek vermektedir. Eraslan da (2012: 93) Erdal’ın bu görüşüne katılmaktadır. Bizce bu ek /+(A)y/ ekinin farklılaşmış bir şeklidir. Sözcük sonunda “y” düşmesi neticesinde ekin farklı şekillisi olarak aynı işleve sahip /+A/’nın ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu gelişmeye Moğolcada isimden sıfat yapan “+tai/+tej” ekinin (Poppe, 2016: 67) kullanıldığı Eski Türkçedeki “kanlı” karşılığıyla yer alan “kanta” (Gabain, 1988: 48) kelimesi de misal teşkil etmektedir.

“-gAy” başlığı altında /+Ay/ ekini de ele alan Erdal (1991: 155-156), burada “yokay”, “iläy ~ ilgäy”, “yüggäy”, “özgäy”, “küçgäy”, “bosgay”, “oñay” kelimelerini örnek vererek Türkçedeki bu iki ekin Moğolcadaki +KAi ekinden geldiğini dile getirmektedir.

Clauson da (1972: xiii) /+gey/ ekinden “küçgey” örneğiyle birlikte bahsetmektedir.

Taş (2009: 24), /+ay/ ekine Kutadgu Bilig’den “oñay”, “kolay”, “iley”, “yükey” kelimelerini örnek vermekte ve “awıçğa” ve “kurtğa”daki /+ga/ ekinden, “küçgey” ve “özgey”deki /+gey/ ekinden onu ayırmaktadır (2009: 36-37).

“Harezmi Türkçesi Grameri –İsim-“ adlı eserinde Kalsın (2013: 71), “yükgey”-“yükey”, “küçgey”-“küçey” alternanslarını dikkate alarak Erdal’ın eki +gAy eki altında hem “ilgey”, “özgey”, “küçgey” hem de “yokay”, “oñay”, “kolay”, “kuzäy”, “günäy” örneklerine yer vermesini yerinde bulmaktadır.

Kıpçak Türkçesindeki “iley”, “küçey”, “terkey”, “ögey” kelimelerini eke örnek veren Güner (2013: 110), üç örnekte edat ve zarf görevinde kullanılan adlar türettiğini ifade etmektedir. Ayrıca Kıpçak Türkçesi Sözlüğü’nden bunlara “kolay” (Toparlı vd., 2003: 152) kelimesini de eklemek yerinde olacaktır.

Eski Anadolu Türkçesinde ekin “iley” (Dilçin, 1983: 114), “kolay” (Dilçin, 1983: 143), “tolay” (Dilçin, 1983: 209), “ögey” (Özkan, 2000: 964) kelimelerinde kullanıldığı görülmektedir.

Argunşah (2013: 102) “Çağatay Türkçesi” adlı eserinde “iley” kelimesini /+Ay/ ekine örnek olarak vermektedir. Bu dönemle ilgili dil bilgisi yazarları Eckmann (1988), Bodroglıgeti (2001), Prokosch (2009) ise eserlerinde bu eke yer vermemişlerdir. Ancak Çağatay Türkçesi Sözlüğü’nde bu kelimedden başka ekle yapılmış “koday” (Ünlü, 2013: 644), “oñay ~ onğay” (Ünlü, 2013: 863), “ögey” (Ünlü, 2013: 872), “tolay” (Ünlü, 2013: 1145) kelimeleri de yer almaktadır.

Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü’nde Gülensoy ve Küçükler’in Acunay adını “< acun ‘dünya, kâinat, âlem, kosmos’ + ay” (Gülensoy-Küçükler, 2015: 8), Bayira adını “<Tü. bayır ‘küçük yokuş; tepe, dik yamaç, geçit’ + a” (Gülensoy-Küçükler, 2015: 61), Boğay adını “<boğa+y” (Gülensoy-Küçükler, 2015: 77), Danay adını “<Kaz. dana (<Fars. dâna=akıllı, bilgili) +y” (Gülensoy-Küçükler, 2015: 136), Elkey adını “<el(i)ke+y”, Kõnçuray adını “<konkur + ay” (Gülensoy-Küçükler, 2015: 261), Kõnuka adını “<kõnuç ‘misafir, konuk, konulan yer’ kelimesine +a eki getirilerek yapılmış bir isim olmalıdır.” (Gülensoy-Küçükler, 2015: 261), Martay adını “Moğ. marta ‘unutulmaz’ + y” (Gülensoy-Küçükler, 2015: 319) olarak etimolojisini yapmaları isabetli tahlil olmakla birlikte tarihî Türk lehçelerinde -en azından bir kısmında- kişi adlarının üzerine ekin geldiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Ekin işlenmesi ve yazılı vesikalarla tevsik edilmesi gereken Türk dilinin tarihî dönemlerini ele alan dil bilgisi kitaplarında bu işleviyle tespit edilememiş olması bizde kişi adları biliminin yeterince gelişmemiş olduğuyla izah edilebilirse de çeşitli kaynaklardaki bu kişi adları da tarihî lehçeler üzerine hazırlanan dil bilgisi kitaplarında değerlendirilmeye alınmalıdır.

Ek, tarihî Türk lehçelerinde aynı işlevler ancak farklılaşmış biçimleriyle /+(A)y/, /+A/, ve /+GAy/ olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada Oğuz Türkçesiyle yazılmış olan eserlerde günümüz Oğuz grubu lehçelerine koşut olarak ekin işlek olmadığı da anlaşılmaktadır.

2.3. Çağdaş Türk Lehçeleri

Günümüz Türk lehçelerinde ekin /+(A)y/, /+(I)y/, /+A/, /+GAy/, /+GOy/, /+GA/, /+GO/, /+hA/, /+AgAy/ gibi başkalaşmış şekilleri mevcuttur. Her ne kadar bu ekler birbirinden farklı olarak ilgili lehçelerin gramerlerinde ele alınmış olsa da bunların çeşitli sebeplerle birbirinden farklılaşmış biçimbirimler olduğunu söylemek mümkündür. Eklerin sıklığı lehçeden lehçeye fark etmektedir. Bu bakımdan ek Türk lehçeleri arasında veya Türkçe ile Moğolca arasındaki münasebetleri göstermesi bakımından da önemlidir.

Ekin /+(A~I)y/’lı şekillerine Kırım Tatar Türkçesinde (Yüksel, 2007: 830), Mişer Tatar Türkçesinde (Alkaya, 2014: 205), Romanya Tatar Türkçesinde (Menabit, 2006: 102), Kazan Tatar Türkçesinde (Ganiyev, 2013: 92), Başkurt Türkçesinde (Yazıcı Ersoy 2011: 89-102), Kumuk Türkçesinde (Pekacar, 2007:964-968), Nogay Türkçesinde (Yıldız, 2010: 20), Karay Türkçesinde (Güllüdağ, 2012: 214), Karaçay-Malkar Türkçesinde (Tavkul, 2007: 899), Kırımçak Türkçesinde (Güllüdağ, 2016: 121), Kazak Türkçesinde (Koç-Doğan, 2004:191), Biray vd., 2015: 66), Karakalpak Türkçesinde (Uygur, 2010: 70), Kırgız Türkçesinde (Kasapoğlu Çengel, 2005: 120), Özbek Türkçesinde (Serebrennikov-Gadjieva 2011: 98), Tuva Türkçesinde (Arıkoğlu 2007: 1165) ve Tofa Türkçesinde (İlgin, 2015: 49) ekleri akrabalık isimleriyle birlikte rastlanmaktadır. Ekin “g”li versiyonuna ise Kazan Tatar Türkçesinde (Şahan Güney 2015: 63), Başkurt Türkçesinde (Yazıcı Ersoy 2007: 762), Nogay Türkçesinde (Ergönenç Akbaba, 2009: 69), Kazak Türkçesinde (Tamir 2007: 441; Biray vd., 2015: 65), Karakalpak Türkçesinde (Uygur, 2007: 555-556), Altay Türkçesinde (Güner Dilek 2007: 1020), Tuva Türkçesinde (Arıkoğlu 2007: 1165), Kırgız Türkçesinde (Kasapoğlu Çengel, 2007: 500), Özbek Türkçesinde (Serebrennikov-Gadjieva, 2011: 97), Yeni Uygur Türkçesinde (Öztürk, 1994: 28; Yazıcı Ersoy, 2007: 369) karşılaşılmaktadır. Ayrıca +GAy ekinin Nogay Türkçesinde (Ergönenç Akbaba, 2009: 69) ve Kazan Tatar Türkçesinde (Ganiyev, 2013: 86) +AGAy’lı, Kırgız (Serebrennikov-Gadjieva, 2011: 97), Karakalpak (Uygur, 2010: 71), Tofa Türkçelerinde (İlgin, 2015: 42-43) ise +GA’lı biçimleri görülmektedir. Yakut Türkçesinde ek, /+ka/ ~ /+ke/, /+ko/ ~ /+kö/ ~ /+gay/ ~ /+gey/, /+goy/ ~ /+göy/, /+kay/ ~ /+key/, /+koy/ ~ /+köy/ şeklinde (Kirişcioğlu, 2007: 1242), Çuvaş Türkçesinde ise /+hA/, /+kA/ biçiminde (Ersoy, 2017: 70-71) kullanılmaktadır.

Ek, Güneybatı Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde, yani Türkmen Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Gagauz Türkçesinde canlı değildir ve ancak birkaç kelimedede tespit edilebilmektedir. Türkiye Türkçesinde ise Cumhuriyet döneminde bu ekle tarihî ve günümüz Türk lehçelerindeki işlevleriyle alakasız pek çok isimden isim ve fiilden isim oluşturulmuştur.

3. Köken-Yapı

Tarihî ve çağdaş Türk lehçeleri üzerine yapılan çalışmalarda ekin kökeni ve yapısıyla ilgili oldukça farklı fikirler mevcuttur. Bunların başında ekin hitap eki (vokatif) olduğu görüşü gelmektedir. Erdal (1991: 56-57), “Togan+a+ka”, “Yolug+a”, “Arıg+a”, “Tükälä”, “Äsänä”, “Kutada”, “Altmışa”, “Sävinä” adlarını eke örnek göstererek, ekin (y)A edatından gelebileceğini ileri sürmektedir. Eraslan (2012: 93) da Erdal’a katıldığını ifade ederek ekin hitap eki (vokatif) olarak düşünülebileceğini dile getirilmektedir.

Ekin farklı şekilli /+(A)y/’ı ise Erdal (1991: 165) /+gAy/ ekinin altında ele almayı uygun görmüştür. Ayrıca /+Ay/ şeklinin de /+gAy/’dan geliştiğini ve bu ekin de Moğolcada yaygın kullanılan /+kAi/’dan geldiği görüşünü savunmaktadır (Erdal, 1991: 165).

Tekin (2003: 58) “iniyün” kelimesini ünlü ikizleşmesine örnek göstererek Yakutçaya binaen kelimenin “ini”’den gelişmiş olabileceğini iddia etmiş; ancak Sertkaya (2008: 152) Tekin’in bu iddiasını eleştirerek buradaki “y”nin “küçültme, derecelendirme” eki olduğunu ortaya koymuştur.

Ayrıca Sertkaya (2012: 54), Erdal’ın (1991: 165-166) +gAy ile +Ay ekinin aynı ek olduğu görüşüne karşı çıkarak /+gay/ ~ /+kay/ ekinin Moğolcadan Türkçeye bulaşma [contamination] yolu ile geçtiğini dile getirmiştir. Sertkaya (2012: 59-68) ekin tarihî gelişimi ile ilgili bilgileri derli toplu değerlendirerek günümüzde Türkiye Türkçesinde ekin yeni sözcüklerin teşkilinde yanlış kullanımlarına da dikkat çekmiştir.

Ekin “+y” olarak belirlendiği Sravnitelno-İstoriçeskaya Grammatika Tyurkskih Yazıkov’da da “zvatel’noy form” (çağırma/hitap formu) olduğu ileri sürülmektedir (Tenişev vd., 2001: 296). Çeneli (1997: 16) ve Güllüdağ (2016: 121) ise ekin “ey” ünleminden kaynaklandığı fikrini savunmaktadırlar. Pokrovskaya (1961: 24-80) Türk dillerinde akrabalık terimlerini ele alan makalesinde bu isimlerin üzerine gelen /+y/ ekinin seslenme biçimi olduğunu iddia etmektedir ve ayrıca ekin farklı şekilli /+kay/ ~ /+käy/ ekinin ise +ka+y şeklinde küçültme sevgi ekinin üzerine seslenme ekinin eklenmesiyle oluştuğunu, Türk lehçelerinin haricinde /+y/’nin Buryat Moğolcasında da kullanıldığını ifade etmektedir.

Ekin farklı iki ekin birleşmesinden meydana geldiğini ileri sürenler de vardır. Tuncer Gülensoy (2007: 585; 396) “Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü” adlı eserinde “kuzey” ve “güney” kelimelerinin etimolojisini yaparken kelimeleri “*kuz+a-ğı”, “*kün+e-gı” şekillerinden getirmektedir. Ancak “üvey” kelimesinde eki “+(e)y” şeklinde veren Gülensoy (2007: 1003), “kolay” kelimesini ise basit yapı olarak ele almaktadır (Güleysoy, 2007: 534-535).

Paçacıoğlu da Gülensoy’a yakın bir fikirdedir. “Güney” kelimesini [<kün+egü+] (Paçacıoğlu, 2016: 280), “kuzey” kelimesini ise [<kuzagu] kelimelerinden getiren Paçacıoğlu, “oñay” (Paçacıoğlu, 2016: 479), “kolay” kelimelerinin (Paçacıoğlu, 2016: 402) [+ay+], “ögey” (Paçacıoğlu, 2016: 493) kelimesinin ise [+ey+] eki ile yapıldığını ifade etmektedir. Fakat Paçacıoğlu (2016: 25) eserinin başındaki “Ekler” kısmında “+ay+/+ey:” ekine, “[<+a-gı+]” açıklamasıyla ilgili sözlükte yer alan “oñ+ay”, “gün+ey”, “kuz+ey”, “küç+ey”, “ög+ey”, “terk+ey” kelimelerini örnek vermektedir.

Kononov “İsimlerin ve Sıfatların Küçültme Şekilleri ve Söz Yapımı” adlı makalesinde /+a/ ~ /+e/ ekine “bike” kelimesini örnek getirerek ekin /+ak/ ~ /+ek/ ekinde geldiğini; “kudağa”, “hanike” kelimelerinde görülen /+ka/ ~ /+ke/ eklerinin ise /+kay/ ~ /+key/ veya /+kan/ ~ /+ken/ veya /+kak/ ~ /+kek/ eklerinin birisinden geliştiğini ileri sürmektedir (Kononov, 1968: 85). İlgili makalede “ögey” kelimesinin tahlilinden onun /+ay/ ~ /+ey/’i küçültme eki olarak ele aldığı ve köken olarak da bahsedilen eklerle münasebeti olmadığını düşündüğü anlaşılmaktadır (Kononov, 1968: 86).

“bike < beg+öke” ve “baybişe<beg+çiçe” çözümlmelerini yapan Çağatay’a (1962: 21) göre buradaki “+A” bir ek olmayıp iki ayrı kelimenin birleşmesi sonucu ek gibi algılanmıştır. Günay Karaağaç (1986, 89) da kelimeyi “beg eke – si > bike” şeklinde açıklayıp Kononov’un varlığını ileri sürdüğü /+ka/ ~ /+ke/ ekinin olmadığını iddia etmektedir.

Serebrennikov ve Gadjeva (2011: 97-98) ise /+ka/ ~ /+ke/, /+kı/ ~ /+ki, /-kay/ ~ /-key/, /+ay/ ~ /+ey/ eklerini birbirinden farklı ekler olarak ele almaktadırlar.

Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmalarda da ekle ilgili ilginç görüşler ileri sürülmüştür. Atatürk Üniversitesinde 70’li yıllarda ağız çalışmaları açısından son derece önemli doktora çalışmaları sonuçlandırılmıştır. Bunlardan biri olan “Artvin ve Yöresi Ağızları” adlı doktora tezinde “-y türemesi” başlığı altında “çare > çarey”, “orda > orday”, “lira > liráy”, “nine > neñey” örneklerini veren Turgut

Acar'ın (1972: 214) esasında vermiş olduğu kelimelerin hiçbirinde ünsüz türemesinin olmadığı görülmektedir. Son örnekte bu makaleye konu olan ek yer alırken metinden birincinin Artvin ağızındaki belirtme hâli eki olduğu, ikinci ve üçüncüsü ile ilgili kararın ise ancak ses kayıtlarının kontrolünden sonra verilebileceği anlaşılmaktadır.

Eke, Sevgi Şenol Pehlivan (1993: 23), "Artvin-Ardanuç Ağızından Derlemeler" adlı eserinde "y fazlalığı" başlığı altında "Ünlüyle biten bazı akraba ve özel adların sonunda "y" ünsüzü görülür." deyip "ana-anay", "baba-babay", "abla-ablay", "nene-neney", "dede-dedey", "yenge-yengay" "Fatma-Fatmay", "Emine-Eminey", "Mustafa-Mustafay" örneklerini vermiştir. Ayrıca "y" ünsüzünün ünsüzle biten özel adların sonuna "+ay" biçiminde ulandığını "Taştanay", "Hasanay", "Murtezay" gibi örneklerle gösteren Pehlivan (1993: 23) "Bu ünsüz ve hece fazlalığında, bir sevgi, içtenlik kavramı sezilir." açıklamasında da bulunmuştur.

Ardanuç ve Yöresi Ağızları adlı yüksek lisans çalışmasında Özkan (1994: 27), eke "y türemesi" başlığı altında "bazı akraba adlarının ve özel adların sonunda "y" ünsüzü görülür" açıklaması ve "ana-anay", "nene-neney", "yenge-yengay" örnekleriyle yer vermiştir.

Polat (2000: 60), "Şavşat ve Yöresi Ağızları"nda "ÜNSÜZ TÜREMESİ" başlığı altında "Ünlü ile biten bazı akraba adlarının ve özel adların sonunda "y" ünsüzünün Şavşat yöresi ağızlarında sıkça kullanıldığı[nı] görüyoruz." açıklaması ve "buray < burası, anay < ana, babay < baba, halay < hala, neney < nine, yengay < yenge, oray < orası, şuray < şurası" örnekleri ile birlikte vermektedir. Ancak Polat'ın burada "özel adlar"a örnek vermediği görülmektedir.

Ahıska Türkleri Ağızı adlı çalışmada da ek "Son Ses Ünsüz Türemesi" başlığı altında değerlendirilmiş ve "abay", "babay", "Taday" gibi kelimeler durumu örneklendirmek için kullanılmıştır (Demiray, 2011: 145).

Urfa Merkez Ağızı adlı yayında da "y Son Ünsüz Türemesi" başlığı altında "anèy" örneği verilmiştir (Özçelik, 1997:59).

Trabzon-Maçka Etimoloji Sözlüğü'nde Emiroğlu (1989: 10) eke "İsim İsim Yapım Ekleri" başlığı altında "inek adlarında kullanılır" açıklamasıyla yer vermiştir.

Ekin 1. teklik şahıs iyelik eki olduğunu ifade eden de vardır. Polat (2000: 100), "anay < annem", "babay < babam", "halay < halam", "dedey < dedem" örneklerini vererek "Yörede tespit ettiğimiz "anay, babay, halay, dedey... vs" gibi sözcüklerin sonuna getirilen "-y" ünsüzünün 1. teklik iyelik eki yerine kullanıldığını görüyoruz." açıklamasını yapmaktadır.

Romanya Tatar Türklerinden "anaylar", "babay", "akay", "apakay", "kartiy" örneklerini veren Menabit (2006: 102) de eki hem "y" türemesi başlığı altında ele almış (2006: 83-84) hem de "Küçültme ve sevgi kavramları katar." açıklamasıyla isimden isim yapım ekleri arasında zikretmiştir.

Eki "İsimden isim yapım ekleri" arasında değerlendiren Zikri Turan, ekle ilgili "+y : akrabalık unvanlarının sonuna gelen bir ektir:" deyip "abla+y", "ana+y", "baba+y", "dede+y", "hala+y", "nene+y" örneklerini vermiştir (Turan, 2006: 76).

Ekin Türkçe olmadığını iddia edenler de mevcuttur. Gürcüdeki Türkçe kişi adları üzerine bir değerlendirme yapan Janashia (2010: 116) Türkçe özel isimlerin Gürcüceye Anadolu Türkçesi, Azeri Türkçesi ve Kafkas Türk dillerinden (Karaçay-Balkar ve Kumuk) geldiği görüşünü savunmakta ve Gürcistan coğrafyasına yerleşen Kıpçaklardan bahsetmemektedir. Aynı zamanda Türkçe kökenli kişi adlarının Gürcüceye XVI. yüzyıldan itibaren nüfuz ettiğini ileri sürerek (Janashia, 2010:117) tarihî gerçekleri göz ardı etmektedir. Gürcüdeki Türkçe kökenli kişi adlarının bir kısmının sonunda yer alan /+a/ eki için ekin Türkçe kelimeleri Gürcüleştirdiğinden ve onlara küçültme, sevimlilik anlamları kattığından bahsetmektedir (Janashia 2010: 123).

Marika Cikia (2002: 1519-1523) ise "Gürcistan Vilayeti'nin Mufassal Defterinde (1595) Kullanılan Öz Türkçe Adlar" isimli makalesinde bahsedilen defterde geçen Türkçe kökenli isimleri, bunların sonunda yer alan /+a/ ekinden ayıklayarak vermeyi tercih etmiş ve tabiatıyla ekin menşeinden bahsetmemiştir.

Ekin kaynağına dönük çok daha fantastik bir yaklaşım mevcuttur. Yukarıda da bahsedildiği üzere İrfan Çağatay (2014), "Doğu Karadeniz'de /-a/ Sonekiyle Biten Sığır Adları ismini taşıyan bir makale yazmış, bu makalede eki almış sığır adlarının yanı sıra ekin etimolojisi üzerinde de durmuştur. Çağatay'ın (2014: 4) Papadopulos'un "Ιστορικόν Λεξικόν της Ποντικής Διαλέκτου" (1958) isimli eserine binaen eki Rumcaya dayandırması verdiği sığır listesiyle pek uyuşmamaktadır. Trabzon'da Of'a bağlı Rumca konuşan Çoruk köyünden verdiği listede bu ekle üretilmiş inek adlarından "kalantara" (Çağatay, 2014: 4), "aprila" ve "manosa" (Çağatay, 2014: 5) hariç "altuna", "zeytina", "tursuna", "nazara", "çiçeka", "yiltuza", "yağluka", "kemera", "karakıza" Türkçe veya Türkçeleşmiş kelimelerdir. Yazar Rumca

konusan köylerden ve ekin kullanımıyla ilgili başka sığır adı da tespit etmemiştir. Kaldı ki Çağatay'ın iddiası ile Papadopoulos'un ekle ilgili açıklaması da birbirini tutmamaktadır. Papadopoulos (1958: 1) ekin dişil sıfatlar yaptığını ifade ederek “καθαρός – καθαρά(-ά)”, -anlamı *temiz – temiz-*; “voερός–voερά(-ά)”, -anlamı *hayali–hayali-*, *κακάς – κακάσ(-α)*, “*kakás – kakása*” -anlamı *kötü – kötü*, “ανοιχτής – ανοιχτήσ(-α)”, -anlamı *açık – açık*), “σεβδαλής ~ σεβδαλούς – σεβδαλήσ(-α)~ σεβδαλούς(-α) -anlamı *sevdaalı – sevdaalı-* örneklerini vermektedir. Halbuki inek isimleri sıfat değildir ve bu ek Rumca kabul edilse bile üretilen inek adlarının Rumca dil bilgisi kurallarıyla izah edilmesi mümkün gözükmemektedir. Zaten bölgeden derlenmiş kadın adlarında da böyle bir yapının olmadığı yine Rumca bilen Trabzon Uzungöl'den yapılan derlemeden (<http://www.hasanduzgun.com/uzungol-de-isimler/index.php:15.11.2017>) anlaşılmaktadır.

Bize göre /+(A)y/, /+(I)y/, /+A/, /+GAy/, /+GOy/, /+GA/, /+GO/, /+hA/, /+AgAy/ ekleri her ne kadar tarihî süreçte birbirinden ayrılmış, başkalaşmış olsalar da gerek yapı gerekse işlev bakımından birbiriyle ilişkilidir. Ekin aslının /+GAy/ olduğu düşünülebilir ki bu yapı yazılı Moğolcada da /+kAi/ şeklindedir (Poppe, 2016: 64). Bu, ekin Moğolcadan alıntı olabileceğini akla getirmektedir. Ancak Türkçe ile Moğolca arasındaki başka ortak eklerin mevcudiyeti bu ekin de kaynağının bir olduğu kanaatini bizde hasıl etmektedir. Burada elbette +GAy ve ondan gelişen /+GOy/, /+GA/, /+hA/, /+GO/ ve /+AgAy/ ekleri Moğolca kaynaklıdır. /+A/, /+(A)y/ ve /+(I)y/ eklerinin ise /+GAy/ ekinden gelişmiş olduğunun, bunların Türkçe ile Moğolcanın ayrıştığı bir dönemden sonra Türkçede şekillenmiş olduğunun kabul edilmesi daha uygun olacaktır.

4. İşlevleri

Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde yukarıda bahsedildiği üzere başkalaşmış şekilleriyle karşımıza çıkan ekin işlevleri ile ilgili de çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan biri /+a/ ve /+(a)y/ şeklinin ekin eski bir seslenme hâli (vocatif) olduğu fikridir. Erdal (1991: 56-57), Eraslan (2012: 93), Pokrovskaya (1961: 24), Yazıcı Ersoy (2011: 109), Çeneli (1997: 16), Güllüdağ (2016: 121), Şahan Güney (2015: 68), Yüksel (2011: 830) bu görüşü benimsemektedirler. Ancak tarihî süreçte görülüyor ki Türkçenin seslenme hâli, {+Ø}'dir ve bu görüş ilgili metinlerde sabit değildir. Bu görüşün çözümlenmesi gereken bir durum da kişi adlarından başka yerlerde seslenme hâli işleviyle kullanılıp kullanılmadığı meselesidir. Bir başka mesele ise ekin geliştiği düşünülen seslenme ünlemi “ay” ~ “ey”in Türkçe söz diziminde sırasının ne olduğudur. Yani bu görüş hem tarihî hem de günümüz Türk lehçeleri için geçerli bir çözüm üretmemiştir.

Ekin /+(A)y/ ve /+GAy/ şekillerinin küçültme, sevgi, saygı, nezaket anlamlarıyla akrabalık adlarının teşkilinde kullanıldığı bu alanda çalışanların ortak tespitidir (Bk. Kaya, 1998: 171-176; Sertkaya, 2008: 152-153; Güner, 2013: 110; Koç ve Doğan, 2004: 191; Biray vd., 2015: 65-66; Yıldız, 2010: 20; Alkaya, 2014: 201-205; Serebrennikov-Gadjieva, 2011: 97-98; Şahan Güney, 2015: 63-68; Pekacar, 2011: 968; Çeneli, 1997: 16; Güllüdağ, 2016: 121; Turan, 2006: 76; Pehlivan, 1993: 23; Zeyrek, 2004: 187). Karakalpak Türkçesinde /+(A)y/ ekinin işlevleriyle ilgili olarak tespit bulunan Uygur (2010: 70), ekin kelime kökünü pekiştirdiği, vasıf isimleri türettiği, benzetme yoluyla somut isimler yaptığı, soyut isimler kurduğu, az da olsa ünlemlerin de yapısında kullanıldığı ve geldiği kelimeye ilgili olma kavramı kattığını ortaya koymuştur. Kumuk Türkçesinde ekin /+y/ versiyonunun (Pekacar, 2007: 968), Başkurt Türkçesinde de /+qay/ ~ /+käy/ versiyonunun (Yazıcı Ersoy, 2011: 762) bazı özel isimlerin sonuna eklendiği de tespit edilmiştir.

Ek Ahıska, Posof, Artvin, Batum, Rize, Trabzon hattında da tarihî ve çağdaş Türk lehçelerine paralel olarak aşağıdaki işlevleriyle kullanılmıştır.

4.1. Küçültme-Sevgi

4.1.1. Akrabalık Adlarında

Eski Türkçe devresinden itibaren bazı tarihî ve çağdaş Türk lehçesinde akrabalık adı yapan /+(a)y/ ekinin Artvin'in Çoruh boyu, Ardahan'ın Posof ve Ahıska ağzında bu işleviyle kullanıldığı görülmektedir. Yukarıda da bölge ağzında kullanıldığı zikredilen “anay”, “babay”, “taday”, “yengay”, “halay”, “dedey”, “nenedey”, “emicay”, “ablay”, “abay” akrabalık adlarında ek tevsik edilmektedir.

4.1.2. Kişi Adlarında

Ekin en işlek kullanım alanını kişi adları oluşturmaktadır. Artvin Çoruh boyu ağızlarında az da olsa Ahıska'da görülen ekin bu işlevi, bölgede ekin hâlâ canlı olduğunu göstermektedir. Ekin /+(a)y/'lı şeklinin Kumuk Türkçesinde, /+(G)Ay/'lı şeklinin ise Başkurt Türkçesinde bu işlevle kullanılıyor olması bölge ağzının Kafkasların kuzeyiyle alakasını göstermektedir. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere ekin /+(a)y/ şeklinin yanı sıra “y” düşmesiyle ortaya çıkan /+a/'lı şekilli de mevcuttur. Kişi adları yerine göre ekli veya eksiz olarak kullanılabilir.

4.1.2.1. Erkek Adlarında

Erkek adlarında ekin Artvin Merkez ve Ardanuç ilçelerinde, Gürcistan'ın Cavakheti bölgesinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıda Uyğur'un (2013: 92-99) ilgili makalesinde Artvin'in Sarıbudak köyünden derlenmiş bu eki alan erkek kişi adları yer almaktadır.

abdo+y	muhemmed+ay
bego+y	omer+a ~ omer+ay
hasan+a ~ hasan+ay	receb+ay
ibo+y	sano+y
mêmed+ay	sefer+a ~ sefer+ay
medetay	şaban+a ~ şaban+ay
muho+y	zeko+y

Pehlivan'ın (1993: 23) Ardanuç ağzından derlediği eki almış erkek adları da şunlardır:

hasan+ay	murtez+ay	taştan+ay
ismet+ay	mustafa+y	
kazım+ay	osman+ay	

Cavakheti bölgesi Gürcücesinde Şenel ve Meskhidze'nin (2010: 230) tespit ettiği bu eki almış “kaloğlan+ai” adı, Ahıska ağzında da ekin kişi adlarında kullanıldığını göstermektedir.

4.1.2.2. Kadın Adlarında

Ekin kadın adlarında daha sık kullanıldığı görülmektedir. Bunda kadınların daha duygusal oluşların etkisi olduğu açıktır. Aşağıda Uyğur'un (2013: 96-99) Artvin'in Sarıbudak köyünden derlediği eki almış kadın adları verilmiştir.

adile+y	gulsun+ay~gulsun+a	nadire+y
adriye+y	harise+y	nayile+y
aliye+y	hediye+y	nayime+y
almas+ay	hâmdiye+y	nazime+y
altun+ay ~ altun+a	hatice+y	nazire+y
asime+y	hâyriye+y	nebiye+y
asiye+y	inco+y	necla+y
atife+y	incila+y	necmiye+y
bediya+y	kamile+y	nediye+y
bedriye+y	qâdriye+y	neşe+y
beyime+y	leyla+y	nevriye+y
cevriye+y	mayide+y	nezmiye+y
çiçeg+ay	mayire+y	padime+y
durdane+y	mehbule+y	pakize+y
duriye+y	mecriye+y	peruze+y
emine+y	mediye+y	rabiye+y
esma+y	meliya+y	rayife+y
fediyeye+y	meriye+y	remziye+y
feyme+y	muca+y	resmiye+y
feride+y	mufide+y	ruqiye+y
fikriye+y	naciye+y	sabriye+y
fowqiye+y	nadime+y	sadiye+y

safiye+y	selime+y	şefiye+y
sayıme+y	selma+y	şowqiye+y
sakine+y	sema+y	şukufe+y
samiye+y	semiya+y	ulfiye+y
saniye+y	semra+y	zayıde+y
sayime+y	senem+ay	zekiye+y
sebile+y	sulbiye+y	zelife+y
sebiya+y	şadiye+y	zevciye+y
seda+y	şēriye+y	zulfiye+y

Pehlivan'ın çalışmasında (1993: 23) Ardanuç ağzından derlediği eki almış kadın adlarından “Fatmay” ve “Eminey” adları da zikir edilmiştir.

Cavakheti bölgesi Gürcücesine Türkçeden geçmiş “yosma+y” adı Ahıska ağzında kadın adlarında beklenildiği üzere ekin kullanıldığını göstermektedir (Şenel-Meskhidze, 2010: 230).

4.1.2.3. Kişi Adlarının Yerini Tutan Lakaplarda

Kişi adlarının yerini tutan ve kişinin bir niteliğinden hareketle onu benzerlerinden ayırmaya matuf bazı lakapların sonuna da /-(a)y/ ~ /+a/ ekinin geldiği görülmektedir. Lakabı taşıyan kişinin ekin üzerine eklendiği ismin niteliğinde olduğu anlamı burada kendini hissettirmektedir. Aşağıda Artvin'in Sarıbudak köyünden derlenmiş bu ekle türetilmiş lakaplık sözcükler verilmiştir.

bardağ+ay ~ bardağ +a < bardak +ay

bokelay < Ar. vükelâ +y

çaçan+ay ~ çaçan+a < çaçan “bulaşık yıkamada kullanılan, elbezi, ağaç kabuğu, bitki lifi gibi her türlü araç” (Pehlivan, 1993: 249) +ay

çatan+ay ~ çatan+a < çatan “Saman taşımağa yarar büyük sepet, küfe.” (TDK, 2009: 1088) +ay

godor+ay < godor “Büyükçe bir çeşit sepet.” (TDK, 2009: 2092) +ay

manda+y < Far. manda +y

mayıs+ay < mayıs “Taze sığır gübresi” (TDK, 2009: 3141) +ay

nik'or+ay < Moğ. nigur nūr “a) yüz, surat, çehre, beniz b) yüz, yüzey, satıh; ön, ön yüz, ön taraf, cephe; sayfa” (Lessing, 2003, s. 907) +ay

loḥoman+ay ~ loḥoman+a < loḥo “şişman, kaba, hantal” (Pehlivan, 1993: 289) +man +ay

solağay < solak +ay

yanpeçay < yan + peç < beç “Beceriksiz, sersem” (Pehlivan, 1993: 244) +ay

İsmail Kara'nın (2001: 236-242) Rize'nin Güneyce ilçesinden derlediği eki almış lakaplar da aşağıda verilmiştir. bardak+a

cüzel+a	funduk+a	topuk+a
dibek+a	kulak+a	yanuk+a
dişlik+a	pambuk+a	zevzek+a
dudak+a	tikan+a	

Gürcistan'ın Cavakheti bölgesinden derlenmiş “okuz+ai” lakabı (Şenel-Meskhidze, 2010: 230) Ahıska'da da lakap üretiminde ekin kullanıldığına delalet etmektedir. Bu çalışmada her ne kadar “çolağ+ai ~ soloğ+ai” kelimeleri, insan özel ismi olarak yer almaktaysa da bizce bu kişi adının önüne geçmiş bir lakaptır (Şenel-Meskhidze, 2010: 231).

4.1.3. Hayvan Adlarında

4.1.3.1. Sığır Adlarında

Bölgede hayvancılık önemli bir yere sahiptir. Hatta denebilir ki hayat burada hayvancılık etrafında cereyan etmektedir. Geçmişte traktörün olmadığı, motorlu araçlar için yolların yapılmadığı, lojistik ağlardan uzak bir coğrafyanın insanların başka türlü bir hayat yaşamaları da beklenmemelidir. Tabiatın elde edilenlerin pekçoğunun hayvanlardan ve hayvan gücüne dayanılarak sağlanabildiği bölgede özellikle sığırlarla iç içe hayat tarzının bir neticesi olarak onlara da insanlar gibi tek tek adlar verilmiş, bununla yetinilmeyerek akrabalık ve kişi adlarına getirilen /+ay/ ~ /+a/ eki sığır adlarına da eklenerek hayvana duyulan sevgi ve düşkünlük ifade edilmiştir.

4.1.3.1.1. Erkek Sığır Adlarında

Artvin'in Çoruh boyu ağızlarında erkek sığırlarla dişi sığırların adlarının kişi adlarına paralel olarak farklı farklı olduğu görülmektedir. Bu adlar ekli ve eksiz şekilleriyle kullanılabilir. Aşağıda Artvin'in Sarıbudak köyünden tarafımızdan derlenmiş erkek sığır adları yer almaktadır.

ağbaş+ay	bazar+ay	muşır+ay
almas+ay	gumiş+ay	nişa+y
altun+ay ~ altun+a	maral+ay	qaragoz+ay ~ qaragoz+a
alvan+ay	maraş+ay	toraman+ay ~ toraman+a

İlker (1992: 170) Artvin'in Aşağı Maden köyünden sığır isimlerine ekin geldiğini örnekleriyle göstermiştir.

altun / altun+ay	civan / civan+ay
maral / maral+ay	karagöz / karagözay

Acaristan ağızıyla ilgili çalışmasında Nijaradze (1971: 430) ekin erkek sığır adlarında bölgede kullanıldığını tevsik etmiştir.

alagoz+ai	kibar+ai	qirmiz+ai
almas+ai	k'ima+ai	şavarden+ai
altun+ai	lomi+ai	toroman+ai
arab+ai	marti+ai	tumbul+ai
ceiran+ai	mureş+ai	tvari+ai
cumard+ai	polad+ai	zeytun+ai
çaxal+ai	qaragoz+ai	
gumiş+ai	qarampil+ai	

Gürcüenin Cavakheti ağızından yapılan derlemede de Türkçeden bölge Gürcücesine geçmiş az sayıda da olsa erkek sığır adı tespit edilmiştir (Şenel-Meskhidze, 2010: 229).

altun+ai	qarpuz+ai	sari+ai
qaragvez+ai	qizil+ai	

4.1.3.1.2. Dişi Sığır Adlarında

Aşağıda Artvin'in Sarıbudak köyünden tarafımızdan derlenen eki almış dişi sığır adları verilmiştir.

balqız+ay ~ balqız+a	gogarçin+ay	qaraqız+ay ~ qaraqız+a
çiçeg+ay ~ çiçeg+a	guzel+ay	sariqız+ay ~ sariqız+a
darçin+ay	narqız+ay ~ narqız+a	yilduz+ay
fincan+ay ~ fincan+a	nazar+ay ~ nazar+a	

Artvin'in Aşağı Maden köyünde ineklere verilen adların sonuna bu ekin geldiğini belirleyen İlker (1992: 170) ilgili çalışmasında aşağıdaki örnekleri vermiştir.

devlet / devlet+ay	çınar / çınar+ay	nergis / nergis+ay
--------------------	------------------	--------------------

Acaristan ağızıyla ilgili çalışmasında Nijaradze (1971: 411) ekin dişi sığır adlarında kullanıldığını göstermiştir.

ceiran+ai	k'etil+ai	qaraqız+ai
ç'eç'el+ai	k'udmandil+ai	qumaş+ai
çakman+ai	maşalla+i	sancağ+ai
çiçieg+ai	meşur+ai	santel+ai
dediper+ai	natel+ai	sevgul+ai
dilber+ai	nik'or+ai	zemher+ai
dovlat+ai	nukri+ai	zilip+ai
iordam+ai	punduğ+ai	
irem+ai	qarampil+ai	

Çağatay'ın (2014: 7) Artvin ve Rize sahilinde Lazca konuşulan sahadan kendisinin derlediği anlaşılabilir /+a/ ekini almış inek adları ise şunlardır:

kırmız+a	beyaz+a	iklim+a
altun+a	çemer+a	muruncx+a
aranz+a	doskud+a	naşı+a

nazar+a	pukir+a	zeytin+a
pambuy+a	talax+a	ženzir+a

Hasan Düzgün'ün (<http://www.hasanduzgun.com/uzungol-de-isimler/inek-isimleri.html>, 15.11.2017) hazırladığı web sayfasında Trabzon Uzungöl'de az da olsa ekin /+a/ şeklinde inek adlarına geldiği görülmektedir.

galandar+a	nazar+a	manus+a
zeytun+a	abril+a	

Duman'ın (1985: 23) Trabzon Maçka'dan derlediği inek adlarının bir kısmına da /+a/ ekinin eklendiği gözlenmektedir.

altun+a	karenfil+a	yaşar+a
dülber+a	kibar+a	zencefil+a
fincan+a	nazar+a	zeytin+a
güvercin+a	sandal+a	
güzel+a	turan+a	

Son olarak Emiroğlu (1989: 10) da eke Trabzon Maçka'dan “Yaşara”, “Kemera”, “Güvercina” örneklerini vermektedir.

4.1.3.2. Köpek Adlarında

Artvin'in Çoruh boyu ağızlarında köpek isimlerinde de +ay ekinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Burada +ay ekinin eklenmesiyle ismi söylenen köpeğin sevildiği, diğerlerinden üstün tutulduğu ifade edilmiş olur. Aşağıda Artvin ilinin Sarıbudak köyü ağzından ekin eklendiği köpek adları verilmiştir: aslan+ay

mureş+ay	topuz+ay	yeriş+ay
qaflan+ay	ulaş+ay	zalum+ay

4.1.4. Bitki adlarında

Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi Artvin'de de sevilerek tüketilen kuzugöbeği mantarının adı, burada “lolozan”dır (< Far. lûle-i zeng ?). Sarıbudak köyünde tadının nefasetine binaen /+ay/ ekinin bu ismin sonuna ulanarak zaman zaman “lolozanay” dendiği tarafımızdan tespit edilmiştir.

4.2. Yer ve Yön adlarında

Çağdaş Türk lehçelerine paralel olarak ek mevzubahis bölge ağzında da yön adlarının teşkilinde kullanılmıştır. Quz kelimesi güneş görmeyen, kuytu anlamıyla bu bölgede canlı bir köktür. Ancak ekin bu iki kelimeye yukarıda verilen örneklere nispetle +ay şeklinde eklenmesi gerekte olup bu kelimelerin standart dilin tesirini gösterdiği söylenebilir. Kaldı ki 1595 tarihli Defter-i Mufassal-ı Livâ-i Ahışha'da Ahıska ve Posof'un nahiyeleri arasında فوزای ve کونی (Cikia, 1947: 12-17 yer almaktadır.

5. SONUÇ

Yapılan bu çalışmayla aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. Yapılan taramada Türkiye Türkçesi ağızları içinde değerlendirilen Trabzon, Rize, Artvin ve Ardahan ile bugün Gürcistan sınırları içinde yer alan, geçmişte sınırlarımız içinde bulunan Batum ve Ahıska'da ekin kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Bahsedilen coğrafya ile sınır münasebeti olmayan Urfa-Birecik, Sivas-Suşehri, Hatay-Reyhanlı'da da akrabalık isimlerinde ek tespit edilmiştir.
2. Ekin kullanım alanının Trabzon, Rize, Batum, Ahıska ve Artvin sahilde sınırlı iken Artvin'in Yusufeli, Merkez, Şavşat ve Ardanuç ilçelerinde daha geniş olduğu görülmektedir. Bunda Oğuz boylarıyla olan münasebetin bir diğerinden farklı olması etkili olmuş olmalıdır. Ekin Urfa-Birecik, Sivas-Suşehri, Hatay-Reyhanlı'da akrabalık isimlerinde mevcudiyeti, bu yerlerde yaşayanların etnogenezleri ve tarihleri ile ilgili önemli bir iz kabul edilebilir.
3. Ek, gerek Eski Türkiye Türkçesi gerek Osmanlı Türkçesinde az sayıda kelimeye görülürken, yanlış örnekleme ile Cumhuriyet döneminde Türkçeleştirme faaliyetlerinde hem isimden isim yapımında hem de fiilden isim yapımında kullanılmış ve bu kelimeler hilkat garibesi olarak dilimizde varlıklarını

sürdürmektedir. Türkiye Türkçesiyle birlikte Gagavuz, Azerbaycan, Türkmen Türkçelerinde –yani Oğuz Türkçesinde- ise işlek bir ek değildir.

4. Yazılı ilk kaynaklardan itibaren kişi, akrabalık, nitelik, istikamet isimlerine çeşitli işlevlerle eklenen ek bugün Kırım Tatar, Kazan Tatar, Kumuk, Nogay, Karaçay-Malkar, Başkurt, Kazak, Karakalpak, Özbek, Kırgız, Tuva, Yakut, Çuvaş Türkçelerinde birbirinden az çok farklılık göstermekle birlikte bölgemizde belirlenen işlevlerine paralel kullanılmaktadır. Bu durum bölge ağzını, Türkiye Türkçesinin temeli olarak kabul edilen Eski Türkiye Türkçesi ve onun devamı Türkiye Türkçesi ağızlarından ayırmaktadır.

5. Ekin bölgedeki mevcudiyeti güneyden gelen Oğuzların konuştuğu Oğuzca ile açıklanamayacağına göre, kuzeyden Kurucu David zamanında Kıpçak Başbuğu Atrak komutasında 1118’de ve Kraliçe Tamara döneminde Kıpçak Başbuğunun kardeşi Sevinç önderliğinde 1205’te büyük kitleler hâlinde Oğuzlara karşı getirilip yerleştirilen Kıpçakların varlığıyla açıklanabilir. Kaldı ki Osmanlıların bölgeye gelişlerinde kaleme aldıkları 1574 ve 1595 tarihli tahrir defterlerinde yüzlerce Türkçe kişi adıyla birlikte ekin kullanılması da bunun göstergesidir.

6. Bölge ağızlarında ekin doğru tahlil edilemeyişinin arkasında Anadolu ağızlarının kaynağının Oğuz Türkçesi olduğu düşüncesi yatmaktadır. Tarih alanında Oğuzlar üzerine temellendirilmiş tarih tezi de bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Ancak buradan çıkan sonuç ve başka bir kısım çalışma da gösteriyor ki Anadolu ve Rumeli etnogenezini sadece Oğuz boyları oluşturmamaktadır. Bugün hayat tarzının da değişmesiyle Oğuzlaşma ve Oğuzlaşma son raddeye gelmiş bulunmaktadır. Bu sebeple yapılacak derleme faaliyetlerinde oldukça dikkatli davranılmalı, elde edilen malzeme de ona göre işlenmelidir.

KAYNAKLAR

ACAR, T. (1972). *Artvin ve Yöresi Ağızları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

ALKAYA, E. (2014). *Mişer Tatar Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

ARGUNŞAH, M. (2013). *Çağatay Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

ARIKOĞLU, E. (2007). Tuva Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör Ahmet B. Ercilasun). ss. 1149-1228, Ankara: Akçağ Yayınları.

BİRAY, N.- AYAN, E. - ERCILASUN G. K. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi Ses-Şekil-Cümle Bilgisi Metinler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

BODROGLİGETİ, A. J. E. (2001). *A Grammar of Chagatay*. Muenchen: Lincom Europa.

CİKİA, S. (1947). *Gurcistanis Vilaietis Didi Davtari*. I. Cilt. Tbilisi: Gzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR.

CİKİA, M. (2002). Gürcistan Vilayeti’nin Mufassal Defterinde (1595) Kullanılan Öz Türkçe Adlar. *XIII. Türk Tarih Kongresi*. ss.1519-1523, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

CLAUSON, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.

ÇAĞATAY, İ. (2014). Doğu Karadeniz’de /-a/ Sonekiyle Biten Sığır Adları. *Acta Turcica*. VI,1-11.

ÇAĞATAY, S. (1962). Türkçede Kadın İçin Kullanılan Sözcükler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. 1962, 13-49.

ÇENELİ, İ. (1997). *Kırım Tatarcasında Yapım Ekleri*. (Çeviren Mustafa ARGUNŞAH) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- DEMİRAY, E. (2011).** *Ahiska Türkleri Ağzı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DİLÇİN, C. (1983).** *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DUMAN, M. (1985).** Maçka'da Sığırlara Verilen Adlar. *Türk Folkloru*, 76, ss. 23.
- DÜZGÜN, H. (Er. 15.11.2017).** <http://www.hasanduzgun.com/uzungol-de-isimler/inek-isimleri.html>
- ECKMANN, J. (1988).** *Çağatayca El Kitabı*. (Çeviren Günay Karaağaç). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- EMİROĞLU, K. (1989).** *Trabzon-Maçka Etimoloji Sözlüğü*, Ankara: Sanat Kitabevi.
- ERASLAN, K. (2012).** *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERCİLASUN, A. B. (2002).** *Kars İli Ağzları –Ses Bilgisi-*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERDAL, M. (1991).** *Old Turkic Word Formation A Functional Approach to the Lexicon*. Vol. I, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- ERGÖNENÇ AKBABA, D. (2009).** *Nogay Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ERSOY, F. (2017).** *Çuvaş Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GABAIN, A. V. (1988).** *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GANIYEV, F. A. (2013).** *Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı*. (Çeviren Murat Özşahin), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜLENSOY, T. – KÜÇÜKER, P. (2015).** *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- GÜLENSOY, T. (2007).** *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. 2 Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÜLLÜDAĞ, N. (2012).** Karay Türklerinde Akrabalık Adları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5/6, 205-217.
- GÜLLÜDAĞ, N. (2016).** *Kırımçak Türkçesi Grameri*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- GÜNER DİLEK, F. (2007).** Altay Türkçesi, *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör Ahmet B. Ercilasun). ss. 1009-1084, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNER, G. (2013).** *Kıpçak Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- HACILI A. – POLADOĞLU, A. (2001).** *Ahiska Türk Folkloru*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ILGIN, A. (2015).** *Tarihi Karşılaştırmalı Tofa (Karagas) Türkçesi –Biçim Bilgisi-*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İLKER, O. (1992). *Artvin Zeytinlik Bucağı Aşağı Maden ve Aşağı Madenliler (A. Hod ve A. Hodlular)*. 2 Cilt. İstanbul: Aşağı ve Yukarı Maden Köyleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayını.

JANASHİA, M. (2010). Gürcü Dilindeki Türkçe Kökenli Özel İsimler. (Çeviren Ali Ertuğrul ve Aleksander Chulukhadze). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17, 115-129.

KALSIN, Ş. (2013). *Harezm Türkçesi Grameri –İsim- (Memluk Kıpçak ve Kuman Türkçesiyle Karşılaştarmalı)*, Ankara: Gazi Kitabevi.

KARA, İ. (2001). *Güneyce-Rize Sözlüğü Bir Doğu Karadeniz Köyünün Hafızası ve Nâtıkası*. İstanbul: Dergây Yayınları.

KARAAĞAÇ, G. (1989). Dişilik Veya Küçültme Ekleri mi?, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, V, 81-90.

KASAPOĞLU ÇENGEL, H. (2005). *Kırgız Türkçesi Grameri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

KASAPOĞLU ÇENGEL, H. (2007). Kırgız Türkçesi, *Türk Lehçeleri Grameri*, (Editör Ahmet B. Ercilasun), ss.481-542, Ankara: Akçağ Yayınları.

KAYA, C. (1998). Köl Tigin Yazıtının Güneydoğu Yüzünde Taygun mu Yoksa Ataygun mu Okunmalı?. *İlmî Araştırmalar*, 1998, 6, 171-179.

KİRİŞÇİOĞLU, F. (1999). *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KİRİŞÇİOĞLU, F. (2007). Saha Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*, (Editör Ahmet B. Ercilasun), ss. 1231-1284, Ankara: Akçağ Yayınları.

KOÇ, K. – DOĞAN O. (2004). *Kazak Türkçesi Grameri*, Ankara: Gazi Kitabevi.

KONONOV, A. N. (1969). İsimlerin ve Sıfatların Küçültme Şekilleri ve Söz Yapımı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1968, 81-88.

LESSİNG, F. D. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*, 2 Cilt, (Çeviren Günay Karaağaç), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

MENABİT, C. S. (2006). *Yazılı ve Sözlü Kaynaklara Dayalı Romanya Türklerinin Dili ve Söz Varlığı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NİJARADZE, Ş. (1971). *Kartuli Enis Aç'aruli Dialekti Leksik'a*. Batumi: Gamomtsemloba "Sabç'ota Aç'ara".

ÖZCELİK, S. (1997). *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZKAN, F. (1997). *Osmaniye Tatar Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZKAN, İ. E. (1994). *Ardanuç ve Yöresi Ağzıları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZKAN, M. (2000). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

- ÖZTÜRK, R. (1994).** *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- PAÇACIOĞLU, B. (2016).** *VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- PAPADOPULOS, A. (1958).** *Ιστορικών Λεξικών της Ποντικής Διαλέκτου*. T. 1. Ev Αθήναις: Τυπογραφείον Μυρτίδη.
- PEHLİVAN, S. Ş. (1993).** *Artvin-Ardanuç Ağzından Derlemeler (İnceleme, Derlemeler, Sözlük)*. Bursa: ÖN-MAT A.Ş..
- PEKACAR, Ç. (2007).** Kumuk Türkçesi, *Türk Lehçeleri Grameri*, (Editör Ahmet B. Ercilasun, ss. 939-1008, Ankara: Akçağ Yayınları.
- POKROVSKAYA, L.A., (1961).** “Terminı Rodstva v Tyurkskix Yazıkax”, *İstoriçeskoye Razvitiye Leksiki Tyurkskix Yazıkov*, (Red. E. İ. Ubryatova), Moskva.
- POLAT, F. (2000).** *Şavşat ve Yöresi Ağzları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- POPPE, N. (2016).** *Moğol Yazı Dilinin Grameri*. (Çeviren Günay Karaağaç), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- PROKOSCH, E. (2009).** *Tschaghataische Grammatik unter Berücksichtigung des Substandards*. Graz:?
- SEREBRENNİKOV, B. A.- GADJIEVA N. Z. (2011).** *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı-Tarihi Grameri*. (Çevirenler Tevfik Hacıyev – Mustafa Öner), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SERTKAYA, O. F. (2008).** Kelime dağarcığımızdan 8: Çince Tay büyük kelimesi ile yapılan Damla, Dayı, Teyze ve Dede kelimeleri üzerine. *Türk Dili*, XCVI, 680, 150-159.
- SERTKAYA, O. F. (2012).** Etimoloji Nedir – Ne Değildir ve İsimden İsim Yapan +ay / +ey Eki Üzerine, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19, 1, 43-72.
- ŞAHAN GÜNEY, F. (2015).** *Tatarca Referans Grameri*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- ŞENEL, M. ve Meskhidze M. (2010).** Gürcistan’ın Cavakheti Bölgesi Ağzında Türkçe Söz Varlığı. *Karadeniz Araştırmaları*, 2010, 27, 217-241.
- TAMİR, F. (2007).** Kazak Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*, (Editör Ahmet B. Ercilasun), ss. 431-480, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TAŞ, İ. (2009).** *Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TAVKUL, U. (2007).** Karaçay-Malkar Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*, (Editör Ahmet B. Ercilasun, ss. 883-938, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TDK (2009).** *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. 6 Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TEKİN, T. (2003).** *Orhon Türkçesi Grameri*. (Yay. Mehmet Ölmez). İstanbul: Kitap Matbaası.
- TENİŞEV, E. R. vd. (2001).** *Sravnitelno-İstoriçeskaya Grammatika Tyurkskih Yazıkov, Leksika*. Moskva: Nauka.

TOPARLI, R. - VURAL, H, KARAATLI, R. (2003). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TORUN, H. (2011). Ahıska-Şavşat Ağzından Derlemeler-IV, *Bizim AHISKA*, 7, 22, 40-42.

TURAN, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TURAN, Z. (2010). Yusufeli Ağzı Üzerine. *Geçmişten Geleceğe Yusufeli Sempozyumu Bildirileri*, (Editörler Muamer Demirel-Mustafa Akıllı), ss. 335-340, İstanbul: Yusufeli Belediyesi Yayını.

UYGUR, C. V. (2010). *Karakalpak Türkçesi Grameri*. İstanbul: Kriter Yayınları.

UYĞUR, S. (2013). Artvin İlinin Sarıbudak Köyünde Kullanılan Kişi Adları İle Bunlarda Meydana Gelen Ses Değişimleri. *Diyalektolog*, 2013, 7, 63-104.

ÜNLÜ, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Yayınevi.

YAZICI ERSOY, H. (2007). Başkurt Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*, (Editör Ahmet B. Ercilasun, ss. 749-810, Ankara: Akçağ Yayınları.

YAZICI ERSOY, H. (2007). Yeni Uygur Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*, (Editör Ahmet B. Ercilasun, ss. 357-427, Ankara: Akçağ Yayınları.

YAZICI ERSOY, H. (2011). Başkurt Türkçesinde Aile ve Akrabalık İsimlerinde Kullanılan –y Biçimbirimi. *Türkbilig*, 2011, 21, 87-112.

YILDIZ, M. (2010). *Nogay Halk Yırları*, Konya: Kömen Yayınları.

YÜKSEL, Z. (2007). Kırım-Tatar Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*, (Editör Ahmet B. Ercilasun, ss. 811-882, Ankara: Akçağ Yayınları.

ZEYREK, Y. (2004). *Posof'un Çizgileri*. Ankara: Kozan Ofset.